

ARTHUR
PHILLIPS

v.62

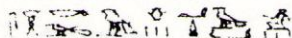
EGIPTOLOG

Kraljevska kartuša kralja Atum-hadua
(Kralj »Atum je napaljen«), posljednji (?) kralj (?) egipatske XIII. dinastije
1660.(?)-1630.(?) pr. K.

HOTEL »PRI SFINGI«
TELEGRAF: hotprsfingkairo

Utorak, 10. listopada 1922.

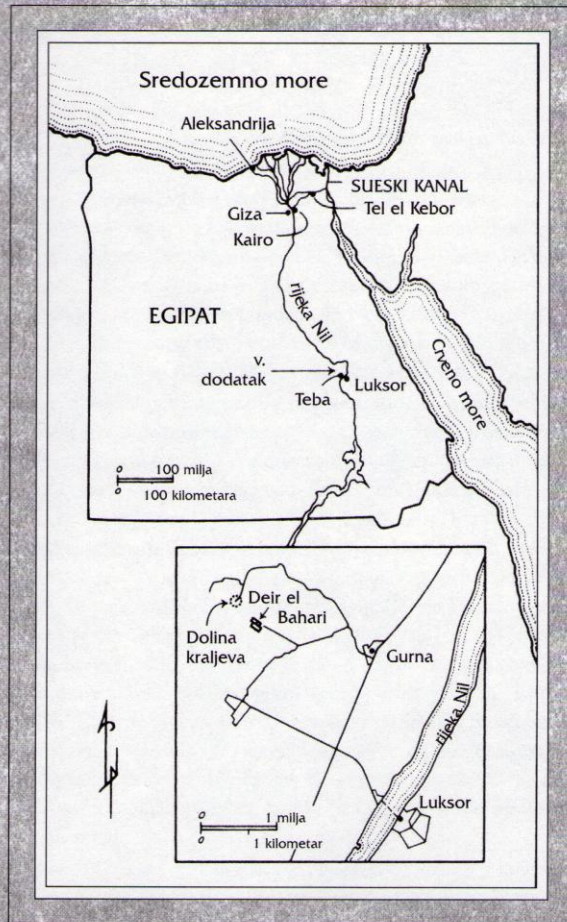
Soratište »Pri Sfingi«, Kairo

Dnevnik: dolazak u Kairo željeznicom iz Aleksandrije. Odmah se bacio na posao. Odredio si pet dana u Kairu za logistiku i pripremu spisa prije puta do nalazišta na jugu.

Bilješke za knjigu: početi s pravim početkom, dovršena knjiga mora imati naslovnici zaštićenu prozirnim pausom.

Znak na naslovnici: »Kraljevska kartuša kralja Mumhadua, posljednjeg kralja egipatskog Srednjeg kraljevstva, XIII. dinastija, 1660.-1630. pr. K.« Pretpostavljam samo obrazovane čitatelje. Nē – običnom čitaocu valja pojasniti da je kartuša kraljevski pečat, jedno od kraljevih pet imena (ime sina boga Ra), napisano hijeroglifima unutar ovalnog okvira.

Epigraf ispod ilustracije: »Samo inteligencija i odlučnost pojedinca koji preovladava fizičke prepreke bivaju izvorom naših ...

31. **prosınca**. Sumrak. Pred grobom Atum-hadua. Na Victrolu 50 vrti se ploča: »Ja neću poći na Havaje ...«

Draga moja Margaret, vječna moja Kraljice čija ljepota potamnjuje sunce, tvoj otac i ja vraćamo se sutra našem domu, tebi – luksuznim riječnim brodom do Kaira, noćenje u gradskom hotelu »Pri Sfingi«, vlakom do Aleksandrije, gdje smo rezervirali pobjednički povratak talijanskim parobrodom *Cristoforo Colombo* – preko Malte, Londona do New Yorka gdje hvatamo prvi vlak za Boston, k tebi. Zaručnika i oca zagrlit ćeš najkasnije 20. siječnja.

Po mom će povratku naše vjenčanje, naravno, biti najvažnija od sviju zadaća. Potom ću nakon pomnih priprema povesti drugu ekspediciju ovamo, u Deir el Bahari, koja će provesti fotografsko snimanje zidnih slikarija i čistili predmete i blago iz grobova. Večeras nam ostaje samo zapečatiti ulaz u grobnicu, ostavljajući je upravo onakvom kakvu sam je otkrio. I poslati ovaj paket. Moj glasnik već čeka.

Draga, ništa nam više ne stoji na putu. Moj ovdašnji uspjeh, ponovljen blagoslov tvoga oca - sve je upravo onako kako sam obećao. Laknut će ti kad saznaš da smo tvoj otac i ja ponovno prisni prijatelji. (Hvala ti na tvome »opominjućem« telegramu, ali pogrešno upravljeno gnjevo tvoga oca koji je provalio tamo u Bostonu nije mogao preživjeti ovdje, u mom društvu!) Ne, on mi čestita na mojem otkriću (»našem otkriću, Trilipush!« kako me ispravlja), sneno ti poručuje da te voli i krotko te umoljava da zanemariš sve one gluposti koje ti je o meni izrekao. Bio je pod strašnim pritiskom, okružen jalom i spletkama, a sad je doslovno oduševljen što sam mu oprostio to podlijevanje, makar i trenutno, takvim jetkim lažima. Sad se vraćamo tebi baš kao što ćeš se ti vratiti meni.

Naravno, ako čitaš ovo pismo, onda se nisam, zbog razloga o kojima mogu samo nagađati, sigurno vratio u Boston, u tvoje naručje. Nisam stigao vukući za sobom oblake besmrtno slave, nisam oko tvoga vrata obavio ogrlicu najlijepjeg zlata koju ti donosim iz Atum-haduoove grobnice. I nisam ti, nježno te

povevši na stranu, pod visokim, dvostrukim lukovima prozora u salonu tvoga oca, obrisao suze radosnice prolivene zbog mog sretnog povratka, niti sam te tiho zamolio da mi, čim stigne, predaš paket (ovaj paket), kojeg ćeš ubrzo primiti od mene, načičkanog zavodljivim poštanskim markama dalekog Egipta, naslovljenog na tebe (zapravo na mene), s napomenom da ga se ima otvoriti samo i jedino u slučaju mojeg produljenog i neobjašnjivog izbivanja.

Ne, sve će se dogoditi upravo kako sam prorekao, i ti nećeš čitati ovo pismo. Stići ću prije njega, nježno ti ga oduzeti prije nego što ga otvoriš i sve će ovo ostati nepročitano, nepotrebno, mjera opreza znana samo i jedino meni.

Ali. Ali, Margaret. Ali. Kao i svi, jasno si vidjela zloćudnost onih koji priželjkuju našu propast, i nitko ne zna kad čovjeka može snaći smrtonosna kob ili nešto gore. Stoga sam slobodan poslati ti i ove dnevnike. Blagi Bože, neka sigurno stignu.

Draga Margaret, sada držiš, ako se otrovni pipci mojih neprijatelja još nisu uvukli u egipatski poštanski sustav, tri paketa, kronološki složena po redu nastanka. Oni započinju 10. listopada, mojim dolaskom u Kairo, u hotel »Pri Sfingi«, kad su misli o tebi i proslavi naših zaruka i dalje bile žive u mojoj glavi.

Dnevnički zapisi koji nisu namijenjeni objavljivanju pomiješani su s onima podobnima za to, kao i sa završenim dijelovima knjige. Najveći dio dnevnika pismo je tebi, pismo za čije odašiljanje nikad nisam pronašao prikladan trenutak sve do sad. Namjeravam sve to razjasniti po povratku u Boston. Drugi zavežljaj započinje u trenutku kad sam iscrpio zalihu hotelskih papira za pisma i oslonio se na darežljivost kolega iz Egipatskog državnog zavoda za starine – nekoliko desetaka stranica ispisao sam na papiru sa zaglavljem generalnog direktora. Gotovo sam dokraja ispisao iznimno zgodan, Lettov kolonijalni dnevnik, bilježnicu omiljenu kod britanskih istraživača na pohodima u daleke vreline i pijesak, koji su, stavljajući na kocku vlastite živote, širili granice spoznaje. Ne brini – istrgnuti listovi oni

su na kojima pišem ovo pismo. Ta tri spisa zajedno tvore grubu inačicu mojeg neospornog remek-djela: *Ralph M. Trilipush i otkriće grobnice Atum-hadua*.

Također prilažem i pisma koja si mi slala ovamo - tvoje riječi, nježne i grube, zajedno. Sedam pisama, dva telegrama, kao i onaj kojeg sam poslao tebi i kojeg su mi jučer bacili u lice. I telegrame koje je tvoj otac uputio meni.

Uzimam novi stilet, pretposljednji. Sjajna pjesma.

Dječaku povjeravam glasničku službu, on će ovo odnijeti na poštu.

Margaret, svako vrijeme u sebi nosi eroziju. Pješčanik se urušava, naslage nestaju, papirusi se lome, boje blijede. Ponešto je od toga, naravno, razorno. Ipak, ima erozije koja prosvjetljuje brišući lažne sličnosti, nekarakteristična skretanja, zbunjujuće i nebitne pojedinosti. Ako sam, tijekom pisanja svojih zabilješki, povremeno pogrešno skrenuo, pogrešno shvatio ili loše opisao nešto što sam vidio ili nešto za što sam pomislio kako sam vidio, pomišljao sam, nije važno, uredit ću to kad se vratim. I vratit ću se. Naravno, ako me nasmrt zatuku i utrpaju u rasklimani Earlov putni kovčeg, raskomadaju i te komade preko ograde bace gladnim morskim psima, onda je istinska šteta što nisam uredio svoje djelo kad sam za to imao priliku. Tada ću trebati sjajnog i hrabrog urednika koji je kadar otpuhnuti prašna nagađanja kako bi otkrio ogoljenu, hladnu, poput opsidijana tvrdu i alabasterno bijelu istinu. Ti ćeš biti ta prosvjetljujuća erozija.

Dakle, stigli smo do te zadaće, najvažnije od svijeta, koju povjeravam tebi, moja muzo, moja buduća urednice. Sad si boginja čuvarica svih mojih postignuća. Ovi napisi priča su o mojemu otkriću, o razuvjeravanju sumnjičavaca, o vlastitim sumnjama. Povjeravam ti ništa manje od svoje *besmrtnosti*. Usprkos svemu, oslanjam se na tebe, jer koga na ovom svijetu imam? Ako se nešto dogodi mome tijelu,

tada ti preuzimaš odgovornost - otvaranjem ovog paketa, čitanjem tih riječi — da moje ime i ime Atum-hadua nikad ne iščeznu. Margaret, to je najmanje što možeš učiniti za mene.

Nadzirat ćeš objavljivanje ovog, mog posljednjeg djela. Ustraj na velikoj nakladi, traži uglednu sveučilišnu tiskaru. Udari svojom lijepom nožicom, zatraži dovoljan prostor na policama svih većih sveučilišnih knjižnica, kao i egiptoloških muzeja u Sjedinjenim Državama, Velikoj Britaniji, Francuskoj, Njemačkoj, Italiji i Kairu. I javnost! Začepi uši, Maggie! Kad te novosti ugledaju svijet, nastat će nezamisliva graja. Drži ih na uzdi sve dok ne budeš spremna. Učini kako ti kažem, ustraj na tomu da knjigu otisnu upravo onako kako tražim — lešinarima ne daj ništa više.

Trenutno nemam vremena za uređivanje teksta — ovdje se sve događa prebrzo. Štoviše, odlazimo sutra. Dakle, učinit ću to sam kad sigurno stignem kući, no dopusti mi da ti dam neke naputke ako sudbina krene drugim putem.

Na primjer, kad ih promatram sada, neke od prvotnih skica djeluju nedovršeno. Oko vara u polutami, u žurbi, ali su konačne skice neupitno precizno izvedene, dakle one prve mogu u koš. Staviti ćeš na stranu ovo moje pismo tebi, kao i sve privatne ili pretjerano iskrene dnevničke zapise. Ono što je namijenjeno samo tebi neka ostane daleko od onoga namijenjenog svijetu - ako se malo pripazi, lako će se uočiti razlika. Nepotrebno je objavljivati išta o tebi i meni, o zabavama, o prijateljstvima. Margaret, bio sam s dobrim razlogom uzbuđen, što će potvrditi i povijest. Također primjećujem povremene meditacije u kojima sam malo zastranio, ispuštajući u njima znanstveničku »lavu« - kao i što su moja nagađanja isprva otvarala prostor u kojemu sam posrtao te sada mogu samo umrijeti pod vedrim nebom. Pomno pročitati. Molim te, pomno pročitaj, sama, pomno uređuj, zatim pronađi daktilografa (nazovi Vernona Collinsa), upotrijebi moje ilustracije iz bilježnica — samo posljednju skupinu — one iz razdoblja kad sam konačno objasnio sve Atum-haduoove paradokse, kad sam konačno pojmio što gledam.

M., ako moraš biti mojom udovicom, bit ćeš i mojim vjetrom. Nježno ćeš otpuhati sve nebitno. Počeo sam križati neke dijelove, ali nedostaje mi vremena, i mogao bih zarezati preduboko - dakle, pazi, pojednostavit ću ti posao najviše što mogu: poredak najvažnijih zapisa: Kent, Oxford, s prijateljem otkrivam Fragment C, njegov tragičan kraj, procvat naše ljubavi, ulaganja tvoga oca, Atum-haduova grobnica u svom njezinom sjaju, sjajno rješenje Paradoksa grobnice, pečačenje otkrića u nadi povratka, tvoj otac i ja na povratku kući, naša strašna ubojstva. Ili ne, naravno. Ne mogu biti jasniji. Spali sve ostalo kao nevažne znanstveničke skice.

Ovdje sunce zalazi kao nigdje drugdje na svijetu. Boja dok se sunce stapa s pustinjanskim liticama - takve boje ne postoje ni u Bostonu ni u Kentu. To su brda i litice u kojima je neizbrisivo uklesana moja životna priča.

Posljednji stilet. Obožavam ovu pjesmu.

Margaret, ako jecajući čitaš ovo pismo, prestravljena dvostrukim gubitkom ne oštreci sebe i pero za važne zadaće koje te čekaju, onda ne oklijevam odavde optužiti, čak i prije nego što se dogodi taj strahotan zločin, manijakalnog Howarda Čartera čije si ime vjerojatno načula posljednjih tjedana, poluludog, nevjerojatnom srećom obdarenog kockara koji se spotaknuo na stubu i upao ravno u sumnjivo dobro očuvanu grobnicu nekog omanjeg, nevažnog i gotovo bezimenog, dječaka-kralja iz XVIII. dinastije, i koji mi je u svojoj razornoj zavisti nekoliko puta prijetio proteklih mjeseci, i trijezan i intoksiciran raznorodnim ovdašnjim opojnim sredstvima. Ako sam u svojim profesionalnim dnevnicima propustio pribilježiti nesmanjenu žestinu Carterova neprijateljstva i jedva obuzdavanog nasilja kojima me obasipao, takva je tankoćutnost samo bolna profesionalna uljudnost spram nekoć velikog istraživača i, štoviše, primjer hrabrosti koju sam oduvijek iskazivao i kojoj si se oduvijek divila. Stoga sam zanemario njegove ponovljene prijetnje kako ćemo ja i moj »plemeniti zaštitnik, g. Chester Crawford Finneran, neobjašnjivo nestati«. Sasvim jasno, ako se tvoj otac i ja ne iskrčamo s *Cristofora Colomba* u

njujorškoj luci, budi posve sigurna da je to učinio ili Carter ili netko od njegovih nasilnika, poput onog njegovog novčara, koščatog engleskog grofa čija oronula uljudnost jedva uspijeva sakriti zloću njegove naravi – ma koliko je se trudio prikriti, on ili onaj njihov strahotni riđokosi subrat, koga poznaješ i predobro.

Najljepša Margaret, ovih mjeseci nije nedostajalo nerazumijevanja među nama. No znam da, unatoč svim onim okrutnim pismima i još okrutnijoj tišini kojima si me zasipala, tvoja ljubav za mene živi baš kao što živi i moja za tebe - u ovom životu ništa ne cijenim više od tvoga zagrljaja. Ploča na gramofonu ponovno je stigla na kraj, sada samo iscrpljeno škripi.

Ovo je posljednji od stotina stileta koje sam ponio sa sobom. No pomisao da sam te vidio posljednji put, da te nikad više neću držati u naručju, uzdrhtalu u povjetarcu koji lahoru tvojom plesnom dvoranom kad se otvore prozori u vrt, da mi se nikad više neće otkriti bjelina tvoga grla, boja tvojih udova, obuzima me tolikom silinom da ti jedva pišem. Ne mogu podnijeti pomisao da te nikad više neću vidjeti. Ne mogu podnijeti. Ne mogu podnijeti da ćeš me pamtiti onako kako me opisao tvoj otac - a ne onakvog kakav sam ustvari, kakvog znam da si me vidjela, još u početku. Pomisli na mene na vrhuncu sreće, kad si se najviše ponosila mnome, kad si u meni pronašla junaka za kojim si toliko dugo tragala, jedinog muškarca kojeg si mogla zamisliti, kad smo razgovarali o svijetu koji nam leži pod nogama. Molim te, sjeti me se takvoga, najdraža moja draga. Volim te više nego što to znaš, onako kako nikad nećeš moći zamisliti.

Srest ćemo se ubrzo, ljubavi moja.

Tvoj Ralph

STARAČKI DOM SUMRAK NAD BAYVIEWOM

Sydney, Australija

3. prosinca 1954.

Dragi gospodine Macy,

primio sam vaše pismo od 13. studenoga i oduševljen sam što smo se upoznali, pa makar i poštom. Uistinu mi je bilo strašno čuti vijest o smrti vaše ljupke tete Margaret. Svim srcem priželjkujem da je tu i tamo znala pomisliti na mene. Upoznali smo se u dramatičnim i kriznim vremenima. I njih se nikad ne zaboravlja, to zapamtite. Kad sam je spasio, još tamo 1922. godine, bila je prelijepa i puna života. Nakon što sam pravdi priveo osobu koja joj je prouzročila sve njezine patnje, nisam je nikad više vidio.

Vaš zahtjev da »malo zarujete po (mojem) nesumnjivo sjajnom pamćenju« golica mi znatiželju. Gospodine, istini za volju, ono je i dalje sjajno, a ja ću dati sve od sebe kako bih vam to dokazao. Svojevremeno sam bio poznat po savršenom pamćenju.

Također bih, mladi gospodine Macy, primijetio da ste uložili nemali napor da me pronađete ovdje u ovom penzionerskom paklu, toj ljudskoj kanti za smeće, trideset godina nakon svih onih

dogadaja. Ako vas istražiteljski posao zanima s profesionalne strane, rekao bih da ste mu dorasli, što je iz mojih usta uistinu velika hvala. Naravno, možda ste čovjek koji ne mora raditi za život. Kako bih odgovorio na vaše prvo pitanje, koje je možda bilo samo uljudnost koja otkriva vaš odgoj, kažem: dosadno. Dosađujem se nasmrtno, hvala, što je vjerojatno osnova na kojoj počivaju ovakve ustanove. Posišu nam i posljednju ušteđevinu a zatim nas ubiju dosadom kako bismo oslobodili krevet i jednu od smrdljivih noćnih posuda »koju novi stanar već žudno očekuje«. Ne mogu vam reći koliko mi je bilo drago pročitati kako vas zanima čuti sve o mojem najvažnijem slučaju, čime ćete pripomoći »ispuniti praznine u intimnoj povijesti obitelji Macy«. Imate sreću u ovu sam prokletinju sa sobom donio malo toga, nijedan fini komad odjeće, nikakve predmete budući da sam jednostavan čovjek, uvijek pripravan na brz polazak ako to zahtijevaju okolnosti, no kad sam bio posve siguran da ću skončati ovdje, rekao sam sebi: »Ferrele, totalni si idiot ako ne poneseš sve dosjee i u slobodno vrijeme ne pišeš povijest istraga. To će ovdašnjim lopovima biti sjajno upozorenje, dobra pouka drugim detektivima, i zanimljivo štivo običnom čitatelju«. Upravo mi zato vaša pisma toliko gode. Želite precizna sjećanja. Dakle, ja sam dvonožna povijesna istina, no potreban mi je netko upravo poput vas ako namjeravam prestati sjediti na tim sjajnim pričama i otkriti ih oku javnosti. Pretpostavio bih, s priličnim uvjerenjem, da poznajete njujorške izdavače. Možda izdavače kriminalističkih časopisa? Vrijedi malo razmisliti. Znam da ste mi napisali kako tražite samo »intimnu obiteljsku povijest«, no preblizu sam kraju da bih bio fin, pristojan i u rukavicama. Gospodine Macy, meni je posve jasno kamo nas to može odvesti, i mislim da imamo hit. Vidite, bilježio sam, zapisivao sve od riječi do riječi, kako kažu, i to odmah nakon razgovora. Tada nismo imali strojeve kao ove današnje kojima bismo snimali razgovore, stoga smo se morali snaći.

Današnji mladi detektivi, s tim magnetskim snimačima, ne znaju što više ne moraju činiti, no u naše smo vrijeme imali sjajno pamćenje i pisali smo jako brzo. Čak i ako nemam pred sobom svaku riječ, sjajno pamtim sve što su drugi rekli ili mislili reći, stoga sve mogu posve dobro rekonstruirati. Potrebna je samo boja, navodnici, malo literarne napetosti, prijepis. Ja sam zadužen za heroje, vi obavite ostalo.

Iako mi, na samom kraju, sve baš i nije bilo kristalno jasno, i dalje taj slučaj smatram onim najboljim, pa ako ste pripravnici biti mi doktor Watson, počnimo odmah s njim, a nakon toga ćemo iskopati najmanje još deset koje ćemo složiti do kraja.

Dakle, kažete kako ste u posjedu spisa koji »bi mogli baciti novo svjetlo na neka otvorena pitanja« koja bih mogao postaviti - to je sjajna meka kojom mašete pred nosom tipu mog soja. Takav sam kakav sam te sam, čak i trideset godina poslije, željan čuti sve što ste spremni otkriti. Kad spominjete otkriće Margaretine privatne prepiske koju ste pronašli nakon njezine smrti, pitam se što ona sadrži. Što je rekla o meni? S obzirom da se nije libila malo nategnuti istinu u ime dobre priče.

Kad sam upoznao vašu obitelj, 1922. godine, niste se bili još ni rodili, bar tako mislim. Kad je vaša teta upoznala vašeg tetka? Znae, vaša je teta malo bacala oko na mene. Je li vam to ikad pričala? Vjerojatno nije, kao i što sam uvjeren da vam je tetak bio sjajan tip. No, kad sam je upoznao, bila je zaručena za onog napuhanog istraživača, vragu je ispao iz torbe, a ja sam mislio da sam upravo ja prava partija za nju - neokaljane časti, vječno u potrazi za istinom koju stavlja iznad svega. Kako bi se moglo nazvati ovaj slučaj? Razmislite malo - počelo je kao posve nevino pitanje nasljedstva, zatim se pretvorio u slučaj nestale osobe koja mi je dovela desetak raznih klijenata, potom dvostruko ubojstvo, prekapanje po predbračnoj prošlosti, nakon toga slučaj utjerivanja

dugova i naposljetku posve drugačije dvostruko ubojstvo. Uhićenjem one proklete Arapčine (čudno, ali mu ne pamtim ime) uspjeli smo razriješiti onaj posljednji zločin, no u svemu tomu ima još bezbroj neriješenih pitanja. Čak i sad. Trebali biste pronaći Arapa - vjerojatno i dan danas trune u nekom zatvoru. Možda je konačno spreman otkriti gdje je sakrio trupla i blago.

No, dakle, idemo mi na posao - slučaj je započeo u londonskoj četvrti Mayfair, u svibnju 1922. - sukladno bilješkama u mome dosjeu. Tamošnji bogataš, imenom Barnabas Davies, vlasnik Pivovare Davies, saznaje od svojih liječnika da mu ostaje još samo nekoliko mjeseci života. Tragično. Taj je Davies bio postariji, ali je imao mladu ženu i dvoje dječice. Suočivši se sa smrću, Davies rješava sve svoje poslove s odvjetnicima. Cici-mici, potpisao sve što treba, udovica i djeca dave se u bogatstvu, a mlađi partner preuzima vođenje pivovare. No, tjedan dana kasnije, još živući Davies, ponovno poziva odvjetnike i izjavljuje kako je odlučio srediti još neke stvari kojih se tada nije sjetio.

Datum je 7. lipnja. Odvjetnici dolaze u njegovu kuću, piju njegov brendi i bilježe dok ih stari tupi: obitelj i posao su jedno, no shvaća kako mora učiniti još toga. Želi da svijet pamti njegovo prezime zbog vječne moći da čini dobro. Želi svojim novcem utemeljiti sveučilišnu katedru koja će nositi njegovo ime, želi svojim novcem izgraditi bolnicu, želi svoje ime na krilu muzeja pretrpanom slikama stipendista Daviesove zaklade za suvremenu umjetnost, zatim će financirati spomenik nekoj pukovnici koja je gotovo cijela izginula u ratu, želi novi stambeni blok koji će se zvati Davies Gardens, nogometni klub u nekom gradiću koji će se zvati FC Davies, pozvao je arhitekta koji već projektira zoološki vrt u obliku velikog slova »d« - i to u trenutku kad se sprema leći, možda posljednji put, u postelju. Davies, Davies, posvuda Davies.

Tada svojim odvjetnicima naloži nešto uistinu neobično. Gospodin Davies se, očividno, prilično uzdigao u ovome svijetu. Kao mlad plovio je u trgovačkoj mornarici - prije nego što mu se konačno posrećilo, gradio je carstvo koje je svoje imigrante uvijek dobro natapalo solidnim pivom. Sinko, vjerojatno niste čuli za Daviesovu pivovaru. Mislím da ju je, nakon Drugog rata, otkupio neki drugi pivar i promijenio joj ime. Sjećam se da je boca na etiketi imala brod, možda gusarski. No, bilo kako bilo, stari Davies na samrti svojim odvjetnicima uvali popis - i to podugačak - žena sa svih krajeva svijeta. Žena iz Kanade, Sjedinjenih Država, Ekvadora, Perua, Australije, čak i Rusije, i datuma kad je, po vlastitom sjećanju, posljednji put bio u tim krajevima, kad je posljednji put vidio svaku od njih. Datumi se vuku sve do početaka njegove karijere u mornarici - u nekim slučajevima dobrih četrdeset godina oni najsvježiji stari su tek petnaest. Dakle - gospodin Davies svojim odvjetnicima izjavi kako postoji mogućnost da neke ili većina njih ima djecu koju je začeo upravo gospodin Davies.

Nađite mi cure, kaže im, a zatim se uvjerite imaju li one *njegove* balavce. Ako imaju, ni riječi više, samo zahvaliti majkama i zatim pronaći djecu. Razgovarati s djecom te im iznijeti sljedeću ponudu: Davies će svakomu od njih ostaviti nešto novca - i to priličnu svotu ako se uzme u obzir da su se trebali samo roditi, što baš i nije neki težak posao - ako pristanu na dva uvjeta: (a) ne gnjaviti Daviesovu obitelj u Engleskoj i ne tražiti od njih više ni prebite pare - budući da je čak i tom manijaku njegova zakonski potvrđena obitelj ipak bila malo iznad ostalih i, (b) pristati da nose Daviesovo prezime. Upravo tako, gospodine Macy, morali su promijeniti prezime.

Najstarijem bi bilo četrdeset godina. No, ako kopile želi pare, promijenit će ime. Kolika svota? Cjenkanje dolazi u obzir, Davies upućuje odvjetnike predstavljajući im tablicu koju je načinio - u idealnom slučaju djeca prihvaćaju najniži iznos, no odvjetnici ga mogu i povisiti, ovisno o

nacionalnosti te jesu li djeca postigla ili postoji mogućnost da postignu nešto vrijedno pažnje. Rekli su mi da je cijelu tablicu ispisao jednadžbama. Zaposleni Francuz vrijedio je, na primjer, tri i pol puta više od argentinskog mornara.

Nimalo ne iznenađuje što su odvjetnici podigli prašinu. Ako nitko dosad nije tražio ništa od staroga koji se - i nema tu nikakve potrebe za finoćom - sprema za rendes sa svetim Petrom, onda stvarno nema potrebe čačkati i možda iskopati neke stare probleme. Štoviše, kako veli jedan od mudrijih odvjetnika, nezakonita djeca stavljaju Daviesa u nepovoljan položaj, budući da mu blate ime. »Ni u kom slučaju«, kaže Davies, »momci moji, previđate bit. Ta djeca su moja, te je stoga moje i sve ono što postignu na ovom svijetu - trebaju nositi moje ime zato što se ja njima ponosim. Želim da ime Davies živi u njima i u njihovim djelima. Svi smo mi Daviesi,« govori stari, poprilično uzrujano, »mi smo dinastija«. »Ovaj, mi smo samo odvjetnici«, kažu odvjetnici, »stoga potraga za vašom napuštenom dječurlijom diljem svijeta nije naš posao«. Iako mislim da to svojem imućnom klijentu nisu baš izrekli tim riječima. No on ne želi slušati: »Onda zaposlite detektive, baš me briga kako ćete to izvesti, samo učinite što tražim, ozakonite, sastavite dokument, potpisat ću ga, samo brzo, zato što brojim minute. Ako treba, potpisat ću bjanko, a vi kasnije ubacite njihova imena.« Tako je to, manje-više, izjavio Davies.

Već čujem vaše pitanje: »Koliko je mogućih majki bilo u igri?« Daviesov se prvi popis pokazao prilično nedorečenim. Konačni popis bujao je tijekom nekoliko sljedećih dana - debeli pivar poziva odvjetnike i dodaje imena kako ih se prisjeća, ili kad pronalazi damski potpis na dnu nekog starog ljubavnog pisma prije nego što će potvrditi poziv na ručak kod Svemogućega. Kad me uprava kontaktirala u sidnejskoj podružnici, 21. lipnja 1922., broj mogućih Daviesa dostigao je trideset osam i još je rastao.

A sad malo o »sidnejskoj podružnici« i »londonskoj upravi« - moram pojasniti. Svoju sam vlastitu tvrtku »Ferrelova istraživanja« vodio sve do ožujka 1922., nekoliko mjeseci prije otvaranja ovog slučaja - *Slučaja promiskuitetnog pivara i ubojstava u pustinji*. Dobro zvuči, a? Tvrtka mi nije baš najbolje stajala, no bio sam nadaren za prerušavanje i tjeranje ljudi da izgovore istinu ili da se bar otkriju kad lažu. Bio sam stvarno hrabar, to je činjenica. Dobro sam poznao Sydney od vrha do dna, i nisam imao vremena za zločince koji su sebe smatrali genijima budući da, dragi moj gospodine, nijedan od njih to nije bio. Na svijetu živi tek tri vrste ljudi - to vam mogu reći nakon svih tih godina što sam ih proveo radeći s njima - možda niti toliko.

I onda sam, u ožujku 1922., primio ponudu da se pridružim »Tailorovim međunarodnim istragama« - koncernu koji je bujao u Londonu i bio pripravan uložiti ponešto u ono »međunarodno« u nazivu. Malo sam se raspitao o njihovom poslovanju. Tvrtku je vodio Nicholas Tailor, zapravo Mađar Miklos Szabo kojem je u Engleskoj išlo dobro budući da se predstavljao kao istražitelj za više društvo, s blagim kontinentalnim naglaskom i pozom svjetskog čovjeka. Meni je to bilo dovoljno te sam, nakon razmjene novčanih jedinica i rasprave s njihovim predstavnikom na temu tko komu plaća što i kada, skinuo ploču svoje tvrtke da bi mi zatim jedan poznanik načinio novu, s natpisom »Tailorove međunarodne istrage - podružnica Sydney«.

Nedugo nakon te transakcije primio sam naputke za Daviesov slučaj. Primio sam isto pismo kakvo su primili svi Tailorovi zaposlenici u svijetu, u kojem se objašnjavao posao za londonske odvjetnike koji su unajmili Tailorovu agenciju. Budući da je jedna od pristanišnih luka gospodina Daviesa bio i Sydney, dobio sam zadatak pronaći gospu, Eulalie Caldwell, koja je 1890. ili '91., ili 1982. ili '93. (bar se tako Davies uspijeva prisjetiti) bila zgodna i neudana mlada žena, koja je

živjela sama u Kent Streetu (iznimno neugodna četvrt u Sydneyju) i zarađivala za život povremena pralja. To su bili svi podaci.

Dragi gospodine Macy, detektiv rijetko započinje potragu za izgubljenim nasljednikom i naposljetku rješava dva dvostruka ubojstva, od kojih jedno četiri godine staro. No upravo sam to uspio postići. Vjerujem da ćete razumjeti moje uživanje u svim detaljima tog trijumfa moje dugogodišnje i naporne karijere.

Devedesetih godina prošlog stoljeća Kent Street bio je prava rupa, koja se do '22. nije u mnogome proljepšala. No, meni su te sirotinjske četvrti bile poznate -u mojoj ih se profesiji teško moglo izbjegavati. S tim saznanjem ni u najmanjoj mjeri nisam dijelio iluziju gospodina Daviesa kako je njegova voljena mladica tamo tek privremeno zastala na svojem putu u bolji život. Ako je živa, neće biti daleko. Dakle, neću tritati vrijeme - jedino me zanimalo kako londonskoj upravi mogu naplatiti maksimalno vrijeme i troškove, budući da su račun ionako podmirivali Daviesovi odvjetnici.

Malo kopanja po knjigama rođenih, malo propitivanja - takve podatke nije teško naći. Dva dana kasnije, 24. lipnja, eto mene pred nekom groznom ruševinom, doduše ne u Kent Streetu, nego dvije ulice dalje. Bože, kako su ti jadnici živjeli.

Zamalo sam se osjetio poput kakva sveca - tim je ljudima trebao Daviesov novac, a ja sam stigao pomoći bar jednom od njih kako bi rekao sve što treba reći i dobio barem malo. Znae što takvi ljudi žele? Malo privatnosti da mogu biti sami, malo mirna sna, malo čistoće. Malo privatnosti. Gospodine Macy, nemate vi pojma o tome, sjedeći u svojoj njujorškoj rezidenciji. Znae, nikad mi nije nedostajalo suosjećanja.

Dakle, našao sam se u pretrpanoj sobi, trudeći se iz petnih žila izvući nešto suvislo od žene koja izgleda kao da joj je šezdeset pet ili sedamdeset godina, bezuba, odvratna, nos poput trulog kupusa, tijela posve bezoblična. Gospodin Davies zacijelo je bio prilično osamljen mornar u trgovačkoj mornarici prije trideset godina - ona kaže kako je upravo ona Eulalie Caldwell. (Iako mi navede datum rođenja po kojem bi joj trebalo biti četrdeset devet godina. Takve su žene.) Stan vonja kao da glodavci dolaze kako im drago, od buke koju ostale obitelji proizvode u dvorištu i na katu čovjeku cvokoću zubi. Ako je Davies napravio dijete u ovoj rulji, maku je vjerojatno oko trideset - tek ih nekoliko odgovara tom opisu no tko zna, tamo su ljudi posvuda, dolaze, odlaze, viču, donose i odnose nekakvo smeće. Djece nema starije od trinaest, a ostali su neka bijesna mladež koja tvrdi kako zarađuje pošteno, no nos mi govori da vjerojatno čačkaju s druge strane zakona. Nekoliko prljavih mladih žena prepoznajem kao djelatnice u onoj diskretnoj profesiji. Nemoguće je odrediti tko je komu rođak, tko zapravo živi tamo. Bilješka od toga dana glasi »Prljave životinje«, no ne znam na koga sam mislio - gamad, kućne ljubimce ili te ljude. Stojim tamo i trudim se natjerati Eulalie da me sluša. Posve je jasno da nije u stanju raditi nikakav posao, ako je ikad i bila za to. Beskorisna je, pa se molim da iz nje iscijedim one posljednje tračke pameti, no tada ulazi oniži, mršavi, boležljivi, crnokosi mladić u košulji kratkih rukava koji iz torbe vadi komad crnog kruha, skida s njega koru i baci ga staroj u krilo. Ona spusti pogled i kimne mu kao starom prijatelju. Tip stane iza nje i promatra me. Čini mi se kao prikladan kandidat za nasljednika. Postavljam pitanje: »Poznaje li itko od vas gospodina Barnabasa Daviesa?«

Eulalie se zabulji u mene, no samo žvače svoj kruh i gleda noge. Tip otvara pregovore pitanjem: »Što ako poznamo?«, a ja mu uzvraćam posve standardno: »U tom slučaju imam za vas drugo

pitanje.« Mora još malo pozirati, tako da odgovara s: »A tko ste mi pa vi?« na što slijedi ono vječno: »Ovisi, nije li tako?« I naposljetku stižemo do: »Ona bi možda mogla poznavati Daviesa. No ako je se sada zaželio, malo je prekasno«.

»Sinko, to ne možeš znati, radim za moćne ljude«, o čemu on malo razmišlja i eto nas kod vas - dakle, mladić zna za prezime Davies, ali Eulalie nije prozborila nijednu riječ, samo od svog mladića uzima bocu piva.

Mladić počinje ispaljivati komade priče - nepovezano - a ja neka to izvolim skrpiti u cjelinu. Taj je, Tommy, jedan od njezinih kopilana - jedan od jedanaest koji su ugledali svjetlo dana i preživjeli prvu godinu. Tommy poznaje ime Barnabas Davies samo zato što je Eulalie, dok je bio dječak, o njemu »blebetala bez kraja i konca«. »Barnabas - jedina njezina istinska ljubav, čovjek koji bi je usrećio i odveo u London - što im nije bilo suđeno. Bože, koji tupež.« Ja razmišljam. Slučaj je stvarno lak, našao sam maloga, sad ćemo mu promijeniti ime i čiča-miča gotova priča. E, ne bi - Tommyjev otac bio je njezin sljedeći ljubavnik, koji se zadržao dulje od Daviesa. Živio je s njom i djecom prvih nekoliko mjeseci Tommyjeva života, pa čak se vratio i kasnije i napravio dijete broj četiri, no »kvalitetom« nikad nije dostigao tajanstvenog Daviesa, koji je došao i nestao poput vjetra, obećavši, prije ukrcaja na brod, da će se vratiti po ljupku devetnaestogodišnjakinju s kojom je (na kojoj) proveo vikend. Proizlazi da je Tommy broj dva. Ima pravu sestru (broj četiri) i cijelo jato polubraće i polusestara - tragične priče koje želi podijeliti sa mnom budući sam se zatekao tamo i vjeruje da sam to sam tražio - slušao sam ih bez imalo zanimanja budući da nisu imale nikakve veze s mojim poslom: dugočasno i zamorno nabranje mrtvorodjenih, priče o gladi, prekršena obećanja o svemu i svačemu koja su davali lažljivi gadovi, nevoljne no sposobne

prostitutke, brak protiv volje, jedan poginuo na Galipolju, drugi radi u nekoj postaji na sjeveru, i tako sve do trinaestogodišnje djevojčice koja stoji točno preda mnom (nisam joj zapisao ime). Naravno, to je sve bilo jezivo zamorno, zamorno kakvo je siromaštvo uvijek, a kad je Tommy otpilio svoje, vratili smo se na najvažnije pitanje. Gdje je Tommyjev stariji polubrat kojeg je začeo Davies, Eulaliein broj jedan? Eulalie me tek tada pogledala, ispustila nekakav neobičan zvuk i briznula u plač - pod time mislim da joj je iz nosa curilo kao iz slavine, usne su joj drhtale, no suza nije bilo. »O, Paul«, kaže ona – ne možete ni zamisliti koliko je Tommy bio gnjevan – ne na mene, nego na pijanu vješticu koja je sjedila pred njim i uspjela složiti dvije riječi na kup. »Zaveži već jednom! Diži guzicu i očisti nešto, prokleta kurvetino« - uplakana žena uspijeva se izvući iz sobe, slijedi je djevojčica koja Tommyja naziva pogrđnim imenima.

No vratimo se mi priči bijesnog, pištavog čovječuljka: Paul Barnabas Caldwell bio je »godinu-dvije« stariji od Tommyja, dakle, rodio se 1892. ili 1893., što se poklapalo s mojim podacima. Tommy je mrzio Paula. Odrastao je voleći ga, naravno - on ti je stariji brat, ti ga voliš, žao ti ga je kad ga maznu ili mama ili kućegazda (očito naslov s promjenjivim nositeljima) ili Bowlex (Dowlex? - mislim da tako glasi točno) - no Paul je rastao brzo te se brzo počeo i razmetati - počeo je tući Eulalie, i to prije nego što je pobjegao posljednji put. Bio je dobar u školi, što stvarno iznenađuje, pa čak i kad je bio sasvim malen. Tommyju se to nije sviđalo, naravno - Paul je jedini ima« priliku za školovanje, onu pravu priliku budući daje Eulalie tada još mogla malo raditi, malo zaraditi, stoga je Paul školu pohađao »redovito, a ne samo tu i tamo«, dok su ostali išli i ne išli, pomagali majci u poslu i odbacivali knjige čim je država izjavila da su gotovi s tim. Najgore od svega bilo je to što je Eulalie neprekidno Tommyju i ostalima ponavljala kako je Paul poseban zato što mu je i tata poseban - što je znala dobaciti i Tommyjevom tati: »Nisi ti Barnabas Davies«.

Tommy mi je to ispričao tiho, gnjevno: »No Paul nije pokazivao ni najmanju zahvalnost«. Eulalie je nazivao kurvom, sramotom, govorio bi da mu nije majka, da uopće nije žena, a kad bi išao posjetiti svoje prijatelje, »nikad me nije poveo sa sobom«, govori Tommy, »nijedan jedini put, nije mi pokazao ni svoje knjige ni slike, gledao me kao smeće zato što moj tata nije vaš gospodin Davies, što je samo stari, jadni Tom iz krčme. No jednom sam ga ulovio«, i Tommy se smije, pokazujući zube - »i to dobro. Jednom sam mu ukrao knjigu iz knjižnice, bila je stvarno odvratna, i odnio sam je pokazati Rowleru (Bowlexu?). Paula su tog dana stvarno premlatili kao magarca. Sjajno.«

Dakle, gospodine Macy, možete zamisliti koliko me cijela ta predstava zamarala - osvetoljubive laži, samosažalna i pogrešno shvaćena sjećanja - no bilo je to nešto što sam razumijevao i nosio se s time, sve u ime okončanja posla. Morao sam saslušati cijelu hrpu takvih gluposti prije nego što se mladi Tom dovoljno smirio da mi odgovori na pitanje: gdje je Paul Davies sada? Moja pogreška pokrenula je novu oluju: »On nije Paul Davies, on je Paul Caldwell, čujete li vi mene? Caldwell je posve dobro ime za njega, i ima sreće što ga nosi«. »Ma, dobro, Tome, dakle, gdje je Paul Caldwell sada?« I saznajem da je Paul otišao kad je Tommyju bilo trinaest ili četrnaest. Nijedna riječ nakon toga. »To je satrlo Eulalie«, kaže Tommy. »Trebala ga je. Trebao je postati glava kuće, a sad ja moram slušati sve o tome kako nisam sin Barnabasa Daviesa.«

»A otada, recimo od 1907.?«

»Aha, ona boljševička kako se zvala, luđakinja iz knjižnice, došla je jednog dana, 1918. ili '19., sva spicana, gadili smo joj se, i pokazala nam pismo koje je dobila od Vojske da je Paul nestao, da je bio kaplar, i da nemaju nikakvih drugih podataka. Nismo znali ni to da je otišao u rat. On nestao,

Mick poginuo na onoj turskoj plaži, u vražju mater sve - Eulalie mjesec dana nije prestajala plakati. Zabo-gamiloga, što vi hoćete od nas?«

U mojim bilješkama stoji: »Dva i pol sata među tim živinama. Londonu naplatiti deset sati«. Što nije zločin, Macy moj, budući da London to prevrne i odvjetnicima naplati dvadeset ili trideset, a oni Daviesa oderu za četrdeset - što je sasvim poštena cijena za to smeće koje je unesrećivalo žene. Macy, možete li to zamisliti? Po cijelom svijetu detektivi poput mene kopaju po otvorenim ranama nesretnih obitelji i napuštenih žena. Vjerojatno bi se cijela knjižnica mogla natrpati tim patetičnim i suznim prizorima kakvi su se zbivali diljem svijeta upravo u tom trenutku, samo zato što je stari gospodin Davies u mladosti ševio kao lud i poželio biti voljen u starosti.

U mojim bilješkama također stoji i ovo: »Unajmio me Tommy Caldwell da donesem bilo kakve podatke o adresi ili smještaju groba Paula Caldwell. Isplata po isporuci«. Slučaj Paula Caldwell/Paula Daviesa donio mi je i drugog klijenta u čiju sam platežnu spremnost iskreno sumnjao.

Gospodine Macy, sinoć sam zaspao kao beba, nikakvih starih noćnih mora, nisam se ni okrenuo. Hvala vam, već samo na tomu. Samo na spoznaji da vi i ja zajedno radimo na ovim memoarima, otvaramo stari slučaj, objašnjavamo njegovu logiku i ustrojstvo, svijetu otkrivamo moja postignuća. Osjećam se kao nov. Jutros sam pojeo čitav doručak, utrpao sve te otrove u sebe, bio je baš ukusan. Sinoć, prije nego što sam zadrijemao, izvukao sam ostale kutije s dosjeima ispod željeznog kreveta i pročitao nekoliko najboljih, iako se ona crkotina sa susjednog kreveta žalila na svjetlo i pozvala jednog od onih grubijana kako bi me natjerao da ugasi žarulju - nije važno.

Nakon ovog našeg, mislim da će čitatelji oduševljeno dočekati onaj kojeg nazivam *Mrtva ljepotica*. (»Ne propustite novu pustolovinu Ferrella i Macya - izlazi sljedeći mjesec!«)

Dakle, s time bismo zaključili slučaj Barnabasa Daviesa - možeš misliti. Pronašli smo ime Daviesovog sina iz Sydneyja - Paul Caldwell, rođen 1893. Imali smo opis lika sve do trinaeste godine života: moguće natprosječno inteligentan, obuzet gnjevom napuštenog djeteta zaglibjeloga u siromaštvu. Više od toga ne znamo kakvog je sina za sobom ostavio gospodin Davies nakon što se vratio na brod i zakopčao hlače. Znamo da je dječak pošao u Rat i da se nije vratio kući. *Nestao*. Gospodine Macy, to vam znači da nisu bili sposobni sortirati smrskana tijela u francuskom blatu, na turskoj plaži ili na obalama Sueskog kanala. A u Melbourneu čovjeka proglase mrtvim nakon što ga se neko vrijeme vodi kao nestaloga. Mislim da su '19. ili '20. izjavili kako *nema vise nijednog nestaloga* - svi dosjei vode se kao *poginuli*. Dakle, bar prema onomu što je stajalo u knjigama, Paul je mrtav, iako to dosad, zbog nekog razloga, nitko nije dojavio ni Eulaliei ni Tommyju. Bilo kako bilo, slučaj sam smatrao zaključenim.

No tada sam ponovno razmislio, gospodine Macy, i bio je to strašan i dramatičan trenutak, kao što ćete vidjeti vi i svi naši čitatelji. *Zašto* zaključivati slučaj? Mogao bih namlatiti hrpe i hrpe sati trudeći se otkriti detalje života i vojne službe Paula Caldwellella koje ću poslati njegovom ponosnom ocu. Istina, ostali smo bez nasljednika kojem je trebalo predati novac, no 'nestao' nije u potpunosti 'mrtav', dakle, zašto ne bih provjerio što sve mogu pronaći? Ako je mrtav, možda je postao ratni junak, pa ga se može preimenovati i posthumno, mogao bi postati junačni Paul *Davies*, neustrašivi mučenik Ardenske šume, kako bi si debeli, umirući pivar mogao kupiti baš zgodnog, mrtvog,

sina-junačinu - koliko to vrijedi po njegovim tablicama, i tko kupi gotovinu za to? Misli su mi letjele, stara igra ponovno je krenula, a onaj konačni londonski honorar platit će mi podulji odmor.

Morao sam potegnuti neke veze kako bih se dokopao Caldwellova vojnog dosjea. Bio je pod ključem u Melbourneu - čak ni obitelji nisu imale pravo uvida u spise. Što vrijedi i danas. Čak bi i Daviesu, u London, kao najbližem srodniku poslali samo kratko pismo u kojem ga proglašavaju mrtvim i navode konačni čin. No, dragi moj gospodine Macy, ako se želite baviti detektivskim poslom, onda vam je potrebna mreža korisnih individua. To je najjednostavniji mehanizam na svijetu - netko mi duguje uslugu, zna nekoga tko poznaje neke cure u Melbourneu, a jedna od njih radila je za tipa koji je poznavao frajera u uredu nekog povjesničara u Ministarstvu obrane - e taj je onom prvom bio dužan, pa ako bi pokušao to izbjeći, onaj prvi bi mogao natuknuti Ministarstvu kako onaj drugi provodi neke intimne trenutke s nekom, posve neprikladnom (ajmo ne reći otvoreno - aboridžinkom) djevojkom. Uz malo novca (naplaćeno bez pitanja kao troškovi na račun Barnabasa Daviesa) pokrenulo je cijeli dugi lanac bezimernih ali jednako korisnih pojedinaca, kojim su potekle neki nažvrljani podaci — danas je 7. lipnja, i prepisujem bilješke u čisto te dodajem svoja prva pitanja. Sve to, doslovno, glasi ovako:

Paul Caldwell. Rođen 1890. (Tommy je rekao 1893.) Dragovoljac u pješaštvu (zašto?) od listopada 1916., odlučan (zbog čega?) cjelokupnu službu ograničiti isključivo na područje Egipta tijekom trajanja nazočnosti australskih snaga, zbog osobitih saznanja i okolnosti (kojih?). Prijavio se kao ročnik (ako je imao osobita saznanja, zašto samo ročnik?). Premješten u pješaštvo, u Tel el Kebir, u Egipat. Dvaput promaknut i pohvaljen za istaknutu službu, uz preporuku satnika H. S. Marlowea

- u dosjeu. (Zašto se britanski satnik petlja sa smrdljivim Australcem?) Nestao tijekom dopusta, 12. studenoga 1918. Domoroci u Deir el Bahariju, gotovo 500 milja južnije od tabora, otkrivaju Caldwellovu pušku, njegove pločice i pločice već spomenutog Marlowea. (Britanski časnik i vojnik zajedno na dopustu?) Čin na kraju službe: kaplar. Status nestaloga zamijenjen statusom poginuloga prilikom zatvaranja dosjea, 29. lipnja 1919.

Budući da je bio britanski časnik, dosje satnika Marlowea pohranjen je, savršeno prikladno, u Londonu, stoga se, dragi moj Watsone, zasad moramo zadovoljiti s ovim što imamo. Pitanja koja sam dopisao u bilješkama toga dana samo su manji dio popisa koji bi na pamet trebao pasti oštrovidnom istražitelju koji pred sobom drži sinopsis slučaja. Ostavljam vama da pokušate prebrojiti zagonetke skrivene u tih stotinu trideset dvije riječi, jer se ti zečevi množe uistinu brzo. I dar, za slučaj da vam povijest nije jača strana - Rat je završio 11. studenoga 1918., dan *prije* Paulova nestanka.

I još jedan dodatak iz mladićeva dosjea: »Najbliži rod: gđica. Emma Hoyt, u skrbništvu tvrtke Leteće braće Hoyt, d.d., Sydney«. Toliko o Eulalie Caldwell i bratu Tommyju - nikakvo čudo što su vijesti morali čuti iz treće ruke. Paul ih prilikom novačenja nije spominjao. Očito mu je pitanje srodstva teško padalo. Dakle, morao bih pitati odvjetnike: bi li Daviesovo nasljedstvo u tom slučaju pripalo toj novootkrivenoj rodbini - u slučaju da je Paul Caldwell mrtav i pod uvjetom da ga se retroaktivno prekrsti u Paula Daviesa.

Dobro jutro, gospodine Macy! Hoćemo li nastaviti? Sjajno!

Naravno da pamtim *Cirkus leteće braće Hoyt* -no kao prvo, čujem kako nestrpljivi gospodin Macy reži: »Kakve to blage veze ima s mojom jadnom napaćenom tetom i nestalim praujakom?« Svake moguće, gospodine Macy. Strpljenja. Malo vjere u pripovjedača, može?

Dakle, naravno da sam se odmah sjetio Cirkusa leteće braće Hoyt, no iznenadilo me kad sam otkrio da još postoji kad sam se, na cirkuskoj blagajni, raspitivao o Em-mi Hoyt, 8. srpnja 1922.

»Upravo se sprema«, rekao je ćelavi brko bez košulje koji je sjedio u kućici. »Obožavateljima je na raspolaganju nakon nastupa ali, stari, poslušaj savjet - bit će spremnija na razgovor ako bude znala da ste joj pogledali nastup.«

»Nastupa sada?« upitao sam, pogledavajući polje koje nas je okruživalo, ofucani, žuti šator i troje-četvero ljudi koji su se vukli oko prikolica.

»Za pet minuta. Imate sreće.« Platno sam kartu u prvom redu, a ćelavi je izašao iz kućice kako bi mi poderao kartu koju mi je netom prodao. Odveo me do mog mjesta, navukavši platno iza nas. Prebrojio sam gledatelje - bio sam jedan od osmorice, a mjesta je na tribinama i divanima sa stolovima, bilo za tristotinjak ljudi. Moj me vodič posjeo, zatim je prekoračio izlizani, drveni, crveni zidić ispred mene, otvorio vrata na visokoj metalnoj ogradi koja je okruživala pijeskom posutu arenu, zaključao vrata i uzeo megafon. Stražnjica baršunastih hlača bila mu je posve bijela. »Dame i gospodo«, zaurloao je kružeći arenom, gledajući preko moje glave u neku davno nestalu publiku.

Kad je završio s uvodom, odmotao je bič i podigao kapak na kavez. U arenu su uskočila tri čudovišna tigra. Naš ih je ćelonja posve lijeno natjeravao da skaču jedan preko drugoga, da se kotrljaju na leđima, skaču kroz metalni obruč - tigrovi su se vukli, no s naglim proplamsajima

buntovnog rezanja koje bič nije dovoljno brzo umirivao. Za finale ih je polegnuo, ne bez otpora, i ponovno otvorio kapak kaveza. A lamo jc, dramatično osvijetljen s leđa, stajao čudan, maleni obris - u arenu je uše-i,io pingvin, hica jc jednom obišla i/ .valjcnc tigrove, prošetala im po leđima, a zatim ih kotrljala poput trupaca - hodajući na mjestu dok su se tigrovi kotrljali pod njom. Konačno je pingvin sišao, obišao arenu mameći pljesak i zatim se primaknuo tigrovima kako bi svakoga poljubio u njušku (prethodno poprskanu mirisom haringe, bez ikakve sumnje). Djeca su ostajala bez daha i smijala se. Dobra predstava, pomislio sam. Kad je sve išlo glatko.

No, danas je trećoj mački očito prekipjelo - kad je smrdljivi poljubac očešao njegovu trzavu, brkatu njušku, bljesnula je crno-narančasta šapa, a pingvin je pogledao tri crvene crte na svojim bijelim prsima, zbunjen poput bogataša koji je večernju košulju zalio crnim vinom. Zapanjeno je podigao svoju kljunastu glavu. Pogledao je lijenog dresera tigrova, koji ga je nagovorio na tu predstavu dvaput dnevno, i koji je bio jednako zatečen tigrovim kršenjem stege - dizao je bič i vikao na mačku, no bilo je prekasno. Šapa je ponovno bljesnula, a obezglavljeni se pingvin zaljuljao ali ne i prevrnuo jer mu je mačka, drugom šapom, prikovala peraju za pijesak. Tigar se upravo spremao uživati u užini koju je netom raspakirao kad je osjetio bič na leđima - zarikao je i okrenuo se na čovjeka koji ga je bičevao i hranio još otkad je bio mače. »Ne reži na mene, mali!« zavikao je moj prodavač, bijesno ga bičujući. Tek je tada ono dvoje djece u publici shvatilo kako pingvin u čijim su dosjetkama uživali nije nimalo dobro, budući da mu je glava, sjajnih očiju i posve zbunjena izraza, završila na crvenom, drvenom zidu, tek nekoliko redova ispod njih.

Gospođica Hoyt mi je kasnije objašnjavala kako se zbog stege dresiranih životinja, kao i sigurnosti njihova gospodara, cijela točka morala ponoviti, prije nego što se zvijeri vrate u kavez i dobiju meso za nagradu. Dok su djeca jecala, roditelji su im govorili: »Nemoj, mir, sve je to trik«. Tigrovi

su režali, bili razdražljivi, ponavljali su svoje zadaće i nasrtali na dresera. Ponovno skakanje, kotrljanje, skokovi kroz obruč. Ponovno sva trojica dolje, licem naprijed. Ponovno se diže kapak straga. Ponovno dramatičan obris punašnog tipa s nosom poput banane. I ponovno ulazi dresirani pingvin, očekujući pljesak i svježu ribu. Ne znam što je drugi pingvin pomislio, prolazeći pored obezglavljene, zaprašene lopte tijela svoga kolege. »Nemoj! Nemoj! Leti!« dovikivao mu je dječak meni slijeva.

Gospodine Macy, spominjem vam taj prizor samo kako bih njime prikazao stanje cirkusa godine 1922., jer sam nakon toga gledao dva sredovječna kineska kortoncionista koji su se svijali u najnemogućije oblike - na očitu nelagodu gledališta. Gledao sam jednog jedinog artista na trapezu koji se bezvoljno njihao tamo gore prije nego što je pao u zaštitnu mrežu i skinuo kostim još prije nego što je izašao iz arene. A cijelo to vrijeme je jedan posve bezvoljni šezdesetogodišnjak svirao raštamani pijanino. I s vremena na vrijeme nešto strašno ozbiljno promrmljao djeci: »Ah, cirkus! Čarobno, stvarno čarobno!«

»Ima klasično obrazovanje, znate. U Paulovo je vrijeme vodio orkestar s deset ljudi.« To mi je, kasnije, ispričala Paulova odabrana rođakinja, Emma Hoyt, obješena lica.

Posao joj se bližio kraju, naravno. Mislim da je izdržala još tjedan dana - no bio sam očevicem samrtnog grča *Cirkusa leteće braće Hoyt*. »U boljim vremenima,« tako bi započinjala većina njezinih rečenica, ili: »Kad mi je muž Boyd bio živ...«, ili onaj najzanimljiviji početak: »Paulu bi bilo grozno gledati ovakav završetak«.

Bilo joj je oko četrdeset pet godina, imala je šarma, i odijevala se poput bojnika u nekakvoj žarko uniformiranoj vojsci - imala je plavu kosu, stisnutu pod crvenim cilindrom. Palila je cigaretu na

cigaretu, no ne bi ih popušila do kraja. Njezina prikolica vonjala je na parfem, njezine dresirane pse i izmet divljih životinja.

Stvarno je željela govoriti o Paulu Caldwellu. Rekao sam joj kako postoji mogućnost da je možda naslijedila neki novac od njega, ali me prekorila: »Nemoguće. On je među nestalima«. Moje su bilješke dovoljno jednostavne za praćenje - prilično su doslovne. (Mislite li da bismo trebali objaviti uljepšane verzije, s dugim monolozima, ili samo izvratke iz bilježaka? Ovo drugo je »stvarnije«, no čitatelj voli osjećati kao da se to događa njemu - ako shvaćate što želim reći, gospodine Macy.)

»Gospodine Ferrell, vaš posjet uzburkao je mnoga teška sjećanja. Paul je bio nešto najljepše što se dogodilo ovom cirkusu, on je uistinu volio svoj posao. Mislila sam na njega svakodnevno - tako je daleko, u ratu, bori se samo za ovo, za magiju našeg cirkusa. Nemojte me krivo shvatiti, znam da Nijemci imaju sjajne cirkuse, no sigurna sam da Kaiser nije neki ljubitelj. Mi, slobodni ljudi cijenimo nešto što on i njemu slični nikad nisu podnosili.«

»Pisala sam Paulu kad su pozvali Boyda po njegove stvari, rekla mu kako ću dati sve od sebe da cirkus bude spreman za njega. Nakon rata cirkus je trebao pripasti njemu - samo je trebao poželjeti. On bi ga okrenuo naopačke. Bio je neizmjereno predan.«

»Naravno, želite čuti sve od početka. Paul je došao ovamo kad mu je bilo devetnaest ili dvadeset godina. Boyd ga je otkrio, rekao je da je neizmjereno prirodno nadaren. Spazio je Paula na tržnici, slijedio ga je i iz prikrajka ga promatrao kako izvodi svoju točku. Zatim je hinio da hoda pred njim, onda se pravio kao da kleči i veže cipelu, a kad je ponovno ustao samo je zgrabio Paula za zglavak i uzeo mu novčanik. Boyd se, naravno, neko vrijeme pravio da je policajac, znate, kako bi prestrašio Paula. No nakon toga je sjeo, i pokazivao Paulu razne ljude da vidi može li Paul to

učiniti kad god treba. Boyd je bio izvan sebe kad ga je te večeri doveo u logor. A bio je prelijep dječak, pametniji od svih koje sam poznavala. Bio je knjižničar, to zacijelo znate i sami.«

»A taj trenutak kad ga je Boyd doveo k nama! Ponekad se, u našem okruženju, spazi lice koje obasja nešto. Neke ljude nešto stvarno začara. Paul je bio poput dječarca. Želio je dodirnuti sve životinje, čak i tigrove. To je, znate, šarmiralo sve oko njega. Znao je mnogo o nekoliko stvari, bio je strašno pametan, no nije znao one najjednostavnije stvari. Lutao je po logoru. Ušao je u šator, slijedila sam ga. Zagledao se u svezane trapeze, u sjedišta. »Paule Caldwell, jesi li ikad vidio cirkus? Želiš li raditi s nama?« Nikad nisam vidjela tako lijepo i sretno lice. »Cirkus?« Upitao me poznajem li nekog talijanskog jakotu, nekog artista za čije je ime čuo. »Cirkus«, neprekidno je ponavljao kao da je sletio na Mjesec. Ja znam kako se osjećao.«

»Gospođo Hoyt, kad vam je postao ljubavnik?«

»Gospodine Ferrell, bila sam udana za Boyda.«

»Ipak, koliko sam shvatio, gospodin Hoyt bio je bitno stariji.«

»Znate, Boyd je, profesionalno gledano, bio klaun po pozivu. Mogao je nasmijati svakoga. Složio bi 'posramljenu facu' kad bi ga, na primjer, ulovili kako krade nečiju kravatu — tada bi trepnuo očima, jako sporo, i slegnuo ramenima kao da je stvarno zao i zločest klaun - ljudi su ga obožavali. Stvarno. No, izvan arene bio je prilično hladan.«

»Boyd je Paula zaposlio da čisti kaveze, prodaje karte i smješta publiku. To smještanje je, naravno, bilo neophodno. To mu je omogućavalo da one koji su novčanike nosili u hlačama smješta na tribine te ih je tako mogao opljačkati od ispod, tijekom predstave. Nastupio je nekoliko puta - bila je to zastrašujuća drama za večernje predstave. Boyd je smatrao da moramo raditi promišljenije - započeti predstavu tek nakon predigre. Paul bi izlazio odjeven kao istraživač i u nekakvoj se

pantomimi borio protiv napadača - petorice ili šestorice snagatora, našminkanih poput crnaca iz prašume. Oni bi ga nadjačali, svezali, a tada bi jedan od njih donio zmiju. Ništa opasno, malo većeg pitona, a onda bi kružili i plesali oko njega, mahali zmijom, saginjali se nad njim, tako da publika nije mogla vidjeti što se zbiva - pustili smo im mašti na volju! Tada bi crnci otrčali, jedan od njih skrio bi zmiju pod plašt kako je publika ne bi vidjela - a u areni bi ostao samo Paul, naprezao se, shvaćate, i tako se borio i vukao sve dok nije oslobodio jednu ruku. Zatim bi se uhvatio za grudi, otkopčao košulju ... i tada bi mu prsa eksplodirala i iz njih bi izletjela zmijina glava! Strašan prizor, žene su padale u nesvijest. Tada su se pogasila svjetla, a kad su se ponovno upalila, Paul bi izašao na poklon. To je radio prije samog kraja, kako bi publika znala da je živ i zdrav. Nastupali smo pred takvom publikom ... prije nego što je Boyd poblesavio. A Paul je donosio brdo novca. Obično je vraćao novčanike, napola prazne, tako da se rijetko itko žalio.«

»A Boyd je razmišljao poput vas. Bio je posve siguran da je dječak moj ljubavnik. I tratio dane s tigrovima, bacajući im meso natmurena lica. Što je mislio da bi se moglo dogoditi? Da će na njegovu prijavu, policija odvesti maloga, i pritom publici prešutjeti da u našem cirkusu ispod tribina operiraju džepari?«

»Uhitili su ga usred predstave - bez buke - nisam ni znala da se to dogodilo. Prvi znak bio je kad su tipovi sa zmijom morali izmisliti neki ples nakon kojeg su jednostavno nestali iz arene dok je publika izgledala zbunjeno i gledala na satove. Tada su se Wang i Songchuck popeli na motku i počeli izvijati. »Što misliš, što je s Paulom?«

upitala sam Boyda nakon predstave, a on je samo pušio i gledao me čudno. Tada sam shvatila. »Što si mu učinio?« Uplašila sam se da nije možda natjerao tigrove na neku strahotu. »Ti, odvratni starce, što si učinio?« Nije mi odgovorio, i prošli su dani prije nego što sam pronašla Paula, no

policija mi nije dopustila da ga posjetim. Tupila sam ih tjednima, svaki dan sam kucala na vrata onom odvratnom inspektoru. No nisu mi dopustili. I onda su mi, jednoga dana, nakon mnogo tjedana, rekli da je otišao u rat kako bi izbjegao zatvor.« »Pisali ste mu kad vam je umro muž.« »To je bilo 1917. I još zato da mu kažem kako ga ja nisam izdala, da ga ja nisam prijavila.

Strahovala sam da krivi mene. Nisam znala kamo poslati pismo. Tako sam ga naslovila na Ministarstvo obrane. Nikad nisam čula ništa, prva vijest bila je obavijest o njegovu nestanku. Znate, naveo me kako najbliži rod. U tom sam trenutku konačno shvatila da se ne ljuti na mene, da me i dalje voli. U tom istom trenutku dobila sam obavijest da sam ga izgubila.«

»No, smatrala sam kako moram pronaći njegovu obitelj. Otišla sam onoj jezivoj knjižničarki - Paul mi je ispričao sve o njoj. Znate, bili su *intimni*, ovaj, nije mu bila *prva ljubav* - više slučaj da starija žena iskorištava siromašnog mladića. Ali je barem znala gdje ću pronaći njegov krvni rod. Kasnije, kad sam primila drugo pismo iz Ministarstva obrane u kojem me izvještavaju da su ga proglasili mrtvim - no da nemaju tijelo niti ikakvih stvari, činilo mi se da je to samo zbog nekih administrativnih potreba. Zato sam željela da cirkus zatekne onakav kakav je ostavio ... i taj jadni pingvin ...«

Gospodine Macy, naša današnja priča završava s damom iz cirkusa koja oplakuje mrtvog ljubavnika, mrtvi cirkus i mrtvu pticu. Pričekao sam malo da vidim hoće li se sabrati, no budući da se kraj nije nazirao ni nekoliko minuta kasnije, otišao sam svojim putem.

Dva-tri dana nakon toga primio sam pismo:

Gospodine Ferrell, vaš je jučerašnji posjet bio blagoslov umornoj ženi. Umirit ćete mi misli bilo kakvom izvjesnom informacijom o Paulovoj sudbini koju uspijete pronaći. Željela bih vas unajmiti - ako se tako sređuju takva pitanja. Ako ga pronađete živa, i ako živi daleko od nas, među

Nestalima, zbog nekih samo njemu znanih razloga, molim vas, uvjerite ga kako ga nisam izdala, kako to ne bih učinila nikad, i da ga volim. Ako je otišao zauvijek, molim vas, javite mi što je bilo s njim. Ovdje me ne čeka gotovo ništa. Zbog njega ću poći bilo kamo - molim vas, recite mu to. Ubrzo ću prijeći na prodaju tigrova, privremen posao, no ne mogu vam reći što će biti nakon toga. S tim pismom, gospodine Macy, dobio sam i trećeg klijenta na istom slučaju!

No, što sam mogao podastrijeti Londonu o slučaju Paula (Caldwella) Daviesa? Nažalost, zločin. Što će, vjerojatno negativno utjecati na Daviesovu konačnu nagodbu. Činilo se kako je njegov dragovoljački ratni žar bio vjerojatno posljedica okolnosti - Australске carske snage bile su mu privlačnije od kažnjeničke kolonije.

Ipak, imao sam dva nova traga: inspektora Dahlquista koji je uhitio Paula Caldwellu i poslao ga da pogine u Egiptu umjesto da strune u zatvoru, i gospođicu Catherine Barry, knjižničarku i Paulovu prvu ljubavnicu, koja se već drugi put pojavljuje u našoj priči. Slučaj Davies velikom je brzinom postajao sve unosnije trošenje vremena.

Što me podsjeća - poslat ću vam sve što sam napisao dosad, kako ne bih odgađao vaš napredak u pregovorima s izdavačem. U očekivanju vašeg odgovora zračnom poštom, nastavljam prepisivati bilješke i pisma.

Vaš pokorni korespondent,
Harold Ferrell
privatni istražitelj u mirovini

Utorak, 10. listopada 1922., hotel »Pri sfingi«, Kairo

Dnevnik: Dolazak u Kairo, vlakom preko Aleksandrije. Odmah se bacio na posao. Predvidio pet dana u Kairu za logistiku i pripremu spisa prije nego što se uputim na jug do nalazišta.

Zabilješke za knjigu: Započeti s pravim početkom - knjiga mora imati ilustraciju na naslovnici, zaštićenu pausom. *Naslovnica:* »Kraljevska kartuša kralja Atum-hadua, posljednjeg kralja egipatskog Srednjeg kraljevstva, XIII. dinastija, 1660.-1630. pr. K.« Može li se pretpostaviti samo učeno čitateljstvo? Ne - razjasniti za obične čitatelje kako je kartuša kraljevski pečat, jedno od kraljevih pet imena (ime sina boga Ra), napisano hijeroglifima u ovalnom okviru.

Epigraf: ispod ilustracije:

»Samo ljudska inteligencija i odlučnost da svlada fizičke poteškoće imaju biti izvorima našeg užitka i predmetima naše hvale.« John Ruskin, *Venecijansko kamenje*

Ili: »Iako još nismo otkrili grobnicu Atum-hadua, možemo biti prilično sigurni da nam leži na dohvat ruke.« Ralph M. Trilipush, *Požuda i varke u drevnom Egiptu* (Collinsova ljubavna biblioteka, 1920.; novo izdanje Harvard University Press predviđa se za 1923.)

Ili: »Ralph Trilipush neće nikad nikoga s imalo pameti uvjeriti da je kralj Atum-hadu ikad postojao, a još manje da je napisao takozvana Atum-haduova Svjetovanja.« Profesor Lars-Philip Thurm, *Journal of Egyptological Studies*, 1921. Taj bi epigraf imao smiješan učinak ako bi ga se smjestilo pored moje fotografije snimljene ispred grobnice kralja Atum-hadua, dok u ruci držim papirus njegovih Svjetovanja.

Ili: možda neki izvadak iz Svjetovanja, neka mudrost proistekla iz zlobne trščane pisaljke samoga kralja Atum-hadua. Na primjer, prvi stih 30. Katrena (nalazi se samo u Fragmentima B & C):

»Atum-hadu se smiješi bratu«. Zapravo, malo zavodi na krivi trag, budući da cijeli 30. katren opisuje otkriće uzurpatora koji od kralja traži da se odrekne trona:

Atum-hadu se smiješi bratu,
radostan što ih je rodila ista mati!
Dok laž ne ispliva u posljednjem satu,
a lažac ne umre od sjekire na vratu.

(Iz *Žudnja i varke u drevnom Egiptu*, Collinsova ljubavna biblioteka, 1920.; novo izdanje Harvard University Press predviđa se za 1923.)

Ipak, još je bolje ovu pustolovinu započeti njezinim istinskim početkom - otvorimo knjigu osjećajući muku očekivanja otkrića, i kao epigraf navedimo uzbudljiv događaj iz ne tako daleke budućnosti, izvadak događanja opisanih u samoj knjizi. Ekstrahirat ćemo taj trijumfalni trenutak i staviti ga na početak, taj potresni krunski dragulj, oštro predjelo koje će nadražiti čitateljev jezik i pripremiti mu probavu u očekivanju veličanstvene gozbe, oblažući mu želudac kako bi primio bogatstva za koja ga njegova dosadna svakodnevnica nije pripremila. Oprezno ćemo iskoristiti događaje – načinimo tu pažljivu procjenu i poklonimo si lijep rođendanski dar na taj dan - 24. studenoga, šest i pol tjedana od današnjega dana - ni pretjerano optimistično, ni pretjerano kukavički, nešto poput: str. ii.: spustio sam se na koljena i počeo polagano – mučno polagano, unatoč srcu koje je bjesomučno tuklo – proširivati rupu u ti-sučama godina starom sloju zemlje. Svjetiljka je treperila u ruci nerazumno prestravljenog Abdullaha. 'Stari, sve je u redu, dodaj mi baklju, prošaptao sam i primaknuo oko malenom otvoru. 'Da, da 'Molim vas, što vaše gospodstvo vidi?' 'Besmrtnost, Abdullah, vidim besmrtnost.'

Omotna stranica: RMT-ova fotografija - stoji pored Atum-haduova zlatnoga (gotovo sigurna procjena) sarkofaga. Domaći radnici u radnim ha-ljama stoje sa strane. Ralph M. Trilipush i otkriće kraljevske grobnice Atum-hadua. Autor: Ralph M. Trilipush. Podnaslov: U dodatku i arheobgov intimni dnevnik, bilješke i skice. Harvard University Press, 1923.

Posvete: Ovako veličanstveno otkriće nije bilo moguće postići bez neumorne ispomoći i nadahnjujućeg primjera nekoliko drugih pomagača. Mojem timu od gotovo 500 egipatskih radnika, čiji je mar moguće usporediti samo njihovom odanošću našim zajedničkim naporima, koji su prigušili ono što je za njih bila zacijelo mučna nevjerica, iskazujući umjesto nje jednostavnu vjeru da predmeti koje sam iskopao u sebi nose značenje koje nadilazi njihov izvanjski sjaj, zahvaljujem iz dna duše. A osobito predradniku Abdulla-hu, koji je znao dijeliti disciplinu i bakšiš u pravednim odnosima, i čija su me beskonačna odanost i vječni napori u borbi sa složenostima engleskoga jezika podjednako dirnuli i zabavljali tijekom naših napornih i pogibeljnih tjedana, salaam od sveg srca! Gospodin Chester Crawford Finneran iz tvrtke Finneran - fino i finije, gospodin je veličanstvene dubine i veličine, rijedak primjerak kolekcionara drevnih umjetnosti, snažan jednako kao i profinjen, i nimalo nalik onomu što bi se očekivalo pronaći u Amerikancu - a najmanje u nekom 'običnom veletrgovcu'. Naš se CCF pokazao vrijednim uzvišenoga i drevnoga egipatskoga naslova 'Gospodara blaga', širokogrudnog i povjerenja vrijednog darodavca mudrosti i bogatstva u teškim vremenima - taj je naslov sam Atum-hadu koristio u svojim poetičnim Svjetovanjima kad je spominjao svojeg vjernog premijera. Atum-haduovu grobnicu upoznali smo zahvaljujući CCF-u, mojem Gospodaru blaga, kao i mojim drugim partnerima iz tvrtke Istraživanja Ruke Atumove, d.d. Nedostaju riječi da izrazim svu svoju ljubav, divljenje i

zahvalnost mojoj voljenoj zaručnici Margaret Finneran. Mojim kolegama istraživačima, koji kuluče u vrelin pijescima naše voljene pomajke, zahvaljujem na njihovom skupnom primjeru, na njihovoj neumornoj i prečesto nenagrađenoj predanosti. Osobito, želim spomenuti onog poluboga svih egiptoloških istraživanja, dragog mi prijatelja, gospodina Ho-warda Čartera koji, dok pišem ove retke, svom silinom uranja u šestu godinu očito jalove potrage za zagonetnim grobom jednog od manjih kraljeva XVIII. dinastije, izvjesnog Tutankamona. No sad izjavljujem otvoreno na ovim stranicama kako je - uspio ili propao - gotovo bezumna odlučnost gospodina Čartera (šest godina!) uzor svima nama, zbog čega sam mu se divio i prije nego što sam ga upoznao i nazvao ga prijateljem. Pozdravljam svog starijeg druga po prašini, mog mentora i vodeću pojavu prošlih naraštaja, koji nam oklijevajući predaje luč. I, naposljetku, ova se knjiga svakako mora posvetiti velikom kralju Atum-haduu, i njegovom božanskom zaštitniku, prvomu Tvorcu, Atumu. Mnogi su dugo vremena dvojili u postojanje Atum-hadu-ove grobnice (kao i samoga Atum-hadua), no Atum-haduov genij, njegovu vladavinu i njegovu poeziju sve to štujem pozdravljajući ga preko 3500 godina, ja, koji nisam sumnjao nikad. Veličanstvo, svijet vas gleda, u vašem zlatnom grobu, među basnoslovnim blagom, u raspucalim ovojima koji stežu vašu mumiju. Svijet se divi vašem životu, vašim riječima, vašem sjaju. Svijet u strahopoštovanju promatra vaše uzvišene organe u njihovim kanopama. To je upravo ona besmrtnost za kojom ste tragali i zaslužili je, vječna hvala i slava.

O autoru: Profesor Ralph M. Trilipush rođen je 24. studenoga 1894. kao sin jedinac slavnog vojnika i istraživača Ecgberta Trilipusha, i odgajan kao obožavano ako ne i razmaženo dijete u idiličnoj udobnosti zelenila Trilipush Halla u engleskoj grofoviji Kent. Dok su ga tutori odgajali u domu, još je u ranoj dobi pokazao zapanjujuću sposobnost i zastrašujuću prijemčivost za

starodrevni egipatski jezik, te je već tada započeo prevoditi stare spise na engleski. Do dvanaeste je godine ispravio proračune prihvaćenih datuma egipatskih dinastija i razdoblja vladavina kraljeva, s većom točnošću od mnogih priznatih stručnjaka ukazujući na netočnosti u zaključcima egiptološke znanosti. Poštovan od vršnjaka, zamijećen od odraslih, rano je pošao na Balliol, u Oxfordu, gdje je pozdravljen kao najveća nada egiptologije, zajedno s dragim prijateljem Hugom St. John Marloweom. Na Oxfordu su dvojica studenata radila pod vodstvom pokojnog profesora Clementa Wexlera, sudjelujući u njegovim naporima da dokaže ili naposljetku porekne postojanje tada apokrifnog kralja XIII. dinastije, erotskog pjesnika Atum-hadua. Nakon magisterija, Trilipushov rad na doktorskoj disertaciji prekida Veliki rat, tijekom kojega su i on i Marlowe bili smješteni u Egiptu kao protuobavješ-tajni časnici. Tamo su pod neprijateljskom vatrom dvojica istraživača uspjela iskopati Fragment C Atum-Haduovih Svjetovanja iz planinske staze nedaleko Deir el Baharija, učinivši time divovski korak ka dokazivanju postojanja toga kralja i njegova identiteta kao pjesnika i tvorca već prevedenih Fragmenta A i B. Nedugo nakon tog otkrića, Trilipush je premješten kao savjetnik australskim postrojbama prilikom invazije na Galipolje, gdje je zadobio rane, na neko vrijeme u evidenciji vođen kao nestao i moguće mrtav. Posve sam, vratio se u Egipat kamo je stigao nakon završetka rata, samo da bi saznao kako je njegov veliki prijatelj Marlowe ubijen tijekom pohoda na jedan neosigurani dio egipatske pustinje. Nakon demobilizacije, Trilipush je spasio Fragment C, prenio ga u Sjedinjene Američke Države, gdje je utemeljio sjajnu akademsku karijeru. Načinio je konačan, iako prilično kontroverzan, prijevod sva tri Atum-haduoova fragmenta, te ih objavio pod naslovom Požuda i varke u drevnom Egiptu (Collinsova ljubavna biblioteka, 1920.) Neočekivano zanimanje za njegovo omanje remek-djelo

potvrdilo je Trilipushovu jedinstvenu poziciju kao savršenog znanstvenika i, istovremeno, sjajnog tumača egiptoloških studija.

Imenovanje u zvanje redovnog profesora i posljedično brz uspon na mjesto predstojnika Egiptološke katedre harvardskog sveučilišta, uslijedilo je nakon njegova otkrića, na njegov trideseti rođendan, 24. studenoga 1922., grobnice samog Atum-hadua, kao i objavljivanje njegova uzbudljivoga, ali savršeno znanstveno bezgrješnoga djela koje sada držite svojim vlažnim rukama. Otkriće Atum-haduoove grobnice svijet je ubrzo pozdravio kao dotad neviđeno, te financijski i znanstveno najbogatije otkriće u povijesti iskapanja u Egiptu.

Profesor Trilipush proglašen je vitezom 1923., čašćen je i slavljen od država i sveučilišta diljem civiliziranoga svijeta.

Oženjen je s Margaret Finneran iz Bostona, država Massachusetts, Sjedinjene Američke Države, zapanjujuće bogatom nasljednicom lanca robnih kuća.

Srijeda, 11. listopada 1922.

Dnevnik: Ustao kasno. Doručkovao u gradu. Osvježio svoja draga sjećanja na sjajni grad Kairo. Razgledavao tržnice. Kupio karte Kaira, Luksora, Tebanske doline. I još jedan komplet domina. Nevjerojatni štandovi s voćem, okruglo voće složeno u savršene višebojne redove, poput neke divovske računaljke. Svježe žute datulje. Gotovo posve crne šljive čija koža podsjeća na karte noćnog neba, rijetke oblake i treperave zvijezde. Otkrio prodavaonicu u kojoj ima gramofonskih igala, za koje čudni trgovac s bazara tvrdi kako će odgovarati mojoj portabl Victrolu 50, no koje su nakon povratka u hotel uspjele samo uništiti prvih nekoliko sekundi »Ti si moj san (i plakat ću ako

mineš)«. Vratio se pisanju - nastavljam pripremati dokumentaciju i planove, uređivao jučerašnje napise.

Pismo čitatelju: Knjiga koju sada držiš drugačija je od bilo koje u povijesti egiptologije jer, kako bi ti pružila kontekst otkrića koje je polučio naš tim, nudi i povijesni uvod u vladavinu kralja Atum-hadua, kao i dnevnik kojeg sam vodio tijekom cijele ekspedicije, svakodnevno - gotovo svakog sata - od dolaska u Kairo sve dok nismo raščistili, očistili i katalogizirali svaki komad zapanjujućih dragocjenosti iz Atum-haduoove grobnice.

Čitatelju, kao što sjedim danas, usred zaglušnoga zaključka ove pustolovine, sa svojim dragim prijateljem i kolegom Howardom Čarterom, obojica gosti u domu našeg dragog prijatelja Pierrea Lacaua, otmjenog generalnog direktora Egipatskog ureda za starine, neke tri milje od hotela »Pri Sfingi«, gdje sam, u listopadu, prije tri mjeseca, započeo svoje putovanje. Promatram kako večer pada nad Nilom i pozivam te da mi se pridružiš u veličanstvenoj pustolovini života, koja je potrajala 3500 godina.

Profesor Ralph M. Trilipush
18. siječnja 1923.

Rezidencija generalnog direktora Ureda za starine
Kairo, Egipat

[Ne zaboravi provjeriti nadnevke 24. studenoga i 18. siječnja prije prijeloma knjige.]

Dnevnik: 11. listopada završio sam oblikovanje nekih neophodnih pozadinskih elemenata ovoga djela - koje ću kasnije složiti po redu. Sad mogu započeti od početka - čitatelju moj, pozdravljam te u Egiptu.

Jučer sam dospio u Kairo - moj prvi posjet tom čudesnom gradu nakon 1918. Stigao sam vlakom iz Aleksandrije nakon iskrcaja s Cristofora Colomba, plovila koje me dopremilo ovamo (nakon putovanja vlakom iz Bostona) iz New Yorka preko Londona i Malte, gdje sam proveo iznimno opušten tjedan pripremajući se za posao koji me čeka. Svoj sam privremeni stožer uspostavio u zlatnoružičastom Faraonskom apartmanu kairskog, mramorom obloženog hotela »Pri Sfingi«. Iako nemam osjećaj za luksuz, potreban mi je prostor dovoljno velik da bih obavio sve te tisuće poslova, i milijune koji će tek nadoći - a konzorcij bostonskih najbudrijih i najbogatijih egiptoloških znalaca i kolekcionara koji financiraju ovaj pohod nikako ne bi želio da se voda iscrpi - prije nego što krene na jug, prema nalazištu - boravkom u nekakvom trošnom svratištu. Obim arheologovih zadaća ponekad iznenađuje laika. Kao primjer, bit ću, kad stignem na nalazište, ravnatelj golema poduzeća, zapovijedat ću vojskom radnika, odgovarati za njihove plaće, ponašanje, poštenje, učinkovitost i dobrobit. Mjerit ću, izrađivati dijagrame, katalogizirati i često na brzinu konzervirati na stotine predmeta, raznih veličina - od draguljima urešene naušnice do prelijepo klesanih i obojanih zidova goleme grobnice. Pregovarat ću s uredima egipatske vlade koje, zbog vlastite zaštite, kad god se pokaže potreba vode mudrost i financijski genij francuske i engleske vlade. Istovremeno ću stvarati znanstveno djelo, detaljno opisivati događaje stare tri i pol tisuće godina, i vjerojatno prevoditi novootkrivene erotske, političke i otrovno duhovite tekstove, djela genija pisana jezikom koji nije u uporabi više od dvije tisuće godina. Nadalje, pripremat ću

iscrpna izvješća mudrom Skupu koji financira sav taj bjesomučan rad i tlaku. Dakle, ako sam svoje putovanje započeo pomalo otmjeno, tako je zbog znanstvenih potreba.

Unatoč svem svojem sjaju i blještavilu, hotel »Pri sfingi« otkriva egipatsku pomalo sablasnu dekadenciju. To je turistički hotel (u zemlji koja je za mene oduvijek bila kraj za istraživače ili vojnički položaj), i predstavlja suvremeni, egipatski, neutaživi i urođeni poriv da vlastitu plemenitu prošlost proda za što sitniji novac. Hotelski grb - pričvršćen na svakoj prikladnoj površini - besmislena je skupina: lešinar, sfinga i kobra nad kojima piše - nekoliko hijeroglifa koji opominju (iako ne mogu zamisliti koga to, budući da ne znam koji bi od hotelskih gostiju mogao znati čitati hijeroglif?):

HORUS PROŽDIRE SRCA ZLIH.

Horus, drevni egipatski bog neba sa sokolovom glavom, utjelovljen u svim egipatskim kraljevima, vjerojatno bi se nećkao uresiti ovaj hotel a ipak, čak i tamo usred lažnih faraonskih predmeta i lažnih starina, kroz otvorene prozore na dvorište, tamo s Nila, dopirao je miris i oćut onog pravog, mog Egipta, drobeći i lomeći sav suvremeni luksuz moga apartmana svojim vrećim dahom bivšeg kraljevstva, svojim me uzdahom dozivljući preko milenija. Atum-hadu, na vrhuncu moći i slave, dozvać me čak ovamo, i sad pijuckam (bez zebnje koju ćovjek osjeća, čak i u Finneranovom privatnom baru, misleći na amerićku prohibiciju i policajce) limunadu s džinom iz brušene kristalne ćaše, na balkonu s pogledom na Nil dok se, sa sedamdeset osam okretaja u minuti, na nesvakidašnjem lijepom, kabinetском modelu Victrole XVII koju sam instalirao pored balkonskih vrata, vrti »Bit će kako on želi (i tko ga može kriviti zbog toga)«.

U tom pribježištu od poslova, s nepomućenom radošću milujem uspomene na nedavni odlazak iz Bostona koji se sad ćini vjekovima dalek, zabavu ćiji su uzvanici bili novćani pomagaći ekspedicije

i njihove gospe, i na kojoj se slavilo našu buduću sreću u Egiptu i moje zaruke s domaćinovom kćeri. Slike se skupljaju u jasnim sjećanjima - nove večernje haljine i lagani ogrtači, papirnati lampioni, i crnački džez orkestar smješten u vrtu - glazba dopire kroz otvorena vrata i prozore zdanja Crawforda Finnerana na Aveniji Commonwealth u neobičnoj vrelini ranog rujna:

*Cucak i čovjek
sjajan su spoj,
bože, bože, dobar je čuko moj!*

U Finneranovu domu zabavu okružuje pomalo pretjerana egipatska scenografija: CCF je u dnu plesne dvorane postavio dva zlatna prijestolja na praktikablama. Na vrhuncu večeri, poveo je Margaret i mene uza tri stube do naših sjedišta, a zatim nas okrunio jezivim (i strukturno netočnim) faraonskim krunama. Na to je pogledao dirigenta, rekao mu da malo »smiri tu prašumsku buku« i podigao čašu, i s nekoliko alkoholom natopljenih suza poprativši riječi: »Na stranu sad s pustinjским pijeskom, no na cijelom ovom svijetu nema toga što bi mi značilo više od moje djevojčice koja sjedi na prijestolju gdje i pripada«. Uslijedio je val uzdaha, »CC je tako drag« zatreperilo je u zraku prije nego što je nacereni, stari medvjed podigao šape, utišao buku. »No, Pushy, to ne znači da se možeš vratiti praznih ruku!« Smijeh. »Ne, dragi moji, sad ozbiljno. Koji otac ne bi objema rukama zgrabio priliku da dobije ovakvog zeta? Engleski džentlmen, savršeno obrazovan, istraživač. Iskreno rečeno, Margaret i ja slažemo se u tome — oboje se osjećamo kao najsretnija djevojka na svijetu. Dakle, idi po to svoje zlato, Pushy, mladiću moj, i ako se vratiš s hrpama, šipkama, draguljima i krunama, onda će to ...« - tu je lukavo namignuo ispod dima cigare

- »otprilike biti dosta za Margaretinu dotu!« Njegov je sjajan govor izvukao zaslužen odaziv okupljenih, a moja zaručnica i ja mahali smo im ispod naših naherenih pokrivala za glave. Stisnuo sam Margareti ruku kako bih je održao budnom, znajući da je sve to uzbuđenje, nimalo čudno, iscrpilo njezino krhko zdravlje. Nasmiješila mi se ispod snenih kapaka i promrmljala: »Ovo je stvarno sjajno, ljubavi. Fiesta. Sad bi mi prijala siesta«. Čak i tako umorna bila je nebeski lijepa, zahvalna i ocu i meni. Gomila je slavila naše zaruke i uspjeh moje misije, možda ne baš tim redom, budući da je CCF natjerao nekoliko uzvanika na partnerstvo u Istraživanjima Ruke Atumove, kojom predsjedava, i u kojoj sam dioničar kao savjetnik za tehnička pitanja. Orkestar je zasvirao iznova, neobičan fokstrot, vjerojatno prikladan za egipatsku ekspediciju, i istovremeno posveta prastaraj zoološkoj zagonetki:

*Ako te svrbi na jednoj grbi
nema čara do dromedara,
al hoćeš li skakat' i plakat',
na dvije grbe ...*

»Ne tako brzo, dečki«, prekinuo ih je CCF - glazba je utihnula, instrument po instrument se gasio, a posljednje su shvatile šištave činele - »imamo malo iznenađenje.« Tada je pozvao Kendalla i Hilly Mitchell, laskavce s Beacon Hilla koje sam upoznao na sastanku ulagača i susreo još nekoliko puta, na CCF-ov zahtjev, na nekim polutajnim koktelima s Kendallom u njegovom polutajnom klubu, gdje me, zabrinjavajućom upornošću i tajnovitošću, ispitivao o mojoj prošlosti i Egiptu - to isljeđivanje nisam mogao shvatiti sve do onog trenutka kad je Hilly, smijući se, izbacila crnog

pijanistu s klupe, a Kendall odvezao leptirku i zauzeo šansonijersku pozu. Dok se Margaret borila sa sve težim kopcima, slušao sam naš glazbeni prilog kojeg su skladale te dvije osobe, posve lude od naslijeđenih novaca i nekretnina, nezaustavljivi donatori osobnih pjesmica na svečanim zabavama od Beacon Hilla do Back Baya. Prilazem prijepis alkoholom razmočenog teksta kojeg su mi naknadno predali (»Ralphieju! Za novog 'tatu' novu mumiju, umjesto cigara, u kutiju! Puno, puno sreće, tvoji Ameri, H & K Mitchell!«) Kendall je kriještao dok je Hilly svojim nespretnim prstima prelijetala po klavijaturi:

*Kad s Oxfordaje letio,
samo s gaćama na štapu,
mladi R. M. Trilipush,
je sličio na papu.*

*Potom on u Misir krene,
namjeri se tuć' sa Švabom,
no godine su prošle njemu,
k 'o sa nekom starom babom.*

*Dakle, znoji se na Orijentu,
koljena i ruke dere,
(molim, vi, bez grešnih misli,
od pijeska ih samo pere!)*

*Kopao je s drugim Britom,
a Švabo je puc'o pritom,
no, 'stani!' tada Englez kliknu,
jer lopatom on napiknu.*

[»Za razliku od naših!« sjećam se kako je CCF zarikao u tom trenutku, misleći na, vjerujem, konobare koji se baš nisu žurili donijeti mu novu rundu pića. »Tata, molim te«, nježno ga je pokudila moja Margaret, pridržavajući bradu koljenima.]

*Blago pravo, toga dana,
otad ženskom duhu hrana,
koja diže nama (hm!) strast,
snovima nam daje slast.*

*Nadu oni stara slova,
zapis nekog faraona,
na engleskom ga objaviše,
knjižnice sve prestrasiše.*

[Nekoliko sam puta ispravljao Michaela, tamo u klubu, sve očajnije mu objašnjavajući kako je hijeroglifski pridjev, a hijeroglif 'imenica, te da je uporaba naziva, faraon za bilo kojeg egipatskog kralja prije XVIII. ili XIX. dinastije posve pogrešna i, iskreno rečeno, vrijeđa mi uho. Atum-hadu, kralj XIII. dinastije, nazivao bi se kraljem, a ne hebraiziranim metonimičkim sklopom per-o. To

sam mu ponovio najmanje desetak puta dok su se srebrni šejkeri redali na stolu, puni (kako je to konobar svaki put glasno najavljivao, doduše ne znam zbog koga) »vašeg ledenog čaja, gospodine Mitchell!« No, kad sam to rekao, nevoljko priznajem kako je njegova uporaba pridjeva umjesto imenice opravdana kao djelomičan ustupak rimi.]

*Time dragi R. M. steče mnogo novaca i slave,
na drugom kraju mora caste ga i slave mudre glave,
Harvard mu poda mladež svježu da ih uči, a povrh toga djevu srete,
i sad znamo svi da s njenim ocem gaji prijateljstvo, a spram nje neke
osjećaje svete.*

*Tako se naš Pushy Nilu vraća, odnoseći sa sobom Margarete srce,
i Chesterovu lovu!*

[glazba prestaje, Kendall samo izvikuje riječi] /

I moju! I moju!

I moju! I moju!

I i pokazuje na uzvanike koji su, kao i on, uložili u Ruku Arumovu]

*Jer nas sve redom dode molit'
satima nam htjede pamet solit',
no sad, Horusa mi i blage Izide,
Pushijevo blago već i naše oči vide!*

[Mislim kako bih trebao malo raspraviti riječ implore budući da, ako je Mitchell nije uporabio samo kako bi si olakšao rimovanje, zahtijeva malo objašnjenje. U najmanju ruku. Vratit ću se na to - da se zna tko je preklinjao koga.]

*No sad, Horusa mi i blage Izide,
Pushijevo blago već i naše oči vide!*

Okupljeni su ubrzo savladali kuplet i pjevali ga ushićeno još nekoliko minuta dok je na moje neizmerno zadovoljstvo Margaret sjala i blistala pod svjetlom punog mjeseca koje se probijalo kroz stakleni strop plesne dvorane – srebrno je svjetlo lizalo njezine blještavomodre kapke (Kleopatrina šminka koju su ona i Inge složile za tu večer) - je li spavala ili je samo uživala u zabavi sklopljenih očiju, njezina je ljepota, kao i uvijek zasljepljivala. U tom sam se trenutku osjećao kao da sam postigao sve o čemu sam sanjao. Naravno, paradoks, budući da još nisam bio pošao na ekspediciju. Držao sam njezinu nježnu, meku ruku u svojoj, svaki je od njezinih dugih, vitkih prstiju tvorio ljupki luk poput riječnih ljiljana, a ona je u svojoj snenoj opuštenosti, kao i uvijek, bila otjelotvorenje bezbrojnih drevnih crteža, ispruženih ljepotica uklesanih u kakit i pješčanik kako bi obrubljuje dvorane palača, du-goprstih služavki i boginja naslikanih na zidovima grobnica kako bi pozivale, podizale i pratile doma željne mrtve na drugi svijet. Odnijevši svoju iscrpljenu ljepoticu na kat i poljubivši je za laku noć, navukao sam joj pokrivač do njezine zaobljene, slonokosne brade. Sišao sam i zatim plesao s Inge i suprugama partnera, od kojih je nekima taj bliski dodir s bona fide egipatskim istraživačem bio previše opojan za njihovu

bostonsku krepost - više nego jednom osjetio sam čvrst, uporan poriv da gospe podsjetim na prikladan položaj ruku tijekom nekih omiljenih plesova.

Nakon ponoći, zabava je napustila plesnu dvoranu i preselila se na ulicu Arlington. (Slika koju ću vječno s radošću nositi u srcu - moj budući punac, po vlastitom opisu »blag poput janjeta«, ushićeno i dječaćki radosno cipelari nepomično tijelo čovjeka koji mu je, nakon što se zabava preselila u Gradski vrt, pokušao u trku ugrabiti sat. Pljačkaš žaljenja vrijedan pozivao je policiju u pomoć. »Tu smo, sinko, ne brigaj ti ništa«, odmah su mu doviknula četiri pripadnika bostonskih snaga reda i mira koje je Finneran pozvao na zabavu kako bi se zaštitio od potrage za alkoholom. Tiho rekavši: »Zahvaljujem, gospodo pozornici«, Finneran se povukao i dopustio redarstvenicima da posve profesionalno izbatinaju tu sjecikesu, prekinuvši ih samo jednom kako bi iz džepa ucviljenog napadača izvukao dovoljnu svotu novca da pokrije »čišćenje mojih zakrvavljenih mladića, ti propalico jedna«.

CCF je u Gradski vrt prebacio i šatore i ražnjeve - vidljivi mirisi pečenih praščića dizali su se u tankim modrosivim oblacima, a gosti su okruživali konobarice u škrtim egipatskim služinskim odorama, grabeći - ovisno o predmetu njihova apetita - ili s pladnjeva ili njihove stražnjice, dok su ostali, alkoholom uspokojeni slavljenici odšetali do ribnjaka i posjedali u pedaline oblikovane poput divovskih labudova ili - zavrnuvši rukave ili ostajući samo u kombineima - ulazili u hladnu vodu, padajući jedni drugima u kliska, naježena naručja.

Stajao sam postrance, zadovoljan svojom prirodnom ulogom istraživa-ča-promatrača, na trenutak oslobođen svih dužnosti počasnog uzvanika - i bio sam sretan, beskrajno sretan, kad sam slijeva, iz sjena obješenih vrba koje su se njihale poput goleme, zelene meduze, začuo kako me netko promuklo doziva. Ispod kupole krošnje, potpuno skriven poput cirkuskih nakaza koje

čekaju znak da izlete ispod pljesnive krinoline bradate žene, našao sam se ugodno hipnotiziran savršenim, titrajućim narančastim krugom Finnera-nove zapaljene cigare koja je svojim vrškom osvijetljivala nekoliko modrika-stih pramenova dima (vjerojatno i moje lice) i ništa više. »Htio sam ti poželjeti sreću«, rekao je moj nevidljivi gospodar, a narančasti je krug nestao u zavijenoj opruzi mutnog sivila. »Svi smo te dobro promotrili. Nemoj nas iznevjeriti.« Narančasti krug blješti i gasne, blješti i gasne. »Neću, CC.« »Uvijek ću činiti ono najbolje za Margaret, znaš, toj sam djevojčici i majka i otac.« »Naravno, CC, naravno.« »Sretan sam što mi ulaziš u obitelj.« »Hvala.« »Ona te odabrala, ja sam odobrio. Ja sam te odabrao, ona je odobrila. Nije važno tko je što činio.« »Naravno, CC.« Narančasti krug bljesne i nestane. »Ne znam ja o vama Englezima, no kod nas je obitelj ozbiljna stvar.« »Naravno, CC.« Narančasti krug. Stanka. »Samo nemoj to smetnuti s uma.« »Naravno, CC.« »Svi računaju na tebe, Ralphe. Mnogi. Mnogo toga počiva na tebi. Mnogi vjeruju u tebe.« Sve to bio je CCF-ov stidljivi uvod nakon kojega mi je predao ovaj veliki, drveni humidor s crnim zavijenim intarzijama, napunjen cigarama koje je osobno odabrao najbolji bostonski prodavač, s crnim prstenom na kojem je stajao srebrni monogram: CCF. A narančasti krug njegove cigare nestaje i jača, nestaje i jača ...

... baš kao što se ovog jutra, ovog svitanja 12. listopada, narančasto svjetlo javlja nad istočnom obalom Nila. Proveo sam noć radeći na balkonu, održavajući budnost limunadama s džinom i slatkim čajem od metvice u staklenim, zlatom oslikanim čašama - prstom prelazim po intarzijama od ebanovine na humidoru u kojem je sad komplet finih kistova i tuševa kojima ću kopirati zidne slikarije koje se nadam pronaći u Atum-haduovoj grobnici. (Cigare ne pušim, no poslužiti će kao dobar bakšiš, a kutija je uistinu lijepa.) Sjedim na još uvijek toplom balkonu, gledam kako se moje

sunce diže i promatram napola rastopljenu kocku šećera u čaju - neizbježno nalik trošnom kamenu temeljcu među ruševinama nekog hrama.

Za nekih šest tjedana biti će mi trideset - doba koje sam već odavna želio proslaviti u ovoj zemlji mojih snova, postigavši do te prijelomne dobi neophodno neusporedivo veliku pobjedu kojom bih opravdao tih trideset godina života. I dok razmišljam o bostonskoj zabavi priređenoj u čast odlaska, dok razmišljam o kralju koji je ostao neotkriven 3500 godina, gotovo mogu poželjeti da ovaj trenutak - ovdje, na sve svjetlijem balkonu moga kairskoga hotela – nikad ne završi. Time mislim izreći nešto više od želje da nikad ne ostarim, od želje da nikad ne zabluđim u okrupnjale srednje godine i otupjelu starost. Više mislim kako u tom trenutku ranog ljeta čovjekova života - dok sve sjajne pripreme leže iza a neizmjeran trijumf tek nekoliko tjedana ispred, čovjek poželi čuti opran onog osobitog komarca koji mu u uhu pjeva zauvijek, da vidi te sićušne kukce kako vječno titraju u nervoznoj neodlučnosti, hipnotizirane samim suncem koje će ih ubrzo sažeci, da osjeti oštru vrelinu čaše čaja od metvice koji svaki zavoj vršaka tri prsta grije vječno, da taj zastoj u raspadu šećera promatra u vijeke vjekova. Ljudska krv zagrmi žudeći da taj trenutak mogućnosti i prilike uzmogne zgrabiti, titravoga i narančastoga u blago sklopljenoj šaci. Da bude moguće pomilovati i ispitati taj uhvaćeni trenutak, osjetiti na dlanu njegovu baršunastu mekoću, da mi je radije ostati drhtureći na rubu nego se baciti i posrtati naprijed u budućnost, sve dok se ne zasitim sadašnjosti. Ili, razmišljajte ovako, čitatelju moj: čovjek se uspinje uz visoku, strmu padinu. I tada, nakon godina i godina uspona, ugleda vrh na dohvat ruke i tada shvati kako mu, nakon što ga osvoji, ostaju samo dvije mogućnosti - prijeći ga i započeti sve brži silazak ili ... nastaviti se kretati u istom pravcu na kojeg se navikao i kojeg je zavolio, nastaviti put kojim je

došao, sve više i više, ne mareći za grešnu zemlju koja se prestaje uzdizati - penjati se sve više i više, unatoč svemu.

Sad se trebate uspraviti u vašem mekom naslonjaču i upitati se: Zašto? Zašto Egipat? Zašto ta žudnja za prekapanjem po prahu? Mogu vam samo dati na znanje kako su se egipatski kraljevi nastavili uspinjati. Ovladali su tim krhkim, neuhvatljivim trenucima i zatočili ih u meke kaveze. U svojim omotanim truplima, u organima spremljenima u kanope, u svojem slikovnom pismu i bogovima životinjskih glava, najuzvišeniji su Egipćani živjeli uvjereni da im je zajamčena vječnost, da su živjeli i da će zauvijek živjeti u sadašnjosti po vlastitom izboru, negonjeni prošlošću, bez prijetnji budućnosti, blaženo zabavljeni u sadašnjosti koju mogu produljiti po želji, oslobađajući sve drage im trenutke po vlastitoj volji, ne po carskoj volji samih dana, noći, sunca, mjeseca. Margaret, mogu li s tobom podijeliti mračno sjećanje moje blistave mladosti? Možda ti nije najdraže, no ima veze s biti priče. Sjećam se kako me, kao dječaka, seoski vikar korio zbog moje opsjednutosti Egipćanima. (Sto se, naravno, događalo samo kad mi je otac izbivao zbog ekspedicija i nije me mogao zaštititi od zlog klerika, i kad bih iz doma odlutao do obližnjega sela. Tamošnji vikar nije znao tko sam, budući da sam bio daleko od obiteljskog imanja.) U svakom slučaju, bezbroj se puta pojavljivao nenajavljen. Bilo me je lako iznenaditi, budući da sam se od svojih najranijih godina posvetio radu, posve zanemarujući sve što se događalo oko mene. On bi mi oteo papire, zgužvao teškom mukom odgonetnute hijeroglife. A zatim bi, bučno, pijano, otpočeo uobičajenu propovijed: »Dječaće, kako možeš misliti da je mudro petljati se s tim kultom mrtvih?« Čak i u deset navečer znao sam naizust ispravan odgovor na taj katastrofični katekizam: »Oče, posve ste u pravu. Neizmjereno se bore sljubiti s životodajnim kultom koji obožava krvavo

tijelo prikovano za komade drveta.« Naravno, morao sam biti. jako razorno raspoložen u trenucima kad bih se odlučio za takav put.

Ipak, bit svega pojmio sam još u tim godinama: Egipat nije bio - i to moram ponoviti svim čitateljima koji to još ne znaju - civilizacija smrti, unatoč svim mumijama, plućima u posudama, ljudima-šakalima i zmijskim kraljicama. Egipćani su izumitelji besmrtnosti, prvi ljudi koji su shvatili da mogu živjeti vječno.

Atum-hadu napisao je:

*Bozi i ja kročimo ruku pod ruku,
a ponekad sjedimo ćuteći čar,
gledajuč' kako za seoskim zidom
jarac kozu prči u čmar.*

(13. katren, samo u Fragmentu C, iz Požuda
i varke u drevnom Egiptu, prev: Ralph M. Trilipush,
Collinsova ljubavna biblioteka. 1920.)

Starački dom Sumrak nad Bayviewom
Sydney, Australija
6. prosinca 1954.

Gospodine Macy,
u mojem iskustvu ljudskoga ponašanja (a vidio sam sve što se može vidjeti -iskreno govoreći), zaključio sam kako postoji samo pet poriva koji čovjeka mogu potaknuti na bilo kakvo djelovanje. I da znate, oni nisu nimalo tajanstveni: novac, glad, žudnja, moć, borba za goli život. I to je sve. Po sudnicama i kino dvoranama čuje se sva moguća zakukuljena objašnjenja zašto je netko postao premijer ili je pobio svoje susjede. No ako dobro slušate, u igri je samo tih pet loptica, lebde u zraku, okićene zbunjujućim riječima. Nitko nije učinio ništa izvan njih pet.

Sto nas vraća na priču o Paulu Caldwellu i Catherine Barry, boljševičku, bivšu knjižničarku, priču o izdajniku gladnom moći, ženi opsjednutoj nadzorom koja se poigrava emocijama ranjivog mladića kojeg na kraju odvede u izopačenost. Priča o Paulovoj tragičnoj pogibiji u Egiptu započinje upravo tada kad mu je bilo osam ili devet godina, kad je živio u Sidneyju i kad ga je njegova kob gurnula u ruke Catherine Barry, hladne, opasne, zastrašujuće lijepe.

Okružen sam svojim rekonstrukcijama riječi gospođice Barry (10. srpnja 1922.): uobičajeno pismo u kojemu opravdava samu sebe, razgovor s njezinim bratom (11. srpnja 1922.), i sažetkom kojeg sam napisao za konačno izvješće Londonu. Također posjedujem pismo Ronalda Barryja (brata),

koji me unajmljuje da otkrijem bilo kakve dokaze da je Paul preživio i, ako je tomu tako, zahtijeva da mu u tajnosti dostavim njegovu adresu. Siguran sam da je Ronald smjerao ubiti Caldwellu. Do čega, očito, nikad nije došlo, i pošteno je spomenuti kako me nitko nikad nije unajmio da štitim Paula Caldwellu.

Pamćenje mi je u punoj formi, bez obzira na viku koju podižu neki moji sustanari, nemoćno ratujući za vlast nad nepotpunim špilom poderanih karata. Kad uzmete u obzir da sam sve bilježio, bilješke pretvarao u priče po povratku kući, ponovno ih preinačivao uobličujući izvješća za London, i budući da ih sada obnavljam za vas, naši bi čitatelji trebali dobiti prilično uvjerljivu sliku, no svakako biste trebali dodati sve što mislite da bi im moglo zatrebati.

Dakle. Paulu je tada bilo devet ili deset godina. To je prije nego što je gospodi Hoyt oteo srce sa devetnaest, prije nastupa sa zmijom u cirkusu, prije pražnjenja džepova na sajmu. On je dječčić koji pohađa državnu školu. Tih, mračan dječarac, nimalo čudno. Dobiva svoj dio batina od Eulalie i muškaraca s kojima živi. No ne osjeća nikakvu sućut prema svojim supatnicima, svojoj polubrači, jer kad ga ne tuče, Eulalie ga drži u krilu i govori da mu ostala djeca nisu dorasla, budući da je on sin velikoga gospodina Barnabasa Daviesa koji je nestao na moru, utopivši se tijekom plovidbe prema Australiji, dolazeći po Eulalie i Paula da ih povede u London. »Paulova je majka bila toliko zaslijepljena svojim poštovanjem bogatstva da je u dječaku razvijala osjećaj klasne nadmoći. Čak i usred najgore bijede i nevolje«, rekao je jedan od Barryjevih, nisam zapisao koji. Macy, vidite, oboje su bili vatreni Crveni, što vas ne bi smjelo šokirati - ima ih i ovdje. Mračna i zarazna filozofija boljševičkih Barryjevih opijala ih je i oni su je obožavali čak i nakon vlastite propasti. Paul se - osim jednog hira - u školi nije osobito isticao, tako tvrdi Ronald Barry, njegov ravnatelj. Bio je tih. Prljav, naravno, poput većine najsiromašnijih, no dovoljno odgojen da sjedi mirno i radi

ono što mu se kaže. »Većinom smo tu sirotinju morali tjerati naprijed i vaditi ih iz nevolja«, rekao je Ronald. »Zapravo, nije nam bilo dopušteno obrazovati ih. Samo vršiti pritisak drugim načinima - pretvarali smo se da ih obrazujemo, no otupljivali smo ih do tolike mjere da prihvate uvjete koje im je nametala vladajuća klasa.«

Jednog su dana na nastavi slušali malo o Egiptu. Egipat je mjesto u pustinji, ima starih, šiljastih zgrada, u staro su vrijeme tamo bili pogani koji tada nisu znali za našega Gospodina, tako da su svoje mrtve kraljeve omatali plahtama i tvrdili kako oni žive vječno. »Vjerojatno sam dodao nešto o tomu kako je piramide gradila radnička klasa, koju su na tu tlaku tjerovali njihovi okrutni kraljevi«, rekao je Crveni Ron. Nakon toga su malo gledali neku slikovnicu i potom prešli na matematiku. Dakle, dođe kraj nastavi, odrpanci izlaze iz škole, Ronald Barry sprema učionicu, ali ne može pronaći slikovnicu o Egiptu - šteta, posudio ju je kod sestre u knjižnici. Jasno, neki mali tikvan ju je zdupio - sljedećeg jutra Ronald razmišlja kako provesti istragu, kad mali Paul Caldwell stiže ranije. Dječak izgleda gore nego obično, ali mu vraća nestalu knjigu. Ispostavi se da noć prije nije otišao kući, nego je proveo noć razgledajući slikovnicu - prespavao je vani. Ne kaže zašto ga je knjiga toliko privukla, zapravo ne kaže gotovo ništa: »mali lopov se čak nije ni ispričao«, reče gospodin Bez-privatnog-vlasništva. Tada ga dječak tiho upita postoji li još takvih knjiga.

»Gospodine Ferrell, rijetko sam se u svojoj karijeri ponosio onime što sam postigao. No jasno pamtim kako sam se osjećao u tom trenutku. To je djetesce željelo učiti. Odmah sam zaboravio na krađu: ovaj bi mogao biti onaj kojega ćemo spasiti. Naravno, da sam znao što znadem danas, vjerojatno bih zadavio tu guju još dok sam je mogao zgrabiti za vrat.«

Tog popodneva Ronald Barry vodi svojega miljenika u jednu manju podružnicu gradske knjižnice. I koja ga knjižničarka toga dana pozdravlja Catherine Barry, učiteljeva ljupka sestra.

»Seko, ovo je mladić koji stvarno obećava, koji želi saznati kako pronaći još knjiga o drevnom Egiptu i o svemu.« »Dobrodošao, Paule Caldwell«, medeno kaže gospođica Barry, sa sjajem u oku. »Ne uzimaj me toliko zaozbiljno, ja ti mogu biti dobar drug ako trebaš takvoga.« Sve lažna ljubaznost popraćena crvenom kovrčavom kosom i slatkim licem. (Čak i 1922., čak i nakon svega što je prošla, moram priznati, bila je lijepa. Izgled vara.) Dječak nije nimalo uljuđen, jedva govori, gleda u tlo, vjerojatno nije nikad bio u tako čistoj i urednoj zgradi kakva je naša malena knjižnica, vjerojatno mu nitko nije rekao nijednu lijepu riječ. Vjerojatno nije nikad vidio nikoga tako lijepoga i naizgled ljubaznoga poput gospođice Barry. Sve zato što ga je ponijelo nešto što je vidio u slikovnici.

»Dakle, gospodine Ferrell, odlučili smo prigrliti mališana«, rekla mi je Catherine Barry, koketno ponosna. »Idemo mi tebe učlaniti u našu knjižnicu«, reče crvena agentica dječaku. Tog prvog dana pokazala mu je sve, i iako je jedva progovorio koju riječ, ohrabrivalo ju je što je raskolačio oči videći sve te knjige, čiste stolove, svjetiljke i stolce. »Sve je to tebi na uporabu kao građaninu, jednako kao i svakom bogatašu.« Čujem je kako to govori sićušnom školarcu.

»Slomio mi je srce«, rekla mi je, a ja sam sve to zapisao i podvukao. »Zašto nema vlastitu djecu?« »Tog dječaka izdali su svi redom - obitelj, država, crkva. To je bilo sve što sam mogla učiniti kako bih ga nagovorila da razgovara sa mnom - ništa čudno. No, čak i tad je želio samo razgovarati o Egiptu. Zasvrbjelo ga je nešto u vezi s tom knjigom koju mu je Ronnie pokazao. Ipak, idemo redom: pronašla sam mu drugu. Dječakov vodič po Egiptu. Sjećam se omota. Istog se trenutka smjestio na stolac u kutu i nije podizao pogled sve dok mu nisam došla reći da se knjižnica zatvara - ali da se može vratiti sutra poslije škole i nastaviti čitati. »Nitko te ne čeka doma?« upitala sam. Jadničak. Bilo mi je jasno da mu dom ne znači ništa, čak ni u tako mladim godinama.

Nije želio ići kući, nije želio reći zašto. Pa sam ga upitala: 'Hoćeš li komad pite od bubrega?' Mali je jadnik zamalo iskočio iz kože.« Macy, mogu ga zamisliti dok ona stoji iza njega, nježno mu je položila ruke na ramena, gleda ga kako čita, krasno miriše - sve lažna obećanja. »Gospodine Ferrell, bio je to klasni zločin, sjajan dječak, kojeg su na rub smrti dovele ona paklena crkva i korumpirana država. Pokazala sam mu kako treba spremati knjigu, i zatim ga odvela u ured. Nije bio toliko glup da odbije hranu, vjerojatno je to bilo više nego što je vidio u tjedan dana, više nego što je mogao ukrasti danima. Naravno, nismo gajili iluzije - krao je već i u toj dobi. Gospodine Ferrell, bogatima su potrebni lopovi, i oni ih pomno odgajaju od mladih dana. 'Običaj je zahvaliti', rekla sam mu. Uspio je promumljati 'hvala, gospojo' i zaronio glavom u tanjur.

»Ronnie i ja razgovarali smo o njemu drugi dan, kao da smo mislili isto. Kao sa-milosni ljudi učinili smo što smo mogli za to dijete koje nam je poslao Bog. Kao politički ljudi, dugovali smo njemu i budućnosti dokaz da je radnička klasa jednako pametna i vrijedna kao i oni puni para. I kao učitelji, dakle, to nije dolazilo u pitanje - taj dječak želio je učiti jednako kao što je želio jesti. Ronnie i ja dogovorili smo se da ga hranimo i dijelimo troškove.«

(Ronald je izjavio: »Cassie je odlučivala, Cassie je naređivala. Ako hoćete moje mišljenje, bio je to klasični Pigmalionov sindrom, no nije željela slušati. Partija upozorava na takve slučajeve«.)

Macy, ako pitate mene, Paul Caldwell nije imao šanse izbjeći njezinim zamkama. Catherine Barry upoznao je kad joj je bilo dvadeset šest, on je bio dječarac. Upoznao sam je 1922., čak je i s četrdeset i nešto bila strašno šarmantna, fino mirisala, slatko se smiješila. Bio sam svjetski čovjek, imao svoj niz prijateljica, znate, i savršeno sam dobro znao kako njezina fela koristi svoje čari za mračna djela, no iako sam osjećao da je previše privlačna da bih sjeo blizu nje, zamalo sam se uhvatio kako je molim da o mojim pitanjima razgovaramo na nekoj večeri. Ja sam se, naravno,

mogao oduprijeti njezinom osmijehu, no dječčić? Beznadno. Smiješak je bio neobičan, tako se smiješe oni koji misle da su bezmjerno pametniji od vas i vjeruju kako mogu vidjeti i upravljati vašim mislima. Igraju se s vama, dresiraju vas za zabavu. Žene imaju to. Crveni imaju to. A crvene žene, te su najgore.

»'Doma ti nije lijepo? Zato provodiš sve te sate ovdje čitajući o piramidama?' upitala sam ga nekoliko dana kasnije kad se vratio, i dalje je bio sramežljiv. Dotrčao je k meni i zatražio istu knjigu, ne gledajući me u oči, kao da se nikad nismo sreli. Dala sam mu knjigu, i nakon što je završio s čitanjem, nahranila sam ga ponovno. Ponudila sam mu da ga otpratim doma budući da je već bilo kasno, ali je odbio i otišao.

Nakon tri ili četiri tjedna - došao je u knjižnicu desetak puta i pročitao gotovo sve što smo imali o starom Egiptu, a to i nije baš bilo nešto. Svaki je put čitao do zatvaranja, zatim sam mu dala nešto za jelo i svaki put bi odbio da ga otpratim doma. Bili smo si sve bliži, no to je išlo sporo. Što god da su mu radili, bilo je dovoljno da u njemu, bar privremeno, probudi sumnju u ljude. Zamolila sam Ronalda da mi iz škole donese njegovu adresu, nato sam otišla sama vidjeti gdje živi. Bili ste tamo nedavno, gospodine Ferrell? Pitam se je li se štogod promijenilo. Kad sam stigla, bilo je to poprište zločina, silovanje radništva od strane kapitalista, ništa manje. Prema tim ljudima odnosili su se upravo tako, a osobito taj maleni dječak bio je toliko sposoban, toliko obećavajući. Dakle, skoro sam mu spremna oprostiti kad god pomislim kako je živio. Takva vas iskustva ili osnaže ili u potpuno oslabe, a u Paulovom je slučaju to oslabilo njegov moral u tolikoj mjeri da se to nije dalo popraviti. Vjerujem da svatko može poboljšati sebe, no kad sam ga posljednji put vidjela bio je i dalje sebični sentimentalac.

Podigao je pogled i ugledao me kako stojim na pragu te strašne kuće, sigurna sam da mi je na licu jasno pisalo što mislim o tom prostoru. Mislim da je to bio prvi put da me pogledao u oči. Mališan je skočio, ne mareći za kaos i buku oko njega, i primio me za ruku. 'Zašto si došla?' upitao je, izvlačeći me kroz vrata na ulicu, najbrže što je mogao, dok je obitelj izvijala vratove i buljila za nama. 'Da vidim jesi li dobro,' rekla sam, 'zato što se brinem za ljude koji su mi dragi'. 'Dobro sam', rekao je, 'ali ne smiješ više dolaziti. To nije moja obitelj, moja prava obitelj.' Izgovorio je više nego što je izrekao otkako sam ga upoznala. 'Otac mi je nestao na moru, a ona ženska mi nije prava majka.' Nisam znala je li to istina, no sumnjala sam.

Jednom me upitao zašto Ronnie nije oženjen, a zatim, toliko tiho da sam pomislila da će mi prepući srce, upitao 'kao njegovu sestru' je li Ronnie ikad želio sina.«

Sljedećeg sam dana, Macy, upitao Ronalda Barryja sjeća li se da je Paul Caldwell želio biti njegov sin. »Nije potrajalo. Do vremena kad je navršio trinaest, bjesnio je na sve i svakoga osim na Egipat i Cassie. Nečime sam ga povrijedio. To tada nisam shvaćao, no moguće je samo jedno: pričao sam mu kako sam nekoć želio postati sveučilišni profesor, no to je uzvišeno mjesto rezervirano za višu klasu. Govorio sam mu kako nije važna pamet nego samo obitelj i kako se bogati brinu jedni za druge. Paul je podigao glavu sa štiva - knjiga o Egiptu, a što drugo - i upitao: 'Neprijatelji vam priječe napredak? Pa zašto ih ne pobijete?' Gospodine Ferrell, mislio sam da se šali, no činjenica stoji da je bio mrtvački ozbiljan. Tako se razvijao Cassiein miljenik. Trebao sam ga zadaviti tamo na licu mjesta, što bi nam prištedjelo sve kasnije muke. Zatim me upitao: 'Ako nisi dovoljno snažan da potučeš neprijatelje, onda što si?' Trinaestogodišnji dječak.«

Gospođica Barry: »Kad je pročitao sve što smo imali o Egiptu, pokušala sam ga skrenuti na druga područja, čak i druga područja arheologije i povijesti, neke dobre priče - sve bi on to isprobao,

onako kako dječaci probaju povrće da bi ga nakon toga odbili. Ali, kad je jednoga dana shvatio da mogu za njega naručivati knjige, gotovo svaku knjigu na svijetu - e tada ste mu trebali vidjeti lice. Tražio je naslove koje je pronašao u bibliografijama ili u fusnotama svojih egipatskih knjiga. Bio je zabavan, takav mali istraživač s jedanaest, dvanaest, trinaest godina. Dolazio je posve zadihani u knjižnicu - znala sam da je trčao cijelim putem od škole pa sam ga običavala zadirivati: 'I, što vas dovodi danas u našu skromnu ustanovu, gospodine Caldwell? Biste li željeli neko osobito štivo? Možda neku priču o vitezovima? Imam sjajnog Ivanhoea. Ne? Onda možda povijest australskih hrabrih pionira, tih čudovišnih silovatelja? A recimo uvod u ovčarstvo i stočarstvo?' Tako bih govorila, gledala kako mu se lice grči dok se pokušava sjetiti što sam ga učila o uljudnosti. Naposljetku ne bi više mogao izdržati: 'Molim vas, gospođice Barry. Je li stigla? Je li stigla?' 'A sto to, gospodine Caldwell? U ovom se svijetu moramo ponašati poput džentlmena, paziti na manire.' 'Gospođice Barry, molim vas, oprostite što sam vas prekinuo u poslu, no nadam se da je pristigla knjiga Kultovi boga Ra, od profesora Knutsona i Andersona.' Ili neko drugo djelo - Champolionove bilješke o prijevodu kamena iz Rosette. Kakve je zahtjeve imao! Što mu sve nisam naručivala! Vrijeme koje sam s glavnom knjižničarkom provodila opravdavajući se kako su svi ti bezbrojni svesci samo dokaz koliko neutaživ tek lokalno stanovništvo osjeća kad je u pitanju Egipat.« Rekla mi je da malo pričekam, otišla je do noćnog ormarića i vratila se s komadom papira: »Načinila sam popis«, rekla je. »Slušajte ovo: Pasintov rad o sudskim spisima iz sudova u nekropolama. Istraživanja bivšeg cirkuskog artista Belzonija koja je provodio s britanskim konzulom Henryjem Saltom. Mattisonov napis o uporabi glazbe u okrutnim ritualima. Pamflet Oskara Denningera: Kemija i funkcija mačje mumifikacije u hramu Bastet. Bez obzira koji čudni naslov bio u igri, preklinjao je: 'Gospođice Barry, je li stigao? Je li?' 'Ovako to ne mogu znati' rekla

sam i grizla usnice. 'Morala bih provjeriti u odjelu novih knjiga, zatim hrpu iz pošte, a za to će mi trebati mnogo vremena. Znaš, imam posla preko glave.' Molim vas, gospođice Barry', gotovo je jecao. 'Dobro, sjedni za onaj stol u kutu, a ja ću pogledati.' 'Hvala, gospojo.' Kad je skrenuo iza ugla, pronašao bi knjigu kako ga tamo čeka, u krugu svjetla svjetiljke, odmah pored olovke i papira, i stolac s nekoliko jastuka da sjedi dovoljno visoko. I tanjurić s keksima. Voljela sam tog dječarca.«

»Jeste li?«

»Poput tete, gospodine Ferrell. Ili drugarice. Nadam se da sam jasna.«

»Gospođice Barry, što mislite, zašto Egipat?«

»O tom sam razmišljala često, i često ga pitala. Nije htio ili nije mogao reći. Paul me je jednom poučio kako su u starom Egiptu obični ljudi mogli u nekim slučajevima postati faraoni, što mu se vjerojatno više sviđalo od svijeta u kojem smo živjeli - svijeta u kojem je kralj negdje daleko u Londonu, a mali Paul nema šanse postati kraljem ništa više od vas i mene. Mogla bih dodati kako je stari Egipat bio točka najudaljenija od njegovog uništenog života. Kad mu je bilo osam ili devet godina, nedugo prije nego što smo se upoznali, došao je kući s psom lutalicom. Izvan sebe od uzbuđenja, pokazao je psa majci koja je odmah skrenula na troškove, i počela o tomu kako jedva ima za prehraniti djecu, a kamoli da će hraniti psa i tako dalje. Onda je stvar u svoje ruke preuzeo tip koji je tada živio s njima. Paulu je čestitao zato što je bio toliko koristan, zatim je psa odvuкао u dvorište, ubio ga i nakon toga natjerao majku da ga skuha za svoje gladuše. U Australiji. U dvadesetom stoljeću. I onda se pitate zašto je rijetko odlazio kući, zašto je poricao da su mu to majka i otac, zašto je želio živjeti u drevnom Egiptu? Onog dana kad mi je to ispričao, godinama

nakon svega, bio je u mome uredu i plakao poput dječarca kakav je bio kad se ro dogodilo. To je bilo otprilike onda kad me pokušao poljubiti. Oprostite, trčim pred rudo.«

»Kad mu je bilo četrnaest godina, dala sam mu posao, prvo pošteno zaposlenje, i vjerojatno i posljednje. Za male je novce čistio, slagao knjige i naručivao nove naslove. I dalje sam se trudila zainteresirati ga za nešto drugo osim Egipta, no bio je to jalov trud, stoga sam se odlučila usredotočiti na njegovu političku svijest i pozabaviti se samo njome. U tom slučaju imao bi bar dvije dimenzije - Egipat i klasnu svijest. Imao je divljenja vrijednu koncentraciju. Sam je učio - proučavajući knjige koje me tjerao da naručujem - kako pisati hijeroglif. Gospodine Ferrell, shvaćate li me, čujete li sve što govorim? S petnaest je znao pisati hijeroglif. No, kad je u pitanju bio dijalektički materijalizam - kojeg sam se trudila postupno uvoditi, pokušavajući ga dovesti u vezu s njegovim životnim uvjetima - bio je beznadan slučaj. Rekla sam mu da dobro pogleda vlastiti dom i vidi ga onakvoga kakav je on uistinu — zločin koji su počinili ljudi koji bi to trebali platiti. Pogledao me tupo. 'Kapitalisti i monarhisti.' Ništa. 'Institucionalna Crkva.' Samo me zamolio još papira kako bi mogao nastaviti vježbati pisanje tim glupim pismom.«

Ronald Barry sjeća se Paula u školi: »Dakle, bilo mu je, oko trinaest godina. Očito je od Cassie naučio nešto o političkim podmuklostima budući da je ravnatelju napisao anonimno pismo u kojem je jednog učitelja prokazao kao zlosretnog neznanicu, uvredu za australski proletarijat, društvenog krvopiju, i kapitalističkog kvaritelja mladeži. Naravno, anonimnost je ubrzo iščeznula kad je nabrojao učiteljevih šest uobičajenih pogrešaka - sve redom pogrešne atribucije egipatskih Srednjih i Novih kraljevstava. Išibali su ga nasmrt.«

Catherine: »Njegov župnik - sam Bog zna što je mislio da time čini svojim župljanima. Najkraće rečeno - ništa. Ipak, strašno je uplašio Paula. Taj je otac Rowley nekako saznao za Paula, knjižnicu

i Egipat. I tek se tada počeo zanimati za obitelj. Čovjek bi pomislio - jedna ovčica iz njegovoga stada koja nije podlegla grijehu ili piću, nego je to vrijedan dječak koji je uspio u nečemu? A, ne - Paulovoj majci napričao je kako njezin sin u knjižnici uči o Sotoni i poganstvu, te da ga se mora držati što dalje od tih knjiga. Teško mi je povjerovati da je shvatila što joj je govorio, i o kojem to točno bolesnom šmrkavcu govori. Unatoč svemu, ona, pred svećenikom, pokorno zabrani Paulu da se ikad više mota oko knjiga ili knjižnica. Mislim da mu je tada bilo četrnaest godina - došao mi je s vrećom svojih stvari, ispričao mi to o svećeniku, priču o psu i plakao kao dijete. Tješila sam ga. Bio je samo dječak, žalila sam ga. No tada me pokušao zagrliti onako kako muškarac grli ženu.«
»Gospodine Ferrell, imala sam tešku zadaću i sudite mi pravedno. Naravno da me to šokiralo. Taj je, užasno zbunjen, strašno osamljen dječak sve pogrešno shvatio. Izgovarao je riječi ljubavi i odanosti, kojima se, najvećim dijelom, posljednji put udvaralo u starom Egiptu. Zamislite mladića koji pokušava osvojiti srce dvanaest godina starije žene govoreći da joj je vrat poput guskinog. Govorio mi je da će mu međunožje prsnuti, da sam njegov rogati sunčev krug, njegova tirkizna krava, da je boje moje puti Horusu ukrao i njima slikao neki bezimni umjetnik. Znam, zvuči smiješno. Samo se smijte, gospodine Ferrell, sad je to smiješno, posve razumljivo. No tada, bio je to čudan trenutak, i ponosna sam što mu se nisam nasmijala u lice.

Možda sam trebala, ali se to događalo samo nekoliko minuta nakon što je tulio nad ubijenim psetom - sjećate se. Dakle, postupila sam ispravno. Što tvrdim i sad.«

(Ronald: »U tom nas je trenutku ubila oboje. Da sam bio tamo, išibao bih tog ljubavnika do krvi i potjerao ga kući, svećeniku«.)

»Rekla sam mu da, ako me uistinu, stvarno voli, treba služiti meni i onomu meni važnomu. Rekla sam mu da može zadržati posao u knjižnici, kao i sve povlastice - knjige, pausove i bilježnice. To mu ne može oduzeti nitko. Rekla sam mu da će ga jedan naš prijatelj primiti na spavanje, sve dok mu bude trebalo, i da ćemo se pobrinuti da nastavi školovanje. A Paul će mi zauzvat služiti služeći našem cilju. Izučavat će ono što mu dadem, dolazit će na sastanke, radit će što mu nalože nadređeni, a njegovi će ga prirođeni talenti - kojih je bilo u izobilju - izdići iznad gomile, načiniti vođom i pomagačem potrebitih, upravo ovdje u Australiji. Što se tiče toga da me nazivao svojom 'ljubljenom', rekla sam mu kako ćemo vidjeti kad navršši dvadeset jednu. Mislim, bila je to očito privremena, dječaćka nježnost prema zamjenskoj majci koja će proći ako vidi svijeta. Samo sam se koristila onime što sam imala, za njegovo dobro.«

Macy, dajem sve od sebe kako bi vam zločine te žene prikazao njezinim vlastitim riječima - najbolje što ih mogu rekonstruirati. Otvoreno je priznala kako se, da bi ga natjerala da radi za boljševike, služila svojom nesvakidašnjom ljepotom i dječakovom prirodnom naklonošću. Obitelji nikad nije javila gdje se on nalazi. I ponosila se učinjenim, i dalje vjerujući kako je sudba koja ju je snašla zapravo 'klasni zločin', a ne upravo ono što je zaslužila tjerajući dječaka da izda slobodnu Austtaliju u ime krvožednih tirana iz sovjetske Rusije. Čak je i tada, s četrdeset pet godina, osramočena, s visoka gledala na običan poziv na večeru.

Čujem vas, pitate, i to nimalo nerazumno, zašto mi je govorila o svemu tome. Dakle, njezin osoran način kojim se odnosila prema meni nije kraj priče - unatoč političkom uvjerenju, u velikoj je mjeri nalikovala na većinu milosrdnih dama iz više klase. Bila je gospa-spasiteljica sirotinje, ne od njih samih, nego od čudovišnih kapitalista, kakvi god ti bili - ljupka gospa-spasiteljica kojoj se sirotinja mogla diviti, ali ne i dodirnuti. Ne sumnjam da je imala vlastite ideje o romanci - smatrala se

vrlom kraljicom koja je pod okrilje primila jedno siroče, dopustila mu da služi u kuhinji sve dok ne izraste u Lancelota i to samo pod zvijezdom vodiljom njezina besprijeekorna primjera. Neupitno, od mene je željela da joj imenu povratim čast - svakom bi pričala iste, uvježbane priče, s istim lukavim pogledima i djevičanskim pozama -samo kako bi mogla izjaviti kako nije učinila svakojake gadosti zbog kojih joj se ime povlačilo po žutoj štampi. Ipak, Macy, tek sad shvaćam što je najčudnije - a taj me osjećaj doslovno progoni dok prepisujem stenograme i dodajem sjećanja - većinu priče ispričala mi je kao ponosna majka. O Paulu jc govorila poput učiteljice, no najgore je riječi sačuvala za Eulalie Caldwell, koju je letimično vidjela samo dvaput. Štoviše, naša je gospa Barry vodila dnevnik - neke mi je prizore pročitala iz njih. Ne zaboravite, poput voljene uspomene čuvala je popis knjiga koje je od nje, onih prvih mjeseci, tražio njezin mali čovjek. Iznenadilo me što nema Paulov portret koji bi zalijevala suzama - s obzirom da on negdje leži mrtav, a ona živi u sićušnom stanu i radi što god stigne. Svakako bi se dalo zaključiti kako joj je Paul Caldwell uništio život (ili joj je pomogao da si ga sama uništi - što je svakako točnije), tako je Ronald vidio cijelu situaciju, no usprkos svemu, najvećim se dijelom ponosila — svojim djelom, svojim dječakom.

Dakle - Paul nekoliko godina živi u goloj, služinskoj sobi kao crveni agitator, spava na slamarici. Završava školu. Njegova ga obitelj nije nikad tražila, kao da ne mare što je pobjegao i učlanio se u boljševičku knjižnicu. Odlazi na boljševičke sastanke u luci, postavlja stolce, dijeli pamflete, pridržava torbe vođama koji lažu lučkim ili tvorničkim radnicima. Paul navršava šesnaest, navršava sedamnaest, obožava Catherine Barry, no kako ona tvrdi, ne ohrabruje ga. Čita o Egiptu, piše stručnjacima za Egipat diljem svijeta, raspituje se za poslove na iskapanjima. Odgovori izostaju, a Catherine mu kaže ('iako mi je slomilo srce što sam mu morala reći istinu') kako nikad neće

ući među bogataše koji se bave tom vrstom sporta, među plemstvo, kapitaliste i 'kripto-kolonijaliste', zato što je dijete iz radničke klase koje kapitalisti neće pripustiti blizu svojim elitističkim igricama. Paul se nije dao razuvjeriti, čitao je i čitao, razgledavao nekoliko ostataka koji se čuvaju u muzeju u Sydneyju, oputovao sve do Melbournea kako bi razgledao i tamošnju zbirku. Do tog je trenutka gospođici Barry, vjerojatno kao i svakoj iole normalnoj osobi, bila puna kapa Egipta. Nije ga više pitala zašto ga toliko zanima, a on joj je o tomu govorio sve manje i manje. Stidljivi osmogodišnjak, zatim gotovo prijateljski raspoloženi jedanaestogodišnjak, razuzdani četrnaestogodišnjak – Paul je ponovno zašutio i postao vrijedni sedamnaestogodišnjak. Gotovo je cijelo vrijeme bio pod njezinim nadzorom, dok je čitao ili učio u knjižnici, ili na komunističkim sastancima.

Konačno je došao dan kad je naš zdravi mladić odlučio kako je učinio dovoljno da zadobije srce otmjene gospe za kojom žudi. To što ga je ona potpuno zbunila, jasno je svjetskim ljudima poput vas i mene. No, s njegova stanovišta to je izgledalo ovako: njemu je sedamnaest, osamnaest, odrastao je čovjek. Ona je usidjelica koja ga poznaje, ljubazna s njim, traži da joj služi. Dakle, došao je u godine - proživjeli smo ih i vi i ja, Macy, nije li tako, pamtim ih dobro i neću lagati - shvatio što želi i posegnuo za tim. Nimalo ga ne krivim.

Dakle, posegne on za njom i (što me, budući da sam se družio s njom, nimalo ne iznenađuje) dobije ledeni odgovor: »O, bio je luda. Uštedio je dovoljno novca da me izvede u restoran. Nisam to smjela prihvatiti, no želio je razgovarati o socijalizmu, pitati me nešto što sam znala samo ja«. Paul je za stol pozvao violinista, na stolu je bio cvijeće. »Napravio je predstavu, ljudi su nas gledali - bilo je smiješno.

Zamalo sam počela vrištati od bijesa. A bila sam posve uvjerenjena da je sve gotovo, da mu je Partija prirasla srcu. 'Paule, mislila sam da želiš ozbiljno razgovarati.' 'Ono najozbiljnije na svijetu si ti, Cassie.' Mislili da me tada prvi put nije nazvao gospođicom Barry, ili drugaricom.« Presjekla ga je, rekla mu da ga čekaju važne zadaće, da je odgovoran nečemu što je veće od njega. »To sam rekla kako bih mu spasila dostojanstvo. No, nije se predavao: 'Ne zanima me ništa bez tebe'. 'Paule, za pravdu se moraš boriti zbog nje same, ne zbog mene. Samo će to u potpunosti ispuniti tvoje divno srce.' 'Cassie, ja sam muškarac, ti si žena.' Blagi Bože. 'Paule, oboje smo ljudska bića. I moramo vratiti dugove. A ti sve u životu duguješ višem cilju, shvaćaš li? Mi ... Ronald i ja ... mi smo ti pomogli zbog vlastitih uvjerenja.' Što je svakako bio ispravan odgovor. Ali on ... neki se ljudi jednostavno odbijaju ponašati sukladno logici koja je u njihovom interesu. 'Pomogla si mi samo zbog svojih uvjerenja?' sjećam se kako me upitao - izgledao je poput dječaka koji moli knjigu, ili plače zbog psa. 'Ne voliš me, nimalo?' Dragi gospodine Ferrell, što sam mu mogla reći? Ako me pitate, mislim da sam mu u tom trenutku darovala nešto iznimno - a mogla sam ga farbati do besvijesti. Bila sam svjesna toga. Taj tužni mladić u potrazi za romanom imao je čast boriti se za ciljeve najromantičnijeg pokreta u ljudskoj povijesti. A ja sam ga željela zadržati u toj borbi za pravdu - i mogla sam to postići, samo da sam mu lagala. No, nisam, gospodine Ferrell, molim vas svakako to pribilježite -pričekat ću da zapišete od riječi do riječi. Čak i nakon dvanaest godina, odigrat ćete svoju ulogu u ispravljanju nepravdi. Rekla sam: 'Paule, dužnik si višem cilju. Kao častan čovjek, kao suosjećajan čovjek, nemaš izbora osim nastaviti činiti dobra djela sve dok svijet ne prigrlji demokraciju i jednakost. Ja ti, ni u kom slučaju, neću skretati misli ni na što drugo. Ti si moj drug. Kročit ću uz tebe, ruku pod ruku, a ne s rukom u ruci'. Tada je ustao i nestao - ostavio me za stolom pored kojeg je neki nacereni majmun pilio po violini.« Bila je uvjerenjena da će ga

vidjeti ubrzo, možda će mu trebati tjedan dana da se sredi. »Pretpostavljam kako je načinio težak i iznimno važan korak u svojem razvoju - uspio je preusmjeriti ljubav. Jesam li pogriješila? Očito. Trebala sam mu reći da mu ljubav nije beznadna, da ga volim, možda da sam ga trebala voljeti, pod njegovim uvjetima, dok ne nadržate taj osjećaj, dok ne postane dobar čovjek i dobar komunist - što je oboje, toliko očajnički potrebno ovom našem svijetu, nosio u sebi.«

»Naravno, nisam ga vidjela nikad više - zapravo, samo jednom. Nekoliko godina kasnije Ronnie mi je rekao da Paul radi u cirkusu - otišli smo tamo i gledali neke djetinjarije. Sjedili smo daleko, gdje nas nije mogao vidjeti. Nakon toga je, 1916. godine, učinio to što je učinio i upropastio desetke junačkih života. 1917., kad je mogao biti na našoj strani, slaviti najveći događaj u ljudskoj povijesti, bio je negdje daleko, boreći se u ratu njemačkih plemenitaša i engleskih bankara - da bi, u to ime, poginuo 1918., učinivši svijet sigurnim za kapital. To vam je ta odvratna priča, gospodine Irrrcll. Ispričajte je svakomu tko želi slušati. U ovoj našoj maloj demokraciji nisam je imala priliku ispričati nikomu, a policija i novine su odlučile ispričati bajke po vlastitom izboru.«

Macy, možete i sami pretpostaviti kako tu nije kraj. Ronald je, koliko je sam znao, objasnio događaje iz 1916., one koje su novine prilično pomno popratile iako ih je Crveni Ron proglasio lažima. »Usljedila je noćna racija«, rekao mi je, gnječeci opušak. »Svijet je uskipio - Svjetski rat, Rusi — a mi smo se našli usred toga i vlasti su bile malo tanke na živcima. Upali su nam na sastanak, odvukli nas u zatvor i tamo malo pretukli. Brinuo sam se za Cass budući da sam je još na samom početku izgubio iz vida, i zato što su je odveli drugim putem. Govoriti o komunizmu nije bilo zločin — Australija nije otišla toliko daleko kao SAD - no zavjera u cilju rušenja vlade, dakle, to je nešto posve drugo. Naravno da nismo radili ništa slično. Ali je policija tvrdila kako su pronašli eksplozive i adrese političara i policajaca koji su nam bili ciljevi atentata, tvrdili su da

izopačujemo mladež i da Cass i ja održavamo onu neizrecivu vrstu bratsko-sestrinske veze.« Ronald to mlako niječe: »Ferrelle, eto govorim vam, nismo bili luđaci. Organizirali smo štrajkove, poticali smo otpor, borili smo se protiv obaveze novačenja, otkrivali korumpiranu državu u njezinomu pravomu svjetlu - to je bio naš način. Ali je onaj policijski inspektor Dahlquist novinarima rekao kako je razbio mrežu komunističkih otmičara djece. Usljedile su slike s našim imenima, slike nekog prastarog eksploziva kojeg je pronašao ispod poda, u sobi u kojoj je znate već tko godinama spavao. Tada sam shvatio tko nam je to zakuhao iako ga nisam čuo godinama, čak i kad se Cassie trudila to poreći govoreći mi kako su me smeli vlastiti osjećaji. Ni u kojem slučaju - to je smeće policiji prodalo priču, i ako me pitate za mišljenje, bilo je to ljubavno pismo za Cassie, njegov način da joj potući kako i dalje misli da je ona najljepša na svijetu, šest godina nakon što je slomila ono što smo smatrali njegovim srcem.« Desetak njih provelo je mjesec dana u zatvoru, jedan od njih čami tamo i danas — onaj koji je stvarno pribavio i sakrio eksploziv. »Bog zna zašto,« tvrdio je Ron. »I, naravno, tu prokletinju nikad nismo upotrijebili - godinama je ležala pod daskama. Cassie i ja čak nismo bili ni u vodstvu pokreta, znate. Bili smo idealisti. Cassie je i danas takva. Meni je bilo dosta.« Tako je govorio bivši ravnatelj, tadašnji barmen, razgovarajući sa mnom iza krčme gdje je radio '22. - jednog od rijetkih mjesta na kojem su ga htjeli zaposliti. Policija je dobila svojega bombaša, no i oni su pretjerali privodeći gomilu ljudi poput Barryjevih koji su se skrivali iza zakona tvrdeći kako imaju pravo govoriti i misliti što im drago — na kraju porota i nije imala previše posla, budući da je optužbe za otmice djece bilo previše riskantno iznositi na javnim sudovima, osobito ako bi krunska svjedokinja bila Eulalie Caldwell dok je ona slatkorječiva nevolja Catherine Barry već pripremila pledoaje o kršćanskom milosrđu. Bilo kako bilo, društvo se zadovoljilo vidjevši kako su Barryjeve istjerali sa svih javnih dužnosti. Poštenu,

proleterski rad nije loš za takve tipove. Još je 1922., u svojoj pretrpanoj sobici, i dalje popovala o besmrtnim postignućima druga Lenjina koja će vječno odjekivati poviješću - Macy, gledajući sve to danas, teško je tvrditi kako se nije kladila na pobjednika, iako je taj možda bio živi vrag. Dakle, oprostimo se s Barryjevima i s 10. i 11. srpnjem 1922. Ronald je nastavio brisati šank. Catherine se rukovala sa mnom kao da sam kužan i onda se vratila podrezivati stapke ružama. Proklinjali su Paula Caldwellla i umišljenog inspektora Dahlquista, a trebali su proklinjati vlastitu oholost. (Na to ih nisam podsjećao, naravno, budući da me Ronald unajmio da nađem Paula, ako je živ. Priznajem kako je potraga za mrtvačevom adresom prilično lak način da se zasluži dnevnicu.)

Sljedećeg dana imao sam ugovoren sastanak s inspektorom S. Georgeom Dahlquistom kako bih što bolje shvatio vezu između uhićenja koje je on vodio - Caldwellova u cirkusu, kao i onog Barryjevih.

Macy, sinoć sam stvarno čudno spavao. Radio sam na priči za vas od jučer izjutra sve do kasne večeri, i kad nisam pisao, pregledavao sam izvješća koja sam obnavljao, stare bilješke i novinske izreske iz 1916. koje mi je dao Ronald - neke od njih malo pretjerane (»Crveni brat i sestra zatočili našu djecu«, ili »Javne knjižnice skrivaju boljševičke bombaše«). Istinu govoreći, pronašao sam jedan, osobito dirljiv, u Herald, gdje glavni knjižničar izjavljuje kako njegov sustav odano brani Commonwealth, tvrdeći kako je sad posve čist od izdajničkih elemenata - dok je nedavno otpuštena Catherine Barry u novinama prikazana kao primjer zloćudnog virusa koji svojim djelovanjem podriva temelje demokratskog društva na najneočekivanijim mjestima. Što je svakako bila istina. Čak me, svojom obranom zajedničkih načela, pomalo i potresao, iako mi se, dok ga sada čitam, čini kako nešto nedostaje.

Sinoć sam sanjao Catherine Barry, mogao sam je čak i omirisati u snu - mirisala je daleko bolje nego što ovo mjesto vonja po noći, dragi gospodine Macy, vi u svojem njujorškom zdanju. Nije mi rekla ništa, nije bila bijesna, nije lebdjela, nije mi slala poruke s drugoga svijeta. Strpljivo je sjedila sučelice meni, popravljala suknju, smiješila se, nakašljavala, gledala me iz stolice - znao sam kako čeka da ja nešto kažem, iako nemam blagog pojma što sam tada trebao reći. Podizala je obrve, potihom se smijala mojoj zbunjenoj šutnji, slijegala ramenima, smještala se udobno u naslonjač, križala ruke u krilu i samo me promatrala, s onim zlobnim smiješkom ... kao da je željela reći kako može čekati cijelu vječnost da kažem ono što bih trebao reći. Sjedila je tamo vječno - vječno - zato što sam u snu znao da to nikad neće prestati.

Ovo ide vama, a ja se bacam na priču o Dahlquistu i mojem putovanju u Englesku.

Vaš, Ferrell

Četvrtak, 12. listopada 1922.

Za Margaret: Upravo sviće. Ovdje si vječno uz mene. Iz ekspedicije ću ti donijeti blaga i blaga. Naravno da ćeš plivati u drevnom zlatu, naravno da ćeš dijeliti moju slavu, naravno da ćeš se za mene udati u prilikama zbog kojih će si tvoje, od zavisti vrišteće prijateljice, odmah nakon ceremonije izgrepsi oči.

Ipak, mislim da zaslužuješ posjedovati i tvoj vlastiti dnevnik naše duge odvojenosti, dnevnik moje ljubavi isprepleten s dnevnikom moga rada - ta dva su previše čvrsto srasla da bi ih se sada, u žaru djela, moglo rastaviti. Za nekoliko će mjeseci ovo prerasti u dugo, dnevničko pismo tebi koje

ćeš priložiti pismima koja primaš (s višetjednim zakašnjenjem, nažalost), a to će pismo svi moći usporediti s knjigom Ralph M. Trilipush i otkriće grobnice Atum-hadua, autora Ralphi M. Trilipusha. Neki od mojih jučerašnjih zapisa namijenjeni su tebi a ne njima. To vidim sad. Također vidim kako tvoj otac zaslužuje malo uređivanja u javnoj verziji ovih dnevnika - budi sigurna da ću za tebe izvršiti tu dužnost.

Rasprava o financiranju suvremenih egiptoloških ekspedicija: što se tiče onoga preklinjati, u duhovitim stihovima Kendalla Mitchella, mislim da čitateljstvu nije niti neprikladno a niti nezanimljivo opisati načine financiranja arheoloških ekspedicija. Preklinjati - nadam se da ne trebam ni reći da to nema nikakve veze s njima. I dok, poput tebe, dragi čitatelju, jedva čekam započeti s istraživanjima, također oklijevam povesti te sve dok ne budeš u potpunosti kvalificiran shvatiti kontekst događaja koji će nas snaći tamo u pustinji.

Stoga mi se pridruži na prvom od niza ulagačkih sastanaka s bostonskim poznavateljima umjetnosti i financijerima. Bilo je to ovoga lipnja, u salonu Chestera Crawforda Finnerana, koji me pozvao u svoju luksorski luksuznu gradsku kuću, gdje je okupio nekoliko prijatelja kako bi me malo propitali. Iako bih se njegovom kćeri oženio i bez tog novca, i sredstva za ekspediciju mogao prikupiti drugdje, on je i dalje nudio svoj novac, te sam, možda samo kao gestu prema voljenoj ženi, njemu i njegovim prijateljima dao priliku da financiraju ovu ekspediciju bez presedana. CCF-ov salon je urešen - po najnovijoj američkoj modi - tolikim količinama egipatskih i lažnih faraonskih detalja da Kendall Mitchell tvrdi kako bi gosti zapravo ttebali prileći u sarkofage. Šalu bi vjerojatno mnogi smatrali neukusnom, no CCF je mudro pripremio tolike količine 'ledenog čaja' da se

svi osjećaju neobično opuštenima. obraćam se CCF-u, Mitchellu, Rogeru Lathorpu, Juliusu Padraigu O'Tooleu i Heinzu Kovacsu. Lathorp je vlasnik neke zastrašujuće uspješne građevinske tvrtke. Preostalu dvojicu CCF jedva da mi je predstavio kao svoje financijske partnere u nekim drugim poslovima. Iznimno su škrti na riječima, no Kovacs bi svojim gromoglasnim kašljem mogao prekinuti svaki razgovor u sobi. Ali kad govori, glas mu je tako tih da se svi (pa čak i O'Toole mu sjedi odmah s lijeva) moraju nagnjati prema njemu. Kovacsu oči suze gotovo neprestano - posljedica neke infekcije - a on je za vrijeme sastanka potrošio nekoliko džepnih maramica, bacajući sve navlažene, izvezene komade svile u CCF-ovu kantu za smeće u obliku Ramzesovog diva. O'Toole, Irac neodređene profesije, najveći dio vremena rašpicom uređuje nokte i povremeno u mali kožni podsjetnik zapiše nešto sićušnom zlatnom pisaljkom. Nitko od njih ne skriva svoje bogatstvo. Nisu znanstvenici, to je jasno, no njihova strast prema umjetnosti posve je neupitna. Poslovanje s institucijama kakve su muzeji ima svoje nedostatke, a privatni ulagači istraživačima često nude jedinstvene pogodnosti.

»Gospodo,« javim se, »na trenutak ostavimo novce po strani ...«

»To nikad ne činim!« zaurla Kendall Mitchell, i zajedno s Lathorpom prasne u smijeh. Kovacs kašlje.

»Gospodine Mitchell, prodajete se ispod cijene. Na trenutak ostavimo novčana pitanja po strani i razmotrimo što vam ova ekspedicija može donijeti povrh novčane nagrade. Povijest Egipta vraća nas u samo svitanje zabilježene ljudske povijesti, gotovo 5000 godina u prošlost.«

»Tako je. Ravno do Isusa Krista glavom i bradom.«

»Što svakako daje kontekst, gospodine Lathorp i pokazuje vašu prijemčivost za povijesnu metodiku, no mudrije je povijesti prilaziti preko poznatih nam putokaza. Morate uzeti u obzir da

se Isus rodio prije 1922 godine, da je Atum-hadu vladao 1640 godina prije toga, a da je Egipat na vrhuncu slave postojao još 1500 godina prije njega - tako je moguće osjetiti golema prostranstva Vremena o kojima raspravljamo.«

»Naravno«, složi se Lathorp. »Poznati putokazi.«

»Pushy, slušaj ovamo«, ubaci se Kendall, prekinuvši u trenutku moju pomno iznesenu prezentaciju. »Čujem da je stari Egipat posve raskopan. Da ispod pijeska nema ničega. Da su veliki igrači već odavno pokupili vrhnje. Što imaš reći o tomu?«

Zamolim ih da otvore prospekte na stranici s oznakom »Mogućnosti uspjeha«. »To smatram iznimno malo vjerojatnim. Znamo imena nekoliko stotina drevnih kraljeva, a otkrili smo samo nekoliko desetaka grobnica. U ovom trenutku, dok razgovaramo, ekspedicije otkrivaju nesvakidašnja blaga - iako se sezona iskapanja u većem broju slučajeva prekida tijekom ljeta. U Atum-haduovu slučaju, tri fragmenta njegovih spisa pronađena su u otprilike istom području, no na tržištu se nije pojavio nijedan relikv iz njegove grobnice. Što navodi na zaključak da je grobnica netaknuta, bogato opremljena, i da se nalazi u području Deir el Baharija, koje prikazuje ovaj zemljovid.« Pomogao sam im da prospekte otvore na stranici s kartom, posve jednakom onoj većoj koja je stajala na tronošcu pred velikom uljanom slikom, portretom koji prikazuje Margaret kako drži zeca ili muf od zečjeg krzna.

Muškarci su se zabaljili u zemljovid što mi je, zarobljenome u povratku vlastitog i osobnog prokletstva, dalo priliku da posjetim CCF-ov faraonski toalet gdje sam se mučio, boreći se s posve loše usklađenim napadom bolesti koja me progona još od rata - dizenterije, te gadne i male logorske pošasti u Egiptu.

Kad sam se vratio CCF je i dalje škiljio u zemljovid - sve su mu to bile nečitljive crte i legende - no, ostali su se raspali na dvije skupine: Mitchell i Lathorp cerekali su se jedan drugomu čitajući primjerak knjige (nimalo iznenađujuće otvoren na 42. katrenu: Atum-hadu voli četiri cirkuske seke) Žudnja i varke u drevnom Egiptu (Collinsova ljubavna biblioteka, 1920.; novo izdanje, Harvard University Press, predviđa se za 1923.) dok su O'Toole i Kovacs sjedili po strani i šutjeli. »Blagi Bože, Pushy, zašto ti Harvard ne plaća cijelu tu priču?« upitao me sam CCF, ali sam znao da ga to pitanje zapravo i ne muči - jednostavno, pred partnerima nije želio djelovati kao da se lako predaje. »Uhvatili su te da ševiš dekanovu ženu?«

Upozorim ih na individualizirane nacрте koje sam u njihove prospekte uključio pod naslovom »Osobne zbirke«. »Dakle, gospodo, želite li da Harvardu pripadne ono što pronađem? Želite li da to bude Harvardska zbirka Atum-haduove grobnice? Dok bi Lathorpova zbirka, O'Tooleova zbirka, Kovacseva zbirka mogle vaše domove ispuniti zlatom egipatskog kralja, a nakon vaše smrti zauvijek pronositi vaša imena u privatnim krilima muzeja koje vi odaberete? Znajte ovo - svaki muzej u ovoj zemlji puzat će pred vama ne bi li dobio pravo udomiti vašu zbirku pod vašim imenom i to zauvijek, kako sam si uzeo slobodu zamisliti stanje u svojim prijedlozima. I time, gospodo, dolazimo do ključnog pitanja: dugovječnosti vaših imena. To je shvatio naš prijatelj Atum-hadu. Ako netko izgovara vaše ime nakon smrti, onda niste mrtvi. Dobro razmislite. Vaš vam novac može pribaviti upravo ono što je Atum-hadu pribavio svojim blagom - ono što je svaki egipatski kralj poznavao kao najveću dragocjenost koju može posjedovati: besmrtnost. Dakle, kad dođe vaš dan, što ćete ostaviti za sobom? Robnu kuću? Gtađevinsku tvrtku? Zakladu? Niz nemuštih optužbi koje je podnio neki ljubomorni javni tužitelj? Ili ćete svojim imenima osigurati vječnost, najveću nagradu čovječanstva?«

»Samo malo, profesore.« Možda sam otišao malo predaleko - svi se nagi-nju kako bi čuli Kovacsev šapat. »Ako smijem primijetiti. Znaite, malo sam čačkao, bavio se tom vašom arkologijom. Volim znati što je što prije nego što potpišem masne čekove engleskim suludim istraživačima i pornografima.« (Tu pogrešku ću objasniti ubrzo.) »Moj sin pohađa Harvard, a njegov mi profesor kaže da vaš faraon nije nikad postojao. Dakle, što je na stvari?«

Priznajem da sam osjetio žalac zavisti, ništa više, samo jedan ubod, zato što sam, stojeći među bostonskim skorojevićima i odgovarajući na njihova pitanja, pomislio na Howarda Čartera koji mirno u Kairu provjerava stanje računa, a zatim piše svojem spokojnom i plemenitom engleskom sponzoru tražeći neku lijepu svotu i zatim čeka da njegov kairski račun odeblja sukladno tomu. Sjetio sam se Oskara Denningera kojeg je sjajno opremila hrabra Weimarska republika. I Giancarla Buoncana koji u sudanski pijesak ulijeva kvartalnu zaradu Destilerije Cassini, supijano ih cijedeći sve dok treba, sve dok zlatne rijeke ne poteku iz jalove sudanske zemlje. Pomislio sam i na svoje 'kolege s Harvarda koji sami sebi krađu vrijeme, uzimajući ga iz svojih pretrpanih rasporeda lošeg obrazovanja, pogrešnih prikazivanja moga rada i pokušaja rušenja mojih financijskih potpora, kako bi mogli trošiti harvard-ska besmrtna blaga skrnaveći grobove nekakvih jedva znanih svećenika.

»Poput svakoga s vizijom, ambicijom i osjećajem za rizik, gospodine Kovacs, vi sami shvaćate što znači biti okružen uskogrudnim neprijateljima koji vas mrze ne zato što vi mrzite njih, ili ste im učinili nažao, nego zato što ne marite za njih, zato što su presitni da bi bili predmetima vašeg zanimanja. Kao što zacijelo vama izgleda Porezna uprava ili državni tužitelj, tako meni djeluju profesori ter Breuggen i Fleuriman, budući da pretpostavljam da su upravo oni zločinački zasljepljivači vašega sina. Gospodo, predstojnik sam katedri Orientalistike i Egiptologije na

Oxfordu. Spise toga kralja - 'izmišljenog' kralja kako bi to tvrdio Claester Breuggen - vlastitim sam rukama iskopao iz egipatskog tla. Vjerujem samo u ono stvarno, jednako kao i vi, gospodo. Kad bih sad pred vama prostro sve niti znanosti, mučno prikupljane desetljećima, napeo ih do samih granica izdržljivosti u vlastitim radovima, kad biste dobili priliku uroniti u te riznice znanja kao što sam to činio ja, vjerojatno biste se, nošeni samo vlastitim zdravim razumom, smijali cjepidlačenu koje se rada u sterilnim uredima na drugoj obali rijeke i rekli biste, kao što sam nedavno pročitao u Boston Mercuryju vaš odgovor državnom tužiocu: 'Zašto taj dosadnjaković ne gleda svoja posla, a Heinzieja Kovacsa ostavi Heinzieju Kovacsu!' Bravo, pomislio sam, pročitavši to.«

»Bravo, uistinu«, zapištao je CCF. O'Toole je tašpao nokte. »JP, vidiš o čemu govorim?« obratio se CCF O'Tooleu. »Meni se čini da to zadovoljava sve. Pushy, reci im kako grob otprilike izgleda.«

Kad od bogataša tražite novac, držite se malo rezervirano. Oni žele znati da će uloženo vratiti s kamatama, no također žele vidjeti kako shvaćate da za to ne postoji nikakvo jamstvo. Žele da budete mudriji od njih, no ne u svemu, i da im priznate nadmoć kad su u pitanju financije i 'zdrav razum'. Vole vam ukazati na jedan do dva uvida koja ste previdjeli u svojim istraživanjima. Ako ih je više od dva, smatrat će vas budalom; ako ih nema, mislit će da se oholite. Ne žele da ih molite novac - žele da im pružite mogućnost i prihvatite manji iznos ulaganja nego što su spremni dati. Sumnjajte u njihov novac, naglašavajte rizike dok govorite o dobiti. To su, nažalost, umijeća kojima mora ovladati svaki egiptolog. Primjer:

»Gospodo. Atum-haduova grobnica vjerojatno je samo otvor u litici. Hod tim pokrivenim arkadama prate ilustracije događaja iz Atum-haduove vladavine, hijeroglifi koji opisuju njegove uspone i padove, kao i zazivanja bogova. Dakle, tijekom šetnje slike vam pričaju priču, kao da ste u kinu - pretpostavimo kako slijeva on predvodi vojsku u boju protiv hyksoskih zavojevača ili

grabežljivih kraljeva iz istočne delte ili crnih vojski s afričkoga juga. Zdesna je moguće vidjeti njegove ratove protiv urotnika s vlastitoga dvora, nestrpljivih velikaša koji žude za njegovim prijestoljem, dok on spokojno priziva k sebi svoje povjerljive savjetnike (kakvi ste vi meni, gospodo) i svoju kraljicu, čija Ljepota zaklanja Sunce. Toliko vidimo ušavši u predvorje. Zatim se puzeći provlačimo kroz niski prolaz gdje zamjećujemo miris kakvog još nikad niste onjušili. Neću reći hoće li biti sladak ili ugodan, no budući da je nepoznat - zapravo i više nego nepoznat (budući da nepoznato u sebi nosi sjeme trenutačne spoznaje): on je vječno jedinstven. Nikad dosad i nikad više nećete namirisati nešto takvo - to je prvi zapah zraka koji je neometan mirovao 3500 godina. Ne znam hoće li vas to natjerati na osmijeh (što čini meni), potjerati na povraćanje ili uzbuditi. Oči se jedva mogu otvoriti od vreline i... sjaja. Da, gospodo, sjaja: titravo svjetlo naših električnih svjetiljki odražava se po nama, uvećano do zasljepljujućih trakova odbijajući se od zlata, stakla, slonovače, niski, lapis lazulija i zlata, zlata, zlata. Dakle, hoćemo li ući?«

»Mene je kupio«, kaže Finneran.

»Tako treba, gospodine. Znamo mnogo toga o našem domaćinu, o Atum-haduu. Iz njegovih zapisa otkrili smo koji su to vanjski pritisci oblikovali njega, osobnost koju je stvorio da ga nosi tijekom vladavine. Znamo za njegove neutažive apetite koje mu je uspijevalo zadovoljiti velikim naporima i to samo nakratko. Znamo za obitelj koja ga je izdala, znamo za kraljice i prilježnice koje su ga održavale, za vjernog mu Gospodara blaga, najvažnijeg mu savjetnika -sve ćemo to vidjeti vlastitim očima. Na zidu pored zlatnog sarkofaga našega kralja spazit ćemo najsloženije, najnježnije erotske crteže Atum-haduoovih ljubavnih pohoda, i figurice koje su, nakon što je grob zapečaćen, oživjele kako bi grijale kralja na njegovom putu u podzemni svijet. I tamo, na visokom i ukrašenom stolu, između divovskih kipova božanstava Atuma i Anubisa stoji cjelovit primjerak

Atum-haduovih svjetovanja, kraljevih napisa, naposljetku nesumnjivo pred nama, a na zidovima još podrobniji opis kraljeva života za kojega se mora priznati - iako priznanje znači da nas izbacuju kroz predvorje, da proliječemo među hijeroglifima i vraćamo se u CCF-ov salon - da zasigurno znamo jako malo, čime svojim izglednijim kritičarima bacam mrvice: neki su govorili kako su Atum-hadu i njegova grobnica ne samo nepoznati nego i nespoznatljivi budući da kralj, doslovno rečeno, nije postojao. Što nije istina - no diže kosu i nervoznim ulagačima kao i nervoznom istraživaču. Upravo zato ni jedni ni drugi nisu danas ovdje.

Zatim je uslijedilo pomno pregledavanje prospekta: »Mogućnost uspjeha.«, »Tko je bio Atum-hadu?« »Paradoks grobnice - općenito.« »Paradoks grobnice - slučaj Atum-hadua.« »Uloga erotske poezije na Atum-haduovu dvoru.« »Dokazi o smještaju i sadržajima grobnice.« »Procjena tržišne vrijednosti odabranih primjeraka.« »Zemljovidi Egipta i Deir el Baharija.« »Osobne zbirke.« Nisu svi partneri podjednako budno pratili svaki dio razgovora (zlatna pisaljka napola usnuloga J. P. O'Toolea nacrtala je, kao sama od sebe, čitav niz minimalističkih vodopada), no najmanje je jedan bio u potpunosti zainteresiran za svaku pojedinu temu.

»CC, ti, Heinzie i ja popričat ćemo nasamo, kasnije«, promrmljao je O'Toole, pridižući se i protežući. Kovacs je s naporom ustao, dok su se Lathorp i Mitchell, kao jedan bacili prema otomanu na kojem je ležao primjerak Žudnje i varke u drevnom Egiptu (Collinsova ljubavna biblioteka, 1920.)

»Mladići, ne tucite se.« Posegnuo sam za svojom torbom. »Imam primjerke za sve.«

Starački dom Sumrak nad Bayviewom
Sydney, Australija
8. prosinca 1954.

Gospodinr Macy,

radim najbrže što mogu. Nikad se ne zna što može donijeti sutra, ako išta možete donijeti. To je prva i najvažnija pouka u ovoj rezidenciji. Jutros su mi iz sobe iznijeli cimera, umotali ga, pic-mic, dok se neki njegov nećak dosađivao čekajući da potpiše spise i preuzme tijelo.

Srpanj 1922. Inspektor S. George Dahlquist, ambiciozan policajac, bio je i više nego sretan što može podijeliti svoja bogata sjećanja, priče o crvenim bombašima i cirkusima lopova. Bio je u mogućnosti odgovoriti na mojih nekoliko preostalih pitanja o australskom životu Paula Caldwellu - no ne i na sva: od trenutka kad je naš mladić izašao iz restorana, srca kojeg mu je slomila njegova ledena crvena ljubav, pa sve do trenutka kad ga je Boyd Hoyt spazio kako na sajmu prazni džepove, o njemu ne znam ništa - dvije ili tri godine potpuno mi je nestao iz vida. Tada, 1916. godine, dok se propinje na piljevini, pružajući ruke prema redu novčanika koji mu izazovno vise nad glavom u tami, inspektor Dahlquist iskače iz sjene, zgrabi dječaka za zglavak i zamalo mu ga slomi.

Paulu Caldwellu tada je skoro dvadeset tri, do grla je u slonovskom izmetu, piljevini i zagrljajima Emme Hoyt - tada su ga uhitili zbog pražnjenja ionako polu-praznih džepova publike dok ona

sjedi u polutama, stražnjica obješenih preko rubova drvenih klupa, i navija za ili protiv pingvina te večeri. Dosta dobro znam kako policija vodi takve slučajeve - Paula su vjerojatno lisicama privezali za stolac, zatim ga malo zašamarali, dali mu da popije veću količinu vode i ostavili ga tamo sve dok se krv nije zgrušala. Tada, kad je uistinu morao na zahod, ulazi krupni inspektor Dahlquist i kaže kako nitko neće jamčiti za Paula. Boyd Hoyt policiji je izjavio kako ga ne zanima Paulova sudbina - što se njega tiče mogu ga slobodno objesiti i ostaviti ga neka se njiše. »Vaš gospodin Caldwell bio je mali mršavko, no nije se lako dao uplašiti«, rekao mi je Dahlquist. »Naposljetku se svi prestraše, osim onih pravih čudovišta, no mali gad se stvarno dobro držao - nije ni pisnuo. Na početku sam samo želio čuti što mi može reći o Hoytu, da mi potvrdi kako je džepario po Hoytovu nalogu kako bi mogli plaćati troškove cirkusa. Zaprijetio sam mu dugim boravkom u zatvoru — što sam mu mogao urediti, ovisno o tomu koliko bi se ljudi došlo požaliti na krađu. No, vaš gospodin Caldwell nije progovorio ni riječ. Je li mu Hoyt naredio da krade? Ništa. Opisao sam mu zatvorski život. Ništa. Rekao mu da sudac ima ovlast preinačiti mu kaznu u vojni rok, te da može poći i pomoći u borbi protiv Kaisera, negdje daleko u Francuskoj, da zbog toga može ostati bez glave - kako mu to zvuči? Ništa. 'Hoytu si ševio ženu. Vidim da je gospodin Hoyt jako gnjevan starac. Mrzi te. Tvrdi da si mu, osim što kradeš, i silovao ženu.' Paul ne reagira, ne cvili, ali se nakon nekog vremena, jako sporo, okrene prema meni i upita: 'Ako vam pomognem, možete me poslati u vojsku?' Moram priznati da mi nije bilo jasno što želi, iako je bilo posve čisto da želi nešto od mene. Tada su započeli ozbiljni pregovori, gospodine Ferrell, siguran sam da razumijete. Počeli smo razgovarati posve hipotetički. Što bih bio u stanju učiniti za njega ako mi otkrije nešto uistinu zanimljivo? Što bi mi on to mogao reći ako bih poznao nekoga tko bi bio u stanju pronaći takvo rješenje za njega? 'Dakle, mladi gospodine Caldwell, moram prvo

vidjeti čime raspolazete', kažem ja njemu. Kao prvo, Paul mi potvrdi kako ga je Hoyt uvježbao da krade, kako ga je tjerao da krade, kako je Paul zadržavao samo manji postotak a s preostalim plijenom plaćalo se rashode i hranu za tigrove. 'Hoyt mi je rekao da to radim, uzimao je sav novac, i on me naučio kako se džepari, samo Hoyt, Hoyt, Hoyt.' Zanimljivo, no nije dovoljno za ono što tražiš. Dobro, kaže on i malo razmišlja. Kako zvuči ovo: sjećate li se Zapanjujućih Zivkovicha? Dva akrobata, zvijezde, poginuli su tijekom nastupa u Hoytovom cirkusu lani? Što ako bi Paul mogao dokazati da ih je Hoyt ubio kako bi privukao publiku, budući da se ljudi uvijek skupljaju čim postoji prilika da vide kako netko slučajno pogiba? Zanimljivije, priznao sam, no i dalje nedovoljno da mu osigura specijalni aranžman koji traži. Sjedio je i dugo gledao u pod. Pomislio sam da spava, tako obješene glave, ili da se obeshrabrio, ili pak smišlja neki štos. Ipak, čekao sam i promatrao ga. Pet minuta, deset minuta, znao sam da ću za svaku minutu koju budem mirovao dobiti nešto dobro — samo da ne budu bajke. Vidio sam kako mu se pomiču usne - znao sam da razmišlja. Tada je podigao glavu, pogledao me ravno u oči i progovorio, posve hladno: 'Biste li to učinili za podatke o nasilnoj komunističkoj zavjeri u samom srcu Sydneyja?' Dakle, gospodine Ferrell, imao je moju punu pozornost.

»Trebalo je neko vrijeme da uspijem izvući jamstva za takav dogovor. Zahtjev mu je bio stvarno masivan, no ako je govorio istinu, vrijedilo je. Rekao sam mu da sam čovjek od riječi, no da mi je potrebno neko vrijeme kako bih provjerio sve, a on mi je odvratio, jako se dobro sjećam: 'Ne žurite se. Svjetska revolucija i uništenje cjelokupne policijske moći nisu stvari s kojima treba žuriti.' I nasmijao mi se u lice.«

Macy, cijeli je sporazum bio u suštini jednostavan, iako ga je bilo malo teže ostvariti. Paul se želio pridružiti Australskim imperijalnim snagama u Egiptu, i želio je da mu jamče kako će u Egiptu

ostati sve dok su tamo i oni. Galipolje, ne hvala, Luksemburg, ne hvala. Svoje će odslužiti u australskim snagama u Egiptu i nigdje drugdje. Dahlquistu je rekao da zna čitati egipatsko pismo, da poznaje teren bolje od bilo kojeg Australca, i da je kod Hoyta naučio jahati na konju. Zauzvrat - naravno, Narryjevi i njihovi prijatelji. Imena je u tajnosti držao malo dulje. Govorio je općenito o svemu što će Dahlquist tamo pronaći sve dok drot nije povjerovao te u ime nacionalne sigurnosti povukao veze u Ministarstvu obrane i sredio sve ono što je njegov krunski doušnik želio, dok je Paul sjedio u sydneyjskom zatvoru, podalje od svih posjetitelja. Paul je stvarno progovorio tek kad se riješila cjelokupna papirologija. Bombe ispod poda. Popisi ciljeva atentata. Imena zavjerenika. Priče o otmicama djece. Incestuozne knjižničarke izopačuju mladež.. »Naravno da se nije sve slagalo, no nisam se žalio«, rekao mi je inspektor. »Caldwell je održao riječ, održao sam i ja svoju. Tjedan dana nakon uhićenja bio je na transportnom brodu. Bilo je ljeto, dakle prosinac 1916.« Ako su neke novine iz Dahlquista 1916. načinile junaka, da bi se sprdale s njim 1917., to ga nije nimalo usporilo. Zaustavio je anarhističkog bombaša, pa ako je cijena za to bila cijela hrpa povučениh izjava, promrmljanih službenih isprika i otkazanih suđenja, to ga i nije pretjerano smetalo.

Macy, bili ste vojnik, junak u korejskom ratu, nije li tako? Bio sam malo prestar da bih rigao vatru i uključio se u taj Veliki rat. Ovdje je većina naših otišla Turčina naučiti pameti - sjajno smo se proveli na Galipolju. Ako dobro shvaćam, promatrati kako ti utroba prlja tirkiznu tursku plažu za dobro Srbije - hvala, ja ne bih, a ni Paul Caldwell, kao što ćemo vidjeti. Ako ste propustili Suez, Jeruzalem i Galipolje, što je uspjelo njemu, onda je Egipat bio prilično mirno mjesto 1917. kad je stigao tamo, no naravno, tamo je išao zbog ljubavi, ne zbog rata. Pronašao je način da učini nešto nezamislivo dječaku iz geta - putovao je u zemlju svojih snova. Ne mogu ni pomišljati što se

nadao pronaći tamo - ako me pitate, ništa zbog čega bi vrijedilo umrijeti. Bilo bi mu bolje da je odgulio svoje u zatvoru – doduše, svi su pametni poslije, no danas bi bar bio živ.

Do tog sam trenutka, bilo je to u srpnju 1922., već proveo nekoliko tjedana tragajući za izgubljenim nasljednikom Barnabasa Daviesa. Nisam se nadao da ću moći još razvlačiti slučaj. Dobit ću prilično dobru svotu za lak i siguran posao. Telegrafski sam poslao dug izvještaj Londonu - u njemu je pisalo sve dobro i loše o Paulu Caldwellu. Zahvaljujući onom posljednjem razgovoru, uspjeli smo ga uposliti na strani Krune gdje se borio kako bi zaustavio smrtonosnu plimu nadiranja komunizma u Commonwealth. Spomenuo sam (iako prilično zakukuljeno) da je vjerojatno mrtav. Ipak, napisao sam, postoji mogućnost da se od njegovih suboraca i časnika sazna nešto o njegovom ratnom razdoblju, a što bi moglo zanimati Barnabasa Daviesa. Ako se pokazao kao junak, predložio sam da Daviesovi odvjetnici retroaktivno promijene ime mrtvome mladiću – možda mu pod novim imenom uspiju pribaviti odličje ili pohvalu, pod uvjetom da je Barnabas Davies spreman podmititi prave ljude. I dodao nešto što sam smatrao čistom šalom - napisao sam kako me moja istraga o Caldwellovim junaštvima posve prirodno vodi u Englesku, gdje bih trebao razgovarati s obitelji i prijateljima satnika Marlowea, s kojim je mladić nestao i koji ga je predložio za promaknuće.

Očekivao sam da će mi londonska uprava zahvaliti, isplatiti me i da će priči biti kraj. Smatrao sam čak mogućim da mi dodatno plate kako bih napisao naputke nekom Tailorovom detektivu u Engleskoj i time ga pripremio za razgovore koje sam predlagao. Četiri dana kasnije, iznenadio me odgovor: odobren trenutačni odlazak u englesku - davies pokriva sve troškove. To je, u najmanju ruku bilo čudno.

Naravno da sam bio presretan što sam primio takve novosti – vidjet ću svijeta, i zaraditi još nešto novca na posve sigurnom i zanimljivom poslu. Ali zašto? »Tailorovim međunarodnim istragama« u Engleskoj nije nedostajalo njuškala. Ono što su potrošili na moj honorar i zato da bi me dovukli na drugi kraj svijeta bilo je daleko više od svote koju je Barnabas odobrio kako bi Paula Caldwellu uvjerio da postane Paul Davies.

O tome sam razmišljao dva tjedna čekajući da brod isplovi iz Sydneyja, razbijao time glavu cijelim putem - prvo mi je bilo zlo, a zatim sam se nasmrt dosađivao - od Sydneyja do Melbournea, preko Adelaide, Fremantlea, Port Adena, Aleksandrije, Malte i Liverpoola – bio sam bolestan i smeten cijelo vrijeme (iako sam, kapa dolje Daviesu, putovao najluksuznije moguće sve do samog kraja priče.) Nisam shvatio sve dok nisam doplovio do Engleske, 12. rujna 1922., no tada to više nije bilo važno. Zapravo, radilo se o najjednostavnijoj stvari na svijetu - Barnabas Davies želio je upoznati sve detektive koji su radili na slučaju, svakoga tko se susreo s djecom ili vidio žene. Otputovao sam u Englesku kako bih nastavio raditi na slučaju, što mi je u potpunosti platila Pivovara Davies - samo zato što je stari želio znati je li Eulalie dobro i je li još lijepa, želio mi je vidjeti lice dok govorim o Paulu. Naravno -kad sam stigao u London, Davies je već bio pokopan, a stari Miklos Tailor cerio se od uha do uha zato što su mu odvjetnici upravo javili kako će mu Daviesova zaklada plaćati sve dok u potpunosti ne bude zaključio istragu. Miklosa Tailora upoznao sam tek kad sam kročio u njegov ured - zagrlio me, uštipnuo za obraz i tako pozdravio još jednoga od 'braće'. Znate, otišao je u mirovinu zajedno s Daviesovim slučajem i ostatak života proživio upravo sjajno, na napuhanim računima za usluge mrtvacu.

Na detektivima se stvarno nije štedjelo. Davies je bio najvažniji među slučajevima – što god tražili, davali bi nam dvostruko. Svi mogući razvedenjaci, preljubnici i osumnjičeni prevaranti

morali su strpljivo čekati zato što je Tailor namjerio zaključiti svaku i najmanju pojedinost slučaja kojim se bavio, sređivao ga, urešavao i pozlaćivao. Konačno izvješće koje je podnio odvjetnicima - sve obilježeno i predano upravitelju imanja - sadržavalo je 2500 stranica, fotografije, pojedinačne životopise multinacionalnih kopilana, prijepise razgovora s njima, zemljovide njihovih prebivališta, pisma u kojima prihvaćaju promjenu imena kao i nove krsne listove i iako dalje i tako dalje. Možete zamisliti koliki je dio toga zauzelo izvješće posvećeno pokojnom Paulu Caldwellu. O tome više kasnije. Prvo je na redu naš sljedeći razgovor. Dakle! Što mislite o toj ideji? Naš razgovor - vaš i moj, Macy! Možete sve to napisati kao sudionik događaju. Možete biti moj Watson na prizorištu - i to ne samo s olovkom u ruci. Naravno, ne na svakom, to ne bi bilo realistično - i ne smijemo, bez uvrede, zaboraviti tko je glavna faca. Ipak, pomoćnik, netko tko će mi postavljati pitanja, komu mogu objasniti način razmišljanja i zaključke kako bi čitatelj mogao pratiti one zapetljanije dijelove - to zvuči sjajno. Dakle, pogledajmo kako to izgleda.

U Londonu sam pronašao još neke podatke o satniku Marloweu, a ured mi je dogovorio susret s roditeljima pokojnog satnika. Kao prvo, prvo ćemo nas dvojica ispitati podatke koje su iskopali - razne dostupne vojne dosjee i izvješća nekolicine Tailorovih lokalnih njuškala koji su mi uštedjeli vrijeme:

Satnik Hugo St. John Marlowe napustio je bazu u Kairu, 12. studenoga 1918., uzevši propusnicu za četiri dana. Nije se vratio 16. studenoga. Potraga je započela 18. studenoga, no nije otkrila ništa. Razgovori s časnicima i ljudstvom nisu otkrili ništa značajno. U ožujku 1919. pojavili su se domoroci i zatražili nagradu budući da su pronašli satnikove pločice, pločice kaplara P. B. Caldwell (Australске imperijalne postrojbe), kao i australsku pušku Lee-Enfield .303. Domoroci

su izvijestili kako su predmete pronašli u blizini Deir el Baharija. Ponovljena istraga nije otkrila ništa o bilo kakvoj međusobnoj povezanosti satnika Marlowea s kaplarom Caldwellom, iako australski podaci otkrivaju kako je satnik Marlowe počinio nešto prilično neobično dvaput predlažući promaknuća kaplara Caldwellu. Te je prijedloge upućivao satniku T. J. Leahyju, Caldwellovu zapovjedniku.

»Što mislite o tome, Macy?« upitao sam dok smo sjedili u otmjenom uredu 'Tailorovih međunarodnih istraga'. (Dobrodošli u akciju, Macy!)

»Ne shvaćam, ne vidim ni glavu ni rep, gospodine Ferrell«, reče moj mladi američki pomoćnik.

»Uistinu neobično.«

»Tako će i ostati sve dok nam se istina ne otkrije u svoj svojoj kristalnoj jasnoći - tada će nestati sva zloćudna prijevara.«

Dakle, evo što smo znali zasigurno: naš Caldwell bio je u nekakvoj vezi s britanskim satnikom koji je u tolikoj mjeri gurao nos u australska posla da ga je dvaput predložio za promaknuće. Zajedno su otišli na dopust. Zajedno su nestali. Najvjerojatnije su i umrli zajedno.

Pošao sam u Kent, do mračnoga doma nemirnih, tvidom omotanih roditelja satnika Marlowea.

Poslali su nekoga da me pokupi na postaji - odvezli su me na služinski ulaz njihova doma i

stražnjim stubištem povelj do malene knjižnice u kojoj su Marloweovi sjedili u tišini. Otac,

neobično nizak i gustih brkova, nije rekao ništa. Mlitavo se rukovao sa mnom, ne poželjevši mi

dobrodošlicu, sjeo je za pisaći stol i ruke prekrižio u krilu. Gledao je u pod, no povremeno bi, dok sam objašnjavao kako vodim osobnu istragu kojom pokušavam rasvijetliti događaje među kojima

i one vezane uz nestanak njihova sina, podigao bi glavu kao da je konačno spreman pogledati me u oči, no pogled bi mu kliznuo uvis i tada bi se zagledao ravno u strop.

Kad bih im postavio kakvo pitanje, supruga bi prvo pogledala njega, a kad on ne bi progovorio, okrenula bi se meni i odgovorila, najbrže što je mogla, obraćajući se mojim koljenima. Neki Englezi tako se odnose prema Australcima – učio sam brzo.

Marloweovi su primili službenu obavijest Britanske vojske, no budući da nisu imali ni tijelo ni priču, pokušali su saznati više – u vojsci su imali još jednog sina, kći im se bila udala u vojnu obitelj, no ni oni nisu otkrili ništa više od mene. Zapravo, daleko manje od mene. Je li se satnik Marlowe dopisivao s njima dok je službovao u Egiptu? Da. Je li spomenuo kako se sprijateljio s australskim vojnikom, kaplarom Caldwellom? Majka je djelovala zbunjeno, a otac se glasno nasmijao, zapravo kratko je zalajao prije nego što se zagledao u strop, podsjećajući me na vlastiti naglasak i posve neprikladan društveni položaj Australaca nižih po činu. Jesu li znali da su kaplaro-vo oružje i pločice pronašli zajedno sa satnikovima? Zbunjena tišina, odmahivanje glavama. Imaju li pojma zašto je satnik Marlowe uzeo četiri dana dopusta i otišao tako daleko od logora nakon završetka rata? Naravno – zbog arheologije.

E, to sad postaje zagonetno, nije li tako, Macy? Saznao sam da je satnik Marlowe studirao arheologiju u Egiptu i na Oxfordu. Bio je prilično napredan student, i namjeravao se nakon rata vratiti studijima. Bilo mu je drago što su ga poslali u Egipat. Je li satnik Marlowe na Oxfordu imao prijatelje s kojima bih mogao razgovarati? Da: Beverly Quint, s kojim je dijelio sobu jedan ili dva semestra. »E, onda je bio i onaj, prilično čudan ...« Majka je umuknula i pogledala oca. Stariji Marlowe slegnuo je ramenima, okrenuo se u stolcu i iz gornje ladice pisaćeg stola izvukao veliku,

smeđu, otvorenu omotnicu. Predao mi je omotnicu s izrazom gađenja. Bila je naslovljena na obitelj Marlowe, povratna adresa bila je Sveučilište Harvard u Americi, a unutra se nalazila knjižica: *Žudnja i varke u drevnom Egiptu*. U knjizi je stajala posveta [i.i omotnoj stranici, pisana modrom tintom - nalivpero, podrijetlom s istočne obale Amerike, ako me nije izdalo moje dugogodišnje proučavanje raznih vrsta tinti i pera: »13. kolovoza 1920. Prijapu i Sapfi Marlowe koji jako dobro znaju koliko mi je Hugo bio važan, moj dragocjeni prijatelj na sveučilištu i u ratu, moje nadahnuće u životu i smrti. S nježnim sjećanjima na sretnija vremena u vašem toplom domu, vaš 'drugi sin' R. M. Trilipush.« (Gospodine Macy, čestitam i zahvaljujem na strpljenju. Moj jebežljivi pivar odveo nas je, kao što sam i obećao, do prvog zaručnika vaše tete.)

»Jako lijepo«, rekao sam, svečano, nijemim Marloweima. »Jeste li možda s prijateljem Trilipushom razgovarali nakon nestanka satnika Marlowea?« Otac se zagledao u ruke, majka je odmahнула glavom. Nisam se predavao: »Možda bi on mogao rasvijetliti život i nestanak vašeg sina«.

»Mi ga ne poznajemo«, rekla je ona.

»Niste li željeli da u vaše ime razgovaram s njim?«

»Gospodine Ferrell, ne razumijete. Želim reći da ga nikad nismo upoznali, iako je Hugo za vrijeme studija često govorio o njemu.« »Gospođo, zbunjen sam. Što onda znači 'drugi sin'?« »Nemam pojma«, rekla je. »Hugo vam ga nikad nije predstavio?« »Nikada.«

»I nije provodio sretne trenutke u 'vašem toplom domu?« »Svakako da nije.« »A knjiga?«

Tišina je potrajala prilično dugo prije nego što se javio gospodin Marlowe: »*Smeće*.« Ona je progutala knedlu. »A u predgovoru tvrdi kako mu je Hugo pomagao.«

»Štoviše ...« zvuk je bio nepoznat i iznenađujući, budući da je mali Prijap Marlowe odlučio progovoriti prvi put. »Štoviše, to nisu naša krsna imena.« Žena je nijemo kimnula.

»Sve me to navodi na zaključak kako bih vam mogao biti od koristi«, rekao sam, a otac je žvakao tanki vršak brka.

Macy, tajna za tajnom. Daviesov se slučaj počinje širiti svijetom, i moramo postaviti ono najvažnije pitanje, uobičajeno u onim trenucima kad mudri detektiv pokušava postaviti okvire i granice vidnome polju - skrećemo li možda u neko, sa slučajem nepovezano područje? Ili smo mudri i otvoreno prihvaćamo sve, što će nas dovesti do jasnije slike Paula Caldwell? I moramo pronaći odgovore i za naše najnovije, možda i najunosnije iako jezivo zbunjene klijente – uciviljene roditelje Huga Marlowea, koji žele otkriti što se to dogodilo njihovom dragom dečku. Macy, čeka nas mnogo posla, dakle dosta je lova na užitke po Londonu, spustite čašu, oprostite se s ljepoticama i dođite mi pomoći - igra je u punome jeku! (Koliko biste željeli biti stari u ovoj kronici, uzimajući u obzir činjenicu da se tada još niste rodili? Prilično mi se sviđa ideja da budete mladi, dvadesetogodišnjak bez nekog većeg iskustva, ali obdaren divljenjem za moje zaključke i slabošću prema mračnom sjaju crnačkog džez.)

Dakle, otrijeznim vas, i po mojoj naredbi vi otputujete u Oxford dok ja po Londonu tragam i razgovaram s nekoliko ljudi koji su služili sa satnikom Marloweom. Što su ti dobri ljudi ispričali, dok smo u njihovim birtijama uživali u Daviesovom pivu? Nikad čuli za Trilipusha, nikad čuli za Caldwell. A Marlowe je bio glavni za ispitivanje zarobljenika.

I dalje očekujući vaš povratak s dobrim vijestima iz Oxforda, posjetim Beverlyja Quinta - unatoč imenu - *gospodina* Beverlyja Quinta. Što su roditelji mislili da će postati od njega?

Dakle, nađem Beverlyja Quinta, oksfordskog prijatelja našeg satnika Marlowea, koji sad živi u Londonu, ni u kojem slučaju s nekim dobro plaćenim poslom, no unatoč tomu živi prilično dobro

kao džentlmen. Macy, jedan prijedlog: kad budete prepisivali, možda bi bilo dobro dodati malo dramatike naročito ako obavljate svoja krucijalna istraživanja u Oxfordu (zamijenivši moje povijesno bivanje tamo vašom, daleko doslovnijom nazočnošću) upravo u istom trenutku kad se ja nalazim u čudnom, orijentalnom salonu, u stanu Beverlyja Quinta u Albanyju. Upitali ste prastarog šefa referade dlakavih ušiju u Balliolu: »Jeste li sigurni?« – upravo u trenutku kad *ja* pitam lascivnog i oholog gospodina Quinta: »Jeste li sigurni da ste ga poznavali?«

»Posve siguran, gospodine, iako nije nemoguće da su se dosjei izgubili ili da ih je netko premjestio«, govori arhivar dok se nad Oxfordom skupljaju olujni oblaci a vi osjećate sve veće uzbuđenje. »Nema nikakvih podataka da je Ralph Trilipush studirao na Balliolu tijekom bilo kojeg semestra između 1909. i 1916.«

»Siguran? Jesam li siguran? Naravno da sam siguran, gospodine Ferrell«, kaže pomalo čudni gospodin Quint upravo u tom trenutku, cerekajući mi se u bezočnom sunčevom svjetlu njegovih prašnih soba, i melankolično pregledava knjigu s posvetom Marloweovima koju sam mu pokazao. »Ralph Trilipush, Hugo Marlowe i ja bili smo nerazdvojni trojac u Balliolu«, prisjeća se žmirkajući Quint. »Iako su njih dvojica bili Egipćani a ja sam bio među Grcima, sunčice. Nas trojica, najprisniji prijatelji, dijelili smo doslovno sve - prava tri mušketira, ili tri male curice iz škole - ovisno o ukusu.« Nije bilo upitno što je, u toj sobi, gospodin Quint želio reći -iako se nije usudio nazvati to pravim imenom. »Je li vam neugodno, dragi moj kolonijalče?« upitao je, listajući Trilipushevu knjigu.

»Zahvaljujem, gospodine Quint, no vidio sam koješta – i ništa me dosad nije uspjelo zateći.«

»Naravno, sunčica, pravi čovjek od akcije. Imaš li kojim slučajem adresu dragog starog Ralpa, mudrice moja? Izgubio sam mu svaki trag nakon rata, a moram mu ispričati toliko toga. Hoćeš li ga vidjeti uskoro? Poruči mu da ga Bewy voli jako puno puno puno.«

Kad sam ga zamolio da mi pokaže njihove fotografije, Quint je iskopao portret Huga Marlowea, uvećan portret iznimno ružnog mladića, kao da ga je netko na platnu naslikao razbacujući hrpe pigmenata. Mojem, neuvježbanom oku izgledao je poput reptila. Korijen vrata do vrška onoga što mu je vjerojatno bila brada vodila jc ravna crta, a kovrčava crna kosa bila mu je nasumično razasuta po tjemenu - ponegdje u nekakvim klimavim hrpama, drugdje jedva da mu je prekrivala ćelu. Prozirne, slonovske uši stršile su mu pod pravim kutovima iz glave. Pod očima je imao vrećice i podočnjake, a boja lica bila jc nezdravo blijeda, jednako kao što je gospodin Quini bio ljudska bijeda. »Slatki mali vrag«, uspio sam promucati.

»Svakako, no to primjećuju samo oni najtankočutniji«, počeo je presti moj domaćin, očito ponosan na svoje vlasništvo.

Ono čudno, Macy, jest činjenica što je sam Quint bio neporecivo zgodan, bio je tip kakav bismo svi željeli biti, i kakvim se zamišlja svaki Britanac: čvrsta čeljust, bistro oko, izvijena obrva i osmijeh od kojega žene padaju u nesvijest. Ako je Hugo Marlowe bio Quintov miljenik, onda je to bio prilično iščašen spoj – ljepota i zvijer.

Je li Quint imao Trilipushovu sliku? »Mislim da imam, trebao bih, svakako.« No jedino je uspio iskopati fotografiju nekakve dječje predstave iz Oxforda - Quint u sredini, sprijeda, s perikom i napudran poput Marije Antoinette, vrlo jasan (i još ružniji) Marlowe kao mračni revolucionar, a sasvim straga, u hrpi nekakvih mutnih likova, pod Quintovim manikiranim noktom, mutno snimljen seljak, treći s lijeva. »To je naš Ralph. Samo pogledajte taj izraz!« ushićivao se Quint. »Tko

bi drugi mogao biti tako nepodnošljivo samouvjeren francuski seljak-revolucionar? Ma, čista *poezija*. Uloga je bila doslovno pisana za njega.«

»Je li Trilipush ikad upoznao vaše ili Marloweove roditelje?«

»Naravno, mali moj. Starcima se uvijek predstavljalo najdraže prijatelje. Blagdani, večere, sve uobičajeno. Oprostite, ali kako vi tamo na dnu zemlje izražavate prijateljstvo?«

U međuvremenu, Macy, vi pregledavate sve dokumente koje možete izvući od starog oksfordskog arhivara, i dok Trilipushu nema ni traga ni glasa, nailazite na cijelu hrpu zapisa o glupostima koje su počinili Marlowe i Quint. Marlowe je studirao egiptologiju pod mentorstvom sad pokojnog profesora, Clementa Wexlera. Quint je studirao francusku književnost, tako da bi njegova tvrdnja da je studirao grčki mogla biti laž, što bi bacilo određenu sjenu na sva njegova svjedočanstva.

Daljnji razgovori u knjižnicama Bodleian i Ashmolean u kojima se čuva egiptološka literatura otkrivaju redovnu Marloweovu nazočnost, no ni riječi o Trilipushu - sve dok ne porazgovarate s knjižničarom u jednom od onih prigušenih hramova nepotrebnoga obrazovanja, sve više uvjeren kako Trilipush nije ni primirisao Oxford - no tada neki pretjerano tankočutan mladić progovori iza vaših leđa: »Oprostite što prekidad. Nisam mogao ne čuti - rekli ste *Trilipushu*. Jeste li mu prijatelj? Nikad ne bih pomislio ...«

»Poznajete li ga?« kažete, pretjerano revno, no neiskusni ste, Macy, neiskusni.

»Naravno. Vi također? Sigurno niste ...«

»Ne, nisam imao tu čast.« Druga pogreška, Macy, trebali ste lagati i reći da ste stari prijatelji.

»Studirali ste s njim?«

»O, naravno, Egipat, do posljednje egzotične pojedinosti - no ne bih vam zapravo to trebao govoriti ako ga ne poznajete.« Mladić odlazi, odbijajući u potpunosti progovoriti ijednu riječ, no u

najmanju ruku, potvrdivši Trilipushovo *neslužbeno* postojanje na Oxfordu - dakle, mladi Macy, niste loši. Iako - čudno je što taj student 1922., dakle dječak od osamnaest ili devetnaest godina, nikako nije mogao biti

dovoljno star da bi 1914. studirao na Oxfordu s Marloweom, Quintom i Trilipushom. Zagonetke, zagonetke. Kad ste izašli na oksfordsku kišu, smučeni vlastitim otkrićima, ja i dalje sjedim u blistavom, prašnom salonu, odbijajući novu turu rahat-lokuma, pijuckajući gustu, čudnu kavu kojom me nudi gospodin Quint, s dugom i neobičnom cigaretom u muštikli, trudeći mi se što više otežati razgovor – iako vidim daleko više od onoga što misli da mi dopušta vidjeti.

»Zašto niste bili u vojsci, gospodine Quint?«

»Razne slabosti«, tvrdi moj masivni sugovornik.

»Jeste li bili unovačeni?«

»Hmmmmmmm, mislim da bih se sjećao – zvuči sjajno.« »Jeste li se za rata dopisivali sa satnikom Marloweom?«

»*Bien sur*. Strašno sam strepio za njega, no znao sam da je tamo Trilipush koji se brine za njega. Ralph i Hugo bili su utaboreni pokraj onih strašnih piramida koje su toliko obožavali – tukli su se sa Švabama ili s Digićima ili već s nekim tko je zaslužio da ga Englezi pošteno ispraše - ah, sretnici – sve dok se jadni Ralph nije otišao boriti u Tursku. Mislili smo da smo ga izgubili, znate, no taj vam se uvijek izvuče.«

Sve divno i krasno, priča samo takva, a vi sjedite, Macy moj, kod Tailora, češete kosu, gledate službeni dopis kojim vam Ministarstvo rata Njezinoga veličanstva javlja kako, *baš kao i u starom Oxfordu*, nema ni traga ni glasa nikomu tko bi se zvao Ralph Trilipush.

»Gospodine Quint, što vi mislite da se dogodilo satniku Marloweu?«

»Što ja mislim? Vi Australci ste strašno cinični. Mislim da mu se dogodilo ono što kaže vojska. Nisam od onih koji sumnjaju u službene verzije bilo čega. Vjerojatno je otišao na odmor, razgledati grob nekakve prasne kraljice, i vjerojatno su ga zaskočili neki bradati banditi ili očajno ružni Nijemci koji su izdajnički ali muževno odbijali priznati primirje. Proždrli su ga i podrigivanjem slavili vlastitu sreću. Što vi mislite da mu se dogodilo, grozni jedan Ferrellu?«

»Niste sačuvali nijedno satnikovo pismo?«

»Naravno da jesam i bilo bi mi toplo i vlažno oko srca da vam ih predam istog trenutka, no uništena su kad sam imao problema s instalacijama prije nekoliko mjeseci.«

»Je li Marlowe u svojim pismima ikad spominjao Paula Caldwellu?« »Ne sjećam se tog imena, nije.«

»Nekog Australca? Možda nekoga kojeg je sa satnikom povezivala arheologija? Ili neke osobne veze?«

»Govoreći kao netko tko poznaje Hugov ukus«, izjavi taj primjerak engleske muževnosti, »uistinu bih se iznenadio da se imalo više zbližio s nekim tamo Australcem. Naseljenički tipovi nisu mu bili po volji.«

Žurim natrag k vama, Macy, sastajemo se u Tailorovoj upravi kako bismo izmijenili bilješke. »Što sve to znači?« pitate me, vidljivo bezvoljni. »Prerano je za zaključke, Macy. Strpljenje, stari moj, i samo načulite uši.« Zatim vas pošaljem da nam rezervirate dvije karte do Amerike - troškove pokrivaju klijenti Hector i Regina Marlowe, te Barnabas Davies. Tako je, Amerika - gdje svakako moramo razgovarati s našim gospodinom Trilipushem, profesorom na sveučilištu Harvard.

A što sve to znači? Trilipush, tip koji očito nije studirao na Oxfordu i nije se borio u ratu, očito je studirao na Oxfordu i borio se u ratu. Čovjek koji nije poznao Marloweove roditelje hinio je ili

vjerovao da ih poznaje, a *oni* su mi lagali ne bi li tako prikrili svoje sramotne nadimke i skandalozno ponašanje koje im ih je donijelo. Nadalje, Quint, koji to zacijelo znade, kao da je želio reći da su Marlowe i Trilipush dijelili sramnu bliskost. U međuvremenu, ni Quint a ni ljudi kojima je zapovijedao Marlowe nikad nisu čuli za Caldwellu, dok Ministarstvo rata i Marlowe-ovi vojnici nisu nikad čuli za Trilipusha. Što može biti jasnije?

Dakle, Macy, dostavljam vam posljednje poglavlje vaših pustolovina.

Vaš Ferrell

(Utorak, 12. listopada 1922. - nastavak)

Zabilješke za knjigu: Smjestiti ih nakon autorskog uvoda i prije dnevničkih ulomaka: *Egipat u Atum-haduovo doba:* kralj Atum-hadu, komu dugujem svoju akademsku slavu i relativno skroman imetak (sve manji i manji, a još deset dana do dolaska novčanih pojačanja) vladao je ...

Dnevnik: Posjetio banku, upoznao se s direktorom, potvrdio otvaranje računa, pripremio sve za dolazak sredstava iz inozemstva. Ostavio adresu na kojoj me moraju odmah izvijestiti kad pristigne prvi novčani telegram, 22. listopada, uplata od Ruke Atumove d. d. Objasnio potrebu za trenutanim prebacivanjem sredstava u luksorsku podružnicu banke, čim se premjestim južnije, na nalazište. Suvremeni istraživač, čitatelju moj, mora dobro osigurati dotok sredstava.

U banci su me lijepo primili, a nakon toga sam ostatak 12. listopada proveo boreći se, ne s teškim dverima grobnice, ne s nepokornim radnicima ili izbljedjelim hijeroglifima previše naglo izloženima suncu što prži, nego s francusko-egipatskom birokracijom. Što današnji istraživač mora preživjeti! A nije uvijek bilo tako - postojalo je zlatno doba slave kada su muževi odlazili u

pustinju bez ičijeg dopuštenja, bez ičije pomoći. Potrebne su bile mudrost i znatiželja. Tada nisu bili potrebni čak niti akademski naslovi: Belzoni je bio cirkuski snagator, Howard Vyse stručnjak za rušenje zgrada, koje je Egipat stjerao u zagrljaj, bogato nagradivši njihovu muževnu ljubav. Belzoni je doslovno na svojim mišićavim leđima nosio sarkofage; Ferlini je rušio vrhove djevičanskih piramida, poput medvjeda koji navaljuje na košnicu i zatim se baca na slatka blaga koja su skrivale u svojim njedrima. Teniski profesionalac F. P. Mayer je u možda pogrešno smišljenom naporu da shvati kako su građene piramide unajmio skupinu tamošnjih radnika i pomno proučavao njihove radne navike, iscrpljenost i pad u brojnosti dok su kamen po kamen rastavljali jednu od manjih piramida iz VI. dinastije, zatim ih na primitivnim kolicima prevozili kroz pustinju, klesali savršene blokove kamena u grube, nasumične, 'prirodne' oblike i zakapali ih u nekoliko milja udaljenom kamenolomu. Cijelo je to iskustvo dokazalo malo toga, otkrilo je, u gotovo pustoj središnjoj komori piramide nevjerojatno maleni, listićima pozlaćeni Anubisov kip - mislim da su ga pretopila Mayerova djeca nakon što je istraživač umro lud, uvjeren kako je pronašao anagramsku znakovitost u imenu kralja iz V. dinastije, Shepseka'are. U svakom slučaju ti su istraživači bili muškarci. Došli su, kopali, stavljali glavu na kocku i odnosili nalaze - njihova imena ušla su u panteon. I dok ja ne mogu uvijek zastupati znanstvenu vrijednost njihovih metoda ili rezultata, oni nisu čekali dok im prijavu za 'arheološke koncesije' razmotri neki pospani Francuz u nekom kairskom uredu - i time ti mumificirani stručnjaci za papirologiju iznuđuju 50 posto svih otkrića, i bacaju ih u nezasitne ralje egipatskih državnih muzeja. Ukratko, moj posjet uredu generalnog direktora Egipatskog ureda za starine bio je veliko razočaranje. Umjesto spremnosti na pomoć koju sam, kao svaki razuman čovjek očekivao, rečeno

mi je kako je prijava koju smo poslali iz Bostona još prije nekoliko tjedana 'zalutala, ako je to tako moguće reći'.

»Ne,« poučio sam tajnika, blijedog Francuza koji je tvrdio kako nikad nije čuo za moju prijavu, »nije moguće reći da mi je prijava zalutala.« On je nekoliko minuta proveo iza ravnateljevih, očito zvučno izoliranih vrata da bi se pojavio s viješću kako je moja prijava ponovno u razmatranju i ako bih bio ljubazan vratiti se u ured za jedanaest dana. *Jedanaest dana!* Sada je 24. listopada najraniji mogući datum mog odlaska na nalazište. A namjeravao sam otputovati za dva dana te sam sredstva rasporedio sukladno tomu. Moja pogreška, naravno - precijenio sam tuđu učinkovitost i sad, u tom infantilizirajućem režimu preostaje mi samo odgoditi sve. Javio sam putničkoj agenciji i rezervirao kartu prvog razreda do Luksora na *Luksorskoj princezi* 24. o. m., žalim se vratio u hotel i produljio boravak u Faraonskom apartmanu što je trošak kojeg nisam predvidio tijekom planiranja s partnerima. Dakle, uputnica koja stiže 22. bit će, čini se, hitnija nego što je to itko od nas predviđao.

Moja aplikacija za koncesiju prikladno je skromna. Za razliku od onih koji bi iskapali na golemim područjima vodeći se vlastitim hirom, zatražio sam ekskluzivnu licencu da istražujem samo djelić litice na zapadnoj obali Nila, skriveni dio Deir el Baharija. Dok profesor Winlock proždire novac njujor-škog muzeja Metropolitan, podižući prašinu po pustošima Deir el Baharija, za više od godinu dana nije pronašao ništa značajno i posve predvidljivo nije pokazao ni najmanje zanimanje za mjesto iza nekoliko brda koje namjeravam istražiti. Ostat ću potpuno zapanjen ako Ured za starine bude oklijevao dodijeliti mi moj dio terena. Vlada ionako pokupi polovicu pronađenoga. Posjetio poštu i provjerio jesu li partneri ili Margaret poslali štogod na *poste restante*. Još jednom provjerio jesu li poštari pravilno napisali moje ime. Telegrafirao CCF-u da se pobrine kako bi se

podaci o mojoj banci točno prenijeli našoj poslovnoj banci u Bostonu - također ga izvijestio o odgodi.

Počeo tragati za agencijama za nekretnine kako bih unajmio vilu nedaleko od nalazišta na jugu - vidio crteže i fotografije nekih prekrasnih i posve prikladnih imanja. Sam Howard Carter koristio se njihovim uslugama, izvijestio me jedan agent. Sjajna preporuka - tip će točno znati što mi je potrebno. Posjetio bazar - pronašao svijetli šal za Margaret, kao i dječarca s rukom u mome džepu. Malo je nedostajalo da ga prepolovim no debela glumica hineći da mu je mati pojavila se i preklinjala me da ga poštedim.

Sjedio u *ahovi* i popio kavu da smirim živce. Zabilježiti porazne događaje današnjeg dana čak i u dnevniku. Vratio se u hotel na kupanje.

Petak, 13. listopada 1922.

Dokazi koji ukazuju na smještaj Atum-haduoove grobnice: Cijelo to traćenje vremena u Uredu za starine omogućuje mi da se okrenem jednom prilično nejasnom pitanju: kako čovjek zna gdje treba tragati za grobom? Kako bih odgovorio na to moram se vratiti nekoliko godina unatrag, u doba kad sam brusio svoje egiptološke zube uz i pod sjajnim utjecajem Huga St. John Marlowea koji bi danas bio jedan od najcjenjenijih članova našeg prašnjavog bratstva da nije pao u bezumnoj ratnoj klaonici.

Prije tog tragičnog dana, obojica smo bili mladi satnici i borili se za naše uzvišene ciljeve rame uz rame, ovdje u Egiptu (prije nego što sam se 1915. uputio u Bosporski pohod). Hugo Marlowe i ja bili smo zajedno na Oxfordu, obojica smo tečno govorili modernim arapskim, a i sasvim se dobro snalazili sa staroegipatskim. Našu je lingvističku nadarenost zamijetila Vojska Njezina veličanstva,

i posve logično uputila nas na Bliski Istok. Uzevši u obzir našu lingvističku i kulturološku stručnost, smjestili su nas u predgrađe Kaira, gdje smo bili odgovorni za ispitivanje zatvorenika (povremeno sumnjivi arapski nomadi koje su hvatali s turskim ili njemačkim oružjem ili dokumentima) kao i protuobavještajne operacije (trudili se uvjeriti arapske nomade da nose tursko oružje, no da to ne znači ništa).

Znam da nije nimalo lijepo govoriti ovako o ratu, ali sam se sjajno provodio sve dok me nisu zamolili da prijedem za savjetnika u ANZAC tijekom one vesele putešestvije kad su Turke pokušali naučiti pameti i malo se napucavati po Galipolju. Mjesecima prije tog tužnog pohoda Marlowe i ja smo iskorištavali naš sretni smještaj u voljenom Egiptu, prekapali po pijesku kad god bismo se uspjeli domoći propusnica i kad bi se ukazala prilika predstavljali bismo se nekim starim arheološkim liscima koji su još pokušavali raditi svoj posao, otkrivajući prošlost i u trenucima dok se sadašnjost raspada posvuda oko njih.

Moj najdraži prijatelj i ja provodili smo slobodne sate (i više nego što bi čovjek pomislio, budući da je, istini za volju, ratni repertoar u mom kraju bio iznimno rijedak) na motociklima, izmišljali službena opravdanja za posjete piramidama, Sfingi, čak odlazili na višednevne izlete prema jugu kako bismo vidjeli Dolinu kraljeva i Hat-shep-sutov hram u Deir el Bahariju - sva ona bajkovita mjesta moga djetinjstva i srednjoškolskih dana odjednom su mi bljesnula pred očima u najnevjerojatnijoj inačici stvarnosti. Žudjeti za nečim još u vrijeme kad se polažu i cementiraju prvi kameni temeljci nečije osobnosti, čeznuti za nečim najvećim dijelom srca samo zato što je to ljepše od ičega drugoga u cijelome životu, izučavati to, željeti uhvatiti i ovladati time, provoditi godine slijedeći to i onda, u samo jednom trenutku, u čudesnom prekidu jednog suvremenog i besmislenog rata sve to držati na vršcima prstiju ... i tada, šokiran i ushićen, shvatiti kako je sve

naučeno u godinama zaljubljenog izučavanja tek površina, da je blještavi predmet obožavanja toliko golem da bi se moglo provesti jedan i sve živote koje bi tek dobio na raspolaganje da premjeri njegove dubine i sjedini se s njime, da mu prizna ljubav i nazočnost, cijelo vrijeme znajući da neće okusiti niti djelić onoga što skriva - sve sam to osjećao prvih tjedana i mjeseci dok sam služio Kralju i domovini u svojoj obećanoj zemlji.

Kad bi nas vojne dužnosti spriječile da napustimo bazu i lutamo među piramidama, divovskim kipovima, grobnicama u stijenama i hramovima, tada bismo u šatorima i uredima istraživali - baš kao što smo činili na Oxfordu- rupe u egipatskoj povijesti, one uzbudljive trenutke kad, unatoč svemu svjetskomu znanju i domišljanju, samo žmirkamo u tami i *ne znamo ništa*. Gledamo u tamu gdje upitnici među zgradama slijede svaki datum ili referencu, nalik osvetoljubivim kobrama koje su se razmotale kako bi progutale svaku zabludjelu, nemarnu izvjesnost - kao u »Atum-hadu (?) vladao (?) oko 1650. pr. K. (?) na samom kraju XIII. dinastije (?) čiji je bio (?) posljednji vladar (?)« - znanstvenik mora naprezati vid ne bi li razabrao obrise kraljeva i kraljica čije je *samo postojanje* upitno. Ti nekoć veličanstveni muškarci i žene sad se za najtanju nit drže što čvršće mogu svoje teško osvojene besmrtnosti (polovica imena na trošnom papirusu napisana prije tisuću godina nakon njihove hipotetske smrti) dok se na drugoj obali tog vremenskog bezdana povjesničari i kopači trude tim gotovo nestalim junacima podići klimav most znanstvenih pretpostavki.

Iako smo u Oxfordu Marlowe i ja bockali te nepažljive povjesničare koji previše slobodno sade drevne papiruse u vlastitu bujnu maštu i bilježe ishode tog izmašanog rasta s dužnim poštovanjem, i nas je, unatoč tomu, privukla aureola neizvjesnosti koja je okruživala navodnog junaka-pjesnika-kralja XIII. dinastije, Atum-hadua. Marlowe i ja provodili smo besane noći u stu-

dentskoj sobi u Balliolu, naprežući oči nad fotografskim ili skiciranim reprodukcijama prva dva Atum-haduova Fragmenta. Raspravljali smo o mogućnostima, ispisivali kronološke tablice, tumačili skrivena značenja stihova i, naravno, ismijavali prva dva pokušaja prevođenja Fragmenta - stidljive eufemizme našeg milenog Harrimana, kao i Vassalove namirisane pokušaje zavođenja.

Čitatelju, poznaješ li me, shvaćaš li me, kao čovjeka i istraživača? Onda ne mari za moje djetinjstvo - unatoč očevu utjecaju i obiteljskom blagu, ono uistinu nije važno. Ako uistinu želiš spoznati moje strasti i razumjeti kako sam započeo potragu za Atum-haduovom grobnicom, svoju pozornost upravi Oxfordu - oblikovale su me te uzavrele sesije strasti prepunog školovanja; sad mi se čini kako su me one doslovno stvorile. One su mi podarile povijesnu težinu, treću i najvažniju dimenziju - dok se blijedo svjetlo oksfordske zime nezamijećeno uvlačilo kroz vitraje a mi se nadvijali nad Lepsiusom, Marietteom i drugim klasičnim egiptološkim tekstovima. Marlowe i ja - devetnaest, dvadeset, dvadeset jedna – strasno smo raspravljali o tajnama drevnoga Egipta, osobito o mogućnosti Atum-haduova postojanja. Naše đavolje odvjetništvo razvijalo se strogo ali bez krutosti - raspravljali smo kao u šta-fetnoj utrci, dodajući jedan drugome palicu sumnje, utrkujući se kako bismo rasvijetlili neki sjenovit usjek dokaza, nezamijećenu nišu mogućnosti. Gdje bi se, ako je postojao, Atum-hadu mogao smjestiti u kronologije, budući da se njegovo ime *definitivno* ne pojavljuje u (mučno nepotpunim) popisima kraljeva, otkrivenima proteklih desetljeća? Tih dana i noći bio bih očevicem još nečega: pojave jednog određenog glasa, zasljepljujuće rumena zora poziva, nešto bez imalo napora - Marlowe je svime time bio nesumnjivo obdaren. Daleko više od upamćenog znanja, lakoće vladanja jezikom, spretnosti u ispisivanju hijeroglifa - posjedovao je umijeće kakvo se vidi samo kod elite na terenima, umijeće duboko poput groba, potpuno izvan

njihova nadzora, izvan njihove svijesti. Čak i kad bi im se pozornost skrenulo na takvu moć, takvi ljudi nisu vjerovali u nju, nisu razumjeli što im želite reći - kao da nisu marili. Dok ostalima, *onima koji streme* - bez obzira koliko podataka ili tehničkih vještina sakupe na hrpu -u uvijek nešto nedostaje. Nedostaje im i nikad je ne mogu probuditi, bez obzira koliko se mučili, sposobnost da nanjuše mogućnost, neka nesvjesna otmjenost, nedostatak sumnje ili brige, potpuno i neosmišljeno ostvarenje cilja. A kada su takvi majstori na djelu, tada se vidi one manje uspješne, iako hvaljene, pustolove, kako odmahuju glavama zadivljeni i obeshrabreni.

Tijekom naših oksfordskih dana, Marlowe i ja bili smo (pod utjecajem poznatog skepticizma Clementa 'Sumnjam' Wexlera) i dalje agnostički usmjereni prema Atum-haduovu postojanju. Bilo je neporecivo kako su dva njegova Fragmenta - Fragment A kojeg je preveo i objavio F. Wright Harriman pod naslovom *Atena na Nilu*, i Fragment B, preveo ga je i objavio Jean-Michel Vassal pod naslovom *Le RoiAmant*- otkrivena neovisno jedan od drugoga, no bliska sadržajno, zapravo dvije kopije istog izvornika. Bili smo u iskušenju složiti se s Harrimanom i Vassalom kako je 'kralj' koji se spominje u nekima od tih stihova, pripovjedač-pjesnik-junak 'Atum-hadu' ustvari povijesna ličnost a ne samo proizvod piščeve mašte. No, Marlowe i ja još nismo postali Atum-haduovi zeloti. Bili smo otvoreni za sve mogućnosti - onu da je Atum-hadu bio stvaran, kao i onu da je osvetoljubiva fikcija, proizvod nekog obezvlašćenoga iz Drugog međurazdoblja, narodni junak prognanika, robova, disidenata ili nostalgičara koji su sanjali o zlatnoj prošlosti, ako ne osvajač, u najmanju ruku čovjek koji se borio i poginuo za nestalu slavu, poput kralja Arthura, proizvoda mašte Thomasa Maloryja. Atum-hadu bio je privlačan, doslovno otrovno privlačan: veličao je samoga sebe, seksualni svežder, prokletnik, junak, nasilnik, voljen, prezren, najviše se ponosio sposobnošću da svijet stvori po svojoj slici i nadzire ga po vlastitoj, božanskoj volji. Neobično,

gotovo smiješno ime (Atum-/Ww!) i snažan, posljednji hijeroglif koji određuje, onaj, neophodan da stvori takvo ime (vidi omotnu stranicu), svakako je privukao i Marloweovu i moju pozornost, no nijedan od nas nije bio (kako se onaj mlohavi kritičar *Žudnje i varke u drevnom Egiptu* kasnije dovodio u ekstazu nazivajući me) »ispraznim maštaocem, sanjarem neizgovorljivih snova, smetnjom znastvenicima, izopačiteljem amatera«.

Blijedi i poluraspadnuti komad papirusa, danas poznat kao *Atum-haduova svjetovanja Fragment A* ugledao je danje svjetlo u nježnobijelim rukama g. F. Wrighta Harrimana, 1856. godine. Tog neoženjenog Skota, nepotpunoga vjerskoga obrazovanja koji je Egipat istraživao u majčinomu društvu, uvijek portretiraju od struka nagore, što je obziran ustupak njegovoj patuljastoj pojavi i zamjetno nerazmjernoj stražnjici koja mu je donijela brojne nimalo laskave nadimke na arapskom. Harrimana – kao i mnoge druge koji su željeli dostići besmrtnost – novi naraštaji štiju zbog nečega čime se nije namjeravao proslaviti. Svoju je karijeru posvetio potrazi za dokazima i tragovima Marijina, Josipova i Isusova bijega u Egipat. A u Glasgowu je pisao pjesmice, grubo tesana zrnca bjesomučne škotske religije, urešena s malo ne pretjerano sjajne ironije:

*I ateizam je, tvrdim, nekakve vjere čin,
koji od sljedbenika iziskuje vrlinu.
Jer vuku se svijetom, poput sablasti sivi,
i skončaju u Paklu, sretni kako se tamo živi.*

Umjesto vjere Harrimana je besmrtnim učinila božanska sreća - tragajući za malim Isusom naletio je na izgubljenog Sadista, omniseksualnog, brutalnog ratnika, simbol gubitka i besmrtnosti, kralja Atum-hadua.

Dok je bio na nalazištu, Harriman je uveo pravilo da svi lokalni radnici moraju biti nazočni satovima vjeronauka. Jednog popodneva je dosađivao svojim snenim muhamedancima pričom o ribama i kruhu, kad je jedan od njegovih ljudi - očito misleći kako mu je pametnije provesti vrijeme radeći - dojurio s polja, u svojim žuljevitim rukama nježno noseći kabast i neobičan predmet. Harriman je prekinuo predavanje i od radnika preuzeo svitak kojeg mu je taj toliko uzbuđeno nudio, a zatim ga otpustio na licu mjesta zato što je kopao a nije se molio (i time još uštedio i zanemariv *bakšiš*, gotovinsku nagradu koju je dugovao radniku za njegov nalaz).

Ostavljajući netaknut predmet pored čaja, Harriman je okončao svoje jednosatno predavanje, dok su njegovi muslimanski momci i stariji ljudi kimali ili se potajice okretali istoku i klanjali. Naposljetku ih je poslao na nalazište, odvrativši od bilo kakvog težeg rada primjerom njihova otpuštenoga kolege.

Nikakav znanstvenik i potpuno beznadno izgubljen među hijeroglifima, Harriman se cijelu noć mučio prepisujući simbole koje je otkrio u svojoj krhkoj dragocjenosti - kopirao je ono što nije razumio, uništavajući papirus svojim nepoznavanjem konzervatorskih tehnika. (A trebala mu je samo vlažna krpa.)

Sjajan prizor: ponoćni povratak kralja Atum-hadua u naš svijet. Harriman stidljivo priznaje u svojim memoarima, *Sedam mršavih godina*, kako su ga česta ponavljanja nekih prizora u tekstu tjerala da često zastaje kako bi se tuširao hladnom vodom ili molio dok mu je ruka morala prepisivati, bezbroj puta, onaj meni naomiljeniji među hijeroglifima. A kad je uzavreli

arheo-misionar konačno završio, imao je dvadeset šest, što cjelovitih što fragmentarnih stihova, i Atum-haduovo ime u kartuši (oval koji uokviruje svako kraljevsko ime - vidi naslovnicu). Pojava tog posve novog i neobičnog kraljevskog imena, iako zapanjujuća, djelovala je neutemeljeno - kao da nije bilo jasno jesu li autor teksta i njegov subjekt jedna te ista osoba. A u cijeloj egiptološkoj literaturi nije postojao nijedan spis koji bi spominjao to kraljevsko ime. Ipak, idiotu Harrimanu moramo priznati - stihove je preveo (i to loše), te ih objavio popraćene esejem u kojem grubo ali ispravno autora i kralja identificira kao istu osobu, dakle Atum-hadua, time ga proglašivši povijesnom osobom, što je prilično smjela pretpostavka za 1858. godinu, temeljena samo na komadićima črčkarija na papirusu. Nedokazivo ispravno, no ipak ispravno.

Na scenu stupa Jean-Michel Vassal, francuski amater koji obiteljski novac troši u pustinji i po kazbama, i koji 1898. spaja nekoliko komada pješčanika u jedinstvenu cjelinu na pločici. Taj je nalaz, tzv. Fragment B, otkriven nedaleko od nalazišta Fragmenta A - u njemu se nalazi četrnaest već poznatih, i osamnaest 'novih' stihova - no Atum-hadu se nigdje eksplicitno ne spominje kao autor. Doduše, ne spominje se nijedan drugi autor.

I konačno, sad već legendarni Fragment C, punih četrdeset osam stihova, od kojih se šesnaest ne pojavljuje ni u jednom prethodnom fragmentu, deset se ponavlja u Fragmentu A, ali ne i u B, dvanaest u B, ali ne u A i još deset se ponavlja u sva tri Fragmenta. (Postoje dokazi da je postojalo najmanje osamdeset.) U Fragmentu C daleko određenije stoji kako je stihove napisao 'kralj Atum-hadu', no u tom se skriva povijesna zagonetka - iako stihovi navode na zaključak kako je vladao tijekom kaosa koji prikriva posljednje dane Srednjeg kraljevstva, *nijedna* standardna kronika ne sadrži nikakav spomen 'Atum-hadua, iako prva dva od pet znakova koji tvore njegovo hijeroglifsko ime - simboli koji tvore ime boga *Atuma*, dakle prva polovica imena kralja

Atum-hadua pojavljuje se u jednom od kraljevskih popisa, na samom kraju odjeljka, na samom rubu gdje papirus nestaje u zaboravu duljine od nekoliko centimetara do pola metra. Priča o otkriću Fragmenta C priča jc od neizmjernog osobnog značenja.

Početakom 1915. godine Marlowe i ja zatražili smo i istovremeno dobili šestodnevno odsustvo kako bismo otputovali na jug. Naš pravi cilj bio je istražiti ostacima bogatu zapadnu tebansku obalu. Službeno smo tako dugo izbivanje opravdali obavještajnim pregovorima s nekim nomadskim plemenima. Nikad ih nismo uspjeli naći, dakle čisti raj - dani arheologije, kada smo hinili da rata nema.

Trećega dana ujutro, ugasio sam motor motocikla, Marlowe je otišao do prikolice kako bi iskrcao nešto opreme - sjećam se da sam ga slušao kako se žali na zahtjeve koje mu postavlja jedna od njegovih mnogobrojnih žena. Ako me pamćenje ne vara, u to je vrijeme balansirao između francuske pjevačice u Kairu, ruske grofice u Aleksandriji i nebrojenih lokalnih ljepotica brončane puti - jedna među tim ženama od suhoga zlata zahtijevala je da Marlowe nauči čitati Kuran, prijeđe na islam i postane njezin suprug - na to se počeo tako smijati da si je do krvi ugrizao jezik, zatim je prokleo i strpao maramicu u krvava usta. A ja sam mu, vjerojatno, pričao o planovima za rekonstrukciju Trilipush Halla po povratku iz rata.

Ubrzo smo se bacili na posao i istraživali Deir el Bahari, točno (ako sam dobro pročitao kartu) na suprotnoj strani debelog zida litica nedaleko slavne Doline kraljeva - samo nekoliko brda i dolina dalje u pustinji od Hat-shep-sutova hrama i potpuno skriveni od promatrača s ta dva mjesta. Malo smo kopali, više smo pregledavali tlo i liticu tražeći sjaj koji bi otkrio tragove ljudskoga rada. Jesmo li tražili *Atum-hadua*? Pa, jesmo, bili smo u tom području (nakon prethodnih, jalovih

napora koji su se svodili na jednostavne ulaske i lake izlaske iz pećina i rupa) u nadi da ćemo pronaći nešto čime ćemo potkrijepiti Harrimana i Vassala - istovremeno, bili smo spremni poreći da tragamo za Atum-hadumom, i dalje nismo vjerovali da je postojao. Samo smo se složili kako bi da je stvarno postojao njegova grobnica bila skrivena nedaleko njegove prijestolnice (?) u Tebi (?). Budući da je Dolina kraljeva, nekropola pod državnim nadzorom, nastala daleko kasnije, tijekom vladavine Totmesa I., i budući da su Harriman i Vassal do svojih otkrića došli nedaleko jedan od drugoga, prilično blizu mjestu gdje smo se nalazili, Deir el Bahari naizgled je najviše obećavao. Nakon nekoliko sati koje smo proveli pažljivo koračajući, spazio sam nešto što je isprva nalikovalo glatkom pijesku podalje i slijeva od staze - kao da su se ona najsitnija zrnca skutrila zajedno pred navalom njihove veće braće. Ubrzo se pokazalo da je pijesak zapravo glatka stijena i kako smo je Marlowe i ja čistili četkama njezina je površina rasla kao da iz naše voljene žene u trudovima, zemlje same, izranja glavica. Četkali smo sve dok nismo otkrili savršeni kameni krug, oko dvije stope u promjeru. Bilo je pakleno vruće, Marlowe se sklonio u sjenu, pio vodu i štitio oči kako bi što bolje vidio okolinu - u ljudskoj je naravi da u takvim trenucima čovjek utihne i postane sumnjičav. Počeo sam nježno kopati oko kamena, oprezom koji je majka našega umijeća, prezirući svakoga tko ne razumije moguće katastrofalne posljedice žurbe. Upravo taj hipnotički ritam u svakom otkriću oslobađa nevjerojatne količine emocija - usporedivih s još samo jednim ili dva iskustva u muškarčevu životu. Nešto kasnije, nakon nekoliko izmjena, kad je ponovno došao red na mene, na površinu sam izvukao cilindričnu posudu čiji sam neurešeni vrh uočio pred nekoliko sati. Stavio sam je na tlo između nas i onda smo samo gle dali u nju prije nego što se Marlowe usudio podići poklopac. Tada smo začuli topot kopita, a trenutak kasnije zazvonio je i hitac. Marlowe je ispustio poklopac

koji je pao i smrskao se u komadiće - posegnuo je za revolverom. Ja sam uvukao ruku u posudu, izvukao odeblji smotak papirusa, proklinjući što ga ne mogu nikako zaštititi u tom trenutku - smjestio sam ga, najnježnije što sam mogao (pucnjava je učestala) pod košulju, između trbuha i remena. »Dragi prijatelju, gubi se odavde. To je važnije od naših koža«, rekao je Marlowe, otmjeno miran i prije nego sam ga mogao zaustaviti, krenuo je uz stazu, u suprotnom smjeru od motocikla, pucao nasumce, povremeno se pokazivao - ukratko, navlačio je četiri konjanika (bandite, njemačke agente, nismo znali tko su) prema zapadu, oslobađajući mi put za bijeg istočno. »Stari, bježi, ja ću se već izvući. Računaj na to.« Potrčao sam prema motociklu. Na grudima sam čvrsto stezao *Fragment C Atum-haduovih svjetovanja*.

Povezao sam se prema sjeverozapadu i spazio Marlowea kako izbija između stijena. Pojurio sam prema njemu i dok su nam meci fljukali iznad glava, skočio je u prikolicu, glavom naprijed. Brzo sam okrenuo motocikl, pijesak je poletio i pobjegli smo - smijali smo se do suza, a Marlowe je pjevao staru pjesmu s koledža.

Zaustavili smo se u Luksoru. Žudnja da požurimo i otvorimo nalaz bila je moćna no ne toliko kao naša stega. Omotali smo papirus vlažnom krpom i neprekidno razgovarali cijele te mučne i besane noći. Kad smo se složili da je sigurno, ispitali smo prvi dio svitka i u trenutku shvatili, pogledavši samo jedan stih, što nam leži u rukama - sada su u Deir el Bahariju pronađena tri fragmenta *Atum-haduovih Svjetovanja*. Dan kasnije vratili smo se prerano u bazu i tamo saznali da sam dobio naredbu za odlazak iz Egipta (na Galipolje, no to tada nisam znao). Ta nas je nužnost natjerala da se složimo kako blago treba ostati u Marloweovoj skrbi, kako ne smijemo nikomu reći ni riječ i da moramo čekati. Mislim da smo obojica u mislima i srcima čekali da poginem u borbi.

Fragment C ponovno sam ugledao više od tri godine kasnije - u prosincu 1918., nakon neočekivanog i sretnog povratka iz Turske. Vratio sam se sam, doslovno sam dopješačio. U našu smanjenu egipatsku bazu stigao sam mjesec nakon završetka rata, samo kako bih saznao da je moj dragi prijatelj nestao prije moga povratka i da je najvjerojatnije mrtav. Slomljena srca, zakleo sam se kako ću svoj život posvetiti našem zajedničkom radu i otkriću. Ušao sam u njegov šator, uzeo Fragment C i ponio ga sa sobom nakon demobilizacije koja je uslijedila nedugo zatim.

Činjenica što je Marlowe poginuo dok sam ja preživio Galipolje teško se može pripisati mudrome anđelu čuvaru. Nemoguće ju je prihvatiti, osim kao glavinjanja supijane Kobi koja je odabrala *mene* da izvršim tu zadaću, zadaću koju možda čak ni Marlowe nije bio spreman izvršiti. To je jedina utjeha koju mogu izvući iz njegovoga tragičnoga kraja.

Dok su se u meni miješale tuga i ambicija, odlučio sam otići na neko novo mjesto, promijeniti sve, odsjeći se od svake pomoći koja me očekivala u Engleskoj. Znajući kakav glas bije harvardsko sveučilište, oputio sam se u Sjedinjene Države, nadajući se da ću u toj neznanoj zemlji moći za sobom ostaviti svoja ratna sjećanja. Stvoriti novi život. Odati počast palomu prijatelju. Nastaviti naš zajednički rad tamo gdje me mogla pomagati samo vlastita nadarenost.

Subota, 14. listopada 1922.

Uvod u Atum-haduova svjetovanja: Autor *Svjetovanja* možda je bio kralj, možda se predstavljao kao kralj, možda je samo zamišljao nekog kralja. Junak, varalica, umjetnik? Otkrio sam kako stremljenja svakog pojedinca oblikuju pojedinačni odgovor na to pitanje.

Drugo pitanje: kako prevoditi poeziju pisanju staroegipatskim jezikom kojega se nije koristilo više od 2000 godina, jezikom kojeg ne znamo izgovarati, i koji ima dodirnih točaka s hebrejskim i arapskim u kojima se ne ispisuju samoglasnici? Jesu li stihovi rimovani? Ritmizirani? Odgovore je nemoguće provjeriti.

A sada - primjeri - komparativni prijevodi: 73. katren, isti niz hijeroglifa koje je navodno napisao Atum-hadu (navodni egipatski kralj), i koji su prevela tri različita Zapadnjaka od kojih dvojica neopravdano tvrde kako, navodno, znaju što rade:

1. Preveo F. Wright Harriman, 1858.: *Ljubavne pogibelji*

*Ljepote pogled i dodir
Podaje radost ili tugu
U jednakoj mjeri.*

2. Prijevod na francuski, Jean-Michel Vassal, 1899., s francuskog na engleski prevela Marie-Claude Wilson, 1903.: *Njezina dvojna narav*

*Kad me moja kraljica gleda
pogled joj je snažan kao i dodir
ushićuje najnježnijim dahom
zadaje najljuće muke.*

2. I konačno, ispravan prijevod, objavljen u *Žudnja i varke u drevnom Egiptu*, Collinsova ljubavna biblioteka, 1920.: *Užitak kroz bol*

*Atum-hadua slatka djeva
miluje kraljevski ud prvo okom,
a zatim kandžom razdre
kruto mu žezlo vlasti, on vrisnu i pobjegnu skokom.*

Valja primijetiti koliko je Harriman sklon cenzuri - što posve jasno pokazuje prevedeni odlomak. Tipični viktorijanski moralist, nijedan nalaz nije smatrao vrijednim ako u sebi ne nosi neku mirisnu uzvišenost. Suočivši se s nečim što otvoreno ne pripada niti pretkršćanskom razdoblju, niti protokršćanskom, pa čak ni anti-kršćanskom - nečim što nije ni u kojem smislu niti povezano, niti imalo zainteresirano za kršćanstvo, prisiljen je u Atum-haduu pronaći nekoga tko nije Atum-hadu. Što dokazuje ovaj odlomak iz njegova predgovora *Ateni na Nilu*, iz 1858.:

Napevši sve svoje snage kako bih razumio stanovnike drevnog Egipta i smetenost koju su izražavali sučeljeni s prirodom i univerzumom prije kućanskih otkrivenja, Atoom-Hadoovi napisi pružaju mi sjajan temelj. U kraljevom se spjevu skriva sveobuhvatna žudnja za spoznajom što ga, iznad svega, čini vrijednim vladarom njegova vremena, i vrijednim predmetom izučavanja danas. S ove razdaljine, 'kroz staklo, mračno' kao što sveti Pavao piše Korinćanima, možemo u tom drevnom, tamnopotom kraljeviću pronaći čovjeka koji se bori žudeći za onim što u našoj eri nazivamo kršćanskim prosvjetljenjem i božanskom mudrošću, lako nas njegove teme katkad i potresu (ne mogu preporučiti da se gospe izlažu njima), moramo se hrabro suočiti s njima budući da u njima leže temeljna pitanja samoga života.

Jean-Michel Vassal, Francuz koji je pronašao Fragment B, Harrimana je podcjenjivao, iako slijep na vlastite pogreške bio je više nego spreman primijetiti one Harrimanove. Dopustit ću mu da iznese mišljenje o svojem prethodniku u izučavanju Atum-hadua. Iz predgovora knjizi *Le Roi Amant* (1899., na engleski prevela Marie-Claude Wilson, pod naslovom *Kralj-ljubavnik*, 1903.):

Kako bi sumnjičavim umovima sumnjivih dosega dokazao postojanje kralja Atoumadoua, mora se priznati kako je i naša strana načinila neprocjenjivu štetu u obliku onih beskronih diletanata koje neću imenovati – koji se guše ugledavši голу ženu, blijede poput školarki na spomen muških mračnijih poriva, zloćudnosti okrutnih božanstava, kušnji na koje nas stavlja moć, niskih poriva tog majmunolikog Čovjeka - i koji su svijetu predstavili onemoćalog Atoumadoua, mlohavog poput nekog ženskog psića-mezimca, kastriranog, natrljanog sapunom, svog našušurenog s modrim i crvenim vrpcama u krznu, utovljenog marcipanom s bademima i otupjelog od laudanuma i nedostatka bivanja na svježemu zraku, i posljedično tomu, pada na moja pleća (kao i na pleća francuske znanosti, nacije Usudom najbliskije svezane sa zaštitom i promicanjem misli i spisa tog veličanstvenog faraona) breme obnove...

(Ova rečenica se, u mojem primjerku Vassalove knjige, nastavlja još neke tri stranice. Gospođici Wilson svaka čast na njezinoj izdržljivosti.)

Na stranu njegova pozivanja na beskompromisno poštenje – Vassal se također zaustavio prilično daleko od točnog prijevoda, pretpostavljajući mu mlaka škakljanja podobna za šaputanje gospama u privatnosti pariških budoara, iako ne toliko otvorena da bi prevoditelja sudski progonile tankoćutne francuske vlasti.

Kao što se Harriman nadao pronaći kraljicu Victoriju u zlatnoj tunici s krunom kobre i lešinara, Vassal je jedva čekao u Atum-haduu otkriti starodrevnog Casanovu, pra-Machiavellija, arhetipskog Napoleona. Obojica su u prijevodu griješili žudeći stvoriti svaki svoj portret, preskačući dostupne im dokaze koji su ih trebali odvesti do željenih zaključaka.

Neizmjerne je važno ne dopustiti da vas žudnja skrene s promatranja prema stvaranju. Oba su prevoditelja pomiješala otkriveno s onim što su željeli otkriti (taj nered možda je moguće pripisati osobnom utjecaju boga-tvorca, Atuma). Stvarali su. Ta dvojica su sami oplodili vlastita otkrića. Ključna riječ je *oploditi*, i neka mi bude dopušteno podsjetiti one koji, kako čudno, još nisu pročitali *Žudnju i varke u drevnom Egiptu*, knjigu u kojoj se ta pitanja istražuju u svojoj punini, kako se ime Atum-hadu prevodi kao Atum-je-napaljen. I kao što će svaki školarac koji je proučavao egipatski panteon brzo primijetiti, zapamtiti i citirati u vlastitu obranu kad ga znatiželjni roditelj prekine u činu samotnog stvaranja, Atum-Tvorac, prvo biće (dakle jako, jako samotna), stvorio je sve druge bogove i svijet, vlastitom, nebeskom rukom rasipljući svoje nebesko sjeme na plodno tlo.

Atum-je-napaljen: stojimo na rubu Stvaranja. Naš kralj dobio je ime po onom drhtavom trenutku koji predstoji stvaranju svemira. U plodonosnom činu odavanja atumske počasti, skučeni i prestravljeni ljudi poput Harrimana i Vassala nisu sposobni suzdržati se da ne prosiplju stručna i manje stručna nagađanja o jalovim dronjcima dokaza, stvaraju veličanstvene, bremenite zaključke, od kojih svaki ulazi u knjigu koja naliči svome ocu. (Uzmimo jedan trenutak kako bismo uživali u prizoru u kojem Vassal, galskom besramnošću, optužuje Harrimana ono isto očinstvo, za koje i on nosi podjednak teret krivnje.)

U jednoj reprodukciji starog crteža kojeg sam pronašao kao dječak i nad kojim sam, diveći mu se, proveo nekoliko sati (sve dok mi se seoski knjižničar nije nadvio preko ramena, s prigušenim vriskom oteo mi knjigu i spremio je u grobnicu zaštićenih izdanja u Privatnom odjelu pokrovitelja) samotan, neumorno stvaralački, božanski prilagodljiv Atum zadovoljava sebe načinom koji većina smrtničkih kraljeznica ne bi podnijela - iako svi oni znaju kakav bi to sjajan užitak bio. (Iako sam svojevremeno vidio dvojicu Kineza, braću, članove putujućeg cirkusa koji je gostovao u Kentu - gotovo su se izjednačili s božanskom sposobnošću dok su na trapezima visjeli, gotovo goli, blijedožuti - u činu opuštanja nakon točke, visjeli su naglavačke, jedan pored drugoga, poput dvije osminke, kasno noću u zamračenom šatoru nakon svake predstave, dok se izvana moglo čuti kako peru drogiranog slona, a u zamračenom je gledalištu, jedan nevidljiv gledatelj potajice promatrao taj meditativan prizor i, vjerojatno jedini u Kentu znao da ta dva Orijentalca, svojom udvojenom samodostatnošću, nesvjesno odaju čast bogu Atumu.)

Za Margaret: Draga moja kraljice, nakon što sam jučer i jutros nekoliko sati proveo radeći na znanstvenim napisima, toliko sam se rastužio razmišljajući o Marloweovoj smrti i mojoj udaljenosti od tebe da sam odlučio tijekom popodneva ostaviti posao po strani i prošetati mojim Kairom.

Moj Kairo, i dalje me privlači na neobičan način. Današnji dan nije bio iznimka - ostaci lošeg vjerskog odgoja plutali su glavom ili je to bilo samo glupo praznovjerje ukorijenjeno u nama: bez obzira na razlog, popodne sam šetao Kairom dijeleći hranu i preostali novac onima koji su djelovali najbezbednije - prikladno beznogima, dječici krupnih očiju koja ne poznaju pijanstvo. Nadam se da bi mi odobrila to, slatka moja kraljice. Možda sam to učinio za tebe.

Promatrao sam žene, te karamelom prevučene slatkiše, njihove tamne zjenice ispod dugih trepavica. Neke pod velom - ništa osim nemirnih očiju, uvijek oborenih ili s pogledom u stranu. Jedna od njih je brzo prelazila iz sjena na sunce, i u prvom trenutku oči su me uspjele prevariti: pomislio sam da je pokrivena, od čela do ključnih kostiju, najsloženijom tetovažom od kane, kao da me sa svakog njezinog obraza promatrala nacerena kobra. No taj je djelić trenutka bio samo igra svjetla - kad je kročila na sunce tek sam tada ugledao razmjer i snagu njezinog rodnog znaka - nikakva kobra, nikakva sjena - purpurna mrlja na licu, previše složena a da se ne pomisli na neko tajno značenje i tvrdnju o jedinstvenoj ljepoti. Pogledala me, oholo sigurna u svoj izgled. Zaobišavši je slijeva, spazio sam jedno od one djece koje nam šalju Atum, Jahve, Isus, Alah ili Veliki Scenograf da bi nam slomili srca - siromaštvo mu je zamućivalo sve mogućnosti, sitno lice pretopilo se u dva velika oka. Do-zvao sam ga i zamalo mu, u sigurne ruke, dokraja ispraznio džepove. Slagao sam novčanicu za novčanicom na dlan i promatrao ga kako promatra mene. Djelovao je dovoljno mlad kako bi vjerovao da će se netko, zovom prirode, pobrinuti za njega. Poželio sam da mogu opravdati njegovu vjeru, potaknuti ga da je nikada ne izgubi. Šetao sam četvrtima u koje turisti rijetko zalaze, gdje prebivaju stvarna čudovišta, oni koji se pretapaju iz sirotinje u nakaze, iz nakaza u umjetnike brzinom koja otežava kategorizaciju – naravno da sam davao novac slijepim majkama koje su u naručju držale slijepu djecu, odmah pored mutnookih i zapisanih pasa, pored djece sraštenih prstiju, no što s muškarcem čije je cijelo tijelo tetovirano paukovom mrežom - kao da je on sam uhvaćena muha? Što je s onim čvornatih zglobova i poput jegulje kliskih udova, koji posve udobno smješta koljena na vlastita ramena?

A mladi posvuda bjesne na sve i svakoga, sve dok se nisam upitao jesam li uopće u stanju čitati izraze lica – to je sigurno nešto što ne razumijem, budući da nikoga ne bi smjelo razjariti stablo, oblak, bijesni prijatelj kojega gri.

U užim ulicama, nalik kanalima prosječenima kroz visoke, žute zgrade, stišćem se uza zidove kako bih propustio bosonoge dječake, dostavljače s pladnjevima na glavi. Preplaćujem im kruh, voće, kokoške noge koje mi prolaze u visini nosa dok lutam. Preda mnom, na tržnici, ugledam staroga oca

i njegovoga odrasloga sina. Mršavi, bradati otac bira voće na drvenom štandu, razgovara sa sivim prodavačem, očito starim prijateljem. Iza njega, sina je očito zahvatio nekakav napadaj drhtavice - ruke mu se tresu, pokušavaju odletjeti od tijela, dok mu se glava trga naprijed-natrag po nekoj neugodnoj osi. Cijelo mu se tijelo njiše poput metronoma u sporome tempu. Dok otac bira smokve, sinovo se stanje pogoršava i moram uzmaknuti kako bih se spasio od letećih udova. Noge mu počinju drhtati, a zatim naizmjenice odiže noge s tla. Otac, kojega nimalo ne požuruje ono za što zna da mu se događa iza leđa, plaća i napokon se okreće; nježno položi dlan na dječakovo rame. Tim nježnim dodirrom upije grčeve i drhtaje, tjera dječaka da se ponovno umiri, da obuzda samoga sebe uz pomoć očeve nazočnosti i strpljenja. Dječak se smiruje i okreće lice na kojem je zgrčeni osmijeh kako bi uživao u suncu i grizao tvrdu, žutu datulju. Otac mu još nekoliko trenutaka ne skida ruku s ramena; smije se naboranim smiješkom, a zatim dobacuje još nekoliko riječi posve spokojnom prodavaču koji to zasigurno i svakodnevno promatra već godinama. Dok prolaze pored mene, krišom im ubacim novac u torbu.

Sam novac nije nikakav problem budući da mi je stigla prva doznaka od partnera. Ćutim kako maglica sreće obavija vrlo ili barem onu zabavnu sirotinju – kao da im je jedina nadoknada za

sve mogućnost da odlučuju o vašoj budućnosti, kao da su oni onaj lakši način da se zadivi bogove za koje se vjeruje kako će kasnije suditi, ili nešto prije nekomu od nas raščistiti putove. Ili, možda ne postoji sigurniji način da se samomu sebi dokaže da nisi siromah tako da takvima daješ novce. I nakon toga, na poštu, moja Margaret, gdje sam pronašao *tebe* kako me čekaš u *poste restanteu*. Omirisao sam omotnicu usred kairske pošte. Još se osjećao tvoj dragocjeni miris, unatoč svoj prijedenoj daljini čija je svaka zavidna, grabežljiva milja krala jedan atom tvoga parfema. Gonjen neutaživom glađu razderao sam omotnicu i u njoj pronašao tvoje pismo (?) od 19.-21. rujna. Priznajem, draga M., da sam proveo nekoliko sati zebnje razmatrajući taj dio prepiske, no očito je riječ o pogrešci u dozi ili pošiljci - tvoji prašci za spavanje uistinu djeluju čudno, ili si izgubila preostale stranice. Unatoč svemu, dok svaki put čitam tvoja pisma uvijek želeći još, ovaj put osjećao sam istinsku bol. Vrlo sporo vratio sam se u hotel »Pri sfingi«, mrzeći Kairo što je mjesto gdje tebe nema, mjesto na kojem se ne mogu brinuti za tebe onako kako se onaj otac brinuo za svoga sina.

19. rujna, večer

Najdraži Ralphe,

čini mi se kao da si danas oputovao.

20. rujna, večer

R, nedostaješ mi.

21. ružna, vračar,

*Dragi Ralphie,
sad si na brodu, ili nečem što naliči brodu.
Ne padaj u vodu.*

Starački dom Sumrak nad Bayviewom
Sydney, Australija
16. prosinca 1954.

Macy,
oprostite mi na izgubljenom vremenu. Bolovao sam, i da vas ne gnjavim pojedinostima, danas sam prvi put ustao nakon tjedan dana. Na licima svojih skrbnika vidim razočaranje što nisam već mrtav, no i oni će jednog dana biti u mojoj koži, što mi je dovoljna utjeha.
Obeshrabruje me pisati o putovanju u Boston. Doduše, možda sam samo umoran od bolesti. Iako se sjećam kako sam se ukrcao na *Anđela Azora*, spremajući se preploviti Atlantik – hvalio sam nebesa što tip kao ja ima priliku vidjeti Ameriku samo zbog vlastitih profesionalnih sposobnosti - sad sjedim u paklenoj vrućini sobe za zabavu (dva nepotpuna kompleta dame, jedan šah, nešto karata i hrpa starih slina-vaca) i moram u sebi nadjačati nešto što svojim otporom usporava naš rad. Nije mi nimalo drago ponovno oživljavati taj dio pustolovine. I predobro se sjećam koliko su

me skupo, u Bostonu, stajali vlastiti mar i iskrenost. No, čeka me hrpa čistih memoranduma. (Strašan je taj logotip staračkog doma. Sto su mislili, da će nacrtano more izvesti nekakvu magiju? Vjerujte mi, zaljev ne možete vidjeti odavde, čak ni da skaćete s krova. Što zvući prilično izazovno.)

Pisao sam i pisao, sređivao sve svoje sumnje i neriješene dijelove slućaja tijekom tih tjedan dana na Atlantiku: Trilipush, Marlowe i Quint su prijatelji sa studija, osim što na Sveučilištu nitko nije ćuo za Trilipusha, osim nekih studenata i to godinama kasnije. Trilipush i Marlowe su prijatelji, ratni drugovi, vjerojatno i još nešto što se ne bi trebalo izgovoriti, Trilipush Marloweovim roditeljima piše kako se rado sjeća vremena provedenoga s njima, iako im ne zna imena a oni njega nisu nikada vidjeli, iako ga je njihov sin često spominjao dok je bio na Oxfordu. Gdje u arhivi ne postoji ništa o njemu kao studentu. Britanska vlada tvrdi da nema nikakvih podataka o njegovom sudjelovanju u Svjetskom ratu, iako nepouzdati Quint tvrdi da je Trilipush bio uz Marlowea sve do Galipolja. Valja se prisjetiti kako se nitko od njih ne sjeća Caldwellia koji, pak, nema nikakvog razloga da bi poznavao Marlowea, britanskog ćasnika, koji ga glavom i bradom preporučuje za promaknuće - zatim zajedno nestaju u bezimenoj misiji *nakon* završetka rata dok je Trilipush i dalje tamo daleko u Turskoj, gdje 'se izvlaći'. U mojim bilješkama bilo je više upitnika nego zaključaka.

Zamolio sam jednu od Tailorovih tajnica da provjeri je li Trilipush na Harvardu - i to pod lažnim imenom budući da ga nisam želio uplašiti, niti mu dati vremena da zatrpa tragove. A, ne, želio sam da trtlja i muca kad ga se doćepam. Djevojka je, nažalost, kako sam saznao kad sam telegrafski zatražio objašnjenje od Londona, glupo upitala 'predaje' Trilipush li na Harvardu, a ne je li nazoćan tamo.

Dakle, 13. listopada 1922. stigao sam do bršljanom omotanog harvardskog Sveučilišta, išao od zgrade do zgrade tražeći katedru egiptologije. Tamo sam zatražio sastanak s gospodinom Trilipushom, no tajnica mi je rekla kako je prije manje od mjesec dana oputovao u Egipat i kako će u inozemstvu provesti i veći dio 1923. godine. Neka mu bude - iskopat ću ovdje što mogu, a zatim na odmor u sunčani Egipat, troškove svojim novčićima pokrivaju Marloweovi i Davies. Zatim sam se raspitao o Trilipushevom nadređenom - odveli su me u ured malog, okruglastog Nizozemca imenom Terbroogan, predstojnika harvardske katedre Egiptologije. Kad sam mu rekao kako tražim neke podatke o njegovom gospodinu Trilipushu, odgovorio mi je pljujući zbog govorne mane, s teškim švapskim naglaskom: »Dragi moj čofječe, pez opzira što kod pio, ne mogu si samizliti da bi takaf tip bio moj čofjek«.

Terbroogan je imao malo blagih (ili suhih) riječi za svoga zaposlenika, a razgovor je ubrzo poprimio uljudan i iskren prizvuk - posve po mojem ukusu, u usporedbi sa sramežljivim snobizmom Marloweovih i nejasnih Quintovih poluistina. »Neposlušan, arogantan i griješi«, tupi tip. »Neposlušan, arogantan i griješi. Ako je arogantan, bar bi trebao biti u pravu. No ta njegova knjiga je hrpa besmislica. Nadam se da su ga tamo proždrli krokodili.« Na trenutak mi ta podivljala bujica riječi zazvuči sumnjivo - upitam se kako se profesor Terbroogan i njegove okrutne maštarije uklapaju u sliku cjeline. Ne bi me nimalo iznenadilo saznanje da je i on bio u istoj toj pogibeljnoj pustinjskoj regimenti, ili da je s njima povezan nekom tajanstvenom svezom - no, prevario sam se, bio je to tek oblak koji nas je preletio. Macy, uspio sam shvatiti kako je veći dio njegovih izraza nešto posve uobičajen način razgovora među sveučilištarcima, i priznajem da sam, iako sam namjeravao pomno bilježiti Terbrooganove žalbe na Trilipusha, ubrzo izgubio zanimanje tako da sad imam poteškoća pogoditi što sam točno mislio žvrljajući primjedbe poput:

'RT-ova knjiga je o Atoomadoou, koji je bio i nije bio kralj, bio i nije bio pjesnik, pokopan je a i nije tamo kamo ide RT, a egipatska je poezija pisana u rimi a i nije. I to takvi ljudi rade po cijele dano? To se zove posao?' Možda jc bila kriva klima ili umor ili lema razgovora, no Amerika me već dotad uspjela iscrpiti i osjećao sam se prilično bolestan. Nisam uhvatio nijednu Terbrooganovu riječ, sve dok ga nisam upitao gdje je Trilipush točno u Egiptu. »Deir el Bahari«, odgovorio je, a ja sam ga zamolio da mi diktira slovo po slovo kako ne bih pogriješio. (»Macy, vidite li ga?« kasnije sam upitao svog vrijednog iako priglupog pomoćnika, kad smo se vratili u hotel i tražili po zemljovidu - on odmahne glavom i ugrize se za usnicu. Macy, ne zamjerate? Takvim opisom postizem mali komični efekt.)

»I zato što imate tolike nevolje s profesorom Trilipushom,« upitao sam predstojnika glave nalik repi, koji je maramicom brisao usta, »šaljete ga na iskapanja? Prilično skup način da ga se oslobodite.«

Nije ga poslao on. Da je mogao, Terbroogan bi Trilipushu odbio sredstva za put, upravo zbog neslaganja o kvaliteti Trilipushevog akademskog obrazovanja. (Macy, istinu govoreći, svi oni redom su potpuno umobolni.) »*Und* slučajno zam sasnao da zu ga odpili MFA, Metropolitan i Carnegie.« Dakle, plaća si sam? »Nipošto. Nekim ovdašnjim biznismenima prodao je udio u vlastitom neuspjehu.«

Dragi moj Macy, sad smo stigli do izraza koji vam možda neće biti drag. Pita sam se trebam li ublažiti neke okrutne istine koje sam otkrio tih dana, i možda sve prikazem malo povoljnije za vas. No, neću učiniti tako. Prestar sam za to, vi ste od mene zatražili istinit prikaz, uostalom, nisam nikad običavao činiti drugačije. Što je prilično tanak led. Iskren sam i mislim da sam upravo zbog toga toliko oklijevao jutros započeti bostonski dio svoje priče. Dakle: ispričavam se samo jednom i

nikad više - dragi gospodine Laurence Macy III., žao mi je ako u ovoj kronici pročitate nešto bolno ili nešto što će vam promijeniti način gledanja na obitelj ili vašu jadnu, pokojnu tetu Margaret.

»Nipošto. Nekim lokalnim biznismenima prodao je udio u vlastitom neuspjehu - prilično gadnim tipovima upitne časti.« Zatim je spomenuo vašeg praujaka Ches-tera, kao i Heinza Kovacsa.

Ako mu je bio toliki trn u mesu, zašto jednostavno nije otpustio Trilipusha? Objasnio mi je, prilično izmijenivši glas, kako 'Sveučilište izbjegava učiniti takvo nešto' (dakle, stvarno su tipovi).

Ali, »kad se iz Egipta vrati praznih ruku, što je gotovo sigurno, to će biti dovoljno da ga se osramoti i istjera«, dodao je, prilično otrovno. I sam primijetivši kako to zvuči, profesor se vidljivo napregnuo kako bi ublažio svoje mišljenje: »Trilipush je dobar predavač, junački se borio u Turskoj, studirao je na Oxfordu što služi na čast odsjeku, Atoomadoo nije nezanimljiv, samo je nedefiniran -dakle kad čovjek ima problema, draže mu je biti negdje gdje svi u miru rade svoj posao - ali taj je ... Bože dragi.« Što mu je vjerojatno iscrpilo dobru bolju. »Kad je, lani, stigao ovamo, doslovno mi se uvlačio ali to nije potrajalo.«

Mislim da sam izjavio nešto što je zvučalo otprilike ovako, iako nisam zabilježio ništa: »Bi li vama i Sveučilištu koristilo da diskretno angažirate nekoga tko bi možda mogao pribaviti dodatne podatke kojima biste 'osramotili i istjerali gospodina Trilipusha, kao što sami rekoste. Ako se, na primjer, otkriju nedosljednosti u njegovim oksfordskim dokumentima ...«

»Oprostite, vidio sam sve njegove preporuke - sve redom popečaćeno, potpisano, označeno - ništa upitno.«

»Profesore Terbroogan, dokumenti su samo komadi papira koji navodno predstavljaju istinu. Oni nisu istina sama. Zacijelo ste u vašem području istraživanja nailazili na neistinite dokumente, često namjerno podmetnute.«

Macy, vjerojatno nikad niste vidjeli sretnijeg malog Nizozemca - a mi smo dobili novog klijenta u slučaju Davies-Caldwell-Barry-Hoyt-Marlowe-Trilipush.

Terbroogan me otpratio niz hodnik ukrašen sfingama i njegovim fotografijama na pustinjским nalazištima - zamolio sam ga da mi pokaže Trilipushov ured. Malena, podrumska soba bez prozora, s policama za knjige i slikama kopača i nalaza. Trilipushov stol bio je uredan - na njemu je ležala mala hrpa pošte koja je stigla za njega nakon što je otputovao u Egipat. A što je ležalo na vrhu? Prevelika omotnica s poznatom povratnom adresom i engleskim poštanskim markama. Tako je, Macy, od našeg Beverlyja Quinta - upitao me za Trilipushovu adresu i vjerojatno se bacio na pisanje trenutak nakon što sam izašao iz stana. Vjerojatno upozorenje ili neko prijateljsko podsjećanje - sigurno neki dokaz urote u koju sam počeo sumnjati kako obavija Marloweovo i Caldwellovo ubojstvo od Trilipushove ruke, sa znanjem podloga Quinta. Ta je omotnica sigurno stigla mojim brodom. Quint i ja preplovili smo Atlantik, jedan povrh drugoga, posve nesvjesni, i sad smo stigli do našeg zajedničkog odredišta, udaljeni tek nekoliko stopa. U tom sam trenutku mogao doći do bezbroj odgovora da mi, kvragu i on, moj najnoviji klijent nije puhao za vrat gledajući me s izrazom lica na kakve ponekad naiđu ljudi iz moje profesije, Macy, bio je to izraz sumnjičave nadmoći kojim te promatra netko toliko daleko od prljavih stvarnosti života da nije u stanju razlikovati zločinačku prljavštinu i mrlju na savjesti čovjeka koji se mora boriti sa zločincima kako bi spasio nevinoga. Bio sam ga u stanju zadaviti tamo kad me onako sav svečan izgurao kroz vrata u trenutku kad mi je mogao uštedjeti traganje za vezama, možda spasiti još dva života, i vašoj dragoj teti Margaret prištedjeti nove patnje. Ne, izašli smo iz ureda, našli se u hodniku; zatim je zaključao vrata i Quintova je pošiljka ostala nesmetano ležati na Trilipushovu stolu, čekajući njegov povratak. Profesor Terbroogan značajno je protresao zaključanu bravu i

promatrao me kako gledam Quintovu pošiljku kroz staklo na vratima. Eto, tako vam je to, Macy - neka britanska pederčina može poslati svakojake gadosti s kraja na kraj svijeta i biti siguran da će ga štititi neki nizozemski sveučilišni snob kojega nikad nije vidio. Što god da je zadesilo jadnog Paula Caldwell - a ja sam gajio vlastite sumnje - bit će vraški teško otkriti, budući da su, bez obzira koliko brzo ja to otkrivao, ovi šminkeri, pederčići, Britanci i profesori namjeravali sve ponovno zabašuriti, ne bi li, možda, prikrili neko zlo, a možda zato što su htjeli samo imati čistu situaciju, što je značilo ne dopustiti australskom šljakeru da radi svoj posao. »Gospodine Ferrerell, trebate li još nešto?« upitao je Terbroogan tonom koji je nepogrešivo govorio: »Gospoda ne čitaju tuđu poštu«. Naravno, ne čitaju, čak i kad gospoda izvole biti ubojice.

Terbroogan mi je dao Finneranovu adresu. Sjećam se da sam stajao pred ulazom u Sveučilište i dozivao taksi. Zacijelo sam se uputio ravno u njegovu kuću na drugoj obali rijeke, budući da nemam nikakvih bilješki o drugim razgovorima osim onih koje sam vodio, istoga dana, s Terbrooganom i Finneranom. Ipak, ne sjećam se vožnje. Toliko mi je loše da ne znam hoću li smoci snage za nastavak. Ovo vam šaljem odmah.

HF

Nedjelja, 15. listopada 1922.

Za Margaret: Ljubavi, upravo je prošla ponoć. Sjedim na balkonu, konobari oko mene, opuštam se s tvojom fotografijom na stolu preda mnom.

Tvoje tako naglo prekinuto pismo uznemirilo me, ne zbog toga što ono dokazuje uporabu pogrešnih lijekova, nego zato što znam koliko si se trudila prikriti simptome preda mnom i kad si shvatila što si mi poslala, siguran sam da si se brinula i posve nepotrebno dalje naprezala svoje

živce. Naravno, budući da je to bilo tvoje prvo pismo nakon mojeg odlaska u Egipat, tvoje jedno emocionalno stanje vjerojatno je već obremenilo tvoje tijelo koje još zacjeljuje.

Margaret, divna si. Uvijek si prikrivala svoje loše dane, kao da nisam bio sposoban zamijetiti razliku između tvoga zdravlja i bolesti. Kad si mi konačno priznala svoje stanje, dan nakon zabave, trebao sam djelovati kao da me to više iznenadilo. Ljubavi, žao mi je ako sam bio neuvjerljiv, no tvoj mi je otac, lanjskog ljeta, već bio rekao sve. Ne ljuti se na njega. CCF je sad naš otac. Kad sam od njega zatražio tvoju ruku, sam se osjetio vezan čašću da tvojem budućem suprugu ispriča cijelu povijest. Želio mi je reći i ono najgore, videći kako je moja ljubav prema tebi ostala nepoljuljana. CCF je govorio otvoreno, i prije tvog stidljivog izvješća, čuo sam sve o specijalistima za živce, o iscrpljenosti uzrokovanoj lijekovima, iznimno rijetkoj pojavi tvoje bolesti. Također sam čuo i sjajna predviđanja o sigurnom i brzom ozdravljenju. I, Margaret, dajem ti riječi, otad se nisam ni najmanje zabrinjavao. Znam da si svakim danom sve snažnija, i da je Inge samo privremena bolničarka koja ti dalje posljednje doze tvojih lijekova - i ništa više od toga. Hoće li biti uz nas prvih dana našega braka, ili ćeš tada biti već posve zdrava - saznat ćemo na vrijeme. U međuvremenu, ne brini, i nikako ne sumnjaj u snagu moje ljubavi prema tebi, anđele moj.

Tvoj je otac iznimno složen čovjek. Svijetu pokazuje grubu vanjštinu, naravno, njegovo poslovno okruženje ne dopušta mu drugo, no vidio sam ga i kad govori o tebi. Vidio sam kako spušta ograde i otkriva duboku zabrinutost i nježnost. Vidio sam kako mu se vlaže oči kad mi je rekao: »Ralphe, ona pobjeđuje. Ne moramo strepiti za nju jer je ona tvoja zdrava i čila, netaknuta supruga«. To je pravi otac, Bog ga blagoslovio.

Svakodnevno oplakujem gubitak vlastitoga oca, o CCF-u moraš misliti s mnogo nježnosti, kao što činim i ja, zato što je očinska ljubav jedan od najvećih darova.

Sjećam se uzbuđenja koje sam osjećao, živeći u Trilipush Hallu, kad bih doznao kako se otac ubrzo treba vratiti s ekspedicije. Nije ga bilo tjednima, mjesecima, a ja sam čeznuo samo da me uzme u svoje snažno naručje, pos-jedne na koljeno pred velikim ognjištem, i da mi priča o svojim pustolovinama. Hoće li stići danas? Kako sam prolazio golemim, pustim dvoranama svoga doma. Ah, Trilipush Hali! Tamo se moglo pronaći čuda. Zidovi pretrpani portretima nacerenih predaka u perikama. Bezbrojni viteški oklopi, šume hele-bardi, kopalja, sulica, na zidovima samostrijeli bez tetiva. Tapiserije s prizorima srednjovjekovnih lovova i plesova. Komoda u koju je Otac nasumično bacao svoje vojne počasti i odličja, kao i one predaka. Nalazi koje je Otac donio iz Afrike, iz Malake, iz Kine. Golema vatra u tri metra visokom kaminu - držači za klade u obliku konjskih nogu, no u sivo-crnom uzorku zebrine kože treperi pod dugim plamenim jezicima - pred kojima bih u samoći ležao na trbuhu i vježbao pisati hijeroglife. Nekih dana se kroz istočni prozor velike sobe moglo vidjeti bujice kiše i, istovremeno, kroz zapadni, sunce kako se probija kroz oblake - tada bih trčao od jednog prozora do drugog, zamišljajući kako sam uz Oca u raznim zemljama, kako se borim s pljačkašima dok on iskapa predivne predmete iz zemlje. Gledao bih kroz prozor (is-prugan kišom ili blještav pod suncem) gledao bih ptice na smaragdnome tlu - sveprisutnog fazana, skromnu prepelicu kako su se osilili i uzoholili tijekom Očeve odsutnosti - budući da bez njega lova nije bilo. Hoću li čeznuti za zvukom kotača kočije pred vratima - hoće li danas biti dan njegova povratka? Velika soba sve se više mračila, sve dok samo narančasti žar vatre nije osvjetljavao moje lice i tamni namještaj s izrezbarenim prizorima trilipushevskih trijumfa još iz doba Vilima Osvajača - tamo bih utonuo u san, pod sagovima, ne mareći za dozivanje služinčadi koja je lutala od sobe do sobe, penjala se i spuštala hrastovim stubištem.

No, tada bi došao taj dan! Kako sam trčao do velikih ulaznih vrata, preko pošljunčanog prilaza, kako bih bio skočio u kočiju koja se još kretala. Tada su se otvorila vrata i on bi me uvukao unutra, posjeo na krilo - škakljali su me njegovi brci mirisni od duhana i dalekih krajeva - i kako sam uživao smijući se iznenađenju u njegovim očima dok bi vikao: »Što? Što? Što je sad ovo? Tko ste vi, mladiću? Ja sam ostavio dječarca! Gdje mi je sin? Što ste učinili s Ralphom, vi gade jedan?«
»Tata, to sam ja!«
»Što? Ralphe? To si stvarno ti? Dakle, pomislio sam da si netko od stajskih momaka!«
»Tata, ja sam, to sam ja!«

Ponedjeljak, 16. listopada 1922.

Dnevnik: Pošta. Ručao u gradu. Pošta. Ured za starine, provjerio je li se moja prijava riješila žurnim postupkom. Pošta. Posjetio portretnog fotografa kako bih zaručnici poslao savršeno prikladan *memento*. Mudro provedeno poslijepodne: pronašao za nju desetak sjajnih poklona. Uvečer, povratak u hotel kako bih nastavio rad na popratnim materijalima - mekom, savršeno dobro prilagođenom omotu ovoga djela, u kojem će se sva basnoslovna blaga iznijeti iz grobnice na danje svjetlo, pred oči svijeta.

O besmrtnosti i 'paradoksu grobnice': Atum-hadu kraljevaio je u ...

Utorak, 17. listopada 1922.

Dnevnik: Jučerašnji rad završio preuranjeno zbog uzavrelog, osvetoljubivog napada dijareje - okrutnih, kiselih ostataka dizenterije. Na liječenje potrošio pola dana, prespavao bolest, uništio desetak igala na gramofonu kojeg sam smjestio u toalet kako bih takva popodneva učinio podnošljivima. Prije nego što se bacim na jučerašnji posao, otići ću u grad na doručak, zatim posjetiti Ured za starine i poštu.

22. rujna

Zdravo, dragi,

Tko je tvoja dobra curica? To sam ja, prinče moj. Dala sam si zadaću pisati ti svakodnevno dok si ti 'na terenu – i održala sam svoje svečano obećanje. Jutros sam ti poslala pismo koje sam sinoć napisala i zapečatila, iako se nikako ne mogu sjetiti što sam napisala, budući da mi je Inge uvalila neke stvarno jake praske da mi pomognu zaspati jer sam se stvarno uznemirila nakon što si otišao – iako znam da ćeš reći kako sam stvarno glupa, no ti si apsolutno moj heroj, a kad djevojčin junak napusti grad, sve postaje pomalo mračno, nije li tako? Eto, pišem ti ponovno, zato što sam jutros željela dodati ponešto, a pošto sam već bila završila i zapečatila sinoćnje pismo, predala sam ga Ingi da ga pošalje iz ulice Arlington dok ti pišem ovo – čim se vrati predat ću joj ga da i njega odnese na poštu u ulici Arlington, jer je debela i mora se kretati.

Sinoć sam sanjala uistinu strašan san. Istina glasi da mi je Inge sinoć dala nešto protiv bolova i nešto drugo za spavanje, a ja sam joj zaboravila reći da mi to daje nakon što sam popila nekoliko rundi. Vidiš, istina je da sam sinoć zaskočila Inge, skuhalo je do kraja. Posljednjih me dana toliko nadzirala da mi je bilo gotovo nemoguće izaći iz kuće, i osjećala sam užasnu dosadu, što je gore od bilo čega. Sinoć sam se uspjela iskrasti iz kuće i odjuriti do J. P. O'Toolea. Kad sam se vratila, ona me čekala stvarno bijesna kakva je svaki put kad joj dokažem koliko sam pametnija od nje - dakle, uslijedili su analgetici i sredstva za spavanje (nakon par rundi), a kad se sve tako pomiješa, san zna biti uistinu dubok. Kad ostanemo samo ti i ja, samo 'muž i žena, bit ću nevjerojatno sretna kad ću Ingi uručiti otkaz. Znaš li daje imala hrabrosti izjaviti mi neki dan kako si se u mene zaljubio samo zbog taticinog novca? Zamalo sam je ošamarila – švedsku drolju – no uspjela me potresti.

Naravno, čak i kad svršim s njom, nemoj se iznenaditi ako ostane 'raditi' za tatu. Znam kamo ide kad čvrsto usnem. Pa nisam baš totalna naivka. Uostalom, Englezu moj, ti ne bi želio vjenčati se s totalnom naivkom, zar ne?

Jesi li sretan na ekspediciji? Gdje si sad, pitam se? Vjerojatno još na moru, raspravljaš s kapetanom, pokazuješ mu svoje karte i one zločeste faraonove pjesmice. Vjerojatno te opet opsjedaju djevojke - baš onako kako je bilo kad sam te upoznala. No ti znaš, Ralphie moj, da one nisu za tebe. Tebi pripada samo tvoja odana buduća kraljica – a ti si samo i jedino njezin. Tata me pitao gdje mislimo prebivati nakon ekspedicije i vjenčanja -hoćemo li živjeti u Bostonu ili ćemo se preseliti u 'Trilipush Hali. Gledao me posve se raspekmeziivši, rekao je kako me oduvijek želio vidjeti u velikom engleskom dvorcu. Što ti misliš? Hoćeš li razmisliti o povratku u Englesku, ili ti je ta pomisao i dalje previše bolna? Hoćemo li imati dovoljno novca da ponovno

otvorimo Trilipush Hali? Tata se često ponaša kao potpuni idiot, ali mislim kako u ovom slučaju ima pravo - mislim da bih bila jako sretna kao engleska lady.

To me podsjeća na sinoćnji san, onaj posve zamagljen lijekovima. Bili smo vjenčani. Osjećala sam se nevjerojatno snažnom i zdravom. Bili smo neizmjereno sretni, i nikad ti nisam zadavala teškoće svojim hirovima i mušicama. Tvoji su nas nalazi basnoslovno obogatili, bio si slavan, i poveo si me u Englesku kako bi me predstavio kralju i kraljici. Nakon toga vratili smo se kući i onda smo dobili našu prvu bebu. Ralph Chester Crawford Trilipush bio je prava mala maza, progovorio je odmah nakon rođenja! Isprva smo bili nevjerojatno ponosni, no tada smo načulili uši i shvatili da izgovara najmračnije kletve i da neće prestati - bili su to najgrozniji izrazi koje možeš zamisliti, liječnici su samo odmahivali glavama a sestre su jecale - nisam znala što da mislim zato što su mi davali sve teže i teže lijekove od kojih sam ponovno zapadala u onaj težak i poseban san, no prije nego što sam se opustila, podigla sam glavu i ugledala tebe, Ralphe, kako se smiješ i govoriš: »Da, to je moj maleni, pravi moj sin«.

Moram ti reći kako me ovo pisanje pisama iscrpljuje do srži. Ovdje je i dalje pakleno vruće, neprekidno mi se spava. Inge će se ubrzo vratiti što je dobro, zato što ti želim poslati i ovo pismo, ali i zato što mi je potrebno nešto protiv bolova koji su danas stvarno nepodnošljivi. Ne možeš to zamisliti. Osjećam svrab za koji bih si dala otkinuti glavu samo da umine. Ono što mi Inge daje neko me vrijeme svrbi, a zatim zaspim i onda ne svrbi toliko. Kad bi barem taj svrab uminuo i kad se ne bih osjećala tako neizmjereno umorno (oprosti što ti to otvoreno govorim), vjerojatno bih se, sa starim prijateljima, provodila kao nikad u životu. O, da, Ralphie, vrati se što prije možeš, okrunjen lovorikama, ili ću pronaći nekoga tko će me iznijeti iz doma! Englezu moj, ne misli da neću. Nekog dobrog Amerikanca, čvrstog, snažnog - može me dobiti u trenutku. Ali sam tako neizmjereno umorna.

Ljubim te, ljube te i Antonije i Kleopatra. Liznuli su te za pozdrav. Gotovo da više i ne mašu repovima otkad si otišao. Istina je. Stvarno mislim da im nedostaješ kao i meni.

Tvoja Margaret

(Utorak, 17. listopada 1922., nastavak)

Za Margaret: Draga. Tvoje drugo pismo pristiglo je danas, odmah za petama tvojem prvom naporu – srce mi klikće od zahvalnosti. Tvoj sjajan atum-haduanski san bio je sjajan i u misli mi vratio naš prvi susret. Nikad ti nisam rekao o čemu sam razmišljao toga travanjskog dana lani, ali mi je to sjećanje slatko u mojoj sadašnjoj izdvojenosti.

Moj prinos javnim predavanjima Bostonskog povijesnog društva bio je najavljen kao rasprava o drevnoj egipatskoj civilizaciji, pa iako sam organizatorima obećao kako to neću činiti, imao sam ozbiljnu namjeru čitati dijelove iz *Žudnji i varki*. Izvođač se mora suočiti s činjenicama - brojnost okupljene publike nije ostavljala sumnje tko je glavna atrakcija na lecima koji su najavljivali nastup. Volim svoj posao, no bio bih naivan ustrajući u tvrdnji kako se nekoliko stotina bostonskih gospa okupilo ne bi li vodile općenitu raspravu o Egiptu. Budući daje predavač, glavom i bradom, bio onaj neustrašivi i blago ozloglašeni prevoditelj dijela *onog skandaloznog kralja*, prema sljedbenicima ne bi bilo pošteno uskratiti im poneki katren, kao i odgovore na pitanja (povijesna, sociološka, anatomska) koja se prirodno rađaju u raspravi o našem kralju.

Znaš li, kraljice moja, kako sam te rano spazio prvi put? Upravo sam objašnjavao kroničnu egipatsku naklonost morbidnoj nostalgiji - boljki koja se, paradoksalno, javljala u *ranim* fazama razvoja zemlje, bolesti koja se očituje u egipatskom neprekidnom političkom nastojanju obnove 'neutemeljenih' vjerskih običaja, i koji se vuče već stoljećima; u besmislenim narodnim pričama o izgubljenom Zapadu koji je bio bogat i zeleni pašnjak, prepun snažnih bikova, i u neizlječivom oćutu kako se živi u korumpiranim vremenima netom prije propasti. Obično su takvi osjećaji posve apsurdni - nostalgija prema nečemu što nije postojalo, obnova nečega što je ionako u savršenom stanju, paranoja da se bliži kraj ili da su se mjerila u velikoj mjeri sroza-la. Ipak, u nekim dramatičnim, prijelaznim trenucima - kakav je bio kraj Atum-haduove vladavine, ti su strahovi odjednom postali opravdani. »Na kraju života, Atum-hadu zacijelo je čvrsto vjerovao kako je Egipat osuđen da nestane u vječnosti«, govorio sam i tada te spazio u prvom redu - drijemala si, ljepotice moja, i to nisam smio dopustiti. Stoga sam zapamtio gdje sjediš i, kad sam nekoliko minuta kasnije recitirao njegov 35. katren (samo u Fragmentu C), smišljeno te gledao u oči:

*Bit će moja, bit će moja,
i majka njena i sestara devet
i deve i koze bez broja,
bit će moje, sve dok mi ne dojade ... kako koje.*

To je uvijek bio trenutak ushita u mojim predavanjima - obično sam nasumce odabirao neku mladu ženu kako bi ona osjetila divljačku snagu Atum-haduvih udvaranja. U ovom slučaju, ljubavi moja, jednostavno nisam shvatio što sam tada oslobodio.

Prepoznao sam te kasnije, kad si bila među mnogima koji su se gurali oko pozornice kako bi postavili ono pitanje koje su se previše sramili postaviti pred cijelom publikom - ili jednostavno da se rukuju s engleskim istraživačem. Odgovarao sam na pitanja i potpisivao primjerke *Žudnje i varke* i nisam na tebe obratio pozornost, no ti nisi napuštala rampu pozornice. Kad sam se osvrnuo još si stajala tamo. To sam lice već vidio - žena koja je čula pjesmu drevnoga kralja. »Profesore Trilipush?« promrmljao je tih, ali zvučan glas. »Profesore Trilipush, neobično me zanimalo vaše predavanje.«

»Kako bismo bili posve točni«, rekao sam, spustivši se s pozornice, »ne mogu tvrditi da sam pravi profesor. Takve razlike tehničke prirode su na Harvardu kao i u svakom primitivnom društvu, od neizmjerne važnosti.«

»U tom slučaju,« odgovorila si, malo zaškiljivši i napućivši usne, »ne mogu tvrditi da me ta vaša izjava u potpunosti zainteresirala. Neka tehnička pitanja malo mi razbijaju koncentraciju.«

»Gospođice, molim vas«, prekorila te nordijska ljepotica koja je stajala pored tebe - ta hrpa sfera i polumjeseca.

»Inge, daj začepi«, rekla je moja buduća draga. »Daj, idi u saunu.«

Hrabro si se predstavila, a ja nisam mogao odoljeti a da ne citiram reklame koje su se vidjele svuda po Bostonu: »Život je najfiniji kad se sve fino s finesom pronade kod Finnerana - fino i finije.« Ipak, moram te podsjetiti, ako si kojim slučajem povjerovala Inginjoj norveškoj zloći, da nisam znao kako robne kuće pripadaju tvojoj obitelji. I sjeti se: smijala si se, no nisi priznala vezu, stoga sam pretpostavio kako je riječ o čistoj podudarnosti prezimena. Atum-hadu je već tada preuzeo nadzor, draga moja, a zgrtanje blaga nikad mu nije bilo prvo i najvažnije.

Nakon što je gomila napola izašla kroz vrata, razgovarali smo sjedeći na rampi - odlučio sam ti vjerovati, iskušati, i stoga sam ti pokazao kako se hijeroglifima ispisuje Atum-haduovo ime. Cijelo je to vrijeme tvoja ledena družbenica stajala na ulaznim vratima, razgovarala s radnicima Povijesnog društva

(oduševljena brojnošću publike koju privlače, sva sretna što policija nije prekinula predavanje na temelju kršenja zakona o ćudoređu). Kakav sam utisak tada stekao o tebi? Dakle, moja gospođica Finneran bila je živahna mlada žena, blago no ne i nepopravljivo razmažena, i očito pomalo zatrovana svojim prvim susretom s Atum-haduom. Nije me previše iznenadila rekavši kako bi joj bila čast kad bih je, jednom prilikom, otpratio u galeriju, gdje bi mogla uživati u mojim pojašnjenima izloženih egipatskih umjetnina. Tako je, i ne dopuštaj, draga moja, da sumnjičava Inge preinačuje povijest. Ti si predložila da se ponovno sastanemo, ti, moj najotvoreniji flertu. Otad pripadam tebi i samo tebi.

Naravno, nisam se zanosio mislju da si obuzeta mnome. Ne - vidio sam još jednu ženu iz dvadesetoga stoljeća kojoj su riječi kralja iz XIII. dinastije bile previše snažna *eau de cologne*. Draga, zapeo sam u Kairu, čekam odobrenje Ureda za starine i pitam se što radiš u ovom trenutku. Ovdje je 17. listopada, 11 i 36 navečer. Kako bih želio posjedovati neku spravu kroz koju bih te mogao promatrati - možda najsnažniji teleskop na svijetu. Ljubavi, gledao bih te bez prestanka.

Srijeda, 18. listopada 1922.

Dnevnik: Na pošti ništa. Četiri dana prije nego što će moj Gospodar blaga i njegovi pomagači telegrafom napuniti moje kovčege, odlučio sam nastaviti nabavljati zalihe na tržnicama i prodavaonicama specijaliziranim za ljude mojega zova. Cijeli dan - aktivnost ublažava dosadu koju osjećam zbog prisilne odgode polaska. Kistovi, četke, olovke, dlijeta, nož za rezanje, električna svjetiljka, poljski krevet - gotovo sam obavio već cijeli popis kad sam, u tihoj, bočnoj ulici, spazio ulaz u krojačnicu. Trebat će mi još nekoliko odijela, za rad, za druženje, kao i nešto svečanije za službeno otvorenje grobnice (na takvim se svečanostima obično okupljaju visoki engleski, francuski i egipatski dužnosnici, možda general Allenby i tako dalje).

Provukao sam se kroz rese i ušao u dobro osvijetljen prostor u kojem je stajao visoki Egipćanin, prerano pogrbljen od godina provedenih pod tim niskim svodom. Ubrzo sam sjedio u udobnoj, pletenoj fotelji, i s vlasnikom pijuckao kavu s kardamonom dok su dva dječaka gurala kolica i kolica s tkaninama. Krojač i ja prstima smo opipavali neke uzorke, raspravljali o ljepoti nekih materijala i, istovremeno, njihovoj otpornosti na toplinu. Deset uzoraka toliko me privuklo da sam od njih naručio odijela (CCF bi ih u Bostonu platio deseterostruko) i ustao da mi uzmu mjeru. Trokrilno ogledalo pružalo mi je moje i desne i lijeve odraze, profile samo u donjem rublju, skupljenih nogu, dok je poda mnom klečao sluga i mjerio mi noge izvikujući mjere pisaru koji je prekrivenih nogu sjedio na jastuku, zavrnutih rukava košulje otkrivajući tako bezdlake podlaktice izbočenih vena nalik reljefnim zemljovidima riječnih delta, dok sam, negdje iza zastora, čuo ženski šapat i prigušeno kikotanje.

Mali predujam, i odijela će biti gotova za tjedan dana - do 25. Otišao u turističku agenciju promijeniti datum polaska, rezervirao kabinu na *Keopsu*.

A tada, dok sam šetao, zadovoljan kupljenim, i razmišljao o svojoj zaručnici, na uličnom uglu spazio sam nadahnujući prizor - drveni štafelaj i dvije stolice na sklapanje, gdje turisti mogu platiti kako bi ih se portretiralo na prikladno slomljenom komadu grnčarije, odjevene u faraonske halje, okružene hrpama hijeroglifa. Debeli je Egipćanin slikao profil američkog dječaka dok su ga njegovi roditelji promatrali, smijali se i izricali glasne primjedbe na slikarev račun.

Dakle, nikako neću pozirati za neki turistički kič, no službeni portret, započet prije, a dovršen nakon otvaranja Atum-haduove grobnice, bio bi svakako prikladan, sjajna oznaka u mojoj karijeri, izazivajući divljenje na zidu u Bostonu ili Londonu ili Kairu. Tih tjedan dana svakako mi daje vremena. Vrativši se u hotel, zamolio sam šefa recepcije da mi pronade najboljeg portretista i pošalje mi ga u sobu. Sutra ću početi pozirati.

Večer u kinu. U mračnoj dvorani, žvačući datulje i smokve, domoroci i ja jednako smo zapanjeni filmom koji se prikazuje: Englez se hrva s lavom, zatim ulazi u šator gdje ga čeka prelijepa žena, bademastih očiju. Nakon toga bori se s banditima i ulazi u faraonsku grobnicu, gdje ruke zaranja u hrpe zlata i nakita. Mumija stoji kao da je živa i napada Engleza, no on hicem iz pištolja potjera sablast.

Četvrtak, 19. listopada 1922.

Dnevnik: Današnje aktivnosti uključivale su i dvosatnu meditaciju, dok je slikar na platno nabacivao grubu skicu portreta. Također sam pronašao sjajnoga torbara, pravo otkriće, u kojem bi, znam, uživao i moj brat Atum-hadu, pripremajući se za svoja putovanja - meka krokodilova koža,

blještava mjed kopči, paljeni monogram (slovo *A* za 2/3 je jeftinije od *RMT*, no to su povlastice kraljevanja). Danas u banci ništa - doduše, uputnica ionako treba stići tek za tri dana.

Noćas sjedim u buci maloga kabarea gdje dim hašiša stvara džina koji nježnim prstima obavlja svoje gospodare napuhanih obraza. Promatram pušača pored vrata - oko glave polagano mu se vrti gnijezdo, jedva čujan odjek zavoja kojima se omataju mumije, no svaki put kad netko otvori vrata njemu zdesna, dim poleti van, u zvijezdama prošarano nebo šljivine boje. Vrata se zatvore, a on započinje iznova - od glave do pete prekriva se dimom - vrata se otvaraju i nevidljivi pljačkaši ponovno unište njegovo djelo.

O besmrtnosti i paradoksu grobnice: Besmrtnost je svakako najvažniji problem pod pijeskom. Drevni su kraljevi, podsjećam na to svoje čitatelje-laike, svi redom dijelili istu, zdravu žudnju za vječnim životom u raskošno opremljenoj vječnosti. U cilju postizanja te osobne neprolaznosti, moralo se ispuniti dva uvjeta:

- Očuvanje fizičkih ostataka, zaštićenih do vječnosti
- Očuvanje njihovih imena, koja živi izgovaraju zauvijek

Za Margaret: M. - sjećanje koje se poput dima obavlja oko moje glave: onaj seoski vikar koji bi se pojavljivao kad god bih odlutao od oca i iz doma. »Reci mi, dijete. Vjeruješ li ti u besmrtnost duše?« Osim njega, ne pamtim nijedan drugi strah iz djetinjstva. No u slučaju tog vikara mogu i danas prizvati sve nijanse djetinje strave koju sam osjećao na spomen njegovoga imena, videći mu lice preko puta (i to prije i nakon što me spazio), zvuk njegovoga glasa, osjet njegove teške,

pjegave ruke na mome ramenu, vonj njegova daha, oštre, ćudljive promjene raspoloženja, i ona titrajuća jeza, ona najsnažnija, u trenucima kad bi mi znao podariti nešto.

»Da«, promrmljao sam, zamalo se ugušivši ponuđenim slatkišem.

»I, koji su uvjeti za besmrtnost duše u raj u vječnome?« Nagnuo se blizu kako bi čuo odgovor, uho smjestio ravno pred moja usta, zacijelo je čuo kako mljackam i drobim bombon, a ja sam se zagledao duboko u tu čekinjastu školjku, crvenu i prhutavu od hladnoće.

Margaret, nisam ga namjeravao zadirkivati, ne u tim godinama. Ne! Laknulo mi je zato što sam znao odgovor na to pitanje! Posve slučajno, pročitao sam ga tog istog dana, posve se izgubivši, do kasne večeri, u Bendixovim *Nilskim kraljevima* (djelu koje više ne bih mogao preporučiti znanstvenicima). Laknulo mi je, laknulo, i progovorio sam prije nego što sam začuo onaj tihi glas kako mi zamuckuje u mislima govoreći mi da stanem: »Preživljavanje posmrtnih ostataka i imena. Ime u kronikama, tijelo u zavojima, srce, pluća, utroba i jetra u kanopama. Kipići sluškinja koje uzbuđuju i pripremaju za čin ponovnog stvaranja ...« Glas mi se gasio onom istom brzinom kojom se njegovo odvratno uho povlačilo i pretvorilo u njegovo glatko obrijano lice (s crvenkastosmeđom krasticom skorene krvi), nevjerojatno modrih očiju i komadićima kože koji su se zapleli i drhturili mu u obrvama.

A batine koje su uslijedile kao da nije udijelio meni - umjesto toga (u ovoj orijentalnoj glazbi koja se jedva promijenila u posljednjih 3500 godina) vidim kako batine dobiva dječak Atum-hadu, tada još običan čovjek u sve uzburkanijem dobu svojega života, polagano i s oduševljenjem shvaćajući kako je obdaren nečime što ne posjeduje nitko oko njega, kako je njegov uspon na sam vrhunac svijeta (iako se svijet urušavao još dok se uspinjao na njega) posve neizbježan. Ako u svojem usponu povrijedi ili mora napustiti one koje ga okružuju, sve okrutne vikare njegovoga svijeta, to

se trebalo očekivati, što više i uživati, uživati čak i *u trenutku batinanja* («Što se smiješ, pseto?» sjećam se kako me pitao moj vlastiti dušobrižnik, bivši boksač koji je prevrnuo mantiju i skrenuo među Božje ljude, dok su sve teži udarci padali po malenom dječaku, nekako već i tada snažnijem od njih dvojice.)

Ipak, besmrtnost - to je onaj središnji problem i temelj za ono što nazivam »paradoksom grobnice« što je, tek sad primjećujem, jako dobar naslov za knjigu. *Paradoks grobnice: Atum-hadu, Ralph Trilipush i rješenje zagonetke stare tri tisućljeća.*

O besmrtnosti i paradoksu grobnice: Drevnim je kraljevima bila potrebna velika količina prtljage za uspješno putovanje u zagrobni život – a budući da se većina te popudbine prosječnom stanovniku doline Nila činila kao zlato, dragulji i skupocjeni namještaj, privremeno mrtvi kralj zasigurno je u svoju privatnu grobnicu privlačio neželjene posjetioce, i to baš usred onog neugodnog međuvremena između smrti i ponovnog rođenja. Šećer njegove riznice privlačio je količine mrava dovoljne da mu upropaste, ne samo njegov vječni izlet, nego vjerojatno i truplo. (A potencijalni su pljačkaši grobova brojnošću značajno nadmašivali potencijalne stanovnike grobnica - budući da čak ni stari Egipat nije jamčio besmrtnost baš svakom seljaku ili pralji.) Stoga su kraljevi bili razapeti između izgradnje, s jedne strane, kićenih ali neprobojnih grobnica ili, s druge, grobnica potpuno skrivenih.

Problem s onima prvima - vječna neprobojnost jednostavno *ne postoji*. Čak i kad bi kraljevski graditelji nadmudrili i one najlukavije pljačkaše tijekom sljedećih 500 godina ... no, to je samo 500 godina, kap u moru. Problem s drugim rješenjem: ako kralj, čak i s velikim naporom, proguta ponos i prihvati poniženje pokopa u neobilježenoj grobnici, daleko od hramova podignutih za obrede koji će ubrzati njegovo putovanje u podzemni svijet, čak i ako bi se odrekao da ga gledaju

kao kralja koji zna kako valja prirediti pogrebne svečanosti i dizajnirati stvarno dobru grobnicu, sve to zato da bi smještaj grobnice ostao u tajnosti (mijenjajući tako jedan vid besmrtnosti drugim), naposljetku se sučeljava s neugodnim pitanjem: koliko tajno je dovoljno tajno?

Na primjer: graditelj grobnice svakako zna gdje se nalazi vaše bogato namješteno privremeno počivalište, i kako se u njega ulazi. On će koristiti, najmanje, nekoliko stotina radnika i robova koji će ga izgraditi, ukrasiti i opremiti. Dakle - to se lako može riješiti: upotrijebi se ratne zarobljenike koje se, kad je grobnica spremna za useljenje, jednostavno pokolje. Naravno, mora ih se pokopati negdje daleko od mjesta - kako ih prebaciti, mrtve ili žive? A sad, tko bi još mogao znati, tko je nekom rođaku rekao da će se tog dana vratiti kasno s posla u Deir el Bahariju? A ljudi koji su po vašim naredbama poklali zarobljenike - nagađaju li oni zašto su to učinili? Je li netko nešto izblebetao šogoru kojem je potreban novac? Sve više neriješenih problema. Što se tiče arhitekta, čovjeka koji zna sve vaše tajne - njega valja nagraditi! Palače, zlato i lijepa grobnica samo za njega, ne bi li ga se obeshrabrilo od pomisli da isprazni vašu dan nakon što se uselite. Na trenutak dišete lakše, a zatim se sjetite opustošenih grobnica vaših predaka koji su, svi redom, vjerovali kako su lijepo riješili sve probleme s vječnošću. Njihove prazne rake čekaju vas i tjeraju na razmišljanje svaki put kad poželite malo izaći iz svoje prijestolnice u Tebi, malo prošetati uzvisinama i udolinama po mjesečini, samo kako biste vidjeli mjesta na kojima se nalaze opljačkani grobovi koje su, vlasti u panici, očistile bacajući ostatke tijela i dobara u na brzinu sklepana skrovišta, skupne grobnice u kojima nekoć moćni muževi i žene sad leže jedni na drugima, hrpimice, nadajući se kako će jednoga dana Oziris uspjeti razlučiti komu pripadaju čija crijeva.

Dakle - ne valja raditi predstavu. Ne valja ni raditi u tajnosti. Sljedeća, prirodna pomisao jest, naravno, ideja o osnivanju nekropole pod državnom zaštitom, Doline kraljeva, u kojoj nitko ne

pokušava ništa potajice, nego se mumije pouzdaju u dobro plaćene žive zaštitnike pretrpanog, obzidanog grada mrtvih. »Držimo se zajedno«, kažu kraljevi tijekom tog razdoblja optimizma. »Gradit ćemo ne skrivajući se, ostavljajući besmrtnne dokaze naših bogatstva i moći i, dok će nam se mumificirani obrazi lijepiti za pljesnivu čeljust, stvorit ćemo instituciju, stvorit ćemo vladino ministarstvo za upravljanje i zaštitu groblja. Kraljevi koji će doći poslije nas shvatit će kako je održavanje sigurnosti u nekropoli u njihovu vlastitu budućemu interesu - svaki će kralj vjerovati u svojega nasljednika, zato što će svaki od njih znati kako i taj nasljednik, zauzvrat, mora vjerovati kako će mu *njegov* nasljednik uzvratiti uslugu.« Zlatno pravilo koje štiti sve ono zakopano zlato. »I ti ćeš jednom zaživjeti krhkim životom, o itekako, stoga učini to za mene danas, a budućnost će nas štiti obojicu.« Osim! Osim što sadašnjosti ne treba dugo da bi otkrila kako su hipotetične neophodnosti daleke budućnosti malo važne kad se pojave hitne, ovovremene potrebe. Primjer: vladi je potreban novac za rat ili spomenike, policia osiguranja besmrtnosti blista pod pijeskom i sve više nalikuje pametno smještenoj riznici - prošlost se čini voljnom novčano potpomagati sadašnjost, a problemi buduće besmrtnosti sadašnjem se rastrošnom kralju čine neizmjereno dalekima.

Odjednom vlastita besmrtnost, važnija od svega u cijelom univerzumu, djeluje zastrašujuće lomno - svakim danom sve ste stariji, svakim danom neprijatelj je sve bliže. Kako ponijeti sve potrebno za nesigurnu budućnost, pritom ne izgubivši ništa, i ne privukavši na sebe neželjenu pozornost? Dilema svakog putnika - moja tijekom puta prema jugu, kraljeva na putu u podzemni svijet: kako se spakirati?

Tri dana do doznake.

Plesačice na uskoj pozornici podsjećaju na Atum-haduov stih:

*Dvje sestre voli Atum-hadu
povede ih u sobu, u tvrdomu gradu,
no bolno im ta ljubav svane,
jer kraljeva ljubav proizvodi rane.*

**(9. katren, Fragmenti A i C, iz Ralph M. Trilipush:
Žudnja i varka u drevnom Egiptu)**

Koliko se onaj jadni Harriman previjao kako bi svladao čak i taj, relativno blag odlomak! »Dvje sestre svojim nevoljnim ponašanjem privukoše kraljevu pozornost«, i »Atoom-hadoova komora pravde«, i »vrelina kraljevskoga gnjeva«, i tako dalje - uvrijeđeni moralist sklanja se pod okrilje jurisprudencije.

19. listopada

Kairo, kabaret, kasno noću

Moja draga buduća kraljice,
upravo sam ponovno pročitao tvoje pismo od 22. rujna - što sam neprekidno činio ova tri dana - i sad tvoje lice vidim kamo god skrenem pogled, čak i na ovu orijentalnu pozornicu. Žene na sceni skidaju svilene šalove praćene zvukom tamburina i cilikom violine - velovi s njih padaju poput

parfema. Kad stupe na pozornicu djeluju gotovo gole, no i nakon višeminutnog skidanja velova koji u hrpama leže oko njih na pozornici i po stolovima, nisu nimalo ogoljenije nego kad su stigle - svojim su svilenim kožama načinile liticu visoku poput one pustinske, koja skriva kraljevu grobnicu.

Kairo je prepun podsjetnika na tebe. Palme u noći prilično precizno podsjećaju na golemi, uveli buket, nalik onomu kojeg sam ti pružio prošlog proljeća, onda kad si izašla iz kočije, odsutna pogleda, jedva me prepoznavši - a ja sam proveo dva sata na pljusk, čekajući na tebe. Upravo sam se sjetio one svibanjske večeri kad smo se vozili pedalinama po jezeru u Gradskome parku, kad sam ti recitirao Atum-haduove stihove i kad si se smijala:

Atum-hadu po prvi put vidi svoju ljubav novu.

Srce i tijelo bujaju u ljubavnome zovu.

Sidi će s uma, na oči past će mu tama,

ako mu je ne dovedu odmah, голу, bez stida i srama.

Sjedila se i smijala mi se, spokojno i zbunjeno. Vidjela si *mene*, pogledom si prodrila iza šokantne poezije iza kraljevih apetita i vidjela *istinskoga mene*, onakvoga kakav jesam. U tom sam trenutku znao kakvo je to nesvakidašnje otkriće - kao da sam otvorio grobnicu prepunu dragulja i blistavoga zlata. Pogledala si me, vidjela što je vrijedno i dragocjeno u tvojoj ljubavi. Ništa zakopano ni pod kojim pijeskom ne može se usporediti s tim proljećem uz tebe, s time što sam te pronašao, zaljubio se, zadobio te. Margaret, ti si sjajna djevojka. Sve što sam ikad želio u životu.

Ubrzo ništa neće stajati na putu našem vjenčanju. Molim te, čekaj, budi strpljiva, ojačaj, ozdravi i čekaj, čekaj mene, čekaj. Vratit ću se brže nego što misliš, uzeti te u naručje, prekriti te blagom, smjestiti te u dom kakav se nisi ni usuđivala sanjati, ispunjati tvoje dane zabavama i svime što god poželiš. U pismu si me upitala gdje bismo živjeli. Dakle, u palači, ti i ja, u palači pored rijeke, pod palmama, i neće nam nedostajati ništa.

Tvoj kralj,
RMT

P.S. - nadam se da ćeš ovu moju zabrinutost vidjeti u pravome svjetlu: čini mi se da ti se otac malo previše oslanja na Inge kad je u pitanju tvoje liječenje. Bez obzira na dijagnozu, tvoj umor i napadaje morao bi moći izliječiti dobar liječnik, lijekovima koji ti daju više energije, no sudeći po pisamcu koje si mi uputila u lijekovima izazvanom deliriju, čini mi se kako ti daje stvari koje samo *pogoršavaju* tvoje simptome. Dopusti mi reći kako te nitko ne poznaje bolje od mene, osobito u trenucima kad si bila posve zdrava i bujala životom, a kad mi postaneš supruga, nećemo štedjeti ni kod jednog specijalista za to područje. Ljubim te. Moja si kraljica.

Starački dom Sumrak nad Bayviewom
Sydney, Australija
24. prosinca 1954.

Još sam ovdje, Macy, još sam ovdje. Iako sam vas vjerojatno natjerao na razmišljanje. Još jedan tjedan iza mene. Čeka nas Božić. Kažu, vrijeme radovanja.

Pitam se, Macy, jeste li religiozni. Ja nisam ni najmanje - sve je to porez na glupost. Ali, ovdje živi jedna starica, stvarno nije sasvim pri sebi - i kao većina nije progovorila čitavu vječnost, samo bulji u televizor, no jutros mi je rekla - prvi put da se obratila ikomu - rekla mi je kako ljudima na onom svijetu sude sve one životinje koje su ih vidjele na ovome. Ne krave koje smo jeli, ili ribe koje smo upecali - mislim da ni ona nije 'vegeterijanka' - samo one zgodne životinjice koje te prate dok ideš svojim poslom. Mačke koje te gledaju dok si sam. Psi koji leže na vreloom suncu, s druge strane ceste. Ptice pred prozorom. Zlatne ribice u akvariju. Ona kaže kako sve one izvješćuju o svemu što su vidjele, zatim se okupe i odlučuju dobivamo li krila ili trozubac u guzicu. Što mislite o tome? Razmišljam o svim onim životinjama tužnih očiju s kojima sam bio nasamo, mislio da drijemaju, da ne razumiju ništa čak ni kad su budne. Iznimno čudna pomisao, jako uznemiruje. Ne može biti tako, no jeste li ikad čuli da netko priča o tome?

Vaša je teta Margaret, vjerojatno to ne znate, 1922. godine imala psiće, možda ste ih vidjeli na slikama - tibetanske španijele; pamtim kako mi je to rekla kad sam osvanuo na kućnim vratima vašeg prastrica, 13. listopada 1922. Vrata je otvorila vaša teta, a psići su lajali na mene kad sam ušao. I prvo što mi je rekla, prije nego što sam uspio izustiti išta, bilo je: »Tibetanski španijeli, jako su skupi, nevjerojatno *rrrrrrrrrrrrrijetkh*. Izgovarajući *rijetki*, kao da je zarezala i iskesila zube. Dakle, eto žive vatre, pomislio sam. Teta vam je bila stvarno zgodna - prilično živahna vrsta moderne djevojke. Pitam se je li me ikad spominjala vama - ako se tu ima što reći - ne mislim da bi rekla išta, ne zavaravam se da sam na nju ostavio imalo dublji dojam, lako, moram priznati, znala je ona malo razvući istinu kako bi priča zvučala zanimljivije - eto, kao jedina zamjerka koja bi se mogla izreći na račun njezinih zapisa.

Vaš prastric bio je ozbiljan, poštovanja vrijedan čovjek. Iako gruba izgleda, taj krupan tip zalizane kose ponudio me iznimno finom cigarom. U svojoj velikoj radnoj sobi, sjedio je za velikim, do sjaja ulaštenim stolom i pokazao mi reklamu koju je proučavao. »Za blagdane«, rekao je. »Pokušavam odlučiti trebam li je odobriti ili ne.« Na crtežu je žena posluživala neku divovsku pečenu pticu na golemom pladnju - ispod je pisalo: »Ne poslužujte finu perad na falšnom pladnju. Finneran -fino i finije - za blagdane, najfinije!« Žena na crtežu bila je vaša teta. »Trajalo je do beskraja«, uzdahnula je. »No, bar nisam morala držati puricu. Nju je slikar ubacio kasnije - tip je malo previše ženstven.«

»Dosta s tračevima«, promrmljao je Finneran. »Imamo gosta. Gospodine Harol-de Ferrell iz tvrtke 'Tailorove međunarodne istrage', koji ste nam doputovali čak iz Australije, kako vam možemo pomoći?« Razgledavao je moju posjetnicu, dok je u ustima valjao nezapaljenu cigaru. »Mislim da nisam nikad ništa radio u Australiji.«

Objasnio sam mu kako radim na slučaju nasljedstva jednog Australca, i da mislim kako bi mi njegov poslovni partner, profesor Trilipush, možda mogao biti od pomoći u pronalaženju nestalog nasljednika - budući da se poznaju još iz rata. »Ralphie?« ubacila se vaša teta. »Harry, on vam je malo više od *poslovnog* partnera!« Svidjelo mi se kako me odmah prozvala Harry i držala se toga do kraja.

»Maggie, gospodin je ovdje poslovno sa mnom, dakle, tutanj.« Podigla je obrve, podrugljivo se naklonila, pokupila pse i zalupila vratima za sobom. Mislio sam kako sam već posve pročitao vašu tetu: razmažena, šarmanтна kad to poželi biti, pomalo snob, no mlada je i nema nikoga tko bi je naučio finesama. Bez uvrede, Macy, ali to nije bio stari novac. Batler nije otvarao vrata - dakle kućanstvo u kojem žive stvarni ljudi. Shvatite - tako mi je draže. Sviđalo mi se kako je Finneran

govorio, njegov mi se dom odmah svidio. Bio je bogat (bar sam mislio), ali je shvaćao što pokreće stvarne ljude, znao je ograničenja vlastitog bogatstva. Nadam se da se taj opis može primijeniti i na vas, u vašem njujorškom apartmanu.

»Stvarno tvrdoglava mladica«, rekao je njezin otac nakon što je utihnuo odjek vrata. »Zapravo je mislila reći da je zaručena za profesora Trilipusha.« Macy, to mi je bilo uistinu važno saznanje. »Sjajan tip«, nastavio je Finneran, s prilično zanimljivim prizvukom u glasu. »Poznajete li ga? Ne; ma, vraški sjajan momak. Stara engleska obitelj, pakleno hrabar kao vojnik, stručnjak u svojem području. Rijetka ptica -takvih se ne sreće često, čak ni u Engleskoj. Mislim, uhvatiti takvoga u Bostonu, da mu Margaret osvoji srce - stvarno smo sretna obitelj.« Možda to nije bilo doslovno tako - ali je to otprilike bit stvari. Kao što sam vam se trudio objašnjavati, vaš prastric baš i nije bio ulašten poput Marlowcovih i oprostite mi što to govorim, znao sam da se upravo zbog toga ponosio Trilipushom kao budućim zetom. Nesumnjivo će ga to vjenčanje podići dvije ili tri stube na društvenoj ljestvici Bostona.

Započeo sam polagano, objasnio slučaj Daviesovoga nasljeđa i zatim upitao gospodina Finnerana može li mi reći gdje bih mogao pronaći profesora Trilipusha. »Naravno, naravno«, reče i posegne za adresarom kojeg je držao u ladici pisaćeg stola. Upitam ga: »Oprostite, znatiželjan sam kako ste ovdje, u Bostonu, upoznali profesora Trilipusha?« Rekao je kako ih je upoznala Margaret, dovela ga je u kuću i pokazala ga onako kako djevojka pokazuje skupocjenu ogrlicu. Bila je na njegovomu javnomu predavanju, razgovarala s njim, sprijateljili su se, i onda se stvarno »zatelebala u tog Brita«. Jesu li bili zaljubljeni kad ga je upoznala s ocem? »Ne, ne,« reče Finneran, »dovela ga je kako bi meni učinila uslugu. Kako bi mi opisao ekspediciju koju planira, budući da je znala kako ja i još nekoliko poslovnih partnera vječno tragamo za mogućnostima ulaganja - a po

Margaretinim je riječima Ralphov projekt zvučao obećavajući. Mudrica mala.« Naravno - Finneranov 'novčarski klub' malo se zadubio u problematiku i odlučio potpomoći egipatski pohod. (Macy, obratite pozornost: Finneran je na Trilipusha uložio vlastiti novac, novac svojih prijatelja, kćerino srce i društveni ugled.) »Cijelo sam vrijeme govorio Margaret kako je on sjajan momak i, ako ne griješim, daje gleda 'onako'. I nije mi vjerovala. Zapravo, strašno je stidljiva, gospodine Ferrell, no znam ja kako to ide. Ubrzo pošto smo Trilipushu rekli kako smo voljni uložiti u njegovu ekspediciju, zatražio me je Margaretinu ruku, poput pravog engleskog džentlmena.«

»Financijski gledano, bilo mi je drago što sam dobio takvu priliku. Baš onakvu kakvu volimo u našem klubu - sigurnu, ne bez rizika, no mi smo zaštićeni i to smo se zaštitili unaprijed. Zahvaljujući mojoj djevojčici, dobili smo priliku uložiti prije muzeja, banaka i sličnih. Svi bi oni redom objeručke prihvatili takvu priliku, no mi smo bili prvi. I, naravno, bilo mi je jasno da se Margaret zaljubljuje - bilo to njoj jasno ili ne, a tko sam ja da se suprotstavljam ljubavi? Gospodine Ferrell, kad imate svoju curicu i kad naiđe takav tip, ma, razumijete.« Vjenčanje se trebalo održati odmah po Trilipushevom povratku s iskapanja.

Je li Finneran egipatska iskapanja smatrao sigurnom investicijom? Ne (ha-ha), naravno da nije, no u igru su ušle jedinstvene okolnosti, prednosti: »Trilipush je tijekom rata, s onim svojim prijateljem, pronašao nešto, što u velikoj mjeri dokazuje postojanje grobnice. Pojednosti su složene. Priznajem kako ne razumijem sve te znanstveničke začkoljice. Nije riječ o karti koja vodi do blaga - morate znati kako čitati povijesne dokaze — znate, ne rvrđim kako sam obrazovan čovjek, no Trilipush je sve to objasnio i više nego uvjerio cijelu našu skupinu kako sve, koliko se može zaključiti i iako nikad ne postoje konačna jamstva, ukazuje na brza i unosna otkrića.«

Dakle, svi ti novi podaci pomalo su me upozoravali na moguću pogibelj – uvidjet ćete to i samo ako na trenutak prestanete razmišljati kao njegov pra-nećak i uključite se ponovno u ulogu moga pomoćnika. Dakle, znao sam dovoljno da u tom trenutku zaustavim vjenčanje: laži o Oxfordu, upitan vojni dosje, nevolje sa šefom katedre na Harvardu. A što bi uslijedilo nakon detonacije takve bombe? Macy, evo moje iskustvo - nikad nije izvjesno tko će stradati u takvim situacijama. Razmislite malo, dosad biste trebali znati kako funkcionira naš posao. Prvo, bili su mi potrebni odgovori na pitanja, a njih ne mogu izvući iz pobješnjeloga i uspaničenog bivše-budućega punca. Drugo, vi i ja bavimo se poslom koji počiva na vremenu - ne možemo prodati *podatke*, stoga prodajemo *vrijeme*. Dakle, kasnije u razgovoru, kad smo gospodinu Finneranu predložili da nam postane novim klijentom, dali smo okvir njegovim očekivanjima izjavljujući kako će istraga o prošlosti kćerinog zaručnika potrajati nekoliko tjedana. I, konačno, podaci (i vrijeme potrebno za njihovo skupljanje) imaju vrijednost samo ako kupac plati za njih. Da sam toga dana Finneranu ispričao istinu, vjerojatno bi me gnjevno izbacio iz kuće. Od prvog mi je trenutka bilo jasno kako Finneran ne želi čuti nijednu *istinu* o Trilipushu - kasniji događaji pokazali su da sam bio u pravu. Ne, savršeno sam dobro znao da će Finneran platiti *umirenje*. A tankočutan detektiv svojim klijentima daje ono što oni trebaju i ono što plaćaju. Ferrellova pouka: zadovoljni klijenti plaćaju. Naposljetku, među nama, kao čovjek čovjeku, Macy, nisam želio izazivati bol i to je istina. Bilo mi je jasno kako ću morati otputovati u Egipat kako bih dokraja istražio Caldwellovu i Marloweovu smrt, te kako bih Trilipusha ispitao o njima. Dakle, želio sam Trilipushovu adresu i itinerar - i to je sve. Ništa ne bih dobio otkrivajući ijednu jedinu riječ o engleskom sodomitu ili dobrom australskom dečku koji mrtvi leže u pustinji, dok engleski satnici koji lažu o svojem obrazovanju izranjaju u Bostonu i zarobljavaju srca prelijepih mladih žena, trateći pritom časno zarađen novac.

Dakle, mogao sam se za šest dana ukrcati na brod za Aleksandriju, budući da vašoj obitelji nisam želio dosađivati ništa više nego što je potrebno, nego, za dobar honorar, umiriti zebnje vašeg prastrica. Finneran mi je dao Trilipushev u adresu u Kairu, posudio mi primjerak prospekta za ulagače kako bih ga mogao pročitati tijekom boravka u Parker Houseu, zatim smo se rukovali. Rekao sam mu kako ću preliminarno izvješće imati za nekoliko dana.

Priželjkujem li da je vaša obiteljska priča završila u tom trenutku? Dijelom da -i to je istina. No, teško je. Da ga nisam uzeo za klijenta, jednostavno bih izašao, pročitao prospekt u hotelu, zamolio hotelskog teklića da ga vrati, drugi dan otputovao za New York, i pet dana kasnije za Egipat - što bi završilo drugačije? Teško je nagađati sa sigurnošću, bez obzira što govorila čija sjećanja - svakako bih rado pročitao sve što ste pronašli nakon tetine smrti; sva pisma i dnevnike, sve što bi mi pomoglo shvatiti što biste vi još mogli znati. Ipak, jedno jc sigurno - da se vaša teta udala za Ralpa Trilipusha, u tom bi se domu mnogi životi temeljili na lažima, što jc gore od ičega. Spriječio sam to svojim djelima. I ponosan sam. Tip kojemu se posrećilo oženiti se s vašom tetom svakako mi mora biti, bar malo, zahvalan. Siguran sam da se i ona, nakon nekog vremena, s veseljem sjećala mojih usluga. Spasio sam nju, i to skupo platio.

Bilo kako bilo, išao sam glavnim predvorjem, upravo uzeo kaput, kad me Margaret zaustavila na vratima, psići su nam se motali oko nogu - rekla je kako mi želi ponuditi limunadu, jer je tata užasno neodgojen što me baca iz kuće a da ne popijem ni kap, stoga će me ona malo zabavljati i onda ispratiti. Njezin se otac nasmijao, pokorio se njezinoj želji kao da je to nešto posve obično, protresao mi ruku i povukao se u radnu sobu - ostavivši vrata otvorena.

Dakle, ako smijem govoriti otvoreno, vaša teta imala je tri osnovna raspoloženja. Tijekom dva mjeseca koja sam proboravio istražujući u Bostonu upoznao sam je prilično dobro. Ne znam što

vam je rekla nakon svih tih godina. Ne laskam sebi da sam joj ostao u trajnoj uspomeni, no u to vrijeme ne bih se bio zakleo da je bila ravnodušna prema meni.

Tri raspoloženja: poslijepodne, kao onog dana kad sam je upoznao, bila bi prodorna. Mogla je nasmijavati, mogla je šarmirati, ponašati se prema čovjeku kao da je prava zvijezda - pa, naravno, bila je bogata, mlada žena (barem naizgled, budući da nisam primijetio nikakve pukotine na pročeljima svijeta njezinoga oca), a pozornost bogatih, mladih žena uvijek izaziva ugodu. Znam dovoljno o ljudskoj psihologiji da znadem kako je to pravilo gotovo bez iznimaka. Tog je popodneva sjedila nasuprot meni, sa svojim psićima, svi su se izvalili na dugoj sofi - tada je rekla: »Dakle, sad ćemo popiti limunadu, a vi, što mi možete ispričati o Australiji, zemlji u kojoj svi jedu klokane, nisam li u pravu?« Pogledala me je tako da nisam mogao odbiti takav poziv. Vi vjerojatno ne biste to hinjeno neznanje shvatili ozbiljno - vi biste je, posve ozbiljno, smatrali ženom, iako joj je tada bilo tek dvadeset ili koja više. Što je s dvadeset godina mogla znati o svijetu? Čovjek bi pomislio, ništa. No, onda otkuda joj takav šarm? Bogatstvo, bogatstvo, bogatstvo, čak i ono novoga kova. Ono zna kako to stvoriti. Naravno, eto mene, propovijedam papi, nije li tako, Macy?

Raspitivala se, gledajući me malo iskosa, o mojim poslovima u Sjedinjenim Državama, rekao sam joj vrlo malo - samo sam je upitao je li njezin voljeni ikad spomenuo australskog vojnika, Paula Caldwell. Ne, nikad nije čula to ime. Onda sam joj malo pričao o jednom Paulu egiptoljupcu, o tome kakav je život kad se ne rodiš u bogatstvu - što je zadesilo i nju i Trilipusha. »O, gospodine Ferrell, sad se tako sraaaamim«, rekla je, hineći stid. »Ali, znate, tata je ovamo došao bez igdje ičega, dakle nije onako kako vi to mislite. Zapravo, mi smo vam jako obični ljudi.« Nasmiješila se, nimalo obično - taj smiješak neću nikad zaboraviti. Znala je ta, stvarno je znala.

Zamolio sam je da mi ispriča kako je upoznala Trilipusha, kako su se zaručili, i upitao smeta li joj ako bilježim.

»Ma, stvarno sjajno! Zapravo bih željela da svi bilježe dok ja govorim! Dakle, ne poznate Ralpa? Ma, znate, on vam je stvarno savršen. Iskreno govoreći, tipovi koje sam sretala po Bostonu nisu mi ni do peta. Znate, zagledavalo me nekoliko tatinih direktora, neki od poslovođa po dućanima i neki svirači po lokalima u koje povremeno zalazim kad mi to dopuste tata i Inge, onda su tu bili i neki tatini poslovni partneri, J. P. O'Toole i drugi, ali Ralph, to vam je posve drugi svijet, znate, lik iz romana za djevojke. Sve mi prijateljice kažu da se moram uštipnuti i probuditi. Znate, on vam je istraživač, svi u obitelji su mu istraživači, englesko plemstvo, no nisu bogati ... a njegov naglasak - ovaj, i vi imate zanimljiv naglasak, Harry, samo drugačiji. A on je posve sam na svijetu, roditelji su mu umrli, a bio je jedinac, ipak imao je te divne prijatelje na sveučilištu u Engleskoj, od kojih je jedan, njegov najbolji prijatelj, poginuo na kraju rata, a Ralph je bio tako tužan, samo je želio sve ostaviti za sobom, čak i imanje, čije održavanje stoji više novca nego što ima, iako se uvijek može vratiti i ponovno otvoriti kuću - možda budemo tamo živjeli neko vrijeme nakon vjenčanja. Dakle, nakon rata došao je ovamo dovršiti knjigu, stvarno je bila hit, s obzirom da je povijesna knjiga, zatim je počeo predavati na Harvardu, znate, ovdašnji koledž, najbolji od svih u Americi - i sad bi mu bilo draže živjeti u Americi, pisati i predavati, a nakon ekspedicije imat će pune ćupove zlatnika, vjerujte, da znate onoliko o Egiptu koliko zna Ralph, znali biste gdje treba tražiti -tamo zlato doslovno leži ispod pijeska.«

Taj mali govor doslovno me zadivio, Macy, ni za trenutak nisam posumnjao da ona ne vjeruje u njegovu istinitost - izgovorila ga je takvim glasom, sa smiješkom na usnama, kao da želi reći kako

joj to ne znači doslovno ništa, sve dok je u mome društvu - ne zato što sam bio toliko impresivan, nego zato što se dio njezinoga (poslijepodnevnog) čara sastojao u tome što vam nikad ne bi dala do znanja da joj je zaručnik imalo važniji od vas, ma tko bili, koji u tom trenutku sjedite s njom. Možda je sve to bilo samo za mene, naravno, i znam da mi se, tada, sviđalo tako misliti. Znae, teta vam je znala stvarno zaslijepiti čovjeka.

Ponovio sam pitanje: kako je upoznala tog heroja današnjice? Po njezinim riječima, zaručili su se i prije nego što je na dnevni red stiglo pitanje očevoga novca, prije sastanka s ulagačima, no bila je sigurna da će se Trilipush svidjeti ocu i da će otac svakako blagosloviti zaruke, čak i unatoč onim sumnjama koje je gajila na početku. *Sumnje?* »Pa, naravno, mislim, on vam je iz posve drugog svijeta, možda mala curica iz Bostona, poput mene ...« Dakle, pomislio sam, lažnom skromnošću izbjegava skrivenu istinu. Pretpostavljao sam kako se kolebala posve s razlogom - zbog nečega što je osjećala, ali nije mogla izreći. Ne laskam sebi govoreći kako joj je moja nazočnost pomogla da malo usporedi, no bilo je jasno kako će, ako dovoljno dugo bude razgovarala s nekim posve različitim od Trilipusha, možda početi shvaćati kako poštenu muškarci reagiraju na nju, a i na žene uopće. Dodala je: »A i tati sam učinila uslugu time što sam Ralpa uvela u njegov klub. Mislim, predala sam mu Ralpa prije nego što su ga se dočepali oni veliki muzeji«.

A tko je jadni, mrtvi prijatelj iz rata? »A, taj, drugi arheolog, njegov najbolji prijatelj iz Oxforda. Harry, pazite mu samo ime: satnih Hugo St. John Marlowe. Dakle, za vrijeme rata uvijek su odlazili na dopuste kako bi iskapali, i jednom su prilikom on i Marlowe pronašli ono - užasno tajanstveno ime, Fragment C - i pomislili kako bi mogli, posljedično, pogoditi gdje se nalazi grobnica, i to grobnica do vrha napunjena zlatom i umjetničkim predmetima. Namjeravali su, prvom prilikom, potražiti grobnicu, no tada su Ralpa poslali u Tursku, što je bilo stvarno strašno,

a Marlowe je morao ostati u Egiptu i čekati, što je naravno i učinio jer su bili stvarno najbolji prijatelji još iz Oxforda, bili su i braća po krvi, no u Turskoj se Ralph odvojio od svojih ljudi dok su u Egiptu mislili da je poginuo - Ralph se morao vratiti tamo doslovno sam i kad se konačno uspio dočepati Egipta, samo nekoliko dana prije toga, nestao je onaj jadni Marlowe, no u šatoru je ostavio Fragment C. Ralph ga je čuvao kod sebe, ne znajući je li Marlowe živ ili nije, a kad je morao konačno prihvatiti činjenicu da je Marlowe mrtav, želio je samo sve boli rata zakopati za sobom tako da je Fragment C donio sa sobom u Boston i na njemu izgradio svoj znanstvenički ugled i dobio posao na Harvardu - o, Bože, čujete li vi kako ja me-ljem. Harry, možete si zamisliti kakav su dojam ostavile te pustolovne priče na naivnu djevojku iz Bostona?«

Naravno da sam mogao, no Margaret nije bila naivna djevojka, dakle bilo mi je malo teže zamisliti kakav su učinak te priče ostavile na nju. Je li znala da ponavlja potpune besmislice? Zar joj nije palo na pamet da je cijela priča samo hrpa laži i nemogućih tvrdnji, koja među svojim krivotvorenim stranicama skriva i dva trupla? Ljudi prikladno nestaju u Turskoj i Egiptu? Vjerni prijatelji čekaju jedni druge prije nego što pokušaju iskopati i podijeliti blago? Mape koje vode do skrivenog blaga leže na dohvat ruke u šatorima nestalih vojnika? Zar je mislila da sam ja povjerovao? Macy, moram naglasiti kako joj nisam rekao ništa o svojim sumnjama. Bio sam odan i klijentima i nevinima. Sudite mi po ovomu: Trilipusha sam mogao tisuću puta prodati vašoj teti, no to nisam učinio.

Ipak, službeno govoreći, i ako me već pitate, po glavi mi se motalo ovo: ako uistinu postoji skriveno blago u toj rupi koju su Marlowe i Trilipush pokušavali pronaći, izgledalo je sve vjerojatnije da je Trilipush - osiromašeni plemić s krivotvorenim akademskim titulama - ubio Marlowea zbog toga i potom pobjegao u Ameriku dok se stanje ne smiri. Tamo je došao na

dovoljno dobar glas da od lokalnih naivaca izvuče nešto novca pomoću kojega će se vratiti i iskopati blago. Dakle, u tom trenutku, 1922. godine, očito je kako se nikad neće vratiti s druge ekspedicije u Boston. Djevojku je iskoristio, od njezine obitelji svojim engleskim šarmom izmuzao novac i tako završio s njom. Osim novca, što bi njega moglo zanimati kod nje? Očito je bio homoseksualac, baš kao i Marlowe i Quint - to sam znao još prije nego što smo se susreli. Tada mi je palo na pamet: vjerojatno je bio Marloweov prilježnik i prije odlaska u Egipat. Možda je Trilipush bio Marloweova potajna zabava još u Oxfordu, očito ne student, nego samo netko tko živi u Marloweovom svijetu i prima njegov novac za svoje nemoralne naklonosti. Što objašnjava očevice njegova postojanja, kao i nepostojanje službenih spisa. Nakon toga Trilipush, u zamjenu za neprekinut dotok novca, odlazi s Marloweom u rat, gdje banče i bludniče kao pravi Englezi. No tada ga premještaju u Tursku - nestaje njegov bogati zaštitnik, jako grozno. Vraća se (vjerojatnije bježi) iz turskih bitaka da bi, na vlastiti užas, otkrio kako je, u njegovu odsustvu, siromašni, mladi egiptoljubac, Australac, Paul Caldwell, (*Od svih baš Australac*, vjerojatno misli bankrotirana, ali i dalje snobovski nastrojena engleska tetkica) postao nevinim predmetom Marloweovog ljubavnog žara. Idemo korak dalje - možda Trilipush nije s Marloweom pronašao kartu. Možda su je pronašli Marlowe i *Caldwell dok* je Trilipush bio u Turskoj. Trilipush, vrativši se s Galipolja, iznenadi par i, pokretan zavišću prema novoj Julietti i pohlepom prema tajnom otkriću u pustinji ubija i Marlowea i Caldwella, skriva njihova trupla i bježi u SAD. Dakle, morao sam poraditi na tome kako bih sve dokazao, no i dalje mi je bilo nejasno zašto su nedostupni vojni dosjei -no to samo pokazuje, Macy, koliko sam rano shvatio glavne činjenice slučaja koje sam vam objasnio one večeri kad smo se našli u hotelu Parker House, po povratku iz doma mogega najnovijega klijenta.

Macy, glavna žrtva ove tragedije - a to mi je bilo kristalno jasno i prije nego što sam ispio svoju prvu čašu limunade - bila je vaša ljupka i očaravajuća teta. Slatka, nevina djevojka, kojoj je glavom zavrtio perverzni ubojica, i iskoristio je da se dočepa obiteljskog novca. Želio sam pomoći, Boga mi, bilo mi je jasno da ju je taj so-domit izigrao i već ostavio, iako to još nije znala. Da sam joj to rekao, vjerojatno bi me mrzila do smrti. Da sam pričekao da se sve odvije svojim tokom, vjerojatno bi postala predmetom sprdnje cijelog Bostona. Ispijajući tu prvu limunadu znao sam da su mi ruke vezane, a da mi izbori baš i nisu najblistaviji.

Tijekom sljedećih tjedana upoznao sam i drugo raspoloženje vaše tete Margaret -ranovečernji specijalitet. Nekoliko dana kasnije vraćao sam se u hotel nakon razgovora s još nekoliko harvardskih profesora kao i s Trilipushevima studentima i tada sam, na svoje veliko iznenađenje i zadovoljstvo, otkrio da me u predvorju čeka Margaret. Otkako sam je upoznao nije mi izlazila iz misli. Bilo je oko sedam uvečer, i nije imala pratnju. »Harry, dakle, večeras bilježnica ide u zapećak, idemo se malo zabavljati.« Takva je bila u svojem najboljem izdanju. I dalje ste se u njezinom društvu osjećali kao najvažnija osoba na svijetu, no nije bilo one prijetvornosti koju je pokazivala kao bogata domaćica. Bila je blistava, prirodna, mlada djevojka blistavih očiju, uzbuđena da vidi što joj novo nudi život. Šalila se, dobacivala primjedbe na tuđi račun, no to mi se sviđalo, vjerujte mi. Uzela ine pod ruku i provela dijelovima Bostona koje mi nikad ne bi palo na pamet posjetiti. »Harry, ne brinite, to vam je moj svijet i bit će nam sasvim dobro.«

Vodila me po uličicama gdje sam poželio imati neko oružje, no ona je sjala u tom slabom svjetlu, smiješila se pojavama koje su izvirivale iz polutame i očito uživala što joj je uspjelo šokirati svojeg inozemnog prijatelja - iako sam se svim silama trudio ne skidati osmijeh s lica. »Znate, Ralphieja nikad nisam vodila ovamo, nikad ni neću. Harry, on vam se tu ne bi uklopio poput vas.« Svidjela

mi se usporedba. »I, Harry, neka to ostane naša mala tajna.« Što mi je posve odgovaralo - nipošto nisam želio da me spominje Trilipushu.

Pozvonila je na jedva vidljivim vratima u mračnoj uličici - ne bih vam stvarno znao reći gdje smo bili. Otvorila se mala špijunka, crne su nas oči pregledale, zatim se zatvorila i otvorio se zid da nas propusti u bučnu zabavu, u bar, biljarsku salu, plesnu dvoranu s džezom, među muškarce i žene udobno zavaljene po kaučima, na jastucima, u krilima. »Harry, dobrodošli u JP«, rekla je, uvodeći me unutra. Vaša teta stvarno je znala iznenaditi čovjeka. Te večeri bila je savršeno šarmantna, a ja sam vjerovao kako je sve to za mene - sjećam se kako sam pomišljao da je te večeri, iz bilo kojeg razloga, u meni pronašla nešto što ju je privuklo. Vjerovao sam kako mogu vidjeti nekakav prirodni napredak - i nitko me ne može kriviti zbog toga. Danas bih, naravno, rekao kako je sve to bio čisti flert. Malo se znala igrati s vatrom - nije znala kad bi otišla predaleko, znala je prijeći granicu. Takve djevojke uvijek zatekne spoznaja da ljudi nisu igračke, kad na djevojinu zapovijed ne prestanu raditi to što rade - onoga trenutka kad joj u glavi zahiri nešto drugo.

Donijela nam je koktele, sjeli smo na crveni, baršunasti kauč. Možda sam radio na slučaju, možda sam se borio za sebe - teško je to odrediti s ove udaljenosti - no ponovno sam se počeo raspitivati o Trilipushu, ni sam ne znajući što tražim. »On vam je čaroban«, rekla je, ali zagledana u strop, jedva svjesna onoga što mrmljajući izgovara: »Engleski plemić, istraživač. Pravi muškarac ...« Zapravo, ne u strop - zagledala se u mračan balkon koji je okruživao prostoriju, a zatim pozornost ponovno usmjerila na mene. »Harry, što sam govorila?«

Povukla me je, pa smo zaplesali uz pratnju crnačkog džez-orkestra. Pili smo. Točnije, ja sam popio piće ili dva, ona je pila zamjetno više. Tapšala me po ruci, dopuštala mi da joj palim cigarete. »Ralph nikad ne bi pristao ići ovamo«, rekla je. »On vam je, znate, knjiški tip. Ali, Harry, vi

stvarno sjajno plešete!« Što baš i nije bila istina, no nisam se bunio. Macy, želim, ali bilješke su mi pomalo nejasne. Tijekom tog vremena u Bostonu često sam zaboravljao zabilježiti točnu izjavu ili nadnevak - dok sad sjedim ovdje, zagledavši se u zelene blokete zida igraonice, sjećanja se vraćaju u krpama, nekronološke navale događaja pomiješane s onim za što se sjećam kako sam priželjkivao da se dogodi, no što se nije dogodilo. Dat ću sve od sebe da bih to uredio za vas.

Sjeli smo na kauč u J.P.-u, tom njezinom privatnom klubu, a ona me gladila po obrazu. Posve drugačija večer. Ona napola spava, ja vidim sebe, s poznatim odvratnim izrazom na licu. Složit ćete se kako to, s obzirom na okolnosti, pomalo iznenađuje, no njezino milovanje ne primam k srcu. Znae, ostavila me nakratko samoga na kauču, popela se stubama na taj balkon - golemi Crnac koji je čuvao stubište pustio ju je bez problema, a ona ga je u prolazu uštipnula za obraz. Promatrao sam kako bez kucanja ulazi u sobu u suprotnom uglu - saznao sam da je to, kako mi je rekao Crnac, ured J. P. O'Toolea, vlasnika kluba. Vratio sam se na kauč. Minute prolaze. Kad je sišla, ponaša se čudno, smije se preglasno. Pogledam je u oči, u trenutku shvatim da je otplutala. Sjedila je uz mene satima, neprekidno se smiješila, povremeno bi me pogladila po obrazu, no nije izustila nijednu riječ. Macy, slušajte kako starac cvili - svakim otkucajem srce mi je pucalo i zacjeljivalo.

Druge noći - ista ona crvena sofa, ponaša se upravo suprotno, nervozna je, na iglama, puna neke mračne energije, objašnjava mi kako se udaje za Trilipusha samo zato što njezin otac toliko želi - a nju je, kako kaže, baš briga za sve njih, želi samo »da je puste na miru i da se povremeno zabavi. A tata kaže kako su prioriteti dobro ime i dobra veza. Ali Ralph znade biti tako dosadan, sve te priče o Egiptu tjeraju je u san, znate, to je istina. Nitko ne može o Egiptu slušati onoliko koliko je on u

stanju pričati. O Egiptu ili bilo čemu. *Dosadan je, Harry*, no takvi su muškarci nakon nekog vremena. Harry, hoćete li i vi postati dosadni?«

»Ne želite se udati za Trilipusha?« upitao sam, zapanjen tim obratom događaja, načinom na koji je ta pritajena sumnja odjednom izronila na svjetlo dana - odjednom sam bio pripravan reći joj sve što znam o njezinom zaručniku, baciti tu bombu i iskušati vlastitu sreću.

»Pa, ne znam«, rekla je prije nego što sam zaustio išta. »Nisam to rekla, jesam? Ne pričajmo više o tome, kako vam to zvuči? Harry, samo nemojte biti dosadni. Možete li mi ispuniti tu želju? Zar ne bi bilo upravo prekrasno kad bi se pokazalo da nikad nećete biti dosadni? Ne bi li to bilo sjajno? Možemo tako, Harry? Možemo? Možemo?« Kad bi tako progovorila, ne bi se zaustavljala, nastavljala bi klepetati, bez obzira koja joj ideja navirala na usta, samo bi se ponavljala sve dok joj na pamet ne bi palo nešto drugo, na što bi tada preusmjerila snagu, a kad bi ostala bez teksta, povukla bi me na plesni podij. Sve mi je to izgovorila, tjedan, možda dva kasnije. Ne znam što bih vam rekao. Mislim da sam se vjerojatno zaljubio u nju, barem to tako sada pamtim. A ona? Dakle, znam sada kako je bila tužna, bolesna djevojka s previše slobode. Ja joj nisam značio ništa mnogo, možda ponešto - to nije u pitanju - no ne mnogo. Što bih joj ja mogao značiti? Čovjek iz drugog svijeta, druge klase, bez bogatstva, nimalo otmjen. Ništa. Što baš i nije neka tragedija.

Posve je druga priča ono što sam tada osjećao. Potpuno druga. Možda je 'jasnoća udaljenosti' ništa u usporedbi s onim što jc zaboravljeno. Možda, kako to sada počinje izgledati, to i nije bilo nešto posve neobjašnjivo - umjesto toga bilo je logično, a ja sam djelovao poštovanja vrijednom jasnoćom, jasnoćom osjećaja - iako sve to nisam sposoban ponoviti sada na papiru, cijeli životni vijek kasnije. Uostalom, pišem vam iz bilješki i sjećanja - tko bi znao što je sve iščeznulo iz njih? Možda i nisam bio toliko blesav kako sam se prikazivao. Možda se jednostavno sada ne mogu

sjetiti onoga što sam znao tada, svih razloga zašto nije bilo nimalo blesavo zaljubiti se u vašu tetu, sve one sitnice kojima mi je davala do znanja kako je to moguće. Recimo, prihvatimo kao činjenicu kako je željela da se zaljubim u nju, razmišljala o tome da smo zajedno, ostavljajući mi Trilipusha na pladnju - no prolazio je dan za danom a ja sam bio nesposoban premostiti jaz koji nas je dijelio. Iz ove udaljenosti sad me sve to podsjeća na film. Sjećam se kako sam, jednog hladnog dana produljio ostanak i propustio još jedan brod za Aleksandriju - glavom mi je prolazila misao kako se u Bostonu sprema strašan zločin kojega samo ja mogu spriječiti. Ne samo stari zločini koje sam se trudio razjasniti, nego nešto što mi se događalo u tom trenutku, ravno pred nosom - ubojstvo duše te djevojke koju su tjerovali na brak zbog očeva društvenoga položaja i, povrh svega, i otac i kći prevareni od tog engleskog izopačenika. Raspadao sam se trudeći se održati na hrpi sve što znam, sve što pretpostavljam, sve što bih trebao otkriti, sve što bih trebao prešutjeti, kako zaštititi nju, kako je pridobiti, ili sve zajedno.

Tog hladnog dana otišao sam je potražiti kod kuće, no tamo sam naišao na Fin-nerana - kad mi je otvorio vrata, mislio je, naravno, da sam došao k njemu (nije znao da je pratim posvuda); budući da mi ne pada na pamet nijedan prikladniji razlog, odemo u njegovu radnu sobu i razgovaramo o Trilipushu. Izgovorio sam mu više nego što sam namjeravao, no okolnosti su se promijenile, budući da je Finneran sumnjao u Trilipusha i prije nego što sam izrekao išta.

Prije dva dana, priča mi, dobio je vijesti da je Trilipush zapeo u Kairu, morao je odgoditi polazak na nalazište zbog nekih birokratskih začkoljica koje su iskrsnule u posljednjem trenutku - zatražio je da mu partneri novac pošalju u Kairo, a ne u grad bliži iskopinama. Sve u redu, misli Finneran, sve divno i krasno i već se spremao izvršiti nalog, no tada mu se javio profesor Terbroogan s Harvarda - upravo je tog Utog, hladnog dana osobno došao reći Finneranu (nizozemski

osvetoljubivo) kako je Oxfordsko sveučilište upravo telegrafski potvrdilo da tamo nije studirao nikakav Trilipush te kako, ako se pita njega, Terbroogana, Trilipush nema 'ni najmanju šansu' pronaći ono što je obećao svojim financijerima, i da je cijela ekspedicija osuđena na propast. »Harry, tako je rekao. Osuđena na propast.« Finneran hini kako ga se to nimalo ne tiče, no prilično živahno valja nezapaljenu cigaru u ustima. Pita me »nam li nešto o tim oksfordskim 'glasinama'. Terbroogan nije otkrio kako sam mu J« pomogao iskopati taj podatak (tada sam se podsjetio kako mu mogu poslati račun za usluge), no nisam se sramio reći istinu: »Da, pretpostavljao sam«, rekao sam Finneranu. »Zaisusakristanakrižubogablagoga!« povikao je, a cigara je završila na stolu. »Što još pretpostavljate? Zašto sam vas unajmio? Da takve stvari čujem od nekih profesora?« Finneran je bio, razumljivo, zabrinut - njegov novac, njegova kći, novac njegovih prijatelja, mogućnost da je posve javno potpomagao prijevaru. Bilo mi je drago da je netko drugi donio loše vijesti - budući da bi to meni, kao glasniku, moglo biti previše rizično. No, to je svakako značilo kako će mi za 'konačne rezultate istrage o Trilipushevoj prošlosti (koja je, potpuno dovršena, ležala još od prve večeri u mojoj hotelskoj sobi u Bostonu) trebati još nekoliko dana razmišljanja i uređivanja. Položaj mi je postajao sve složeniji. »Vidjet ćemo, Finnerane«, rekao sam. »Ne zaključujmo na prečac. Podaci mogu biti pogrešni.«

»Što ako nisu? Što je s onim što prema tom tipu osjeća jedna Margaret?« patetično je zajaukao nakon kraće šutnje, boreći se protiv sve veće navale panike. »Znate, Ferrell, ona ga voli i to ne mogu spriječiti, bio on s Oxforda ili ne.« Drugim riječima - i dalje se kladim na njega.

»Gdje vam je kći sada?« upitao sam ga. Macy, kunem vam se, taj je krupni muškarac izgledao kao da će se rasplakati poput kakve curice. Odvratio je pogled, ustao, okrenuo mi leđa, petljao po zavjesama. »Želite li mi reći nešto? Moja su specijalnost povjerljive istrage.« Tada se vaš prastric

rasteretio - što svi na kraju uvijek učine. Objašnjavao mi je koliko se očajnički trudio učiniti sve dobro za 'svoju djevojčicu, ali ona pije i ima problema - malo je žvakao tu riječ prije nego što ju je ispljunuo - s opijumom; mislio je da se dvaput uspjela izliječiti. Posljednji ju je put smjestio u sanatorij i platio im basnoslovnu svotu kako bi unajmio jednu njihovu bolničarku (onu bujnu Šveđanku koju sam povremeno viđao u kući) da je nadzire doma, i daje joj lijekove koji bi joj, navodno, trebali umanjiti glad za tim 'zmajevim dahom'. No Margaret se ponovno počela iskradati, nastavio je Finneran, zavalivši se u naslonjač. Inge, bolničarka, trebala bi je držati na oku, ne puštati je iz kuće bez pratnje, no ona joj uspije kliznuti iz vida i očito joj opet nije dobro - ako bi Trilipush ikad otkrio išta o tome, vjerojatno bi raskinuo zaruke ... Finneran, na samu tu pomisao, djeluje posve utučeno, zaboravljajući na trenutak da im je taj blagoslovljeni zaručnik lagao o vlastitom obrazovanju i još tko zna sve čemu.

Macy, slika je prilično groteskna. Snažan, bogati poslovni čovjek na rubu suza zbog neuspješnog pokušaja da zatoči vlastitu kćer koja pati, što mi je bilo potpuno jasno, samo i jedino od mladenačkih ludosti i zloćudnih zaruka s ubojicom-sodo-mitom na kojega cijela obitelj svim silama želi ostaviti što bolji utisak. Oni su lagali njemu, govoreći kako Margaret pati od rijetkog ali izlječivog poremećaja koji uzrokuje nesanicu, ćudljivost i tako dalje (kao da bi Trilipush mario za to budući da se njegovo zanimanje proteže do oćevoga bankovnog računa). Čisto, do srži bolesno ludilo. Finneran nije želio čuti moje mišljenje, koje jc bilo posve jednostavno: spasite kćer tako da jc pustite na miru. Poginut ćc prilikom uspona na društvenoj ljestvici. A svaka britanska budalesina koja bi se odbila vjenčati s njom zbog tih mladenačkih avantura zasluđuje kuglu među oći. Ipak, nisam smio oćići toliko daleko, pa sam rekao kako ću se potruditi Margaret držati na oku, i ako on to želi, provjeriti je li u kakvoj nevolji. Rukovao se sa mnom. »Ferrelle, uistinu ste mi olakšali

život. Hvala vam, hvala. Nisam znao komu bih se obratio«, rekao je, kao da je sve to njegova ideja. »Znate, ona je moja djevojčica, želim joj samo najbolje.« Naravno da želiš sve najbolje. Ljudi su, dragi moj Macy, stvarno rekorderi u tvrdnjama kako su zabrinuti zbog nekoga u trenucima kad brinu samo i jedino zbog sebe. »Chester, računajte na mene. Pripaziti ću na nju.«

»Otac je zabrinut za tebe«, rekao sam joj iste večeri, na kauču u JP-u, prije nego što se uspela na kat. Mislio sam da će se smijati sa mnom, da će je zabavljati naša situacija kojoj nije nedostajao šarm ... što bi možda moglo skrenuti razgovor na blagu raspravu o Trilipushevima slabostima, a to bi moglo voditi ka ...

»Harry«, rekla je. »Mi se zabavljamo, nije li tako? Lijepo je imati nekoga tko me prati u grad dok mi je dragi daleko. Dakle, Harry, na koljenima te preklinjem, nemoj biti neki prokleti dosadnjaković.« Ustala je i okrenula se prema stubištu. »Zašto ne popričaš s nekom od onih lijepih djevojaka dok me nema?« predložila mi je, pokazujući prostitutke koje je JP zaposlio za razonodu muškoj klijenteli. »Harry, voliš li ti djevojke? Zar tamo, na dnu svijeta, ljude ne uče kako se razgovara s djevojkama? Samo im nemoj dosadivati, čak ni onima koje su plaćene da te slušaju.«

Petak, 20. listopada 1922., hotel »Pri sfingi«

Za Margaret: Ljubavi moja. Prvo što me jutros zadesilo, dok sam pozirao za portret, bilo je dječak koji je donio nevjerojatno čudan telegram od tvoga oca. Uistinu nešto nevjerojatno. Bez pretjerivanja, pročitao sam ga desetak puta i naposljetku, osjećajući kako mi se utrobom širi zebnja, nisam imao izbora, morao sam otpustiti slikara. Tih jedanaest riječi stiglo je s drugog kraja

oceana, no očito iz neizmjerne većih daljina smetenosti: **ODMAH OBJASNITI OXFORD. FERRELL ISPITUJE VAŠU ISPRAVNOST. MNOGO TOGA NA KOCKI.**

Jedanaest riječi, nasumično izvučenih iz šešira, je li to nekakva mračna društvena igra bostonskih bogataša? Ljubavi, što tvoj otac misli reći? Zbunjen je Oxfordom i želi pojašnjenja. O njegovu postojanju? Njegovu djelovanju? Što je to *ferrell* i na koji se mili ili nemili način može njime ispitivati moja ispravnost? Ipak, jedno je neupitno: uistinu je mnogo toga na kocki. U nedjelju, 22., ući ću u ovdašnju banku kako bih svoj račun pronašao odebljao od unaprijed dogovorenog kredita kojeg se iz Bostona šalje 22. Svakog mjeseca, cijelo vrijeme trajanja ekspedicije. Točno, mnogo je toga na kocki. I nije nipošto trenutak za društvene igre.

Očito se pouzdajem - a to mi je jutros jasnije nego ikada - na ljude daleko manjega kalibra nego što sam se nadao. Naravno, među njima nije tvoj otac, draga, nego njegovi očito nervozni partneri koji su ga natjerali na tako čudan potez. Prihvatio sam njegov novac kao uslugu njemu, zato što te volim, M. Neću tvrditi kako ne primjećujem kakav učinak imam na njega: engleski snobovi i irski kriminalci, čini se, podjednako ushićuju našega CCF-a, no ja sam potporu mogao potražiti i u daleko poštovanijim, konzervativnijim krugovima. Znala si to, i zato si to predložila kao dar tvome ocu. Iskreno se nadam kako naša usluga njemu - moja usluga tebi - neće biti ona zbog koje ću požaliti.

Dovoljno. Ako i strepim, to je zato što mi sredstva kopne - očekivao sam da mi tvoj otac pomogne u sljedećih četrdeset osam sati, a umjesto toga on mi šalje nekakve zagonetke. Neću ti pokazati ništa od toga. Sve će se riješiti.

Ipak, jednog ću te dana moći uzeti u naručje, u našem domu, i podsjetiti te na trenutak kad sam znao da ćemo se vjenčati: svibanj, tri ili četiri tjedna nakon predavanja u Povijesnom društvu. Ti,

sjajnoga zdravlja, ljupkija od ičega što se može zamisliti na ovome svijetu. Šećemo obalama rijeke Charles, dok divovska Inge korača deset metara iza nas, prvo nama slijeva zatim zdesna, kao da je vodimo na povocu. Nebo se talasa, oblaci stežu svoje čvornate prste, nervozni od želje da kišom zaspu tvoju ljepotu. Dok sam se sagnuo svezati cipelu odlebdjela si od mene (čak je Inge zastala na pristojnoj udaljenosti od mene, hineći da miriše stručak modrih cvjetova) - tada bljesne jedna sunčeva zraka i jednim jedinim potezom kista oboji komad rijeke i tvoju bijelu haljinu ... dok sam petljao s vezicama promatrao sam te dok si milovala malenog smeđe-bijelog lovačkog psa, prelijepo naboranog, nasmiješenog lica. Netom je projurio među izletnicima, nimalo ne usporavajući pokupio cijeli lanac kobasica, izbjegavao sve osvetnike, ostavljajući za sobom kaos, no spazivši *Margaret* zaustavio se, spustio ti plijen pred noge, dopustio ti da ga počeškaš ispod brade, istovremeno zabacivši glavu i ispruživši vrat kako bi što više uživao u toj nježnosti. Bilo je to tada, ljubavi moja: u tom sam trenutku odlučio učiniti te svojom pratiljom u ovom i onom svijetu (budući da ću te spominjati u svakom svojem napisu, time i tebi osiguravajući besmrtnost). U tom sam trenutku zamislio kako tvoj kip stvara veliki umjetnik Thothmes, nadvijenu nad obalama Nila, kako svoju ruku, dugih prstiju, spuštaš na meku glavu Anubisovoga psećeg poslanika. »Moram te nešto žurno upitati«, povikao sam, ustajući. »Što si rekao?« doviknula si mi, a sve jači vjetar donosio mi je tvoj glas. »Moram te nešto žurno pitati!« i potrčao sam prema tebi. Moje uzbuđenje uznemirilo je psića koji je počeo trčati u krugovima, tuleći nevjerojatno melodiozno, kobasice ostavivši u travi, kao da ih nije ukrao zbog gladi nego zbog čiste radosti zloće. »Moraš mi biti kraljicom, moraš, moraš.«

»Hoćeš li ti biti moj spasitelj?« upitala si me kad sam te uzeo u naručje.

»Naravno. Zato sam ovdje s tobom.«

Nekoliko dana kasnije predložila si da se predstavim očevom klubu investitora, uništila si sve moje sumnje i protivljenja, a nekoliko tjedana nakon toga zatražio sam od njega tvoju ruku. A danas sam primoran sjediti dok mi piton steže utrobu, dok se češkam i razbijam glavu nad njegovim tajanstvenim telegramom, uništavam desetak igala na gramofonu u toaletu - najkraće rečeno, brigama sam protratio cijeli dan. Vjerujem kako su te muke nekakva vrsta danka tvojoj ljepoti i ljubavi, moja izmučena voljena koja si nas sve dovela do ovog trenutka - ipak, vjerujem kako već umiruješ oca.

Dnevnik: Uz mnogo muke pronašao otvoreni telegrafski ured, telegrafi-rao u Boston kako bih potvrdio neke pojedinosti neophodne za prvu doznaku, budući da su prvotna sredstva već pri kraju, a mi smo tek na početku.

Banka zatvorena. Nitko ne odgovara na kucanje.

Zamolio slikara da se vrati - ništa drugo ne može se činiti u petak u jednom muhamedanskom gradu.

TELEGRAM. KAIRO ZA C. C. FINNERANA

BOSTON, 20. LISTOPADA IQ22., 15:18

**SVEUČILIŠTE OXFORD NALAZI SE U ENGLJSKOJ. NIJE POTREBNO NIKAKVO
DODATNO POJAŠNJENJE MOJE ISPRAVNOSTI. NE ZNAM ŠTO JE FERREL. 22. SE
PRIMIČE. MNOGO NA KOCKI. 3. KATREN: U CIJELOM MOME KRALJEVSTVU, NEMA
ČOVJEKA OD VEĆEG POVJERENJA/OD MOJEGA GOSPODARA BLAGA ČIJI JE SVAKI
POKRET BOGOMDAN./ZLATOM ĆU MU ODMIJENITI SVAKU NJEGOVU HRĐU/I DATI
MU NA VOLJU DA PLIVA U VINU AKO MU SE PROHTIJE. ŽIVUDE CLJB, IQ20. RMT.**

Subota, 21. listopada 1922.

Dnevnik: Danas, budući da mi je vrijeme za petama a Ured za starine nije se oglasio nijednom riječju, potrudio sam ih se nazvati. Jer mi je sinoć, u mučnoj jasnoći koja prethodi snu, palo na pamet kako su me navukli da obožavam komad papira. Tako krhki fetiši - što arheolog zna bolje od bilo koga - nisu uklesani u kamen. Nema koristi stvarati bogove iz dopuštenja koja još nisi dobio, kako je običavao govoriti Marlowe kad bi predavao molbe za odmor. Popričati licem u lice s generalnim direktorom, možda kakav poklon i manja rasprava o uvjetima - možda čak i dokaz dobre volje Ruke Atumove d.d. kojim bi mu se ponudilo počasno dioništvo u našem otkriću ... i možda bismo konačno krenuli.

Direktorovom tajniku predao sam potpisano prvo izdanje *Žudnje i varki u drevnom Egiptu*. Bio je istinski zadivljen, zahvalan, promrmljao je nešto na francuskom. Zatražio sam hitni prijam kod direktora osobno, kako bih s njim podijelio svoja najnovija razmišljanja o Atum-haduovoj grobnici.

»Želite li promijeniti uvjete u vašoj prijavi?« upita me dubiozni DuBois.

»Ne, sunčica, želim proširiti okvir prijave.« Sto je istina: voljan sam podastrijeti još jedan dokaz dobre volje kao ustupak njihovim pravilima.

Budući da DuBois očito nije bio sposoban ni trepnuti bez odobrenja, pokorno se odvuкао u direktorov kabinet i ostavio me pred svojim stolom. Ti časnici uredskih stožera uistinu osjećaju potrebu za raskoši! »Iz ureda generalnog direktora Ureda za starine«. »Ured glavnog tajnika

generalnog direktora Ureda za starine«. Vosak, pečati, bjanko potpisi, frankirani obrasci za telegrame. Pretjerano.

Čekao sam svoj red u premekano tapeciranoj kožnoj fotelji, izvukao spise iz pretrpane torbe i osvježio Dnevnik do sadašnjeg trenutka. Čekam, nadajući se kako će im moja vidljiva spremnost da se pokorim njihovim korumpiranim pravilima konačno odčepiti taj opstipirani sustav.

Kasna večer - vratio sam se u hotel, gdje ponosno i uzbuđeno ispisujem ove riječi: danas sam sreo i sprijateljio se s jednim od mojih junaka, čovjekom čiji profesionalizam predanost poštujem iznad svih - iako je danas osuđen hvatati sjene po Dolini kraljeva.

Sjedeći, čekajući da mi se javi generalni, dovršivši osvježavanje Dnevnika - onog malog žabara nigdje na vidiku - osjetio sam poznatu drhtavicu, uvod u crijevnu tegobu srednje težine, stoga sam se povukao u pozlaćenu mušku prostoriju Ureda za starine. Iako ti se to možda čini netankoćutnim, čitatelju, moram te pozvati da mi se tamo pridružiš - u trenutku kad perem ruke i u zrcalu promatram kako mi se boja vraća u vlažno i izmoždeno lice.

Prepoznao sam - po zvukovima nesreće, sukladnima mojim vlastitima, koji su se izdizali iz susjednog odjeljka - subrata po prokletstvu u probavi, brata po podivljaloj utrobi. I tada, iznad umivaonika, u zrcalima, dok dižem glavu s koje kapa mlaka voda i proklinjem lokalnog malog slugu koji se nije žurio obrisati me prije nego što sam stigao smočiti ovratnik košulje, pored svog odraza spazim brkatog, postarijeg muškarca koji je pomno sapunao ruke. Prepoznao sam ga u trenu - moj kolega po probavi nije bio nitko drugi nego veliki Howard Carter, bivši inspektor Ureda za starine, otkrivač bezbrojnih grobnica i blaga, među kojima onih Thothmesa IV. i Mentuhotepe I., trenutačno iznimno dobro opremljen korisnik aristokratskih interesa earla od Carnavona u Egiptu, slikar, znalac, genij za iskapanje sada već na rubu (što je teško povjerovati

čak i dok to pišem) svoje šeste duge sezone koje je proveo u neuspješnoj potrazi za grobnicom jednog od manjih kraljeva XVIII. dinastije, koju temelji na posve neutemeljenim dokazima. Šest godina traćenja lordovskog novca! Čovjeka nimalo ne iznenađuje što mu se vlastita utroba otvoreno pobunila.

Proučavao sam ga u zrcalu - sklad njegovih pokreta, držanje, izgled veličanstvene ravnodušnosti. Na sebi je imao lagano odijelo od kepera. Čak i toj nemoći, zadivilo me vidjeti očitu povezanost između njegovih manira i njegove stručnosti. Poput Marlowea, i on je jedan od onih kojima je njihov rad poziv, i to je vidljivo i u načinu pranja ruku, kako se nosi sa svakodnevnim, iako sveprisutnim bremenima koja mu tište tijelo. Predstavio sam se.

»Trilipush?« I ponovi: »Trilipush!« Oprao je ruke, zagledao se u odraz svojih očiju - u pamćenju mu se ugnijezdila cjelokupna egiptologija, savršeno ustrojena i uvijek pristupačna. »Onaj 'pornograf'?«

Sućut prema patnjama koje sam preživio zbog tog idiotskog epiteta, kojeg su mi sitne duše prilijepile zbog mojih radova, bila je osjetna u suosjećajno humornim 'navodnicima u kojima je izrekao tu riječ - obojica smo znali da bi ijedna riječ o toj temi značila da tim ignorantima posvećujemo previše vremena. Njegovo ironično pitanje bila je dobrodošlica parnjaka koji je i predobro znao s kakvim se svim zavistima i glupošću ponekad susrećemo u tom odvratnom svijetu.

»Da, da, naravno! I subrat u robovanju Intestinusu Velikom - ako smijem biti toliko otvoren. Ovdašnja vam hrana ne odgovara? Ili ste, bez obzira na nju, kronična žrtva? Ovo nije kontinent za inkontinentne.«

Dok mi je dječak brisao ruke, sa zanimanjem sam primijetio kako je Carter sam uzeo ubrus. Kao da je znao da si istraživač, navikao na okrutne uvjete života na nalazištu, ne smije dopustiti da se uljulja u mekoputne blagodati gradskog života.

Sjedili smo i pušili u direktorovoj čekaonici (čak i veliki Carter mora čekati svoj red na pozornost uredskih careva). Prihvatio je i u svoj portfelj spremio moj dar *Žudnja i varke u drevnom Egiptu*, s posvetom: »Dragome prijatelju, sudругu u patnjama koje uzrokuju imbecili i osjetljiva utroba, velikom arheologu, uistinu najvećemu među prošlim naraštajima velikih egiptologa.

S poštovanjem, 21. listopada 1922., u predvorju ureda generalnog direktora Ureda za starine, Kairo. Ralph M. Trilipush.«

Carterov poznati spokoj, spojen s — to samo možemo zamišljati — nešto iscrpljenosti, posljedice višegodišnjega lova na svoj maleni i neuhvatljivi plijen, opterećenja koncesijom sa već, očito, posve iscijeđenom Dolinom kraljeva, bio je iznimno otmjen. Lakonski štura ponašanja, izražajnih obrva, daha koji je mogao poprimiti bezbroj nijansi značenja, doslovno slikanje hije-roglifa dimom cigarete kojima bi se, u engleskom prijevodu, mogle ispisati bezbrojne stranice. Njegova opuštenost (osobito nakon tih internih bitki koje bi manje otporne stjerale u suze) otkrivala je mnogo toga.

Nekoliko smo minuta razgovarali o crijevnim tegobama, o mojem otkriću Fragmenta C, mogućnostima pronalaska Atum-haduove grobnice, njegovim mogućnostima da uspije u Dolini. Razgovarali smo o Oxfordu, mojem djetinjstvu u Kentu, mojoj vojnoj karijeri, Atum-haduu. »Gardiner je prilično birao riječi govoreći o vašim rimovanim prijevodima«, bockao me Carter, od-

mahujući glavom pri pomisli na tog nečasnog i tupoglavog filologa koji je *Žudnju i varke u drevnom Egiptu* ocijenio »nepoćudnom laicima i bolnom znalcima«.

»Zabavno? To me podsjetilo: Howarde, moram vas pitati, što mislite o onima koji čak i dan danas gaje sumnje o Atum-haduu ...«

»Oooo! Gospodine Cartair! Tako se ispričavamo, od svih srdaca, za vaše čekanje!« Iz direktorova ureda iskotrljao se maleni tajnik, sav nabujao od divljenja i isprika. »Vratili ste se iz vile u Gurni? Nismo vas očekivali, no kakva potpunost sreće što vas vidimo!« I tako dalje, pretjerivanja na koja smo Carter i ja kolutali očima.

»Što! Carter je ovdje? Odmah unutra s njim!« zagrmio je glas iz direktorova ureda, jasno otkrivajući uobičajenu birokratsku voljnost da se pozabavi neopasnim žarom prošlih uspjeha, nego živim plamenom sadašnjice koja obećava. Carterovo držanje, čak i u tih nekoliko koraka od naslonjača do direktorovih vrata, bilo je iznimno dojmljivo. Da sam mlad i povodljiv, trudio bih ga se oponašati. Njegovo neizgovoreno, ali jednako nepogrešivo uvjerenje kako je sve ono važno na neki način složenije i nadilazi sposobnosti laičkoga razumijevanja, da je jedino važna jasna namjera, te da opuštena jednostavnost uvijek daje plodove. Iako možda sami *plodovi* i nisu toliko bitni (uostalom, govorimo o šestoj sezoni), stoga ponašati se kao da su samo rezultati bitni djeluje pomalo nisko i neopravdano. Njegovo držanje više navodi na zaključak kako se čovjek treba nositi sa spoznajom da je uspjeh često izvan nadzora - meni je bilo pomalo teško odrediti kakav točno učinak ostavlja Carter - no ljudi su se u njegovoj nazočnosti osjećali maleni, čuo sam kako to govore drugi, kao da je znao više od njih no nije se zbog toga niti ispričavao niti osjećao nadmoć, samo je želio da se nitko, u njegovoj blizini, ne osjeća niti posramljeno, niti poniženo, već da svi

streme, ne sitnicama, nego k nekoj bezimenoj veličanstvenosti, čineći to poput njega s jednakim, neuzbudljivim ali neizmjeno otmjenim spokojem. I da ništa od toga ne izreknu naglas - nikad. Kimnuvši mi kako bi mi dao do znanja da shvaća koliko je prema meni nepošten način kojim su ga dočekali, Carter se oprostio. Prije nego što je ušao u direktorov ured, dogovorili smo se da ćemo često zajedno večerati, kod Tebe, tijekom sezone iskapanja - ponovno je pohvalio *Žudnju i varke*.

DuBois me je nakon toga izvijestio kako je generalni direktor zauzet ostatak dana i da se »povratim u nekim drugim vremenima«.

Nedjelja, 22. listopada 1922.

Dnevnik, logističko planiranje: Posjetio banku, otvorena je, ali je nedjelja, naravno, u Americi za banke neradni dan. Dakle, sutra, čim novci sjednu, prva mi je zadaća ugovoriti najam vile na jugu, idealno u blizini Gurne. S agentom se dogovorio da ćemo ručati sutra. Pripremio rasporede, počeo pakirati stvari. Teško je odrediti koje bih gramofone ponio u vilu, na jug, kao i na nalazište. U jednu ruku, Victrola XVII. je sjajan salonski uređaj i lijepo ispunjava prostor. Edisonov Audiogram 3 je iznimno malen, sjajno pristaje u spavaću sobu i pomaže pri spavanju. Ovisno o mogućnostima transporta između vile i Atum-haduove grobnice, možda bih mogao ponijeti Co-lumbijin Favorite. Ipak, XVII. bi svojom snagom i volumenom bila idealan stroj za puštanje glazbe koja bi nadahnjivala i ljude i mene. Omiljeni hitovi. Stare vojničke pjesme.

No, Carter me jučer podsjetio kako je sjajno na nalazištima slušati radne pjesme, jednostavne napjeve koji pjevaju jednostavni ljudi kako bi nečim rastjerali misli dok kopaju, nezainteresirani za samu potragu - a najslađi zvuk od svih je nagla tišina koja nekom čarolijom padne posvuda kad netko od njih pronade nešto. Carter je o toj tišini govorio s nostalgичnim zanosom u očima.

Ponedjeljak 177. listopada 1922.

Dnevnik: Prvo otišao u banku, no tamo je došlo do nekakvog zastoja. Upravnik banke upitao me »jesam li posve siguran u sve pojedinosti svojih financijskih aranžmana?« Bio sam spreman udariti ga dok je buljio u mene iza svojih smiješnih naočala - bio je to jedan od onih Engleza koji u tropskim vrelinama ne tamne, niti ne cvatu, koji se ne znoje od strasti - nego se smežuraju, pretvore se u na suncu osušeno voće, sparušenu stvar, zalijepljenu za brojke i protokole koji ga jedino mogu sačuvati od potpunog raspada.

Nije važno. Zastoji u suvremenom novčarskom sustavu jedna su od neizbježnih prepreka na koje nailazimo. Kad bi nam zadaće bile lake, svatko bi ih mogao izvršiti a besmrtnost bi se pretvorila u jeftinu počast.

Ručao u kairskom Klubu istraživača - moram priznati da sam osjetio strahopoštovanje bivajući u društvu u koje se jednoga dana nadam ući. Sama zgrada bila je časnički klub tijekom rata. Čuo sam za tu preobrazbu i pomalo očekivao nekakav kičast ili u najmanju ruku pretjeran izraz poštovanja očevima egiptologije i iskapanja, možda nekakav mamac za američke turiste ili, praktičnije, otmjeno uređenu kuću za sastanke u kojoj bi se osiromašeni arheolozi mogli diskretno

družiti s dobro potkoženim mogućim patronima, bili oni obilno darivani američki muzeji ili izdosađeni i poluludi engleski lordovi, idealno traumatizirani i narkoleptični, koji lepeze zamjenjuju potpisanim čekovima.

Ali ne, pronašao sam nešto posve drugačije, mali ustupak hirovima britanskog i francuskog generalnog konzula, koji je na mene ostavio priličan utisak - kao da se panorama moje budućnosti rasprostrla preda mnom u punome sjaju. Ušavši u zgradu od pješčanika sa stupovima - na prvi pogled podsjećala je na banku - čovjek bi se našao u tamnom, drvom obloženom predvorju, stojeći na krvavocrvenim sagovima, dok su plinske svjetiljke poput kobri šiš-tale, bacajući svjetlo kroz kugle od kristala i lapisa. Nečujni sluge oslobodili su me tereta i tada sam ostao posve sam - u slabom svjetlu popravljajući manžete i kravatu, pod budnim pogledima galerije portreta ljudi koji su stigli prije mene, ostavljajući svi redom velike, neizbrisive tragove u pijesku. Lijevo od zrcala u kojem sam promatrao vlastito lice visio je stari Henry Salt čije sam memoare gutao kao dječak. Slijedio je njegov jakota, Belzoni, bivši cirkuski snagator koji je otvorio hram u Abu Simbelu. Zatim, poluludi, hipnotički Foucreov pogled - o njemu su kružile priče kako je, s blagoslovom francuske vlade, držao harem budući da je tako održavao svoju učinkovitost u vrijeme prihvaćenog Zlatnog doba iskapanja i odmatanju mumija u potrazi za zlatnim prstenjem. Slijedio je Champolion u ulju: bijeli ovratnik, ukočen vrat, gledao je malo u križ, kao da su mu naponi odgonetanja kamena iz Rosette zakrivili um i pogled umatajući ih poput kobre. I još desetak njih visjelo je tamo - gotovo svi umirovljeni ili umirući, upozoravajući ostatak svijeta da pod egipatskim pijeskom nije ostalo ništa - upravo je svaki od njih pronašao ono posljednje blago. I svaki sljedeći dokazao bi kako je prethodnik bio u krivu, da bi zatim utvrdio kako je upravo on taj posljednji i nakon toga ... i tako dalje.

Stajao sam među tim slikama, moje lice u zrcalu visjelo je posve ravnopravno među njima. Preko ramena ugledao sam odraz Carterova lica. »Ej, Trilipush«, rekla je slika, toliko čujno da sam, da nisam bio posve sam, svoga prijatelja zapitao je li i on to čuo. Besmislena maštarija, ali sam istog trenutka shvatio značenje te sulude vizije - taj izljev mašte predugo zatočene u gradu i izopačenosti hotela i klubova. Mogao sam čuti besmrtnike kako me pozdravljaju kao sebi ravnoga. Ushićen, povukao sam se u blagovaonicu kako bih potražio svoje društvo za ručak, među stolovima pretrpanima pljesnivim konzularnim osobljem. Zloćudni *maitre d'hotel* namjeravao me, prije nego što me smjestio, uputiti u ured za nove članove, no moj je agent stigao trenutak poslije, te smo ubrzo sjedili i pregledavali njegove fotografije vila s pogledom na Nil. Nekoliko trenutaka nakon toga, živi je čarter ušao u restoran i prošao uz moj stol, odjeven baš kao na portretu, u svijetli gabarden - zabaljio se u mene, kimajući pritom. »A, Trilipush, osjećamo li se bolje?«

»Nije loše, nimalo loše, stari moj. Izbjegavam one više *recherché* mliječne doskočice i sve što potječe od prijateljice koze - osim toga nema ničega što bi me spriječilo da ne krenem u pijesak, hvala na pitanju.« Pogledao je neke fotografije na stolu. »Bit ćemo gotovo susjedi«, rekao sam kolegi, a on je, čuvši tu novost, izrazio svoje zadovoljstvo.

Naposljetku, pouzdaj ući se u CCF-a i partnere, dogovorio sam najam velike kuće u mirnom predgrađu Luksora, na istočnoj obali Nila, nedaleko skele koja prijevozi na zapadnu obalu, ravno na cestu prema Deir el Bahariju. Potpisao sam najam na pet tjedana, s mogućnosti obnove najma mjesec dana unaprijed. Iako bi kupovina nekretnine možda bila logičnija, zasad smo oprezni budući da se tek primi ćemo plijenu. Polog sam platio vlastitim sredstvima. Sljedeći obroci najma morat će pričekati nadolazeću doznaku.

Ništa u banci, ništa na pošti.

Vratio se u hotel. S obzirom na posjet Klubu istraživača, duga seansa s portretistom postala je nužnost prije odlaska na jug u četvrtak.

Utorak, 180. listopada 1922.

U banci ništa novo. Zašto se M. nije osigurala da se ne dogodi upravo ovo? Vjerojatno nije nerazumno pretpostaviti kako će ona preuzeti odgovornost za ono što je započela - za bogatstvo kojim mi je, kao s bezbroj velova, lelujala pred očima.

U Uredu za starine vrata su mi i dalje zatvorena.

Na pošti ništa. Telegrafirao CCF-u kako bih mu izrazio svoju hitnju.

Neću nijekati da sam se našao u smutnji, čak sam i patio. Vaša teta nemilosrdno me vukla za nos. Nekih dana (onih suvislih, rekao bih sada) prosudio bih kako bi naj mudrije bilo što brže napustiti Boston, no kad bih joj rekao kako sam rezervirao putnu kartu, nadurila bi se i rekla: »Dakle, kako me možete ostavljati samu bez ikoga tko će me zabavljati?« Tada bih promijenio planove, ostao bih, a kad bih je vidio sljedeći put, s buketom u drhtavim rukama, ona bi me s podsmijehom upitala zašto, zabogamiloga, već nisam otputovao u Egipat. Kad je ne bih mogao pronaći, zaticao bih samoga sebe kako lutam Bostonom (gradom toliko dalekim od doma), nesposoban pronaći

način kako pokrenuti moje zamrznute istrage ili napisati ijednu riječ izvješća za Finnerana. Tada bih ponovno rezervirao kartu od New Yorka do Aleksandrije, koju naravno ne bih iskoristio. Uvjeravao sam samoga sebe kako brojnost klijenata i sve zavrzlake i obrati slučaja iziskuju moju nazočnost u Bostonu. A možda ona i ne želi Trilipusha - što je jednom prilikom, zamalo, izrekla. Macy, smijete li mi se i vi? Samo naprijed, smijte se.

Najavio bih se Finneranu, rekao mu kako Margaret držim na oku (nikad nisam govorio o našim večerima kod JP-a, naravno, i zato nikad za taj nadzor od njega nisam uzeo ni prebijene pare - ne bi bilo pošteno). Trudio sam se natjerati ga da sam shvati stanje bez mojih nedvosmislenih izjava, no on nije želio ni vidjeti niti popravljati išta. Zapravo, odlazio sam tamo nadajući se kako će ona biti kod kuće. Ponekad je bila, bila je sjajna domaćica, nudila me limunadom u salonu, mazila je pse - tada bismo sjedili šutke, a ona bi me bockala zato što nisam znao što bih rekao a da ne odam neku tajnu - njezine tajne ocu, Trilipushove tajne njoj, očeve tajne njoj ili, naravno, moje tajne ... koje mi je bilo najbolnije čuvati. Ona bi promatrala te moje poslijepodnevene patnje i govorila bi: »Harry, vi ste sve tiši i tiši. Dajte, potrudite se biti zabavni. Zar mi niste jednom prilikom obećali da mi nećete dosađivati? Ne mogu podnijeti čovjeka koji krši obećanja.« Unatoč tomu, osvanula bi u mome hotelu (gdje bi me, naravno, našla kako čekam i nadam se) i povela me u još jednu večer kod JP-a.

Tada me, jednog popodneva, Finneran nazvao u hotel i pozvao me k sebi tražeći »savjet od poznanika koji razumije složene situacije«. Upravo je primio Trilipushov telegram - hrabri istraživač seli se iz Kaira na nalazište u južnoj pustinji, i potreban mu je novac koji mu ulagači moraju odmah poslati u egipatsku banku. Činilo se kako je Finneran, razmišljajući o novostima s Oxforda, odlagao slanje dogovorenoga novca. Postalo mi je jasno kako je oksfordski' šok izgubio

na snazi. Bilo je jasno - Finneran je mekšao. Bilo mi je jasno kako želi da mu kažem da Trilipush ipak zavređuje njegovo povjerenje. Nije želio moj savjet. Upravo suprotno, želio je da lažem, posve otvoreno, i da ga pritom držim za ruku. »Margaret ga stvarno voli«, rekao je kao da je to, i kad bi bila istina, bilo išta drugo osim njezinoga novoga lijeka. »Ulagači računaju s njim. I sa mnom.« U jednom je trenutku žvakao cigaru, razmetao se oklopom koji je skrivao meku nutrinu, savršeni biznismen koji naređuje svima oko sebe, u sljedećem me trenutku, poput kakvog jadnika, preklinjao (a nisam mu bio ni blizak, a kamoli nepristran) da kažem što mu je činiti. Malo je bjesnio, u sljedećem trenutku djelovao je smeteno, prepirao se sa samim sobom: »Mnogo ovisi o ovom ulaganju«, promrmljao je. »Sad nije najpogodniji trenutak da novac završi u pogrešnim rukama. No ako želite da vam se posao isplati, ne smijete oklijevati. Ako smo se obvezali, ne smijemo mu vezivati ruke zato što traži nekoliko dolara.« Palo mi je na pamet - Trilipush u šaci drži cijelu Finneranovu obitelj. Zakopano blago posve je nepotrebno!

Ludilo u toj obitelji (Macy, bez uvrede, molim) natjeralo me da se osjećam poput stare, lajave babe: pomislio sam na njegovu kćer koja je sjedila u salonu, na sramotu koju će trpjeti kad se on ne vrati, kad cijelo bostonsko društvo otkrije kako se zaručila za prevaranta i ubojicu koji je ostavio *nju*. Što dulje Finneran bude plaćao Trilipusha, to će više odgađati dan otkrivenja, sve dok, naposljetku, Trilipush ne nestane bez riječi, vjerojatno opelješivši Finnerana u dovoljnoj mjeri da tim novcem obnovi svoj dom u Kentu - lijep spoj skorojevičkog novca i stare loze. A kad svane taj dan, tko će uzeti takvu Margaret? Bilo mi je jasno da bih je ja uzeo. Savršeno jasno.

Bio sam blag s Finneranom. Rekao sam kako Trilipush »možda i nije najmudrije ulaganje - budući da su dokazi uistinu nejasni«. To je primio posve u redu. Oprezno sam nastavio: ako je Finneran uistinu zabrinut za Margaretino zdravlje i sreću, možda postoje drugi muškarci koji bi joj bili bolji

od tog Engleza. Previše je rizično vezivati se za čovjeka koji se dokazao kao sumnjiv karakter - uzimajući u obzir vijesti iz Oxforda. Rekao sam da mi za istragu treba još vremena, no možda bi njemu bilo mudrije pronaći nekog dokazano poštenog čovjeka, čak i ako taj nije osiromašeni engleski kicoš. Finneran me pozorno promatrao, djelovao je smirenije, činilo mi se da me shvaća. Kimnuo je, zahvalio mi se na vremenu i rekao kako će razmisliti o tome. No, hoće li ona? Njezino korištenje opijuma bilo je razlog za brigu - to mi je bilo jasno. Nije me zaslijepila tako da vam pišem kao što sam rekao da ću pisati, bez isprika ili ublažavanja istine. Pretpostavljam kako se, do trenutka kad je upoznala vašeg ujaka, bila oslobodila tih mladenačkih ludorija. No, u listopadu i studenom 1922. svakako je pretjerivala. Ne znam kako je uzimala opijum, no nabavljala ga je na balkonu, kod mračnog J. P. O'Toolea. Kad bi se vratila do našeg kauča, raskolačenih očiju, stisnutih zjenica, znao sam da je otplutala daleko, daleko. »Harry, dušo, izgledaš stvarno čudno. Zašto nikad nećeš sa mnom? Zašto ne bi, dragi?« Uvijek sam odbijao. »Ja proživim milijun godina dok ti proživiš samo ovu noć«, jednom mi je rekla prije nego što se izgubila - mislim da je to pročitala u nekoj knjizi. »Milijun godina, Harry. Zar ne želiš biti zanimljiv i pridružiti mi se za milijun godina? Možeš li zamisliti kako nas dvoje kročimo u vječnost, muškarac i žena, dva tijela, prepletена za milijun godina?« Macy, ponosim se svime što sam tada činio za vašu tetu, u njezinom stanju. Štitio sam je, onako kako bi to želio njezin otac. Zapisi svjedoče tko je bio džentlmen - onaj siromašni australski šljaker ili onaj kicoški Englez. Kod O'Toolea bismo ostajali koliko je trebalo, čekao bih da vam se teta vrati s njezinih milijun godina dugih putovanja, držao je za ruku dok bi spavala ili joj milovao kosu ili čelo. Kad bi se vratila nama, običnim smrtnicima, pobrinuo bih se da stigne kući sigurno i u potpunoj tajnosti. Ponavljam, opijum me zabrinjavao, no to je za mene bio samo jedan dio nje - a kad bi mi u drugo

doba, danju, u drugačijem raspoloženju, govorila kako je to za nju samo igračka koju koristi po navadi, i kako to nikako ne treba spominjati njezinomu, već ionako preopterećenom ocu, nisam imao snage da posumnjam. Kad se danas zagledam u prošlost, očito je bila u pravu. Kako bi se, inače, udala za vašeg ujaka i živjela sretno?

Srijeda, 25. listopada 1922.

Dnevnik: Danas mi je teklić donio suvenir koji zavređuje mjesto u dnevniku, malu zabavnu točku iz ovodobne birokratske farse u kojoj svi moramo igrati uloge - iako je podjela prilično nasumična.

Gospodine Trilipush,

želim vam pojasniti kako se u sadašnjim okolnostima cijelo područje Deir el Baharija, onakvo kakvo je na priloženom zemljovidu, ima smatrati ekskluzivnom koncesijom profesora Winlocka i muzeja Metropolitan. Vaša molba je primljena na znanje i razmotrena. Čim dođe do bilo kakve promjene u statusu koncesije muzeja, javit ćemo vam se. Ako se, kojim slučajem, preselite iz hotela »Pri sfingi«, molimo vas da nam svakako dostavite adresu na koju vas možemo kontaktirati u Sjedinjenim Državama. Također, žalim što vas moramo izvijestiti da smo prošlog tjedna telegrafski stupili u dodir s profesorom ter Breuggenom s Harvardskog sveučilišta kako bi smo na taj način potvrdili njegov položaj kao su-tražitelja prava na iskapanje, no on je - siguran sam kako je u pitanju nerazumijevanje - odbio vezati svoje ime kao i Sveučilište uz vašu molbu, iako je

zatražio da vam prenesem njegove »sjajne želje« [sic]. Vaš pokorni korespondent, P. Lacau, generalni direktor Ureda za starine

Što se tiče Claesa ter Breuggena, moj me odsjek nije nimalo iznenadio. To zaslužuje da pustim »Kad večeraš s vragom, uzmi dugu žlicu« na svojoj Victrolu XVII.

Ter Breuggen. Claes ter Breuggen, valonski klaun, belgijski vafl, flamanska inflamacija, katastrofalni predstojnik (kako stvari stoje, još samo nekoliko mjeseci) harvardske katedre Egiptologije, kustos sveučilišne zbirčice i kvaritelj znanja sinova bostonskih bogataša - jadni dječaci koji se spotiču na ter Breuggenovo trtljanje i često neslušljiva predavanja, a zatim teturaju do mojega kabineta na porciju toliko potrebne pouke. »Čuj, Pushy«, prozborio je jedan rumeni imbecil, smućen klasičnim ter Breuggenovim predavanjem, iskašljavanjem šljajma, i ušmrkavanjem - kod njega oni u prvom redu mogu svakako računati na pošteno vlaženje lica, ako ne i podmazivanje znatiželje, »što je s tim faraonskim čuvarima pečata? Mislim, tamo je bilo stvarno vruće i pješćano - mislim, s tom pustinjom i svim ostalim. Nimalo pogodna klima, reklo bi se.«

Ter Breuggenovi posljednji dani prvosvećenika harvardske Egiptologije uistinu su kobni - oni su svršetak međuigre u kojoj se osjeća dolazak junaka-pobjednika kojemu on svojim porukama pokušava zapriječiti put u tom nestabilnom razdoblju. Jedan će se svakako izdići iz njegovog kruga, polučiti velike pobjede u tuđini i vratiti se u izmučeno kraljevstvo kako bi u njemu uspostavio red.

Taj masni vrag zario je svoje okrugle zube u moju posljednju molbu koju sam odaslao sveučilišnom odboru - tada je ter Breuggen ispalio svoje posljednje, promočene plotune na mene, posljednji put dižući se na obranu. Nekoliko članova odbora - potreseni ter Breuggenovim jezivim

optužbama i spremnošću da se odrekne svakog pa i najmanjeg osobnog dostojanstva u svojem strahotnom pohodu na mene - reklo mi je, nakon sastanka, da sam bio miljenik odbora, no da je ter Breuggen doslovno prijetio, ulizivao se i jecao samo da me zadrži na mojem niskom položaju. Čak me i dekan Warren koji je predsjedao tom suludom saslušanju, poveo u stranu i poželio mi sreću u pohodu, doslovno mi zajamčivši posao ako pronađem nešto čime ću pridonijeti vječnoj slavi Harvarda.

Ter Breuggenovo prezira vrijedno ponašanje moguće je jednostavno objasniti: bijes kad sam, ulazeći na sveučilište, odbio Fragment C pohraniti u bilo koju zbirku pod njegovim nadzorom, čak i onda dok se umiljavao i slinio nad mojim papirusom. Nije važno. Sada, odbijen od podmićenih svećenika, čekam priliku, borim se za kraljevstvo u tuđini, pobijedit ću i vratiti se.

Banka - ništa.

Pošta - ništa.

Banka - ništa.

Četvrtak, 26. listopada 1922.

Dnevnik: Podne, posljednji dan prve faze. Stožer ekspedicije seli se na jug. Nov početak, već osjećam kako se snaga i nadahnuće slijevaju u mene. Bio sam na rubu ludila čekajući u ovom hotelu - grad i obilje gasili su moj žar. Danas, dan prepun posla, potrebno je improvizirati. Pismo Lacauu u Ured za starine, zahvala na prepisci, poslao mu adresu vile gdje ću prebivati, očekujući

'bilo kakvu pogodnu promjenu u statusu g. Winlocka *vis-a-vis* Deir el Baharija. Posjetio banku kako bih bio u tijeku sa svim problemima primitka prve rate.

Tamo ni riječi - što me, profesionalno i osobno, razočaralo, no očito je problem u sustavu, jednoj od grubih zapreka koje će nas slijediti na svim putovima. Provjerio imaju li adresu i račun poslovnice moje banke na jugu. Također izrekao nekoliko oštrih riječi malom službeniku koji me toliko uznemirivao proteklih tjedana. Nažalost, u crno obojane željezne šipke dijelile su moju stisnutu pest od njegovog podlog lišća (nesumnjivo, upravo zbog toga, engleski bankari, pripadnici srednje klase, iznimno paze na utisak koji ostavljaju na ostale).

Otišao podići nova odijela, ali sam otkrio - budući da je sustav međunarodnog prebacivanja sredstava očito posniuo - kako mogu platiti samo dva. Egipatski keper i lagani gabarden. Jadnog sam krojača uvjerio kako ću mu ostatak isplatiti kad pošaljem po preostala.

Portretist nije još završio svoj posao. U trenutačnom stanju, obojan sam od tjemena do gornje usne - od tamo, nadalje, nestajem u skiciranim smeđim linijama. Prikazao me s pogledom ravno naprijed, ali glave malo nagnute u stranu. Posve zgodno. Ipak, izmislio je nekakvu vrećicu ispod desnog oka koju ne može odraziti nijedno zrcalo, niti podnositi ijedna galerija. Stoga sam ga naputio kako sliku, nakon što je popravi i dovrši, ima isporučiti Klubu istraživača te od njih tražiti svoju plaću.

Vrativši se u hotel, gdje me jutarnji recepcionar - Egipćanin - upitao koliko još mogu očekivati da će uživati u časti mojega boravka budući da sam produljio prvotnu rezervaciju. Međunarodni sustav prijenosa novca uistinu me dovodi do bijesa — domoroci daju sve od sebe, vode nimalo loš hotel najbolje što mogu, i prilično obeshrabruje saznanje da se moraju bacati na milost i nemilost bankarima. No, meni će trebati operativna baza i u Kairu, čak i kad ću raditi dolje na jugu - netko

će mi morati preusmjerivati poštu, mora me čekati spreman apartman, mjesto gdje ću odlagati neke stvari, apartman za zaručnicu ili poslovne partnere kad se zateknu u gradu, središnje mjesto za neke državne proslave koje planiram za početak prosinca. Dakle, sjajne vijesti za direktora - njegov najskuplji apartman ostaje zauzet i veći dio zime. Zasad sam ga rezervirao do 1. siječnja - možda ću produljiti rezervaciju, no konačne ću mu datume telegrafirati iz Luksora. Odvojio sam maleni dio svoga imutka i iskoristio ga kao predujam za najam. Primjerke *Žudnje i varki u drevnom Egiptu* podijelio sam recepcionaru, tekličima, afričkim sobaricama - svima. U apartmanu ostaje: Victrola XVII., najveći od mojih gramofona. Na put prema jugu nosim: veću količinu memoranduma za dnevnik, prikladne ručnike i kompletne posteljine - smiješni hotelski grb vjerojatno će nasmijavati sve na nalazištu. Kovčege sam poslao na pristanište i uživam u posljednjem piću na verandi dok dopunjavam ovaj zapis. Nedostajat će mi krevet s madracom. Nedostajat će mi hotelski bar 'Sekhmet', ukrašen slikama te drevne božice s lavljom glavom koja bi, kad bi se uspjela rastrijezni, uništila čovječanstvo. Nedostajat će mi služinčad. Stariji sam nego što sam bio u vojsci, znaš, i ne mogu reći da udobnost koju pružaju ta stvorenja ne znači ništa. Ipak, ne shvaćaj pogrešno, oduševljen sam što ću ponovno žaleći na "poljski krevet pod zvijezdama, čuvati nalazište, nositi se s brzim mijenama vrelina i hladnoće, pjevati i čavrljati s domorocima koji me gledaju kao jednoga od svojih i kao svog prirodnog vođu. No, nisam toliko oduševljen takvom og-rubjelošću - ne više. Šesnaest noći u udobnostima hotela »Pri sfingi«, na mekim plahtama s izvezenim lešinarom, sfingom i kobrom, te natpisom **HORUS PROŽIDRE SRCA ZUH** - grijat ću se njima (i uspomenama koje nose u sebi) u hladnim pustinjskim noćima.

Posljednji posjet banci - ništa.

I, naposljetku, konačno - započelo je moje veliko putovanje. Sad pišem na palubi parobroda *Keops*. Preda mnom, 500 milja putovanja prema jugu, 500 milja uz Nil, do mjesta gdje me čeka moj kralj, tamo gdje smo Marlowe i ja pronašli Fragment C, gdje je kasnije izgubio život.

Moj odlazak podudara se sa sunčevim zalaskom - s bijele palube, pod purpurnim nebom, iznad uskipjelog, sve mračnijeg Nila, gledam kako nestaje Kairo, nestaje gomila na pristaništu, svjetla s trga, dim koji se izdiže iz kuća, iz *ahtui*, iz prodavaonica, miješajući se s dimom iz brodskog dimnjaka. Gotovo je moguće, čak iz ove udaljenosti, vidjeti nasmiješena lica nosača koji sjede na doku i bez odgađanja započinju proučavati *Žudnju i varke u drevnom Egiptu* (Collinsova ljubavna biblioteka, 1920.). Nosi se ono odijelo od kepera, koje je načinio jedan od najvećih egipatskih umjetnika igle. Naslanja se na ulaštenu drvenu ogradu, na lijevoj strani ovog lijepog plovila. Promatra se, s očekivanjem i opušteno kako se prolazi pored narcisoidnih palmi i gotovo posve golih seljaka, doslovno nepromijenjenih od vremena njihovih portreta na drevnim papirusima. Divi se gospama na brodu - vrijedi primijetiti, gotovo sve redom Amerikanke - i razmišlja se o domu (toliko dalekom) i usudu (toliko blizom), zatim se, s očajem, zamjećuje pretkazanje nadolazeće želučane oluje. Sišao u kabinu.

Smirio se dolje, kasnije. Ubrzo sam ponovno bio u stanju uspeti se do salona – božanstvo crijevnih poremećaja podarilo mi je olakšanje nakon samo jednog sata prisilnog obožavanja. Umirujući napici i na gornjoj i na donjoj palubi. U salonu džez trio, Egipćani, sviraju posve pristojno. Dok sam plesao s gospama-turisticama, u ekstazi od priča o istraživanjima, domorodački vođa benda, u crvenom smokingu, s fesom na glavi, udara po bendžu, drugi puše u izlupani kornet, a treći, s prekrasnim naglaskom, guguće pjesme poput: »Ti fi ftvarno fjajan tip« i »Volim ga, volim, držaću ga, molim, Aziza mog« i:

*U faraonovu Misiru,
Židovi zivljahu mirno,
Sve dok stari Mojsije,
osinje gnijezdo nije dim 'o.*

*Pusti mi narod da pođe,
reče Mojsije kralju.
Faraon odbi, i Isusu dade,
mirise, zlato i tamjana gvalju.*

Točno tako. Uljasti trag iza broda u čovjeku izaziva osjećaj čudnog gubitka orijentacije kojega čak ni džin ne može u potpunosti nadvladati.

Za Margaret: Noćas na brodu prema Luksoru. Moje društvo za malim stolom postavljenim za troje, bio je stari američki par; pretpostavio sam da su prvi put u inozemstvu – njihova velika nagrada a životni vijek stroge štednje - pustolovina na koju su ih ispratila djeca i unuci. Njihova posljednja i velika pustolovina. Prevario sam se - pokazali su se daleko prizemnijima, što je teško objasniti dok sad ležim u kabini i pokušavam zapamtiti njihov šarm dok me proganja san a sjećanja svega što su mi noćas pokazali zamagljuju mi razmišljanja. Nisu nalik nikomu koga sam ikada poznao. U sebi nose nevjerojatnu *mekoću*.

Potječu iz Minneapolisa ili nekog sličnog zaseoka u kukuruzom prekrivenim dubinama tvoje Amerike. Tamo su Len i Sonia Nordquist glavni stupovi društva, kakvo već tamo bilo. On je

direktor u nekakvom mlinskom koncernu - divi se kako Egipćani žanju i prerađuju lan i proso. Ona je u upravnom odboru gradskog muzeja, u kazalištu, u školi za gluhoonijeme, u svemu. Naravno - ne prikazuju se kao nekakve veličine. U putnoj odjeći (on u laganom, škotskom, lovačkom tvidu, ona s kapom u obliku stilizirane kacige s malo, više simbolične, mreže za komarce vezane pod bradom), te su dvije sive ptice bile osobito američke u svojoj prisnosti. Sjedili su držeći se za ruke kad god bi im to bilo moguće, ali je ona znala često primiti i moju ruku svojim starim prstima, a i Len bi me ponekad očinski potapšao po leđima. Kad bi jedno živciralo drugo - presjekli bi se obilno kolutajući očima i odmahujući glavom začuđeni zbog partnerove gluposti - a zatim bi se, trenutak kasnije, ponovno primili za ruke, ili si milovali staračke obraze. Len strašno pati zbog klime ili prašine; gotovo neprekidno proizvodi nekakvu buku, ali mu Sonia dodaje maramice čak i ne gledajući ga i ne prekidajući nit razgovora. Skrb za njega, čini se, postala joj je prirodna poput disanja. M., to je bio sjajan prizor, posve magnetičan - pomislio sam na tebe i mene u starosti.

Raspitivali su se o Oxfordu i tebi, o mojim istraživanjima i pretpostavkama. Jedva su čekali čuti sve o Atum-haduu, čak su me zamolili da im izgovorim, nekoliko katrena. »O, ali to mora svakako biti onaj najstrašniji«, molila je Sonia, s kojom se Len, kišući, složio. »Molim vas. Ne štedite našu tankoćutnost.« Počeo sam ih ugrijavati nečim blažim - tvojim miljenikom -35. katrenom, ali kad sam dovršio, draga stara dama djelovala je prilično hladno: »To bi bilo to? Stvarno? Stvarno, ne shvaćam gdje je tu problem. Svakako postoji nešto paprenije.« »Totalno skandinavski«, složio se Len. »Atum-hadu bio je luteran?« »Onda dobro«, rekao sam: »Idemo probati s brojem 57. *Kad se kobra pridigne iz sna*«. Nakon tiše recitacije (bend je imao pauzu, a i činilo mi se kako neke mlade dame iz blagovaonice gledaju prema nama i nag-inju se ne bi li čule), starci su samo izbacili donje

usnice i mahali glavama s jedne strane na drugu - posve identične geste. »Daaaaa«, rekao je Len, sumnjičavo: »Mislim da je motiv zmije pomalo bljedunjav, s obzirom na to kako ste opisali autora, očekivao sam više«. »Onda dobro, slijedi broj 48.« Posve sam se nagnuo prema njima i prošaptao ga, budući da je za drugim stolovima razgovor u potpunosti zamro. I to je napokon uvjerilo Soniu - dlanom je prekrila usta, dok je Len nijemo kimao. »O, dakle, o, da«, uzdisala je Sonia. »Morate otkriti njegovu grobnicu! Čaroban je!« »To ću morati izrecitirati na sljedećem sastanku lože«, reče starac, a Sonia potvrdi: »Molim vas, zapišite mi to. Članica sam poetskog kluba u Minneapolisu - ostale će me dame obožavati što sam to otkrila«. Obećao sam im da ću im dati primjerke *Žudnje i varki* prije nego što se iskrcaju s broda - njihovo zadovoljstvo i zahvalnost zbog dara posve su me preplavili. Ubrzo su slijedili nježni pozivi na zajedničko istraživanje Tebe i Doline kraljeva, poziv za posjet u Minneapolisu, za ljetni provod u njihovoj kući na jezeru koje nosi nekakvo neizrecivo dugačko indijansko ime.

Jeli smo janjetinu s kus-kusom i pili posve pristojan bordo. Uz desert (ljepljivi lokalni slatkiši načinjeni od meda, sezama i narančine vodice), Sonia je Lenu dodala maramicu, pričekala da ispuše nos i zatim ga zapitala: »Dakle, hoćemo li iznijeti prijedlog našem novom prijatelju?«, našto je Len rekao: »Svakako. Mislim da će Ralph objeručke prihvatiti priliku. Štoviše, želim vidjeti starog bludnika«. Sonia se okrenula meni, pomilovala mi nadlanicu i zagledala mi se u oči, s pomalo zlobnim smiješkom, upitavši me pritom bih li želio saznati nešto više o mome Atum-haduu, o vjerojatnosti da ću ga pronaći, možda i saznati gdje se nalazi upravo sad? Stvarno šteta, pomislio sam iskreno rastužen – izgubio sam nešto uistinu vrijedno, starci su potpuno prolupali »Imate pristup takvim informacijama?« upitao sam, svim silama trudeći se prikriti svoj užas.

»Možda i imamo«, rekla je Sonia, ne skrivajući radost i uzbuđenje - Len je strogo kimnuo i rekao: »O, imamo, dragi prijatelju«. Imaju li neko znanstveničko zaleđe? Je li neki od mlađih Nordquista možda egiptolog na Poljoprivrednom veleučilištu u Minneapolisu? »Strpljenja, Ralphe, strpljenja«, podlo me bockala Sonia dok sam ih slijedio, živahne unatoč nakupljenim stoljećima, iz blagovaonice, pa uz glavno stubište i niz uzdrhtali hodnik sve do njihovih vrata.

Njihova kabina bila je najmanje šest puta veća od moje, a i njome sam pretjerao (i dalje se pouzdajući u tvoga oca i partnere - tako je i sada, posve neupitno). Pored pijanina, na okruglom stolu prekrivenom zelenom čojom koja je dopirala gotovo do poda, stajao je srebrni kandelaber s tri isprepletene grane, na svakoj zebrasti fitilj koje je Len upalio prije nego što je isključio električne plafonijere i zakrilio okno. »Sjedni, dragi mladiću«, rekla je Sonia, primičući stolu tri malena stolca.

Len nam se pridružio, susjedi su me primili za ruke. »Medo, nije li noćas lijepo?« upitala je, a Len je odgovorio: »Još kako, najdraža, zrak naprosto bruji«.

»Srce, a sad izreci svoje ime i namjere«, rekla je i pritom mi, iznenađujuće snažno, stisnula prste.

»Neka čuju svi.«

»Zovem se Ralph M. Trilipush, viši sam predavač na katedri Egiptologije pri Sveučilištu Harvard, autor sam knjige *Žudnja i varke u drevnom Egiptu*, u izdanju Collinsove ljubavne biblioteke objavljene 1920. godine, predviđa se da će novo izdanje objaviti sveučilišna tiskara sljedeće godine. Vodeći sam stručnjak za kralja Atum-hadua i egipatsku XIII. dinastiju. Došao sam ...«

U tom su se trenutku ugasile svijeće. Nisu ih ugasili ni Len ni Sonia. Margaret, nisu se ugasile niti kao da ih je utrnuo vjetar - plamen se nije savio u stranu. Ne, kao da su jednostavno zgasnule,

potamnjele od vrha prema dnu, bez imalo mirisa dima. Bio sam zapanjen, kao što bi bio bilo tko - sumnjao sam na neki trik, iako ga nisam uspio shvatiti.

»Ma sjajno!« rekla je Sonia, svojim stiskom gušeci mi cirkulaciju u prstima. »Stvarno ste bili brzi«!

»Je li to njegovo veličanstvo, veliki kralj Atoom-hadoo?« javio se glavni prodavač najvećeg proizvođača hrane u Minnesoti. Margaret, stolić je lagano odskočio. Naravno, Margaret, bio je to trik, no njegov učinak bio je zadivljujući. A oni su djelovali prestari da bi koljenima odizali stolić uvis.

»Imate li poruku za našeg dragog prijatelja profesora?« upitala je, a stolić je ponovno poskočio.

»Želite li da vas profesor pronađe?« Tup.

»Želite li mu reći gdje će vas pronaći?« Tup.

»Hoće li vas uspjeti pronaći?« Tup.

»Hoće li mu netko pomagati?« Tup.

»Želite li govoriti pomoću ploče?« Tup.

»O, veliki kralju, vaša je želja nama zapovijed«, rekao je Len, taj istinski uljuđeni dvorjanin.

»Molim vas, pričekajte trenutak«, rekla je Sonia, zamolivši njegovo veličanstvo kralja Atum-hadua zvanoga i Pohotni, da malo pričeka kako bi otišla po papir na kojem će zapisati poruku. Upalila je jednu svijeću i na stol položila nekakvu ploču - to čudo jedva da mogu opisati. Bio je to sklopljeni komad drveta oslikan kićenim slovima abecede i brojkama. Na vrh ploče položila je nekakvu leću s križem u sredini, dovoljno veliku da pokazuje na jedno po jedno slovo. Leća je bila ugrađena u disk od slonovače na kotačićima; disk je na gornjoj strani imao udubine koje su na mjestima držale, u svojoj baršunom obloženoj udobnosti, vrškove prstiju. Sonia mi je ruke položila na disk -

u svjetlu te jedine crno-bijelo isprugane svijeće, njihove su četiri staračke šake djelovale iznimno blijede i meke na toj čudnoj spravi, kao načinjene od te iste slonovače.

»Pitaj, samo pitaj, dragi dječaće. On čeka tvoje pitanje.« Nisam shvaćao što mi je bilo činiti.

»Daj, idemo već jednom«, rekao je Len. »Veliki kralju Atoom-hadoo, tko će našem prijatelju Ralphu biti najveća pomoć u njegovoj potrazi za tobom?« Staklo i slonovača se u tom trenutku poče kretati pločom, pod našim prstima, zastajući ponegdje, savršeno precizno zaustavljajući križ na leći nad slovima A H A H R T N W .

»Dobro«, reče Len. »Njegovo veličanstvo kao da se malo zabavlja na naš račun.«

»Veličanstvo, nismo se okupili kako bismo zabavljali vas. Možda ne znate kako mi gledamo na naše današnje kraljeve (bez uvrede, molim, a ni vi Ralphie, nemojte se vrijeđati). Ako ne želite govoriti s nama, neka bude, no nećemo trpjeti nikakve ...« Sonia je doslovno prekorila duh posljednjeg kralja XIII. dinastije zbog njegova upuštanja u 'nezrele psine'. Na trenutak je sve utihnulo i smirilo se, zatim je disk ponovno poletio, u brzini mi gotovo zbacivši prste sa sebe: A H A H R T N W .

»Možda želi i dalje odgovarati samo sa 'da i 'ne'«, rekao je Len.

»Ne, ne.« Konačno sam došao do glasa. »Dopustite meni. Gospodaru Nila, vladaru dvaju kraljevstava, gdje ću te pronaći?«

R X K S T .

»Ovo je malo previše«, uzviknula je Sonia, podigavši prste sa slonovače koja se prevalila na bok od težine mojih i Lenovih prstiju. »Dragi Ralphe, uistinu vam dugujem ispriku«, rekla je, paleći električno svjetlo - svi smo počeli žmirkati u sjaju dvadesetih godina. »Stvarno sam se ponadala.«

»Molim vas, ovo je bilo zadivljujuće«, rekao sam. »Iako sam u takvim pitanjima skloniji znanosti, ne mogu poreći da nisam s vama sjedio kao vjernik.«

»Naravno, dragi moj, naravno«, rekla je Sonia, i nasmiješila se baš onako kako svi pozele da im se majka nasmiješi kad prepozna laž i propusti je nekažnjenu.

Poželio sam im laku noć, mahali su mi s vrata, držeći se za ruke, dogovarali planove za sutrašnji doručak - dok sad ležim u svojoj kabini koja podrhtava (nepodnošljivo spartanskoj nakon spoznaje što mi je sve bilo dostupno na brodu - pomišljam ne bih li se trebao vratiti u Kairo i malo o tome raspraviti s tipom iz putničke agencije).

Margaret, ne želim ohrabrivati šarlatanstvo, no ti su dragi, stvarno dragi ljudi, zacijelo sjajno ispraksirani i dobro usklađeni varalice i, vjerojatno, egiptolozi-amateri koji žarko žele da uspijem - kako bih inače mogao objasniti kako A H A H R T N W , s nekoliko praznina, otkriva »aHA Hr Tnw«, što znači »borac za čast« u standardnoj transliteraciji na rimsku abecedu, i da se »rx-k st« prevodi, i to doslovno, kao, iznimno ohrabrujuću izjavu, »znaš mjesto«? Margaret što bih ti mogao napisati? Vidio sam što sam vidio. Ne vjerujem u to nimalo više od tebe. Nije se moglo dogoditi. I dogodilo se.

Upravo sam se probudio. Po mome satu sada je 4 sata i 15 minuta izjutra. U snu mi se, samo trenutak prije, zujanje drvenih oplata potresanih motorima pretvorilo u mrmljanje nestrpljive publike u prepunoj predavaonici, sličnoj onoj gdje smo se sreli, ali neizmjereno većoj od nje. Tisuće ljudi čekale su moje zaključke. Sjedio sam za stolom na pozornici, tekst predavanja ležao je predamnom, nekoliko listova u ruci prepoznao sam kao vlastite, dječачke pokušaje pisanja demotskim pismom. Malo mi je neugodno zbog težine kalpaka, opterećenog zlatnim kipićima na rubu -

lešinarom, sfingom, kobrom, tvojim kipom, kopom tvoga oca, Inginim i kipićima Nordquistovih. Pored mene sjedi Carter, vrlo je brbljav, iako se u sve jačem tuležu koji dopire iz dna bostonske publike sve teže usredotočiti na njegova laskanja: »Od najveće je važnosti, naravno, uvijek održati jednakim način kretanja iz jedne grobne komore u drugu - moje divljenje u velikoj mjeri nadilazi i vaša otkrića, osim njih u sebi obuhvaćajući i vašu hrabrost«. Tulež postaje sve jači, zahvaća i prve redove - red za redom bostonskih dama odjednom ustaje i vrišti, izobličeni lica, u preklinjanju mašući prema meni rukama i programima. »Kako, suočeni s takvim pritiskom, zadržavate spokoj?« pita me već vidljivo nervozni Carter. Do tad zavija već polovica publike, trgaju ovratnike i pojaseve, grleno zavijanje, ta buka drevna poput Egipta, izvire iz bostonskih dama, dekana Warrena, profesora ter Breuggena, svih Finneranovih mutnih i zločinačkih partnera. Inge je strgnula haljinu sa svog veličanstvenog tijela, čak i ti sad stojiš, izbacujući iz sebe sneni mulj analgetika kako bi zatulila poput svih ostalih, a ja ustajem od stola i krećem naprijed, gol, moćno tronožan, držeći tekst predavanja u jednoj ruci, a Carterovo, još uvijek živo srce u drugoj. Umoran sam. Kapci su mi teški, ali se osjećam snažan, neobično snažan.

Petak, 27. listopada 1922.

Jutros sam se probudio i od jednog domaćeg mornara čuo novosti da je sinoć, između dvojice pomoćnika u kuhinji izbila svađa u kojoj je jedan drugoga posjekao nožem za kruh prije nego što su ga dva konobara uspjela obuzdati. Također sam saznao da je svađa započela time što je jedan od crnaca uvrijedio nekog američkog turista, i da je drugi Egipćanin započeo borbu zato što nije

mogao podnijeti prostote na račun Zapadnjaka. Uvrijeđenog Amerikanca branio je od vlastitoga zemljaka. Borac za čast.

Naposljetku sam mornara nagovorio da me odvede do jadnika koji je ležao u zavojima i oporavljao se od rezova na ruci i leđima. Engleski nije govorio loše, ali smo većinom govorili arapski. Predstavio sam mu se, objasnio mu djelić svojih namjera, poklonio mu primjerak *Žudnje i varki u drevnom Egiptu* (posvećen 'borcu za čast'), i uputio ga, u najmanjoj mogućoj mjeri, u ono što očekujem pronaći u grobnici mojega kralja. Postavio sam mu nekoliko pitanja - odgovori su bili i više nego zadovoljavajući: rodom je iz Luk-sora, poput vlastitog džepa poznaje staze i prečace u cijelom području zapadno od Nila. Ima li snažnih prijatelja kojima vjeruje? Ima. Želi li zaraditi više nego što je ikada sanjao? Želi. Želi li sudjelovati u pothvatu neizmjereno važnijem od pražnjenja pepeljara na riječnom parobrodu? Nije bio previše prič-ljiv, smiješio se škrto - unatoč svom žaru kojim je branio uvrijeđene Zapadnjake, Ahmed me posve neodgojeno odmjerio od glave do pete i pristao (bio je pljunuti viši narednik kojega sam poznavao, kratko ošišane kose i mrzovoljno mučaljiv). Bilo kako bilo, moja ekspedicija pronašla je predradnika, iako sam se malo pomučio uvjeravajući da ga će raditi za plaću i *bakšiš*, a ne za 'udjel u blagu'. Iako nije skočio na noge, poklonio se do zemlje, podijelio sa mnom kruh i sol, zakleo mi se na krv ... ipak je, prije samo nekoliko sati, bio ranjen.

Dao sam mu adresu vile i napatke za osnovne nabavke opreme i ljudstva. Osobito sam naglasio tajnost. Kimao je. Zatražio je i dobio, dva dana da bi se zaliječio i riješio još neke poslove na kopnu. Sastanak je tako završio. Još sam malo čekao neki izljev zahvalnosti ili dječjeg zadovoljstva - umjesto toga samo me netremice promatrao.

Doručkovao s Nordquistovima, topli oproštaj, dao im adresu vile, pozvao ih da me često obilaze, kao i da posjete nalazište kad se iskapanja otvore za javnost. Posve su opravdano ushićeni.

Dnevnik: Iskrcaj u Luksoru! Predstavnik agenta za nekretnine čeka me s kolima i magarcima na kojima će prtljagu prebaciti u vilu - platio sam mu do 30. studenoga. Problemi s bankom sada postaju uistinu oni najvažniji. Banke zatvorene do nedjelje.

Pospremivši prtljagu, s ključem u ruci, sjedam na skelu koja vodi preko Nila, unajmljujem magarca na kojem odjašem do mjesta gdje kročim svetom zemljom koju nisam vidio sedam godina - od 1915. - tlom, jednako svetim drevnima i meni. Teško je opisati osjećaje dok prolazim nezamislivim mijenama; turisti se vuku krajobrazom koji je 1915. bio posvemašnje niš-tavilo - pješčane dine koje štite skrivene tajne. Čuvari Ureda za starine vode ih u obilaske po kompleksu Hat-shep-sutovog hrama u Deir el Bahariju, i po ograđenom komadu zemljišta po kojem će Winlock iz muzeja Metropolitan za nekoliko dana ponovno početi kopati. Prošao sam sve, obišao i zaobišao Winlockovo nalazište, zatim preko dva brda, jednog za drugim, preko blago valovitog terena, dok naposljetku nisam prepoznao oznake koje smo Marlowe i ja ostavili prije sedam godina, onoga dana kad smo otkrili Fragment C i pobjegli s njime bjesomučnom brzinom.

Taj preliminarni obilazak terena iskusnome oku otkriva uvid u izazove koji ga očekuju, sam opseg problema - na koliko se mogućih mjesta može započeti iskapanja, koja će nam posebna oprema pritom zatrebati. Tintom sam načinio skicu litice, zabilježio svaku istaku, predvidio strategiju ocjenjujući po vjerojatnosti uspjeha sva područja koja mogu obuhvatiti, načinio popis prioriteta - s obzirom na količinu raspoloživog vremena i novca.

Pretpostavljajući da mi je financijsko zaleđe osigurano, mislim da će mi za prvu fazu istraživanja dostajati deset ljudi - taj će broj brzo rasti usporedo s nastavkom iskapanja. Ako su Marloweove i

moje procjene ispravne, to će se pretvoriti u skupinu od nekoliko stotina ljudi koji će premještati goleme količine zemlje. Znam gdje bi moj kralj trebao ležati - barem mislim da znam. Pretpostavljajući da mi je financijsko zaleđe osigurano. Nedjeljno izdanje. Noćas spavam u svojoj vili na zaklonjenim obalama Nila, sve bliže i bliže svojem kralju i svojem usudu.

Subota, 28. listopada 1922.

0 nagađanjima gdje pronaći grobnicu: Čitatelj se, nimalo nerazumno, pita kako grobnica može nestati na 3500 godina, i kako je moguće znati gdje je ponovno tražiti. Čak i u slučajevima da je položaj grobnice poznat - u 3500 godina stvari se lako zametnu. Čak je i piramide, koje je uistinu teško zagubiti, povremeno moguće pronaći tamo gdje se nitko ne sjeća da ih je ostavio. Pretpostavka o Atum-haduovoj nevidljivosti: tražimo prenisko – njegova je grobnica (baš kao i Hat-shep-sutov prvi pokušaj) uklesana u rasjed na polovici litice, a zatim prekrivena kamenjem - uistinu lako nestaje. Možda su se klima i erozija urotile i grobnicu prekrile stijenama i blatom. Robovi koji su gradili susjednu grobnicu možda su otpadom zatrpali njezin ulaz. Ili su svoje kolibe podigli točno na ulazu u onu, stariju grobnicu. Nespretni današnji arheolozi mogu prilikom iskapanja i *vlastitim* otpadom, ne primijetivši ništa, zatrpati grobnicu. A možda i pročelje grobnice podsjeća na nešto drugo – glatko pročelje, naizgled posve bezvrijedno.

I, ne zaboravi, osnovna je namjera bila da se grobnica nikad ne primijeti izvana - što je očito slučaj i s onom Atum-haduovom. Prisjetimo se posljednjih dana njegovoga života - invazija iz Hyksosa sa sjevera, dok Afrikanci nadiru s juga. Plemstvo gaje izdalo. Suparnički kraljevi stoluju na drugim dijelovima Nila. Ukratko, i bez pretjerivanja, bio je to kraj svijeta - kraj svih tradicija, kulture, svakodnevnice, istinske vlasti. U jasnoj retrospektivi: mi, ili neki razmaženi skorojević, arivist iz XVIII. dinastije, uvijek možemo doći i izjaviti: »Glupost! Bilo je to međurazdoblje, a samo devedeset ili sto godina kasnije oni su neukusni kraljevići Ahmoz i Kamož imali pune ruke posla tjeranjem napadača i uspostavljanjem prave vlasti«. No dok čovjek promatra kako mu se ruši svijet, takva je budućnost slaba nada u gomili vjerojatnijih usuda - tada je moguće kako se pred očima prostire samo vječnost beznađa.

*Atum-hadu gnjevnim okom gleda
dok mu stranci skrnave dom,
u pijesak će ponijeti, da njima ne da,
sve zlato i boze i žene i [nedostaje]*

(17. katren, samo u Fragmentu A, *Žudnja i varke u drevnom Egiptu*, Collinsova ljubavna biblioteka 1920.; novo izdanje Harvard University, 1923., ako ih ter Breuggen ne zatruje u potpunosti.)

Pazite sada. Atum-hadu očito je želio što bolje sakriti svoju grobnicu. Na to je bio prisiljen, za razliku od prethodnih i budućih kraljeva - budući da sa sobom nije nosio samo *vlastitu* besmrtnost. U svoju je raku ponio cjelokupan Egipat kojeg je smatrao dokončanim. Svoje počivalište nije morao braniti samo od običnih pljačkaša grobnica ili rastrošnih nasljednika - cijela

jedna strana rasa, takozvani Hyksosi (grčki naziv, kasnijeg datuma), probijala je put kroz zemlju Horusa, Iziđe i Ra. Stoga, njegov bi grob morao biti (a tako će i biti) pretrpan blagom, umjetničkim i svakojakim drugim djelima.

Ma 'at me iznevjeri, čupam svoje kose.

Jer nju ja trebam, imati je moram, голу nek' mi je nose.

*No pokaza se ona kurvom vrijednom samo,
da joj psi s guzova ližu kapi rose.*

(72. katren, Fragmenti A, B i C, *Žudnja i varke u drevnom Egiptu*, Collinsova ljubavna biblioteka 1920.; novo izdanje Harvard University, 1923.)

Atum-haduove oštre riječi upućene boginji Ma'at, božanstvu istine i pravde, u trenutku kad mu se raspadao čitav njegov svijet, pružaju nam uvid u njegovu narav kao i u narav samoga razdoblja. Možda je prikladnije ne toliko doslovno iščitavanje tog grubog stiha (iako ne moramo otići toliko daleko kao Harriman: »Red se ruši, izgubljen sam / Pravda mi okreće leđa, nevjerna i okrutna/Pokazujući mi, dok odlazi, svoja leđa«. Vassal i Wilsonova: »Oh, što je podla ta Ma'at/Podmeće mi klipove, izaziva, *une vraie coquette* *Vai&diva* svojim obličjem/dok državni poslovi zovu«).

Sjaj Atum-haduova duha nigdje nije toliko jasan kao u ovom složenom stihu: počujte kralja kako bjesni, kako vrišti ne samo zbog kukavičkog uzmaka (trampeći kraljevstva za konja, za konja) nego i, u jalovom boju sa samom Sudbom, stavljajući svoj vječni život protiv njezinih nemoralnih

čina, naš veliki junak s gađenjem pljuje na besmisleno oslanjanje na istinu i pravdu, kao da želi reći: »Takvi ideali zaslužuju samo nož u leđa«.

*Sav Egipat mrije uz mene,
prokletima ne mislim muke ublažit,
kukavički me gone kao kakve žene,
na kraju ću žeđ svoju utažit.*

(74. katren, samo u Fragmentu C)

Stoga o Atum-haduu sa sigurnošću možemo iznijeti sljedeće pretpostavke:

- Pokopan je.
- Pokopan je s količinom blaga i umjetničkih djela koliko je stalo u grobnicu, budući da se sam pokop posljednjega kralja poklapa s potrebom da očuva što je moguće veći dio umirućega kraljevstva. Velika je vjerojatnost kako će se uz njega pronaći potpuni primjerak *Svjetovanja*, i tako okončati sve rasprave o autorstvu i mojoj znanstvenoj potkovanosti.
- Pokopan je nedaleko nalazišta na kojima su otkriveni fragmenti A, B i C njegovih *Svjetovanja* - svi fragmenti pronađeni međusobno udaljeni najviše pola milje.
- Pokopan je nedaleko Tebe, njegove tadašnje prijestolnice.
- Budući da je umro prije nastanka nekropole u Dolini kraljeva, nije pokopan tamo.
- Njegova grobnica je neoznačena, dobro skrivena i vjerojatno visoko iznad zemlje, u velikoj mjeri nalik pećinskoj grobnici pripremljenoj za Hat-shep-suta, na koju je Carter nabasao 1916.
- Budući da se na tržištu nije pojavio nijedan njegov relikv (podgrijavati sumnju u njegovu vladavinu i postojanje u debatnim klubovima zabava je isključivo za idiote), posve je moguće

zaključiti da pljačkaši nikad nisu otkrili grobnicu. Ona je posve netaknuta, i takva čeka njegovoga dragog prijatelja Ralpa.

- Posljedično svemu, on počiva u Deir el Bahariju, u blizini ili u samoj litici pored koje smo Marlowe i ja pronašli Fragment C, što smo sve obilježili, ucrtali i namjeravali se vratiti prije nego što sam dobio premještaj u Tursku.

*Svršit ću u Izide postelji,
jezikom plivat njenom deltom Nila,
dok će uljeza dočekat moja glava,
u pokrov umotana, na krznu lava.*
(52. katren, Fragmenti B i C)

No, kako mu je uspjelo? Ta zagonetka dovodi do ludila. Kako je uspio, usred kaosa posljednjih dana, izgraditi grobnicu, opremiti je i znati kako će mu nakon smrti tijelo prebaciti tamo, mumificirati, zapečatiti i istog trenutka zaboraviti? Arhitekti, dekorateri, radnici, Nadzornici tajni (posebni svećenici koji su mu izvadili utrobu, konzervirali ga i umotali u pokrov), snažni ljudi koji zatvaraju grobnicu - da nitko od njih neće ni živoj duši otkriti što zna? Kako je znao da će njegova vlast opstati do tog posljednjeg, najvažnijeg trenutka, i samo trenutak kasnije nestati zajedno s cijelim njegovim svijetom, usred pokolja, prije nego što mu itko tko zna išta uspije poremetiti mir? Nekako je uspio, ostavljajući nam najsajjniji paradoks grobnice u povijesti egipatske besmrtnosti, pritom pripravivši, samo onim najsajjnijima i najzaslužnijima, otkriće nalik nijednom drugom.

Nedjelja, 29. listopada 1922.

Dnevnik: Ustao rano, satima prije nego što će se otvoriti banka, i pronašao ... mačke! Prelijepa mačja

obitelj jutros se pojavila pred vilom i, dok izlazeće sunce pozlaćuje naš Nil, sav sretan dijelim vodu i hranu koju sam jučer nabavio u gradu - a one to otmjeno proždiru iz tanjura iz vile, ukrašenih romantičnim slikama arapskih konjanika. Tri mačke - dva mačka i jedna prelijepa narančasta maca. Mužjake sam nazvao Ramzes i Ramzes (II. I VI., naravno), no tako rijetko stvorenje, narančasta maca, može se zvati samo Maggie. Ima sjajan tek; završivši s doručkom odmah mi se uvalila u krilo na svoju turu nježnog maženja i predenja. Drevni su u svojoj mudrosti u tim šar-mantnim stvorenjima vidjeli prerušene božice - one znaju daleko više nego što otkrivaju. Kad me Maggie pogleda svojim zlatno-zelenim očima, i svojim uskim, oštrim, ugljenocrnim zjenicama, jasno osjećam prisutnost vječne sile koja je, na trenutak, zauzela to tijelo. I one znaju tko su im prijatelji - ne oklijevajući, nimalo ne griješeći - moje su krilo odmah prepoznale kao krilo obožavatelja mačaka.

Moj je otac, naravno, držao pse, pune štenare pasa, pet, šest stotina engleskih i američkih lisičara, zečara, biglova, i mješanaca. Čuvari štenara (njih dvadeset pet, odjevenih u očeve nekonvencionalne livreje) bili su mi najbolji prijatelji u djetinjstvu, osobito kad bi otac izbivao na ekspedicijama. Psi su, u takvom broju, živjeli više kao pseće društvo, a ne kao pripitomljeni ljubimci - iako sam dva vesela bigla odveo u kuću da mi tamo prave društvo. Mnoge sam godine proveo uz čuvare, promatrajući, s istinskim štovanjem i divljenjem, taj prenapučeni, sjajno uređeni

pasji svijet. Pasji lavež kojeg su čuvari u svojim nabranim harlekinskim hlačama i krilatim kacigama mogli zazvati i zaustaviti po volji, uvijek me očaravao, te bih neprekidno čuvare moljaka neka psi zapjevaju. Kad su, sa smijehom u očima, čuvari sve zvijeri natjerali na pjesmu, cijeli je kraj odjekivao tim slatkim zborom glasova - iz sela je dopirala buka zatvaranja prozora, nježna zvonjava zvona ... i djeca su bila presretna, vikala su: »Trilipushovi psi! Trilipushovi psi!« Isti su, naravno, zvuk, psi proizvodili ničim izazvani kad bi se otac vraćao s ekspedicija, i to još dok je bio nekoliko milja daleko - nitko ne bi pomislio da bi ga mogli nanjušiti iz te daljine, no tako se daleko protezala njegova ljubav prema njima i njihova ljubav prema njemu.

*Nema mira u ratnika svijetu,
nijedna se ne čuti žena dobro da se ubrzo loše ne čuti,
i nema utjehe trajne u [nedostaje]
da bogove spoznaš, češkaj se samo, i o duljini samoj ti šuti.*

U najmanju je ruku anakrono, ako ne i potpuno bezumno, otkriti u 16. katrenu (samo u Fragmentu A), kao što je to učinio Harriman, »primitivčevu prvu, kolebljivu žudnju za Božjom milošću (grešnik-kralj-pjesnik pruža svoj vrat uvis kako bi se ogrebao za malo ljubavi Božje)«. Iako priznajem kako u *Žudnji i varkama* nisam nelogično protumačio taj zbunjujući stih kao spomen na iskonski atumički čin (češanja kojim se produljuje vrat), sad vjerujem kako taj stih u sebi nosi drugačije značenje, i u tom slučaju ilustrativni hijeroglif značenje otkriva daleko bolje od

kriptičnog latiničnog pisma. Iste-zanje vrata povezano je ni s kim drugim nego s psom kojega netko češka pod bradom, ili mačkom koju se miluje od lopatica do repa.

Stoga, ako me Novine ikad zapitaju, u nadmenoj, dječjoj žudnji za spoznajom: »Gospodine Trilipush, što vas je privuklo Atum-haduu? Zašto ne Ram-zes, ili Akh-en-Aten ili onaj, malo vjerojatni, Tut-ankh-Amen?« Tada mogu odgovoriti kako smo moj kralj i ja obojica ljubitelji životinja, i kako u njihovim tamnim očima otkrivam mudrost i sućut prečesto ispranu iz ljudskih očiju.

Za Margaret: Tvoji španijeli, onaj psić na izletu onog dana kad smo se zaručili, očevi lovački psi i konji, Atum-haduoova menažerija, slike salukija i hrtova otkrivene na zidovima bezbrojnih grobnica prate nas od samih početka--ka. Nakon jutarnjeg maženja, moje tri mačke ponovno su nekamo nestale. Nadam se da će se vratiti sutra, i da će tako biti sve do moga odlaska. Zagledavši se u Maggieine zlatne oči, u tom sam trenutku zamislio tebe kako budna ležiš u Bostonu, i po trbusima maziš Antonija i Kleopatru, sve dok im se stražnje noge ne počnu trzati u bjesomučnom trku - u tom smo se trenutku susreli na polovici puta, naše su se ruke dotakle na mekim trbusima tih stvorenja. Nadam se da vodiš dnevnik dok me nema. Po tvojem je vremenu upravo otkucala ponoć 29. listopada - jesi li mazila pse i mislila na mene?

Dnevnik: Pošao razgledavati Luksor. Nisam u mogućnosti kupovati mnogo, no pregledao sam tržnice i bazare, skrivene ulice i trgove, pokušao se snaći - unatoč tomu što je neizmjerljivo manji od Kaira, ne mogu reći da ga poznajem. Pokušao ponovno, bezuspješno, ne razmišljati o kobi koja čeka ovu ekspediciju ako je iznevjere financijeri.

Tu sam priliku iskoristio da posjetim banku, predstavim se, ostavim svoju adresu te zamolio da me obavijeste istog trenutka kad sredstva pristignu. Što se ovog jutra nije dogodilo. Sjetio se da su banke, nedjeljom, u Bostonu, zatvorene.

Skelom natrag preko Nila, šetnja do Deir el Baharija, mjerio vrijeme i pokušavao pronaći rutu koja će me odvesti do nalazišta Fragmenta C pritom zaobilazeći Winlockova ograđena područja kao i turističke centre oko Hat-shep-sutova hrama. Ne mogu iznaći način kako to učinkovito izvesti. Sjećam se kako je Marlowe hodao preda mnom, prelazio brdo za brdom, osjećajući točno gdje treba započeti: »Rekao bih, još samo malo, stari moj, samo još malo«.

Vratio se u vilu. Složio crtači stol, stolove, bilježnice, dnevnike. Na police poslagao tekstove o istraživanjima, rječnike, gramofonske ploče. Pripremio torbe s čaturicama, dlijetima, užadi i tako dalje.

Nakon sutona, na obalama Nila, dok sjedim leđima okrenut vili Trilipush, nije nimalo svjetlije nego prije 3500 godina - moguće je zamisliti samog velikog kralja koji je možda kročio upravo ovim tlom, zagledavši se, baš poput mene, u mračnu drugu obalu, razmišljajući, u trenutku kad više nije mogao obuzdavati nadiranje neizbježnog kraja, kako će prijeći rijeku i sakriti svoje zemne ostatke bez nazočnosti ijednog očevica.

Ponedjeljak, 30. listopada 1922.

Dnevnik: Smjestio se u vili Trilipush, mačke se vratile, nahranio ih i dobro izmazio - priznajem kako sam se jutros probudio zabrinut zbog budućih troškova, no zakleo sam se da neću ni

trenutka više sumnjati u moje financijere. Umjesto toga, telegrafirao sam CCF-u i još ga jednom ohrabrio svijetlom budućnosti nadolazećih radnih tjedana.

Slijedi dan prepun aktivnosti. U onih nekoliko sati prije sastanka s Ahme-dom spremam nekvarljivu hranu pogodnu za nošenje, kuhalo, šibice, ćelije za električnu baklju i tako dalje.

Vrativši se u vilu na ručak i sastanak s Ahmedom, tamo našao Nordquistove - sjajni ljudi. Ahmed je čekao dok sam mojim dragima pokazivao sve pripreme, karte i knjižnicu, ponosno ih provodeći vilom Trilipush - bili su vidno počašćeni, bio im je to užitak. Za ručkom sam im pomogao isplanirati itinerar, savjetujući im koje su grobnice vrijedne truda, a koje mogu odbaciti. Otišli su, mašući na pozdrav meni i mojem šutljivom predradniku – bila je to prava slika milih, starački drhtavih roditelja.

Ahmed će biti sjajan predradnik - moram si ponovno čestitati što sam ga otkrio. Posve je predan poslu, ne smiješi se, ne čavrlja. Objasnio sam mu kako će nam privremena, no najvažnija briga biti unajmiti i prebaciti dovoljan broj ljudi na nalazište kako bi tamo iskapali, što manje primjetni, sve dok se ne riješi pitanje koncesije. (Uspjeh će zacijelo donijeti odobrenje koncesije, no u tom neugodnom međuvremenu, mora se, barem prividno, poštivati pravila.)

Winlock i Carter još nisu započeli - Ahmed i ja bili smo prvi na poprištu, stoga nije manjkalo siromašnih, snažnih i nimalo radoznalih ljudi u potrazi za poslom. Za prvo smo vrijeme unajmili nekoliko njih, za poslije smo se dogovorili s daleko većim brojem. Za svaki slučaj, Ahmed je nekoliko puta spomenuo kletvu koja čeka svakoga tko pokuša iskopati kralja Tut-ankh-Amena, zatim je dodao kako je Carter pred bankrotom, da je Winlock poznati zločinac i završio, posve nehajno, primjedbom da su i Carter i Winlock običavali bičem održavati radnu disciplinu - sve to u velikoj je mjeri omekšalo tržište rada u nadolazećoj sezoni. Ne mogu reći da podržavam takve

metode, no nisam ga želio prekoriti već prvoga dana - njegovo neprikladno ponašanje ide meni na dušu. Bilo kako bilo, ekspediciju ćemo započeti s malenom i pokretnom srži od šest snažnih ljudi, među kojima smo i Ahmed i ja. Doći će po mene sutra u svitanje, s magarcima i ormama, teškim lopatama i krampovima, platnenim vrećama i drvenim kolima - tada ćemo započeti, iako me naša ruta i dalje zabrinjava.

Za Margaret: Danas sam na bazaru pronašao dva predmeta koja ćeš cijeliti. Prvi je malena igračka, lijep dar za nekog pametnog mališana, slatka moja kraljice, nekog malog grubijana, zaljubljenog u Egipat i očevo društvo (nesvjesno će biti doživotno obučavan za budućeg biografa!). Lutka na opruzi, u kutiji oslikanoj da nalikuje grobnici od cigle. Kad se započne okretati ručicu, prvo se začuje blago sablastan zvuk, poput plina koji izvire iz netom otvorene boce gaziranog pića. Buka sve više jača sve dok se poklopac groba ne otvori i iz njega se ne izdigne lažni kameni sarkofag s naslikanim kraljevim licem. Ako se vrti dalje, poklopac sarkofaga bučno se otvara i iz njega se izdiže zlatni kovčeg s mumijom. Još malo vrtnje i kovčeg se polagano otvara, otkrivajući poput ljljana bijelu mumiju, kroz čije zavoje, dok se uspravlja, proviruju dječji osmijeh i ljupko modre oči.

I još bolje od toga, ljubavi moja, maleni je, oslikani kipić od osušenog blata — čovjek koji korača, na njemu tunika, sandale i kruna — prilično uspjela reprodukcija nekog anonimnog djela iz Srednjeg kraljevstva. Iako je ono najbolje od svega pomalo podli osmijeh na licu, nešto posve neprihvatljivo na takvim kipovima - nimalo uobičajen, spokojan osmijeh, nego u potpunosti neprikladan i šarmantan izraz svjesne zloće. Sjajan suputnik drugom kipiću s kojim putujem — onim kojeg sam dobio na onom intimnom ručku *a deux* kod Locke-Obera (dok je Inge sjedila vani za stolom).

Doslovno si blistala - ljubav je sjala iz tebe iako to tada nisam shvaćao. Bila si očaravajuća, izgovarala si citate iz knjige koju sam ti preporučio. »Je li istina,« pitala si me, ti lukava maco, »da su vjerovali kako, nakon što se grobnica zatvori i zapečati, oživljava sve što je u njoj?«

»Točno«, rekao sam, ponoseći se tvojim napretkom.

»Dakle, slike gozbi pretvaraju se u gozbe, kipovi prelijepih sluškinja postaju prelijepije sluškinje?«

»Tako je, draga, shvatila si.« Podigao sam pogled, a ti si mi pružala taj savršeni kipić - ti, gola, pokrivena tek tankim velom. »Tata je saznao da taj Francuz prolazi kroz Boston i platio mu je da načini moj kip. Pa sam pomislila ... ako ga staviš u sobu, nakon što zatvoriš vrata i pogasiš svjetla ... mislim, nikad se ne zna.«

Sutra odlazim na nalazište, a noćas si ovdje, pored mene, u mojoj vili, draga M., posve živa pored mene. Laku noć, ljubavi.

Utorak, 31. listopada 1922. - prvi dan iskapanja

Konačno, u boj, u boj! Večer je, vratio sam se u vilu Trilipush - konac našega prvoga dana.

Naposljetku se sve kreće povoljnom brzinom.

Ahmed je stigao jutros još po mraku, i svu je tešku opremu i životinje ostavio na drugoj obali. Još važnije, riješio je posljednji zemljopisni problem. Sinoć je uspio izvršiti izvidničku zadaću koju sam mu dao - sjajan momak - te se jutros sagnuo nad divovski zemljovid na glavnom radnom stolu i u njega ucrtao bolji put od onoga kojeg sam uspio pronaći. Put vodi od rijeke do staze na kojoj smo Marlowe i ja pronašli Fragment C, i prolazi podalje od svih koji bi naš rad mogli

smatrati prijetnjom. (U slučaju da mi uspije dokazati kako im je Atum-hadu bio doslovno pred nosom, Lacau će biti i prezadovoljan da ograniči Winlockovu koncesiju kako bi načinio mjesta za mene.)

Zahvaljujući ranim pripremama, kako Ahmed kaže, mogli smo birati najbolje mazge i opremu. Upravo zbog te povlastice, objašnjavao mi je, računi su značajno veći nego što sam predvidio - no takva je cijena svakog dobrog posla, podsjetio me. Zapravo, bio sam posve smućen gledajući brojke u mojoj, u kožu uvezanoj knjizi izdataka, i hrpu nažvrljanih računa koju mi je moj radnik ostavio na stolu. »Zašto tako gledaš? Mogu ti dovesti sve trgovce redom, potvrdit će ti moje riječi.« Ahmed je pomalo djetinjast. »Nepovjerenje ljude pretvara u smokve«, izvijestio me je, upravo kuranskim žarom – možda sam ga pogrešno shvatio, no ne smijem mu nikako otkriti da mi arapski šepa - ako to sazna, pokušat će izvoditi sve moguće nepodopštine s radnicima. Na drugoj obali čekala su nas naša prva četiri člana ekipe, na magarcima. Svitanje na zapadnoj obali Nila - slijedili smo Ahmeda u širokom luku, stazom koja zaobilazi Deir el Bahari. Cijelo putovanje nije trajalo više od devedeset ili sto minuta - gore dolje, stjenovitim brežuljcima. »Postoji kraći put«, promrmljao je netko iz bezimenog kvarteta, no Ahmed ga je ušutkao strogim pogledom - blagoslovljeno mu crno srce.

I onda smo se našli na onom mjestu, tamo gdje smo Marlowe i ja polučili našu veličanstvenu pobjedu - tamo kamo sam se vratio s vlastitim ljudstvom da okončam posao kojeg smo partner i ja započeli prije sedam godina. Bili smo tamo! Pod visokim liticama, na pijesku kojeg je svitanje bojalo u narančastohrđavu boju, zaustavio sam povorku, što je Ahmed podržao. Naredio sam dvojici da započnu prvotno istraživanje najdonjeg dijela litice - da prošeću po terasastim stazama koje obrubljuju i vijugaju uz liticu i tragaju za vidljivim neravninama, pretjerano glatkim

dijelovima, simetričnim oznakama, ukratko, svime što bi podsjećalo na trag ljudske ruke. Ostala trojica udaljila su se stotinjak jarda od litice, i zagledala se uvis dok je sunce još bilo nisko, kako bi razgledali više dijelove litice tragajući za rasjedima i zabilježili sve što sam previdio izrađujući prvu skicu. U međuvremenu, započevši na mjestima koje smo Marlowe i ja označili kako bi nam pomogli pronaći put natrag, pošao sam prema sjeverozapadu, pokušavajući otkriti je li Winlock možda naišao na nešto. Dok su moji ljudi, u svojim haljama i turbanima, štiteći oči, išli i doticali liticu, otkrio sam dvije kamene gromade koje smo Marlowe i ja primijetili kad smo parkirali motocikl, kao i hrpu manjeg kamenja koju smo naslagali na jednu od njih, u trenutku kad smo shvatili da smo otkrili nešto.

»Bit će u blizini«, doviknuo sam Ahmedu na arapskom.

»Je li to bio bogat kralj?« upitao je Ahmed - posve opravdano. Svakako ga ne smijem ni trenutka ispuštati iz vida.

Ahmed me poveo stazom koju je poznao, i koja je vodila do vrha litice, tristotinjak stopa iznad dna doline. Trebao nam je sat vremena da se popnemo na tu visinu, s koje su mi se četvorica mojih radnika činili poput miševa koji na beskrajnom polju tragaju za jednom, određenom slamkom. Na nesreću, stojeći na tome mjestu, bili smo vidljivi s nekih dijelova Doline kraljeva s jedne strane, kao i Winlocku, smještenom u glavnoj udolini Deir el Baharija, s druge. Stoga, ako ćemo tragati od vrha nadolje, morat ću raditi brzo. Očito je bilo da će nam najvažniji biti oni najviši rasjedi.

Nevolja s njima, kao mogućnosti da u sebi skrivaju grobnice, leži u tome što su neprimjetni sa staze i nedostupni odozdo. Poslao sam Ahmeda dolje u bazu, i rekao mu da se odmakne dovoljno kako bi mi mahanjem mogao dojaviti svaki put kad stanem točno iznad rasjeda na skici - taj smo postupak ponavljali sve dok nisam na stazi postavio oznake, njih desetak na koje ćemo pričvrstiti

užad pomoću koje ću pomnije pregledati liticu. Do tog smo trenutka gotovo dovršili naš prvi radni dan. Vratili smo se na rijeku našom sigurnom stazom, te si međusobno poželjeli *salam* do sutrašnjeg praskozorja.

Na gramofonu: »Otto moj, ničija zemlja pripada meni«.

Domino: načinio zmiju koja se uspinje i zatim silazi stubištem, završavajući u spirali ispod radnog stola. Buka pločica u padu doziva mačke!

Srijeda, 1. studenoga 1922.

Ahmed i ja neko smo se vrijeme prepirali (u njegovu je glasu bila primjetna prijetnja) o najboljem načinu sigurnog vezivanja užeta 300 stopa iznad stjenovite smrti. Iako je tvrdio kako je stručnjak za uzlove (ne skrivajući ponos), hvalio je snagu moga torza (ispravno) i tvrdio da islam izričito zabranjuje (što mi je bila novost, no on je ostao nepokolebljiv) bilo kakvo djelovanje koje bi moglo otkriti oholu žudnju da se poleti onako kako je to činio Prorok prilikom svoga uzašašća u Raj.

Ipak, doktrina je doktrina, stoga sam se, dok mi je srce zaglušno tuklo u ušima, počeo spuštati niz stotinu stopa litice dok su moja četiri radnika trčila dragocjeno vrijeme buljeći u moj udarcima i cviljenjem isprekidan silazak do Rasjeda 1. Smjestio sam se na glatkoj istaci koju je još obasjavalo sunce, no otkrio sam da služi kao trijem ničemu - sunce je do dna obasjavalo otvor, ne dublji od četiri-pet stopa. Nikakvih natpisa, krhotina grnčarije, zapečaćenih ili tajnih vrata. Sat vremena proveo sam provjeravajući sve, četkom čistio svaku moguću površinu, zabadao dugu metalnu šipku provjeravajući pruža li neki zid veći otpor od ostalih, no ustvari sam istraživao vododerinu na litici - ništa više od toga. Moguće jest da sam prvi kročio na nju, doduše, možda su me pretekli

srednjovjekovni isposnici (iako bih shvatio ako im se istaka učinila previše osamljenom i depresivnom), ili možda drevni graditelji grobnica koji su tragali za prikladnim mjestima, nerovno odmahujući glavama pronašavši još jedan rasjed loše kvalitete. Nesta još jedno jutro, posve smrtničko.

Izvukao sam se do vrha - uistinu naporno - odmarao se svugdje gdje sam uspio pronaći uporište za nogu; ruke su mi drhtale i već sam pljuvao prašinu popevši se na vrh gdje je ležao Ahmed, i pušio pod improviziranom tendom - plahtom iz hotela »Pri sfingi« (s onim suludim grbom - lešinar, sfinga i kobra) koju je razapeo na štapove. Prokleo sam mu lijenost i naredio da mi pripremi ručak kojeg smo podijelili u blijedožutoj sjeni. Sunce je tuklo po plahti, a našiveni je grb bacao malo tamniju sjenu između nas. »Hotel 'Pri sfingi'«, rekao je mračno Ahmed na engleskom.

»Ma, sjajno. Nisi li sretan prašinar?«

»Gdje si naučio engleski?«

»Ja ne govorim engleski«, odgovorio je na engleskom.

»*Prašinari* – tako smo zvali australske vojnike«, objasnio sam. »Budući da sam Englez, taj naziv je neprikladan.«

»Mrzim Australce«, odgovorio je mirno, na engleskom. »Za vrijeme rata bili su najgori šljam. Gori od svih ostalih, čak i Turaka. Radili su kurve od svih. Vi Englezi, vi ste prilično nezgodni, Francuzi su ...«, u tom je trenutku pljunuo. »Amerikance ne poznam. Ali Australci - hodajuća sramota.« Sve je to izgovorio neobično bezvučnim glasom, dlanom trljajući čuperak kose iznad sljepoočice.

Čudno je slušati tugovanja i strasti starosjedilaca, nerazumijevanja, nevažne brige koje ih pokreću no Zapadnjaku su posve neobjašnjive. Ahmedove drevne pretke razumijem neizmjereno bolje nego što razumijem samoga Ahmeda, ali su njegovi pređi bili vlastiti gospodari. Nisu ih štitile strane

sile. Kako bih ga oraspoložio, malo sam mu pričao o Atum-haduu i njegovom dobu. Kimnuo je, kao da je shvatio značenje onoga što sam mu govorio, kao da je osjetio neku vrstu ponosa što su to bili *njegov* narod, *njegova* povijest.

Nakon obroka sam se ponovno prebacio preko ruba, posljednji prizor s ravne površine bio je Ahmed koji je, mračna lica, iznova provjeravao uzlove na stijenama i kolcima.

Taj sam se put spustio desetak stopa niže, do sljedeće glatke istake, i tamo pronašao nešto što je daleko više obećavalo. Istaka je, nesumnjivo, bila trijem komore uklesane u liticu, otprilike dvadeset pet stopa prohladne tame, no usječena malo udesno tako da čak ni ptica koja bi lebdjela ravno ispred rasjeda ne bi mogla ocijeniti pravu dubinu' komore - srce mi je snažno zatuk-lo.

Odvezavši se, nagnuo sam se preko ruba istake i ushićeno zamijetio kako sam gotovo točno iznad mjesta na kojem sam, prije sedam godina, pronašao Fragment C. Ovu je komoru izradila ljudska ruka (ili je, u najmanju ruku, proširila) - bila je posve nalik Hat-shep-sutovoj nedovršenoj grobnici. Ipak, u ovom slučaju, usprkos gotovo četiri sata koja sam proveo masirajući zidove od poda do stropa, budući ih svojim štapom poput pijanog mačevaoca, električnom svjetiljkom rastjerujući svaku pa i najmanju sjenu, mogao sam samo zaključiti kako sam naišao na *praznu rupu*: drevni graditelj grobnica dovršio je prvu komoru, ali je zatim otkrio nešto što mu se nije svidjelo - ili se kralj predomislio u posljednjem trenutku, odlučivši se, ipak, za krasnu, raskošnu piramidu.

Bezbrojna takva razočaranja čekaju ovdje kako bi razorila snove onima pretjerano revnima.

Sunce se, iako i dalje okrutno vrelo, spuštalo brzo kad sam se ponovno zavezao uzetom i pozvao Ahmeda da mi pomogne - taj sam zahtjev ponavljao cijelo vrijeme dok sam se uspinjao, pišteći i kašljući, oderanih dlanova, sve do vrha na kojem je sve bilo pusto. Pokupio sam opremu, složio

plahtu, spremio prljavo suđe i uputio se vijugavim putem nizbrdo, gdje sam, u dnu, pronašao osedlane magarce, no nijednog radnika.

Sjedim sada, na kraju drugoga dana, u svjetlima svjetiljki vile Trilipush, čitam neizrecivo komičan Finneranov telegram (očito ga je smeo gregorijanski kalendar: NOVAC? PRERANO JE DA SE ŠALJE NOVAC ŠTO SI DOSAD UČINIO s ONIM SVOJIM NOVCIMA? SVE NAJBOLJE CCF.) Mogu zamisliti Atum-hadua kako razbija glavu paradoksom grobnice s kojim se svakako morao suočiti. Mogu ga zamisliti kako šalje izvidnika koji će istražiti liticu u Deir el Bahariju i izvijestiti o svim povoljnim mjestima, izvidnika koji se vjerojatno zavlačio u iste rasjede koje sam ja istraživao danas. Ipak, što više razmišljam o Atum-haduvu jedinstvenom položaju, možda i nije bilo nijednog izvidnika - budući da ne smijemo zaboraviti:

*Vladar sam Egipta svog, Raov sam sin, Horusovo sjeme,
gospodar Nila, domaćin gozbi svakoj.
Ljubavnik sviju žena, gospodar muževa svih,
svakog brda, svake hridi, svakoj zvijeri lakoj.*

(23. katren, samo u Fragmentima A i B)

Uz takav ponos i potrebu za tajnovitošću, bi li vjerovao i jednom jedinom izvidniku? Ili je njegovo kraljevsko veličanstvo osobno lutalo ovim kamenjarom, samo ili s nekim, potrošnim, pratiocem? Je li promatrao te skrivene rasjede i tamo slao bezvrijedne robove odsječenih jezika da se zavuku unutra i procijene jesu li prikladni?

Ipak, nastavljam sa svojim danom. Ljudstvo me pronašlo spremnog kako čekam pored magaraca, pripravan o njima misliti sve najgore. No Ahmed me, svojom poznatom rječitošću, na arapskom

izvijestio kako su ne pronalazeći ništa u nastavku istraživanja litice ljudi produžili dalje i nadzirali radove na Carterovu i Winlockovu nalazištu, i upravo se zato spustio s litice, ostavljajući me da tamo visim. »Kako bih prekršaj njegova gospodstva očuvao u tajnosti«, dodao je na engleskom, uobičajeno bezizražajna lica, taj izmučeni čovjek.

Vratili smo se našom stazom do rijeke. Oprostivši se s ljudima, prepustajući Ahmedu da vrati magarce i pospremi težu opremu, vratio sam se do skele gdje sam, na stazi, naletio ni na koga drugog nego Howarda Čartera. Predvodio je konvoj kola pretrpanih lopatama, šipkama, sitima i drugim igračkama - orgija pretjerivanja - na arapskom s primjetnim naglaskom lajao naredbe svojim desetinama, no zvučeći jednako dostojanstveno kao i kad to čini na engleskom.

Iako željan posvetiti se svojim večernjim zadaćama, našao sam se uvučen u razgovor s Čarterom, hvatajući njegov brzi tempo hoda. On je završavao šestu turu toga dana - dovlačio je opremu u Dolinu kako bi započeo *šestu* sezonu radova na onom istom, besmislenom pohodu - čin prkosa, gotovo bezuman. »Unatoč svemu, to je sjajno«, hrabrio sam ga. »Stari moj, ne gubite nadu.« Pomalo je odbojan, no od jednog njegovog lokalnog radnika doznao sam kako ove godine namjerava iskopati dugi rov započevši pored grobnice Ramzesa VI. Smiješan plan, no Carter, ako već ništa drugo, sjajno prevrće pijesak, svakom zrncu dajući priliku da se malo nagleda sunca, i iskapajući beskrajne količine gnojiva *sebakh*, toliko potrebnoga seljacima.

Egipat u Atum-haduovo doba: Atum-hadu dolazi na vlast u teškim i mračnim vremenima.

Kraljevstvo je posrtalo, raspadalo se, umiralo u nedostatku nove krvi i vodstva. Dugovječni su kraljevi za sobom ostavljali nesigurne, izdvojene nasljednike, slabašne velikaše čije su drhtave ruke ženidbama nudile kraljeve uzdrmanog kraljevstva. Kraljevsko je blago isparilo - budućnost se prečesto zalagala kako bi se platile trenutačne potrebe ili zabave. Vanjski neprijatelji i unutarnji

pretendenti nagrízali su temelje dinastije. U tom se tužnom dobu pojavio vođa, onaj posljednji junak. Ipak, što o njemu sigurno znamo?

Znamo, iz onih više autobiografski obojanih stihova njegovih *Svjetovanja*, da je bio posljednji kralj, uvjeren kako njegova smrt znači i smrt cijelome Egiptu. Znamo da je vjerovao samo jednom savjetniku, onomu kojega je nazivao 'Gospodarem blaga. Znamo da je osjećao jednako nezasitnu glad za ljubavlju kao i onu za nasiljem. Malo toga drugoga znamo.

Ipak, stojeći ovdje gdje je stajao on, sučelice njegovu Nilu, zamišljajući nadolazeći kraj kraljevstva dok su se napadači iz Hyksosa sve više primicali njegovoj prijestolnici, Tebi, nije teško shvatiti što je osjećao taj smrtnik, smišljajući vlastitu besmrtnost, taj kralj ukletog kraljevstva, nasljednik ničega, primatelj bezvrijedne sadašnjosti koju su njegovi pređi gledali samo kao budućnost koju su beskrajno mnogo puta založili. No, budućnost nije bila beskrajna - jednog dana, jednog određenog datuma, budućnost je isparila u pustinjskoj vrelini, i Atum-hadu je ostao sam dok je iz ništavila izronio prvo jedan, zatim dva, četiri, deset, pedeset, stotinu, tisuću, deset tisuća vrškova kopalja probadajući drhtavi zrak iznad susjednog brežuljka.

Četvrtak, 2. studenoga 1922.

Dnevnik: Jutro: pregledali još tri rasjeda - dosad ukupno pet, iako postupak usporava neprekidno puzanje kako bismo ostali neprimijećeni dok smo na vrhu litice. Moji ljudi ponovno pregledavaju područje 200 metara u oba pravca od točke na kojoj sam pronašao Fragment C – ovaj put kreću se sporije, pregledavaju samu površinu litice. Dvaput pronašli glatke, moguće zanimljive dijelove, no oba puta se, polaganim čišćenjem površine, otkriva kako je riječ o vjetrom ili vodom izglađenoj

stijeni. Ručao s Ahmedom, pričali o Oxfordu koji mu je izvor upravo šarmantnog zanimanja. Popodne: još dva rasjeda, i jedna lažna uzbuna izazvana glatkom stijenom. Ovo su dani rastućega uzbuđenja, lažnih tragova, nagađanja. U retrospektivi činit će se kao koraci u pravom smjeru, neizbježni, nepromjenjivi, no u trenucima njihova nastajanja oni su sadašnjost, a ne posvećena prošlost, 1 stoga svi redom moguće i pogrešni koraci u blatu, ljepljivi od sumnje, nesigurnosti, beznađa. Opraštam se s ljudima do sutra, i krećem u grad provjeriti moj novi *poste restante*, u kojem sam pronašao ovaj, objavljivanja vrijedan relikv jedne dinastije na samrti:

19. listopada, Cambridge

Dragi gospodine Trilipush,

Ovo je za mene sretan dan u Cambridgeu. Nakon prošlotjedne posjete poštovanja vrijednog gospodina Ferrella, kontaktirao sam Oxford, da bih danas, čuvši se ponovno s njima, proveo zabavnih sat vremena s ocem vaše zaručnice, sjajnim iako pomalo neotesanim momkom koji uči brzo i iz prve shvaća sve što mu ima reći znalac.

Ako vas iznenađuje vijest kako na Oxfordu tvrde da niste nikad tamo bili, da niste studirali kod profesora Wexlera, vaše iznenađenje blijedi u usporedbi s mojim, koje sam doživio, saznajući te novosti. Svoje sam iznenađenje podijelio s vašim gospodinom Finneranom, a s njime i mišljenje da vaša ekspedicija neće uroditi ničim vrijednim. Nećete se iznenaditi čuvši tu sumnju od mene, budući da vaša sumnjiva specijalizacija za tog navodnog Atoumadoua na mene nije ostavila ni najmanji dojam. Za slučaj da vam iznenađenja nije bilo dovoljno, iznenadilo bi me kad biste se iznenadili saznati kako će, u svjetlu ovih otkrića, Egiptološka

katedra kao i, istini za volju, Sveučilište Harvard, štovano i besmrtno, nekako uspjeti preživjeti bez vaše buduće nazočnosti na fakultetu, pa čak i u nekoj najnižoj ulozi. Molim vas, prihvatite moju zahvalnost za zabavu koju ste nam pružili svojim bešćutno lošim prijevodima apokrifne erotike i svojom sumnjivom prošlošću. Uza sve dobre želje, ostajem, u svakom pogledu, vama nadređeni,

Claes ter Breuggen

Neartikulirane indiskretnosti bezumnika potresaju um zdravog čovjeka -zar je ter Breuggen mislio da neću objaviti pismo? Dragi moj profesore, predavaču lagarija, izopačitelju mladeži, naravno da ću ga objaviti. I to na prvoj stranici, reproducirati ga preko vašeg djetinjastog, drhtavog potpisa i otisnuti ga odmah uz fotografiju na kojoj stojim, držeći svoje oksfordske diplome, pred Atum-haduovom mumijom.

Ter Breuggen nam je svima primjerena pouka — čovjek koji tvrdi da je znanstvenik, obučen u pomnom vaganju dokaza, i koji se očito i previše spremno zaljubio u tog nasumičnog lašca, Ferrella, čovjeka bez lica, koji je pao s neba poput lošeg vremena. I ta laž koju je toliko žarko progutao nema nikakvog smisla; jednako je besmislena i tvrdnja da Ralph Trilipush nije studirao na Oxfordu. Možda je nestao dosje, možda se pogrešno napisalo ime - bez obzira kakva se pogreška uvukla u neki spis u vlažnim oksfordskim podrumima može biti samo jedno - pogreška. Neispravni spisi ne mijenjaju stvarnost, samo i jedino smućuju one slabije umne konstitucije. Ter Breuggen je objeručke zgrabio ovu priliku da me otpusti - na vlastitu sam odgovornost založio posao u ime Atum-haduovo, pa neka bude - ako mi taj neznalica želi prišiti neke zločinačke laži

kojima bi opravdao vlastitu ignoranciju, ne mogu manje mariti. Ipak, kakav jc to slabić! Dosje je nestao,

stoga nisam studirao na Oxfordu? Sjajno. Pa što? Stoga ne poznajem svoje područje? Dakle, nisam ni preveo Atum-haduove stihove? Niti sam Fragment C držao u rukama? No, *učinio* sam sve to redom, *studirao* na Oxfordu, što ne može poreći nikakva pisarska pogreška. Kad bi Oxford izgorio do temelja, i kad ne bi ostalo traga nikomu, zar bi to značilo da nitko nikad nije kročio njegovim ljupkim, bršljanom obraslim zgradama, ručao u restoranima pod vedrim nebom, među tornjevima, jedrio na olujnim slanim jezerima, bio nazočan nedjeljnim noćnim borbama u društvu dekana i rektora, hrvao se gol na zelenim ograđenim tratinama dok su mlade žene iz grada vrištale i gađale nas krumpirima? U tom jedinstvenom, pročišćujućem ognju, bi li svijet u trenutku ispunili lažni oksfordski diplomci?

Te sulude pretpostavke tog zloćudnog, nevidljivog Ferrela za posljedicu imaju apsurdno i retroaktivno otkrivanje istine. Ako nisam bio na Oxfordu, kako sam upoznao Marlowea? Kako smo onda zajedno iskopali posudu u kojoj se nalazio Fragment C? Da mu nisam bio prijatelj sa studija, zar bismo završili u istoj postrojbi u Egiptu? Da nismo zajedno pristupili, kako bih se našao u vojsci? Na ovaj način, priča nema nikakvog smisla. Ferrell je luđak.

Rekonstrukcija niza događaja pomoću sporih pisama uistinu me izluđuje. Očito bilo kakav otrov kojeg je ter Breuggen usuo Finneranu u uho 19. listopada, objašnjava CCF-ovu financijsku neodlučnost i njegove zagonetne telegrame. Ma tko god bio taj Ferrell, njegova je meni nerazumljiva zadaća ocrniti me. Što mu je uspjelo u ter Breuggenovom uredu - strah i nestručnost tamo su se pokazali plodnim tlom. CCF je ipak čvršće građe. O, Bože, Margaret.

**TELEGRAM. LUKSOR - ZA MARGARET FINNERAN,
BOSTON, 2. STUDENOGA IQ22., 17:47**

**DRAGA. SAZNAO DA LAŽLJIVAC PRIJETI - NEKI NEZNANAC IMENOM FERRELL. NE
POZNAJEM GA. NE VJERUJ MU. IGNORIRAJ GA POD SVAKU CIJENU. TVOJ LJUBLJENI
POBJEDNIK. RMT.**

**TELEGRAM. LUKSOR - ZA C. C. FINNERANA,
BOSTON, 2. STUDENOGA 1022., 17:49**

**MOJ GOSPODARU BLAGA. SAZNAO VIŠE O FERRELLU. LAŽLJIVAC SA POSVE
ZAGONETNIM MOTIVIMA. MOŽETE GA SLOBODNO ZANEMARITI I MIRNO
NASTAVITI S PRVOTNIM PLANOVIMA. RMT.**

Za Margaret. Odjurio u grad kako bih ti telegrafirao da zanemariš tog Ferrella. Siguran sam kako ćeš to učiniti, ako to već i nisi učinila. On je mitska nemeza, poslana da mi naudi - ne znam ni koje su ga sile, ni koja ga namjera tjera na mene. Unatoč tomu, on je smiješna, slaba nemeza. A ipak, istovremeno i neophodna! Draga, velike ljude često muče takvi sitni zločinci i beskrvni zlobnici. Takve kompleksima izmučene ljude-glodavce tjera žudnja za razaranjem zato što nisu sposobni stvarati, njima je uskraćena Atumova iskra, djelić božanskoga za kojim streme oni veliki - moć stvaranja. Stoga se, otrovane krvi, čvrsto drže svojim izlizanim kandžama, tjerani sotonskim porivom da uništavaju.

Ako si već čula sve ove besmislice - pretpostavljam da je sigurno tako, budući da mi se čini kako vas je posjetio prije dva tjedna - tada mi srce puca za tebe, budući da su njegove siktave riječi nesumnjivo zadrle u samu srž slike koju nosiš o meni. Sto si mogla misliti kad si čula tu suludu,

nemoguću izjavu kako tvoj Ralph nije studirao na Oxfordu? Ako si, i za samo jedan, potresan trenutak povjerovala, onda moj žal nema granica.

Margaret, znam - nisam toliko lud - znam da su te meni prvo privukli moje ponašanje i prošlost - engleski istraživač, potomak starog plemstva, obrazovan na Oxfordu, ratni heroj. Znam da su to bili naši kameni temeljci. No sad, ljubavi moja, Ferrell nam daje priliku da postanemo još snažniji, stvorimo još dublje ljubav i razumijevanje. Oboje znamo kako mi moj *curriculum vitae* baš i ne govori posve u prilog, bar ne većim dijelom. Ako Oxford nije bio stvaran - što bi Ferrell žarko želio - što bi to promijenilo između nas? Ništa. Moja su postignuća bila sredstvo koje nas je spojilo, a ne hrana koja će našoj ljubavi osigurati vječnu trajnost. Ako nam je kvarni Ferrell pomogao da to uvidimo, onda mu dugujemo neizmjernu zahvalnost!

Nakon strašne večeri, konačno se osjećam kao onaj stari. Jesu li tako izgledale 'dvorske spletke' u ono vrijeme kad su bile svakodnevna stvarnost, a ne povjesničarska suhoparna fraza? Kad se Atum-haduovim dvorjanima nije moglo vjerovati, kad su se zavjerenici vukli posvuda, kad su pretendenti na prijestolje podmićivali kuhare u vrelini dvorskih kuhinja, kad su svećenici šaputali prostačke laži i obećanja u svjetlima baklji - je li mu se utroba stezala kao što se moja steže? Je li se uhvatio ukoštac s tim svim mastima premazanim razaračima u trenutku kad bi radije svoje ime i ime svoga boga zaštitnika častio stvaranjem?

Petak, 3. studenoga 1922.

Dnevnik: Proširio pretragu zidova litice na gotovo pola milje u pustinju. Pregledao još četiri rasjeda, od kojih onaj koji najviše obećava pokazuje neke tragove ljudskog djelovanja, no ništa nije

izvjesno. Ljudi su dvaput na zidovima pronašli nešto vrijedno mojega žurnoga silaska sa staze, no oba puta se uzbuna pokazala lažnom. Ubrzo se moram suočiti s mogućnošću da će se područje morati čistiti, prebacivati zemlju. Ako se svi rasjedi pokažu bezvrijednima, ako površina litice ne otkrije ništa, tada nam preostaje samo neizbježan zaključak kako Atum-haduova grobnica leži u samoj udolini, što znači iskapanje rovova, slično Carterovomu mravinjaku s druge strane litice. Brzina radova iziskivat će nekoliko desetina ljudi, ako ne i više. Što je nemoguće bez potpune i neupitne koncesije Ureda za starine.

Subota, 4. studenoga 1922.

Dnevnik: Pregledao još pet rasjeda, ljudima naredio da počnu skidati gornji sloj sa zida litice do visine sedam stopa, 250 jardi u oba pravca od nalazišta Fragmenta C. To je neophodan sljedeći korak i nadam se da će nas nagraditi - ipak, strahujem kako se beskrajna i ravna pustinjska ploha čini vjerojatnijim Atum-haduovim skrovištem. Ta mogućnost značajno nam produljuje moguće razdoblje radova. Hoće li, ako ustreba, partneri izdržati još godinu dana? Možda bih se trebao predstaviti profesoru Winlocku i s njim, u četiri oka, raspraviti o podjeli područja pod koncesijom Metropolitana. On nije ni stručnjak, niti ga zanima Atum-hadu, tijekom sezone može pretražiti samo dio terena čak i s doslovno nepristojno velikim sredstvima kojima ga opskrbljuje muzej. A možda bi i pozdravio nekoliko dionica Ruke Atumove d.d., s obzirom na njegov ograničeni uspjeh tijekom sljedećih mjeseci.

Kasno poslijepodne: sišao sam i otkrio da nedostaju Ahmed i još jedan radnik. Vratili su se sat vremena kasnije i ispričali sljedeće: dok sam bio gore, rođak jednog od mojih radnika došao ga je

posjetiti na nalazištu i donio zanimljive novosti (jezičavi rođaci su najvažnija profesija u ovoj zemlji) - Carter je pronašao nešto, a popodneveni nestanak mojih ljudi (bezbroj *selama* i 'tisuću puta oprostite nam, lorde Trilipush) objašnjen je njihovim upadom u Car-terovo nalazište ... čini se da je Carter pronašao ... stubu. Blagi Bože, siguran sam da stari ima stvarno razloga za slavlje. Šest godina ... stuba! Pa, zaslužio je pronaći bar nešto, a grof od Carnarvona može biti miran zato što nije posve uzaludno potrošio novac.

Kod kuće, opuštam se s mačkama, malo glazbe.

Nordquistovi su me došli razveseliti. Večerali smo zajedno. Prepričao sam im svoje dane, oni su mi uzvratili pomnim opisima svojih turističkih pustolovina. Draga su mi njihova blaga pitanja i zanimanje za svaku moju riječ - dobrodošlo iznenađenje i sjajan oporavak za vlastitu sigurnost.

Nedjelja, 5. studenoga 1922.

Dnevnik: Bio na bazaru, odjeven poput tamošnjih stanovnika (mogu postići povoljnije cijene). Kupio nekoliko suvenira - skarabeje koje je izradio sjajan krivotvoritelj, savršeno ih je postarao. Trgovac oholo tvrdi kako su izvorni primjerci iz doba Totmesa III. Besmisleno, no vjerojatno će razveseliti Čartera - dobit će ih kao čestitku od brata po pijesku.

Na magarcu se otputio do Doline vidjeti Carterovu stubu. Osjećam se čudno, naizmjenice me tresu vrućica i zimica. Bilo bi uistinu sjajno da je otkrio nešto.

Njegov je tabor upravo smiješno velik - smjestio ga je doslovno na glavu Ramzesu VI. Pronaći Čartera osobno bilo je prilično teško, budući da se kreće usred čitave gomile radnika. Pozornost sam mu privukao glasno ga pozivajući po imenu. Izvukao se iz kruga kako bi me pozdravio,

otresajući prašinu s dlanova, uobičajeno hladan - takav je privid lako održavati kad čovjek ima Carnarvonov novac i na stotine pomoćnika. Trebao bi pokušati preživjeti sam, od ničega.

»Trilipush«, rekao je, spremajući moj dar - sad već rijetko, prvo izdanje *Žudnje i varki u drevnom Egiptu*. »Što vas dovodi ovamo?«

»Howarde, čuo sam da si se spotaknuo na stubu. Mislim, mogu li zaviriti, čisto profesionalno?«

»Već se pročulo?«

»Sam znaš da ovdašnji obožavaju rastrubiti sve tajne.«

»Da, iako mi u ovom trenutku posjetioci baš i nisu najmiliji.«

»Naravno, stari, prerano je za hrpe turista i glavonja koji bi ometali radove.« Stari profesionalac posve je u pravu; pomisao da bi se civili povlačili po novootkrivenom nalazištu - nezamislivo. Pošao sam prema mjestu gdje su njegovi radnici klečali - desetak ljudi u redu, noseći sita, prosijavaju sav iskopani pijesak, spremaju pregledanu zemlju, dozivaju nadzornika ako otkriju išta. Kakva proizvodnja! Prava tvornica, više kapitalistička radionica nego znanstvena ekspedicija. Za arheologiju, neprocjenjiva šteta. Nikakvo čudo što je Carter potrošio godine. Konačno sam se probio do središta gungule i otkrio kako se teško može govoriti o jednoj stubi - tamo je ležalo cijelo stubište, ukopano u tlu, završavajući u kamenom zidu i hrpi otpadaka. Bože, kakav prizor, nevjerojatno otkriće, to svakako, no što se otkrilo, ne bih znao reći.

»Skrovište opljačkanog blaga?« upitao sam ga kad me sustigao. »Neko staro skladište? Žitnica?«

»Vjerojatno«, složio se. »Najdraži moj Ralphe, sad me ispričaj, čekaju nas dani i dani raščišćavanja kamenja i nježnog otvaranja vrata na koja možda naidemo.« Odlazeći, osvrnuo sam se preko ramena - on je zračio energijom u svim pravcima, stari je sjajno izgledao, osobito ako su mu crijeva u istom stanju kao i moja. Izrazi na licima njegovih radnika nisu nalik ničemu što bi moja ekipa s

rasprodaje bila u stanju proizvesti. Naravno, čak i u svojoj po-znoj dobi, Carter je sposoban čovjeka natjerati da se osjeća potpuno nevidljivim, bez težine. Čini se da ni sam ne zna da to čini - kao da mu od trenutka rođenja iz lica izvire zasljepljujuće svjetlo koje sve kojima se obraća tjera da pokriju oči - kako bi mogao znati da su ljudi zasljepljeni ako ne gleda u njih? Čak i kad bi mu netko to rekao, sigurno mu ne bi povjerovao. »Što?« rekao bi, s nevjericom se zagledavši u još jedno lice koje žmirka. »Što želite reći? Kako sam ja to drugačiji?«

Treba mi malo zraka, idem provjeriti *poste restante*.

Pismo moje zaručnice s datumom 13. listopada - prije dvadeset tri dana. Što se otad dogodilo? Dugočasna, osvetoljubiva prisilna sesija na toaletu. Gramofon ne pomaže. Groznica.

13. listopada

Ralphie moj –

Čudne ti pustolovine kazujem, egipatski moj gospodaru. Danas nam je u kuću naišao čudan tip, njuškalo imenom Harold Ferret Traga za tvojim prijateljem. Čuj ovo, Ralphie: on tvrdi kako je tvoj pri-' jatelj siromašni Australac, Paul Caldwell, egiptolog-amater koji je živio, po njegovoj priči, istinski strašnim i mračnim životom. »Ralphov prijatelj?« upitala sam kako bih raščistila to - i kako bih bila sigurna da me shvatio.

Rekla sam mu kako je malo izvjesno, unatoč tomu što si se morao družiti sa svakojakim društvom tijekom rata, da bi taj Paul Caldwell mogao biti netko nalik tvojim prijateljima. I on je Australac. Mislim, ono njuškalo. Također je razgovarao s tatom iza zatvorenih vrata – pokušavala sam prislušivati zbog tebe, no to me strašno umorilo.

Čini mi se da te nema već cijelu vječnost. Teško je zamisliti što radiš cijele dane u pijesku. Teško je sjetiti se kako je bilo kad si bio ovdje. Vrijeme je sve hladnije, a Inge me doslovno ne gubi iz vida tako da se strašno dosađujem. J. P. O'Toole povremeno svrati i donese kakvu pozivnicu ili poklon. Jako te pozdravlja. A, da, zamalo sam ti zaboravila reći, zamolio me za uslugu. Rekao je da te zamolim da i njemu šalješ svaku pa i najmanju novost' o iskapanjima – ne samo da izvješćuješ tatu. J. P. se ne želi osjećati isključenim. Nije li to zgodno? On je stvarno sjajan tip, znaš, jako je darežljiv.

To me podsjetilo – nadam se da si uspješan i da sve ide brzo. Mislím da si ti jedan sjajan i hrabar čovjek, Ralphie, znaš da je tako, no nije mi drago što te nema toliko dugo. To mi se ni najmanje ne sviđa, i mislim da ću, ako nakon vjenčanja kreneš na još neku takvu ekspediciju, i ja poći s tobom, ili ću te čekati, ali samo u Trilipush Hallu, okružena s bezbroj prijatelja i služinčadi, ili u nekom pariškom hotelu. Boston je tako dosadan. Stvarno si životinja što me ovako dugo ostavljaš samu. Tata je dosadan. Inge je debela i dosadna. Sto bih trebala raditi po cijele dane dok ti, navodno, proživljavaš svakojake pustolovine? Znam da je 'sve to za sve nas', i znam da ćeš, vraćajući se kući, sa sobom nositi i našu budućnost. I baš me briga. Dok sam ovako pod tatinom i Inginom paskom osjećam se kao balavica. Znam da mi žele samo najbolje, no čini se kako to također znači i da se moram dosađivati nasmrt.

m.

Ponedjeljak, 6. studenoga 1922.

Platio ljudima tjedan dana i poslao ih kućama. Nisam sposoban za rad.

Srijeda, 8. studenoga 1922.

Noć. Zbog vrućice izgubio tri dana i tako dalje. Uvečer sam se uspio pridići. Mačke su me tješile u bolesti, osobito draga Maggie. Prvi put večerao nešto od nedjelje. Nakon dana mučnog sna prepunog zebnji, noćas, naravno, ne mogu spavati. Znatiželjan sam saznati kakav je to drevni, presahnuli vinski podrum Carter pronašao na dnu svoga stubišta. Uzjahat ću magarca koji vidi noću, odjahati do Doline i tamo pronaći svoga utučenoga kolegu na vrhu stuba koje vodi do antiknih kanti za smeće, te ću ga tješiti u njegovu očaju nakon šest godina traćenja Carnarvonovog sjajnog, lako zarađenog novca.

Kasnije: Odjenuo se kao domorodac. Platilo dječaku da me čamcem preveze preko rijeke te ubrzo stigao do mjesečinom obasjane Doline. Krenuo bočnom stazom, pored grobnice Ramzesa VI., kako bih ponovno razgledao to dragocjeno stubište. Umjesto toga pronašao sam nekoliko Carterovih radnika koji su stražarili i spavali – velikom čovjeku ni traga ni glasa. A na mjestu *gdje je zjapilo stubište*, ležala je hrpa kamenih gromada. I ništa više. Ako je stubište ikada i postojalo, ako me vrućina, samoća i beznade nisu navele na bezumne halucinacije, onda je Carter očito *ponovno zakopao svoj nalaz*. Pozdravio se i pročavrljao s njegovim radnicima. Moja krinka je bezgrešna. Iz onoga što su mi rekli, Carter je cijeloj svojoj ekipi naredio da kopaju u *drugom* pravcu, i to rov oko starih koliba radnika koji su gradili grobnicu Ramzesa VI. Kakav je čovjek Carter! Kakav stil! Suočivši se s porazom kakvog još nije bilo u povijesti egiptologije (šest godina i stubište do neke rupe), dok mu vreće s novcem čuče u udobnom domu u zelenoj Engleskoj, Carter je jednostavno zatrpao vlastitu ludost i okrenuo joj leđa. Nije se dogodilo! Sad mi se čini da Carter uvijek ima kojeg asa u rukavu. Čovjek se zapita što sve još nije zakopao tijekom svoje slavne prošlosti.

Pošao sam prema rijeci, prema njegovoj vili u Gurni. Prozori su bili otvoreni, mjesečina je srebrila jedan kraj kuće. Kutak Engleske premješten ovamo, u Egipat, njegovi štafelaji i knjige uredno poslagani u prostoriji koja mu je zacijelo salon i radna soba. Štafelaj je bio leđima okrenut prozoru, stoga ne mogu komentirati njegovo slikarsko umijeće. Nije pospremio pribor za čaj – nesumnjivo je pio nešto jače čime je brisao strašno sjećanje na zakapanje umjesto iskapanja, na sakrivanje stubišta iz 1890. godine. Tko je još, osim mene, čuo, i to preuranjeno, za njegov 'trijumf? Kolikima su već njegovi radnici to prenijeli? A, da, lord Carter pronašao je danas grobnicu kralja Tut-ankh-Amona! Pronašao je stubište danas, sutra će riznicu! Reci svim rođacima! Jadni Carter. Nimalo čudno što pribor za čaj stoji neopran.

Stražnja strana kuće otkrivala je zanimljiv prizor, uokviren u zeleno oličenim prozorskim okvirima. Spavao je posve spokojno, što je čudno, osim ako čovjek ne pomisli na neko sredstvo za spavanje koje je vjerojatno progutao kako bi utišao svoje vječno budne brige. Naočale tankih okvira ležale su sklopljene na noćnom ormariću, na knjizi koju je očito čitao prije spavanja, knjizi čiji je omot bio iste boje kao i omot *Žudnje i varki u drevnom Egiptu*, što me ne bi iznenadilo, ali nisam mogao pročitati naslov. Sam Carter ležao je pod bijelim plahtama, pod zaštitnom mrežom. Podigao je svoje staračke, naborane ruke sve do vrata, i takav je sličio nekom glodavcu koji se ukopao duboko preko duge i teške zime. Jadniku ne zavidim na pitanjima koja ga čekaju.

Četvrtak, 9. studenoga 1922.

Dnevnik: Nakon tri dana izgubljena u groznici i potisnutim i nepotrebnim strepnjama, danas sam se probudio rano, osvježen i spreman za rad. Osjećam se apsolutno savršeno. Pripremio hranu za Maggie i Ramzese.

Ahmed i ljudi čekaju, odani i sretni što me napokon vide zdravoga. Dolazili su svakoga jutra i odlazili bi nakon višesatnih čekanja. Njihov žar za poslom danas je doslovno opipljiv i zarazan. Gledaju me živo i s poštovanjem.

Naložio sam im da nastave pažljivo strugati liticu uz stazu. Napredak ohrabruje, iako se napredak bez otkrića također može sagledati i kao sve uže polje mogućnosti, no ne prepuštam se takvim mislima. Pregledao još tri rasjeda. Ostalo ih je još samo nekoliko, te strepim da nas čeka još teškoga rada.

Maggie i mačci večeraju sa mnom u blagovaonici. Večer provode znatiželjno promatrajući gramofon.

Petak, 10. studenoga 1922.

Dnevnik: Podijelio ljudima za *bakšiš* dva tuceta CCF-ovih cigara s monogramom. Dokazi moje vjere u radnike. Često i dugočasno se ponavlja kako Carter 'u svojim ljudima budi odanost'. Ipak, 'buditi odanost' jest, kako sam naučio u vojsci, trik star kao pećinski čovjek. To može svatko, pomoću darova ili straha.

Danas priznajem kako je potrebno početi planirati sljedeće korake. Poslao sam dvojicu na zaravan udoline i naredio im da kolcima označe kvadrat, 100 jardi od litice i 100 jardi dug, sa središtem u točki na kojoj je pronađen Fragment C. Ako se ukaže potreba za iskapanjem rovova, bit ćemo spremni. Upitao sam Ahmeda za mišljenje koliko lako ćemo moći unajmiti 100 radnika i opremiti

ih alatom za kopanje. Vremenski rok je povoljan, no zbog troškova ćemo morati pričekati da partneri djeluju. A oni moraju biti spremni za financiranje cijele ekipe. Budući da nemam što pokazati, nisam odlučan javiti se ni Lacauu ni Winlocku, no jednostavno je nemoguće punu ekipu za iskapanje učiniti nevidljivom.

Subota, 11. studenoga 1922.

Bilješke za knjigu: Promijeniti epigraf u 1 i . studenoga 1922.! S 24. sam pretjerao punih trinaest dana!

Dnevnik: Danas nam se nasmiješilo. U trenutku kad sam se spremao promijeniti strategiju, svijet nam se otkrio u posve novom svjetlu - sada vidimo više nego što je itko ikada vidio. Kasna je noć, pišem na ležaju pod zvijezdama, ispred grobnice kralja Atum-hadua. Ahmeda sam poslao da telegrafira CCF-u i nahrani mačke.

Srce mi i dalje udara sa spoznajom naše pobjede; okusiti svaki trenutak težak je i sladostrastan napor — gdje započeti? Odbacujem mjesec u stranu, na nebo vraćam sunčeve kočije i ponavljam naš dan od njegova slavnog svanuća:

Jutro sam proveo njišući se pred dva posljednja rasjeda. Morao sam doslovno puzati kad sam se našao na vrhu litice kako bih ostao neprimijećen iz Doline koja se pretvorila u košnicu jalovog i besciljnog iskapanja. Ahmeda sam ostavio da osigura užad, a dvojici u udolini naredio da počnu sondirati meko tlo, dok su preostala dvojica nastavila, polagano i marno, pregledavati liticu uz stazu. Moj instinkt pokazao se nepogrešivim.

Nakon ručka spustio sam se na pola puta do trećeg rasjeda toga dana, čuteći kako je moj, tada već gotovo dovršen pregled bio osuđen na jalovost. Još gore, loše sam proračunao duljinu užeta

potrebnu da bih dosegnuo donji dio rasjeda koji sam ciljao - potpuno ojađen, shvatio sam kako ću se morati uspeti na vrh i sutra kupiti dulje uže kako bih dosegnuo taj posljednji niz najnižih istaka. Već sam se napola uspeo uz liticu, proklinjući lošu pripremu, kad sam odozdo začuo povike - oni idioti kojima sam rekao da šute pod svaku cijenu. U istom trenutku na dlanovima su mi puknula dva žulja - penjanje je postalo nepodnošljivo bolno. Pozvao sam Ahmeda u pomoć, s predvidljivim ishodom. Pogledao sam dolje i spazio svu četvoricu na istom mjestu, nekih 200 stopa ispod mene. Trebalo mi je dvadeset minuta za uspon do vrha gdje sam, podižući se, oderao kožu s dlanova, istovremeno pogledom tragajući za uporno nevidljivim Ahmedom. Zatim sam spustio pogled na stisnuti grozd mojih ljudi koji očito nisu radili ništa. Odmorio sam se i zamahnuo. Uspinjao sam se i jaukao. Naposljetku sam stigao do vrha, Ahmeda nisam našao i zatim otpuzao niz stazu. Kako sam poslije saznao, Ahmed je već bio na putu dolje kako bi ispitao uzroke tog uzbuđenja - dok sam se spustio do njih prošlo je već tri četvrt sata. Što će reći - ni trenutak u vremenu - uzimajući u obzir koliko me moj prijatelj čekao pod zemljom! Što smo pronašli? Bože, a što nismo? Jedan od njih je - ne mogu mu se sjetiti imena, zapravo tu dvojicu i ne mogu razlikovati, možda su braća - stružuci liticu spazio, u razini oka, komadić glatke, bjelkaste stijene, uguranu nekoliko inča u kamen litice, ni 100 stopa od mjesta na kojemu smo Marlowe i ja pronašli Fragment C. Ta je nepravilnost bila, kad su je pronašli, veličine i oblika palca, ovalan i savršeno ravan kamen sa svih strana okružen nepravilnom, smeđom prašinom i stijenama, nabijen do kraja, i drobio se tek pod snažnim udarcima. Upravo su nas takve pojave odvele do desetak lažnih uzbuna u našem dosadašnjem radu - do trenutka kad sam stigao oni su već sami pokušali potvrditi vlastito otkriće udarajući po smeđem zidu, koristeći se metalnom šipkom

kao polugom, uspjevajući zagrebat površinu triput veću od kamena i razgnjeviti me svojim nepoštivanjem mogega naputka da, u mojoj nenazočnosti, ne diraju apsolutno ništa.

Rekao sam Ahmedu da im ponovno objasni pravila; za oštećene pronalaskeske nema *bakšiša*.

Pregledao sam kamen pomoću povećala i na njemu otkrio nešto nalik pravilnim uzorcima, iako je to bilo teško sa sigurnošću tvrditi, uzimajući u obzir ogrebotine koje su prouzročili polugama.

Bijeli je kamen bio nesumnjivo u potpunosti drugačiji od kamena samo stopu iznad njega -dakle, ako je bio većih dimenzija, protezao se samo nadalje, no svojom teksturom nije otkrivao znakove erozije. Poslao sam ljude da s magaraca poskidaju lopate i četke; sam sam se, nevjerojatnom preciznošću, bacio na posao. »Je li to to? Jesmo blizu?« javio se Ahmed - bili su to prvi znakovi života.

Ni večera ni sumrak nisu usporili moj pažljivi rad. Njima na čast, ni Ahmed ni ostali nisu pokazali zanimanje da napuste nalazište čak ni nakon sunčeva zalaza, iako nisam u to baš bio siguran budući da im je govor u posljednjih tjedan dana bivalo sve teže razumjeti - neka privatna šatra i slinavljenje kao da je zamijenilo pravilan izgovor. Služeći se nizom posebno načinjenih malenih dlijeta i četki - veličinom od pola inča do onih većih od stope, radio sam neprekidno - bio sam kirurg koji izvodi najsloženiju od svih operacija. Iako sam dolazio u kušnju poslužiti se ovnom i dinamitom (kako su to moji prethodnici izvodili prije nekoliko desetljeća), naša odgovornost nije samo očuvati pronađeni predmet (što prije ga spremajući u neki muzej ili privatnu zbirku) nego i promotriti sve u izvornom obliku - zatim sve to zabilježiti kako bi oblik ostao očuvan za potomstvo. Ne valja zaboraviti kako nikad nismo svjesni dosega vlastitoga neznanja. Ne znamo kakve će nam važne spoznaje promaći ako na brzinu srušimo zid koji djeluje prazno i besmisleno. Sačuvati svaki kamen, svaki komadić, zabilježiti položaj svake cigle u odnosu na onu drugu prije

nego što se išta pomakne - takva skrb profesionalca razdvaja od pljačkaša grobnica. I stoga ako ne brzam opisujući ovaj najveći od svih dana, to je samo zato, dragi čitatelju, što ti želim pružiti osjećaj rastućeg uzbuđenja i neobičnog prolaska Vremena.

U trenutku otkrića vrijeme pojuri, istovremeno leti u svim pravcima, svim zamislivim brzinama - sunce proleti nebom još dok čovjek vjeruje kako je tek započeo; posao nikad ne završava; moguće je brojati svaki dah; moguće je zamišljati što će se vidjeti iza vrata, sve do najmanjih pojedinosti (o da, bila su to vrata - toliko ću otkriti); moguće je naslikati svaku zlatnu narukvicu, veličanstveno prijestolje, draguljima optočenu halju, alabasterni sarkofag, kalcitnu glavu koja zatvara kanopu u kojoj se čuvaju kraljevi organi. I više od toga: vidljiva je i promjena koja će toga trenutka zadesiti jedan život, haljina koju će voljena nositi na vjenčanju, sjaj zlatoveza na vladarevoj lenti kad vam naredi da ustanete. Također se zna što će se osjetiti samo stopu dalje, iako se ne zna koliko će trajati prodor kroz su samo jednu stopu - koji će točno trenutak biti onaj pravi? Krhotina zdrobljenog kristala vremena koja će se okružiti vječnošću, premošćujući prošlost koja će se ubrzo razjasniti i nepromjenjivu, neizbježnu budućnost. Hoće li 10 sati i 14 minuta 12. studenoga biti taj trenutak? Hoće li se dogoditi sve do 16 sati i 16 minuta - taj trenutak kad prijatelji vrište od radosti i ljubavi?

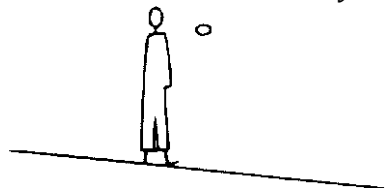
Tko će za mnom zaviriti u taj polumrak pun zlaćanih odsjaja? Koji pjesnici, pisari, turisti? Neka školarci na svojim pločicama vježbaju crtati Atum-haduovu kartušu, neka svaki dan nastavu započnu obaveznom recitacijom nadahnjujućeg 7. katrena (samo u Fragmentu C) našeg kralja:

*Kad pobijedimo dušmane koje nam udijeli Kob, zatražimo tuce djeva,
prilaze nam brzo, dok Atum-haduu nutrina od radosti pjeva.*

*Tad one plešu, ogoljuju se nama, i dok im grudi visoko strše,
Atum-haduove kobre hitaju da na njima što brže [nedostaje].*

Iako bih bio presretan sa svojim kraljem proslaviti na njemu najomiljeniji način, ne mogu, jer me moja buduća kraljica čeka, u svojoj čistoj ljepoti, tamo daleko, a i moja ljubomorna priležnica, Znanost, zahtijeva da se ispružim na ležaju njezine službe, pod plahtama izvezenim likovima kobre, lešinara i sfinge, i štitim svoje otkriće od bandita i ljubomornih parnjaka koji će zasigurno pristići čim se pročuje novost - u protivnom uistinu ne poznajem prag diskrecije suvremenog egipatskog radnika. No kad dođu, naći će me s mojim službenim Webleyjevim revolverom (za bandite) ili nasmiješenom šutnjom (za Čartera). Ah, to će biti slast. Carterov način nije jedini način - moje zdravlje i srdačna priroda poslužile su me deset tisuća puta bolje od njegove uzvišenosti. Ipak, trčim pred rudo priče. Kao što rekoh, vrijeme izvodi svoje trikove. Dakle - prvo što su spazili moji radnici izgledalo je ovako:

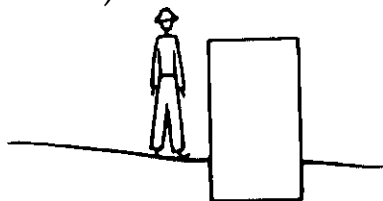
(CRTEŽ A: POGLED NA VRATA ATUM-HADUOVE GROBNICE KOJA JE PRVI UGLEDAO BEZIMENI RADNIK, II. STUDENOGA 1922., U TRENUTKU KAD RADNE PJESME ZAMIJENI NEOČEKIVANA, SABLASNA I PRELIJEPA TIŠINA.)

Sloj zemlje koji ih je prekrivao bio je mjestimično deblji od jedne stope, često tvrd poput stijene. No nakon nekoliko sati rada dljetima, četkama i sitom, ugledali smo vrata, otprilike pet i pol stopa

visoka i tri stope široka (moram Ahmeda poslati da nabavi mjerku). Otkrili smo ih otprilike dvije trećine iznad razine staze koja vodi uz liticu, jednom trećinom bila su ukopana ispod nje. Nakon kopanja otkrilo se sljedeće:

(CRTEŽ B: RALPH M. TRILIPUSH STOJI PORED VRATA A ATUM-HADUOVE GROBNICE, II. STUDENOGA 1922.)

Nakon telegrama moram pribaviti fotografsku opremu.

Portal je u potpunosti netaknut, apsolutno nitko nije prodro kroz njega. Nijedan se pljačkaš nije probio, niti su kasniji vladari zamijenili ijedan njegov komadić. Ostao je nevidljiv 3500 godina. Nadalje, veoma značajno, portal nije bio 'zapečaćen'. Sto će reći, izostali su klesani ukrasi na kamenim vratima, bilo kakve kraljevske kartuše ili simboli, nije bilo nijednoga traga koji bi navodio na nazočnost profesionalnih čuvara grobova. Što je pomalo čudno u mirnodopskim vremenima, no uzimajući u obzir ono što znamo o Atum-haduovim posljednjim danima, izostanak bilo kakvih oznaka na vratima još je jedan dokaz njihova identiteta. Tko god da je zatvorio ova vrata dobio je nalog ne ostavljati bilo kakve tragove na vanjskoj strani, koji bi, na bilo koji način mogli otkriti identitet stanovnika grobnice (što mi ga je, s gotovo savršenom jasnoćom, pomoglo identificirati).

Naravno, ako (a u to sam posve uvjeren) noćas pišem pred Atum-hadu-ovom grobnicom, onda je on na počinak otišao na kraju XIII. dinastije, na kraju sve kulture, vjere, života, Egipta, nade i vremena. Unatoč tomu što će se, samo stotinu godina kasnije, XVIII. dinastija izdići iz pepela XIII. i stvoriti Egipat u blještavoj, obnovljenoj slavi (buržoaska restauracija, kičasto Novo kraljevstvo, imitatori, luksuzno i lažno, cirkuska arena za debele androgine i područje istraživanja jednako mekoputnih učenjaka) vremena Atum-haduove smrti, kada su se hicksoški napadači proglašavali kraljevima cijele zemlje koju se nisu mogli ni nadati razumjeti, ti barbari koji su se voljeli igrati na sebe navlačeći sjajne odore, oskrnavljujući hramove svojim naporima da obožavaju bogove koji su ih prezirali - stoga nije bilo razloga da se na Atum-haduovu grobnicu, grob tog posljednjeg egipatskog vladara, stavljaju službeni pečati, nije bilo razloga da se itko hvasta njegovim postojanjem. Dok će Car-terova grobnica, ako je ikada pronađe, vjerojatno biti bogato urešena hijeroglifskim ekvivalentom naljepnica s tekстом »Tut je spavao ovdje«, Atum-haduova vrata ostavljena su gola, prekrivena blatom koje se brzo sušilo, dok je kralj, ne gubeći ni trenutka, bezglavo hitao u podzemni svijet.

Ispitao sam rubove vrata, otkrivši kako su čvrsto uglavljena u kamen litice. Čine se najmanje stopu debela, i vjerojatno ćemo ih izvući u jednom komadu - to nam je zadaća za sutra, ili koliko će već vremena trebati da je izvedemo onako kako treba, onako kako bi je izveo Carter ... da već tom starom nesretniku odam dužno poštovanje.

U međuvremenu, poslao sam Ahmeda i ljude da izvrše niz neizmjereno važnih zadataka dok ja spavajući stražarim pod Atum-haduovim nebom. Poželio sam da mogu oponašati drevne kraljeve, dakle: radnicima odrezati jezike, a nakon toga se pouzdati u njihovu vjerojatnu nepismenost, no čekaju me

brojne zadaće koje ne mogu izvršiti sam. Sutra će se vratiti s konopcima, ormama, metalnim valjcima pomoću kojih ćemo iskotrljati vrata, obložena kolica i ceradu kojom ćemo ih sakriti kako bismo ih neprimijećeno prebacili do vile.

Poštujući tradicionalni protokol, sad me čeka javiti se Uredu za starine i zatražiti dolazak inspektora koji će sudjelovati i nadzirati pravilno otvaranje, iskapanje, čišćenje i katalogiziranje grobnice smještene unutar granica područja određenoga mojom koncesijom. No, zbog mojeg produljenog natezanja s Lacauom, malo sam zatečen i vidim kako mi ostaje zasada taditi sam, sve dok ne otkrijem kakvu točno pomoć trebam od njih. Kad dođe taj trenutak, vratit ću se u Kairo i osobno ih izvijestiti o svemu blagu koje sam pronašao. Sredit ću svu njihovu papirologiju, platiti neke manje globe, biti pokoran dok se mršte i nježno me lupkaju po prstima, promatrati ih kako oblizuju usne nestrpljivi da čuju gdje se nalazi grob, i pažljivo slušati zvuk rezanja Winlockove koncesije koju smanjuju kako bi se prilagodili svim prijekim i trenutačnim potrebama Trilipushove ekspedicije.

Sutra otvaramo grobnicu!

TELEGRAM. LUKSOR, ZA C. C. FINNERANA, BOSTON, II. STUDENOGA 1922. 17:58. GOSPODARU BLAGA, POBJEDA! BLJESAK OTKRIĆA MOJ JE I VAŠ. POTVRDITE SREDSTVA ZA 22. CJEPIDLAČENJE NAD NEKOLIKO NOVČIĆA DOVODI U POGIBELJ PLANINE ZLATA. RMT.

Istini za volju, vašoj sam teti kupovao darove. Ništa neuobičajeno. I, naravno, sve stavljao u odbitke budući da mi je bila ključni izvor podataka. I znajte da ih je prihvaćala sve redom, nimalo se ne kolebajući - nisam bio glup. Tada je došao dan kad sam odlučio otvoriti karte i izjaviti svoje

osjećaje. Tog istog jutra, prije nego što sam se mogao odlučiti kojom ću tehnikom to izvesti, pozvali su me na kraljevski dvor jer je Finneran dobio vijesti iz Egipta. »Ferrell, pogledajte ovo«, rekao je i gurnuo me u naslonjač. »Izgleda da smo, što se tiče mog dječaka, bili u krivu - ovo su sjajne vijesti.« Pokazao mi je Trilipushov telegram: prokletnik je otkrio svoju grobnicu, barem je tako tvrdio, i sad je otvara sa svojom ekipom - sami dragulji i planine zlata. »Trebali ste vidjeti Maggieino lice kad sam joj ga pokazao«, rekao je Finneran, mašući telegramom, previše uzbuđen da bi sjedio, motao se po radnoj sobi, nudio me pićem koje je vadio ispod stola. Nikad nije podijelio nijednu svoju brigu s Margaret - nije joj spomenuo ni Oxford - i zamolio me, točnije, naredio mi, i sad vam je jasno kakav je gad znao biti kad mu je bilo stvarno stalo do nečega - naredio mi da mu se pokoravani, naročito otkad se njegova odluka pokazala 'opravdanom'. Finneran je bio toliko oduševljen da se spremio otvoriti kesu koju je vezao kad su stigle vijesti iz Oxforda. »Jeste li sigurni da je to pametno?« upitao sam. »Ako je Trilipush lažac, a za takve sumnje svakako imamo razloga, onda ovaj telegram ne dokazuje ništa.« Krivite li me, Macy? On je od mene tražio da mu pazim na kćer. A ja nisam govorio ni iz kakvog sebičnog interesa - samo sam ga želio pošteno savjetovati. Moja greška. Tada sam si dokazao ispravnost svog prvog dojma o Finneranovim apetitima: on nije tražio poštene savjete. Zastao je usred paljenja cigare i okomio se na mene. Sve se zbilo poput groma iz vedra neba: Finneran je pokazao ćud koju dotad nisam vidio, iako sam trebao pretpostavljati da postoji - na kraju sam pobjegao iz njegove radne sobe i iz kuće, presretan što nikad više neću vidjeti ni njega ni onu njegovu kćer, gutačicu opijuma. Ovaj klijent pokazao se izgubljenim slučajem. Odmah sam krenuo za Egipat. Takve vam odluke, moj Macy, donose zaljubljene budale, pa čak i detektivi koji bi trebali biti mudriji. Kad se te iste večeri pojavila u mom hotelu, sva nasmiješena zbog nimalo napornog

bijega iz kuće, i od doge koja ju je čuvala, sav sam je oduševljen pratio iz jednog kluba u drugi, i to po bostonskim četvrtima gdje smo bili jedina bijela lica u moru tamnih, da bismo naposljetku završili kod J.P.-a gdje je neprestano nazdravljala u čast zaručnikova uspjeha. Da, da, te je noći bila presretna, nije ni takla opijum, no nije prestajala hvaliti i slaviti Trilipusha. Bilo mi je savršeno jasno da na nju, unatoč svemu, nisam ostavio nikakav dojam. Ona je pila, a ja sam plaćao (na račun besmrtnosti Daviesove ostavštine - iskreno rečeno). A ogrlica je ostala ležati na dnu džepa. Bila je to također i noć kad sam upoznao tajanstvenog J. P. OToolea, ako me sjećanje ne vara, siguran sam da ste već čuli to ime. Bio je prilično ozloglašen nakon rata bandi krajem dvadesetih. Tada je, među ostalim gadostima, vodio i svoj klub, vašu tetu opskrbljivao opijumom i bio jedan od ulagača u egipatsku ekspediciju. Kad nam se pridružio na našem kauču (vjerojatno je došao vidjeti zašto Margaret te večeri nije došla po drogu) pružio mi je dva prsta kako bismo se rukovali - ponašao se kao što se ponaša francusko plemstvo prema onima koji im se drznu obratiti, zatim je uzeo Margaret u krilo i njhio je na koljenima, nazivao je svojim zločestim kumče-tom - od takve mi je slobode uzavrela krv. Ipak, ne želim reći da je bio loš, budući da se, nakon nekog vremena ponovno pojavio, taj put kao jedan od naših klijenata.

Tog sam je jutro, netom prije svitanja, dopratio kući. Zastali smo u gradskom vrtu, nedaleko njezinoga doma; bio sam joj spreman priznati sve. Namjeravao sam joj reći kako ju je Trilipush iskoristio samo zbog novca, da nikad nije studirao na Oxfordu iako su tamo studirali njegovi brojni izopačeni prijatelji koji su mu krivotvorili diplome. Jedino nisam znao odakle točno početi - od propalog engleskog plemića, sodomita, ubojice svog ljubavnika i nedužnog australskog redova. I nadao sam se - *znao sam* - da će mi kad sazna istinu biti zahvalna, da će mi zahvaliti, vidjeti me u novom svjetlu, u svjetlu koje nisam bio u mogućnosti usmjeriti na sebe zato što je bila

zaslijepljena Trilipushevima lažima. Rekla je: »Harrv, laku noć«. Nisam progovorio. Pošla je prema ulaznim vratima, ne mareći hoće li je netko vidjeti kako ulazi. Tada se osvrnula prema meni i dodala: »Možete li to vjerovati? Moj junak pronašao je svoje blago! Nije li to sjajno?« I nestala. Tada sam je dozivao po imenu, pretiho, zatim su se vrata, škljocnuvši, zatvorila. Još mogu dobro čuti taj zvuk. Ovdje u staračkom domu imamo željezna vrata - između takozvanog vrta i šupe u kojoj stoje kante za smeće čekajući smetlare. I kad bolničari iznose smeće, kad su vremenske prilike posebne i pritom je otvoren prozor, i kad neki miris vlada u zraku, reza tih vrata tiho škljocne – tada se sjetim vaše tete, toliko živo da bih mogao zaplakati. Sigurno vam je pričala o tome.

Nedjelja, 12. studenoga 1922.

Bilješke za knjigu: Jučer je bila obljetnica okončanja rata - trenutak da se prisjetimo naše braće poginule u velikome ratu i da budemo zahvalni za blagoslove mira koje mi, preživjeli, uživamo vječno – barem se tako nadamo. Ubaciti nešto o Marloweu i meni, kako se opraštamo prije mog odlaska u Tursku, kako Marlowe obećava čuvati Fragment C sve do mog povratka, u tom se trenutku prisjetiti naših sretnih i blaženih dana u Oxfordu, kako me blagoslivljao prije bitke, moj optimizam i vjeru u naše vječno partnerstvo prije odlaska, moju tugu po povratku iz Turske *et cetera*.

Dnevnik: Ahmed je danas nov čovjek - smiješi se i klanja, a ljudi slijede njegov primjer. Jako dobro. Stigli su u zoru, poslali telegrame, nahranili mačke i sa sobom dovukli zapanjujuću količinu nove opreme - iako ću, prije nego što se okonča ova pustolovina, sam morati otići u Kairo kako bih nabavio onu najvažniju znanstveničku opremu. Također ga večeras moram poslati da nabavi

mrežu za komarce - ako namjeravam i dalje spavati vani, budući da mi ruke podsjećaju na neke očeve reljefne zemljovide Himalaja.

Počeli smo odmah, zatjeravši klinove pod vrata, kopali smo napredujući s vrha i sa strane. Posao je naporan, no do ručka smo otkopali stopu dubok prostor oko vrata koja još nismo uspjeli osloboditi. Zaključili smo kako nam je jedini izlaz provući užad okolo i iza, a zatim, sa svih dvanaest ruku nadzirati pad vrata na vanjsku stranu, na podlogu koja će zaštititi bilo kakve mikroskopski malene zapise koje sam previdio čak i povećalom, i to odmah na valjke kako bismo ih mogli pričvrstiti za magareće orme. Natrag na posao.

5.00 - Sad sam u mogućnosti vidjeti spoj u kojem se gornji rub vrata dodiruje s nečim, vjerojatno sa stropom koji zatvara prostor iza njih. Uspijeva mi u taj rub ubaciti prve klinove, čekićem gurajući šipke u uski prostor, i zatim nježno izvlačim vrata iz okvira sve dok nam prvi klin ne nestane iz vida, iza vrata - svi zadržavamo dah dok ne čujemo udarac željeza o kamen. Još malo pa smo završili. Ubacio sam ispitnu sondu u prostor u koji je upao klin (u prostor u kojem bismo već stajali, proklet bio njujorški muzej Metropolitan, samo da smo imali dovoljno ljudi i nismo morali raditi u potaji, poput zločinaca). Načinio test svijećom i provjerio istječu li iz otvora kakvi otrovni plinovi. Otvor je premalen da bi se mogla vidjeti unutrašnjost ili ubaciti baklju tako da, unatoč svemu mom žaru, dajem ljudima odmor. Zvaču datulje, šute, cerekaju mi se svaki put kad ih pogledam.

7.30 - Sat krvavog navlačenja prije nego što su se vrata pomaknula prvi put; u mogućnosti sam ubaciti svjećicu u grobnicu i približiti oko otvoru. Isprva mi se vid ne može prilagoditi na tamu, na izduženu, kopljastu aureolu svjetla, nepomaknutu ni najmanjim daškom - niti mogu vidjeti ono što se nadam ugledati (sjene, odsjaj kovina) - jedan, beskrajn trenetak za sve nas prolazi u

napetom očekivanju. »Proklet bio, što vidiš?« promrmlja Ahmed na engleskom. »Besmrtnost!« odvratim (u epigrafu promijeniti ime Abdullah u Ahmed, iako ta svinja jedva zaslužuje da joj se spomene ime).

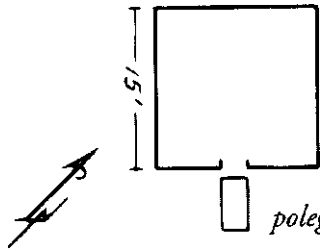
Naposljetku se prostor razbistri - prašnjavobijeli zidovi, dio poda slične boje i gotovo ništa više. Do noći nam je uspjelo osloboditi vrata iz okvira do te mjere da ćemo sutra, svježih mišića i ispavani, biti u mogućnosti spustiti ih na podlogu. Ovlastio Ahmeda da se vrati sa svježom radnom snagom, zatim sam ljude poslao kući.

Ponedjeljak, 13. studenoga 1922.

11.00 - Ahmed kasni, ali dolazi sa šestoricom ljudi - stigli su u 8.30. Isplatio pet plaća, dvojici novih platio samo današnji dan. Uspjelo nam je spustiti vrata na meku podlogu, no gotovo u istom trenutku zdrobili smo sve transportne valjke. Slažemo se kako teže najmanje 2000 funti, ljudi se naprežu da ih sigurno spuste, dvojica novih odšepali su prelomljeni poput britvi ali smo završili posao a ja sam istog trena prešao stubu i prodro u moju komoru, noseći električnu svjetiljku. Zrak - vreo, gust, nepomičan 3500 godina - bio je slastan. Vrata su stajala u središtu kvadratne komore, duljine oko petnaest stopa, visoke otprilike sedam. Sve površine bile su posve jednake, od glatkog, žućkastobijelog kamena. Predmeti, zidne slikarije, statue, otisci stopala, bogovi-zaštitnici, natpisi na zidu ... kasnija katalogizacija vjerojatno će moći otkriti sve ono što dosad nisam bio sposoban vidjeti, sam, samo s jednom svjetiljkom. No, reći ću, oklijevajući, kako njih, bar za sada, moram priznati, ima jako malo, točnije ničega o čemu bi bilo vrijedno govoriti.

Stojim i pišem u prostoru kojeg sam, zasad, prisiljen nazivati Praznom komorom' Atum-haduove grobnice. Tlocrt izgleda ovako:

(CRTEŽ C: PRAZNA KOMORA)

polegnuta vrata 'A'

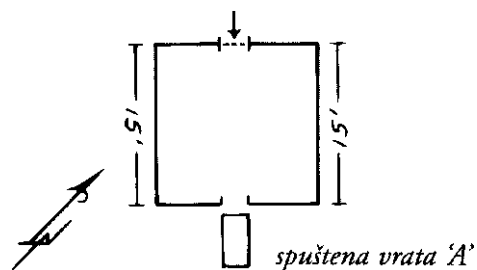
Usprkos jasnim naredbama, uhvatio sam Ahmeda kako ulazi u Praznu komoru. »Van!« povikao sam. »Ovaj prostor ne podnosi amatere!« Nije se ni pomaknuo, kao da me nije čuo - samo je bakljom prolazio pored zidova. Promatrao sam kako mu nerazumijevanje truže sitan um. Uzdahnuo je i izašao van. Kakvu je promjenu očekivao? Plaćen je po danu, što više to bolje za takve plaćenike. »Pošalji ljude kući«, doviknuo sam mu. »I vratite se sutra u svitanje.« Trebao mi je odmor kako bih razmotrio stanje i pomno analizirao prostoriju. Već je noć. Ne sudim strogo Ahmedovu reakciju. I ja bih, također mogao očajavati i umjesto riječi *uspjeh* ispisati riječ *razočaranje* – kad ne bih znao više. Sad pazite: glavni su problemi upravo Ahmedovo neznanje i predvidljivo djetinjasta frustracija - a to je najbolji obrambeni mehanizam kojega je graditelj Atum-haduove grobnice mogao smisliti. Pored treperave svjetiljke ležim na svom ležaju u Praznoj komori i u potpunosti shvaćam značenje te prostorije. Zamislite drevne pljačkaše grobnica. Iako sada znamo da oni nikad nisu prodrli u ovu; u nju nije ušao nitko;

arhitekti su imali svoje planove. Dakle, zamislite graditelja koji priprema obranu od lopova. Kao lopova zamislite nekoga poput Ahmeda, koji je s nekoliko svojih drugara uložio nadljudski napor da se probije kroz masivna vrata koja su otkrili slučajno ili lukavstvom. Naposljetku, radeći u potaji kako ih ne bi zamijetile vlasti koje su se zanimale za tu problematiku, prodru u odlaznu postaju posljednjeg vladara Nila kako bi, u obliku ove prazne prostorije, pronašli ljubaznu ispriku: »Stari moj, ovdje nema ničega, idi pljačkati drugdje«. I to zato što će samo oštroidna srodna duša zamijetiti jedva primjetne obrise na stražnjem zidu, ništa manje nego druga vrata, posve namjerno načinjena gotovo nevidljivima no ne manje stvarna.

Čak ih ni R. M. Trilipush, punopravni otkrivač kraljev, nije primijetio sve do gotovo 8 sati uvečer, nakon što su mu ljudi otišli a on proživljavao omanju duševnu agoniju.

(CRTEŽ D: PRAZNA KOMORA - ISPRAVLJENO)

obrisi vrata 'B'

Malo opreznog rada dlijetom i čišćenja prašine, nekoliko ubačenih klinova - posve je neupitno. Sutra ćemo zadrijeti dublje u taj sjajni labirint kojega je za nas osmislio naš gospodar Atum-hadu, tu zagonetku koja je istovremeno i rješenje druge zagonetke koju su postavili samome kralju, to

najsajnije od svih rješenja najstrašnijeg i najsloženijeg Paradoksa grobnice u povijesti ove nesvakidašnje zemlje.

Razmotrite 78. katren (Fragmenti A, B i C, iz *Žudnja i varke u drevnom Egiptu*, Harvard University Press, 1923.):

*Nijedan nas soko neće uhodit, nijedan hrt sa moga kućnog praga,
neće nas vidjeti dok Iziđu uzima grubo, u usta i odostraga.*

*Kad me Ma'at vlažno ljubi slijeva, a zdesna mi Shekmetine grudi,
Smrtni će dušman, lopov i izdajnik, slijepcu nalik,
pustinjom blještavom bludit.*

Podjednako sjajan scenarij i Paradoksa grobnice kao i užitaka podzemnoga svijeta kojima se svatko može nadati. A svaki bi drevni stanovnik, dovoljno sretan da pronađe Atum-haduov ulaz, unutra pronašao samo obeshrabrujući! prostoriju, očito već opljačkanu. Pokušajmo načiniti hipotezu o tomu kako je u ovom slučaju moguće sagledati Paradoks grobnice: moguće je zamisliti da je Atum-hadu uredio da čovjeka koji je zapečatio druga, unutarnja vrata (vrata 'B') ubije onaj koji je zatvorio vrata 'A', koga je nakon toga ubio treći čovjek koji nije znao ništa o položaju grobnice ili o svrsi njegovog smrtonosnog čina. Atum-haduovu smrt slijedile su još dvije, posve nepovezane, neobjašnjive čak i njihovim počiniteljima i gotovo neprimijećene u vječnom sumraku koji se nadvio nad umirućim Egiptom.

Sutra ćemo prodrijeti u grobnicu našega kralja, uznemiriti njegovo vatreno općenje s vječnim prilježnicama. Noćas ga, spavajući u Praznoj komori, gotovo uspijevam čuti - teško diše,

zadovoljan, znajući da su ubojstva izvršena sukladno naredbama, da ga njegove žene zadovoljavaju zauvijek, da se pokazao mudrijim od našega omraženoga oca, samog Vremena.

Utorak, 14. studenoga 1922.

Ahmed se vratio, posramljen, oduševljen vratima 'B'. »Vojvodo Trilipush, vaše oko sokolovo, hrtov njuh i nepokolebljivo srce uzor su svima nama i simbol svih darova koje Englezi donose Egiptu.«

Započeli smo onaj isti, mučni postupak, no sad u treperavom svjetlu baklji i mokri od znoja - uspijeva nam otkriti smještaj drugih vrata. Provjeravamo dvaput, triput, tražimo pečate, zapise, bilo kakve oznake - drago mi je što nisam pronašao ništa, potvrđujući, sada posve neupitno, vlastitu hipotezu o funkciji Prazne komore. Svakom pojedinom dajem priliku da komoru pregleda povećalom. Svih šest slažemo se: nema ničega.

Sada dvojica stoje vani, na straži, dvojica nam služe kao teklići za vodu i potrebite alatke, dok ja oprezno i pomno radim dljetom a Ahmed pridržava svjetiljku - čime ga, najvećim dijelom, sprečavam da se mota uokolo poput kakve babe.

Obrisi okvira vrata brzo su se produbili i postali vidljivi - žućkastobijeli zid bio je tek površna kamuflaža nakon koje smo se našli u tamnijoj prašini, prikladnijoj našem kralju koji čeka. Jasno je da će nam biti potrebno nekoliko poluga i, budući da je pod Prazne komore lagano nakošen — spušta se od staze uz liticu prema drugim vratima - vjerojatno će biti potrebna i nosiljka na kotačima i to iznimno snažna, na kojoj ćemo iz grobnice iznijeti druga vrata. Morat ćemo ih dobro zaštititi kako bi bočno prošla kroz otvor ostao iza vrata 'A', osim ako Ured za starine ne odluči vrata 'IV ostaviti odškrinutima, *in situ*, u cilju izazivanja purističkog *frissona* tijekom turističke sezone.

Uzimajući u obzir sve takve složenosti i nemogućnost pljačkaša da prodru kroz takvu zapreku, ostavio sam ljude na straži i spavanju u Praznoj komori pod njihovim pokrovima s kobrama, lešinarima, sfingama i sveproždi-ručim Horusom. Vratio sam se u grad. Pitam se u kakvim to obiteljima žive ljudi koje nitko ne očekuje u njihovim domovima i koji mogu, bez ikakve pripreme, prespavati u pustinji.

Na pošti me čeka pismo moje zaručnice, staro već dvadeset četiri dana (iz nekog drugog života, prije našeg otkrića), kao i telegram moga Gospodara blaga, koji se dokazao punovrijednim parnjakom onoga koji je nekoć nosio taj naslov: **SJAJNO! ŠALJI SVE POJEDINOSTI! NOVAC STIŽE.** Kupio poluge, hranu, *et cetera*.

A sad, iz ove udaljenosti, u sumraku na terasi vile Trilipush, s koktelom protiv malarije u ruci, dok mi Maggie prede u krilu, dok svira gramofon, zamišljam što me čeka iza vrata 'B', ponovno sjene na bijelim zidovima osvjetljenima bakljama, vrata iza nas, poluge nam ispadaju iz ruku od čuda. Sutra.

21. listopad

*Oj moj Ralphie,
dok ti ganjaš crnkinje po kazbi (da, gospodine moj, neku sam večer otišla u kino i sad točno znam što te to vuklo u Egipat i Arabiju, zločesti moj šeiku). Neću tek tako sjediti na svojoj guzi i slušati InGINE priče o oštrim islandskim zimama. Gospodine moj.*

Posrećilo mi se provesti nekoliko sjajnih večeri kod JP-a što, jako dobro znam, ti nimalo ne odobravaš. Pitam se što to zapravo ne odobravaš: JP-ov klub, ili to što se dobro provodim navečer. Iskreno govoreći, kako se ovdje odnose prema meni, čovjek bi pomislio da sam nekakva zločinka.

Moglo bi te zanimati da me JP predstavio svojem prijatelju, čekaj, kako se zvao, ma na vrhu mi je jezika, a ha, znam: Cornelius Macy. Dakle, mogu mirno reći da me Cornelius u priličnoj mjeri šarmirao, štoviše sjajan je plesač. Četiri noći za redom bio je ovdje – otkad smo se upoznali u utorak. JP govori da dragi Corny doslovno spava na novcima. U svakom slučaju, odijeva se poput tajkuna. A meni ne bi nimalo loše bilo spavati na novcima, o, još kako, gospodine Trilipush!

Samo mirno, Englezu moj. On mi ne znači ništa, jer si ti moj jedini junačni istraživač.

I ono njuškalo je posve prijazno sa mnom. Ne znam što da mislim o tome. Nije vrijedan pogleda, to ti mogu slobodno reći. Nekoliko dana nakon što sam ga upoznala išla sam na zabavu za koju sam čula od prijateljica, baš kao u starim vremenima, no čim sam izišla iz kuće, njuškalo me čekalo vani i reklo: »Dođite, vodim vas na piće«. A djevojci se takvo nešto ne mora dvaput reći.

Što ćeš donijeti svojoj kraljici? Znam, znam – grobnica će biti vrbom puna milijun godina starog nakita. Istina je kako su egipatske stvari sada strašno u modi, dakle to će biti krasno. No, nije li sve to pljesnivo i već nošeno? Djevojci ne pristaje nositi nekakve muzealne komade oko vrata, dragi moj Ralphie.

Dakle, njuškalo nije nimalo zgodno. Kosa kao mrkva, potpuno okrugao. Kad je sa mnom, stidljivo je, ne usuđuje se pogledati me u oči. Sto je siguran znak da sam mu postala slabost. Ti si bio jedina iznimka, junače moj, gledao si me hrabro u oči i recitirao svoje proste poeme. A ovaj me vodi do JP-a svaki put kad to poželim, kad mi je dosadno, kad želim navečer izaći – podsjeća me na psetance. No, moram ti nešto reći, iako kaže kako traga za nekim jadnim malim Australcem, zapravo ga stvarno zanimaš ti. Mislim da dijelom želi saznati ima li u mom srcu mjesta za nekoga novoga. Ne brini, Ralphie, samo se ti meni brzo vrati!

Strašno te vučem za nos. Ipak, budi malo u mojoj koži. Ti si onaj koji se provodi. A mene gledaju kao robijaša samo zato što se trenutačno ne osjećam baš najbolje.

Pitam se jesi li pronašao blago. Što misliš, kako izgledaju zidovi Atum-haduove grobnice? Kad razmišljam o njegovoj poeziji, o, jao meni, pomišljam kako će mu grobnica biti prilično 'šarena'. Dragoviću moj, da ti ništa nije palo na pamet, ili bar ne nešto što ne bi mogao obuzdati prije nego što se vratiš. Znaš, čekam te, junače moj, čista poput snijega.

Naravno, ti si užasno i strašno daleko. A od tebe nisam čula ni slova otkad si utrčao na taj brod i mahao mi šeširom. Tvoju knjigu držim pored kreveta, a i tvoju sliku, onu u onom tvom istraživačkom odijelu. Tonem u san maštajući kako mi čitaš one zločeste pjesme vječno gladnoga kralja. Ponekad se probudim i uhvatim Inge kako čita tvoju knjigu. Što me nimalo ne iznenađuje.

Što misliš, koliko će to još trajati? Ovdje je dosadno, a ti si kriv za to. S tobom mi nikad nije bilo dosadno, čak ni kad smo se bavili svim onim dosadnim stvarima poput buljenja u neku staru, faraonsku, polomljenu stolicu u muzeju. Ralphie, daj, stvarno se malo požuri. Zelini se vjenčati. Zaslužujem nešto malo bolje, nije li tako? Zaslužujem sve ono što si mi obećao. Nije mi drago više živjeti ovdje, ne volim više ni Inge ni tatu.

S tobom m.

Srijeda, 15. studenoga. 1922.

Ustao prije svitanja.

Vratio se na nalazište netom nakon svitanja, ponio hranu, vodu i još dvije električne svjetiljke.

Nježnim udarcima noge probudio svoje ljude, skutrene u Praznoj komori.

Ponovno na otvor! Klinovi, poluge, pokušavamo utjerati kuke, naprežemo leda, stavljamo snažnije valjke na mjesta dok se ljudi sve glasnije žale na žuljeve koji im pucaju na klizavim konopima (zaboravio sam im kupiti rukavice), guramo slijeva, vučemo nadesno.

Ručak. Potrebna nam je teška oprema koju si ne mogu još priuštiti, niti neskriveno dopremiti na nalazište. Problem kako nadići tu teškoću čini naša vrata još težima. Ili bih se mogao ponašati daleko manje odgovorno prema svojem nalazu i jednostavno zdrobiti vrata u komadiće. Što neću učiniti, usprkos svemu uzbuđenju. Kopamo kako bismo očuvali.

Napredak je mučan, gotovo neprimjetan od bolova, modrica i pakleno bolnih žuljeva. U sumrak ljude šaljem kućama, a ja se rušim na ležaj u čudnom propuhu i nejednakoj toplini Prazne komore.

Četvrtak, 18. studenoga 1922.

Za Margaret: Pola četiri ujutro, pišem pod svjetlom svjetiljke, bolovi u tijelu prerano prekinuli san. Ne mogu spavati više od četiri sata na noć, a i to je nemiran san. Mislim na tebe, toliko strašno daleko, zlato moje puno povjerenja, unatoč svim tvojim tegobama, čudnom svijetu kojeg je očev novac podigao oko tebe, izmaglici lijekova, mučnim promjenama raspoloženja, dosadnoj družici Inge koja je, posve moguće, tvome ocu pala u šake.

Dnevnik: Poslijepodne. Nakon višesatnih radova vrata pomalo klize prema nama, što je tek zrnce po zrnce pijeska u vremenu - u rano popodne uspio sara proviriti kroz pukotinu: zlato, nesumnjivo, odraz moga zapanjenoga oka doslovno se zagledao u mene. Ljudima dao kraći odmor kako bi se pripremili za posljednje povlačenje. »Zašto ne maljem?« pita me Ahmed na engleskome

– prestravila me njegova ozbiljnost. Posve mi je nevjerojatno koliko malo ti ljudi razumiju o onome što se trudimo učiniti za njih. Počinjem mu objašnjavati temeljne postavke arheologije, no moram čuvati snagu, štoviše jasno mi je da ga sve to previše ne zanima.

**Četvrtak, petak, subota, 16., 17., 18. studenoga
- napisao u subotu, 18. studenoga 1922.**

Dnevnik: Pobjede, ali i privremeni, manji podbačaji. Neizdrživa bol.

Šesnaestoga, još jedan sat teških radova s polugama i užadi za ishod je imao Pirovu pobjedu: dostigli smo položaj opisan gore, a Ahmed se pokazao kao strog i koristan predradnik; primijetio je izvjesnu sigurnost na mome licu te sam time zadobio njegovu pozornost. Nakon odmora, bjesomučno smo se bacili na posao. Sad vidim da sam nas sve tjerao preko svih granica - moja pogreška. Dvojica na bokovima vrata svom snagom naliježu na poluge, dok Ahmed i ja sprijeda, s užadi, vučemo sve dok nam rukavice nisu bile vrele poput vatre - tada se, na moju vlastitu sramotu, dogodilo sljedeće: prvo se začuo zvuk, strahovit zvuk, a zatim je slijed događaja izmaknuo znanstvenom nadzoru. Praznovjernom uhu (a neki od nazočnih u komori svakako su takvi) bio je to zaglušujući vrisak prošlosti popraćen navalom vrelog zraka (možda su pomislili kako je Atum-hadu na nas pustio svoj gnjevni dah), povici na engleskom, moja ojađenost ... tada su se masivna vrata razbila pavši naprijed na tvrdi pod - milijuni sivih oblutaka rasuli su se u svim pravcima poput šrapnela - i tada je uslijedilo vrištanje - prvo je vrisnuo jedan radnik, kojega je po oku lagano zasjekao komadić kamena u letu - i nakon toga bol, izbezumljujuća bol kad sam shvatio da mi se noga našla unutar prostora u koji su vrata pala i razbila se. Šepajući, krvareći,

zdrobljenih nožnih prstiju, razderane čizme ... neka bude, nije važno ... u trenutku sam prodro u sljedeću komoru, osvjetljavajući si put svojom električnom svjetiljkom, gore-dolje po svakom zidu, prodirući u svaki zakutak dok mi je električna bol iz noge bljeskala negdje u dnu očiju.

Kletve na arapskom bile su strašne - barem one koje sam mogao razumjeti. Isprva sam pomislio da ih izgovara ranjenik, no izvire su iz Ahmedovih usta - proklinjao je sudbinu, Zapad i Egipat (u svojem je sljepilu vidio samo još jednu praznu prostoriju). Pohlepa za zlatom pothranjuje njegov očaj

– nedostaje mu temperament znanstvenika. Ono što dijelimo Carter, Marlowe i ja jednostavno je osobina nepoznata Egiptu.

Ahmedu i još dvojici naložio sam da ranjenika odvedu do grada i pobrinu mu se za rane, te da se vrate za dvadeset četiri sata. Jednoga sam zadržao na nalazištu kako bi mi pomagao u napornom radu i brinuo se za moje ozljede.

Čovjek mi je svukao čizmu, a ja sam od boli zamalo pregrizao rupu u obrazu. Nešto hotelskih plahti i vode žrtvovali smo pri ispiranju mojeg strašno okrvavljenog stopala. U kasno poslijepodne 16. studenoga konačno sam bio sposoban šepati uokolo i postaviti svjetiljke u novoj, drugoj komori. Nažalost, vrata 'B' su osobito velik gubitak uzimajući u obzir natpis ispisan savršeno očuvanim hijeroglifima:

ATUM-HADU, GOSPODAR NILA, PLJUJE NA SVOJE PROGONITELJE.

**ONAJ ULJEZ KOJI GA PREKASNO UZNEMIRI, PLATIT ĆE STRAHOTNU CIJENU
ZA SVOJ ZLOČIN.**

Natpis je bio savršen dokaz - ako danas još postoji netko tko bi u pitanje dovodio naše premise ili postignuća. Nadam se da ćemo ga biti u mogućnosti rekonstruirati iz komadića razbijenih vrata - ipak, strahujem da je izgubljen zauvijek. Krivim sebe, kao i one budale iz Ureda za starine koji su me stjerali u taj škripac i sad, s moje noge, uzeli svoju funtu mesa.

Noga koja mi brzo natiče tjera me da odgodim istraživanje nove komore tako da večer provodim neprekidno mijenjajući vlažne obloge - rana je uistinu ružna iako je gotovo ništavna cijena za naše otkriće. Radnika sam poslao na počinak, zatražio nešto vode i štap, no nisam se čiste savjesti mogao vratiti u vilu ili potražiti liječnika sve dok ne nacrtam novootkrivenu grobnu komoru. Spavati nisam mogao.

Stigao je 17. studenoga, treperavo svjetlo, a moj se čovjek još nije vratio -ponovno sam oprao ranu i previo je komadom plahte. Zalio sam je preostalim pitkom vodom. U slabom jutarnjem svjetlu otkrio sam nov problem -dva zadnja prsta sigurno su slomljena, sudeći po ljubičastim oteklinama - a vjerojatno i dvije-tri kosti u samome stopalu. Ogrebotine su bile većinom površinske, čizma je poslužila kao oklop, no koža je pukla na nekoliko mjesta i plahta je bila smeđa. Završio sam previjanje i odšepao istražiti prostor kojega ćemo privremeno nazivati 'Komorom konfuzije'. Druga komora je jednako, prividno, prazna kao i Prazna komora. Stoga se mora zaključiti kako su Atum-hadu i njegov bezimni arhitekt zaključili kako se svakog pljačkaša koji provali u Praznu komoru, otkrije prijeteću kletvu uklesanu u vrata 'ET i, unatoč tomu skupi snage kako bi nastavio, može otjerati samo posvemašnjim beznađem – budući da ga dotad nisu zaustavili ni strah, ni zapreke - stoga su se kralj i njegov graditelj vjerojatno odlučili ne gnjaviti novim kletvama ili zaprekama, nego su problem pokušali riješiti uvjeravanjem mogućeg pljačkaša da u potpunosti trati vrijeme. Stoga, još jedna prazna prostorija. Naravno, nijedan posjetitelj nije dopro tako daleko

i dok se divim Atum-haduovoj dosjetljivosti, bila je, gledana iz trenutka sadašnjeg, prilično pretjerana:

U svakom slučaju, novi tlocrt groba izgleda ovako:

(CRTEŽ E: TLOCRT ATUM-HADUOVE GROBNICE, 17. STUDENOGA 1922.)

Komora konfuzije

Prazna komora

LITICA

I * – vrata 'C' (neotvorena) ----- vrata 'B' (krhotine)

[]< – polegnuta vrata 'A'

= STAZA UZ LITICU PRAVAC USPONA

<2>

Nalazište Fragmenta C, otkrivenoga 1915.

Da nije bilo (izgubljenog i uništenog) natpisa na vratima 'B' i zavodničkog pjeva s vrata 'C, moji vlastiti zbunjenost i očaj u tom trenutku vjerojatno bi se izjednačili s onima hipotetičnog pljačkaša. Bilo je već kasno jutro 17. studenoga kad se moj čovjek vratio sa zavojima, vodom, hranom i štapom, zakrivljena vrha nalik kraljevskom žezlu, načinjenim od čvrstog, tamnog drva. »Znate li da je prilikom iskapanja zdrobio stopalo da bi zatim, mrtav-hladan, samo naručio štap i nastavio s radovima? Štap je izložen u kairskom Klubu istraživača.«

Štap mi je bio od pomoći budući da mi je svakim korakom stopalo proizvodilo odjek udarca palih vrata. Jeo sam, pio i dokraja Komoru konfuzije pregledao povećalom, time se u potpunosti uvjerivši u savršenu klopku koju je tvorila - nije bilo ničega osim savršeno vidljiva obrisa vrata 'C, posve golih.

Uz pomoć jednoga radnika (Ahmed i ostala trojica nisu se žurili s povratkom) započeo sam oprašivanje i klesanje oko vrata 'C, isti onaj spor posao s dlijetom, kistovima, maljem, klinovima i četkom. Osjećao sam strašnu slabost, možda čak i malu vrućicu - nesumnjivo izazvanu uzbuđenjem zbog onoga što je ležalo iza tih veličanstvenih vrata. Dva ili tri puta išepao sam van jer mi je malo pozlilo. I najmanje dvaput osjetio sam toliku iscrpljenost da sam nemirno zaspao na jednom od ležaja u Praznoj komori, pokušavajući time nadoknaditi bezbrojne izgubljene sate. Pala je noć 17. dana a ja sam prespavao veći dio dana te se probudio - moja nevoljna, kao i Atum-haduova navika - u onim najmračnijim satima prije svitanja. Stigao je 18. Mogao sam čuti, no nisam vidio mog odanog čovjeka koji je spavao u mračnom zakutku – ostali se još nisu vratili. Izašao sam kako bih promatrao zvijezde iznad Deir el Baharija.

I ne mogu reći da mi je to bila radosna noćna straža.

Kad je konačno svanuo 18. studenoga, blijedo je svjetlo otkrilo da sam sam – očito sam odjeke vlastitoga disanja zamijenio za disanje odanog radnika kojega nije bilo tamo. Primijetio sam kako Ahmed i ostali kasne već osamnaest sati. Pala mi je na pamet mogućnost izdaje, kukavičluka i pohlepe, što su vječne prijetnje tamošnje radne snage. Budući da im oči nisu istog trenutka ugledale nešto što bi ih zadovoljilo, bijeg je bio posve uvjerljivo objašnjenje. Neka bude. Odlučio sam sam pripremiti vrata 'C usprkos rani, žeđi, gladi i posve opravdanome gnjevu. Nakon toga prekrit ću ulaz u grobnicu naslaganim kamenjem i blatom, vratiti se u Luksor, tamo o svojemu

otkriću izvijestiti oblasnog inspektora Ureda za starine i prihvatiti prijekore jednako kao i ljude i tehničku podršku koji će uslijediti kao posljedice moga otkrića. Osobito će pomoći uvođenje električne rasvjete u grobnicu, budući da će me to osloboditi dima baklji i nošenja baterijskih svjetiljki te ću time umnogostručiti broj sati tijekom kojih radovi mogu teći bez potrebe za izlaskom na svježi zrak.

Ahmed se vratio danas, osamnaestoga, kasno popodne s još trojicom ljudi. Zasuli su me bujicom isprika i bili su oduševljeni videći obrise vrata 'C. Ranjeniku je bila potrebna skrb. Ahmed je ostao u vili sve dok mačke nisu stigle i dok ih nije nahranio, a zatim su on i ostali, na vlastitu ruku, nabavili oruđe i alat za koji su mislili da će nam biti od koristi u našem 'zajedničkom poslu'.

Doslovno: dva velika malja. Dirnuli su me njihovi naponi, no nisam mogao ne smijati se izrazima njihovih lica kad sam im postavio temeljno pitanje: što bi se moglo dogoditi s blagom, kad bi ono ležalo *odmah* uz vrata 'C, ako se odlučim za njihovu tehniku razbijanja vrata?

Stoga sam Ahmeda i još jednoga ostavio da stražare preko noći dok su mi druga dvojica pomogli da se vratim u vilu Trilipush u nadi kako ću — i trpeći svaki oštri, do kosti bolan magareći korak - ubrzo na nalazište putovati usred bijelog dana, posve otvoreno, s blagoslovom službenih klauna, tih Hyksosa modernih vremena, koji čovjeka tjeraju na takve nepotrebne varke.

Vila Trilipush me nije razočarala - vruća kupka, nekoliko pića, novi zavoji na nozi koja je prevelika da bi stala u čizmu ... i dopunjavam dnevnik.

Kasnije. Moj se čovjek vratio s pošte na kojoj su me čekali pismo i telegram. Telegram: CCF mi čestita, izvješćuje kako je odobrio prijenos sredstava i zahtijeva da mu *odmah* dostavim popis nađenih predmeta '*osobito onih od privatnog i osobnog interesa*'. Pismo mi je poslala banka iz Luksora i njime potvrđuju CCF-ov telegram - na račun su mi sjela sredstva iz SAD-a, sve do

zadnjeg, sramotnog novčića i to u iznosu jedne osmine očekivanoga i mučno dogovorenog mjesečnog obroka preliminarnog budžeta - s dvadeset pet dana zakašnjenja, za dobru mjeru. Nakon nedavnih troškova i bezbrojnih obećanja, CCF-ov okljaštreni polog u najvećoj mjeri nalikuje tek aromi novca.

Zapanjujuća izdaja. Volio bih joj pridati bar nekakvu logiku, nekakav razlog no, naravno, ništa od toga. Znači li to da će razliku nadoknaditi sljedećom ratom, onom 22. studenoga? Živim u vremenu strepnje dok se trudim razmrsiti njegove misli koje je vjerojatno – to u najmanju ruku moram uzeti u obzir - zatrovao onaj izopačeni Ferrell. Naravno da su mi pri ruci sredstva kojima bih mogao iznuditi njegovu suradnju, no ne želim da naše partnerstvo funkcionira na takav način. Zašto mi to čini? Uzalud tragam za povodom kojim bih objasnio zašto moj sitničavi, jadni Gospodar blaga nije ispunio svoje ionako ograničene zahtjeve te je, umjesto toga, otplazio u neku bostonsku palaču alkohola kako bi sredstva potrebita Atum-haduu protratio na patvoreni alkohol i bludnice u okružju svojih razbojničkih drugara i skandinavske prilježnice.

Moj odani čovjek i dalje stoji vani, čekajući naredbe. Poslao sam ga natrag na poštu, da odnese moj pomno sročeni odgovor CCF-u: OTVORIO I DRUGU VELIČANSTVENU KOMORU, USPRKOS SRAMOTNOM SIROMAŠTVU. SAD NIJE TRENUTAK ZA ŠKRTOST - NA KOCKI JE VAŠA OSOBNA ZBIRKA.

Prijeko mi

je potreban odmor. Spavat ću mrtvim snom, a sutra ću ponovno u boj, sa svim preostalim oružjem. Ništa me neće spriječiti.

Nedjelja, 19. studenoga 1922.

3 i 55 izjutra - Požurio s pisanjem. San je izostao, ali je stopalo potpuno utrulo. Pravi blagoslov.

Noć je crna. Atum-haduovo rješenje Paradoksa grobnice, rješenje koje me dosad gušilo prašinom i odnijelo mi stopalo, savršeno je elegantno i posve izvan moga dohvata. Skrivena vrata. Lažne slijepe ulice kako bi se obeshrabrili pljačkaši. Ima toga još, no to mi izmiče iz vida. Što je on odlučio pod ovim zvijezdama? Moram se staviti na njegovo mjesto.

On šeće osvjetljenim, gotovo posve napuštenim dvoranama svoga tebanskoga dvora, nemiran i prepun strepnje premješta se sa zlatnog prijestolja na izrezbareni kauč. Želi li Njegovo gospodstvo gledati pelivane? Ne želim. Želi li Ozirisova inkarnacija neko društvo? Ne želim. Želi li nebeski Maatin ljubavnik uzjahati devu, hraniti tigra, oderati kožu zatočeniku, njihati se na trapezu, igrati se na slonovoj surli, milovati žirafu? Ne želim. Moje me kraljevske brige noćas posve zaokupljaju i krađu mi san. Noćas, nakon samo nekoliko minuta razmišljanja o vlastitome usudu, Horus uzima svoj danak okrutnije nego ikada. To je nepotpuni anagram u jeziku moga budućega prijatelja - Horus zahtijeva hore, hore koje provodi grebući moju zgrčenu utrobu koja gori od srama i strašne samoće - kako će mi to moj sokologlavi zaštitnik platiti? Kako mogu ostvariti svoje konačno putovanje? Ono je sve bliže, neizbježno, samo je pitanje hoće li ga započeti hicksoške strelice, otrovani bodež nekog izdajnika s mog ruševnog dvora ili pak taj krokodil koji svakodnevno sve više buja u mojoj utrobi, koji će mi naposljetku izjesti nutrinu ako je blagovremeno ne spremim u podzemnu urnu.

*

Probudilo me zalazeće sunce - zbog rane i umora izgubio sam još jedan čitav dan. Noga mi je teška tonu. Glavu mi stežu pesti nekoga diva. Želudac mi bjesomučno grmi, i nekoliko minuta pokore njemu nije dovoljno da bi mu ublažilo gnjev.

Bilo se već smračilo prije nego što se neki od onih meni odanih idiota sjetio provjeriti što je sa mnom. Dan su proveli u Praznoj komori, sjedili su i ogovalali. Prošao je dan, plaćeni su za njega, a moje im odsustvo nije bilo nimalo čudno. Poslao sam ga da osigura cjelonoćnu stražu pored Atum-haduove grobnice, i da ostalima prenese kako nas sutra u zoru očekuje konačni prodor u posljednju komoru, do naše zaslužene nagrade. Također je donio i pismo koje je pokupio iz *poste restante*. Moja zaručnica, 2. studenoga. To križanje pisama u pošti osobito je okrutna igra.

2. studenoga

Dragi Ralphe

bit ću kratka. Molim te, piši mi što prije uzmogneš. Zabrinjava me ovdašnje stanje i moram od tebe čuti potpuno objašnjenje i uvjeravanja da će sve dobro završiti.

Njuškalo je još ovdje. Neko vrijeme smatrala sam ga bezopasnim, čak i zabavnim. Nije loš plesač i pravio mi je društvo. Znam da se zatelebao u mene, što je prilično zabavno u ovim dosadnim vremenima. S takvim se tipovima znam nositi. Ipak, postoji problem. Rekao je tati sve ono što sam čula, a i menije rekao ponešto. Sve to govori posve nehajno, no znam da mi želi reći nešto o tebi. Pitao me o Oxfordu, a ja sam mu već stotinu puta rekla da si tamo bio s Marloweom i da si se otišao boriti za demokraciju nakon magisterija i prije doktorata – i daje to onima na Oxfordu bilo posve OK. Ferrellje zatražio tvoju sliku – pokazala sam mu onu koju si mi dao – onu s dečkima u radnim odijelima na kojoj se svi grlite, ti se cerekaš, dok se Marlowe trudi ostati ozbiljan i uzvišen. Ferrellje samo rekao: »Naravno«. Malo podsjeća na štakora, ako želiš moje mišljenje. Nadam se da se ne ljutiš zbog slike.

Ralphie, u zadnje vrijeme ne osjećam se bas najbolje. Ne želim te tjerati u brige, samo se ne osjećam baš najbolje – kao da me cijela ta situacija pomalo nadjačava. Uvijek o tebi mislim kao o onome koji mi donosiš zdravlje i to je istina – samo tebe već nema toliko dugo tako da mi je jako teško. Stvarno mi nedostaješ, ponekad osjećam da si strašno daleko, da mi ne možeš pomoći – dakle, možda sam ponovno bolesna. Ne brini, nije to ništa, samo je tako i to je sve – samo zato što mi nedostaješ.

Ferrell je jednom ili dvaput razgovarao s tatom u radnoj sobi, pokušavala sam prislušivati, ali ti ja nisam baš neki uhoda. Kad sam tatu pitala o čemu se radilo, rekao je samo: »Vidjet ćemo«. A kad smo otišli do JP-a, Ferrell nije pio previše tako da nije previše ni pričao – tada mi je postalo dosadno što sam tvoja djevojka-špijunka, i jer to nije nimalo pristojno tražiti od mene. To mi je dosadno.

Možeš li ponovno reći tati da si studirao na Oxfordu? A to njuškalo, Harry, neprekidno me promatra poput gladnog vuka i stalno ponavlja: »Nikadse ne zna ...« ili »Stvari nisu uvijek onakve kakve se čine, osobito kad su u pitanju kicoši«. Kicoši su za njega Englezi. Mislim da je ljubomoran. Mrzim ga zato što te ne poštuje poput mene. Ralphie, volim te, zato **što je** sve što te okružuje istina iako je uzbudljiva, a sve što okružuje njega samo je laž iako je dosadna - i zato te mrzi i ulizuje se tati trudeći se uvjeriti ga da ono što znam o tebi nije istina.

Ne brini. Inge će izliječiti moje male boljke, svakoga dana sve mi je bolje i sve će, do našeg vjenčanja, bili baš onako kako sam ti obećala – bit ću posve zdrava. No, trebam te pored sebe. Ti si moj najbolji liječnik. Pored tebe mogu ozdraviti jer me ti zabavljaš i usrećuješ – vrati se odmah, molim te. Dosada loše utječe na mene, stvarno loše.

Ako mi želiš nešto reći, saslušat ću te i to dobro znaš. Mogu prihvatiti sve što mi kažeš. Recimo – i dalje me voliš, bez obzira što znao o meni. Ne želim znati ništa više o tome, samo se vrati da sve bude onako kako je bilo. Sto prije možeš.

Bit ću ti najzdravija i najbolja - samo za tebe. No ti se moraš vratiti kući što prije.

*Tvoja djevojka,
m.*

(Nedjelja, 19. studenoga 1922., nastavak)

Što je sve to? Jesam li ja sve to znao već otprije? Je li te moj telegram u kojem sam ti napisao kako je on lažac i neznanac umirio nakon svega ovoga? Ako je riječ samo o nerazumijevanjima čiji su uzrok mimoilaženja pisama, onda će nova pisma samo još više izobličiti stanje, jedno će slijediti za drugim i samo pridonositi količini besmisla dok se budu slijepo mimoilazila. Što se događa tamo, u ovom trenu? Čitam o nekim davnim događanjima, o ugašenim zvijezdama. Ne mogu shvatiti tko je Ferrell i kako se uvukao u grud moje obitelji.

Bit ćeš dobro, bit ćeš dobro, bit ćeš dobro. To želim. I u to nisam nikad sumnjao, nikad nisam brinuo. Zapravo, samo jednom. U muzeju, onog kišnog lipanjskog dana - tada sam brinuo. I nikad ti nisam rekao.

Tada sam te pratio u galeriju, Inge je nalikovala šutljivoj, lebdećoj valkiri, iako sam već i tada na njezinom licu primjećivao neizlječivo razbludan izraz, osobito dok smo prolazili pored veličanstvenog Maiherprijeva pokrova (i dok sam ti uzaludno pokušavao probuditi zanimanje za priču o tome kako je Carter nabasao na njega još 1902.).

Dok smo stajali pred kipom ovnoglavog boga Herishefa, pričao sam ti kako sam kao dječak sanjao o otvaranju grobnica još i prije nego što sam znao što znače ti snovi, i prije nego što sam upoznao riječ *grobnica* ili sam pročitao ijednu riječ o iskapanjima. I prije nego što sam stekao rječnik dovoljno bogat da bih to mogao objasniti, moja je mašta u snu stvarala najljepše slike - spokojne

pećine ispunjene svjetilkama i toplinom, usnulim tijelima u mekim posteljama, životinjama, prijateljima, hranom i srećom, uvijek u nekom sigurnom, zatvorenom prostoru, daleko od pogibelji. Tada mi je bilo tri, najviše četiri godine – tada se rodila moja klaustrofobija.

Dok sam ti objašnjavao izložke pored kojih smo prolazili, primijetio sam kako sve češće moraš otpočiniti. Opisivao sam Harvard i njegovu konzervativnu vjeru u stare kopače i njihove zastarjele metode. Još je 1915., tako sam ti pričao, Lyman Story želio koristiti TNT na svojoj ekspediciji za ovaj muzej! »Harvard nije spreman ni za Atum-hadua ni za mene«, rekao sam, »no bit će jednoga dana.« Okrenuo sam se tebi, drhtala si - suosjećajući s mojim kušnjama ili od ljepote izloženoga blaga? »Nema brige, gospodine«, rekla je posve službeno Inge, odvođeci te u ženski toalet. Prošlo je dvadeset dugih minuta, no tada si se vratila, posve svjež, ljupka, spremna za dan ispunjen kupovinama i ručkom. Nikad nisi izgledala tako ljupko i svjež, no naizgled se nisi sjećala ničega što se zbivalo sat vremena prije – kao ni priča o mojem djetinjstvu. O, ljubavi moja, tvoj mi je otac rekao da ćeš ozdraviti. Znam da ćeš ozdraviti. Liječnici su mu rekli da ćeš ozdraviti. Moraš vjerovati u to, kao što moraš vjerovati i meni. U noći, osamljen čovjek teško nalazi vjeru. No, moraš. Ferrel je prodavač magle.

I doći ću do onoga što ti tako dražesno nazivaš 'otkrićima, bez obzira na zapreke, na sva nerazumijevanja, na neskrivenu izdaju ili na žutu maglu koju podižu pisma svojim mimoilaženjem. Tvoj otac me zbunjeno gleda, barem je tako bilo, no i to će proći ako već nije - na to ne vrijedi trošiti riječi. Dana 19. studenoga tvoj je Ralph s ljubavlju mislio na tebe, bez obzira na očeve prolazne brige, bez obzira na prokletog Ferrella, na sve patnje koje proživljavaš zbog mene.

Čitat ćeš ovo kad se vratim, tada ćemo uspoređivati bilješke i smijati se izopačenosti vremena, udaljenosti i poštarine.

Nakon Trilipushevog otkrića, Boston je odjednom postao hladan grad. Nestalo je i novca i ljubavi. Jedino što sam dobio bile su Finneranova jezikova juha i Margaretina neprekidna ponavljanja kako joj je Trilipush sve i sva na svijetu. Dani su prolazili, Margaret se nije javljala, nisam više odlazio do njih. Već sam bio pripravan dići ruke od prokletih Finnerana. Ako je Trilipush pronašao svoje krvavo zlato, ili će se vratiti kući, ili pak neće - a znate na što sam se kladio. Meni je bilo svejedno zbog toga što ću, ako je ubio Paula Caldwellla, otići u Egipat kako bih dokazao i zatim to rastrubiti po svijetu tako glasno da ni oni tvrdoglavi Finnerani neće moći prečuti. Provodio sam beskrajne, puste dane pregledavajući izvješća, prepisujući bilješke, slao izvješća i troškovnike u London, razgovarao s još jednim Trili-pushevim studentom, i svojoj upravi objašnjavao zašto moja potraga za Paulom Daviesom iziskuje toliko dug boravak u Bostonu. Mislim da im se živo fućkalo. Pisao sam i drugim klijentima; izvještavao Tommyja Caldwellla, Em-mu Hoyt, Ronalda Barryja i Marloweove o napretku istrage.

Sjedio sam u hotelu, radio svoje, čekao dan polaska u New York, nadajući se da će me Margaret, posljednji put, potražiti - naposljetku sam uvidio kako je to malo vjerojatno - nakon toga samo sam čekao novosti, bilo što. Predosjećao sam da će se dogoditi nešto jasno, nešto što će sve razjasniti, da će doći trenutak kad će biti posve očito kako moram krenuti za Egipat ili, umjesto toga, ostati uz Margaret, zaštititi je, čuvati je u oluji koja će neizbježno doći. Macy, bio sam mlad. Nešto se u njoj moglo promijeniti. Znate, život je mogao poći posve drugim putovima. Tako sam ponekad stajao pred njezinom kućom, gnjevan, u tami — znam da kao svjetski čovjek to možete shvatiti.

I stvarno, izašli smo još nekoliko puta, uvečer; jednom se pojavila i nije ga nijednom spomenula, cijelu večer - samo je zaspala na JP-evom kauču, s glavom u mojem krilu. Okrutno me iskorištavala - a ja sam je samo gledao kako diše, satima. Tih posljednjih noći pojavljivala se u hotelu — svaki put imao sam pripravan govor: možda će baš ove noći pasti u moje naručje, i ja ću je spasiti. No taj trenutak nikad nije došao. Bila bi zlobna, rugala mi se da sam plačljivko, govorila mi da sam dosadan ako bih je i za trenutak prestao zabavljati ili kad bih odbio plesati s njom. Putem do kluba pričala mi je o najsvježijim novostima koje je dobila od Trilipusha (uvijek dobre, uvijek neodređene), a čim bismo ušli k JP-u već bi bila na stubištu, tražila gazdu i svoju drogu. A ja sam sjedio, milovao je po glavi i nakon toga, kad bi bila u stanju, pratio je kući, u sivom svitanju, mučeći se da dođem do riječi, barem do prilike da ih izrečem. Ponovno sam se zakleo kako ću sve to skončati.

Ponedjeljak, 20. studenoga 1922.

Podigao plaće za ljude - račun već stenje pod opterećenjem. Nije važno. Radije da nemam ja nego oni - nikad neću napustiti svoje ljude. I otišao na nalazište.

Stigao u pravom trenutku kako bih spriječio kataklizmu. Otkrio proklete crnčine kako batovima navaljuju na vrata 'C. To me pogodilo kao da su udarali po meni. Ahmed je sjedio tamo, pušio CCF-ovu cigaru i promatrao razvalinu. Povikao sam da stanu, no čuo se bar još jedan udarac prije nego što je buka utihnula. Clcdali smo se, s međusobnim nerazumijevanjem.

Očito sara ih predugo ostavio same, u najmanju ruku oslanjajući se na njihovu sposobnost da slušaju naredbe, ako već nisu sposobni ispoštovati svu preciznost i strast mog poziva. Naposljetku

su shvatih novčane kazne. Podijelio sam im proporcionalno smanjene plaće. I primijetio da se ranjenik nije vratio. Ahmed se pretvorio u šutljivu, mračnu beštiju.

Tek tad sam došepao do vrata kako bih ispitao štetu. Sam sam kriv. Nisam ih smio ostaviti da toliko dugo čuvaju hipnotički privlačno blago, skriveno iza tog, stopu debelog kamena. Gubitak natpisa na vratima 'C' doslovno je tragičan – a Ured za starine s pravom će me prekoriti što nisam doveo inspektora - što sad vjerojatno i ne mogu učiniti, budući da svi dokazi kako je ovo Atum-haduova grobnica leže u prahu pod mojim nogama. Trebao sam još 17. zabilježiti natpis, no tada me spriječila ozljeda. Kako sam mogao znati da će se dogoditi nešto slično? Trebao sam. Sad natpis moram obnoviti iz pamćenja:

ATUM-HADU, POSLJEDNJI KRALJ CRNE ZEMLJE, TVORAC SLAVNIH SVJETOVANJA, JEDRI U PODZEMNI SVIJET, U PRATNJI BLAGA NJEGOVE NAMUČENE ZEMLJE.

Ljudima sam objasnio da je njihova okrutnost odgodila a ne ubrzala naše otkriće, da hrpe zlata s druge strane ovih vrata motaju čekati, budući da ne smijem riskirati otvaranje vrata 'C' bez prethodnog stabiliziranja pukotina izazvanih njihovim divljačkim udaranjem - u protivnom ću izgubiti umjetničke slikarije za koje sam siguran da ću ih pronaći s druge strane vrata. Sto znači da će se morati gipsati. (Što će mi također pružiti i priliku da na obnovljena vrata ponovno ispišem faksimil hijeroglifa izgubljenih pod udarcima čekića tih idiota - kako bih dobio osjećaj za veličinu i smještaj izvornog napisa.) Poslao sam dvojicu po gips, vodu i lopatice - Ahmeda na Carterovo nalazište neka provjeri kako taj provodi dane, a trećega na Winlockovo, u Deir el Bahari. Izvješća o tamošnjim neaktivnostima bit će od koristi prilikom novih pregovora o koncesiji.

Izvješće iz Winlockovog logora - ništa zanimljivo, tu i tamo se kopa, čiste se predmeti koje su iskopali još lani. U Carterovom taboru očajnički raščišćavaju prema jugu i zapadu, grozničavo kopajući u potrazi za zametenim reputacijama - iako, Carter je otputovao u Kairo. Šest sati kasnije - oni su potpuni idioti - donijeli su pogrešan gips. Unatoč satima provedenima u miješanju onoga što su mi donijeli, uspijeva mi samo vrata 'C zaliti vapne-nom vodom. Poslao ih natrag u grad po kvalitetan gips.

Skoro se spustila večer prije nego što sam dobio priliku za nov pokušaj. Ispunio glavne raspukline i pustio ih da se suše, što se i događa. Sporo.

Utorak, 21. studenoga 1922.

Jutros sam otkrio da se prvi sloj gipsa dobro osušio u raspuklinama vrata, no jednako tako i u kanti. Kad su se moji ljudi konačno udostojali pojaviti, poslao sam ih natrag u grad po još gipsa i novu kantu. Vratili su se tek uvečer, i to bez vode, koju je jedan od njih konačno dovukao dobrano nakon sumraka, skoro oko deset. Vrijeme doslovno krvari, a vjerojatno isto tako i moja bostonska potpora. U iskušenju sam noć provesti u vili Trilipush, no noga mi gori, a više ne vjerujem tim nasilnim majmunima da bih ih ostavio na straži.

Za Margaret: Zanemarit ćeš Ferrella i držati oca na pravome putu, nije li tako? Što već, siguran sam, i činiš. Moja si zaštitnica i nadahnuće - gledam tvoju fotografiju u svjetlu svjetiljke, pod pustinjskim zvijezdama, pred grobom Njegova veličanstva. Gledam te preko pustinjskog kontinenta, preko mora, kako se spremaš poći u postelju, visoko iznad mjesečinom obasjanog mraza u Gradskome vrtu.

Na toj fotografiji svjetlo ti pada iza leđa, gotovo si silueta na bijelom, gotovo savršen profil, sagibaš se kako bi pogledala nešto na stolu (koliko se sjećam, bila je to ona ogrlica s kamejom koju sam ti poklonio), a tvoja se ljepota reproducira do najmanje pojedinosti - trepavice ti se nadvijaju nad profilom nosa, stvarajući ptičje krilo crnih, najfinijih, najtanjih crta.

Sjećam se te noći kad si mi tiho plakala u naručju, izmučena bolešću i zebnjom zbog moga odlaska - prstom sam ti dodirnuo kutak oka, uhvatio suzu-bjegunicu njegovim vrškom, povukao je zajedno s tvojim sjenilom sve do sljepoočice; htio sam ti obrisati suze, no tim sam pokretom stvorio savršeno lice faraonove kraljice, malahitnu vrpcu Horusova oka.

Dvadesettrogodišnja kći faraona robnih kuća veličanstvenoga je profila, zavodljiva u poluprofilu, izazva strahopoštovanje *enface*. Uski nos izražajnih nosnica, kao da njime upravlja desetak konaca u rukama tisućuprstog lutkara još neviđeno tankoćutnog i snobovski oholog. I najmanje podizanje obrve nama smrtnicima otkriva njezinu volju kojoj ćemo se pokoravati. Napućena, teška donja usna, pod izbačenim valom gornje, isklesane od najnježnijeg žutog kamena, i onaj jedinstveni, s toliko ljubavi zadan udarac dlijetom koji je rasjedio rajsku udolinu pod njezinim nosom. Zaobljen vrat - pomalo labuđi, pomalo nalik bremenitom jedru nilske *fetuke*. Kraljevska oblina njezine vitke pojave, njezina bogatstva, tajanstva linija i tekstura one haljine rasječene posred leda, tog nastavka njezinog veličanstvenog rasjeda. Okreće se od prijestolja da bi pogledala roba koji kleči pod njezinim u draguljima urešene sandale, obuvenim nogama. Podiže ruku kako bi golom oštricom udarila nevoljnika koji joj je pružio pogrešnu posudu za piće - tada se njezin kralj pojavi iza nje i umiri njezinu napetu ruku.

Srijeda, 22. studenoga 1922.

Ljudi se vraćaju ranije, konačno sam u stanju zagipsati oštećena vrata. Ahmed, šutljiv poput kobre, sjedi, puši još jednu CCF-ovu cigaru i ždere svježe datulje. Kasno je poslijepodne, vrata su još vlažna. Vrijeme me ubija. Nemam izbora, moram ih ostaviti na straži - Ahmed mi se zakleo da će ih nadzirati i provoditi moju volju, stoga mogu do obale po vijesti o kreditnom pismu koje bi trebalo stići danas - uputnica od 16. premalena je da bi je se uzimalo zaozbiljno. Mogu je smatrati samo CCF-ovim osobnim bonusom.

Bankovni službenik suosjeća s mojom ozljedom, no nažalost mora me izvijestiti kako još ... *et cetera*. Vratio se na nalazište.

Pada večer kad mi uspijeva u gips upisati nestali natpis - tada im dajem dopuštenje da počnu postavljati klinove. Bacaju se na posao svom nakupljenom energijom, poput dječaka koji su se oporavili nakon duge bolesti — njihov žar je zarazan. Konopi, klinovi, valjci - do ponoći je sve na mjestu -i svi spremno pristaju ostati preko noći, ako je potrebno.

Njihov djetinjasti žar ne bi me smio iznenaditi. Krivim samoga sebe za sve probleme s kojima smo se sučelili - budući da njih ne čeka dobitak kao mene, štoviše, nedostaje im moja strast. Njima je potrebna čvrsta ruka i glas koji ih vodi. Objasnim im sve i ponovno se razumijemo. Obnavljamo bratstvo koje se stvara samo nekoliko puta u ljudskome životu.

Četvrtak, 23. studenoga 1922.

Netom nakon ponoći. Pišem pod svjetiljkom dok ljudi jedu, protežu noge i bolna leđa prije nego što napadnemo i ta posljednja vrata, vrata 'C. Iza njih leži grob, blago, povijest, genije sad pocrnio i u prahu pod lanenim zavojima. Istraživač mora zastati, mora shvatiti odgovornost, golemi vremenski jaz kojeg se priprema premostiti. Ljudi su spremni. Kucnuo je čas ...

Kasnije. Sviće nad Deir el Baharijem, no sunce je preslabo da rasvijetli tajnu drugačiju od svega u ovoj, u tajne uronjenoj zemlji. Na plan dodajem Dvoranu stupova, a Atum-haduov smisao za humor blista u svem svojem sjaju:

(CRTEŽ F: PRVIH ŠEST KOMORA, 23. STUDENOGA 1922.)

3 kraljevske spremnice

položena vrata 'C

Komora^ konfuzije

vrata B' – –.

ostaci !->.,?«<>' Prazna ■»" #-

komora

vrata 'D', 'E\ 'F' – ostaci

*\ 11111100001 □w*0000 f 1 10000*

PAD ZEMLJIŠTA

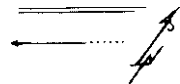
Dvorana stupova

vrata 'C (Velike dveri)

LITICA

*[] * – položena vrata A'*

- STAZA UZ LITICU PRAVAC USPONA

Nalazište Fragmenta 'C, otkrivenoga 1915.

Kako je taj plan niknuo u snenom sunčanom svjetlu 23. studenoga! Novi ljudi stižu s Ahmedom sutra, uhvatio sam dan samoće na nalazištu - počinut ću, mjeriti, bilježiti, čistiti otpad, i pripremati napad na vrata 'G' (Velike dveri). Jedva mogu zamisliti izraz Carterova lica kad čuje za otkriće. Prekrižit će ruke, šutjeti, neće otkrivati ništa.

No, prvo, moram povezati sve događaje iz proteklih osam sati, sve strahote, sve ljepote, sve izdaje, sve pobjede. Ne smijem zaboraviti spavati.

Vrata 'C' tražila su i naše mišice i srca, no predala su nam se daleko lakše od svojih tvrdoglavih prethodnica. Uspjelo nam ih je spustiti tako da ću ih uspjeti izvuci iz grobnice kako bih ih pomno očuvao i ispitao, prije njihova konačnoga putovanja u stalno boravište, središnju galeriju kairskog muzeja. Pod svjetlom električnih svjetiljaka, njihova unutarnja strana činila se razočaravajući praznom, stoga sam tijelom morao štititi nov otvor i vikati na ljude kako bih zaustavio njihovo gundanje o tome da sam im tratio vrijeme na posao koji se posve dobro mogao obaviti i maljevima. Sve sam ih potjerao van. U sljedeću sam komoru ušao sam, srce mi je udaralo, stopalo i zglavak bili su mi posve fino utrnuli. Moram priznati kako me ono što sam tamo pronašao posve smelo: uska niša, na prvi pogled posve prazna (pomnije istraživanje morat će pričekati - prvo moram na papir staviti sva ispravna sjećanja na poredak događaja). Samo tri stope preda mnom, posve nasuprot vratima 'C, još jedna Atum-haduova izluđujuća vrata (vrata 'D'). Gola, mala soba - pomislio sam, žitnica, iako nema žita. Soba za kipove-čuvare grobnice? Ali, gdje su kipovi? Čuo sam ljude koji su u Komori konfuzije raspredali nešto na svojem narječju. Nastavio sam ispitivati vrata D' i zidove niše, trudeći se shvatiti Atum-haduovo nesvakidašnje poimanje posmrtnosti, trudeći se istovremeno otkriti njegov Paradoks grobnice. Ukopno mjesto za supruge? Poslugu? Životinje? Oružarnica? Ili ormar za odjeću koja se pretvorila u prah?

Smočnica? Stajao sam nijem, duboko zamišljen, ne znam ni sam koliko dugo. Osjetio sam da me netko povlači za rukav. »Lorde Trilipush«, rekao je Ahmed. »Molim vas, gospodine, izađite. Idemo nešto pojesti, nadisati se zraka. Neka mi lord dopusti poskrbiti se za njegovo nesretno stopalo dok njegovo lord-stvo odluči o našem sljedećem koraku.« Ahmedova obzirnost, koja se pokazivala toliko rijetko, istinski me dirnula. Poveo me niz stazu, kroz purpurnu tamu, posjeo me na stijenu, donio mi jelo i vruću kavu, upitao me što smo pronašli i što to znači. Nježno, poput bolničarke, promijenio mi je zavoj, iako se nije trebao truditi biti oprezan, budući da je usmrđena, modrocрна rana posve neosjetljiva na dodir. Čavrljali smo kojih pola sata, možda i dulje, a tada su se na istoku pojavile prve niske bisera. Njemu je to bilo gotovo sveučilišno predavanje, a meni prilika da svoje stiješnjene misli provjetrim na svježem zraku. Iskušao sam nekoliko hipoteza, objasnio mu složenost svakog Paradoksa grobnice, i strahovite zavrzlake koje ovaj skriva u sebi. Shvatio me, a meni je bilo drago zamijetiti inteligenciju u njegovim očima. Nakon tog počinka, bio sam željan rada. No, Ahmed je bio gladan znanja, i njegova su pitanja, o iskapanjima i konzerviranju, o mojem pokušaju restauracije napisana na vratima 'C iz muzealnih pobuda, o mogućem blagu u grobnici s kraja dinastije, bila iznimno oštroumna. Nastavili smo čavrljati. Tek kad su se pojavili, svanulo mi je kako ostalu trojicu nisam vidio već neko vrijeme. Spuštali su se stazom prema nama, blistali u slabom svjetlu, bijeli od prašine, pljuvali, i divljački batovima mlatili po tlu. »Ništa!« dovikivali su Ahmedu, odjednom iznimno jasnim arapskim. »Ništa. Samo stupovi, ništa više.« Uzjahali su tri magarca i nestali u izlazećem suncu, ne mareći kojim su putem pošli.

»Što su te svinje izvele?« zavrištao sam i odskakutao do groba. O, što sve nisu učinili! Prašina i drobljeni kamen bili su mračni, kameni svjedoci: ljude jc nadjačala pohlepa. Uništili su vrata 'IV

otkrivajući drugu, usku komoru, vrata 'E', koja su razvalili i otkrili treću, usku komoru i vrata 'F', koja su razvalili, i otkrili sablasnu Dvoranu stupova.

Teško je opisati gnjev koji sam ćutio. U životu nisam doživio ništa s čime bih ga mogao usporediti. Ćak i dok pišem, satima kasnije, oči mi se pune suzama, pero mi drhti. Mogu se samo upitati, i to ne bez prezira – zašto sam se iznenadio? Kad se to u mome životu ljudi nisu pokazali upravo takvima? Nikomu se ne može vjerovati, osim onim rijetkima, voljenima, suprugama i oćevima. Izdali su mene, znanost, vlastito naslijeđe, Ahmeda, ćovjeka koji ih je poćastio ovim poslom! Stajao je pored mene, odmahivao glavom – bio je zamjetno gnjevan. Valja primijetiti: ne mogu reći kakvi su podaci smrvljeni u prah. Ne mogu reći kakva su malena blaga ti zloćinci podigli s poda i skrili ih u svoje marame i halje, dok su odlazili, na razumljivom arapskom izjavljujući kako nisu pronašli 'ništa. Sad vidim, kad doće vrijeme, morat ću inspektoru Ureda za starine reći kako vrata 'D', 'E' i 'F' nisu postojala. Ruke su mi vezane. Njihov me zloćin natjerao na to.

Otpustio sam Ahmeda, iako je taj odani ćovjek želio ostati uza me, pregledati štetu i istražiti nove prostorije sa mnom. No, naredbe su bile jasne: otpusti ljude, unajmi poštene zamjene koje će plaću primati svaka tri tjedna, a ne tjedno. Otišao je, mrmljajući u našem zajednićkom oćaju.

Vratio sam se grobnici, narićući zbog oskvrnuća, no to je i dalje bio trijumf. Tri 'kraljevske spremnice' – identićne, simetrićne, savršeno projektirane u svojoj jednostavnosti i ćvrstoći, otmjenim proporcijama i mistićnoj ćistoći – nesumnjivo su naćinjene za pohranu odrećdenih sitnica, neophodnih za kraljevo putovanje u podzemni svijet. I, neupitno, u trima se komorama nalazilo – ovim redom: hrana (odavno nestala), tamjan (paljen u vrijeme pogreba, sada već odavno pretvoren u paru, iako je njegov 3500 godina star, zapećaćen miris, i dalje jedva (iako nepogrešivo) prisutan, zapanjujuće nalik jednom Margaretinom parfemu, onom u malenoj boćici

ukrašenoj dragim kamenjem u obliku stare amfore), i zlatnici ili sitniji nakit, nešto sjajno, ne pretjerano vrijedno, no dovoljno maleno da sve to pograbe oni nezahvalni kradljivci magaraca čija imena ne znam.

Ali, ah! Dvorana stupova! U njoj nam je Atum-hadu ostavio zagonetku koja će nas škakljati malo dulje prije nego što se otkrije sve iza vrata 'G' (koje su oni divljaci očito previdjeli u oblacima prašine, u prevelikoj želji da kidnu s pokradenim drangulijama i glasno izvikivanim razočaranjem).

Proveo sam nekoliko popodnevnih i večernjih sati žudno mjereći i provodeći pomnu pretragu svake pojedine površine Dvorane stupova. Dvorana stupova otprilike je dvadeset pet stopa dugačka i u njoj se nalazi dvanaest identičnih stupova koji sežu od poda do stropa, okruglih, blistavo bijelih, posve glatkih – njihov savršeno valjkast oblik matematičko je postignuće takvog unutaršnjeg značenja da bi svako daljnje ukrašavanje prostorije bilo prostačko, možda i u suprotnosti s Atum-haduvim pobožnim zahtjevima. Raspored je pravilan - četiri reda po tri - opseg svakog stupa iznosi otprilike dvanaest stopa - nikad nisam bio dobar u matematici - dakle, to znači oko tri stope u di-jametri - njihov raspored otežava brz prolazak prostorijom, dakle, svakom drevnom pljačkašu grobnica bio bi otežan brz ulazak kao i bijeg. Njihove proporcije gotovo su sigurno matematički precizne i znakovite, i ako se uzme proporcija ukupnog prostora dvorane - 25×15 stopa = 375 stopa, od kojih je 12 stupova $\times Ttr^2$ gdje je $r=1,5$

1,5

1,5

75

<u>150</u>
2,25
<u>3,14</u>
900
2250
<u>67500</u>
7.0650
<u> 12</u>
141300
<u>706500</u>
84.7800

dakle, 84.78 četvornih stopa prostorije otpada na stupove, što znači razmjer 84.78 naprama 375, točnije, proporcija korištena u ... naravno, bilo je tu dvanaest dinastija koje su prethodile onoj Atum-haduovoj, dakle stupovi, neupitno, predstavljaju dvanaest prethodnih dinastija koje je on, po vlastitom viđenju, štitio, simbolički, vlastitim ukopom - zodijački gledano, raspored stupova predstavlja astronomski raspored sazviježđa Sirius, kojega su Egipćani smatrali nebeskom inkarnacijom Iziđe, te joj zahvaljuju što Atum-hadua vodi prema ... moramo ozbiljno razmotriti mogućnost da stupovi u svojoj šupljoj nutrini sadrže skrivene vrijedne materijale, dakle, mora ih se na neki način stabilizirati i otvoriti - drevnim pljačkašima, kojih se Atum-hadu plašio više nego ičega, napredovanje bi vjerojatno usporavale tanke niti razapete između svih dvanaest stupova, pretvarajući tako Dvoranu stupova u ništa manje nego smrtonosnu paukovu mrežu koja debele

muhe hvata u svoje niti, natopljene smrtonosnim otrovom poznatim samo drevnim magovima ... Dvanaest izraelskih plemena, dvanaest mjeseci u godini, dvanaest kanadskih pokrajina, dvanaest božićnih dana - što bi Carter da se suoči s ovakvom prostorijom? Pogledao bi, premjerio, rekao malo, samo kimnuo i čuvao asove u rukavu. »Prerano je reći«, rekao bi, no njegovo bi držanje odavalo kako zna daleko više - bljesak oholosti pod velom krotke šutnje.

Petak, 24. studenoga 1922.

Podne. Sinoć sam se mentalno potpuno iscrpio. Izmoždenost izdajom, uzbuđenje zbog novih komora. Danas mi je rođendan, moj predviđeni dan uspjeha. No, nadišao sam sva svoja ranija nadanja u pogledu današnjeg dana.

Značenje Dvorane stupova u ovom trenutku izmiče, iako bi stručnjak mogao postaviti bezbroj pretpostavki, od kojih bi jedna mogla biti točna. Zasad moramo mudro šutjeti, u očekivanju novih podataka. Ipak, možemo posve razumno očekivati da će nam ono, ma što god to bilo, što nas očekuje iza vrata 'G' (grobница, riznica) također objasniti geometriju i funkciju Dvorane stupova, u ispravan kontekst stavljajući taj veličanstveni primjer drevne egipatske grobne arhitekture. [RMT - Vrata 'G' preimenovati u vrata 'D'. Vratiti se, preraditi planove, izmijeniti reference. Priznati uništenje vrata 'B', vrata 'C' znalački učvršćena gipsom, nema vrata sve do vrata 'D' (bivših 'G').

(CRTEŽ F: PRVIH ŠEST KOMORA, 23. STUDENOGA 1922.)

položena vrata 'C'

3 kraljevske spremnice

Komora konfuzije

vrata 'B' – ostaci -Prazna komora

\ nfmT0000 □W*0000 T 10000

PAD ZEMLJIŠTA

Dvorana stupova

vrata 'D' (Velike dveri)

[] * – položena vrata 'A'

: STAZA UZ LITICU I'RAVAC, USPONA

Nalazište Fragmenta 'C, otkrivenoga 1915.

Mučan posao, Ahmedu i novoj ekipi ni traga. Očistio otpad iz Prazne komore i iz Tri kraljevske spremnice, skupljajući ga u platnene vreće i iznoseći ga na stazu uz liticu. Postao sam Atum-haduova šepava čistačica. Vreće ostavio pred grobnicom, budući da pretpostavljam kako ću morati zapečatiti svoje otkriće kako bih se vratio do grada.

Rad je potrajao sve do noći. Ahmeda nema. Potrošio hranu. Spremam se ponovno spavati u Dvorani stupova, gdje sam klonuo sinoć. Je li moguće da je riječ o nekoj vrsti igre? Preslika komore iz Atum-haduovog tebanskog dvorca? Prerano je za takve zaključke, ne smijem brzati, jalovo je nagađanje opijum za nesigurne nevježe. U članku noževi i igle. Morat ću se vratiti u vilu Trilipush po zavoje, budući da se opet javlja gnoj.

Noćas shvatim, ponovno čitajući pisma od kuće i ofucani primjerak *Žudnje i varki* u treperavom svjetlu moje zadimljene svjetiljke, u Dvorani stupova - znam više o Atum-haduu, o njegovim porivima i stremljenjima, nego što znam o svojoj zaručnici ili pokrovitelju. I to usprkos ljubljenju s onom prvom, ili upetljavanju u jednako intimne poslove s onim drugim. U Atum-haduu više je

jasnoće, koju su mileniji destilirali do same srži - šezdeset stihova. Svaki stih na svjetlo donosi još jednu blistavu, objektivnu facetu njegovog nepromjenjivog bića. Je li ona ona koju volim? Svaka hirovita promjena njezinog raspoloženja nalaže posve nov pogled na nju i nove budućnosti za oboje. Trebam li žaliti bolesnicu ili voljeti milosnicu? Plašiti se gnjevne, u red dovoditi razmaženu, ne mariti za zajedljivu? Spasiti potlačenu? Prekoriti hirovitu? A što je s mojim 'Gospodarom blaga, okrutnim, kukavičkim, maznim, izopačenim - kako gledati toliko raznostranu pojavu? Gledam ih, a jedva ih vidim, kao da je dim u ovoj prostoriji pregust, kao da mi oči prekriva vrpca poluprozirnog platna.

Subota, 25. studenoga 1922.

Čudni snovi, što se dalo očekivati kad se spava u takvoj prostoriji. Provodim jutro ulaz u grob prekrivajući daskama koje zatim prekrivam stijenama. Na kraju to zalijem preostalim gipsom kako bi sve ostalo na mjestu. Očajan posao, ali je kamuflaža neophodna. Do podneva, skromni zaklon prekriva rupu u kojoj su nekoć stajala vrata 'A', pa iako neće zaustaviti odlučnog uljeza, bar neće privlačiti toliku pozornost na otvoreno ždrijelo špilje.

U tom se trenutku vraća Ahmed, moleći me za oprostaj što je unajmio takve nedostojne pse i pseće sinove, nadajući se, u ime Alaliovo i mojega Boga, da nisu, mojem velikom djelu, nanijeli veću štetu — jesam li, napredujući, otkrio kakvo blago? Odbio sam odgovoriti i uskratio mu oprost. Nada li se gospodin lord da će pronaći nešto u ostatku groba? Je li, po mišljenju gospodina lorda, uobičajeno da drevni kraljevi sve zlato spreme u posljednju komoru, dok je prednji dio grobnice prazan? Treba li vjerni Ahmed dovesti mnogo,

mного više ljudi koji će raditi ni za što – ima on bratiće željne da sudjeluju, ljude koji vole Engleze.

Priznajem da sam se pokolebao, na trenutak. Neznanstveničkorn oku grobnici, u trenutačnom stanju, vjerojatno nedostaje onaj površinski sjaj koji bi im pomogao da povjeruju kako ih uspjeh čeka, neupitno, iza vrata 'D' – a Ah-medov žar (čiji je izvor i više nego jasan) ne obeshrabruje. I on vjeruje da nas u tami čeka nešto veliko. Samo sam mu kimnuo i osnažio mu strpljenje i vjeru u moje znanje. »Svi ćemo primiti pravičnu nagradu, kao što obećava Kuran«, rekao sam mu. »Jeste li sigurni?« upita on. »Siguran sam, Ahmede.« I jesam.

Pomaže mi da uzjašem magarca kojeg je doveo, a ja mu naredim da unajmi drvodjelju koji će načiniti vrata kojima ćemo zatvarati ulaz u grob, nabavi lokot za vrata, unajmi dva rođaka kojima najviše vjeruje, vrati se ovamo s vratima, tesarom i ljudima (onim tajnijim putem) za tri dana. Trebam vremena kako bih CCF-u dao priliku da ekspediciji vrati njezinu punu snagu.

Skelom preko Nila. Banka. Pošta: hitan telegram CCF-u: **ŠEST KOMORA, VELIČANSTVENO OTKRIĆE. GDJE JE VAŠA PODRŠKA? RAZMISLITE O SVOJOJ ZBIRCI.**

Spor i bolan povratak u vilu Trilipush. Previjam nogu.

Ipak, na ovom svijetu još živi odanost. Dočekaju me Maggie i Ramzesi. Uživaju u večeri, no još i više u mojem društvu.

Nedjelja, 26. studenoga 1922.

Ahmed me budi. »Već je utorak?« upitam, snen. »Ne«, odgovori on. »A koji je dan?« On kaže: »Tiho. Niste pronašli ništa, je li tako?« »Ništa, u utorak se vraćamo da postavimo vrata koja si dogovorio i započnemo radove na sljedećim vratima.« »Ne«, kaže Ahmed. »Ne?« »Ne.« Kaže kako

su mu svi rođaci otišli raditi za Čartera koji uzima sve ljude koje može pronaći i dobro plaća. I Ahmed odlazi raditi za Čartera. Došao je samo pokupiti novac koji dugujem njemu i rođacima. »Ne shvaćam. Carter nije pronašao ništa, vratio se u Kairo«, kažem. Ahmed me ispravlja, dok mačke bježe (mudrije su od mene, osjete opasnost prije mene) - Carter je samo čekao Carnarvonov dolazak iz Engleske prije nego što nastavi iskapati svoje otkriće. Carnarvon je stigao, stoga su ponovno otkopali stubište. Otkrili su vrata s Tutank-Amenovim pečatima. Pronašli su kutije i ćupove, *bakšiš* je obilan. Sve piše u novinama. Plaćaju dobro. Otkrit će blago. Novca ne nedostaje. Ahmed traži da ga isplatim odmah. »Zločinac si i lopov«, kažem, no i dalje ležim, gotovo gol - ranjena noga na jastucima, položaj mi je jadan.

»Ja, lopov? Kopam li ja po zemlji kako bih krao zlato drevnih mrtvaca, o čemu ne izvješćujem vlasti? Krijem li se ja u pustinji poput zločinca?«

»Neću te izvlačiti iz tame tvojih djetinjastih zabluda, Ahmede. Odlazi. Gubi mi se iz vida.« Ahmed prazni moju lisnicu, prebroji novac i kaže da mu dugujem još. »Doći ću sutra po novac. Isplatit ćeš i mene i moje rođake. I očekujem da platiš još kako ne bih obavijestio inspektore da kopaš bez dozvole.«

»Ti si neopisiva svinja«, kažem, odbijajući mu objasniti sve pogreške na kojima temelji svoju na propast osuđenu ucjenu. Ali, tada on stegne, iznenađujućom silinom, moje izloženo i ranjeno stopalo.

Pada mi na pamet da sam se možda prevario u Ahmedu, možda pogrešno shvatio dočasnikovu arapštinu, prišao pogrešnom čovjeku, ostavio borca za čast na brodu.

Moje prokletstvo: potrebni su mi ljudi za vrata 'D', moram Ahmedu platiti njegov prošlotjedni posao, nisam u mogućnosti u ovom trenutku izvijestiti vlasti - iako će mu zločine snaći kazna čim malo ojačam.

Stopalo mi je potpuno mrtvo, sad mi gore potkoljenica i list.

Je li Carter uistinu pronašao nešto? Na nekoliko tjedana zakopao svoja otkrića i strpljivo čekao povratak svoga pokrovitelja? Teško zamisliti. I sada mi krade ljude? Naravno: moji su ljudi obučeni, otvrdnuli. Carter će, prirodno, potražiti takve - posve me ravnodušno ostavljajući da trunem.

Odjenem domorodačku halju, odšepam do skele, tamo unajmim magarca kako bih odjahao do Doline. Na arapskom tamo upitam radnika je li istina da ovdje unajmljuju radnu snagu, a on mi odvrati na engleskom - ne mogu reći zašto, možda je takav običaj na nalazištu (kad malo bolje razmislim, stvarno sjajan običaj). Pitam ga za novosti, a njegov odgovor umiruje: na dnu stubišta pronašli su vrata prekrivena Tut-ankh-Amenovim kartušama, no kad su skinuli vrata otkrio se zatrpani prolaz, potpuno ispunjen otpadom. Grobnicu su opljačkali prije nekoliko tisuća godina. Čovjek jednostavno mora suosjećati s Čarterom, čak i u njegovim agresijama i izazovima. Pronašao je tunel pun kamenja kojega gleda cijeli svijet, kao i njegov pokrovitelj kojega je pozvao da iz Engleske dode vidjeti taj prizor.

Ponedjeljak, 27. studenoga 1922.

CCF-ov telegram: NOVINE PUNE EGIPATSKIH OTKRIĆA! SJAJNO, NIKAD NISAM SUMNJAO U TEBE. PARTNERI UBRZO ŠALJU NOVU POŠILJKU NOVCA - ŠALJI SVE POJEDINOSTI.

Malo mi je teško povjerovati. Reportaže u američkim novinama? Pretpostavljam, Nordquistovi, možda su nešto rekli novinaru - možda Margaret, ili J. P. O'Toole? Mudrica moja. Iako je to, vjerojatnije, posljedica Car-terove prenapuhane pogreške, koju je tisak iskoristio da napiše sve o trenutačnim iskapanjima. Nadam se da to neće dovesti neželjene promatrače, no i publicitet je dobra zaštita – Ured za starine teško će zatvoriti ekspediciju koja je već privukla pozornost svijeta, bez obzira koliko nehotično.

Naizmjenično sam žrtva i dobitnik te udaljenosti. Odavde ne mogu nadzirati što CCF čuje ili misli, te je sad, hvala ti, štampe, uvjeren kako je sve ponovno u redu. Telegrafski umirujem svog Gospodara blaga: LIJEPO ŠTO

STE SE JAVILI. NAŠE OTKRIĆE NADRAST ĆE I ČARTERA I WTNLOCKA I DRUGE. ODMAH ŠALJITE NOVAC.

Bilo kako bilo, ponovno buđenje njegovog žara vraća mi sigurnost - mogu zaboraviti Ahmeda. Svoj priručni zid pronalazim u dobrom stanju. Netaknut je. Zamijenim nekoliko palih kamenova, balansiram njima po kutovima, no to je unaprijed izgubljena igra. Dolazim u kušnju sve to porušiti, pohitati unutra i nastaviti s radom, ali bez novih ljudi, boljeg alata, prije nego što stigne novac, sve je to preuranjeno. Strpljenje je konačni pobjednik.

Večer, povratak u vilu T. Pokazalo se kako je prilično teško doprijeti do Carterova stubišta. Reče mi jedan njegov: »U cijelo se nalazište uvodi struja«. U cijelo nalazište? Upravo tako – jučer su se Carter, lord Carnarvon, njegova kći, *lady* kako se već zove i neki inspektor iz Ureda za starine provukli do kraja tunela i pronašli druga vrata, iza kojih (prokleta im hitnja - vjerojatno su ih, ne mareći ni zašto, srušili) se pokazalo nešto što, očito, toliko usređuje domoroce da to jedva žele otkriti. Ako je vjerovati crncima, maleni kralj Tut-ankh-Amen, nestao prije 3200 godina, pojavio se ponovno noseći na dar kipove, zlato, kočije, dragulje, vaze, prijestolja, ležaljke, odjeću, lutke -

beskrajno blago, reče jedan od brbljavijih radnika. Zamisli, kažem ja njemu, uhvativši ga za ramena, što će otkriti istinski *značajan* kralj koji na *kraju* dinastije ponese *sve* sa sobom u grob! Posve razumljivo, ta ga je mogućnost zapanjila, kao što je i cijeli svijet.

Naravno, kad te 'futra lord Carnarvon, a ne debilni kralj američkih robnih kuća, događaji se napuhuju sami od sebe, no kako je jedan nevoljnik kojeg sam poznao, ponavljao *ad nauseam*: »Bogati će uvijek olakšati bogatima; ako se radnik hoće probiti, mora to učiniti sam«.

Dok sam u tom cirkusu pronašao Čartera, već je zaključavao drvenu rešetku u dnu stubišta i pratio svoje goste - bogate i lakovjerne oca i kćer — uz šesnaest posvećenih stuba. Kravata, sako, podšišan brk - naš Carter, uvijek pici-mici. Samo pogledaj kako se drži u ovom trenutku, dok zatvara i zaključava grobnicu kojom je zasad - *zasad* - zasjenio moju. Pogledaj mu stil kako svoje tupe pokrovitelje odvodi od nečega što jedva mogu pojmiti. Daje im da zavire u svoje dobitke, no ne i da se miješaju u radove. Samo valja promatrati kako posve nesputan, bez i najmanjeg napora, vlada nalazištem, ljudima, pokroviteljima, čak i vlastitim uzbuđenjem. Zacijelo je otkrio više nego što su neki otkrili tijekom cijeloga života, a kad me pozdravi, niti se skriva, niti se oholi - kao da ne želi reći ništa određeno. »A, Trilipush«, kaže, stupivši na vrh stuba. »Trilipush, da, naravno.«
»Čarter! Stari, kakve su to novosti?«

»Lorde Carnarvon, lady Evelyn, dopustite mi da vam predstavim profesora Trilipusha. On je preveo djela navodnog [*sic*] kralja Atum-hadua, neke vrste egipatskog učenjaka, i trenutačno obilazi zemlju, razgledava okoliš Tebe.«

Usljede dva vlažna rukovanja. Lord je kicoš, one koščate, dobrohotne, pomalo imbecilne fele, prevelik da bi bio kućno pseto, preglup za vrtni ukras. Šepa u hodu, piskuće u govoru - posljedice

automobilske nesreće. »Sjajno, sjajno,« govori, »moram pročitati vaša djela. Ti apokrifi su doslovno fascinantni.«

»Nije posve prikladno za lady Evelvn«, ubacuje se Carter.

Carter nosi homburg i štap – prilično sličan mojemu. A u brkove je stvarno uložio truda - šišanje, vosak, što sve ne. »Dakle, čuda neviđena pod zemljom?« pitam. »Mogu li malo zaviriti, kao profesionalac?«

»Vi ste kolega. I zacijelo dobro znate kako je sve nestabilno u ovom trenutku.«

»Proklete im priče«, promrmlja Njegova šepavost, iz neba pa u rebra, dok nas Carter prati do granice nalazišta. »Ovdašnji klepeću i govorkaju o čarolijama i kletvama, upravo sjajno. Sve kipi od priča kako Tuta štiti crna magija. Ma, nije li sjajno živjeti s tako snažnim vjerovanjima? Čovjek bi pomislio da nama nedostaje nešto ...« No tada je netko pozvao Čartera, što ga je spriječilo da nastavi čavrljati, a to u potpunosti razumijem. U takvom uzbuđenju čovjek ne želi da mu se itko mota pod nogama.

Banka još ne zna za novo kreditno pismo.

Poste restante grca pod teretom pisama. Najam vile Trilipush istječe 1. prosinca. Računi iz hotela 'Pri sfinji' za najam apartmana u studenome, kao i za plahte, ručnike i ogrtače koje su mi posudili. Vratio sam se u vilu, čekala me dosadna iako neizbježna zadaća pregledavanja knjiga i budžeta, možda i rezanja nekih troškova. Čudno, ali je Finneranova nesposobnost da izvrši i najjednostavniji zadatak (kao i Margaretin propust da na njega izvrši pritisak) za ishod imala pojavu *da. ja* podsjećam na *njega*, opsjednutoga novcem - kojega džentlmen, naravno, zna kako treba zanemarivati kao čimbenik životne pozadine, jednakoga otprilike vodovodnim

instalacijama. No, ovo je, kako je moj otac običavao govoriti, ono što slijedi kad se dobra krv vjenča s lošom - neželjena reakcija.

Najam, prošlotjedne plaće o kojima je Ahmed toliko govorio. Morat ću unajmiti nove ljude. Radim dokasna, planiram, provjeravam račune, ponovno oblikujem budžet. Novca nema. Neobično je što se Čarteru posrećilo upravo *sad*, nakon tolikih godina besciljnog lutanja.

Dolazi u moju vilu, malo prije nego što utonem u san. Ispričava se što dolazi tako nenajavljen, neprekidno se smiješi, moli za oprostaj, djeluje pomalo zbunjeno, odbija piće. »Samo sam vam došao reći koliko se divim vašem radu«, kaže. »Vašim sjajnim prijevodima, analizama. Ne možete ni znati koliko se ponosim nazivati vas bratom. Moj maleni grob je počast vama i vašoj ustrajnosti. Takav nalaz kakav je Tut zapravo je laka meta, cijelim putem imao sam putokaze, grobnica se doslovno otkopala sama ali, Ralphe - mogu li vas zvati Ralph? – vas čeka *terra iznimno incognita*, strašno *mysterioso* i produhovljeno, ne bih mogao reći da bih bio u stanju učiniti takvo nešto, ne bih znao kako. I također sam vam želio reći kako se lady Evelyn s velikim zanimanjem propitivala o vama nakon što smo se večeras rastali. Rekao sam joj kako ste zaručeni za neku američku nasljednicu - stari moj, lice joj se objesilo, stvarno tužan prizor. Šteta - mala u miraz donosi gotovo sav čaj u Kini, a tata, njega je dobro imati uza se jer grof ima oko 36000 jutara. Ako želite moje mišljenje, trebali ste se zaljubiti u lady Evelyn.«

»Kad bi ljubav bila tako jednostavna«, doviknem za njim dok nestaje u noći.

Utorak, 28. studenoga 1922.

CCF-ov telegram: CARTER NIJE S TOBOM? NOVINE PIŠU SAMO O NJEMU -

ON NIJE TVOJ? ODMAH KATALOGIZIRAJ NALAZ. PRIHVAĆA LI CARTER ULAGANJE? JAVI.

Postoji onaj neugodan trenutak kad se dječaku pruži obrazac s odgovorom na telegram, i onda se nagoni očekuje da odgovori na njega - a on je samo nijemi vodič. To je kao vikati u gluh i zaglušujući vjetar. Ipak, začuje se daleki odjek, pročita se nešto na dječakovu bezizražajnom licu: CCF je svršio sa mnom. U konačnici, vjerovati drugima uvijek dovodi do ovoga - uvijek. Ipak, čovjeka uvijek iznenade oni koji frkću na prezira vrijedne sebične interese dok su pripravnici u njega uložili sve - izmožditi će ljubav, napustiti će čovjeka u bilo kakvoj pogibelji samo ako ih to spašava od trenutačnih teškoća.

O nedostatku povjerenja u financijere: »Profesore Trilipush«, pamtim ga kako govori, netom nakon što su ostali ulagači otišli nakon lipanjskog sastanka, »ako biste mi posvetili još samo trenutak - to bih beskrajno cijenio.« Zamijetio sam njegovu neočekivanu uljudnost - bez obzira što mislili o Chesteru Crawfordu Finneranu, *uljudnost* vam svakako ne pada prva na pamet. »Pitam se, biste li mi mogli reći što mislite o mojoj privatnoj zbirci.« Njegove sitne, špekulaste oči gledale su preko mojega ramena, vršak cigare palio se i gasio. »Znam da će u grobnici našeg faraona biti hrpe zlata, mumija, svega - kako ste to lijepo opisali društvu. Ali, ja bih vam želio pokazati druge vidove umjetnosti, plastiku, skulpturu, grafiku, iako možda manje prikladne za muzejske zbirke s obzirom na raspravu o tumačenjima. Zanimljivije privatnim kolekcionarima. Znam da razumijete. Ono funkcionalnije.« Taj se monolog vukao u beskraj, ja sam neodređeno kimao. »Vi ćete to shvatiti bolje od bilo kojeg znanstvenika.« Finneran je sa struka skinuo nevidljivu nit.

Poveo me u svoj studio, stao pred policom za knjige iza radnog stola, iz koje je neprekidno napola vadio i vraćao jedan svezak, ljuljajući ga na donjem rubu hrpta, kao da je nesposoban odlučiti želi li ga ukloniti. Naposljetku ga je ostavio, uzdahnuo s vidljivo rastućom nelagodom, okrenuo se

meni i prekrižio ruke. »Znate, u pitanju je samo ovaj, vaša, vaša ...« Pomilovao je svoje guste brkove i bakenbarte – no oni danas postoje još samo na njegovom portretu koji mu visi u radnoj sobi. Pratio je moj pogled, sve do slike. »Oduvijek se brijete do kraja? Ne mogu se naviknuti na to.« Ugasio je tinjajuću cigaru, sjajnu i rascijepljenu poput munjom pogođena stabla, u pepeljari, i vratio se izvlačenju i uvlačenju one iste knjige s police. Zamolio je Isusa da izvede jedno vrlo određeno djelo na jednom, vrlo određenom, bostonsko-irskom stolaru. Izvlačio je i uvlačio knjigu grozničavom energijom - neprekidno kunući.

»CCF, koja je to knjiga?«

»Za blagu mater Božju, ispeći ću ga živog, promrmljao je, luđački je ljuljajući amo-tamo.

»Hej, tata. Sastanak završio?« Pojavila se, neprimijećena, iza nas. »Bok, Ralphie. Kako se snalaziš među bostonskom plutokracijom?«

»Moja lijepa draga«, kažem ja. »Ti si prizor nezamislive ljepote.«

»Imamo posla. Tutanj«, zarezni taj vječno prijazni gospodar kuće, čučne i, nama na veselje, okrene svoju majmunsku stražnjicu – kad sam se okrenuo od nje, ugledao sam CCF-a na koljenima; prignuo je glavu, prekapao po donjoj polici, daleko ispod knjige koju je masirao kad ga je prekinula.

»Ruža najljepše boje,« nastavio sam, »hodajući dašak proljeća.« Uistinu je bila takva, toga dana, sve kao što sam rekao, i bila je zdrava. Trebao sam se okrenuti, odbaciti svog čudovišnog zaštitnika i njegove robovlasničke porive i jednostavno je, tada i tamo, odvesti sa sobom. Mogao sam je odvesti tog trenutka, sve skončati kada je to bilo najvažnije, zaboraviti Sve ostalo i dobiti je za ženu. Ne, ne - tada ne bi pristala poći za mene, ne tada, ne bez pobjede. Ipak, toga je dana bila

čista i bistra. I opet će biti, ako nekim čudom dobijem priliku ponovno biti s njom, bar dijelom uspješan.

»Oprostite na tom prekidu, profesore«, kaže Finneran i pozove Inge, da Margaret izvuče iz sobe i odvuče je u vrt na malo svježeg zraka. U trenutku kad su se zatvorila hrastova vrata njegovog brloga, skočio je na noge, i ponovno počeo natezati onu prvu knjigu. Trenutak kasnije, netko je počeo grepsti po zaključanim vratima, što je u Finnerana izazvalo grčeve u leđima i obrazima. »Isusovih ti bubrega i slezene!« zaurlao je - ili neku sličnu kelt-sko-katoličku besmislicu, projurio pored mene do vrata, no to je bio samo jedan Margaretin španijel, koji je skupo platio tu smetnju. »Konačno!« zagrmio je, vrativši se svojem hipnotičkom zadatku - tada se iz police čuo škljocaj, polica se pomaknula nekoliko inča - očito ju je oslobodio neki mehanizam s oprugom skriven pod tom glupom knjigom. Finneran je ramenom upro u kut police i cijelu je okrenuo na srednjoj osovini, otvorivši je dovoljno da provuče svoj zamašni obujam. Mahnuo mi je da ga slijedim. Kad su se dveri ponovno zatvorile za nama (očito se pouzdajući da će nas taj isti nepouzdan mehanizam osloboditi, jednoga dana) uključio je red električnih svjetiljki.

»Profesore, ovo je Finneranova zbirka umjetnina«, objavio je, mašući rukom prema staklenim kutijama i policama s mapama u toj ciglenoj prostoriji u kojoj smo stajali. »Profesore, vel'ke civilizacije su, k'o što vi sigurno znaate ...« I tako dalje i tako dalje, do besvijesti, melje taj svoj tekst kojega ne trebam zapisivati, budući da se gotovo i ne razlikuje od tekstova koje izgovaraju članovi te žaljenja vrijedne zajednice. Finneranovo blago i nije bilo loše, prilično raznorodno, no gadno se i sramotno prevario kad je pretpostavio kako moja istraživanja Atum-hadua imaju ikakve veze s tim mišmašem. Izoštrio je fokus na malenim svjetiljkama koje su odozgo osvjetljavale šest ili osam staklenih kutija - u svakoj osam do deset izložaka: kameni inkanski krokodili razjapljenih ralja

omataju se oko guatemalskih djevice; urne iz dinastije Ming – modro na bijelom, car bez ogrtača kleči na konku-bini, strnadice koje se nadijevalo u otvore posve nevezane s kulinarstvom; brončana hinduska božica s brojnim udovima, guta, prima, prepleče se; ploča od nečega nalik slonovači ili izbijeljenom drvetu, posve prekrivena izrezbarenim slikama haskija, tuljana i krznom uokvirenih lica, nacerenih, blaženih, sklopljenih očiju. »Inuiti. Grenlandski Eskimi«, primijeti ludi kustos. »Na kitovoj kosti.« Zatim smo pregledavali kožne mape, svaka urešena, blago njegovom tvrdom srcu, riječima FINNERANOVA ZBIRKA. »Djela na papiru«, izjavio je, oprezno otkrivajući svoja blaga: prvo seriju georgijanskih gravira muškaraca debelih obraza, s vlasuljama, namrštenih lica koji pregledavaju kuhinjsko osoblje tragajući za znacima intimnih boljetica; zatim: »Japanski. Drvorezi.« - njegove poput crnila tamne oči ispitivački su me promatrale dok je polagano okretao list za listom urešenih otisaka koji su pričali priču o samuraju i seoskim ženama koje su ga služile, bilo je tu mnogo vađenja i spremanja mačeva, hvatanja za punde, i tako dalje. »Naravno, ima tu i suvremenih umjetnina«, prošaptao je, sve brži, sve sigurniji u sebe. »Znate, nisam vam ja najcrnji konzervativac, nisam baš, nisam ...« No, nije se mogao sjetiti što to točno nije, previše je bio željan otvoriti fotografske mape – ništa iznenađujuće, ništa što se ne vidi u vojsci ili po zabačenijim zakucima sajmovi diljem svijeta, pa čak i u Bostonu. Ništa neobično, jedino što je kćerina bolničarka bila najčešći model. »Inge rijetko dobro shvaća umjetnost ljudskog obličja.«

»Chester, stvarno impresivno.«

»Hvala, Ralphe. Znao sam da ćeš, kao znanstvenik, razumjeti. I kao što vidiš, nedostaje mi, nažalost, bilo što egipatske provenijencije. A prema onomu što sam čitao i čuo od drugih kolekcionara, postoje komadi, koje se čuva u podrumima Louvrea, kao i u Britanskom muzeju,, i koji tvoj drevni Egipat otkrivaju kao iznimno zrelo umjetničko okruženje.« Finneran je kroz

špijunku provirio u ured, zatim je otvorio vrata i progurao me kroz policu. Sjeo je za stol, obrisao čelo maramicom, prekrižio ruke i stigao do onoga što se lako moglo predvidjeti: »Ralphe, čini mi se da ...« U tom se trenutku začula savršena simfonija crkvenih zvona i satova - slap zvukova pokrenuo se s njegovog stola, preko zidnog sata, do svih klatna u kući, i završio tornjevi-ma bostonske katedrale. Zacijelo se radilo o nekakvom lokalnom blagdanu, budući da su prošle najmanje dvije minute prije nego što su nam pijani zvonari i oglupavjeli grbavci odasvud po gradu prestali puniti uši zvonkim i zaglušujućim skladbama koje su sve redom završavale s dvanaest gromovitih pucnjeva iz topa — no nisu se poklapali (kao da je svaka crkva bila u svojoj vremenskoj zoni) tako da je odjeknulo najmanje šezdeset detonacija prije nego što se Finneran dovoljno umirio da bi prošaptao završetak rečenice. »... sc vaša specijalizacija i moji umjetnički interesi dodiruju u ovoj točki«. Još jedan od onih koji ne uviđaju razliku (golemu, iskonsku) između onoga što izučavam i poštujem i onoga što oni troše i za čim žude, troše i žude. »Stoga, ako slučajno pronađete, što je posve izvjesno, bilo kakve primjerke ...« Upitao sam se zna li mu kći za njegovu malu tajnu. »Naravno,« prekinuo je sam sebe kako bi odgovorio na moju neizgovorenu misao, »jedna jedina riječ o ovom privatnom dogovoru znači trenutačni raskid našeg financijskog sporazuma - u to budite sigurni.«

To je čovjek koji me zbog nekih tajanstvenih razloga — ili bez ikakvog razloga - napustio usred radova. Tako nešto, tako me ostaviti da se koprcam, mogu učiniti samo najgori lažljivci.

Pornograf-skorojević koji bi kćerinog zaručnika pretvorio u dobavljača najgorih gadosti. On i njegovi lopovski prijatelji. Šutljivi O'Toole, taj kleptomani koji je CCF-u pred očima ukrao srebrni podmetač usred sastanka ulagača. Kovacs sa svojim vječno vlažnim očima, kao da su mu zločini toliko natopili savjest da neprekidno mora oplakivati sudbinu svojih žrtava.

Cijeli grad bruji o Carterovom nalazu. Glasine su doslovno grozničavo neuvjerljive, čemu mora biti tako, budući da samo potplaćeni, drogirani Egipćani mogu izmisliti takve bajke kakvih sam se danas naslušao. A glasine se šire nevjerojatnom brzinom. Na primjer, u prolazu sam dobacio voćaru da bih, kad bih bio na Carnarvonovom mjestu, jednostavno sletio malenim zrakoplovom u Dolinu kraljeva i njime sve svoje blago prenio u Britanski muzej - ne dajući Egipćanima ni komadića. Naravno - u drugoj četvrti, gdje sam, u prodavaonici, konačno pronašao homburg po mjeri, otmjeno podši-šan egipatski kupac podrezane brade ispričao je *meni* kako je lord Carnarvon sinoć s tri zrakoplova sletio u Dolinu i svake noći organizira čitav niz letova kojima egipatsko blago iznosi iz zemlje, na svoje imanje u Engleskoj gdje (kako me izvijestilo to bradato magare) gospodin grof drži robove - tu povlasticu britanskog plemstva. Kimnuo je, nimalo iznenađen. Konačno pronašao rezačicu za brkove. Tu posljednju potrepštinu otkupio sam od brijaća, mišićavog muslimana takve snage da je samo Alah svojom mi-lošču čuvao glave njegovih mušterija. Upitao sam ga, mjerkajući mu snagu, bi li ga zanimalo raditi na iskapanju jednoga od najslavnijih drevnih kraljeva. Odbio je: »Iskreno mi je žao, gospodine Čarter«. Smiješna pogreška koja baš i ne služi na čast. I nastavio: »Ali sam čuo o svim čudesima koja ste pronašli – ako želite, mogu vam poslati svog rođaka«. Pristao sam, dao adresu – konačno mogu ponovno početi okupljati svoj tim.

Vratio sam se na Carterovo nalazište budući da sam bio pripravan izvesti prilično savršen plan kojim ću okončati financijsku krizu svoga pohoda. U pijesku sam pronašao grofa Carnarvona i dva domoroca kako stoje iznad lady Evelyn koja je nešto prčkala s kistom i malenom, damskom, lopaticom. Malo se iznenadivši, ustala je, u ruci držeći komad grnčarije. Stvarno, ovdje se mora samo sagnuti i malo nogom razmaknuti pijesak – nalaz je zajamčen.

Ostavio sam ih da se zabavljaju. Carterov zapovjedni šator bio je zanimljiv, iako prilično šaren prizor - sjajan efekt, pretpostavljam, ako si čovjek u glavu uvrta da je Cezar. Cini se kako se odlučio za Lettov dnevnik, broj 46, koji koristi kao podsjetnik — izgleda da je sutra službeno otvorenje Tutove grobnice. Sjajan popis uzvanika, među kojima sam, naravno, i ja.

Izašao sam i zapričao se s jednim od brojnih novinara koji su se zbunjeno vukli po nalazištu. Stajao sam s njim na istaci točno iznad jame (kakvo pretjerivanje! Balustrade koje turistima ograničavaju kretanje!) te sam mu pomogao razumjeti što promatra, objašnjavao mu postupak i pomagao mu smjestiti Carterovo otkriće u povijesni kontekst njegova novinskoga napisa - ona iskapanja iz prošlosti, i dalje sjajnija od njegovih nalaza, iskapanja koja se tek očekuju, Tutovu djelomičnu tajanstvenost i njegovo nevažno mjesto u egipatskoj povijesti. Njegovo hinjeno novinarsko poštenje očitovalo se u tome da se prema svemu što je čuo odnosio kao prema hrpi laži. Istovremeno, točno ispod mene, razgovarali su Carter, Carnarvon i još neki Englez. Carter je govorio: »U svjetlu i veličini ovog otkrića, kao i u svjetlu nesebične i višegodišnje predanosti gospodina grofa i njegove obitelji, uvjeren sam da će vlada razmotriti obeštećenje gospodina grofa ...«

»Tut nevažan kralj? Zašto onda sve to zlato i blago?« upita me djetinjasti novinar, privukavši mi pozornost.

Bit je bila posve jasna - kad primi sredstva kojima će pokriti šest godina troškova sporih Carterovih istraživanja, gospodin grof tražit će novu ekspediciju u koju može uložiti. Time su se potvrdili temelji moga plana. Izvući ću svoje financije iz njihove propasti i, istovremeno — ne želeći rušiti mostove između mene i mog budućeg punca - natjerati CCF-a da uvidi vrijednost radova koje ugrožava svojom upravo šakalskom škrtošću.

O potrebi ljudskih osjećaja u znanstvenim istraživanjima: Priča je jednostavna, i ako je se odlučim uključiti u konačnu verziju knjige to će se dogoditi samo s blagim i uzvišenim dopuštenjem lorda Carnarvona, što će neupitno upokoriti CCF-a, na moje veselje. Svi će ispasti dobro osim, možda Čartera, koji postaje nepodnošljiv nakon što mu se posrećilo.

Kad je Carnarvon ostao s šalicom čaja, trudeći se djelovati zainteresirano i stručno, rastreseno razgledavajući gredu nad vratima na dnu stubišta, ispričao sam se tintom zamrljanom piskaralu i lorda pozvao po imenu. S naporom se uspeo na galeriju. »Zapravo ne bih trebao davati intervjue, za sve ovo zaslužan je gospodin Carter - toliko o tome«, započeo je ljubazno, kreveljeći se poput klauna u cirkusu.

Njegovu imbecilnost podsjetio sam da smo se upoznali jučer. Stvarno, sjajan primjer engleskog plemstva.

»Naravno, naravno, vi ste onaj s perverznom kraljem. Gospodine, sviđa mi se vaš šešir«, reče on.

»Više se nosio u moje vrijeme, kad sam se malo bavio ovim. Danas se svi vi, kopači, odijevate kao za prijem.«

»Ah, da, stari homburg. Domorocima je simbol staloženosti.«

»Jeste li vi bankar, gospodine?« prekinu me novinar kojemu sam okrenuo leđa, gurajući Carnarvona perom.

»Gle, ovaj je neki novi«, nasmije se veseli lord, i nakon što je ponovio svoj mali uvod o Carterovim zaslugama, dade novinaru podulji intervju dok ja čekam, strpljiv koliko mogu biti.

Naposljetku, taj izvjestitelj, klanjajući se i ližući pete engleskom plemiću - za Carnarvona nije bilo u njega ni trunka sumnje, a ne - ode kako bi pogrešno shvatio ili prenapuhao još poneku činjenicu.

»Lorde Carnarvon, ako bih mogao porazgovarati s vama. Prvo, mali dokaz moga poštovanja.« Poklonio sam mu rijedak primjerak *Žudnje i varki* iz 1920., s posvetom: »Grofu Carnarvonu – pokrovitelju, istraživaču, prijatelju Egipta, istinskom Gospodaru blaga. S divljenjem, njegov kolega, R. M. Trilipush.«

»Lijep dar, stvarno ljubazno«, reče milijunaš-bogalj.

»Pa, vaše gospodstvo ...«

»Molim te, zovi me Porchv.«

»Sjajno. Dakle, Porchv, možda i ne znate, ali sam jako blizu ...« »Stari, odakle si ti?«

»Iz Kenta, vaše gospodstvo. Obitelj vojnika i istraživača, maleno imanje, skromna kuća.«

»Stvarno? Moram svratiti i pogledati. Obožavam taj kraj.«

»U tom slučaju, Porchv, bit ćemo presretni što ćemo vas ugostiti. Dakle, kako vam je Carter možda već rekao, uistinu sam blizu zapanjujućem otkriću, grobnici kralja Atum-hadua, otkriću koje bi, uza sve dužno poštovanje, moglo zasjeniti sve iz podruma, s čega Howard, u ovom trenutku, briše prašinu. Uz vašu podršku i moju reputaciju - u ovom slučaju nije riječ o šest godina, rime bih se izjednačio s prijateljem Čarterom - uz vaša sredstva, naravno. Govorim o, možda, mjesec dana od početka do kraja i već vidim kako postizemo ...«

»Blagi Bože, stari moj, kakav vam je to batrljak?«

»Nije to ništa. Gotovo da i ne boli.«

»Malo se bolje pripazite u ovoj klimi.« (Grof je iznimno suosjećajan, ali je stvarno patološki rastresen.)

»Hvala, ali Atum-hadu, znate, bio je vjerojatno posljednji tebanski kralj XIII. dinastije, kad su hiksoski uljezi haračili cijelim ...«

»Pravi kralj? Povijesna ličnost? Carter kaže da je posve izmaštana figura, apokrif, pomalo nalik kralju Arthuru kojeg bi izmislio de Sade. Proizvod kasnijih pjesnika ili njima sličnih, stara egipatska nostalgija, umjetnička varka.«

»Arthur i de Sade? Carter je stvarno duhovit.«

»Jesam li?« Naravno, zavidnik je prisluškiavao naš privatni razgovor - negdje se naučio privlačiti potpuno nečujno, poput *asasina*. Prije nego što sam uspio izgovoriti ijednu riječ, odveo je Carnarvona da pogledaju još neki Turin relik. »Porchv, čujemo se brzo«, doviknuo sam za njim, pretpostavljajući kako će se jadnik uspjeti otrgnuti iz stiska svoje njegovateljice. Zapravo, Carter je, urotnički, namjerio držati me što dalje od svog grofa, od zlatne koke -čak i dok je klizio uobičajeno karterovski dostojanstveno, savršeno opušten u svojoj nedodirljivosti - no sad se otkrio u pravome svjetlu: taj čin prikrivao je strah i zavist. Stajao sam u prašini, u vrelini, u šeširu, sakou, kravati, s podšišanim brkovima i štapom. A Carter je otišao, odjeven poput mene, no držeći u stisku mog sljedećeg pokrovitelja – kao da Carter nikad nije išao prosjačiti novac, kao da je samo kimnuo kad mu je grof prišao na koljenima i preklinjao da mu dopusti džepove natrpati novcem. Možda je i tako bilo.

Ipak, zanimljivo je koliko mi se Carter iza leda žarko trudi umanjiti veličinu moga rada, i ne samo rada nego i povijesti same. Koliko brzo je Por-chyju slagao da Atum-hadu nije postojao. Suzdržan, šutljiv, zloban, a sad i nečastan.

Takvi tipovi čovjeka tjeraju da se osjeti nesposobnim prebrojiti prste na rukama koje su mu pred nosom, čak i nesigurnim jesu li to uistinu prsti. Čak i sad, dok sjedim na padini, bilježeći današnje događaje, osjećam kao da ne držim preo. Kao da nisam objavio nijedan rad iz egiptologije. Kao da sam sva moja postignuća ostvario u nekoj zamračenoj sobi, sam. Kao da Carter, Carnarvon i ter

Breuggen znaju nešto što ne izgovaraju naglas, nešto što ne znam niti ću ikada znati. Kao da se njihov nečujan, beščutan smijeh nekim nevidljivim sredstvom u trenutku prenosi s jednoga na drugoga - prije nego što se okrenu svojim nebeski uzvišenim zadaćama, zadaćama za koje vjerujem kako ih jedino ja razumijem. Kao da *vjerujem* kako bilježim ovo u Lettov dnevnik broj 46. Kao da jedino ja vjerujem da postojim i ja i moje važno djelo. Kao da ja jedini vjerujem da mogu suditi o onome što se zbiva u meni i oko mene. »Ali, ne.« Oni se smiju ne pomičući usne. »Ne možete.« U lisnici nosim podli osvrt na *Žudnju i varke*, djelo Larsa Philipa-Thirma: »Trilipush kopa, no zato ga ne mogu proglasiti arheologom. Piše, no to ne mogu nazvati znanošću. Ne znam kako bih nazvao ovo, no to ne pripada području u kojem služim.«

Čitatelju, čitatelju moj, bit moje rasprave s Porchyjem svodi se na ovo: sve je to neophodna primjena psihologije i ljudskih emocija na trenutačni problem. Znam koliko je CCF podložan pritiscima zato što se njima služi u svakodnevnom radu i on razumije, kao poslovni čovjek, kako vrijednost izlazi na vidjelo tek u žaru nadmetanja. Reći ću mu istinu, ne zato što bih ga želio zamijeniti Carnarvonom (to nikako ne bih želio učiniti - draži mi je financijer daleko u Bostonu od onoga koji šepa po nalazištu), nego zato što bi on trebao znati kako mi nije potrebno prosjačiti američki sitniš kad bih se mogao razbacivati engleskim funtama. Osobito sad, kad mi je posao zastao zbog reorganizacije ljudstva i sredstava. Finneran me natjerao da prihvatim njegov novac, što sam učinio iz ljubavi prema zaručnici — stoga ću biti plemenit i nastaviti ga prihvaćati prije nego što, umjesto toga, prihvatim Carnarvonova sredstva. Sve su to ljudske poteškoće koje se, čitatelju moj, vječno upliću u ono što bi trebala biti čista znanost. Sukladno tomu, telegrafirao sam CCF-u i vratio se u vilu Trilipush.

Upravo sam se vratio s pošte. Brijač se pokazao kao čovjek od riječi – njegov rođak čučao je pred ulaznim vratima. Amr, moj novi pomoćnik. Šesnaestogodišnji Amr bit će sjajan predradnik, iako mora još mnogo toga naučiti. »Lorde Čarter«, reče mi, »nadam se da ću se pokazati dostojnim.« Vidjet ćemo, mladiću moj. [Ispraviti uvod, posveta Amru'.] Rekao sam mu da me ne zove tako, i rekao mu kako su drevni Egipćani iznad svega cijenili tajnovitost, a tako i ja, te da su se drevni kraljevi prema izdajnicima odnosili s neizrecivom okrutnošću. Dogovorili smo se naći sutra i, kao simbolični i početni *bakšiš*, dao sam mu onu slatku mumiju na opruzi.

29. studenoga, prije nego što sam pošao za Egipat, uhvatiti ubojicu Paula Caldwellla, uvježbao sam dotad najuvjerljiviji govor i pošao do kuće oprostiti se od žene koja se zabavljala tako što mi je slamala srce. Ali je vrata otvorio Finneran. »Sjajno«, rekao je, iznenadivši me. »Dobro će mi doći par očiju.« Margaret nije bilo u blizini dok sam s ocem išao hodnikom. Ugurao me u radnu sobu i nespretno se ispričao zbog našeg pređašnjeg susreta, kojom je prilikom, od nervoze, vrištao na mene.

»Ferrell, dajte mi savjet. Pitam se jeste li vidjeli više od mene«, rekao je, lomeći zglobove na prstima – bila je to neka vrsta odštete, isprike i poziva da kažem sve što znam. Čini se kako je, prije četiri dana, Finneran primio Trilipushov telegram; nesvakidašnja otkrića u grobnici, nadilaze i najluđe snove, komore i komore, a Trilipushu je potreban novac da bi završio iskapanja i platio ljude - u svakom slučaju, pobijedili su. Sve do tog telegrama Finneran je zadržavao plaćanje, osim, priznao je, omanje svote koju je poslao ponesen nadom. Nakon telegrama kojeg je primio 25. bio je spreman u potpunosti isplatiti sve. Naravno, rekao je Finneran, kad su 26. sve novine počele trubiti o nevjerojatnim otkrićima u Egiptu. Macy, pokušajte sami steći uvid: tisak je neprekidno tulio o kralju Tutankhamunu i Englezu, Howardu Čarteru, vodi ekspedicije – što nije imalo ama

baš nikakve veze s Trilipushom, no podudarnost je bila tolika (Trilipushov telegram stigao je samo dan prije) te je Finneran (što sam saznao kasnije) bio u tolikoj opasnosti da je u vlastitoj nemoći pretpostavio i nadao se da je taj Tutankhamun barem djelomično povezan s njegovim ulaganjem, i da je Howard Carter jedan od Trilipushovih ljudi, neki podređeni. »Znate«, rekao je Finneran, »sva ta faraonska imena su strašno slična.« Odgovorio mu je 26. čestitajući Trilipushu i obavijestivši ga kako će novčane doznake ponovno poteći. Također je i ostale ulagače obavijestio da je sve krenulo, i da su uistinu sjajno uložili. Bio je odlučan - Trilipush je dobitna kombinacija. Oxford je samo nerazumijevanje o kojem ne treba trošiti riječi. Margaret uživa - dakle Finneran je spreman odriješiti ulagačku vreću, sredstva koja je zadržavao na vlastitim računima. No, 27. je shvatio vlastitu pogrešku - Carter i Trilipush rade svaki na svojem istraživanju - i počeo je ponovno oklijevati. 28. mu je njegov čovjek poslao novi telegram. Dobacio mi ga je. U njemu je stajalo: **NE ŠALJITE MI VIŠE NOVCA, PRONAŠAO NOVU, POUZDANU PODRŠKU, CARTEROVI POKROVITELJI PREKLINJALI DA PRIHVATIM NJIHOVA ULAGANJA.** Ne mogu reći da me to iznenadilo: Trilipush je iskoristio Finnerana da pronade svoju zlatnu pećinu u pustinji, i stoga mu, nakon što ju je otkrio, Finneran više ne treba. Uspeo se u svijetu, među one otmjene, odbacio svoje bostonsko društvo. Što sam otvoreno rekao Finneranu. Zabuljio se u mene. »Mislite da se neće vratiti? Znate, trebao mi je taj novac«, izmucao je. Koliko je poslao? Nije mnogo, manja svota, zato što su se ulagači prethodno osigurali klauzulom da Trilipush troši vlastita sredstva tijekom prvih tjedana - time je trebao dokazati da je osoba od povjerenja. »U čemu je problem?« upitao sam. »Niste izgubili gotovo ništa.« Ne, ne brine ga novac koji je potrošio. Macy, on je istinski strepio za svoj dio tog navodnog blaga koje — ako sam ga ispravno shvatio - mu je upravo curilo kroz prste. »Ono što ću vam reći...«, započeo je, no prekinuo sam ga,

rekao mu da se opusti, rekao mu da ću ja izvijestiti Margaret, neka se ne brine. Pogledao me zapanjeno. »Idiote jedan. O'Toole i Kovacs. Što ću reći O'Tooleu i Kovacsu?«

Pogledao sam ga u lice i, Macy moj, tek sad, tek sad konačno shvaćam. Već sam vidio takvo lice, iskrivljena usta čovjeka koji shvaća kako neće moći isplatiti svoje opasne kreditore.

»Finnerane, to vam ne znam reći, no nešto znam. Telegrafirajte Trilipushu, potpišite Margaret, razvrgnite zaruke. Trilipush uistinu brzo pere ruke od vas – prvo spasite Margaret. Učinite to što prije kako joj se ime ne bi okaljalo - ona mora prekinuti s njim prije nego što to učini on. To joj dugujete. A ako osjeća išta prema njoj, u što iskreno sumnjam, onda je ona vaša jedina nada da ćete zadržati nadzor nad njim – u trenutku kad mu vaš novac više nije potreban.«

Zazvonilo je na vratima. Ušao je Julius Padraig O'Toole i hladno mi kimnuo. Finneran me otpustio dok je pozdravljao O'Toolea u studiju - bilo je to posve neskriveno ulizivanje. Čekao sam u salonu. Izostali su povici, nije bilo pucnjave. Vrata radne sobe otvorila su se četvrt sata kasnije, a O'Toole je mirno prošao kroz hodnik i izašao iz kuće. Finneran je sjedio za stolom i prstima bubnjao po humidoru. Upitao sam ga što je O'Toole htio. »Zatvori prokleta vrata«, odvratio je. Otišao sam. Te noći nisam uspio pronaći Margaret.

G. Trilish. Jako mi potreban najam za drugih šest mjeseca, i to u ovom trenu - a vama je to sitnica. Brzo brzo! A tu je i jedan maleni problemčić. Jer je sad sve drukčije nego što smo razgovarali kroz agenta - sad se za kuću mora povisiti renta za pet puta za svaki mjesec. Znate to i sami, naravno, jer se svi zanimaju za Tuta. Toliki ljudi vrve! Jako se posrećilo! Hvala vam, junačni gospodine Carter! A kuća je tako lijep! Juhujupi! Dakle bar je deset ljudi upitalo agenta je li mi kuća slobodna, što i je ako rentu ne platite i to odmah i to pod novom cijenom. Vaš, jako ozbiljni, g. Gamil.

Srijeda, 29. studenoga 1922.

Dnevnik: Tokom noći netko mi je tu poruku gurnuo ispod vrata - ona je novo breme na plećima financija ove ekspedicije. Ključna je nadljudska usredotočenost na najvažnije probleme. Nahraniti mačke i u samo svitanje poći *na rad*.

Amr me čeka na zapadnoj obali Nila, nosi gips. I dok nam za leđima izlazi sunce pokazujem mu pravi put do nalazišta. Ima vlastitog magarca - sjajno. Bez riječi me slijedi do grobnice. Naredim mu da počisti privremeni zaslon s otvora i dopuštam mu da ude za mnom. Posve očekivano pun je strahopoštovanja. U zamjenu za njegovu snagu, ovom mladici dugujem obrazovanje - mislim to pošteno obaviti. »Amre, arheologija nije samo iskapanje, već i takav pristup našem okruženju i radništvu (zasad si to ti) kojim izražavamo nesebično, sebe nesvjesno divljenje povijesnom okružju kojemu smo mi nasljednici.«

Hrabar mladić, sjajan primjer suvremenog Egipćana, shvaća brzo. Naredio sam mu da pospaja daske i prebijeli ih gipsom kako bismo imali bolji zaslon koji će skrivati ulaz u grobnicu.

U međuvremenu, ulazim u svoju grobnicu i bacam se na posao koji me još čeka u ovom golemom, neobičnom prostoru koji na najnovijem tlocrtu izgleda ovako:

(CRTEŽ F: PRVIH ŠEST KOMORA, 29. STUDENOGA 1922.)

3 kraljevske

spremnice

Komora ranjenog radnika

krvave stope

Prazna komora

položena vrata B'

4

Dvorana stupova

1

10000 0000 10000

vrata 'C (Velike dveri)

PAD ZEMLJIŠTA

položena vrata 'A'

- STAZA UZ LITICU PRAVAC USPONA

O

Nalazište Fragmenta 'C, otkrivenoga 1915.

Jasno je kako dosad otkrivena blaga nisu toliko materijalna koliko povijesna, putokazi koji nam govore da smo na pravome putu, koji nas, gotovo podsmješljivo, vode prema onim opipljivijim nalazima koji će se uskoro pokazati i uskoro u velikoj mjeri svojim sjajem prebrisati ostala ovogodišnja otkrića. Kao primjer povijesnih vrednota navodim posve jasne krvave tragove stopa koji prekrivaju cijeli pod Komore ranjenog radnika - obvezatno ih se mora navesti - budući da su jedinstveno otkriće u povijesti egiptologije. Moguće objašnjenje - za koje spremno priznajem da je zasad tek pretpostavka - glasi kako se radnik, možebitno, ozlijedio zatvarajući i pečateći vrata 'B'.

Ukucavam klinove i dlijetom čistim obrise Velikih dveri. Počinjem pokušavati ubaciti šipku u međuprostor, no besmisleno je i pomišljati kako ćemo dječak i ja uspjeti sami u tome. Mogu pričekati dok odluka lorda Carnarvona za mene ne otvori ova i sva preostala vrata. Mogu se nadati da će se Margaret konačno potruditi da svoga oca i njegove privjeske stjera u red. Mogu brijaća zamoliti da pomogne svojom snagom. Carter se vrlo brzo probija kroz svoju grobnicu, pa ako oni tamo sve razbijaju batovima, onda baš i ne moram očuvati svaki goli kamen koji mi se zatekne na putu. *Sto bi moglo ležati iza vrata 'C?*- neprekidno si postavljam to pitanje. Još konačnih dokaza Atum-haduovog postojanja, a možda, naposljetku, i riznica? Koliko sam blizu, koliko sam napušten, koliko sam prepušten vlastitoj snalažljivosti.

Mnogo posla na nalazištu, a vrijeme istječe - ako je CCF skrenuo vjerom onako kako strepim. Ipak, Carterovo je nalazište veliki magnet, i ne želim uvrijediti časnu starinu ne bivajući nazočan današnjem trenutku njegove slave, okružen svjetinom i novinarima. Stoga u podne naredim Amru da dovrši svoje stolarske radove i čuva stražu do popodneva. Uzjašem magarca i uputim se u Dolinu, na Carterovu proslavu u pijesku.

Za Margaret: Draga, sjedim iznad Doline kraljeva, spremam se na ručak i službeno otvorenje kolegine grobnice. Potpuno sam zapeo; tvrdoglavost tvoga oca potpuno mi je vezala ruke. Uvjeren sam, u najmanju ruku, i znam kako nema oštrijeg noža od tvoje ljubavi. Znam da, čak i dok ovo pišem, guraš oca na onaj pravi put.

Ljubavi moja, nešto je kasnije i vratio sam se na ono isto, skrovito mjesto kako bih zabilježio vlastita razmišljanja o upravo viđenome, prije nego što se ponovno zaputim u Deir el Bahari i vratim svojem, sve zahtjevnijem poslu — iako me ozljeda uvelike usporava. Te događaje vrijedi zabilježiti kako bih ti jednoga dana, kad se sve ovo razjasni, otkrio vrstu ljudi koji su u potpunosti

smeli očevu odanost i prosudbu. Ništa! U tom Carterovom otkriću ne postoji ništa što bi čovjeka i za trenutak smelo ili u njemu izazvalo zavist. Nakon što sam vidio taj Tut-ankh-Amenov 'sjaj i blještavilo', blebetanje tvoga oca poprima posve komičan prizvuk.

Osim Mertona iz *Timesa* i drugih novinara koji su se 'grebli' za besplatan obrok, tamo su bili Carter, grof i njegova kći, nekoliko paša, lady Allenby, Engelbach iz Ureda za starine, zapovjednik gradske policije, efendija - inspektor Ureda iz Luksora, i pravi telefonski imenik engleskih kicoša i njihovih žena od kojih je jedna, gospa Mutnjakovička, dovukla na svečanost svog jorkširskog terijera (slatka i neodgojena, svilenkasta igračkica s crnim, kožnatim povocem), da bi vrištala poput krave u trudovima kad je pseto, što je bilo neizbježno, odlutalo nekamo, nesumnjivo pronaći obrok ukusniji od onoga što su nudili na dugim stolovima postavljenima na ulazu u Dolinu.

Žamor za ručkom bio je nepodnošljiv jer su se gospe međusobno nadglasavale u borbi za turističku prevlast. Iza njihovih broševa sa skarabejima, dijamanata, oniksa i drugih dragulja pod slamnatim pokrivalima za glavu, vrijeđale su se najgnusnijim imenima, borile za nadmoć pričajući priče o izvornim krajobrazima neiskvarene ljepote, koje mogu posjetiti samo oni najpovlašteniji.

»Ma, naaaravno da ste vidjeli onu rupetinu Ramzesa VI., što i nije loše mjesto ako se već umre u Egiptu,« prekori jedna gospa drugu koja se drznula priznati da ju je zadržila grobnica Ramzesa VI., »no kolosi Ramzesa II. u Abu Simbelu to neizmjereno nadvisuju - ako se malo potrudite potražiti istinsku umjetnost.«

»Istina, nisu loši«, uzdahne treća. »Bacila sam pogled. Bio je prilično drzovit što se usudio isklesati samoga sebe u tim razmjerima. A kipar mu je bio pravi Michael Angelo. Ipak, nešto je u razgledavanju samo od znalaca osvjedočenih remek-djela, morate se složiti, što umrtvljuje nepce.

No, ako otkrijete nešto vlastitim očima, onda je tu važan i ukus a ne samo pasivno divljenje. U svakom slučaju, zato smo ovdje, mi ćemo prvi vidjeti tog tipa Tutu - iako sumnjam da možemo očekivati išta jednako čarobno kao ono na što sam, doslovno, naletjela kad sam razgledavala djela u Tuna-el-Gebelu, one rezba-rije u staklu ...«

»Koje je načinio pretjerano samouvjereni učenik. Skrivena remek-djela leže u Nuri i El-Kurruu.«

»Ja bih ih nazvala remek-nedjelima. Zapravo, svakako morate do Sudana, iako morate poznavati prave ljude da bi vas pustili tamo. Mogla bih im javiti za vas ...«

»... a ono tamo gdje je onaj kralj kako se već zvao samo polijepio svoje kartuše na spomenike svog prethodnika? Stvarno podlo ...«

»... šest dana puta do tamo, no tamošnje svitanje stvarno je jedinstveno ...«

»... svitanje? Draga moja, astronomija vam i nije umjetnost.«

»Trebali biste vidjeli što se otkriva u Atum-haduovoj grobnici«, dobacio je netko, i svi su bili znatiželjni, kao i uvijek kad se spomene ime tog velikog kralja.

Carter je napokon izmumljao svoje primjedbe, a zatim su nas sve, po troje, prepratili niz šesnaest čarobnih stuba u Tutov maleni brlog, kako bismo pogrbljeni hodali golim hodnikom i uspjeli baciti tek pokoji pogled na spremnice sa stvarima nabacanima u njima. Čuo sam usporedbe s rekvizitom starih opernih kuća te sam, na trenutak, pomislio nije li moguće da je dragi kralj Tut možda popljačkao stariju grobnicu, izbrisao Atum-haduovo ime i namjesto njega upisao svoje. To se činilo često.

»Kakav je to strašan smrad?« upita neka činovnikova žena, a Carter objašnjava kako je zrak u grobnici star 3200 godina, no ja shvatim da moram promijeniti zavoje, i da mogu posve mirno živjeti i bez ove parade. Izađem na zrak.

Margaret, jadni Carter svoje je nalaze u potpunosti otkrio javnosti i sad to plaća: dok radi, oko njega je pravi cirkus. Provodi dane provodeći amatere kroz grobnicu u kojoj se mora paziti na svaki korak, u kojoj svaki dah zrak truje smrtonosnom vlagom, zagađuje osjetljivu površinu oslikane kutije ili natpis na zidu, u kojoj bi neka gospa nespretnim zamahom rukava mogla zahvatiti predmet koji se, sve dok se ne konzervira, može raspasti i na najmanji dodir – jedna od njih na sebi je imala dugu srebrnu ogrlicu sa safirima koja joj je mogla pasti ili zagrepsti nešto kad se saginjala da bolje razgleda neke predmete u tom Tutovom skladištu. Skupine nespretnih, neobaviještenih, zadivljenih obožavatelja! Jadni Carter!

Čovjeka stvarno iscrpi beskrajno slušanje o tom stovarištu-skladištu, o grobnici tog Tuta. Nakon svih domorodačkih priča i novinskih napisa prizor i nije bio pretjerano impresivan. Naravno, tisak je izrekao istinu u *imenicama*, no ne i u *pridjevima*. Čuo sam da *Times* kotače kočije naziva 'nezaboravnima, zlato 'zasljepljuje', kipovi su 'veličanstveni, a sama grobnica 'nije nalik ničemu što se ikad vidjelo u toj zemlji'. Što nije istina, Margaret, to jednostavno nije istina, to je samo prostorija natrpana bez ikakve logike ili plana, soba puna sjajnog miš-maša na koje, naravno, neuvježbani turisti uzdišu i iz-dišu i doslovno odbacuju vlastiti nakit kad ugledaju te poludragocjene ostatke - no kao iskusni promatrač, iskreno osjećam određenu dozu sažaljenja spram Čartera, kao i opći osjećaj *gađenja*, kao da me netko natjerao da po najvećoj omari jedem beskonačne količine slatkiša. Osobito sam dobro zapamtio jedan komad - veliki krevet s nogama izrezbarenim u obliku lavljih šapa – doslovno sam čuo dragog Huga Marlowea kako umire od smijeha pred takvim primjerkom kiča. Prijestolje sa zlatnim naslonom, urešeno bareljefom, tri posude od rezbarenog kalcita i alabastra - posve groteskan stil XVIII. dinastije - dekadentno, mlohavo, pretjerano, neurotično androgino. Naravno, bio sam blag prema jadnom Čarteru,

komplimentirao mu, no u njegovom sam pogledu primijetio nešto posve novo, tračak srama - moj se prijatelj pomalo sramio cijele te predstave. Privukao je pozornost javnosti posve pogrešnim razlozima.

Sad krećem na svoje nalazište, Margaret, ka mojemu radu, mojoj zagonetci, mojemu slavnemu otkriću. Sve to za tebe, ljubavi moja.

Dnevnik: Uspjeti usprkos okolnostima, ne zahvaljujući istima. Atum-hadu je to spoznao, i dolazi onaj trenutak više komičan nego tragičan, kada je neuništiv značaj čovjeka koji pokreće sama sebe neizmjerljivo snažniji od svake

kušnje koju mu Usud baca pod noge — tada ga vidjeti kao pobjednika znači osjetiti radost i ushit.

Dakle: kad sam se vratio s Carterove predstave, Amra nije bilo nigdje. Iako, dječak je pošteno popravio privremena vrata. Dozivao sam ga, no iz grobnice je izašao gnjevni Ahmed. Amra je potjerao kući, rekao mi da ne očekujem da se vrati, stoga mogu samo zamišljati kojim je prijetnjama taj grubi-jan zasuo malog jadnika. Ostalo je otvoreno pitanje preostale Ahmedove plaće — prema tomu gajim izvjesnu sućut, stoga sam svoje dragocjeno vrijeme tratio trudeći mu se objasniti situaciju, blago ga podsjećajući na sve nedostatke našeg dogovora, kao i na nemogućnost da mu danas isplatim cijelu svotu.

Ahmed se hvastao svojim strpljenjem. Ahmed je bjesnio. Ahmed je prijetio. Ali gotovine nije bilo, stoga su prijetnje bile uzaludne. Dao bih sve od sebe da sam to mogao izbjeći, platio bih mu bilo čime, no nisam imao izbora. Na njegovo silovito nastojanje, otvorio sam vrata 'C - svaki bolni udarac nemilosrdno mi je odjekivao od noge do glave - prolazeći kroz moje slomljeno srce.

Ahmed je utrčao ispred mene - nemoguće mi je povjerovati da uistinu bilježim tu tužnu činjenicu. Izašao je, tresući glavom. Neću nikad zaboraviti: »Moje razočaranje je strašno, Englezu«.

Nezadovoljen, svoj je gnjev iskali načinom uobičajenim primitivcima. Njegov napad najvećim se dijelom sastojao od udaraca usmjerenih na moju ranjenu nogu, no udarci su padali i po licu kao i leđima kad sam pao na pod. Ipak, Bogu hvala, zaustavio se razorivši samo jedna vrata. Pohlepa zasljepljuje, znate, tako da se nije mučio otvarati Velike dveri koje još čekaju moju ljubav i skrb, i koje će nagraditi sve moje žrtve.

Neka bude. Oprao sam rane najbolje što sam mogao, previo one koje sam morao previti. Svinja je, odlazeći, ukrala Amrovog magarca i jedan moj gramofon - Columbia Favorite. Sve to nije važno - danas sam otvorio sedmu komoru Atum-haduove grobnice.

(CRTEŽ G: PRVIH ŠEST KOMORA, 29. STUDENOGA 1922.)

Komora ranjenog radnika

krvave stope

Prazna komora

položena vrata 'B'

3 kraljevske spremnice

Dvorana stupova

I

[ifooooj

0000 looooo]

PAD ZEMLJIŠTA

fj <— *položena vrata A'*

= STAZA UZ LITICU PRAVAC USPONA

*Druga prazna komora
vrata 'C (Velike dveri)*

Nalazište Fragmenta 'C, otkrivenoga 1915.

Počinak mora pričekati do sutra – opis ove nove komore, znakovite na desetak različitih načina. Amrova vrata namjestio na glavni ulaz.

Banka razočarala. Na pošti posve nerazumljiv telegram - nalik šali. Svakako je riječ o šali, ili je u pitanju neka glupost.

TELEGRAM, BOSTON, ZA RALPHA TRILIPUSHA, LUXOR, 29/11/22, 10:27. ZARUKE RASKINUTE. TVOJE LAŽI RAZOTKRIVENE. NE JAVLJAJ MI SE NIKAD VIŠE. M.

Mogao sam odgovoriti, no kome da odgovorim, tko je autor tog 'Margaretinog telegrama'? U glavi mi se vrti od njegovih zločina i izdaja. Taj zavređuje kaznu vrijednu mašte velikoga kralja. Moje mačke ližu rane koje su im u jednakoj mjeri nanijeli i Ahmed i Finneran. Zašto Usud ustrajava dodjeljujući nam takve otrcane, plošne uloge, kad je moguće stvoriti neizmjereno više? Moja osobna uloga mogla je biti – i još bi mogla – neizmjereno zanimljivija, ali ne ide to tako. Moram podnositi sve ono što Finneran kamena srca može stvoriti svojim glupim brojkama i odvratnim bojama. Ne može si dopustiti da pokrije troškove jedne egipatske ekspedicije koja istog trenutka ne otkrije blago i hrpe perverzija za njegove potrebe, stoga me mora izdati i kovati priče o meni kako bi zatrovao ljubav svoje jadne kćeri, koju drži polusvjesnu i otupjelu dok se

zadovoljava s njezinom nordijskom čuvaricom. O, suci Podzemnoga svijeta, izvažite moje srce na vašoj tezulji, pročitajte sve njegove tajne zapisane škrletnim vlaknima i nabreklim, sivim žilama, svaku skrivenu misao koju sam ikad živio. Zar ne možete pročitati tamo da sam je volio, da je volim, usprkos novcu njezina

oca? Zacijelo sam cinični izrabljivač – Finneran bi zacijelo utvrdio kako Margaret nije ispunila moja očekivanja, da nije došla, noseći neiscrpna blaga koja bi mi stavila na raspolaganje.

Pretpostavljam da bi takvi ljudi to govorili kad bih je sad odbacio, otkrio da je sva moja ljubav prema njoj bila samo varka. A istina je, gledana s mog ležaja, da Margaret zaslužuje dio krivnje za moju propast. Pokazalo se da nije podmazala financijske zamašnjake ovog velikog iskapanja, a niti sam pletjerano uvjeren daje njezina vjernost ostala jednako čvrstom tijekom moga odsustva.

Jesam li 'glavinjao' prije nego što me zatravila? Neću zanijekati kako mi je prva misao povezana s njom bilo njezino bogatstvo. Ne; moram to *poreći*: to mi nije mogla biti prva misao, budući da sam za bogatstvo koje će naslijediti saznao daleko kasnije. Dakle, moja prva misao bila je njezina ljepota. Ne, ni to nije istina budući da je, prema mnogim mjerilima, Inge daleko ljepkija. Moja prva misao, poznavajući mene, bila je sažaljenje - mlada žena, obremenjena nekom tjelesnom tegobom, posramljena vlastitim stanjem, na javnom predavanju o ozloglašenoj temi, nesposobna prikriti vlastitu slabost, dolazi na podij kako bi se predstavila i čestitala predavaču, tvrdeći da je amater-egiptolog i... ne, ne, ne mogu tvrditi ni da sam primijetio njezinu slabost. Nisam žudio za njezinim novcem, niti za njezinom ljepotom, niti za njezinom slabošću. Ona me nasmijavala.

Još bih danas odjedrio do nje, dokazao joj svoje osjećaje, no ne mogu napustiti ovo mjesto sve dok ne dovršim svoj posao, dok ne upotpunim svoje otkriće, dok ono ne doživi priznanje. Zsigurno mi se neće vratiti ako dođem siromašan i praznih ruku - ako nisam njezin engleski istraživač, onda

joj nisam nitko i ništa. Nitko i ništa ne čeka me u Bostonu bez Atum-hadua, umotanog i veličanstvenog u svojoj zlatnoj počivaljki, bez posljednjih grobnih komora.

Mačke su opravdano bile božanstva – one vraćaju i odanost i razumijevanje. Maggie, ta narančasta ljepotica čista je dobrotu, kao i njezina imenjakinja koja ne misli onako kako piše u telegramu. Ona nije napisala taj telegram, nije ga čak ni vidjela.

15. studenoga

Dragi moj, slatki Ralphe

Jučer sam primila tvoje pismo od 19. listopada. I ono me strašno rastužilo. Jako mi nedostaješ. Naravno, prije četiri dana stigao je telegram noseći veličanstvene vijesti o tvom Otkriću. Tada mi ga je pokazao i tada sam se strašno ponosila tobom. Oboje smo se ponosili.

Upravo sam ponovno pročitala tvoje pismo. Ne znam što bih ti pisala, neizmjereno sam žalosna. Plačem čitajući tvoje drago pismo, prepuno brige za mene - brige koju, plašim se, ne zaslužujem. Što je posve apsurdno od mene, nije li tako, u trenutku kad sve ide kao po loju?

Tata je konačno izgubio strpljenje i neki dan izbacio njuškalo iz kuće. Nisam čula sve, a kad sam tatu zapitala što se dogodilo, rekao mi je da ga pustim na miru – nije bio nimalo uljudan. Znaš, tata je pod strašnim pritiskom. Nikad o tome ne govori ni riječi, ne želi da se brinem, stoga mu moraš oprostiti ako ponekad pobjesni ili ako sluša lažljivoce poput onog njuškala ili onog tvog profesora, tvog šefa, Nijemca. Prošlog mjeseca došao je do nas kako bi s tatom razgovarao o dinastijama i fragmentima, o tebi, Oxfordu i bogzna čemu još. (Uostalom, trebamo li sad vjerovati Nijemcima? Dragi, ja im ne vjerujem, ne nakon svega onoga što si ti preživio u ratu.) Ralphe, znaj da nikad ne slušam takve ljude. Ja znam tko si, i volim te od

glave do tvojih prašnih peta – i tako će biti uvijek. Znaš to? Jednostavno, moraš mi vjerovati, moraš. Bez tebe bila bih posve izgubljena. Pod jastukom čuvam tvoj telegram u kojem piše daje Ferrell lažac. No, već si vjerojatno načuo kako naš lanac Finneranovo fino i finije ima neke probleme. To jasno primjećujem, tata često izgleda zabrinut, a i J. P. O'Toole mi priča koješta. Dakle, tvoj sjajni Uspjeh još je važniji svima ovdje, te se još više ponose tobom, gotovo onoliko koliko se tobom ponosi tvoja kraljica. Nadam se da te takve vijesti neće uznemiriti ili promijeniti išta u tvojem viđenju tate, ili nas. Znam da nisi takav. Štoviše, nije to ništa toliko ozbiljno.

Predobar si i prebrižan što se toliko zabrinjavaš za Inge ili moje lijekove, što jedva čekaš vidjeti me zdravu na dan našeg vjenčanja. Molim te, ne brini. Sve će biti dobro. Samo saznanje koliko ti značim i koliko ti je važno da ozdravim dovoljno je da me izliječi i održi zdravom. Ozdravit ću već od same ljubavi prema tebi, stoga ne brini se za mene više ni trenutka. Osjećam kako se to već događa. To mogu učiniti za tebe. To bi mogao svatko za čovjeka kakav si ti.

Vraćaš se, i tada se više neću toliko dosađivati – što me obično tjera na razmišljanja o izlasku u grad. Svečano izjavljujem: neću vise izići nijednom.

Mislim na tebe kad god sam budna i sposobna za to. Uvijek si govorio kako te vode znanost i dedukcija a ne strast. Sjećaš li se kako si to rekao onomad kad smo šetali uz rijeku? No svi dokazi govore kako me ne bi trebao voljeti, arheologu moj. A ti me voliš. Dakle, zaklinjem se da ću ozdraviti za tebe, da ću te zaslužiti i da ćeš se osjetiti nagrađenim. Od ovog trena bit će mi bolje. Gotovo! Piši mi uskoro, piši i o našem vjenčanju, pričaj mi o vjenčanju, o svem zlatnom prstenju i krunama koje pronalaziš u pijesku, pričaj mi o dvorcu u Kentu, o našem susretu s engleskim kraljem – živi kralj je, znaš, bolji od onog mumificiranog kad je u pitanju kraljevski prijem.

Tvoja sam vječna kraljica, m.

Četvrtak, 30. studenoga 1922.

Za Margaret: Margaret, ljubavi moja, znam da ćeš jednoga dana poželjeti saznati sve o ovom slijedu događaja - i to najtočnije što ćemo ga moći rekonstruirati. Dakle, kao prvo, jutros, dan nakon tvog 'prekida sa mnom, odšepao sam do pošte. Naravno, današnjom poštom primio sam tvoje pismo od 15. studenoga - nasmijalo me, preslatko je. Telegrafirao sam ti odmah, dušo, hvala Bogu za telegrame koji u potpunosti bistre nerazumijevanja, u trenutku prelazeći oceane. Sad je sve jasno. Naša ljubav je neuzdrmana. Naravno: otac ti je u novčanim tegobama i ne može podnijeti da mi to prizna - o, nesretnik! Naravno! Naravno da bi se zbog toga osjećao posramljen i strepio za poštenje onih oko sebe, naravno da bi me kušao šaljući mi takav lažni telegram. Što smo otkrili? Volim te bez obzira na sve. Na sve.

Što objašnjava sve - danas mogu samo žaliti tvoga oca. Najbolje je, ljubavi moja, da moje odnose s tvojim ocem odvojimo od pitanja financiranja ekspedicije, osobito sad kad je pod tolikim pritiskom. Sve je u redu - ovdje sam upoznao mogućeg novog pokrovitelja. Učinila si ocu veliko dobro upoznavši nas, a ja ću mu učiniti ono sljedeće otpisujući mu sve njegove dugove. Pronaći ćemo rješenje, sve dok smo ti i ja zajedno. Neizmijerno mi je laknulo, ljubavi moja. Prošla noć bila je nepodnošljiva.

Sutra ću se vratiti na nalazište, no danas moram razmišljati o svemu što sam otkrio dosada. Carnarvon mora u potpunosti pojmiti moj uspjeh prije nego što nastavimo kao partneri. Moram sve svoje male snage usredotočiti na osvježavanje podataka, na čišćenje i razjašnjavanje - za mog, mogućeg, novog financijera. Margaret, ne mogu ti ponuditi veći dokaz svoje ljubavi od ovoga: lord Carnarvon preuzet će odgovornost za financiranje istraživanja Atum-haduovc grobnice, a ti ćeš i dalje biti moja supruga. Ti i CCF ni u kojem slučaju ne možete više sumnjati u to nakon što

pročitajte ove riječi. Danas je 30. studenoga 1922., 11 sati i 15 minuta izjutra, i moja ljubav za tebe je neuništiva stijena.

Dnevnik: Nekoliko sati razmišljanja i planiranja, van na sunce, pijem slatki čaj. Nakon ručka osjećam se sposobnim ponovno razmotriti stanje Atum-haduove zbunjujuće ostavštine. Započeo je program, seoska imitacija kabareta kojeg sam davno gledao u Kairu. Djevojke se klanjaju dok im novčići padaju pod noge u papučama, bubnjevi udaraju, gude čudne gusle, a velovi padaju poput listova koje otresa blagi jesenji povjetarac.

Pouka iz historiografije: razumijevanje veza između (složenog) života i kasnijeg (pojednostavljenog) zapisa o tom životu - primjer: Atum-hadu: Moguće je zamisliti vlastitu budućnost koju arheolozi pretvaraju u zastrašujuću zbrku. Pokušavajući objasniti, oni popunjavaju i lupetaju gluposti kad moraju, te sve nijanse i pojedinosti - upravo ono što pojedinca čini tim pojedincem - nestaje ili je izmišljeno, biva zamijenjeno kroničarovim nijansama. Vrlo ponašanje, širokogrudnost, hrabrost ili djela skromne zahvalnosti - od toga ne ostaje ništa, nije se dogodilo. Umjesto toga, zapisano je nešto drugo - nehotećni propust, pomno zabilježene suparnikove laži, jednostrana zbirka pisama gnjevnog i opsjednutog ljubavnika, istražiteljevo samouvjerenost nerazumijevanje nepotpunog spisa - što će slučajni nalaznik misliti o vama?

Upravo zato pojedinac se mora pobrinuti da za sobom ostavi vlastitu istinu o sebi - časnu, nedvosmislenu, bez otvorenih pitanja: *Atum-haduova svjetovanja*, na primjer, ili upravo ova bilježnica, ili plodovi moga rada.

Kad naš nalaznik, naš biograf-čistitelj, dopre do nas - čemu se svakako nadamo - kad on napiše kroniku našeg života, pojednostavljajući je u dovoljnoj mjeri da bi je mogao pojmiti i zauvijek upamtiti čak i onaj najtuplji čitatelj, kako mu možemo unaprijed pomoći? Kako mu možemo

pomoći da shvati kad treba prestati kopati, kad početi pisati? Gdje je središte našeg života, srž našeg značaja, s kojih su se oljuštile sve suvišne pojedinosti? Pod jednim slojem leži drugi, i treći, i sljedeći, pod svakim svilenim velom još svile, pod prašinom još prašine, iza jednih vrata druga, zatim grobnica, vanjski sarkofag, unutrašnji sarkofag, zatim drveni, zatim zlatna posmrtna maska, laneni povoji i zatim ... pocrnjeli kostur pod zategnutom, suhom kožom, netaknut, ali bez mozga, jetara, pluća, utrobe, želuca. Je li to istina? Ili smo, žureći kako bismo što prije doprli do 'odgovora', projurili pored krotke istine, srušili je, zatrпали je prahom našeg užurbanog rovanja? Razmišljam prije novog iskapanja, što je sporo i skupo - grobnica u trenutačnom stanju zahtijeva daleko pomnije istraživanje, detaljni popis mog dosadašnjeg užurbanog napredovanja. Podcijenio sam količinu tinte, pera i boje potrebnih da precrtam brojne grobne slikarije, zaboravio ljestve koje ću trebati kako bih čitao i kopirao najviše redove hijeroglifskih zapisa. Dakle, krećem po posljednje zalihe - novci su mi pri kraju - a zatim u postelju, s kraljevskim mačkama. Ovo mi je posljednja noć u mekoj postelji zato što je, zbog sljedeće faze iskapanja, jedino smisleno spavati na nalazištu. Sutra se selim iz vile - zasad mi je ona samo teret. Moram smisliti kako ću se skrbiti za mačke.

Sljedećeg dana, 30., sve je u trenutku iz lošeg prešlo u najgore moguće. Vašem praujaku nije bilo dobro, raspoloženja su mu se kretala između bjesomučnog vrištanja do razdoblja potpunog mira koji je bio sve samo ne smiren. Rijetko sam ga dotad vidio da pije, no tada je bio dobro zavirio u čašu. Očito nije spavao. Macy, vidio sam mnoge u takvom stanju, i zanimljivo je koliko su svi slični. Pritisak na ljude djeluje predvidljivo - to je moj zaključak. Zapravo, postoje jedna, dvije, najviše tri ljudske reakcije na velik pritisak. I vidio sam ih sve.

Večer prije Finneran je postupio kako sam ga savjetovao; poslao je telegram kojim raskida Margaretine zaruke s Trilipushom. Trilipush je odgovorio danas i to prilično usijano. Što me, moram priznati, zbunilo, budući da nisam vjerovao kako bi Trilipush u ovom trenutku mogao mariti, budući da je obitelji i Margaret oteo ono što je htio i stoga ga više nisu zanimali - bio sam spreman uhvatiti je u padu, no Trilipushevi su planovi bili očito složeniji nego što sam mislio. Nije bio ni najmanje spreman izgubiti svoju zaručnicu. Ne - zauzvrat je odgovorio, ne Finneranu ni Margaret, nego *O'Tooleu*. A taj je Irac zlobno poslao taj telegram Finneranu, neka ga čita i preznojava se. Trilipushov telegram je glasio: **O'TOOLE, ČESTITAM NA ZAJEDNIČKOM USPJEHU. PRETPOSTAVLJAM DA JE FINNERAN S VAMA RASPRAVIO PROCJENE KONAČNE FINANCIJSKE ISPLATIVOSTI. VELIKA ZARADA ZA SVE.** O'Toole je na dnu olovkom nažvrljao: 'Stvarno dobre vijesti, CC. Dođi i podnesi račune.'

Trilipush je znao gdje treba udariti. »Želi da me ubiju«, jecao je Finneran, pokazujući mi taj prijeteći telegram. »A jučer sam O'Tooleu izjavio da je ekspedicija potpuno propala.« Trilipush nije završio - samo sat vremena ranije, izvjestitelj iz jednih tračerskih novina zazvonio je Finneranu na vrata. »Možete li zamisliti?« vikao je Finneran, prepričavajući mi događaj. »Neko piskaralo iz *Boston Mercuryja* došlo mi je na vrata zato što su primili anonimni telegram u kojem piše da sakupljam pornografsku umjetnost i da želim to objaviti u tisku. Igra se mojim poštenjem. Razbit ću mu glavu«, zagrmio je, prosuvši piće po stolu. »Zatim su nazvali iz kardinalova ureda. Kardinala. Bostonskog. Moga kardinala. Crkvenog princa. Njegov ured primio je uznemirujući telegram, rekli su mi, koji je, rekli su, vjerojatno zlobna šala!«

Slušao sam uljudno - takve scene ne znače mi ništa. Profesionalac sam i sve sam to već vidio. No, u ovom sam slučaju i ja bio umiješan. »Zna li Margaret?« upitao sam, vraćajući se na važna

pitanja. Finneranov gnjev je nestao, zavalio se u naslonjač. »Ona je posve upropaštena. Rekao sam joj da nas je iskoristio, da se poigravao njome zbog mog novca. Cijelu noć nije se vratila kući. Inge je sad s njom na katu. Što ću sad?« promrmljao je, prolazeći prstima kroz kosu, cupkajući ovratnik. Macy, nisam ga previše žalio. Često sam ga upozoravao, ali nije želio slušati. Želio je svoje mjesto u društvu, lako zarađeno zlato kojim bi platio dugove do srži lošim ljudima, ali se umjesto toga spetljao s varalicom, pritom izgubivši i dobar glas i kćerinu sreću. Nisam mu mogao pomoći. Pogledao je na sat, izvadio pero i papir, mahnuo mi da izađem. Ostavio sam ga neka se grize, neka maše glavom, u onom stanju u kojemu takvi prokletnici vjeruju da samo sanjaju.

Prvi put sam se uspeo na kat Finneranove kuće. Razgovarati s Margaret bilo je nemoguće - Inge ju je uspavala. »Bila je histerična«, izjavio je taj Viking. »Navikava se na neke nove lijekove.« Inge me pustila u sobu da je vidim; Margaret je ležala posve nepomična. Ne mogu ni zamisliti što joj je Inge sve dala. Prokleti bolničari u staračkom domu onim buntovnijima daju nešto stvarno jako - mislim, sedativ za konje - u onom trenutku kad stare budale konačno shvate kako su ovamo došli umrijeti i kad počnu praviti probleme, ili kad stari luđaci počnu vrištati kao da Turci ponovno nadiru. U slučaju vaše jadne tete vjerojatno se radilo o nečemu jednako snažnom, budući da je bila u stanju jedino ispuštati zrak kroz nos.

Sjeo sam pored postelje, čekao da dođe k sebi, njezini su *rrrrrrrrrijetki* tibetanski španijeli hrkali na hrpi, na malenoj bijelo-zelenoj sofi nasuprot krevetu. Prolazili su sati, a sunce je rano zalazilo krajem studenoga. Sišao sam u prizemlje kako bih pogledao što se događa s kućegazdom no, začudo, otišao je - nije mario što me ostavlja u djevojčinu budoaru, znate, u trenutku kad je u pitanju bila njegova koža. Toliko o očinstvu. Na stolu je ostavio pisma i neke papire, među kojima sam pronašao i pismo naslovljeno na Margaret, u kojemu se ispričava zbog svega. Nije baš bilo

jasno što misli reći, no stajalo je kako će sve dovesti u red i da ga neće biti neko vrijeme, da će joj se ubrzo javiti, da ne brine, i da se u svemu, u međuvremenu, osloni na Inge. Pretpostavljao sam kamo se zaputio, i bio sam u pravu - te je večeri spavaćim kolima otputovao za New York. Brod za Aleksandriju isplovljavao je sljedećeg dana, 1. prosinca. Raspored sam znao napamet - nekoliko sam puta rezervirao mjesto na tom brodu tijekom mog dugog i neodlučnog bivanja u Bostonu. Lutao sam Finneranovom kućom, Inge je izašla nekih sat vremena kasnije, pretpostavljajući kako ja dežuram kod Trnoružice (ili čuvam zatvorenika - ovisno kako se na to gleda).

Nekoliko sati kasnije vaša je teta bila budna, sjedila je, kao da je samo malo odri-jemala - ni traga drogiranom, mrtvom snu. »O, ti si«, rekla je mračno i okrenula se prema prozoru. Zatražila je kaput, nije me ni pogledala kad sam joj ga pružio. Pretraživala ga je, gnjevna i zapanjena, kopala po džepovima, i na nekoliko sekundi tonula u san. »Mogu li ti pomoći da pronađeš?« upitao sam. »Zaveži«, rekla je i konačno pronašla ono što je tražila. Nešto dovoljno maleno da skriva u šaci. »Blagoslovljen bio, JP«, rekla je.

Macy, upravo sam ponovno pročitao ovo već i predugo pismo. Potrošio sam cijeli bogovetni dan pišući o vremenu koje sam proveo u Bostonu, što mi posve odgovara - radije zapisujem ovu iscrpljujuću priču nego da sudjelujem u prisilnim božićnim radostima na koje nas oni grubijani tjeraju svake godine. A osobito stoga što noćas ne dežura ona uobičajena banda nasilnika koja vlada ovdje, nego ona rijetka čudovišta koja uživaju u božićnim dežurstvima - nemaju nikakva pametnija posla nego čistiti za starima, bolesnima i ludima, i natjeravati nas uokolo iz zabave. Mislim da sam negdje u ovim pismima spomenuo tri raspoloženja vaše tete. Dakle, kako nazvati ono treće? Možda je to uistinu bilo dio nje, možda samo djelovanje opijuma, možda nešto u vezi sa mnom, nešto što sam samo ja mogao izvući iz nje. Bilo kako bilo, bilo je ružno: »Gubi se od mene«,

povikala je kad sam joj pokušao pružiti čašu vode. »Harry, što si učinio? Što si to učinio? Gubi se od mene, ti čudovište ... pusti me na miru. Idem u JP.« Ali se nije pomaknula. Nije me htjela ni pogledati.

»Ne razumiješ mnogo toga što ti moram reći.«

»Kvragu i s tim. Ništa nije toliko važno. Obavio si svoj prljavi posao.«

»Nisi fer.« Očajnički sam se trudio natjerati je da sluša, da uvidi da sam samo nevoljni glasnik a ne uzrok njezine nevolje. Rekao sam da joj je Trilipush izdao obitelj, da je samo hinio kako je voli, da je potrošio očev novac kako bi izvukao još novca od drugih, i da sada bježi s antiknim zlatom koje je iskopao, ni trenutka ne misleći na nju. »Iskoristio te i neće se vratiti. Znam da ti zapravo nije stalo, da te otac natjerao na njega - dakle, to nije važno.«

To nije primila onako kako sam očekivao. Već sam pomislio ... zapravo ne znam što sam pomislio.

»Nemaš pojma o ničemu! Nemaš blagog pojma o pojmu! Mrzim te, povraća mi se od tebe!«

Vrištala je dozivajući oca i bolničarku, ali sam znao da smo sami u kući i da nas nitko neće smetati. Osjećala je potrebu da me ponizi. Častila me kojekakvim grozotama, razbacivala pokrivače kao da je oni guše, vrijeđala sve u vezi sa mnom što je budilo njezin gnjev. Trudio sam se smiriti je zbog zdravlja, trudio sam se spriječiti je da si naškodi i da ne baca stvari u mene, trudio se reći što osjećam, da je volim, da će uz mene biti sigurna, da je jedva izbjegla propast s Trilipushom, da sam častan čovjek koji joj može ponuditi pravu sreću.

Macy, nakon dugoga života spoznao sam da neki od nas jednostavno nisu za ljubav, a ona nije - to me priznanje boli i nakon svih tili godina - zastala i pogledala me zadivljeno, zahvalno, s ljubavlju koja se budi. Ne. Smijala mi se u lice i to joj zvučalo zlobno. Izrugivala mi se, skrenuo sam pogled na dva psića koji su sjedili na bijeloj sofi sa zeleno izvezenim francuskim pastoralnim prizorima -

mljekarica i njezin dragi, držeći se za ruke šeću šumom. Gledao sam psiće koji su me radoznalo gledali u oči, a ona nije prestajala - u usporedbi s Ralphom ja sam ništa, nemam pojma ni o čemu, glup sam, čudovište i smeće, ja sam klaun u usporedbi s njim, nisam mu dostojan izgovoriti ni ime, ne razumijem ništa, nisam čak ni smiješan, jadna sam i odvratna i tako dalje i tako dalje.

»Harry, ti si jedan glupi Australac, ti si besprizorna budala. Samo širiš laži. Ti si tatu natjerao na ovo. Ali tvoje laži ne mogu nautiti čovjeku kakav je Ralph.« I tako dalje, suze, vriskovi, bacanje jastuka, lutaka, staklovine po meni, ponavljanje koliko je njezin engleski ubojica zapravo divan čovjek, koliko je odan i iskren i Englez i plemenitaš, dok sam ja riđokosi pigmejac iz šikare koji zaslužuje da ga popljuju svi i svatko. »I ti voliš mene? Harry, bljuje mi se.«

Gospodine Macy, nakon tog napadaja bilo mi je dosta i previše svega, otišao sam i nikad više nisam vidio vašu obitelj. Oni psi su i dalje sjedili na toj oslikanoj sofi, gledali su me kad sam odlazio, ni za trenutak nisu skidali svoj sjajni, optužujući pogled s mene. Kaže se da svaki junak ima svoju Ahilovu petu – dakle, eto vam moje. Samo sam učinio ono što bi učinio svatko u mom položaju. Pokušao sam osvojiti srce jedne takve djevojke. Bio sam glup, ali to nije zločin.

Ubacit ću vam ovo u sandučić, u nadi da ću zaspati. Stižu li vam pisma? Mislim da bih umro da se izgube u pošti ili da nepročitana leže na vašem stolu. Kad bih pomislio da me ne shvaćate, bacio bih se s krova.

Macy, sretan vam Božić.

HF

Petak, 1. prosinca 1922.

Dnevnik: Jutro proveo seleći bazu iz vile u Atum-haduovu grobnicu -bliže se veliki radovi. Agent za nekretnine pomaže mi pri spremanju nekih predmeta u šupu. Žalostan sam što se odvajam od Maggie i dva mačka, no trudim ću se često ih hraniti, svakom prilikom kad mi se ukaže potreba prijeći rijeku. Malo sam u kušnji povesti ih sa sobom na zapadnu obalu, no siguran sam da su si ovdje već našli lovišta, te ih ne bih želio zbunjivati.

Radim da poboljšam vrata koja je načinio Amr. Služim se lijepkom kako bih na prednjicu polijepio kamenje i pijesak, a zatim ih režem da posve pristaju u otvor i budu nevidljiva na otvoru grobnice. Učinkovita i nimalo skupa zaštita! Također, nekadašnja vrata A koja leže na zdrobljenim valjcima lako mogu privući pljačkaše grobnica, turiste i svaku drugu neželjenu pozornost, stoga sam ih morao žrtvovati. Nikakav značajniji gubitak.

Suma naših otkrića u Komori povijesti: Ukrasi koji od poda do stropa prekrivaju zidove i stupove Komore povijesti sačuvani su zapanjujuće dobro. Svaka moguća površina prekrivena je tekstovima i ilustracijama. Tekst se sastoji od hijeroglifa najviše kakvoće koje je ispisala – čemu svjedoči moje iskusno oko - jedna te ista ruka. Ako mogu nagađati dalje, rekao bih da je ta ruka pripadala pisaru neupitne inteligencije, no ne nekomu tko je prošao tadašnje priznato akademsko obrazovanje.

Iako popratne ilustracije i nisu najviši umjetnički dosezi, ako im je kompozicija ponešto nezgrapna, ako lica i nisu toliko ikonička kao što bi se očekivalo od egipatskog grobnog slikarstva, ako se životinje s teškoćom razlikuju od komada namještaja, ako je ponegdje prisutna mrlja ili curak boje na nemilosrdnim zidovima grobnice, ako slikar i nije prošao formalno slikarsko obrazovanje, moguće je posve lako zaključiti kako mračni posljednji dani XVIII. dinastije nisu bili laki, ružičasti dani mlohove XVIII., i da je, možda, Atum-haduov dvor posjedovao druge, važnije

značajke nego što je slikarska lakoća mirom opijenih *fafaraonskih* dinastija koje su poslužile kao epilog velike drame moga kralja.

Zasad očekujem da će mi trebati nekoliko dana da dovršim kopiranje i prijevod hijeroglifa i načinim deskriptivne bilješke zidnih slikarija. Nakon što u potpunosti katalogiziram komoru, prije nego što prodrem kroz vrata 'C\ takozvane Velike dveri, pozvat ću lorda Carnarvona da ispita naša dosadašnja otkrića i razgleda možebitnu grobnu riznicu, samu grobnicu i ostale komore. A možda ćemo Carnarvon i ja nastaviti iskapanja na drugim položajima ako, naposljetku, otkrijemo da je grobnica prazna, te da Komora povijesti služi samo kao njezin znak raspoznavanja (kao da takvo otkriće nije već samo po sebi dovoljno značajno).

(CRTEŽ H: KOMORA 6., KOMORA POVIJESTI.

OTVORENA 23.II.22. RASPORED ILUSTRACIJA I TEKSTOVA)

treća spremnica <-

0 0 0 0

10) (1 i «

Druga prazna komora

Svaki od dvanaest stupova prikazuje jedan ključni događaj iz Atum-ha-duove dvanaestogodišnje vladavine čiji je raspon konačno točno određen zahvaljujući stupovima. Vjerojatno je trajala od 1642.-1630 pr. K. Još jasnije od stupova, svaki od dvanaest zidnih panela, tekstovima i slikama, priča priče iz Atum-haduova života, od njegova začeca, preko vladavine, do kraja njegovog ovozemaljskog života.

**ZIDNI PANEL 'A': 'ROĐENJE ATUM-HADUA,
POSljednjeg Kralja CRNE ZEMLJE'**

Hijeroglifski zapis: Titularij ovog velikog kralja složen je i vječno će glasiti: Horus - sin Ozirisa i Seta - Muž od dvije gospe - Utemeljitelj Izgubljenog kraljevstva; Zlatni Horus - Maatin žestoki ljubavnik; Muž od Sedge i Bee - Ruka pisareva, Bik-pobjednik, Riba božja, Raov sin - Atum-je-na-paljen. Ipak, kralj se rodio sa skrivenim imenom.

Rođen je daleko od prijestolnice, nedaleko vode. Majku su mu odabrali zbog osobite ljupkosti, ljepote i inteligencije kao onu, dostojnu da primi Setovo sjeme [bog smutnje i nereda - RMT]. Ljeto je na vrhuncu. Set se pre-rušio u ribara i liježe sa ženom. U trenutku kad izbaci sjeme, Seth otkriva istinu, žena ugleda njegovu magareću glavu i prestraši se. Set odlazi, a ona namjerava uništiti život u svojoj utrobi. Set joj zadrži ruku. Set joj prste pretvori u životinjsku šapu. Set nezahvalnici oduzme ljepotu, ona otupi i ime joj se zauvijek zaboravi.

Žena pere odjeću i pije pivo. Bremenita je djetetom pored muškaraca brojnih poput zvijezda na nebu. Njezin je prvi sin pita tko je otac. Ona pokaže na ribara koji podsjeća na prerušenog Seta. »Taj sin kurvine utrobe tvoj je otac.« Ribar zaniječe, ona je općila s magarcem i njezina su djeca sva magareća.

Set promatra kako dječak jača i posjeti ga. Set objasni sve, dječak shvati. Dječaka nisu stvorili ljudi nego bogovi i on sam. On je stvorio sebe. Bog kojemu najviše nalikuje nije Set nego Atum, veliki tvorac svega u trenutku kad je bog stremio ka stvaranju. Sam sebi nadjene ime Atum-je-napaljen,

Set prilazi Atumu-koji je-napaljen i hvali ga. Zasljepljujućim sunčevim bljeskom Set učini da dječak zauvijek i za svagda zaboravi svoje lažno rođeno ime.

U to je vrijeme svećenika Amenova hrama mučila ljubomora. Njime su ravnale strasti te je često na raznju okretao dječaka poput žrtvenog teleta – dječak je bio prisiljen gorjeti i zavjetovao se da će svećenik gledati kako mu još živo srce gori na vatri od devinog izmeta dok će Atum-je-napaljen lije-gati s njegovim sestrama i nećakinjama pred njegovim zakrvavljenim očima.

Ilustracija: Nesvakidašnje ilustracije: vidimo Seta kako opći s prelijepom ženom pod ljetnim suncem, glava mu prolazi preobražaj – napola magarac, napola čovjek - u trenutku kad oplođuje Atumovu majku. Ovdje je prikazana sa zlatnim djetetom u prozirnom truhu. Zatim je vidimo kako se pokušava šakama udarati po truhu, kao i Setovu kaznu za taj zločin - on je pretvara u ružnu, neprivlačnu pralju. Vidimo dječaka - zlatne kože i prelijepoga - okruženoga bezbrojnom djecom - pogrbljenom i tamnom - dok njegova majka leži pijana. Ovdje vidimo kako dječaka grubo uzima (morao je gorjeti) svećenik. Ovdje vidimo Seta u posjetu dječaku. Ovdje vidimo kako dječak sam uči čitati i pisati, loviti i ribariti. Ovdje ga vidimo kako stoji pored ribarskog sela i obitelji, zagledan u sunčev disk, otkuda mu se dive Horus i Ra.

Ilustracije nisu pretjerano vjerne - prema zapadnjačkim umjetničkim mjerilima - nisu čak ni uobičajene za egipatsku umjetnost, ali su neizmjereno dirljive.

Analiza: Usprkos vlastitom sretnom djetinjstvu, muškarci kojima se najviše divim su oni koji su sami sebe stvorili, a taj opis osobito pristaje kralju.

Među takve ne ubrajam siromahe koji su se obogatili. Pod tim mislim na one koji su sakupljali njima, kao napuštenoj ili zapostavljenoj djeci, dostupne komadiće koje su, ključalom, stvaralačkom moći vlastitih umova iskovali u cjelinu obilježenu snagom i, još važnije, stilom. Takvi pojedinci

stvaraju sebe bez i najmanjeg traga vlastitih mračnih nasljeđa, ni najmanjeg traga ludim roditeljima, prljavim gradovima njihovih djetinjstava, zločina koje su trpjeli, ni traga neimaštini (novčanoj, emocionalnoj, nedostatku hrane ili prijateljstva), ni traga bilo kakve izvorne stvari - umjesto toga posve estetska i praktična kreacija, božanska u jednostavnosti i potpunosti. Jednostavnost: sve proistječe iz samo jedne glave, bez roditeljskog utjecaja, bez seoskih tradicija, bez ičega što nije poteklo iz samotvornog uma. Potpunost: sve se mora stvoriti, svaki stav, svaka manira, svako uvjerenje, svaka gesta. Ništa naslijeđeno iz nepodnošljive prošlosti ne može se podnositi.

Ipak, kakva je velika ironija naš svijet — takvi ljudi često ne dozive počasti, dok oni poput mene - rođeni u ljubavi, s vodstvom i svim prednostima - to dočekaju. Možda se najviše divim njegovom 24. katrenu (fragmenti B i C):

*Atum-hadu osvrće se za sobom, divi se visini,
Atum-hadu osvrće se na sve što osta u dubini.
Atum-hadu ne posjeduje ništa, nikome nije dužan,
stoga, može raditi sve što mu se svidi, makar bio i ružan.*

Lako je moguće zamisliti mladog čovjeka kako slaže ove stihove, nedugo nakon što je postao egipatskim kraljem.

O Atum-haduovom imenu: Ispod tipično egipatske mitologije unutar priče pronalazimo dvije, neizmjereno važne, povijesne pojedinosti — Atum-hadu nastao je ni iz čega, i Atum-hadu imenovao je samoga sebe. Legenda ne dopušta druga objašnjenja. Nije bio kraljevske nego seljačke

krvi; u kaosu koji prati kraj dinastije takav uspon bio je moguć. Kraljevskih pet imena - kojima započinje tekst i završava s 'Raovim sinom' imenuje Atum-hadua (Atum-je-napaljen) - ovdje nalazimo prvi put. Obično je 'Raov sin' bilo kraljevsko rođeno ime i posve očekivano kraljevsko po tonu, te se davalo kraljevoj novorođenčadi. No čini se kako je u ovom slučaju taj nesvakidašnji um, koji se izdigao iz svojih nedostojnih početaka, u trenutku rođenja nosio drugo ime. Moguće ga je žaliti kao dječaka koji je prije spavanja slušao priče i stvarao svoj san o nebeskom roditelju. Analiza Atum-hadua očito se može okoristiti postignućima suvremene sociologije – u tim strašnim, ovovremenim slučajevima o kojima se toliko čuje, istraživanja otkrivaju kako gotovo uvijek postoji kritični trenutak, doba u kojemu dijete prvi put opojmljuje svoju sudbinu, konačno shvaća odnos s, na primjer, majkom i posljedično tomu, cijelim svijetom. Taj se trenutak i previše olako utapa u romantiziranim sjećanjima, čemu sam i ja postao žrtvom, no zapravo, takvu se djecu ne treba žaliti. Upravo suprotno - valja uvidjeti sve lijepe i junačne vidove slučaja: osmogodišnjak posljednji put uđe u svoju trošnu kućicu (zacijelo je morao postojati taj *posljednji* put, znao on to tada ili ne), s ponosom se hvali nekim postignućem i dalje očekujući (tračkom svojih djetinjih potreba za ljubavlju) hvalu od gospodarice kuće. Ponosno viče kako je postigao nešto, u znanosti ili sportu. Tada primjećuje njezinu potpunu ravnodušnost prema njemu, ili prima udarac ili masnu psovku natopljenu alkoholom, ili možda samo nekakvu šmrkavu, zabljuvanu šutnju. Kao da je takav trenutak u dječjem propupalom umu neizbježno tragičan! Nipošto: zašto pretpostavljati kako takav trenutak predstavlja zatvaranje, a ne jednako škripav zvuk otvaranja vrata? Kako neuvježbano uho može zamijetiti razliku? Zatvorite oči i ako, nakon tog jezivog škripanja, osjetite lahor uvida ili mogućnosti, tek tada znate. Kao što je Atum-hadu očito znao. Nešto se otvorilo pred njim - i toga se odlučio sjećati kao Setovoga noćnog posjeta.

Suvremena sociologija pokazuje da najbistrija djeca shvaćaju značaj tog trenutka, te se njihova prilagodba njemu može nazvati samo *drugim rođenjem*; rođenjem u potpunu neovisnost, slobodu od svake veze s prividom, slobodu od svakog privida povezanosti. Rođenje u kojemu dijete postaje oba vlastita roditelja. Od toga dana nadalje ono će samo stvarati sebe. Nemoguće je u pitanje dovesti ono što je velikom kralju prošlo glavom u trenutku kad je odabrao ime po kojemu će ga poznavati budući svijet: *započet će najveći čin stvaranja, stvaranje mene samoga*.

Naravno, tek se putem tog, naizgled mučnog drugog rođenja moguće ustremiti ka *trećem rođenju*, onomu koje bježi najvećem broju ljudi, čak i onima koji su stvorili sebe (nema sumnje u čudovišne omjere koji su ovdje u igri). Treće rođenje jest rođenje *besmrtnosti*, u kojemu se, nakon plodnog života, vođenog samo vlastitim samo-roditeljskim nagonima, pojedinčevo ime pamti i voli zauvijek, u podzemnom svijetu ili tek u sjajnoj slavi. No, ako vam nedostaje sposobnost da pronađete izlaz iz dječjih iluzija, ako nastavite lutati oslanjajući se na majčinsku ljubav, na povjerenja vrijedan svećenikov, učiteljev, poslodavčev, ljubavnikov ili činovnikov interes, na dobrohotnu brigu bogatih za siromašne, na veselo društvo i prijatvornu odanost vjernih drugova, onda ste osuđeni na život u djetinjstvu. Nećete doživjeti istinsku zrelost, i nema nade da ostvarite ikakvo postignuće vrijedno trajne zabilježbe.

Sve to Atum-hadua otkriva kao izučavanja vrijedan primjer. Ako je išta jasno u 80. katrenu (samo u fragmentu C), onda je to način kojim život tog velikog kralja neobično točno ocrtava načela koja sam upravo iznio:

*Dveri majčina srca pred vlastitim se čedom sklapaju,
ona dar veći ne može dati, iako joj suze kapaju,*

*dok jecamo na postelji svojoj kao 'skornuta djeva,
sklope se tad vrata našeg groba i duša tad pjeva kao ševa.*

Set, božanstvo s magarećom glavom - seksualno napastan, zloban, gladan moći - na ovim je zidovima prikazan kao sućutan skrbnik, više kućno pseto nego magarac. Bezimena majka, svećenik i svi redom susjedi - čak i u tim suzdržanim profilima i formalnim zahtjevima egipatske umjetnosti, čak i ako su tek malo više od zamrljanih štapića — vidljivo siromašni i zloćudni.

Starački dom Sumrak nad Bayviewom
Sydney, Australija
5. siječnja 1955.

Macy,
opet mi nije bilo dobro, neću vas gnjaviti s tim - starci pobolijevaju i nikoga nije briga. Nadalje, pomalo sam se nadao da ću dosada od vas dobiti neki odgovor, barem na moje prvo pismo - no kad pogledam na novi kalendar kojeg su nam objesili ovdje, sa slikama onog prokletog oceana, uviđam kako sam nestrpljiv. Čak i u najbržem slučaju, ne mogu se vašem odgovoru nadati bar još nekoliko dana — pretpostavljam. Ipak, bar neki glas da vam se posrećilo kod izdavača ili filmaša, stari, to bi mi uvelike pomoglo da se ponovno osjetim bolje. Više sam umoran nego bolestan - eto

tako se osjećam. Nisam pretjerano uživao ponovno prežvakavajući sva bostonska sjećanja - već sam ih odavno poizbacao iz sjećanja - no, i nakon svih tih godina bio je to hladan tuš i za tijelo i za dušu. Ipak, uistinu mi je toplo oko srca kad pomislim na vašu jadnu tetu koja je nakon te nesretne pustolovine pronašla sreću. No, sve ono što je proživjela u tim mladenačkim godinama, čovjeka i prebrzo ostari. U životu nisam imao mnogo bliskih prijatelja - rizik posla, što ćete - na što morate pripaziti prije nego što se počnete igrati detektiva. To vam je moj besplatni savjet. Teta vam je bila sjajna žena. I dalje se nadam da ću kad je dovršite vidjeti primjerak vaše obiteljske povijesti.

Dakle, da vidimo. Sišao sam u prizemlje. Čekao me posao - za nju, kao i za sve ostale. Na Finneranovom stolu ležale su poruke za nju i bolničarku o kojima sam, mislim, već pisao, kao i hrpa dolazne i odlazne prepiske, Trilipushov telegram upućen Margaret - i dalje sam pokušavao složiti sliku, ne bih li si tako kupio još malo vremena. Nisam dirao ništa.

U Finneranovoj poruci za Margaret stajalo je kako će nakratko izbivati iz grada; trebalo mi je samo pola dana (1. prosinca) da potvrdim kako se ukrcao na parobrod koji je upravo tog dana isplovijavao iz New Yorka za Aleksaridriju gdje je uplovljavao 14. Budući da me ništa u Bostonu nije zadržavalo još jedan dan, ostatak 1. prosinca proveo sam slažući vlastiti itinerar, te se vratio u hotel pakirati prtljagu. Bio sam pomalo snužden, tako se osjećam i sad, nadajući se kako ću se vratiti u formu kad za leđima ostavim nadolazeću bostonsku zimu i nastavim istragu u poznatijoj, više australskoj toplini Egipta. Nazirao se kraj.

Tada mi je netko pokucao na vrata hotelske sobe: J. P. O'Toole gledao me preko nosa, a pored njega stajao je savršeno okrugli čovječuljak kojeg sam, prema novinskim fotografijama, prepoznao kao Heinza Kovacsu. O'Toole ga nije predstavio, i on je jedva progovorio koju tijekom cijelog našeg sastanka. (Sjećate li se što se dogodilo Kovascu; mislim da je to bilo potkraj tridesetih? Vijest

je doprla čak i do australskih novina. Isuse, to je bilo strašno.) Ušetali su kao u vlastitu sobu, posjedali u naslonjače pored prozora te mi se O'Toole obratio svojim irskim pjevuckanjem: »Vi ste detektiv. Tako je. Dakle, za vas imamo jednu malenu istragu«.

Macy, dobili smo nove klijente – prvo što sam od njih saznao bio je razlog koji je Finnerana natjerao da izigrava Svetu obitelj i nestane za Egipat usred noći. U posljednjih je osamnaest mjeseci prešao sve granice bankrota - to vam mogu reći sada, smatrajući to novostima koje su stigle trideset godina prekasno da bi zaustavile vjenčanje vašeg ujaka s mojom Margaret! Upravo tako; Finneran je bio bez novca, prodavaonice su mu bile pred propašću i, kako sam zaključio, kod O'Toolea i društva nekoliko se puta zaduživao za znatne svote - pod prilično jezivim uvjetima. Zadnji put im je prodao priču o Trilipushu i egipatskim iskapanjima koja ne mogu ne uspjeti - time je nabavio novac kojim je otplatio dugove. O'Toole i Kovacs pristali su na sporazum, čak mu posudili još novca da otkupi svoj dio u ekspediciji – i to u stanju kad je doslovno bio kreditno mrtav. Ima toga još: »U taj smo pothvat uložili i vlastiti novac«, rekao je O'Toole. Sad su osjećali 'neizmjereno razočaranje'. Gospodin Finneran otputovao je u nepoznatom smjeru, ostavljajući za sobom posve neodređeno obećanje da će po povratku isplatiti sva dugovanja - datum povratka bio je jednako neodređen. Do tada sam shvaćao sve i očekivao sam jednostavno praćenje. Macy – očekivao sam da će od nas tražiti da otkrijemo adresu na kojoj se skriva preplašeni gospodin Iščeznuti Finneran praznih džepova. Gnjevni je dužnik pohitao, očajnički se nadajući da će pronaći svog propalog budućeg zeta, na neki način iscijediti novac iz kamena, a sad za njim slijede njegovi nepodnošljivi zajmodavci -točnije, njihov predstavnik, zaposlenik 'Tailorovih međunarodnih istraga', podružnica Sydney. Ništa novo - takve sam slučajeve obrađivao već stotinama puta, iako su pojedivosti ovog slučaja svakako golicale maštu. Jednostavan i nimalo

nezgodan posao, budući da me put ionako vodio u Egipat, a iznimno je prikladno imati više klijenata koji plaćaju putne troškove.

Sve je bilo točno, ali sam propustio jednu sitnicu. »Tip je napustio vlastiti dom i kćer«, brundao je O'Toole, »i pobjegao kako bi tratio sve svoje nezakonito stečene pare posve sam. Morate se složiti da je to prilično podlo.«

»Nezakonito stečeno?« sigurno sam zazvučao prilično tupo.

»Točno. Mi smo vlasnici najvećeg dijela profesorovih otkrića i nalaza - sve je to crno na bijelo, na papiru, nikakva velika tajna.«

»Crno na bijelo, na papiru!« zaurlo je Kovacs, sve zasuvši slinom - za cijelog je sastanka izgovorio samo tih pet riječi.

»Kao prvo, gospodine Ferrell,« nastavio je O'Toole, posve mirno, »otkrit ćete do posljednje pojedinosti koliku je svotu naš prijatelj gospodin Finneran primio kao svoj dio zarade od profesorovih nalaza, i to ćete mi diskretno dojaviti. Telegrafski ćete me izvijestiti gdje se nalazi gospodin Finneran, gdje se nalazi zlato, a zatim ćete čekati moje naputke koji će biti posve jasni.« E, to nisam očekivao - gotovo sam posve zaboravio tu mogućnost: O'Toole i Kovacs bili su u potpunosti uvjereni kako Trilipushevi telegrami izvješćuju o velikim otkrićima i njihovom udjelu u njima. Bili su sigurni da blago uistinu postoji, da je Finneran već uspio u džep strpati svoj dio - kojim nije isplatio dugovanja - a da se i ne spominje O'Tooleov i Kovacsev udjel. Mislili su da je Finneran umjesto svega toga pobjegao kako bi blago ukrao samo za sebe. Sve do ovog trenutka bio sam prilično neodlučan kad je u pitanju bilo stvarno postojanje blaga - ili ga je Trilipush pronašao te se sprema pobjeći s njim, ili ga nije uopće otkrio te se Finnera-novim novcem poslužio kako bi se uredio i pronašao novu žrtvu kojoj će otirati novac kojim bi poplačao gubitke i svoje

posjede u Engleskoj. Problem stvarnog postojanja blaga nije mi bio ni najmanje važan u mojoj istrazi ubojstva, no O'Toole i Kovacs čvrsto su vjerovali. Mislili su da su ga se dočepali Trilipush i Finneran ... njih dvojica zajedno krađu zlato? »Ne budite glupi«, rekao je O'Toole. »Zašto bi nam Trilipush slao vijesti ako nas je želio preveslati? Profesor je svakako uspio.« O'Toole i Kovacs pribojavali su se nečega još gorega: ili je Finneran već primio novac na koji nema prava i s njim otplovio u nepovrat, ili je otputovao u Egipat kako bi ukrao još veći dio O'Tooleovog i Kovacsevog udjela tako što će zaskočiti Trilipusha i oteti mu sve. »Nije nas uopće briga što će biti s tim Englezom«, priznao je O'Toole. »U svakom slučaju, ako mu se, posljedično svemu, dogodi nešto posve neprilično, tada se broj partnera smanjuje, i time naš udjel u zaradi proporcionalno raste. Ipak, kako bismo Chesteru pružili još jednu priliku, mogli bismo pretpostaviti kako se tamo zaputio osigurati cijeli dobitak nekim načinom koji neće naškoditi nama, partnerima u sjeni. To mi je, u ovoj situaciji, posve razumljivo - neka bude - budući da bi se time mogao osloboditi još većeg dijela svojih obveza prema nama. Štoviše, ako su to njegove časne namjere, onda je s naše strane sve u redu - može se posve mirno vratiti kući. To mu, detektive moj, poručite s moje strane.« Bio je to vrlo neobičan sastanak, Macy, a sve ono neizrečeno lebdjelo je poput guste magle. Otputovao sam za New York 3., i tamo 12. uhvatio parobrod za Aleksandriju. Svakim sam se danom osjećao sve svježije i snažnije. Odlazak iz Amerike bio je očito onaj pravi potez. Sjećam se kako sam stajao na palubi, usprkos gustom snijegu u nju-jorškoj luci, promatrao more znajući da se sve bliži kraju, da se sve dvojbe bliže kraju, sve laži i skrivene istine, da nestaje blago koje štiti zlo.

Finneran je partnerima pokupio novac, prebacio ga na vlastite račune kako bi ga prebacio u Egipat. Što je bilo s novcem? Rekao mi je da ga nikad nije poslao. Je li lagao? Ili je novac poslao

Trilipushu, ili nije. Ako jest, ili ga je namjeravao oteti, ili ga je Trilipush već imao, a Finneran ga je pokušavao zaustaviti. Bilo kako bilo, za Trilipusha je Finneran bio smrtonosna opasnost a, ironično, ja sam mu bio najbolja nada za spas. Nadao sam se da neću zakasniti. Finneran je želio osvetu ili blago ili oboje – to mi je bilo posve jasno. No, stvarno nisam priželjkivao nova ubojstva u pustinji. Vaša je teta zaslužila bolje. Štoviše, ubojstva Huga Marlowea i Paula Caldwellla, ubojstva u koja više nisam ni najmanje sumnjao, morala su se riješiti, a ja se nisam dao smesti. Istina i pravda u liku australskog detektiva i njegovog mladog američkog pomoćnika približavale su se zločincu. Hoće li stići prije nego što sitna osveta i pohlepa (u liku bostonskog biznismena) uzdignu svoje drevne i besmrtnne glave?

Subota, 2. prosinca 1922.

ZIDNI PANEL 'B': »VELIČANSTVENI USPON DO

MOĆI ATUM-HADUA, POSLJEDNJEG VLADARA DVAJU KRALJEVSTAVA«

Zapis: Atum-hadu - neka živi sljubljen s tijelom boga i u Izidinom društvu milijun godina - bio je snažan i hrabar. Bio je vojnik u snagama starog kralja Djedneferrea Razmetljivoga, koji je gledao kako mu Donje kraljevstvo raznose neprijatelji kao što nevjerojatno lijeni krokodil proždire kornjačine mlade. Stranci sa sjevera i istoka haračili su posvuda. Čovječuljci koji žive nedaleko od ušća Nila odijevali su se poput kraljeva kao što djeca čine, ali su ubijali one koji se nisu željeli igrati s njima. Rijetke pobjede tih dana ostvarile su Atum-haduove oštre strelice. Svi koji su ga vidjeli znali su da je on miljenik Montuov [božanstvo rata - RMT].

Kad je general Atum-hadu konačno, bar naizgled, zaustavio taj milijun neprijatelja, stari kralj pozvao je svog Sctovog sina. Atum-hadu došao je u Tebu. Dvor je bio prepun životinja i pelivana, no nedostajalo je hrane. Ljudima su klonule glave, napustile ih sve žudnje. Vladao je strah. Atum-hadu [ušao je] u palaču. Bio je prelijep i snažan, krvav od boja. Natrljali su ga uljima, dali mu hranu i piće, uzeo je mladu ženu čiji su mu se udovi sviđali, no nitko nije znao trebaju li mu reći da je ona najnovija kraljica staroga kralja. Iza zavjese ona je Atum-haduu pokazala boju svojih udova a on bi zadovoljan. Glasnik povede Atum-hadua kralju.

Ilustracija: Životinje nisu loše, mora se priznati, u usporedbi s panelom A' vidljivo je određeno poboljšanje u stilu. Dovođenje golemih slikarija iziskivalo je sate, ako ne i dane – umjetnikovo umijeće napreduje kako napreduje zidom; sve bolje upravlja materijalima, sve je manje kapanja. Turističko oko skrenuo bih na prikaz Atum-hadua koji, ratničkom požudom, grabi ženu, a zatim datuljama hrani žirafu. Istaknuo bih nježnost njegove posve očite ljubavi prema životinjama iz menažerije umirućeg kralja. Dvor Djedneferrea Razmetljivoga prikazan je osobito pomno - nizovi kipova, namještaj, stupovi ukrašeni cvjetnim vijencima i svi ostali dokazi kraljevske moći prikazani su iznimno elegantno. Ležaj s podnožjem od lavljih glava, na kojem Atum-hadu uzima tadašnju kraljicu (s vidljivim rodnim znamenom) pravo je čudo dekorativne umjetnosti kao i slikarstva i zacijelo se pojavilo još jednom (možda i danas postoji u nekoj još neotvorenoj komori, ili u obližnjem aneksu grobnica negdje u Deir el Bahariju). Široke ogrlice od lapisa na vratovima dvorjanki prvorazredan su prikaz tadašnjeg nakita.

Analiza: U posjedu smo potvrde Atum-haduovog povijesnog postojanja - on je sljednik Djedneferrea Razmetljivoga, do danas poznatog kao posljednjeg kralja XIII. dinastije.

Dnevnik: Umoran od prijevoda i transkripcija. Uglavio vrata na mjesto i odšepao do skele. Na pošti ništa. Banka zatvorena – šteta, budući da sam se nadao kako bi O'Toole i ostali partneri mogli preuzeti odgovornosti koje je CCF dosad posve iznevjerio. Nahratio mačke, iako se sad moram približavati vili jednako potajno kao i grobnici. Vratio se radu nakon tužnog i poduljeg oprostaja s Maggie i Ramzesima.

**ZIDNI PANEL C': »ATUM-HADUA ZA NASLJEDNIKA BIRA
UMIRUĆI KRALJ DJEDNEFERRE RAZMETLJIVI«**

Zapis: Stari kralj, Horus koji živi u palači, nije mogao ustati. I reče: »Generale Atum-hadu, živio sam 110 godina. Svi oko mene žedni su kraljevati, iako ne mogu reći zašto, budući da nikad više neće biti radosti u crnoj zemlji. Atum-hadu, ne strepim pred smrću, no strepim da će nestati sve što sam primio. Mora se očuvati vodstvo za one koji bi mogli jednoga dana obnoviti našu zemlju. Molim se da pisari uzmognu pronaći vremena da zabilježe slavu naše prošlosti i sakriju spise. To je sve čemu se mogu nadati da bi mogao postići novi kralj - a i za to će mu trebati snage. Nitko dovoljno pametan ne bi poželio postati kraljem, no samo mudar čovjek može uspjeti. Moji ministri nisu mudri, stoga žude za prijestoljem. Atum-hadu, hoćeš li uzeti kćer moje unuke? Uzmi djevojku, naša dva kraljevstva, našu palaču i našu zemlju i sve ljude u njoj«. Atum-hadu reče: »Uzet ću ih, o kralju, iako ćeš još dugo vladati u zdravlju i životu.« Na to Djedneferre Razmetljivi reče: »Da, da, naravno, a krokodilima će izrasti krila. Sad ozbiljno, hoćeš li nadjačati sve svećenike i ministre koji žude vidjeti tvoju propast?« »Hoću.« »I hoćeš li, svim svojim snagama očuvati ono što iz povijesti naše zemlje očuvati uzmogneš prije nego što padne noć?« »Hoću.« »Hoćeš li se

odreći svih drugih zadaća i užitaka ne bi li očuvao i skrio našu slavu?» »Hoću. Kralju, učinit ću sve to, a i više od toga. Protjerat ću naše dušmane. Potući ću pobunjenike u delti. Ojačat ću dva kraljevstva koja će biti snažna i cijela sve do mora. Potrudit ću se da se bogove štuje ispravno, kako se to nije činilo već dugo vremena. Podarit ću ti brojne nasljednike, i pobrinuti se da ti se ime opijeva posvuda.« A Djedneferre Razmetljivi reče: »Ne iscrpljuj se prije nego što moje dresirane majmune ne naučiš strijeljati lukom i strijelama. Sad zašuti. Okružen si neprijateljima od trenutka kada si kročio u moje odaje. Osim tvoje buduće kraljice i mog Gospodara blaga koji će te podržavati. Pusti slavu, prekasno je. Samo se potrudi očuvati pamćenje naše velike zemlje«. Na to kralja zgrabi smrtna kob.

Atum-hadu sazove dvor. »Kralja je zgrabila smrtna kob«, rekao je. »Sad gledajte, pred vama stoji Horusov namjesnik u ovoj palači.« Zatim pobije izdajničke ministre. Zatraži papirus, napiše stih, a pisarima naloži kako imaju pisati sve o zemlji, no kako će samo Atum-hadu pisati o Atum-haduu. Tada mu Gospodar blaga padne pred noge i zakune mu se na vjernost. Zatim Atum-hadu za svoju kraljicu uzme kćer kćerine kćeri mrtvoga kralja, sljubi se s njom, istraži njezinu pećinu i bi veoma zadovoljan.

Prođe sedamdeset dana, te su Nadzornici tajni dokraja pripremili mumiju staroga kralja, velikoga Djedneferrea Razmetljivoga. Atum-hadu otjera sve i vlastitim rukama prenese kraljevu mumiju na tajno mjesto, te je zakopa tamo s njegovim knjigama, blagom i hranom, i sam zapečati grob.

Ilustracija: Nekoliko naglasaka. U ovom primjeru, u odgovorima staroga kralja pronalazimo možda prvi primjer sarkazma u pisanoj povijesti. Kad bi ovaj zid mogao otrpjeti više, bilo bi posve jasno kako je slikar namjeravao naslikati staroga kralja koji koluta očima dok se Atum-hadu hvasta svojim namjerama. Kao da je želio reći: »Samo ti radi, Atum-hadu. Sve ćeš mi to lijepo

ispričati u podzemnom svijetu«. Također je vidljiva i panična frustracija staroga kralja izazvana primišlju da mladi nasljednik njegove zadaće ne shvaća ozbiljno, nego da se umjesto toga priprema preuzeti vlast iz posve prizemnih razloga, ne uzimajući k srcu povijesnu zadaću onoga koji, posljednji napuštajući prostoriju, za sobom gasi svjetlo. Nažalost, slikar je bio prisiljen slikati na izbrazdanoj i neravnoj površini, osobito kvrgavoj podlozi panela 'C', na kojoj mu je već ozbiljan izazov bio ispisivati hijeroglif i, bez i najmanje sumnje, u trenutku kad je, nakon sveg tog oslikavanja i kompozicija, bio izmožden, gladan, prljav, žedan, bolan i okupan dimom.

Analiza: Očito ne znam koji su bezimni pisar i slikar ukrašavali ove zidove, a mučan zadatak kopiranja glifova i upisivanja prijevoda tih beskrajnih natpisa u bilježnicu dok ih, istovremeno, sravnjujem s mojim filološkim tekstovima i Budgeovim rječnikom oduzima mi velik dio vremena, stoga ne mogu reći što me još čeka. Ipak, reći ću ovo: o, vi, nestručni, dopustite mi da vam objasnim što sam dosad otkrio u tim zidnim kronikama: očitu odlučnost za produljenjem kraljevske loze u dosada neistraženom kraju XIII. dinastije, objašnjenje zašto je nestala grobnica do danas upitnoga Djedneferrea Razmetljivoga, nove pojedinosti iz života sada već neupitno postojećeg Atum-hadua i kristalno jasno razjašnjenje zašto je jedini pisani trag Atum-haduovoga imena do danas pronađen samo u *Svjetovanjima* koje je pisao sam kralj. Carnarvon će biti drugi koji će u ovu komoru kročiti nakon 3500 godina, a ja ću uživati promatrajući kako u njemu sviće uzbuđenje zbog važnosti ovoga otkrića!

Nedjelja, 3. prosinca 1922.

ZIDNI PANEL 'D': »RANE GODINE VLADAVINE ATUM-HADUA,

POSLJEDNJEGA KRALJA DVIJE ZEMLJE«

Zapis: Tijekom deset poplava Nila, Atum-hadu ostvario je sva svoja hvas-tanja. Hyksosi su zaustavljeni.

Tamo gdje je vladao Atum-hadu poslovi su cvali, želo se žito, štovalo se bogove, pisari su činili što im je naložio stari kralj, obuzdavala se vječna noć, a palaču nisu osvjetljavali plamenovi rata nego plamen Atum-haduova srca, tog gospodara svega na svijetu, inkarnacije Horusove i jednako tako Atumo-ve, onoga koji je vlastitom rukom iznova stvorio svijet za užitak svoga naroda.

Atum-hadu doveo je zle ljude iz svoje mladosti kako bi vidjeli palaču. Pokazao im je golemo obilje hrane. Ugledavši to potekle su im sline, no nisu smjeli jesti, dok je Atum-hadu zagrizao šljivu, umotan u kartu noćnog neba. Kralj je svojim posjetiteljima dao priliku da se ispričaju zbog svih grubosti koje je kralj podnosio dok je bio dječak. Za večerom su svećenika iz njegovog djetinjstva nabili na ražanj kao tele i objesili nad vatrom, a Atum-hadu tihim se glasom obratio tom krupnom čovjeku koji je u mukama plakao poput dječaćića. »Je li ti žao?« upita ga tiho Atum-hadu. »Zao mi je, žao, gospodaru.« »Nije. Ukrao si nešto moje, a nije u tvojoj moći da mi to vratiš.« »Reci mi, veliki kralju i gospodaru, kako ti sad mogu služiti?« »Patiš li?« »Patim.« »To je sva služba koju tražim od tebe.« Zatim Atum-hadu naloži da se dovedu svećenikove nećake i sestre i majka, što je iznenadilo svećenika; pred umirućim svećenikom kralj je općio sa ženama iz njegove obitelji u raznim kombinacijama, ponekad silovito, tjerajući im suze na oči. Kasnije svećenika zgrabi smrtna kob, a kad Atum-hadu ocijeni da mu je meso pečeno, skine ga sam s ražnja, nareže mu meso na komade i njime nahrani dvorske životinje. Svećenikovo srce Atum-hadu ponudi omiljenim kraljevskim psima tako da su njegovo ime i *ka* [u egipatskoj religiji - duhovno biće, vid postojanja

pojedince za kojega se vjeruje da za života prebiva u tijelu i da ga nadživljava poslije smrti – prim, prev.] zaboravljeni zavijeke.

Ilustracija: Čini se kako je zid ovdje bio nešto podatniji, a zapis popraćen ilustracijama ponovno otkriva slikarov umjetnički napredak. U najdirljivijemu između desetak prizora svećenik - gol, raspet, najokrutnije izboden, njegova mišićava pojava nije mu obrana pred odraslim i osvetoljubivim kraljem - jeca. Atum-haduovo lice izražava olakšanje, kao da je taj čin donekle umirio kralja.

Analiza: Ovo je značajan dio, i za tu tvrdnju postoje dva razloga. Prvo, ako je povijesno točna, dopušta nam zaviriti u unutarjeg čovjeka, čovjeka kojega čak i na vrhuncu kraljevske moći progoni žudnja da osveti vlastito djetinjstvo. On šalje vojnike da okupe njegove neprijatelje, a njegovi osvetnički susreti (očito se nije zaustavio samo na jednom) koreografirani su kako bi mu pružili najveći mogući užitek, istovremeno njegovim bivšim mučiteljima nanoseći najveće sramote i boli. Drugo, priča je sama po sebi bila neizmjerljivo važna kralju, budući da ju je uključio u svoj ilustrirani životopis kojega sa sobom odnosi u podzemni svijet.

Gledano sa stanovišta besmrtnosti, valja zamijetiti kako uništenje svećenikova srca znači da mu se nikad neće otvoriti vrata podzemnog svijeta, u kojem se, prije ulaska, srce svakog pristupnika važe na vagi, na čijoj je drugoj tezulji pero. Štoviše, Atum-hadu se pobrinuo da se svećenikovo ime nikad više ne izusti na ovome svijetu - što je daljnje osiguranje da besmrtnost ostaje nedohvatna ispečenom, trulom svećeniku.

Dnevnik: Odšepao do skele, pošta, banka, nahranio mačke. Pošta. Margaret, ne šuti sada, preklinjem te. Trebala bi slati telegrame, pisati, na neki mi način dati do znanja da je sve opet u

redu. Jednog ću ti dana pričati o strepnji koju ćutim u utrobi svakoga onoga dana kad od tebe na ćujem vijesti, svake prosinaćke minute u kojoj se nijemo poigravaš sa mnom, odbijajući mi svojom rijećju ublaćiti patnje. Zašto mi to ćiniš?

ZIDNI PANEL 'E': »ATUM-HADU I KĆI GOSPODARA BLAGA«

Zapis: Nakon deset poplava Nila [1632. pr. K? - RMT] Atum-hadu spazi najljepšu od sviju žena. Ona ga zatravi, a on u njoj vidje duh Maat u oblićju Izidinom, njeźnost najslaće majke u plastu blještavih i sjajnih zraka Hatori-nih [boginja mjeseca i ljubavi - RMT]. Upita je za ime i sazna da je ona kći Gospodara blaga. Ona mu priće. Ne zatraći ništa, već svojom ćarolijom us-pokoji kralja, umiri mu utrobu, ućini da usne, usprkos Hyksosima i sjećanjima na svećenike.

Zaćara mu oći kako ne bi mogao gledati nijednu do nje, i sve ostale njegove kraljice i sve žene na dvoru plakahu zbog njegova izbivanja iz njihovih komorica i pećinica. One žene koje on više ne ustreba pronaćoše nove muškarce na dvoru i zajedno, žene i muškarci koji voljahu Atum-hadua, stvoriše skupinu koja ustade protiv sluźbenog svećenstva. Atuma prozvaše jedinim svojim bogom, a ućitak jedinim njihovim ćinom.

Atum-hadu uze kćer Gospodara blaga kao svoju prvu kraljicu. Te noći on vidje boju njezinih udova, a kad doće njezin ćas, ona povika njegovo ime toliko glasno da tišina zavlada po cijelome dvoru, zatim ona ponovno povika njegovo ime, i ponovno i ponovno i ponovno; ubrzo svi oni koji utihnuše prihvatiliše krik nove kraljice, i tada svaki prostor palaće odjeknu kricima stotina grla koja izvikivahu njegovo ime u glasu ućitka, Atum-hadu, Atum-hadu, Atum-hadu, sve dok zidovi palaće ne zadrhtaše, a lovaćki psi ne poćeše uglas zavijati.

Ponedjeljak, 4. prosinca 1922.

ZIDNI PANEL 'F': »ATUM-HADU ZANEMARUJE SETOVA UPOZORENJA«

Zapis: Dok Atum-hadu spava, nevolje se množe. Hyksosi nadiru. Vrijeme nije beskonačno, a ni kraljevsko zlato; Gospodar blaga nema što ponuditi. Seth se pojavi i prozbori: »Njezin otac nije Gospodar blaga, već Gospodar izdaje. Nema li drugih žena koje bi bile tvoje kraljice? Gledaj, leže posvuda, brojnije od muha na vodenkonjevom izmetu, zacijelo je jedna od njih prikladna, svjedoputa s vratom poput bijele guske i debelim guzovima. Izmučeno veličanstvo, zašto se opirete?« Atum-hadu zaplaka čuvši Setove riječi. Trebao je uništiti ljubav koja ga je vezivala. Vrtio se u postelji, podigao nož do njezinog bijelog vrata, a ona je spavala mirno; on joj pogleda lice i vrati nož u korice. Nije želio povjerovati zlobnome Setu.

Ilustracija: Najzagonetnija pojava koja se neprestano pojavljuje na ovom odsjeku zida, među nježno prikazanim prizorima iz bračnog života, jest pojava Gospodara blaga, svinjska prikaza koja vječno i neprimjetno lebdi na samoj granici kraljeva vidokruga. Dok Atum-hadu uzima svoju kraljicu za ruku, njezin otac krije se iza zavjese i uhodi ih, jezikom vlažeći usne. Dok Atum-hadu svoju kraljicu vodi u postelju i tamo je grli, njezin se otac krije pod tim istim krevetom, onim s izrezbarenim lavljim glavama, rastvorivši halje iz sebe stvara grotesknog (i zabavno minijaturnog) Atumovog imitatora. Dok Atum-hadu jeca ležeći pored svoje usnule kraljice, nož kojeg je odbacio leži na podu, njezin mu otac iza leđa kuje urote, razgovarajući s nekom neprepoznatljivom prijetećom pojavom. U velikoj daljini okupljaju se hiksoski vojnici.

Što nije bila redovna pojava, naravno, budući da 45. katren (fragmenti A i C) opisuju Atum-haduovo ranije povjerenje u svoga savjetnika, čak i u trenucima kad je prijetio rat s Hyksosima:

*Kad se dva Egipta razdru,
ti blizanci, istrgnuti iz hladne utrobe umiruće majke,
Atum-hadu jeca i trza se od boli u srcu svome,
no njegov Gospodar ostaje stamen i ne priča bajke.*

Dnevnik: Pošta, banka. Zar će se CCF spustiti toliko nisko i onemogućiti i ostale partnere da me financiraju? Mačke, pošta. Nemam više plaćenih telegrama, mogu si dopustiti samo iznimno kratak telegram za Margaret. Privremeni odlazak iz vile nije velik gubitak, osim u ovakvim danima, kad mi se želudac buni protiv Usuda, a ja, kao nevini prolaznik, patim najviše od svih.

TELEGRAM. LUKSOR - ZA MARGARET FINNERAN, BOSTON, 4. TRAVNJA 1922. 16:13, ZNAJDATEVOLIMRMT.

Za Margaret: Ubijaš me svojom otrovnom šutnjom. Danas sam ti telegrafirao samo da ti dadem do znanja da te volim. Hoće li doći taj dan kad ćemo ti i ja uspoređivati svoje dnevnike, i kada ću ti naglas čitati koliko sam 4. prosinca strepio da sam te izgubio zauvijek, a ti ćeš se smijati mojoj gluposti zato što si 4. jednostavno prespavala? Ili si vlakom putovala u toplije krajeve? Ili je u pitanju bio usredotočeni napor ljubavomrzačkih bostonskih telegrafista, zadojenih komunističkom

agitacijom, kojim je moj telegram završio kod neke postarije dame dok si ti dobivala narudžbe za milijun tona čokolade?

Ako me ti ne čekaš, onda me u Bostonu ne čeka ništa.

(NEPOSLANO PISMO PRONAĐENO U OSOBNOJ KORESPONDENCIJI MARGARET FINNERAN MACY, NAKON NJEZINE SMRTI)

4. prosinca

Dragi Ralphe,
trebala bih ti reći ponešto. Tata mi je napričao štošta o tebi, i natjerao me da ti napišem kako raskidam naše zaruke – poslušala sam ga. Nakon toga sam zaspala. Tada mi je u sobu ušao Ferrell – bio je presretan što je izveo sve to i uspio nas razdvojiti. O tebi je izgovorio najveće grozote, rekao je da si ti ubio tog mladića, Paula, kao i tvog prijatelja Marlowea – sve te strašne besmislice za koje znam da nisu istinite – da si tati krao novac i lagao Oxfordu. O, Ralphe, Ferrell je cijelo ovo vrijeme lagao i tati i meni i prouzročio sve te nevolje između tebe, mene i tate. Nisam znala kako sve to popraviti, svu tu štetu koju je načinio – tada sam vikala na njega i rekla mu sve što mislim o njemu. Znaš, još sam bila pospana od svega što mi je dala Inge kako bi me smirila, nakon što mi je tata rekao da si samo hinio da me voliš i to zbog njegovog novca. Trebala sam im se smijati obojici, no isprva sam povjerovala. Strašno mi je zao.

Trebala sam ti reći tko uzrokuje moju bolest, ali sam ti prešutjela. Za to nisam kriva ja, no sada je to jače od mene i plašim se da bi ti, ako bi saznao ...

Dragi Ralphe,
bi li me volio manje ako postoji nešto snažnije od mene?

Ferrell se na kraju jako naljutio na mene – onda kad je ušao u sobu i tresao me dok se nisam probudila. Uživala sam ljutiti ga, radila sam ono što stvarno dobro znam raditi - što znači, razljutiti ljude, a zatim ih navesti da se smiju svemu tomu. To mogu kad god to poželim. To su svi oduvijek govorili. I uvijek sve mogu popraviti.

Ferrell je upropastio sve, nije li tako? Ne znam kako bih sve to popravila, osobito sad nakon stoje meni učinio što mi je učinio. Ralphe, ono stoje učinio meni. Sto ćeš ti misliti o tome? Kunem se, trudila sam se zaustaviti ga. Bili smo sami u kući. Tata je bio otišao, a ni Inge nije bila tu. Ralphe, on je otjerao Inge, a zatim se uspeo na kat.

Ne mogu pronaći pisma koja si mi pisao. Mislim daje on odnio nekolicinu.

Ja sam kriva – naljutila sam ga, a onda ga nisam mogla zaustaviti. Ja sam kriva. Više me nećeš željeti. Pogriješila sam i neizmijerno mi je žao. Zao mi je što sam, i za jedan trenutak, povjerovala u ono što su govorili o tebi. Da im nisam povjerovala, ovo se ne bi dogodilo. Užasno mi je žao. O tebi je govorio takve strahote, a ja sam mu samo željela reći kako nije u pravu. Antonije i Kleopatra cijelo su vrijeme sjedili tamo, nisu zalajali, nisu mi ni pokušali pomoći, samo su gledali, a tada, kad je otišao, samo su gledali mene, kao da su znali daje sve to moja pogreška.

Dragi Ralphe, pišem ti za...

Dragi Ralphe, molim te, oprosti mi zb...

Utorak, 5. prosinca 1922.

Pustoš i u pošti i u banci. Mačke su dobro, pronašao sam ih na našem novom hranilištu, izvan vidokruga vile. Siguran sam da se više ne trude posjećivati vilu - umjesto toga, nalazimo se ovdje.

Popio čaj od metvice u *ahwi* gdje me konobari ne poznaju, iako sam tamo bio najmanje dvadeset puta. Natrag na posao.

ZIDNI PANEL 'G': »NAVJEŠTENJE

TREĆEG ATUM-HADUOVOGA ROĐENJA«

Bilješka: Ovaj zapis naizgled je blisko povezan, čak možda i namjerno proširenje 56. katrena (samo u fragmentima A i B):

*Bujaju užici i slava i ples,
mogu li kralju umanjiti državnički stres?
Agoniju njegove boli, smrt njegova hrta,
i rat koji udara o zidine njegovog skrivenog vrta*

Zapis: U jedanaestoj godini svoje vladavine Atum-haduov dvor blista još jednom noćnom proslavom - ljepotom koju valja prenijeti u vječnosti. Otvorena su sva vrata Velike dvorane i prekrivena tkaninama koje se talasaju na vjetru. Velike baklje bacaju svjetlo po rubovima tkanine, a krov kao da gori crvenilom plamena koji ga nikad ne proždire. Pečeni paunovi na vrhovima stupova obasjani vatrom bezbrojnih boja. Stupove prekrivaju zapisi protiv kraljevih želučanih tegoba, no uzalud. Miris ptica na dvor je doveo mačke i pse. Među njima je i mačka koju je Atum-hadu najviše volio; ona mu skoči u krilo.

Atum hadu leži na tronu i miluje mačku. Drugom rukom drži dugo koplje, tanko, slabo, koriste ga samo žene u svojim bespoštednim borbama na smrt, nakon što dojade Atum-haduu. On probode

pauna i iz njegova mesa poteče potok soka. Probode hicksoškog zarobljenika i iz njegova mesa izvuče ratni plan hicksoškog vojskovođe.

Atum-haduova spokojna pitanja skrivaju njegov bijes i ključanje u utrobi. Gnjev kobri u njegovoj nutrini vidljiv je na površini kraljevog abdomena i zemljovidu Nilovih katarakata na njegovom brončanom čelu. Usprkos bogatim nagradama kojima je zasipao čarobnjake liječništva, on pati i dalje. Njegova bol nema uzroka, stoga nema ni spasa.

Sve do te noći, Ma'at se uvijek pojavljivala, bliještala vrelinom i sjajem sunčeva diska, kako nitko na dvoru ne bi mogao gledati u nju. Svi bi čela pritiskali o pod, svi osim Atum-hadua, njezinog silovitog ljubavnika. Atum-hadu ustaje s prijestolja i njegova se utroba oslobodi. Ma'at ga meko zagrlila i progovori mu tihim jezikom kobri; zatim ona i Atum-hadu uziđu na nebo i razgovaraju. Ma'at prozbori: »O, Atum-hadu, miljenice bogova i ljudi, patiš zato što je u tvojoj utrobi trune i buja tvoja smrtnička prošlost, tvoje prvo djetinjstvo na čiji sam spomen uskipi tvoja nutrina. U tebi također buja i budućnost koja mora doći, baš kao što je prorekao stari kralj. Veliki Atumov sine, svršetak ove zemlje pratit će svršetak tvojeg drugog života. Bliži se tvoje konačno rođenje. Moraš počistiti svoju prošlost«.

Ma'at poljubi kralja i nestane. Atum-hadu spusti se na svoje prijestolje; plesači, kuhari i svećenici se pridižu. Ponovno se bude zvuči dvora: akrobati blizanci slave Atuma, žene umiruju djecu, dječaci zahtijevaju da se očevi igraju s njima, starac umiruje sina koji drhti, vojnici piju pivo. Zarobljenikovo tijelo privlači pozornost Atum-haduvih lovačkih pasa, a mačka, kraljeva najbolja prijateljica, liže hicksošku krv koja se razlila po podu, nalik zemljovidu koji se vječno iznova iscrtava. Kralj nije previdio taj dokaz hicksoškog napredovanja koje živi čak i u smrti.

Ulaze vojnici i dovode još jednog hiksokog urodu. »Atum-hadu želi da oni razumiju«, ogłosi kralj, i čuvaru kraljevske menažerije naloži da donese mladu zmiju, od onih koje u sebi još ne nose otrov. Vojnici drže mladića, a Atum-hadu zgrabi nož, u dječakovom boku izreže malenu rupu, otvori mu utrobu i zmiju repom ugura u otvor. Zatraži da svećenici zašiju otvor tako da iz njega viri samo zmijina glava, a zatim vojnicima naloži da mladića odnesu na mjesto gdje će ga pronaći njegovi - i neka mu ostave dovoljno hrane i pića. »Moraju ga pronaći s Atum-haduovim znakom u njemu«, reče Atum-hadu.

Ilustracija: Od svih pomno načinjenih i veličanstvenih slikarija koje prekrivaju cijeli zid od poda do stropa - sve do prolaza u Drugu praznu komoru, neki dijelovi zaslužuju naše trenutačno divljenje. Kao i drugdje, životinje su prikazane savršeno (pečeni paun, mačka koja prede), kao i namještaj koji se nalazio u bogato, no očito ne i neukusno namještenom dvoru — na kojem se naglasak stavljao na užitke u postelji i za stolom. Dvorski prizori prepuni su jajolikih posuda, šalica u obliku lotosovih cvjetova i alabasternih zdjela, leopardovih koža, ležaljki i kočija, prozirne ženske odjeće; zatim kraljeva halja, njegovo rezbarijama urešeno oružje i veličanstveno prijestolje, na čijoj se poleđini, čini se, nalazi bareljef u zlatu koji prikazuje kralja koji u lavljem obličju gazi svoje sićušne neprijatelje.

Dnevnik: Pošta, banka, mačke.

Srijeda, 6. prosinca 1922.

Dnevnik: Pošta, banka mačke.

ZIDNI PANEL 'H': »HYKSOSI PONOVRNO NAPADAJU«

Zapis: Usprkos posjeti Ma'at, grozne zvijeri i dalje divljaju u kraljevoj utrobi. Hyksoski vojskovođa bio je mučaljiv i ohol čovjek, odjeven u zlato. Načuo je glasove da je veliki Atum-hadu onemoćao od svoje boljetice i da je veći dio zemlje ponovno ranjiv, nakon desetljeća hrabre obrane. Hyksosi su se uvukli u [Gornje kraljevstvo]. Borbe su bile žestoke, a Atum-hadu vodio je svoje snage kad god je bio sposoban. Borio se poput lava, osim što su ga često prekidali bolovi u želucu, sileći ga da okrene leđa i čučne.

Atum-hadu čak je i sad mogao pobijediti Hyksose. No, u tom je trenutku, kad mu je najviše trebao, kralj bio nesposoban pronaći svoga Gospodara blaga, tu kurvinu maternicu. Kraljev neprijatelj je nestao, sa sobom odnijevši i kraljicu.

Hiksoška će pobjeda ubrzo biti osigurana.

Ilustracije: Promatraču je najpotresniji prizor u kojem Gospodar blaga vuče kraljicu za kosu i zatočuje je, dok ih Atum-hadu uzaludno progoni.

Dnevnik: Ponovno sam cijeli dan prevodio i transkribirao natpise. Zapanjujuće je što sve Budgeov nezgrapni rječnik ne navodi – samo se prisjećam kako je imao hrabrosti napadati moje prijevode u *Žudnji i varci*. Pošta, banka, mačke.

Četvrtak, 7. prosinca 1922.

Dnevnik: Mačke, banka, pošta.

ZIDNI PANEL 'I': »BLIŽI SE KRAJ CRNOJ ZEMLJI«

Zapis: Prijestolnica je utihnula. Ljudi su objesili glave. Žudnje su oslab-jele. A Atum-hadu je i dalje tražio glazbu, radost, žene. Često se vraćao iz boja, s oklopa mu se krv slijevala po podovima; ušao bi u palaču i uzeo dvije robinje onako kako drugi ispijaju čašu vode, i zatim zatražio pisaljku kako bi pisao stihove. Na dvoru je nadahnjivao one koji su odlučili uživati do samog kraja vremena – dvorom je ponovno odjekivala pjesma beznadne sreće. Hiksoški su se uhode vraćali svojem malenom kralju i govorili mu da se protivnik nikad neće predati. Da se vojska borila onako kako se na dvoru ljubo-valo, to bi možda i bila istina.

»Stiže svršetak svega«, rekao im je Atum-hadu, i taj se glas proširi dvorom; začuše se jecanje i strah, ali i zvuči pelivana, ljubavnika i glazbe. »Stiže svršetak svega.«

Ilustracija: Kralj u boju je veličanstven prizor. Stoji u ratnoj kočiji. Uobičajeno za egipatske slikarije, prikazan je daleko veći od neprijatelja koji mu sežu jedva do koljena, dok u daljini kicoški hiksoški voda drhti od straha i zebnje. Također uobičajeno za egipatsku ratnu umjetnost: Atum-hadu je u kočiji prikazan u pratnji svojih predaka, ranijih egipatskih kraljeva koji ga svi redom (manji od njega) tjeraju naprijed.

Dnevnik: Mačke. Banka, pošta - ništa, ništa.

Očevi prijatelji bili su redom vojnici, generali i visoki časnici, aktivni i umirovljeni. Sto kao dječak, naravno, nisam znao - poznavao sam ih kao strica Bunnyja ili Starog Lloyda - tek sam kasnije saznao da je stric Bunny skršio nekog kana u afganistanskom pohodu. No onomad kad sam ga poznavao, bio je to uljudan starčić u lovačkom tvidu, koji mi je puštao da si lice obojim u crno kako bih mogao biti faraon, a on moj afrički neprijatelj. Zivotopisci stvaraju besmrtnne prikaze tih starih ratnika, pišući kako su bili krotki poput janjadi (usprkos tomu što su krvavi izlazili iz Viktorijinih ratova diljem svijeta, služeći kao strogi potkraljevi, držeći pobunjene domoroce na

uzdi svojom čvrstom engleskom rukom«. No, u domu Trilipushevih, zivotopisci su bili u pravu. Prisjećam se jednog, jednookog junaka carstva s povezom preko oka kako kleči pored mene u blatu i previja šapu psu goniču ozlijeđenom u lovu. Kao da sam, u tim sretnim godinama, imao desetak očeva.

Petak, 8. prosinca 1922.

Dnevnik: Mačke. Banka i pošta zatvorene.

ZIDNI PANEL 'J': »ATUM-HADU RAZMIŠLJA O SVOJOJ NADOLAZEĆOJ BESMRTNOSTI«

Zapis: Hyksosi su se pretvorili u nabujalu rijeku koju se ne može spriječiti da poplavi obale. Njima u prkos, Atum-hadu šeće sam noću, visokom liticom na drugoj obali Nila. Nakon njega neće biti kralja - Horus neće obitavati u njegovoj palači. Kako očuvati spise zabilježene tijekom jedanaest poplava, i dobrima natrpati ladu? Gdje mu je kraljica? Gdje je Gospodar blaga? Pojavio se Set i dvanaest je lešinara spustilo kralja s litice na tlo. Plamenim jezicima iz usta lešinara Set presiječe stijenu. »Ovdje ćeš, sinko, podići svoj prolaz u sigurnost, a ova će te zemlja pamtiti milijunima i milijunima godina.«

Ilustracije: Na nizu slikarija Atum-hadu je prikazan kako stoji na vrhu zemljanog hrpta, nedvojbeno litice koja odvaja današnju Dolinu kraljeva od Deir el Baharija. Kralj je sam, u noći (boginja Nut, prekrivena zvijezdama, stoji uz njega). Utonuo je u misli. Gleda prema Dolini kraljeva, gleda prema Deir el Bahariju, kao da raspravlja sam sa sobom gdje podići grobnicu i

sakriti svoju besmrtnost. U daljini bjesni bitka. Set, njegov mitski otac, čija tajanstvena glava na slikarijama nalikuje mravojedovoj, i dvanaest magičnih lešinara pojavljuje se pred kraljem i spušta ga niz liticu, na mjesto koje izgleda upravo kao staza pred ovom grobnicom. Na sljedećoj slikariji lešinari bljuju vatru i presijecaju otvor u stijenama samoga Egipta. Set vodi Atum-hadua kroz prolaz (nedvojbeno vrata A') i Praznu komoru. Posljednji crtež prikazuje Atum-hadua koji stoji vani, dok tlocrt grobnice magično sjaji na zidu litice. To je, koliko smo dosad uspjeli prodrijeti u ovu grobnicu, nedvojbeno tlocrt kompleksa u kojemu stojim ovog trenutka.

Analiza: Moramo se kroz mit probiti do povijesnih činjenica. Jednoga dana rat je očito i neporecivo bio izgubljen. U tom trenutku opipljive, no još neostvarene sudbine, kralj je očito shvatio potrebu za izgradnjom tajne grobnice. Usudio bih se pretpostaviti kako je - nesumnjivo putujući sam i *incognito* – istraživao područja u kojima bi mogao sigurno prijeći u podzemni svijet, noseći opremu i prtljagu koju bi uspješno mogao prenijeti posve sam. Iako je to čisto nagađanje, čini se mogućim kako bi se priča na zidu mogla pročitati i kao sretno 'čudo' u kojem je Atum-hadu jedne noći nabasao na otvoreni grob, kojeg je, prije nekoliko godina, izgradila i odbacila neka druga zaboravljena duša; ili možda opljačkano i ogoljenu grobnicu, ili možda pećine kojima se kao skladištem koristio neki raniji arhitekt ili radnik, a možda i isposničku izbu koju su nastanjivali samo lako ranjivi isposnici. Mogućnosti je nekoliko, no čini se prilično mogućim da je Atum-hadu, u trenutku najveće potrebe, pronašao prikladan prostor kojeg je brzo mogao prilagoditi svojim potrebama, bez traćenja vremena, teškoća i opasnosti [vidi Esej o paradoksu grobnice] koje nosi nazočnost arhitekata, radnika ili rada po danu. S lakoćom mogu zamisliti da je Atum-hadu osjećao kako je takvo sretno otkriće mogao ostvariti samo pravodobnom i ljubavi prepunom pomoći svoga boga-kuma.

Dnevnik: Čim dokraja transkribiram tekstove u ove bilježnice, čim hijeroglif u potpunosti kopiram i prevedem, povest ću grofa Carnarvona u privatni obilazak - i tako savršeno i otmjeno izvesti stari trik promjene konja usred utrke.

Dvanaest stupova Dvorane povijesti također na sebi nosi veličanstvene ilustracije koje ih pokrivaju gotovo od poda do stropa u jedinstvenom, divovskom opisu intimnog događaja, popraćene kraćim objašnjenjima. Valja primijetiti: ako je stupove oslikavao slikar koji je načinio zidne slikarije, vidljiva je njegova sve veća sigurnost u vlastite sposobnosti i materijale, budući da su slikarije većih dimenzija i daleko umjesnije izvedene od onih na zidovima.

PRVI STUP, NATPIS: »DJEČAK ATUM-HADU OKREĆE SVOJE NEPRIJATELJE JEDNE PROTIV DRUGIH I BJEŽI U VOJSKU.«

Ilustracija: Vojnik napada muškarca i ženu dok Atum-hadu (nasmijan? zaplakan?) bježi kako bi se pridružio vojsci Djedneferrea Razmetljivoga.

Subota, 9. prosinca 1922.

D: Mačke. P: ništa. B: zatvorena.

DRUGI STUP, NATPIS: »ATUM-HADU ULAZI NA DVOR DJEDNEFERREA RAZMETLJIVOGA, GDJE BIVA SRDAČNO PRIMLJEN.«

Ilustracija: Atum hadu prima osobit oblik štovanja koji mu iskazuje klečeća supruga Djedneferrea Razmetljivoga i ostale klečeće dvorjanke, dok ži-rafa dugih trepavica gleda taj prizor i žvače.

Atum-hadu gleda u nebo i promatra pelivane u letu koji se bacaju jedni prema drugima, visoko iznad poda palače.

TREĆI STUP, NATPIS: »ATUMOV RATNIK UNIŠTAVA KRALJEVE NEPRIJATELJE.«

Ilustracija: Atum-hadu, u obličju čovjeka s lavljom glavom, gazi neprijatelje Egipta koji padaju pod salvom strijela. Visoko nad njim, Horus, Atum, Ra, Izida, Oziris, set, Montu, Hathor i Ma'at promatraju prizor s odobravanjem.

ČETVRTI STUP, NATPIS: »ATUM-HADU POSTAJE I KRALJEM I PJESNIKOM.«

Ilustracija: Stojeći na truplima izdajničkih ministara Djedneferrea Razmetljivogta, Atum-hadu poučava svoj dvor. Nježno polaže ruku na glavu pokojnog kralja, dok u drugoj drži list papirusa. Na tom je papirusu moguće pročitati kraljeve hijeroglife - neuobičajen detalj nesvakidašnjeg realizma i potankosti u egipatskoj umjetnosti. To je, ni manje ni više, 1. katren. Slikaru su vjerojatno trebali sati i sati da bi stvorio tako detaljne sićušne, crne hijeroglife na smeć-kastoj listini papirusa. Uzimajući u obzir uvjete u kojima je vjerojatno radio (dim, vrućina, glad, siromaštvo, sve bliži neprijatelji) njegovo postignuće mora se proglasiti genijalnim.

D: Mačke. P: još ništa.

Nedjelja, 10. prosinca 1922.

D: Mačke, banka, pošta. Ništa.

PETI STUP, NATPIS: »DANI MIRA

I UŽITAKA NA ATUM-HADUOVOM DVORU.«

Ilustracija: Ovaj stup zavređuje kraću analizu. Bilo je vjerojatno posve prirodno što je Atum-haduov dvor podlijegao nostalgичnim porivima, suludoj želji da se neprekidno, preko ramena, osvrće unatrag, prema zlatnom dobu. U vremenu tame koja se bližila i neizbježnom osjećaju propasti, takav je nagon vjerojatno još ojačao. Uzevši to u obzir, jasno je kako se Atum-hadu (čak i dok su njegovi pisari ostvarivali nostalgичni projekt očuvanja čiji je tvorac bio prethodni kralj) posvetio da svoje doba pretvori u zlatno doba *an sich*, a svoj dvor načini središtem iznova rođenog Egipta. Njegov projekt bio je istovremeno d'«ft'-nostalgичan, osobito težak u tim vremenima poraza i očaja. No, toj tvrdnji u prilog, ovaj stup prikazuje njegov dvor kakvoga je zacijelo želio prikazati na vrhuncu sjaja. Glazbenici u tunikama ukrašenim raznobojnim rombovima sviraju, dok žena tjera pse da izvode trikove. Posvuda štovatelji Atumova kulta, u golemoj mreži matematičkih kombinacija, od redova samotnih štovatelja, do složenih piramidalnih figura za koje je potrebno mnoštvo. Muškarci, vezani simboličkim lancima ispletenim od paunovih pera, bičuju ih nage žene, a u središtu svih tih događanja stoji, posve nedvojbeno, sam kralj, okružen gomilom dugoprstih ljepotica snenih očiju koje ga očito obožavaju.

ŠESTI STUP, NATPIS: »LAŽNI OČEVI.«

Ilustracija: Ovaj neobičan stup, sa svojim neobjašnjivim natpisom, prikazuje niz smaknuća i mučenja koje sve redom nadzire Atum-hadu, s izrazom lica koji odaje neizbježnu potrebu za strogošću. Vojnika bacaju krokodilu. Svećenika živog peku na ražnju (vidi panel 'D')- Mladog

radnika (napadnut na Prvom stupu) na ovoj slikariji slijedi skupina koja nalikuje naoružanoj djeci, dok se magarac penje na ženu, prikazanu s njim na Prvom stupu.

D: Pošta, banka - ništa. Mačke. Maggie je neizmjereno zabavna! Zna kojim putem idem kad im donosim hranu, te dovodi Ramzese da me dočekaju tamo - više uopće ne moram prilaziti vili. Sinoć sam otkrio da voli ribu, malene nilske klenove - bilo bi mi najdraže prebaciti ih sve troje na drugu obalu, sa mnom, no to ne bi bilo pošteno, ni prema njima, ni prema osjetljivom poslu u kojem napredujem.

Gospodine Trilipush,

bit će vam zanimljivo čudi kako će, uzimajući u obzir neupitnu važnost otkrića Tut-ankh-Amena, otkrića koje su ostvarili gospodin Carter i lord Carnarvon, i nesumnjivo jednog od najvažnijih u povijesti egiptologije, gospodin Carter imati velike zahtjeve kako bi dovršio divovski zadatak koji stoji pred njim: katalogiziranje, konzerviranje i premještanje sadržaja ove, doslovno rečeno, 'pretrpane' grobnice. Budući da će gospodinu Čarteru za dovršenje tih zadataka biti potrebno nekoliko godina, kustos njujorškog muzeja Metropolitan na raspolaganje mu je stavio veći dio opreme koja se trenutačno koristi na iskapanjima koje provodi za sam muzej. Točnije rečeno, gospodin Lythgoe je gospodinu Čarteru ponudio usluge svojih fotografa, crtača, iskusnih radnika, filologa, kemičara, stručnih kriminalista kao i drugih. Kao što možete i sami zamisliti, to u velikoj mjeri smanjuje učinkovitost profesora Winlocka i količinu površine u Deir el Bahariju koju može uspješno pretraživati - barem tijekom ove sezone kao i najvećim dijelom sljedeće. Stoga je profesor Winlock bio toliko ljubazan da me izvijesti da je, ako tako želi Ured za starine, moguće izdati privremene koncesije za

područja izvan područja njegovih sadašnjih istraživanja - naime, u interesu je znanosti spreman razmotriti privremenu diobu koncesije. Stoga bih vam želio ponuditi priliku da ponovno pošaljete prijavu. Dok Ured za starine pridržava pravo neizdavanja bilo kojih novih koncesija, svaki projekt koji pokazuje mogućnost uspjeha i profesionalnog vođenja svakako će se uzeti u razmatranje. Sve najbolje želje, i vjerujte da sam vaš odani i vjerni sluga.

Pierre Lacau, generalni direktor Ureda za starine

Ponedjeljak, 11. prosinca 1922.

Dnevnik: Mačke, banka, pošta - a tamo me čeka zakašnjelo priznanje, leži u *poste restante*, odajući počast vremenu koje sam proveo u divljini, kad me nitko nije želio podržati! Lacau mi je konačno ponudio koncesiju.

Usporiti i uživati u tim događajima! Odjurio sam do Carterova nalazišta, ne otresavši sa sebe tragove dana i noći na terenu. Noga me je nepodnošljivo boljela dok sam tragao za lordom Carnarvonom. Sreća se konačno okrenula, ali sam se sam okrenuo, jer sam u žurbi zamalo zaboravio uzeti primjerak *Žudnje i varki u drevnom Egiptu*. Upravo sam napisao posvetu. »Lordu Carnarvonu, pokrovitelju Egipta, financijeru spoznaje, Atum-haduovom šampionu, Atumovoj najstvaralačkijoj desnici. Njegov obožavatelj i, mogu li se usuditi izreći, partner, R. M. Trilipush, 11. prosinca 1922.« Natrag!

Pitam se nije li i Lacau dio velike zavjere kojoj je cilj slomiti mi srce. Stigao sam do Carterova nalazišta ali tamo nisam našao ni njega ni grofa, ni turiste, ni paše koji bi zahtijevali da, mimo

pravila, malo pogledaju Tuta. Umjesto toga, grobnica je ponovno bila zatrpana. Upitao sam jednog od brojnih domorodačkih čuvara gdje su mu gospodari. »Lord su se s lady Evelyn vratili u Englesku. Gospodin Carter otišao je u Kairo kako bi ih ispratio.« Moj lord otišao, otišao u London velikim brodom. Gotovo sam mogao čuti Carterovo podsmješljivo olakšanje - oteo mi je Carnavona u onom trenutku kad je moja prilika sazrela, i zatim ubrzo istrunula.

Banka. Usprkos strogoj štednji gotovo sam posve bez novca. Moji su me financijeri napustili. Suparnici su odlučni vidjeti moju propast. Pošta: poslao *Žudnju i varke*, zajedno s detaljnim prijedlogom na Carnarvonov posjed u Englesku, no to će trajati predugo. Ono što sam dosad otkrio zasigurno bi mi priskrbilo novog patrona - siguran sam. Da se vratim? Da se vjenčam s Margaret, praznih ruku nakon svega vremena koje sam proveo ovdje? Da tamo budem bez posla, dok je ona i dalje pod Ferrellovim utjecajem? Čak i kad bih uspio ponovno probuditi njezinu nježnost, od čega bismo živjeli? Sjedili i čekali Carnarvonov odgovor? Da mu nagodinu pokažem Komoru povijesti?

Carter u Kairu.

Spavam u zatvorenome, prvi put nakon jedanaest dana. Nažalost, Victro-lu 50 ostavio sam u grobnici - bila bi mi dobrodošla njezina pomoć da uto-nem u san. Ovdje nema gramofona.

Utorak, 12. prosinca 1922.

Dnevnik: Nakon poštenog doručka, skelom na istočnu obalu, do mačaka. P, B: ništa, ništa. Skela, šepanje natrag do Deir el Baharija. Zastajem često. Završit ću svoj rad, po povratku svoja otkrića izložiti na Harvardu, ponovno dobiti svoj posao. Ili u nekom muzeju. Ili na drugom sveučilištu.

SEDMI STUP, NATPIS: »NOVOOTKRIVENI KATREN U KLASIČNOM ATUM-HADUANSKOM STILU NAPISAN JE NA PODNOŽJU STUPA.«

*Moj Gospodar blaga vraća se praznih ruku,
žali se na boljke, rat, zlu sreću, svrbež, gomila moju muku.
Uzet ću mu kćer pred njim, cerit se njegovoj pohoti i sramu,
a kad svršim s njom, izrezat mu lažljiv jezik i bacit ga u tamu.*

Ilustracija: Gospodar blaga, korpulentan, pogleda koji stalno izmiče, zadovoljava se sam u mračnoj prostoriji, ispred hramskih figurina, istovremeno slobodnom rukom skrivajući kraljev novac. U drugom prizoru, bliže stropu, razgovara s muškarcem za kojeg je sa sigurnošću moguće pretpostaviti da je vođa nadirućih Hyksosa.

Vidljiv kraljev gnjev, suprotstavljen ilustraciji vrlo živog, potpuno neiskrenog Gospodara blaga koji vara kralja, prikazuje Atum-haduov jad: izdao ga je njegov zaštitnik, a on ga je nesposoban pronaći i uništiti. Kralj se hvasta praznim riječima.

OSMI STUP, NATPIS: JOŠ DVA NOVA KATRENA

*Zadovolji se samo njome, ne zatraži nikoga više,
no izdaja njezina otkrije kurvom, zlo joj se piše –
zamijeni je u postelji, zamijeni na tronu,
spavajući sa ženom osam, zaboravlja jedinu, onu.*

*Ona je tek prokleti krokodil i odbacila je kralja,
na mukama njezinim, on pjevaše, tako valja!
Dok sa svoda visi, izdani stižu iz daleka,
da se njezinim mukama i suzama tješe – neka!*

Ilustracija: Upravo sjajno. Samo jedan portret - kraljica, veća od prirodne veličine, tročetvrtinski profil. Čak i milenijima kasnije njezina je ljepota neporeciva. Gnjev u katrenima prikriva ovaj ničim opterećen prikaz njezine ljupkosti i ljepote - kao da je već tada bila samo bolna uspomena, a ne živuća prisutnost. To je slika zapamćene ljubavi, ili žudnje za nekim drugim svijetom u kojemu bi mogli biti zajedno, daleko od pritisaka države i rata. Drugi katren više je fantazija nego stvarnost, budući da se na zidnim panelima ne spominje mučenje kraljice i njezino izlaganje u cilju emocionalnog zadovoljenja onih odbačenih iz kraljevstva.

DEVETI STUP, NATPIS: »ATUM-HADU UHODI SVOJE NEPRIJATELJE.«

Ilustracija: Dok se hiksoski general roti s Atum-haduovim Gospodarom blaga, sam Atum-hadu prikazan je u hiksoskom taboru, neprepoznat, u generalovu šatoru, neprepoznat i, konačno, u generalovu domu, ležeći u njegovoj postelji, kako čita njegove najveće tajne - ponovno neprepoznat.

DESETI STUP - NEMA NATPISA

Ilustracija: Vjerojatno skice za Osmi stup. Kraljica je prikazana iz trideset različitih kutova, mjestimično samo njezina glava ili ruke. Postoji desetak skica njezinoga osmijeha. Prikazana je usnula i budna, kako sjedi, hoda, u cijelom nizu odora, s psima pod nogama, lijepa i voljena.
Dnevnik: MPB. Vraćam se na zapadnu. Postelja je uistinu dobrodošla promjena. Pitam se bih li mogao ovdje udomiti mačke.

Srijeda, 13. prosinca 1922.

Dnevnik: MPB. Netko je (Carter? Finneran? Ferrell?) zatrovao bankovne činovnike i okrenuo ih protiv mene - uprizzorili su pravu malu dramu, pre-napuhujući moju ozljedu i pitanja higijene, hvatajući se za slamke kako bi izvršili protuzakonite naredbe nekog nevidljivog neprijatelja, zabranivši mi svako daljnje propitivanje.

JEDANAESTI STUP, NATPIS: »BLIŽI SE SVRŠETAK.«

Ilustracija: Atum-hadu, očajan, sam, sjedi na prijestolju, presavio se, hvata se za trbuh. Na reversu (sjeverna strana), prikazan je kako mu krokodil doslovno ždere utrobu. Hiskoške su snage prikazane kako se skupljaju iz stotinu pravaca. Kicoški, podli hiskoški general prijeteći stoji u blizini i podsmjehuje se zgrčenom Atum-haduu - možda to znači da je neka čarolija uzrok kraljevih patnji?

DVANAESTI STUP, NATPIS: »SVRŠETAK VREMENA.«

Ilustracija: Noć. Mrtvog Atum-hadua na ramenu nosi jedan jedini, nepoznati prijatelj. Prijatelj ga nosi prema čudesno sjajnoj grobnici, gdje ih čekaju Set i lešinari. U međuvremenu, Hyksosi siluju, pale i skrnave harajući po dvoru. Ne primjećuju bijeg saveznika koji odnosi mrtvoga kralja. Ovaj prizor zavređuje analizu budući da nam, povijesno gledano, i dalje preostaje objasniti Atum-haduoovo rješenje Paradoksa grobnice. Zacijelo je Atum-hadu otkrio ovaj prostor i odlučio u njemu načiniti svoju grobnicu. Vjerojatno ju je, u tajnosti, opremio sam, možda tijekom godine dana ili više.

Naposljetku mu je, nakon što su ga napustili ministri, vojska, svećenici, Gospodar blaga i kraljica, ostao samo jedan vjerni prijatelj. Taj je prijatelj bezimen, možda netko iz djetinjstva, možda neki novi poznanik kojega je kralj uzeo za povjerenika. Zasigurno je riječ o pojedincu, slikarski nadarenom i bez ikakvih zemaljskih obveza. Dopustimo si pretpostaviti kako je riječ o dvorskom slikaru čiju su obitelj pobili Hyksosi i koji je, u svojem jađu, prihvatio tu čudnu narudžbu svoga kralja i gospodara - u zamjenu za (a) oslikavanje zidova kraljeve grobnice (gotovo posve sigurno za kraljeva života, kad mu je sam kralj nalagao što treba slikati) i (b) sigurnu i tajnu dopremu kraljeva tijela nakon smrti, taj je skromni slikar dobio ... što je dobio? Što je on mogao cijiniti? Zlato? Vojnu pratnju u bijegu pred Hyksosima? Magičnu zaštitu? Moramo nastaviti razmišljati.

Dnevnik: MP. Ponovno se privikavam na krevete, zaboravljeni počinak nakon dima i plijesni grobnice.

Četvrtak, 14. prosinca 1922.

Dnevnik: Prisiljen otići na brzinu - zasad nema više mekih postelja. Progoni me neka strašna slutnja da sam nešto zaboravio, no to nije ništa neuobičajeno, niti je uvijek točno. Smirio se ispijajući čaj od metvice u mojoj omiljenoj *ahwi*.

Pošta - ništa. Dakle, do mačaka.

Margaret, današnji mi je dan podario još jednu okrutnost, takvu da ne mogu ni započeti, ne mogu obuzdati svoju patnju. Cvilim poput djeteta, ne mogu podnijeti da to zapišem, ne mogu vjerovati.

Petak, 15. prosinca 1922.

Kako je mogao prepoznati točan trenutak svršetka? Je li se jednostavno borio sve dok nije pao u boju? Ili je znao otprije, osjetio ga u nekom određenom gubitku, u nečemu čijem je uništenju bio nazočan, nečemu što je u tome trenutku postalo simbolom svega što će zasigurno propasti kasnije?

Subota, 16. prosinca 1922.

Radim. Utroba u jadnom stanju.

Nedjelja, 17. prosinca 1922.

(CRTEŽ G: PRVIH SEDAM KOMORA, 17. PROSINCA 1922.)

Komora ranjenog radnika

krvave -stope

Prazna komora

položena vrata B'

3 kraljevske spremnice

Komora povijesti I

"ti"

0000; B'

ni000oi M

PAD ZEMLJIŠTA

I *Hram*

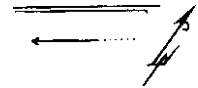
1 *boginje Bastet*

K

vrata 'C (Velike dveri)

' položena vrata 'A'

= STAZA UZ LITICU PRAVAC USPONA

Nalazište Fragmenta 'C, otkrivenoga 1915.

Bastet je, naravno, drevna egipatska boginja s mačjom glavom. Iako se ne spominje u Svjetovanjima, cijela je jedna komora Atum-haduove grobnice posvećena njezinome kultu.

Komora je, poput ostatka grobnice, historiografski gledano sjajno urešena, iako ne toliko uspješno, ako se promatra okom likovnog kritičara. U središtu sobe prikazano je simbolično sjedinjenje s Bastet u obliku mumificirane mačke. Mačku su očuvali na tradicionalni način - omotali su je povojima (izvezenima dekorativnim motivima sfingi, lešinara i kobri, kao i hijeroglifima koji upozoravaju na Horusov gnjev koji guta srca svim pljačkašima grobnica, dovoljno zlima da oskrnave hram), položili je izravno na goli pod grobnice - možda kao komentar dominacije mačjih elemenata u tradicionalnoj religiji koju je štovao Atum-hadu? Nedostatak namještaja otkriva užurbanost tih posljednjih trenutaka - zatvaralo se kralja dok su hicksoški majmuni skvičali s ne tako velike daljine.

Jedini ukras na mačjoj mumiji je prelijepa, savršeno očuvana ogrlica - načinjena je od crne kože sa srebrnim, safirom ukrašenim privjeskom položenim u samo središte omotanih životinjskih prsa. Istovremeno i počast boginji Bastet, no vjerojatno i iznimno humana, vidljivo zemaljska žudnja da se vjernoj životinji iskaže ljubav, pokaže kako se cijeno njezinu nazočnost, dostojanstvo i privrženost, zahvali za njezinu službu na ovom i onom drugom svijetu. Da joj se da na znanje da je bila značajna, da su se nad njom prolijevale suze.

Drevni su vjerovali kako, u trenutku kad se grobnica zapečati, sve počinje bujati životom. Kipovi i figurine oživljavaju, zidne slikarije postaju stvarne i trodimenzionalne, simboličke ilustracije šire se kako bi otkrile svoja prava značenja, mumije se (kraljeva, što je najvažnije) bude iz svojega privremenoga sna, ponovno začinju i rađaju za svoje putovanje u besmrtnost. Kipovi ratnika (na kakve je natrapao Carter) ožive kako bi štitili kralja. Naslikani novac, hrana, oružje, sluškinje, slavljenci, priležnice - sve to služiti će kralja. Uzimajući to u obzir u Egiptu su žrtvovanja životinja ili ljudi, iako ne i nepoznata, u najvećoj mjeri bila nepotrebna i iznimno rijetka. Posljedično tomu,

nazočnost ove stvarne mačke vjerojatno znači da je umrla prava mačka, najvjerojatnije ona koju je Atum-hadu poznavao i volio. I to je vjerojatno upravo ova mačka, ona opisana u Komori povijesti. Znajući što činimo, možemo nagađati kako je vjerojatno inzistirao da to biće, koje je obožavao i koje je obožavalo njega, mora, posve prirodno, sjediti u njegovu krilu i presti cijelu vječnost. Uzdigao ju je do besmrtnosti, promaknuo iz mačke u mačje božanstvo. Kasno je. Umoran sam.

Ponedjeljak, 18. prosinca 1922.

ZIDNI PANEL 'K': »ATUM-HADU NAPUŠTA SVOJ DVOR«

Zapis: Poraz slijedi za porazom. Atum-hadu se pripremio. Pod zaštitom Nut, prenio je dobra iz svoga dvora na drugu obalu Nila, dok je prijatelj oslikavao njegov život na ovim zidovima. Vratio se na dvor. Palača je bujala životom, ljudi su bludničili i pili. »Bježite!« naredio je Atum-hadu, no oni su se nasmijali. »Znate li što pristiže?« želio je znati. »Znamo i ovako to očekujemo«, odvratili su, a on osjeti ljubav spram njih. Vođa glazbenika pokloni mu se. »Ovdje je sve čarobno.«

Atum-hadu volio je tog blagog čovjeka. Bratski ga zagrli i oprostio se s njim.

Atum-hadu pronašao je jednu od svojih mačaka koja se ugušila ribljom kosti. Kralja je, poput neke starice, razdirala žalost. Kralj je plakao zbog bešćutnog neprijatelja koji je odabrao Atum-hadua u trenutku rođenja, plakao je poput djeteta dok ga nije shrvao san.

Dnevnik: Kad Carnarvon vidi dvadeset komora koje tek moram otvoriti u ovom golemom podzemnom kompleksu - čak i da u njima ne bude nikakvih umjetničkih djela niti blaga - takav

zagonetan labirint sam će po sebi opravdati sljedeće, u potpunosti novčano osigurano istraživanje u Deir el Ba-hariju. Marlowe i ja bili smo neupitno u pravu - grobnica je ovdje ili u blizini, prilično blizu, možda samo jedno brdo iza ovog hrama povijesti ili je, možda previše sumnjam, grobnica upravo ovdje - iza onih sljedećih vrata. Dosta.

Odnosim malj do vrata 'C\ jedva stojim na upaljenoj nozi, utroba mi je puna vatre i dima. Ruke su mi slabe. Dva sata udaranja – kamenje i prašina prekrivaju cijeli Bastetin hram, potpuno zatrpavši mačje božanstvo. Padam u san. Ponovno ću napasti vrata.

Mislim da je večer - sad imam ovo:

(CRTEŽ I: PRVIH OSAM KOMORA, 18. PROSINCA 1922.)

IIII*°<?o | I

nj.

IIH

o a o c _

C G O O

t

vrata 'C (Velike dveri)

Nesvakidašnji nalaz, nadilazi i najluđe snove. ... komora, Dvorana.....Komora tajni. Magova dvorana ... I ...

Četvrtak, 19. prosinca 1922.

Dnevnik: Zaspao sinoć na podu, izmožden radom. Jutros ukočeni i noga i vrat. Samo po povicima razabirem da me probudio nitko drugi nego Carter. Jedva sam uspio stići do vrata A' kad on nepozvan ulazi u grobnicu. Stara budala, trebao bi znati kako to ide. Išepao sam van kako bih pozdravio velikaša koji napušta svoju sjajnu rupetinu i trati vrijeme u posjetu radništvu. Bio sam u nepovoljnom položaju budući da se trudio provući pored mene - treptao sam, gotovo slijep na sunčevom svjetlu.

»Teško vas je bilo pronaći. Dakle, istina je što priča Carnarvon? Kako ste iskopali nešto, i to stvarno brzo«, rekao je. »Bože blagi, jeste li dobro?« Carter je, kao i uvijek bio neprirodno opsjednut mojim zdravljem.

»Stari moj, probudili ste me iz mrtvog sna i to je sve.«

»Trilipush, u tom slučaju, čestitam. Bogovi nam se izgleda smiješe svima ove godine.«

»Točno.«

»Pretpostavljam da ste izvijestili Lacaua i pozvali inspektora na pregled. Što mislite, što je unutra?« »Sve u svoje vrijeme.«

Zagledao se, onako bezobrazno, u otvorena vrata 'A' - nije hvalio, nije kritizirao - bio je spokojno i nezainteresirano Oko koje bestjelesno lebdi, sudeći. »Znate, svojevremeno sam našao više praznih rupa nego što pamtim.«

»Čarter! Čak i najveći ponekad nagađaju!« Nisam se mogao ne nasmijati njegovim nervoznim spekulacijama. »Samo se potrudite malo pričekati, stari moj. Razgledat ćete s ostalima.«

»Naravno. Čujte, svakako pozovite inspektora. Trilipush, drago mi je da znam gdje ću vas pronaći ako nam zatrebate. I javite mi ako vam ustreba bilo kakva pomoć.« Okrenuo se, zatim se naglo

vratio i posegnuo u džep - posumnjao sam, oružje, proklinjući sebe što sam u grobnici ostavio svoj revolver. »Zamalo sam zaboravio zašto sam ovdje. Ovo je stiglo u moj logor, pomiješalo se s našom poštom.« Pružio mi je pismo moje zaručnice i otišao, nadmoćan, ne osvrćući se provjeriti jesu li mu strelice pogodile cilj. Sam Bog zna koliko mi već presreće poštu, koja je sva pisma zadržao.

29. studenoga

Dakle, sad mi je sve jasno. Tata mi je netom objasnio i zamolio me da potpišem telegram i napišem ti pismo. Dakle, evo ga: oslobađam te. Ralph, vjerojatno sam za tebe bila samo šala. Vjerojatno ti se gadim – mala bogatašica, preglupa da shvati što se zapravo događa. Eto, sad si slobodan. Štoviše, moram ti zahvaliti, istini za volju, budući da sam bila sretna sve ono vrijeme dok sam mislila kako me voliš. Čak mi i tata sad kaže kako to nije bila istina, da si od mene želio samo njegov novac, što i nije tako strašno, jer sam se, barem neko vrijeme, mislila udati za engleskog lorda i istraživača. Mrzim te. Mrzim te i tie znam zašto te nisam mrzila oduvijek. Mrzim i Ferrella i tebe i tatu. Nadam se da uživaš u našem novcu i svojem basnoslovnom blagu. Kvragu svi vi.

Margaret Finneran

(Četvrtak, 19. prosinca 1922. - nastavak)

Carterova malena sulica upravo je ništavna, samo proširena inačica tvog telegrama od 29., jednako tako krivotvorina iako se čini da je rukopis tvoj. Zacijelo su te u potpunosti drogitali prije ovog iluzionističkog trika. No, zasad je najbolji lijek protiv ovog orvora samo i jedino rad.

Margaret, čekić udara kao da udara po mojoj ranjenoj nozi. Protrčao sam kroz devetu komoru i udario po sljedećim vratima sve dok se nije pojavila pukotina, provirio sam kroz nju, pogledao i tada zaplakao. Mislim da sam plakao satima. To priznajem tebi. Više nego što sam plakao od djetinjstva, prije nego što sam naučio da su suze najbeskorisnija i najteže zaustavljiva tekućina od svih.

Tračak mjesečine dostaje da te stvorim pred sobom, priznajem.

Što bih još mogao postići ako počnem iznova, kad se vratim kući. Kući? Zar bih te mogao vratiti? Potreban ti je uspjeh. I tvome ocu, također. Bez njega bio bih ti dosadan. Mislim da sam jednom zasjao pred tobom. A s ovim otkrićem? Nakon toga krivotvoreni telegram prerasta u istinu. Sjajan trik.

Što bi osjećala da sam netko drugi? U sebi nosim bezbrojne mogućnosti. Bi li je mučilo kad bih bio netko drugi? Naravno da je tako - poštujemo samo dobro odgojene zavojevače plemenita roda. Mene.

Nije važno. Ja sam tko jesam, ti voliš tog čovjeka, stoga će se on vratiti tebi, domu. Počet ću iznova, odvesti te sa sobom, daleko od oca i svega onoga što te truje. Spalit ću sve ove papire i počet ćemo ni iz čega, daleko. Sada ću spavati, a kad se probudim, odbacit ću sve to od sebe. Propala ekspedicija nije kraj svijeta, čak ni ne dokazuje da sam bio u krivu. Prava grobnica mogla bi biti skrivena nekoliko metara dalje. Mogu se vratiti, s Carnarvonom ili nekim drugim bogatašem. Margaret, nemoj me odbacivati samo zato što sam onakav kakav sam bio na odlasku, i što *dosad*

nisam postao ništa više. Dosta je. Moram samo zaraditi novac kojim ću platiti povratak kući i tada ćemo početi iznova. Sutra, 20., počinjemo iznova. Odlučio sam. Jesmo li se složili? Sutra ostavljam sve ovo za sobom, odlazim sa svitanjem, kročim kući, k tebi, kako što sam jednom prohodao cijelim putem od Turske do Egipta.

Telegrafirat ću ti da dolazim kući, samo ću te moliti da čekaš, čekaš, ne donosiš nikakve nepromišljene odluke. Jesi li hrabra? Budi hrabra, draga djevojko, hrabra za mene. Sad ćemo usnuti, a tvoj će kipić oživjeti pored mene. Sklopi oči baš kao što se ja spremam sklopiti svoje, jedva senadam daćes eotvori utra ...

Srijeda, 20. prosinca 1922.

Dobro jutro, draga! Kakve se ovdje čudesne, divlje, *lude* pustolovine ovdje zbivaju! Moje otkriće Atum-haduove legendarne grobnice pretvorilo se u sjajnu komičnu farsu što istinski ushićuje! Gdje da započnem ovu cirkusku storiju?

Pola sata sna - to je bilo jedino što sam uspio uhvatiti sinoć nakon što sam ti pisao i zatim te odmah sanjao — samo trenutak kasnije pogledao sam na sat prije nego što sam shvatio što me zapravo probudilo - muškarac je izvikivao moje ime, koraci su bili sve glasniji dok je posrtao kroz Atum-ha-duovu bogatu i svetu grobnicu. Jedva sam uspio otvoriti teške kapke, no svaka me gnjevna rečenica vraćala u budnost. »Isusovih ti slanah suza! Gdje su moje 'planine zlata'? Koji je ovo vrag? Ovo je slikalo neko dijete?« (Tvoga oca moram poučiti da odbaci taj uobičajeni,

filistarski poriv - okriviti slikara ako nam nije po ukusu!) Ušepao sam u Komoru povijesti i tamo našao CCF-a, žvakao je nezapaljenu cigaru, mahao električnom svjetiljkom, mačem žute prašine koju mi je svalio na lice. »Ti, tamo«, zaurlao je. »Gospodin Carter rekao je da ovdje mogu naći Trilipusha! Gdje je Trilipush, ha? Govoriš engleski? Daj, mali, govori!« Jako zabavno, Margaret. Mislio je da sam domorodac - u mračnoj prostoriji, s bradom i haljom u kojoj sam radio! Mogao sam zauzdati jezik, odmahnuti glavom, no to nam ne bi donijelo, u ovom trenutku neizmjereno i tvome ocu i meni potrebno razumijevanje u kojemu sada uživamo, kao i u obnovi partnerstva, nakon svih naših kušnji, snažnijem nego ikada.

Kad je CCF prije nekoliko tjedana oputovao iz Bostona bio je vjerojatno - što nam sada obojici djeluje smiješno, i on i ja smijemo se, a on mi gleda preko ramena kako bi se uvjerio da sam u dnevnik zapisao sve točno kako se dogodilo - bijesan na mene, što bi ti trebala znati, zar ne? Naravno, bilo bi mi draže (kao i CCF-u) ne spominjati ništa od ovoga, no potrebno je (a s time se slaže i CCF) da to pojasnimo svima i svakomu tko je CCF-a dovukao ovamo, ili znao da on dolazi. Iako je, prije nego što smo mogli obnoviti prijateljstvo, ova smiješna, no istovremeno i pročišću-juća scena mora se obnoviti, budući da je moguće da ju je netko čuo i pogrešno shvatio. Budući da je CCF od Čartera dobio naputke da me potraži ovdje, dat ću sve od sebe kako bih rekonstruirao to prilično imbecilno nerazumijevanje, toliko nalik filmskim komedijama koje toliko voliš!

»Finnerane? Kako ste me pronašli?«

»Blaga majko, za suze Isusove! Vi? Sto vam se dogodilo?«

»Sve moguće dobre vijesti.«

»Bože, taj Carter. Trebao sam uložiti u njega.«

»Što bi bila neoprostiva pogreška, Chestere. On nije dostigao ni djelić onoga što smo vi i ja postigli ovdje, s daleko manjim sredstvima.« »Kakav je to pakleni smrad?« »Pa, ovaj, noga, znate, nije teška rana, ali ...«

»Svi sveci i mučenici, koji vrag je ...« Tvoj otac je svjetiljku maknuo ispred moga lica i skrenuo je iza moga ramena. Prošao je pored mene, rasvjetljujući Bastetin hram. »Što se desilo s tom mačkom?« zavrištao je, tankočutna duša.

»Chestere, to su složena pitanja. Drevno štovanje mačaka, znate, bilo je religiozno i ...«

»Ti mala gnjido. Ti prokleti kopaču, izdajničko smeće. Oni zatrovani telegrami ...«

»Telegrami?« Ostao sam zbunjen. Bio je, da budem povijesno točan – a on krotko kima glavom dok ovo zapisujem - poludio od pritiska s kojim je živio. Margaret, očito je imao neke novčane teškoće. To si znala, no vjerojatno ne i njihov doseg. Trebala si me upozoriti ranije. U svakom slučaju, takvi pritisci mogu čovjeka natjerati da povjeruje u bilo što, zaskače sjene, vidi otrovnu zavjeru u posve prizemnim podudarnostima - tako je bilo i s tvojim jadnim ocem; započeo je neku besmislenu priču o klevetničkim telegramima koje je primao iz Luksora. Štoviše, bacao ih je, jednog po jednog na pod u toj velikoj, prenapuhanoj drami - dok ih sada on i ja ponovno ispitujemo osjećam jednaku stravu kao i on. Samo ti ih spominjem, budući da si vjerojatno o njima već načula u Bostonu - prave strahote, anonimna pisma crkvi, tisku, policiji i našim partnerima. CCF i ja ćemo sada spaliti to smeće, okončati s tim, iako postoji dobar razlog za vjerovanje - u čemu se CCF i ja slažemo - da je te strelice ispalio netko ovdašnji trudeći se oblatiti naš uspjeh, napadajući istovremeno CCF-a u Bostonu i mene na terenu. Onaj Carter nam je glavni osumnjičeni, a Ferrell njegov tajni agent u inozemstvu. CCF i ja slažemo se u potpunosti.

Otac ti je bio gnjevan, znam da znaš, no zapravo je došao ovamo – dopuštao mu ponos priznati to ili ne – vidjeti naše otkriće *in situ*, i pomoći fizičkom snagom kako je pomagao i financijskom ne bi li ovo iskapanje pretvorio u obiteljski trijumf. »Koji genij. Ti, engleski pederčiću, trebao sam se držati podalje od tebe, ali je Margaret rekla da si ti čovjek kakvog želi, ti napuhana mješino - a sad si mi učinio ovo!«

»Zato ste je natjerali da raskine sa mnom?«

»Natjerali? Jeste li sišli s uma? Nije trebalo tjerati. Ima ona prosaca na klaf-tre. Isuse, želi je čak i onaj detektivčić, progone je bezbrojni mladići – a vi mislite da je raskid s vama nekakva žrtva?« Naravno, tvoj me otac samo pokušavao razbjesniti - jadnik je reagirao posve prirodno pod nevjerojatnim pritiskom laži kojima su ga zbunjivali Ferrell i ter Breuggen. »Kvrugu, Pushy, daj, nemoj pisati to!« upravo mi je rekao, stari vrug hoće smuljati službenu kroniku! Ispričava ti se što je izgovorio sve ono o tebi, zahtijeva da zapišem i to.

»Jesi li pronašao išta za moju zbirku?« upitao je. »Nadao sam se da si bar to uspio. A ovo«, zaurloao je, mašući svjetiljkom iza mojih leđa, vrativši se ponovno u Komoru povijesti, gurnuvši me na zid i time nanijevši neprocjenjivu štetu drevnim remek-djelima, »ovo je nacrtao pijani majmun, jeP? I to bi trebala biti orgija?« Mislim daje time komentirao Peti stup. »Nemoj me nasmijavati – zašto bi mazio žirafu kad može imati ove dvije cure? Blaga Majko, jesu li to zidovi mokri? Bože, pa s njih curi! Sto si učinio s mojim novcem? Farbao podrum? Jesi ti lud?« Sad, što ako je netko Finnerana dopratio ovamo, ostao čekati vani i načuo te riječi! U najmanju ruku, takvom bi slušaocu to bilo iznimno zbunjujuće. Ipak, to je sve posve jednostavno – CCF je na onaj teži način učio kako se konzervira grobnica. Slikarije su, naravno, sjajne od celuloidnih sprejeva za konzervaciju kojima

sam ih prskao, a svježi i suvoremeni pripravci pod CCF-ovom svjetiljkom davali su dojam da su drevne slikarije naizgled vlažne – što je zgodan efekt, no lako vodi u pogrešne zaključke.

A CCF je, posve smeten onim što je mislio da je vidio, pružio ruku kako bi dodirnuo osjetljive, drevne slikarije na površini jednog stupa; tada sam mu, neizmjereno blago, odgurnuo ruku štapom, jedva sam ga dodirnuo, samo kako bih ga spriječio da dodirne površinu koja bi se, nakon 3500 godina isušivanja, raspala i na najmanji dodir, budući da, dok sam u svoje bilježnice prenosio veličanstvena umjetnička djela iz grobnice, nisam dobio priliku dovršiti znanstveno konzerviranje koje bi dopustilo da čak i slučajna toplina dodirne ova remek-djela, da ne govorimo o udarcima divovske šape - što me podsjeća: CCT i ja trebali bismo danas otići po još pripravaka za konzervaciju.

Morao sam nadoknaditi san, no to nije bilo moguće budući da me čekalo veliko spremanje – zidova, podova i još koječega – a i sam razgovor s tvojim ocem bio je pravi užitak, budući da sam se već neko vrijeme mučio bez ikakvog društva. Budući da je, svojom nespretnošću, uspio u manjoj mjeri oštetiti neke slikarije, dogovorili smo se kako ćemo prvo restaurirati njih, a nakon toga se pozabaviti konzervacijom. Žudi što prije razumjeti grobnicu i pomoći mi da dovršimo naš rad. Moram ga naučiti mnogo toga, ali se pokazao kao iznimno sposoban student arheologije. Nakon čišćenja konačno smo zaspali, jutros smo ustali kasno - on iscrp- " ljen putovanjem, ja svojim radom - još se i sad smijemo našem nezgrapnom, jučerašnjem susretu, i slavimo obnovljenu podršku (novčanu, moralnu i materijalnu) našoj slavnoj ekspediciji. I svakako smo naporno radili do duboko u noć. »Sjajno, mladiću, težak rad čini nam dobro!« uzviknuo je moj Gospodar blaga i poslao me s novcem do grada da nabavim hranu, vodu i provjerim poštu.

TELEGRAM. BOSTON, ZA RALPHA TRILIPUSHA, LUKSOR, 19.12.22, 9:02. SAZNALA OD JP-A DA TE TATA DOLAZI VIDJETI. MOŽDA JE LJUTIT. MOLIM TE, OPROSTI SVOJOJ MF.

Eto, na pošti me čekao tvoj jučerašnji telegram. Zabavno! O, draga moja, da si uranila samo nekoliko dana, sinoć me ne bi zateklo takvo iznenađenje. Bio sam u pravu - vjerovala si da će i dalje biti ljut.

No, možeš biti posve spokojna. On i ja vraćamo se u Boston čim okončamo ekspediciju, osim ako on ne poželi putovati sam, ili odluči, posve turistički, ostati u Egiptu. Možda upozna i neku gospu - a tu je i bezbroj mjesta koje želi vidjeti. Ne, naravno, on i ja moramo se vratiti zajedno - očekuješ nas obojicu, sada kad smo ovdje zajedno. I ti od mene tražiš oprostaj, draga moja.

**TELEGRAM. LUKSOR, ZA MARGARET FINNERAN, BOSTON, 20. PROSINCA 1922. 11:17
OTAC SIGURNO DOPUTOVAO. OBOJICA SMO DOBRO I ŠALJEMO TI SVU NAŠU LJUBAV. ZAPANJILO GA JE NAŠE OTKRIĆE, OSTAT ĆE MI POMAGATI NEKO VRIJEME. PORUČUJE TI DA NE BRINEŠ. TVOJ VOLJENI RALPH VOLI TE PREKO SVAKE MJERE.**

**TELEGRAM. LUKSOR, ZA MARGARET FINNERAN, BOSTON, 20. PROSINCA 1922. 11:2.1
PRONAŠAO TVOG RALPHA. SVE NEDOUMICE RAZRIJEŠENE. MOLIM TE, NE BRINI, ON JE SJAJAN MOMAK. OSTAT ĆU MALO RADITI NA ISKAPANJIMA POD NJEGOVIM SJAJNIM VODSTVOM. TVOJ OTAC, CCF.**

ZIDNI PANEL K, NASTAVAK: »IZDAJA ATUM-HADUA«

Zapis: »Izdao si me«, reče kralj Atum-hadu, spokojan unatoč gnjevu i boli, naposljetku se sučelivši s Gospodarom blaga u kraljevskoj palači. »Napustiše me svi kojima sam vjerovao. Odvratio si kraljicu protiv njezinoga gospodara i kralja, odvratio joj srce od pravičnosti. Oslabio si mi snagu i vojsku tako da ne možemo vojevati.« Kralj je oklijevao. Samilost, ljubav i krotka priroda obuzdavali su njegovu opravdanu nasilnost.

No, Gospodar blaga bjesni, otkriva stremljenja, žudnju za moći, zavist koju osjeća prema Atum-haduu. Plače od zlobe, miješa istinu i laž. Gospodar blaga otkrio se ne kao drugi kraljev otac, nego kao najveća izdajnička guja-ljutica u kolijevci nevinoga djeteta.

U svojem ludilu, Gospodar blaga zamahne šakama prema kralju, istragne goruću baklju sa zida i zamahne plamenom i dimom na zemaljsku Atumovu inkarnaciju. »Stani, ludo!« povika Atum-hadu, bježeći u sjene opustjele palače. Kralj ni dalje nije želio biti nasilan prema nekadašnjem prijatelju i savjetniku. »Ne shvaćaš kakvu štetu nanosiš. Nemaš pojma što je na kocki. Još ima vremena da se sve spasi«, dovikivao je kralj iz tame. Ali ga je Gospodar blaga tražio i napadao nalik ranjenom lavu, te Atum-hadu nije imao izbora, usprkos ranama iz rata s Hyksosima, usprkos gnijezdu kobri u utrobi iz koje je izlijetao vreli otvor.

Nije imao izbora. Najveći od sviju kraljeva podigao je ratni bat, Gospodar blaga zabio se u stup, a plamen njegove baklje ugasnuo je - kralj je jednom spustio svoje oružje na glavu svoga neprijatelja, no ne previše silovito pa je Gospodar blaga, veći i širi od kralja, zatečen zastao kad je vrela, crvena krv potekla iz njegove usaljene i ćelave sljepoočice. Kralj mu je čak i tada ponudio mir, no zločinac je ponovno napao kralja, te je Atum-hadu ponovno spustio svoj ratni bat, Gospodar blaga ispustio je baklju koju je Atum-hadu podigao i zatim udarcima zasuo zločinca, naizmjenice batom i bakljom – vrelina baklje palila je zlotvoru kožu, zatim bi se spuštao čekić i vrela se krv pjenila u plamenu,

udarci su padali jedan za drugim na sve mekšu izdaj-nikovu glavu, udarac za udarcem, po smrskanoj glavi, zatim po raširenim udovima i mokroj odjeći. Atum-hadu sjeo je na trbuh palome čovjeku, zaja-havši ga poput žene koja kao kokoš objahuje ljubavnika. Atum-hadu udarao je mnogo minuta sve dok ga nisu izdale ruke, i dok mu krv nije zalijepila kapke. Tada je Atum-hadu shvatio da je posve sam, i tada mu trbuh usključa u boli kakvu još nije poznao.

U tom je trenutku Atum-hadu spoznao da je stigao kraj vremena. Neće preživjeti ništa što je volio. Sve će se zaboraviti ili pogrešno shvatiti.

Istrčao je van, na osunčano dvorište palače, spazio krv na haljama, na čekiću, na baklji; tada je pao na zemlju, tukao po tlu i oplakivao strašan usud.

Ilustracija: Dugi tekst koji započinje na stropu ostavlja malo mjesta slika-rijama. Kopiranje i prijevod teksta odnijelo mi je najveći dio dana. Dodatno me usporilo objašnjavanje hijeroglifskog sustava i gramatike CCF-u, no napor je dostojno nagrađen budući da je počeo poimati dubinu našega otkrića.

Nakon toga smo Chester i ja počistili dio otpada iz grobnice. Ja sam radio na panelu 'K', i žurio restaurirati neke oštećene, umrljane ili zamučene slikarije i napise, žrtve Chesterovog sinoćnjeg bezumnog divljanja. Odšetao sam malo niz stazu, i sljedećih pola sata jalovo pokušavao isprazniti svoju bolnu utrobu - misli su mi lutale, bezbrojne su se zadaće borile za prvenstvo. Vratio se u grobnicu. Spalio neke stvari u prvoj komori, promatrao kako se dim kroz ulazna vrata izvija u večernje nebo. CCF-a jako zanima kako se sve to radilo. Od velike mi je pomoći. Prava očinska pojava. U posljednjih četrdeset osam sati spavao sam najviše pola sata. Uistinu, sad moram spavati jer tako izmučen zaboravljam i ostavljam nedovršenima poslove koji iziskuju trenutačnu

pozornost. CCF, jesam li zaboravio nešto? Ne, idi spavati. Dobro. Legao, zatim odmah ustao zato što sam čuo glasove iz prednje komore, no to nije niš ...

Četvrtak, 21. prosinca 1922.

Dnevnik: Čitatelju moj, otac moje zaručnice pristigao je u Egipat pomoći u istraživanjima ovog nalazišta, te sam mu jutros dodijelio jednostavne zadaće za koje vjerujem da ih može ispravno izvršiti u Atum-haduovoj grobnici, dok su mene poslovi odveli drugamo.

Otkrivam nove podatke na Carterovom nalazištu. Oni iz Metropolitana nisu lagali, uistinu su mu na raspolaganje stavili sve i svakoga tko mu je potreban. Milje zavoja, jute i pamuka kojima umata nalaze nakon što ih izvuče iz podzemlja. Automobil. Utapa se u pažnji i pomoći domaćih radnika, obožavatelja i prijatelja (iako se čovjek zapita, pomalo sućutno, kako se one lažne može razlikovati od onih iskrenih). Ponovno redovi turista, među njima čak i dragi Len i Sonia Nordquist - stoje u prvom redu, neugodno mi je to zapisati, guču i fotografiraju se uz velikog čovjeka. Carter se preko svake mjere upleo u mrežu uspjeha, no čovjek se nije promijenio. I dalje se drži uzvišeno, u svojoj karterovskoj maniri, oko sebe zrači onim osobitim, tajnim znanjem koje čovjeku zamagli oči kad se usudi izravno pogledati u njega. Arapski govori s lokalnim naglaskom, ni traga prasne akademske plijesni na njemu. Čak i na stranom jeziku ponaša se jednako. Kako se nosi s uspjehom! »Ti, tamo. Potrči i upitaj gospodina Lucasa ima li sve što mu treba«, naredi mi na arapskom, u trenutku kad glavom provirim u zapovjedni šator kako bih ga pozdravio. Poklonim se i učinim što traži - što mi drugo preostaje? Lucasa je lako pronaći. On je stručnjak za kemiju, posudila ga je egipatska vlada -no, to je još samo jedan znalac koji se klanja velikome vodi, podjarujući nezasitno ognjište Carterova ega. »Da, hvala, sve je spremno«, odvrati Lucas nakon što sam ga pronašao kako

postavlja laboratorije nekoliko stotina metara dalje, u grobnici 15. - ispražnjenoj kako bi se ugodilo našem kralju Howardu. A tamo, još više svega – parafin, pripravci za konzervaciju u označenim i obrojčanim crvenim limenkama, ljepila, otapala, beskrajni nizovi na slogove rastavljenih naziva kemikalija, nerazumljivih u beskonačnosti spojeva, lubanje na naljepnicama, kao da je Lucas neki čarobnjak ili Nadzornik tajni, vosak, sve pretjerano, sve zastrašujuće pretjerano posvuda – redovi i redovi najjednostavnijih proizvoda, alatke, sve u duplikatu, sve označeno, identični zamjenski komadi leže posvuda - prava bljuvotina pohlepe, kao da ga je, netom nakon što je zatvorio oči i zamislio želju, poslužio neki pokorni div. »Mali, pazi da se time ne poprskáš po koži«, dovikne Lucas na jadnom arapskom, pružajući mi bočice koje bih trebao odnijeti gospodaru. Čak i Carterovi posilni u sebi, znaš, nose tu unutarnju spoznaju da ga se ne smije smetati molbama da podijeli svoje znanje, budući da oni nikad ne bi mogli shvatiti njegovu složenost. Što prije prestane razmišljati o tebi, to bolje, to prije će se vratiti u one visine gdje mu se misli roje u uzorcima koje ti nećeš pojmiti nikad.

Petak, 22. prosinca 1922.

Spavao na hrptu, pod vedrim nebom, CCF-u prepustio ležaj. Draže mi je osigurati mu bar nekakvu privatnost. Prostor je premalen da bi ga se dijelilo.

Carter je danas otvorio svoju prokletu rupctinu predstavnicima tiska - ne znam zašto to sebi činim; taj prizor turista koji bulje, sve to blejanje zbog nekog nevažnog kralja. Trebao bih jednostavno otići, no sve to djeluje na mene poput smrtonosne sirenine pjesme – ponovno sam otišao pogledati Carterovu grobnicu, prateći sarkastičnog američkog novinara koji me nazivao

Muhamedom. Stvarno pregrozno: Tut je jednako pretjeran kao i njegov kicoški petolizac. Videći ponovno Nordquistove koji su se vratili po još jednu turu tog zašeceranog pretjerivanja, iz pristojnosti djelujući zadivljeno, nisam se mogao prisiliti da razgovaram s njima - a ta soba, to skladište u grobu tog malog grabežljivca, sve je to izopačena izložba, beskonačna hrpa, te halje od leopardovih koža, odjeća natrpana zlatnim šljokicama, kipovi, sandale od trske i papirusa, kauč s izrezbarenim podnožjem, bumeranži, posude za jelo izrezbarene nalik svezanim patkama, bočice za mirise, toaletni stolići, bezbrojne kutije nikad korištenog donjeg rublja, svijećnjaci u obliku malenih, čovjekolikih ankhova, ovo urešeno, ono jajoliko, sve u obliku lotosa, zlatno tko zna što, mlatovi, kuke, žezla, na namještaju kralj u lavljem liku gazi svoje neprijatelje, vozi se u kočiji s vlastitim precima, tisuće perli na jednoj nisci od kojih bi samo jedna opravdala sve Carterove godine, Carnarvonov novac a da se i ne spominje onaj stameni Finneran. Sve to zbog tog nikogovića, od svega toga mi je doslovno mučno, sva ta grozna zbrka, dovoljna je da se čovjek osjeti posve zdrobljen, kao da je uopće moguće zamisliti sve to blago i namještaj nabacano povrh vlastitih mrtvačkih povoja, sve zdrobljeno poput glinene kuglice pod kotačima te doboga neukusne ratne kočije, ma fuj. Američki novinar posve se slagao.

Subota, 23. prosinca 1922.

Carter je uistinu megaloman. CCF i ja posve se slažemo. A, ne, neće se on u potpunosti zadovoljiti sve dok mu se ne dive svi i svi ne rade za njega, a on iz svega stvara dramu. Može se samo zamisliti moje iznenađenje kad sam, silazeći jutros s litice, ugledao pozornika kako jaše prema mojoj grobnici. Gospodin Carter poslao ga je da se uvjeri 'kako je ovdje sve u redu'. Ma, hvala

lijepo, kao da mi treba Carter da svoju grobnicu držim u redu. »Gospodin Carter hvatao je neke lopove i želi znati jeste li i vi oštećeni?« Naravno da jesam! Carter zahvaljujući vlastitoj nespretnosti izgubi nešto od svoga nezgrapnoga inventara, i tada se poziva policija pod pretpostavkom da neki vješti pljačkaš također ugrožava i sve druge racionalne arheologe u Egiptu. Nasmijao sam se i mahnuo mu neka ide, ali mi je želio ispričati o provalniku u Carterovom domu, o tome kako mu nedostaje hrpa svega, o mrljama na Carterovim plahtama. »Gospodine, ovdje je sve u redu?« Zaboga-miloga, naravno da je sve u redu, sunčica. »Mogu li malo zaviriti u vase iskopine? I ja sam i sam pomalo arheolog-amater.« Sve što mogu jest pokušati spriječiti tog idiota da mi svojim divovskim koracima ne zatrpa ulaz. »Gospodine, jeste li ranjeni? Želite li mi reći nešto?« i zatim još glupih pitanja egipatskog redarstvenog novaka, zapravo Carterovog uhode. Naposljetku sam se riješio suparnikovog agenta. Zatim CCF i ja raspravljamo koju ćemo zadaću, između njih milijardu, riješiti sljedeću - mnogo posla na stabilizaciji unutrašnjosti grobnice, izradi ispravnog tlocrta i skica predmeta, nanošenja sredstava za konzervaciju na neobrađene slike, okončanje transkripcije natpisa. CCF pruža neprocjenjivu pomoć.

U Aleksandriji sam se iskrcao uvečer 24. U Kairo sam stigao na Božić, koji se u Egiptu jedva primjećuje. Radio sam brzo: naš čovjek je uistinu odsjeo u hotelu Tri sfingi', odjavio se 26. listopada, i rezervirao apartman do povratka. Dakle, izvješća koja je slao u Boston bar su do toga dana bila točna. Recepcionar je također rekao kako je i Finneran također bio odsjeo u istom hotelu, i tamo prespavao devet dana prije mene. Ja sam, sa svoje strane, božićnu noć 25. proveo u krčmi. I nisam naišao na magarca koji govori.

Nedjelja, 24. prosinca 1922.

Rad. Utroba u jadnom stanju. Gramofon ne pomaže. Rad je naporan. Tjera me na razmišljanje o besmrtnosti. Pretpostavljam kako je prosječnome čovjeku egipatska ideja besmrtnosti vrhunski besmisleno praznovjerje. No ne samo zato što se promijenilo naše poimanje vječnoga života - bili kršćani ili ne. Iako se slažemo s našim nilskim precima kako je besmrtnost i dalje čovjekovo najveće postignuće (važnije od ljubavi, ili neke mlake slave vrline, neizmjereno zahtjevnije od prijateljstva), nismo toliko ludi da pomišljamo kako se naša *tijela* prenose u neki zagrobni život. Koristimo se drugim rječnikom — *spasenje duše, vječna slava*. Zvali mi to kako nam drago, no ako nečije ime zvoniti i nakon što su imena manjih od njega i njegovih mučitelja već odavno zamukla, tomu se možemo nadati svi. (I ako se, što je najljepše od svega, to dogodi prije konca našeg tjelesnog života, kako bi nam bilo moguće osjetiti onaj posljednji dašak s kojim nestaju njihova imena dok još di-šu i znaju — *znaju*, dragi moj tor Brcuggcnc - znaju kako će u trenutku kad netko otkrije i u zemlju zakopa njihova pljesniva trupla, već tada biti bezimena kosa i koža, na svojem veselom putu da postanu bezimeni ugljeni pepeo, dok se ostali preobražavaju u zvijezde i sunca.) Ne znam nikoga tko ne stremi takvoj trajnosti — čak i kad tvrde da im to nije važno. Svijet je prepun trijumfalnih lukova, ovih i onih juniora, blebetavih umjetnika koji strepe hoće li njihova djela potrajati, pjesnika koji se ubijaju kako bi osigurali vlastitu slavu, posljednjih volja i oporuka kojima se pokušava nadzirati nasljednike, imena koje se svake godine čita u crkvama i sinagogama, kićenih nadgrobničkih spomenika i izjava ljubavi na smrtnoj postelji, zavjeta i potpisanih donacija, novca ostavljenoga političkim strankama i milosrdnim udrugama. Svi smo mi dobrim dijelom Egipćani - o tomu nema zбора.

Nisam ja idiot. Kad mi kucne čas, znam da ću biti *mrtav*. Neću drndati po nekakvom krilatom, žičanom glazbalu, niti ću (što sam planirao kao dječak) uživati u uzavrelim, putenim radostima palmama obrubljenoga, od Anu-bisa čuvanoga i od Iziđe održavanoga egipatskog zagroblja. Govorim o nečemu lakšem, nježnijem, intelektualno i duhovno daleko neopipljivijem i neis-crpnijem. Besmrtnost, za nas, iako bestjelesna, neće biti i nesvjesna – u trenutku izdisaja tijela, tu je svijest da će naše ime opstati. CCF se slaže.

Ponedjeljak, 25. prosinca 1922.

Dnevnik: Želudac se buni kao da sam progutao nabrušene noževe, ali CCF i ja nastavljamo raditi sve do kasnog poslijepodneva. Nakon toga čistimo otpad, praznimo posude, spaljujemo ponešto od svega.

Za Margaret: Upravo sam imao posjet. Prošlo je podosta vremena otkako sam razgovarao s nekim. Mislim, osim tvoga brbljavoga oca.

Prišla mi je, ta draga stara cura. Baš sam ispraznio posude. Uхватила me prilično umornoga, gotovo na kraju snaga, kako sjedim pred grobnicom i masiram bolno bedro.

»Dragi dječaće, rekli su mi da ću te pronaći ovdje.«

Isprva sam pomislio da mi se privida - posve neočekivano banuo je netko koga sam uistinu priželjkivao vidjeti. Bila je i predobra prema meni na brodu. Zaštitila je oči od svjetla i uspela se tih nekoliko posljednjih stuba, podigavši svoju staromodnu suknju kako bi se, iznenađujućom lakoćom, uzverala uz stijenu.

»Dragi Ralphe, izgledaš loše. Što ti se dogodilo ovdje?«

»Ništa. Tragao sam. Posao je naporan. Otkrio sam nešto nesvakidašnje.«

Sjela je pored mene na stijenu, došla do daha, uzela me za ruku. Da je ona bila ti, uzeo bih je u naručje. »Jadni dječake, pogledaj se. Strašno si smršavio.«

»Sonia, radije ti pričaj o sebi. Što si sve vidjela na tom putovanju života? Ramzesove grobnice? Onaj tamo cirkus dolje kod Čartera?«

»No, no, malo smo ljubomorni. Nema potrebe, vjeruj mi. Ja to i prejasno vidim. Nije važno.«

»Što nije važno?«

»Sve to. Od ove sam zemlje vidjela i više nego što trebam. Ovdje je sve hladno i tegobno.« A tada je ona zaplakala u mojem naručju, drhtala je. Zatim se, jednako brzo, kao da je dosta, uspravila i otrla lice. »Znaš, prije dva dana ostala sam bez Lena. Ovdje to ide tako brzo.« Zagledala se prema zapadu, prema brežuljcima koji su se pretapali u otvorenu pustinju. »Ljudi ovdje djeluju tako privremeno - uz sav taj prostor i povijest. Sutra ga vodim kući. A ti izgledaš onako kako se ja osjećam. Znaš, bio si mu drag. Jako, jako. Tako je rekao još one prve večeri na brodu. Nadam se da te duhovi nisu uputili u pogrešnom pravcu. Znaš, njih ne smiješ uzimati previše ozbiljno. I oni se znaju zabavljati. Jednom su bili ljudi, a umiranje ne opamećuje, bar ja tako mislim. Niti opoštenjuje. Niti je zanimljivo, sad kad se sjetim svih dosadnih razgovora koje smo Len i ja vodili s njima. Gotova sam s duhovima.«

»Jadni Len. Jadna Sonia.«

»Znaš, možeš poći sa mnom. Pomoć bi mi dobro došla. Čeka me toliko posla. Djeca mi žive predaleko i prezaposlena su.« Pomoć? »Da Lena prebacim doma. Mogao bi posjetiti naš dom i naš ljetnikovac na jezeru. Tamo je stvarno mirno. U zimi, znaš, padne toliko snijega da ga se lopatom mora čistiti. To je radio Len, a sad djecu ne mogu moliti za pomoć. O, dragi Ralphe, dođi i spasi

me od svega toga. Uredit ćemo te kod mene u hotelu, nabavit ti neku odjeću, liječnik će ti pregledati nogu, a onda ćeš spasiti ovu staricu koja te neizmjereno treba.«

Margaret. Prije samo nekoliko dana bio bih otišao, prije samo nekoliko dana. I tada bih ti telegrafirao da nam se pridružiš. Ti i ja skrbimo se za nju u njezinoj oronuloj kući, ljetujemo na jezeru, uređujemo vrt. Novovjenčani kućepazitelji u vrtnoj kućici, odlaze na tržnicu, kuhaju. Popravljaju sve. I mnogo vremena za čitanje, tenis, jedrenje s tobom. Odgovaralo bi nam savršeno.

»Sonia, preblizu sam kraju, svome otkriću. Tako strašno blizu.«

»Naravno, naravno, dragi dječaće.«

»Možda bih ti se mogao pridružiti kasnije, kad zgotovim ovdje.«

»To bi bilo sjajno. Bilo bi mi stvarno drago. No, ako se nećeš predomisliti i poći odmah, upravo sada, poći sa mnom ...«

Krenula je niz kamenitu stazu. Sjedio sam pred vratima svoje grobnice, previše iscrpljen da bih mogao stajati. Okrenula se i mahnula silazeći zavojitom stazom. Kad su je sakrile visoke hridi, mogao sam zamisliti kako razmišlja je li me vidjela posljednji put - ali tada bi došla do zavoja i ponovno se pojavila, manja, iznenadivši se što me još vidi i zatim bi ponovno mahnula. Zaustavila se još samo jednom, jako mala, mahnula bijelim rupčićem - bila je sićušna pojava poda mnom. Čistiti snijeg.

Utorak, 26. prosinca 1922.

CCF i ja provodimo dan čisteći, analizirajući osmu komoru, pregledavajući natpise i slikarije na zidovima. Mjerimo namještaj *et cetera*.

Srijeda, 27. prosinca 1922.

Carter je danas na svjetlo dana počeo iznositi sve što je dotad samo šačica odabranih vidjela pod zemljom - sad iznosi sve pred svjetinu koja čeka, pred kamere, posve neukusno - kao da je postao kraljević smrti. Nosila, zavoji - vizija Velikog rata. Prema obliku umotane pojave koju podižu na Carterovu zapovijed pretpostavljam kako je riječ o kipu kopljonoše kojeg sam vidio dolje, no posve zamotanoga, kao da su pluća drevnoga vojnika nabrekla od iperita, dok su mu iz očiju curile smeđe, pjeskovite suze. Posve pretjerano -trojica muškaraca iznose sićušne kutije i odlaze u Lucasovu pećinu gdje će se svaka od dragulja blistava papuča poprskati, polijepiti i restaurirati, u toj golemoj tvornici antikviteta, spomeniku ispraznosti samo jednog čovjeka, tom skrnavljenju posljednjih nada u pokoj tog jadnog kralja-dječaka.

Drugog smo dana pošli brodom prema jugu; u Luksoru smo pristali 27. Macy, da ne zaboravim, slobodno dodajte bilo kakve detalje za koje mislite da bi mogli pomoći - vruće vrijeme, deve, domoroce - sve što vam padne na pamet. Sam nemam osjećaj za to, a mislim da takve stvari privlače određen krug čitatelja, dok se filmaši doslovno jagme za time.

Dakle, 27. sam pošao do kuće u predgrađu čiju je adresu Trilipush ostavio u kairskom hotelu kako bi mu tamo slali poštu. Umjesto njega, najam su dijelila dva američka novinara – bio im je to stožer otkuda su slali izvješća s iskapanja grobnice kralja Tuta. Unajmili su je 10. prosinca. Jesu li ikad čuli za arheologa imenom Trilipush? Jedan od njih sarkastično se nasmijao: »Omiljen tip«. Prošli tjedan naišao je gospodin koji ih je pitao to isto. I što su mu rekli? »Rekli smo mu da će ga,

ako je arheolog, Howard Carter zacijelo poznavati, ali, gazda, mi za vašeg momka nismo nikad čuli.« Objasnili su mi kako doći do Carterova nalazišta i bili presretni kad sam im ponudio nešto novca - ako načuju išta o Trilipushu ili Finneranu odmah će mi to dojaviti u moj hotel u Luksoru. »Još kako šefe, očemo, očemo, očemo!«

Zatim sam se uputio do tog velikog cirkusa - gomila radnika i turista bila je zaštitni znak iskapanja grobnice kralja Tutankhamuna. Macy, jedna od najvećih prednosti mojeg posla jest što sam imao neizmjernu sreću upoznati uistinu cijelu lepezu zadivljujućih primjeraka ljudskoga roda. Kad sam ga upoznao, Howardu Čarteru bilo je otprilike pedeset godina i uistinu me zadivio. Zna li išta o njemu? Nije bio kicoš, nije se rodio u obilju niti s povlasticama poput Trilipusha ili Marlowea, čak nije bio ni bogat. Carter je bio lovočuvarov unuk koji je radio vrijedno, učio marljivo, naučio sve što mu je bilo potrebno da postane najbolji u svojem poslu, te je svojom inteligencijom, upornošću i uz malo sreće dopro do ovog velikog otkrića o kojemu zna cijeli svijet - posve opravdano. Iskreno govoreći, sve te barbaroge, mumije, slupano pokućstvo, ogrlice i bog zna što sve ne, pretjerano me ne zanima — ono malo što mi je Carter pokazao tog dana bili su lijepi komadi, no i to je bilo dosta. Ustvari, zanimao me sam Carter. Bio mi je blizak, sam je postigao sve - poštenjačina. Bio je i Englez, ali ne od onih koji čovjeku opraštaju što nije jedan od njihovih. Primijetio sam da ga njegovi Arapi stvarno poštuju. A da i ne spominjem gomile novinara, fotografa, turista, potencijalnih pomoćnika i obožavatelja koji ga, moram priznati, nisu nimalo ometali. Dok sam postavljao pitanja o njegovom radu i Trilipushu, nisam mogao ne pomisliti: evo, ovo je siromah koji je ostao dobar, nije se pretvorio u nekog ušminkanog zločinca, i stvarno je šteta što će skandal koji će provaliti u blizini odvući pozornost svijeta s njegovog rada i skrenuti je na moju istragu.

Dakle, Carter je stvarno nekoliko puta susreo Trilipusha koji je stvarno bjesomučno radio na nekom istraživanju - s nikakvim novcem, s druge strane onih litica, rekao mi je Carter pokazujući prema čudovišno visokom zidu te paklene doline. Dakle, još se jedan dio Trilipusheve priče pokazao istinitim. I, kako je rekao Carter, prije oko tjedan dana još je neki tip, Amerikanac, tražio Trilipusha - Carter ga je naputio kamo treba ići, te je otišao s jednim njegovim čovjekom koji mu je pokazao put. Kad je sam Carter posljednji put vidio Trilipusha? I isti dan, prije tjedan dana. Tog jutra je, sa svojom poštom koju mu je donio jedan od njegovih momaka, posve slučajno dobio i pismo naslovljeno na Trilipusha – budući da je bio znatiželjan vidjeti što je to Trilipush otkrio, Carter je osobno odnio pismo u Deir el Ba-hari. I? Trilipush je bio prljav, šepao zbog rane na nozi, činilo se da je bolestan, ali svakako 'divljački uzbuđen zbog svojega otkrića'. Nije dopustio Carteru da zaviri unutra, i tu je priči kraj. Carter se vratio u svoj logor da bi ga tamo, nekoliko sati kasnije, pronašao taj Amerikanac, gospodin Finneran, koji se raspitivao o Trilipushu. »Počeo sam se osjećati kao njegov tajnik, a stvarno sam ovdje prilično okupiran svojim poslom.«

Shvatio sam da je razgovoru došao kraj, zahvalio se, rukovao s tim velikim čovjekom i iskreno mu zahvalio na njegovom vremenu - i ispričao se na smetnji. Uputio sam se u grad pronaći vodiča koji će mi pomoći da pronađem Trilipushevo nalazište.

Dakle, Macy, što smo pomislili *u tom trenutku*. Sad priznajem, bio sam u krivu što sam priznao i tada: Trilipush je bio toliko blizu otkriću, i to još prije tjedan dana, da čak ni Carteru nije dopustio da razgleda nalazište. Toga istoga dana ga je Finneran zasigurno pronašao – kasnio sam za njima točno jedan tjedan i djelomično očajavao budući da nisam znao gdje je bilo tko od njih odsjeo. Naravno, nisam povjerovao u O'Tooleovu pretpostavku kako je Finneran otputovao u Egipat kako bi ubio Trilipusha i ukrao zlato - iako se nikad sa sigurnošću ne može znati što su u stanju činiti

ljudi pod pritiskom. Vjerojatnije su se dok im je sve to blago sjalo pred nosovima odlučili pomiriti, zakopati sjekire, Finneran je bio presretan što može zaboraviti sve što sam mu, toliko strpljivo, pomogao da uvidi - sad su ubojica i njegov serijski naivan budući zet tjedan dana u prednosti preda mnom, na putu za Boston, gdje će Finneran egipatskim zlatom isplatiti dugove, a Trilipush, ovjenčan slavom i blagom, uzeti Margaret za ženu, iako će to biti jadan brak kojim će se okoristiti kako bi njime prikrio svoja neprirodna nagnuća. Vjerojatno će mu, zbog značaja samoga otkrića, vratiti katedru na Harvardu. Vjerojatno smo se mimoišli i sad ću morati otploviti natrag ne bih li još jednom uznemirio obiteljsko blaženstvo postavljajući neugodna pitanja povezana s onim jadnim mrtvacima, Caldwell-Daviesom i Marloweom. Macy, nisam se veselio toj mogućnosti. Ne marim mnogo za Boston i nisam se želio vraćati. Već sam i previše vremena protratio ploveći preko Atlantika i priznajem kako sam tamo bio spreman odustati i zaključiti slučaj, da sam saznao da su njih dvojica već na putu za Boston, na kojem Trilipush učvršćuje svoje laži. Dao bih sve od sebe da sam mogao istragu zadržati u blizini poprišta ubojstava.

Morao sam izdržati još jednu noć kako bih došao do pravih odgovora, a sljedećeg su mi se jutro strahovi umnožili, u trenutku kad sam konačno uspio unajmiti jednog tamošnjeg dječaka i dva magarca. Klatili smo se preko kamenja, prošli pored još jednog nalazišta koje je vodio neki Amerikanac, pored divovskog hrama uklesanog u liticu, pored jalove, smeđe dosade, prilično slične nekim, pustijim dijelovima

Australije. Nakon dulje tišine, bez nekog, meni vidljivog razloga, dječak je stao i rekao: »Ovdje.« »Ovdje? Jesi li siguran?« Taj se dio kozje staze uz liticu nije nimalo razlikovao ni od čega što smo vidjeli u proteklih sat vremena. Nalazili smo se na kosini usred malenih uzvisina, za sobom ostavili sve živo; pitao sam se namjerava li me taj egipatski dječak možda zaskočiti? »Ovdje?«

upitao sam ponovno, a dječak je samo slegnuo ramenima. Svezao sam magarca, malo prošetao okolinom ne nalazeći ništa zanimljivo, ni najmanjeg znaka života. »Kako znaš da nije još dalje?« upitao sam. Dječak nije popuštao, poznao je brda, i to je mjesto za koje sam mu rekao da mi je rekao Carter. Čekao je. Tragao sam, po toj vrelini, cijela dva sata, hodao gore-do-lje, ne naleći ništa i nikoga. Nikakvog sjajnog zlata, odbjeglog Finnerana, izdajničkog Trilipusha, Caldwellovo truplo, ubijenog Marlowea.

Ne lažem, zabrinuo sam se. Nisam imao nikakvu drugu Trilipushevnu adresu, a sad mi se činilo da je prošli tjedan prekinuo iskapanja i zameo tragove. Ipak, ostala mi je pošta. Svi ti Margaretini telegrami i pisma pristigli su nekamo. Vratio sam se u grad i pošao od pošte do pošte, dijelio O'Tooleov novac sve dok nisam čuo ono što sam želio: »Da, gospodin Trilipush dolazi ovamo prilično redovno kako bi provjerio *poste restante*, odavde šalje telegrame ... zadnji put smo ga vidjeli ovdje prije neka dva sata ...« tada sam, lud od radosti, Egipćaninu iza šaltera dao novac samo da jezik drži za zubima, da mom dječaku, koji čeka iza ugla, dojavu kad se Trilipush sljedeći put ukaže tamo - nakon toga čeka ga još novaca.

Tamo samo ostavio svog malog pomoćnika (jednoga iz osmeročlane ekipe koju sam tog popodneva odbrao zbog njihove diskrecije, poučivši ih temeljima tajnog nadzora i računao na njih zbog poznavanja ulica i sposobnosti da se utope u masi). Dječaka sam sakrio u pošti i čekao miša, dana 28. prosinca, kasno popodne. Zatim sam otišao do brodarske agencije i načinio nove troškove - koje ću naplatiti od slučaja Davies, slučaja O'Toole i slučaja Marlowe - svih njih po redu: no tamo nitko nije rezervirao karte na imena Trilipush ili Finneran, nitko pod tim imenima nije putovao na sjever, do Kaira, toga dana. Ostavio sam svoje ime i nešto novca - ako bilo tko rezervira išta na ta imena, molim vas javite mi u moj hotel. Posjetio sam sve hotele u Luksoru koje

sam mogao pronaći - nigdje ni Trilipusha ni Finnerana. Rasipao sam za sobom novac svojih klijenata - ako se itko prijavi pod tim imenima, neka mi se to odmah dojavu u moj hotel. Posla preko glave, ali rezultati su izostali. Trilipush i Finneran nisu otputovali, no nisu bili u gradu - to je bilo posve jasno. »Strpljenja, Macy«, umirivao sam. »Sad nam je potrebnije više nego ikada.« Postavio sam sve klopke koje su mi bile na raspolaganju. Nastavio sam ophodnju: vila, nalazište, pošta - provjeravao sam svoje lokalne agente. 28. 29. (pošta zatvorena). 30.

Četvrtak, 28. prosinca 1922.

Jutros smo CCF i ja izašli van nadisati se zraka - tada sam, dvjestotinjak jarda niz stazu, spazio nekog muškarca. Promatrao sam ga satima, skriven iza stijena. Narančaste kose - vidio sam to čak i s takve udaljenosti - u pratnji nekog tamošnjeg malog ljenjivca. Hodao je, sjedio, hodao, sjedio. Poznaješ li ga, CCF? »O, još kako dobro, Ralphe, mali moj, jako dobro. On žudi da zabija nos u tuda posla, uništava, zbunjuje. On proždire sve što grade drugi. On je lešinar života i hrani se otpacima.«

Kucnuo je čas da požurimo s radovima. CCF me poslao do grada po hranu i na poštu. M., od tebe ni riječi. Draga, nema potrebe hiniti dalje. Naš je 'raskid' posve zaboravljen.

Proveo popodne čisteći i analizirajući osmu i devetu komoru; kopiram ilustracije i tekstove.

Petak, 29. prosinca 1922.

U svakom znanstvenom naporu postoji živi određen postotak nagađanja, dok se pročišćenje ideja dostiže samo fizičkim činom pisanja. Po definiciji, prva je verzija istovremeno i netočna i

neophodna. Pisaljka služi kako bi se njome probijalo kroz nemogućnosti. Sad mogu odbaciti velik dio onoga što je nastalo prije i tekst pripremati pomoću daleko ispravnije analize.

U tu svrhu, CCF i ja mjerimo devetu komoru, shvaćamo predmete u međusobnim odnosima. Brzo moram prepisati posljednje prijevode s panela 'L' Komore povijesti, kao i sa zidova osme i devete komore.

Najviše zadivljuje otkriće cjelovitog primjerka *Atum-haduovih svjetova-nja*. Sate i sate provodim čitajući ih.

Također shvaćam kako sam pogrešno protumačio 12. stup - na njemu nije prikazan saveznik koji nosi mrtvog Atum-hadua; na njemu Atum-hadu nosi mrtvog Gospodara blaga. Na to me upozorio CCF. Njegov sjajan uvid.

ZIDNI PANEL L: POSLJEDNJI SATI EGIPTA

Atum-hadu posve je napušten. Otišao je iz Tebe, prešao životodajni Nil i hodao. Sam, nosi svoja dobra, svoja *Svjetovanja*, boju, trščane pisaljke, kistove, mačku. I Gospodara blaga.

Subota, 30. prosinca 1922.

Dnevnik: CCF i ja raspravljamo o sljedećim koracima – odlučili smo. Vratit ćemo se na ovo slavno mjesto, ali kasnije. Sad je vrijeme da pođemo kući, prikupimo snage, novac, povratimo zdravlje, podnesemo nove zahtjeve vlastima *et cetera*.

U dnevnik moram unijeti još nekoliko zabilješki prije nego se CCF i ja u ponedjeljak zaputimo kući. Sve jasno, najjednostavnije moguće: bilješke ću poslati zaručnici kako bih time zajamčio njihovo sigurno objavljivanje ako se CCF-u ili meni dogodi išta na dugom putu do Bostona.

Hirovite sile prirode na brodu strašan su rizik za pisane dokumente moga veličanstvenog djela. Finneran i ja brodom ćemo otputovati do Kaira, prenoćiti u hotelu 'Pri sfingi' (gdje će CCF smijući se podmiriti sve moje dugove koji se vuku još od listopada), zatim vlakom do Aleksandrije i tamo se ukrcati na *Cristofora Co-lomba* kojim ćemo u svojoj udobnosti otploviti kući. Vjenčat ću se s Margaret. CCF ponovno stopostotno podržava ideju - i pomoći će mi da je izliječim od svih njezinih patnji. Imat ćemo djecu. Bit ćemo sretni. Zatim ću se vratiti u Egipat kako bih proveo daleko potpunije istraživanje svog velikog ovdašnjeg otkrića. Moje će se djelo proučavati zauvijek. *Žudnja i varke u drevnom Egiptu – cjelovita Svjetovanja kralja Atum-hadua* (2. revidirano i upotpunjeno izdanje, Yale University Press, 1923.). Ralph M. Trilipush: *Otkriće Atum-haduove grobnice* (Yale University Press, 1923.)

Finneran osigurava gotovinu potrebnu da riješimo posljednje pojedinosti u Luksoru – njemu je draže ostati u blizini grobnice. »Mjesto je previše lijepo da bih otišao tek tako«, kaže, drijemajući na ležaju u osmoj komori. Otišao u grad da rezerviram karte za razne brodove, kao i da potvrdim hotelske rezervacije.

No, onaj riđokosi ponovno se mota u blizini; CCF i ja promatramo ga kako gubi zanimanje, ponovno dvjestotinjak jarda niz stazu od nas. Uistinu neobičan tragač - neučinkovit, besciljan, ali i takav mi ugrožava posao. Nije nimalo povezan i sa čim iole važnijim, no djeluje odlučan stati mi na put. Naposljetku je otišao. CCF me šalje da riješim naše poslove.

Macy, naše strpljenje konačno je nagrađeno u popodnevnim satima 30. Vratio sam se preko rijeke u hotel nakon bezuspješnog traganja za Trilipushevim nalazištem. Nakon toga se, odjednom, Trilipush, iz nevidljivoga pretvara u sveprisutnoga. Zvali su me iz riječne plovidbe - rezervacije na imena Trilipush i Finneran, na brodu za Kairo, za ponedjeljak 1. siječnja. Iz Kaira stiže telegram: iz

hotela 'Pri sfingi' javljaju da gospodu F. i T. očekuju u večernjim satima, 2. siječnja. Zatim kucanje na vratima; jedan od mojih malih luksorskih lopova stoji i pruža dlan. »*Bak-šiiiš*«, kaže, što je valjda lokalni pozdrav. »*Bak-šiiiš*«, otpozdravim. »Novosti?« Dlan ostaje ispružen. Naravno - čim mu dlan dovoljno opteretim novcem, sustav poluga otvara mu usta: Trilipush je prije sat vremena bio na pošti, nije primio ništa, nije poslao ništa, i sjedi trideset stopa od moga hotela!

Sjurio sam se za dječakom niza stube, van, na zasljepljujuće sunce. Prešao sam ulicu i sakrio se iza palme. Srce mi je udaralo kao ludo. Za koji ću trenutak konačno upoznati tog đavla koji je ubio mladoga Australca i engleskog časnika, tu svinju koja je slomila srce toj čudesnoj djevojci, vašoj teti. Prisjetio sam se njegove slike koju mi je pokazivala — one na kojoj je Marlowea obujmio preko ramena. Trilipush je izgledao posve obično, kose boje pijeska, no s nekim pohlepnim i nemoralnim izrazom oko usana i očiju. Gledao sam u smjeru kamo mi je pokazivao dječak, no nisam vidio Trilipusha. »Tamo je, on je tamo.« Dječak je ponovno pokazao bradatog muškarca u domorodačkoj odjeći, koji je sjedio za kavanskim stolom u sjeni, zagledavši se u piće. »Jesi li siguran?« »Siguran, siguran. Rekao je čovjek s pošte. Slijedio sam ga ovdje. On naručio piće, ja išao kod tebe.«

Eto, Macy, nakon toliko vremena, nakon tolikih tisuća milja diljem svijeta, našli smo se ovdje, istražujući godinama stare događaje, loveći snove i more tolikih naših klijenata - nisam ni sam bio posve siguran je li taj čovjek upravo onaj za kojim tragam, je li to čovjek, čiji će zločini postati slavnima samo tri desetljeća kasnije -zahvaljujući vama i meni, danas.

»Gospodin Trilipush, ili se varam?« Stao sam pred njega, sa suncem za leđima -iskušan i pravi način da se zbuni osumnjičenika.

Podigao je glavu. »A, uporni gospodin Ferrell. Imam posla. Za piće mi ostaje samo nekoliko minuta. Ako baš morate, pridružite mi se, ali budimo kratki.« Macy, priznajem, takav me način zaprepastio. Nikad ne treba poricati zločinačku genijalnost - u protivnom detektiva često porazi vlastita oholost, znate. A on je bio stvarno pametan - prepoznao me je, posvemašnjeg neznanca, istoga trenutka. Bog zna kako - i nije djelovao ni najmanje iznenađen što stojim pred njim usred Egipta, niti što sam ga uspio prepoznati unatoč svemu.

Jer je uistinu izgledao stravično. Ma kakav nekoć bio - u proljeće njihove preljubničke afere, kad je udvarao Margaret prodajući joj maglu - ona zasigurno nikad ne bi poželjela nekog tako prljavog. Bio je odjeven u poderanu, umrljanu halju, poprskanu krvlju, noga mu je nestala pod hrpom skorenih i požutjelih zavoja. Brada i kosa bile su mu raščupane, lice mu je bilo neravnomjerno potamnijelo, posvuda prekriveno prašinom, jedno oko pocrnjelo i nateklo, čelo i brada ozlijeđeni i prilično gadno izgrebani. Zamalo sam se sažalio nad njim, no kad sam se prisjetio onog prljavog doma u kojem je odrastao mali Australac koji je toliko obećavao - onaj isti dječak kojeg je ubila ova tetkica koja sjedi preda mnom. Sažaljenje je nestalo.

Macy, zaboga, taj je stvarno smrdio. Smrdio je na trulež, na grobove, vlastitu pr-ljavštinu – ne znam. Vjerojatno je smrdila ta njegova jeziva, neobuvena noga. Kad je, na kraju razgovora, ustao i odšepao, izgledao je poput jednonogog čovjeka. No, unatoč svemu ovome užasu koji je, a to je najluđe od svega, zasigurno morao ukloniti i posljednji tračak sućuti koju sam možda mogao osjećati prema njemu, i dalje je govorio kao da je potpuno nesvjestan vlastitoga izgleda, s posvemašnjom nehaj-nošću, i suludom, neopravdanom snobovštinom engleskih viših klasa, urođenim gađenjem prema stvarnim ljudima, svim onim naraštajima već okamenjene mržnje koje u krvi nosi od rođenja, zbog kojih se osjeća iznad svijtu nas. Bilo mi je posve jasno što taj smrdljivi

zlotvor misli o nama, Australcima - s onim svojim pederskim smrdljivim glasom kojim stanovnike kolonija spušta na razinu služinčadi, no sluga se ponaša kao crnac, a crnac uzme pušku i pobuni se. Naravno da je u njegovom ponašanju bilo nečega neobičnoga - bio je to, iako sjajno prikriven, onaj osobito pijevan prizvuk svih izopačenjaka - nesumnjivo zbog navike skrivanja svoje prave prirode.

U glavi su mi se rojila pitanja, te sam morao na trenutak zastati kako bih sabrao misli - rekao sam mu da mi naruči pivo, što je i učinio, govoreći arapski. Tada sam napao, postavljao sam mu pitanja kako su mi padala na pamet - pomiješali su mi se interesi svih klijenata redom - a zločinac je na njih odgovarao tako brzo da sam bio siguran kako se pripremio za susret sa mnom. Finneran me izdao tom malom smeću - to nije dolazilo u pitanje. Sigurno su naišli na hrpe zlata.

A sada se prisjetite položaja u kojem sam se našao kružeći oko Trilipusha - nisam se mogao nadati da će brzo priznati ubojstva ili otkriti gdje je sakrio tijela. Godinama je bio preduboko ogrezao u vlastitim lažima, pouzdavao se u prolaz vremena, u slabosti važnih materijalnih dokaza. Ne, umjesto toga morao sam ga izazvati, poput bika, sve dok mu se, u gnjevu, zločini ne otkriju na licu. Morao sam postavljati zamke i u mojim riječima (sve sam to zapisao samo nekoliko sati kasnije, stoga ni najmanje ne dvojim u njihovu ispravnost) vidjet ćete kako se naše zamke stežu oko tog zeca. Zapamtite, nisam oklijevao zapisati sve njegove uvrede i verbalne napade; morate ih sagledati u trenucima dok se trza na udici koja mu se sve dublje zariva u nepce. Vlastita ga je oholost upropastila, stoga navodim sve do posljednje riječi, bez obzira čime me sve nije počastio. Morate razumjeti da sam, kao stručnjak u znanosti istrage, iz cijelog tog procesa isključio vlastite osjećaje - dopustio sam mu da puca na sjene. Sto je dobra pouka i za vas, Macy – istražitelj se

služi vlastitim, šupljim obličjem kao mamcem, sebe pretvara u lutku na kojoj zločinac iskaljuje bijes, pritom zakapajući sve dublje samoga sebe.

»Uistinu neobično, gospodine Trilipush. Trudio sam se pojmiti vašu životnu priču, ono što sam čuo od vaših prijatelja i obožavatelja, no nisam je sposoban pratiti. Neprekidno zbrajam dva i dva samo da bih dobio pet. Dakle, kako to objašnjavate?«

»Možda vas je vaš profesor matematike previše ševio u guzu a premalo poučavao, sunašce.«

»Jako dobro, krasan izbor riječi – bar prema onome što sam čuo o vama.«

»Gospodine Ferrell, hoćemo li uskoro?«

»Je li vas gospodin Finneran pronašao prošli tjedan?«

»Jest. Kako ste znali da je ovdje?«

»Gdje je gospodin Finneran danas?«

»Naći ćemo se kasnije. Sređuje naš odlazak za ponedjeljak. Podijelili smo poslove.« »Napuštate Egipat? U nepoznatom smjeru?« »Ako Boston smatrate nepoznatim.«

»Vraćate se u Boston? A što je s nesvakidašnjim dugovima gospodina Finnerana?«

»Nesvakidašnje je sve što čini gospodin Finneran, a on je, kao i njegovi partneri, u ovom slučaju uložio mudro.«

»O, onda sam dužan čestitati. Je li vam se posrećilo na nalazištu?«

»Nešto neopisivo. Jednoga ćete dana čitati o tome i pričati unucima da smo se jednom sreli. Tada će oni plakati od sreće. Možda vas zbog toga i zavole.«

»Gdje je blago?«

»Blago? Divan izraz, kolonijalni imbecilu. *Artefakti, obzhaydarr, namještaj, manuskripti i mumije* nalaze se u grobnici gdje se konzerviraju.« »Mogu li pogledati grobnicu?« »Moći ćete, čim se otvori za javnost.«

Kako bih ga izvukao iz obrambenog položaja, izazvao sam ga slagavši, iako se nisam previše udaljio od isdne: »Beverly Quint tvrdi da ste vi i Marlowe bili ljubavnici.«

Za trenutak se zagledao u mene, zatim je, posve mirno, nastavio. »Ne poznajem gospodičnu Quint, iako zvuči savršeno ljupko, dakle ne mogu zamisliti što bi je natjeralo na takvu izjavu. Gospodine Ferrell, počinjem naslućivati da ste me zamijenili s nekim. Jesmo li skoro gotovi?« Posve mirno, no mora se priznati da mu je odgovor zvučao zanimljivo - hini kako ne poznaje svog starog prijatelja Quinta, a nema nikakvog razloga to skrivati. Neka vas to ne uzdrma: takve se pometnje događaju često tijekom uzavrelih ispitivanja okorjelih lažljivaca. Oni se i sami zbune, ne mogu se sjetiti što su točno slagali komu i tada, poput djece, počnu svima bacati prašinu u oči. Trilipushove laži grizu vlastiti rep. Pritisnuo sam ga: »Profesore, zašto o vama nema nikakvih tragova na Oxfordu?«

»Nemam pojma. Mogu samo pretpostaviti da ste, kao i najveći dio primitivaca koje se lako impresionira, u činovničkim pogreškama namirisali svjetsku zavjeru.«

»Aha. Naravno. U tom slučaju možete li objasniti ovom primitivcu zašto roditelji satnika Marlowea, obitelj vašeg najdražeg prijatelja, tvrde kako vas nikad nisu upoznali?«

Naposljetku je umuknuo. »To su rekli?«

»Točno, gospodine Trilipush. Znete li njihova imena?«

»Naravno. Prijap i Sapfo. Kako su dragi starci?«

»Da. Ne. Zovu se Hector i Regina.«

»Stvarno? Kako čudno.«

»Zašto britansko Ministarstvo rata ne posjeduje vaš vojni dosje?« »Nemaju? Stvarno su rastreseni.«

»Nimalo, gospodine Trilipush. Smatram kako su vlasti uklonile vaš vojni dosje, očajnički pokušavajući prikriti još jedan engleski ratni zločin.« »Zločin?«

Dovodio me do bijesa čak i tako jadan i ofucan - bio je sve ono što se može prezirati u Engleza. Moja ga je pojava vidljivo prestravila, jednako kao i Marlowe-ovoga oca; podrugivao mi se svojim glasom i naglaskom, jednako olako kao i Quint; bio je posve nezainteresiran za zlo koje je počinio u životu, jednako kao i stari Barnabas Davies. Želio sam ga zdrobiti, zadaviti ga. Zar sam mu se trebao diviti? Tom smrdljivom, raščupanom prosjaku s jednom čizmom? Macy, i oni su samo ljudi - i ubojice, i Englezi i bogataši. Samo ljudi.

Promijenio sam pristup: »Tko je Paul Caldwell?«

»Nikad nisam čuo to ime.«

»Bio je australski vojnik, nestao zajedno sa satnikom Marloweom.«

»Nikad nisam shvaćao zašto policajci običavaju postavljati pitanja samo da bi odmah odgovorili na njih.«

A tada sam, Macy, izvukao asa iz rukava. Pokazao sam mu, tek kako bih malo oživio konverzaciju, izvješće iz Tailorovog stožera, prepisano iz britanskih vojnih dosjea (mislim da sam vam već poslao kopiju, no ponovno je navodim zbog naših čitatelja):

Satnik Hugo St. John Marlowe napustio je bazni logor u Kairu, 12. studenoga 1918., uzevši propusnicu za četiri dana. Nije se vratio 16. studenoga. Potraga je započela 18. studenoga, no nije

otkrila ništa. Razgovori s časnicima i ljudstvom nisu otkrili ništa značajno. U ožujku 1919. pojavili su se domoroci i zatražili nagradu budući da su pronašli satnikove pločice, pločice kaplara P. B. Caldwell (Australске imperijalne postrojbe), kao i australsku pušku Lee-Enfield .303. Domoroci su izvijestili kako su predmete pronašli u blizini Deir el Baharija. Ponovljena istraga nije otkrila ništa o bilo kakvoj međusobnoj povezanosti satnika Marlowea s kaplarom Caldwellom, iako australski podaci otkrivaju kako je satnik Marlowe počinio nešto prilično neobično dvaput predlažući promaknuća kaplara Caldwell. Te je prijedloge upućivao satniku T. J. Leahyju, Caldwellovu zapovjedniku.

Podigao je pogled, gurnuo mi list papira preko stola. »I?«

»Profesore, što se dogodilo s tom dvojicom?«

Macy, sad pazite kako će zagristi: »Ferrelle, zabogamiloga, poslušajte me, jednom za svagda - u Egipat se nisam vratio - što svakako sigurno znate, vi mali pametnjakoviću - sve do prosinca 1918. I sad od mene tražite da vam objasnim ovu žvrljotinu? Kako to mogu? No, dobro. Navodno ste detektiv, u tom slučaju, muć-nite glavom. Mogu vam bez i najmanjeg napora smisliti bezbroj objašnjenja za nešto ovako neodređeno.«

»Bezbroj? Stvarno? Profesore, teško mi je povjerovati.« Čuo sam prizvuk oholosti, oholosti kreativnog zločinca koja će - osjećao sam to - biti njegova propast.

»Najjednostavnije moguće. Prvo: satnik i kaplar odlaze, kao što vi to priželjkujete, na romantični četverodnevni vikend u divljini, gdje u svojem ljubavnom gnijezdu slave kraj rata. Uzmu motorkotač s prikolicom, zbrišu na jug gdje planduju, sviraju gitare, recitiraju Shelleyja, gule grožđe. No, budući da je primirje proglašeno prije samo nekoliko sati, do postrojbi nisu doprle te

sretne vijesti ili se nekim banditima jednostavno fućka za to. Satnik i kaplar ne zateknu se u ljubavnom zagrljaju nego u neprijateljskom okruženju i satnik izvuče svoj revolver. Naredi ljubavniku da bježi. Kaplar krene prema motociklu, čuje tri brza hica, okrene se i ugleda kako rulja krvožednih Arapa siječe satnika na komade. Tako prestravljen ne može pokrenuti motorkotač. Ti vrazi uhvate i njega, odvuku ga i muče. Njegove pločice i puška ostanu ležati tamo. Poklapa li se to s vašim činjenicama? Još? Može. Drugo: satnik je zaljubljen u mladu Arapkinju, odlučuje se odreći svega zbog nje - obitelji, domovine, karijere, anglikanske crkve - kako bi postao njezin arapski suprug. Sa sobom vodi svog najdražeg prijatelja, novozelandskog redova ...«

»Australuskog kaplara.«

»Dobro, tog *ahustraalskog kahaplara* kako bi mu bio posilni. Hine vlastiti nestanak i sad svi žive zajedno ni dvije milje odavde - suprug, supruga, troje djece i australski batler. Ako ste dovoljno pametni, mogli biste ih pronaći odmah. Ostavili su svoje mesarske pločice i nadali se da će neki idiot pretpostaviti kako su poginuli. A taj ste idiot upravo vi. Još? Dobro, može, treće: siromašni australski kaplar ucjenjuje engleskog satnika-sodomita. Engleski satnik odlučuje ubojstvom svog mučitelja okončati svoju sramotnu situaciju. Stoga poziva australskog kaplara u pustinju kako bi mu pokazao i s njime podijelio neko važno arheološko otkriće. Vodi ga preko mnogih brda, sve do skrivenog mjesta. 'Evo, posve slučajno znam da moramo kopati ovdje, kaže. Kad mu mali Australac, ne sumnjajući ništa, okrene leda, vadeći nekakvu lopatu iz bisaga na motorkotaču, satnik izvuče svoj Webley. Kaplar primijeti odblijesak kovine na spremniku za gorivo kojeg je, kako jadno, ulaštio ne bi li time zadivio Engleza. Izobličeni satnikov odraz podsjeća ga na kukca s golemim torak-som, sićušnim udovima, i revolverom. Kaplar, posve bezopasan budući arheolog, potajice izvuče bajunetu i okrene se. Satnik, smijući se, kaže malom jadniku da ga namjerava ubiti

kako bi okončao to ucjenjivanje i nakon toga posve sam iskopao taj, obećani, arheološki nalaz. Satnik štoviše ima hrabrosti reći dječaku da to ne smatra nikakvom velikom nesrećom, jadniku kaže kako će biti dovoljno ljubazan i o svemu izvijestiti kao o junačkoj pogibiji kako bi kaplar bio posmrtno odlikovan, a njegova sirotinjska obitelj, tamo dolje, dobila njegovu mirovinu. Što gotovo uvjeri kaplara, no na kraju ne povjeruje kako će satnik održati riječ te ga zaskoči, pokušavajući se obraniti. U borbi satnik ustrijeli kaplara, u istom trenutku kad kaplar probode njega - obojica padnu, mrtvi. Banditi im ukradu odore, motorkotač i sve njihove stvari. Hvatate li te svoje bilješke? Da govorim malo sporije? Šakali odvuku trupla u pećinu gdje ih požderu. Metalne pločice nisu probavljive, a nisu ni od kakve vrijednosti, stoga ostaju ležati u pustinji. Hoćemo još, moj patuljasti ridi majmune? Četvrto: stanik, u svojem protuobavještajnom radu, otkriva da kaplar Turcima odaje tajne. Priopćivši kaplaru to potresno otkriće, satnik ga želi uhititi, no u tom trenutku ih nadleti britanski aeroplan, pogrešno ih smatrajući ...«

Blebetao je beskonačno - slijedilo je još najmanje šest izmaštanih priča. Pokušao sam ga prekinuti, no nije dopuštao da mu išta pokvari predstavu: »Samo malo, istražitelju. Tek sam počeo. Vidite, sve se te mogućnosti od kojih nijednu nije moguće niti provjeriti niti poreći, savršeno uklapaju u vaš mali spis - a ja se tek zagrijavam. Pisani dokazi mogu sadržavati goleme količine netočnosti i propusta, poput gramofonske ploče ostavljene da leži na suncu. Jedva da postoji ijedan pisani dokument iz bilo koje prošlosti, sposoban objasniti išta. Uistinu, ne znamo ništa o prošlosti, ne iz pojedinih spisa - no vi ste, Ferrell, proputovali svijet, niste naučili ništa, oblatili moju reputaciju u nekim krugovima, pokušali mi oteti zaručnicu - temeljeći sve to na *tom komadu papira?*« Macy!

Upravo je načinio svoju konačnu pogrešku! Jeste li vidjeli? Ako nije znao ništa o nestalima, ako se uistinu vratio u logor mjesec dana nakon njihovoga nestanka, onda kako je - u toj lepezi

pretpostavki kojima je skrivao istinu - mogao znati da je mladi Paul Caldwell bio 'budući arheolog'? O tomu ne piše ništa u vojnim dosjeima - to sam saznao u Australiji. O, da, naš gospodin Trilipush pao je u zamku. Skočio sam na njega, i imali smo svoj dvoboj na suncu, Macy, što zvuči prilično dramatično, no gledao sam kako se ruše zidine laži.

»Trilipush, istina je, po mom iskustvu, iznimno jednostavna i često se skriva točno pred očima, obilježena uobičajenim putokazima motivacije: pohota, pohlepa, mržnja, zavist. Dakle, predlažem vam da se smirite i čujete što znam. Ono što znam, profesore, ne ono što sam u stanju zamisliti. Početkom *studenoga* 1918., a možda i ranije, plahi ljubavnik satnika Marlowea, i njegov partner u potrazi za blagom, osiromašeni džentlmen, satnik Trilipush, vraća se u Egipat iz rata u Turskoj, u kojemu je navodno poginuo. Ne prijavljuje se nadređenima, nego se jednostavno skriva, dopuštajući da ga britansko zapovjedništvo smatra mrtvim. Tijekom tog skrivanja otkriva kako je, za vrijeme njegovog boravka u Turskoj, njegov miljenik za svog arheološkog pomoćnika uzeo mladog australskog kaplara - uostalom, kako ste to pogodili, profesore? Dakle, odbačeni i gnjevni Trilipush pretpostavlja, posve pogrešno, kako su Marlowe i Caldwell također ljubavnici te tu dvojicu, u potaji, slijedi na jug, u pustinju gdje su odlučili provesti četverodnevno odsustvo tragajući za arheološkim blagom, pritom se pomažući tajanstvenim Fragmentom 'C. Tako je, profesore, znam sve o vašoj karti zakopanog blaga, ne prekidajte me. Dva nedužna čovjeka, ne sluteći ništa, stižu nedaleko blaga za kojim tragaju, no prije nego što uspiju započeti iskapanja, tko se pojavljuje, ako ne sablasni Trilipush? 'Što? Ti ovdje?' promuca Marlowe povratniku koji ga je zatekao. 'Kuš, ti nevjerna droljo', vrisne, očajni, zaplakani Trilipush, lud od ljubomore, zavisti i slomljenog srca. Svojim revolverom ubije ih obojicu, i satnika i kaplara, bivšeg ljubavnika i nevinog, malog Australca. Zakopa tijela, ali slučajno ostavi njihove pločice i Australčevu pušku -

zatim se jednostavno odveze na njihovom motorkotaču, prije toga uzevši kartu, taj Fragment 'C koji mu otkriva kamo se mora vratiti nakon što se stanje smiri i on može mirno doći i otkopati plijen. Nekoliko mjeseci kasnije pojavljuje se u Sjedinjenim Državama, lijući krokodilske suze za izgubljenim velikim prijateljem, hineći da nema pojma o Caldwellu, i predstavlja se kao najveći poznavatelj upravo onog kralja za čijom su, blagom ispunjenom grobnicom Marlowe i Caldwell tragali onoga dana kad ste ih ubili posve hladnokrvno. Posve uvjereni u vlastitu stravičnu pobjedu, čak se i podru-gujete obitelji jedne od žrtava, njegovim jadnim, ožalošćenim roditeljima šaljući primjerak vašeg pornografskog uratka, groteskno posvećen vašem ubijenom ljubavniku, oslovljavajući ih tajnim, perverzним nadimcima koje ste im vi i njihov izopačeni sin nadjenuli. U Bostonu si lažnim akademskim akreditacijama osiguravate posao, kao i financijera, jednako lažnim romantičnim izjavama ...«

»Samo malo - tvrdite da sam ja ubio Paula Caldwellla?« upitao je, što me razbjesnilo, budući da je nekoliko minuta kasnio za mojim izlaganjem.

»Trilipush, ne prekidajte me. Tvrdeći da ste studirali na Oxfordu, što niste, osigurali ste si posao na Harvardu. No, znam da ste tamo bili - mali sodomitski prilje-pak u oksfordskom mračnom podzemlju, sramotno utječući na krug mladih homoseksualaca koji vas slave sve do danas, živjeli ste od Marloweovoga novca, plaćao vas je kao svog priležnika, no niste bili student, niste dobili akademsko zvanje, niste zaslužili pravo predavati na Harvardu. Stigli ste u Boston, tragali ste za lakom metom, te hinili da volite Margaret Finneran, no samo kako biste izvukli novac od njezina oca. S tim novcem uputili ste se u Egipat, ne namjeravajući se nikad, nakon što pronađete blago, vratiti u Boston, te ste počeli iskapati na onom istom mjestu gdje su nestali Paul Caldwell i Hugo Marlowe, što je svakako, složiti ćete se, značajna podudarnost. Dakle, nedugo zatim, onaj isti

potencijalni budući punac shvati svoju pogrešku, i prihvaća kćerinu mudru i neovisnu odluku da raskine vaše zaruke. Iz-luđeni time, unatoč vlastitoj zločinačkoj oholosti, pretpostavljajući kako je Finneran shvatio vaše planove, namjeravajući mu onemogućiti da prati i vas i zlato, pokušavate mu uništiti dobar glas nizom klevetničkih telegrama. Umjesto toga, on hrabro kreće za vama, pronalazi vas na iskopinama gdje s njim sklapate zločinačku pogodbu: podijelit ćete vaše nezakonito stečeno blago, Finneran svoj dio namjerava u tajnosti, vraćajući se *Cristoforom Colombom*, pohraniti u malteškim bankama u Bostonu, s isprikom, noseći tek toliko da isplati dugove, no ne dovoljno da svojim prevarenim partnerima podijeli njihove *prave* udjele u zaradi. U zamjenu za vašu šutnju o toj izdaji, i na vaše veliko sodomitsko olakšanje, dopustit će vam da otplovite u nepoznatom pravcu s većim dijelom blaga nego što uistinu zaslužujete - a Margareti će reći da vas zaboravi jer ste se zaljubili u neku Egipćanku. U stvari, vi ćete zbrisati, najvjerojatnije s namjerom da svojim okrvavljenim egipatskim blagom kojeg ste ukrali Marloweu, Caldwellu i sad O'Tooleu, obnovite ruševni Trilipush Hali. A, ne, ni za trenutak vam ne vjerujem da se vraćate u Boston. Ni vi, ni Finneran ne možete si to dozvoliti.«

Macy, učinak je bio nevjerojatan. Sjedio je poput kipa, svojim ribljim očima zagledao se u mene, kao da sam ga udario. Tako istina djeluje na lažljivce. U tom sam trenutku shvatio sve, sve što sam morao znati o našem gospodinu Trilipushu.

Ali, tu je ležala naša jedina slabost — bez leševa, kakav sam materijalni dokaz imao? Nikakav. Stoga sam brzo zgrabio taj nadmoćni položaj i povukao potez: ako Trilipush odbije poći sa mnom i odmah, pred britanskim ili australskim konzulom, potpisati priznanje, ne preostaje mi ništa nego obavijestiti ovdašnju policiju da s psima prekopa cijelo područje u potrazi za Caldwellovim i Marloweovim tijelima. To ga je uznemirilo, i iako je nešto blebetao o oštećenjima koje će pretrpjeti

drevne grobnice i što već ne, bilo je jasno da nimalo ne strahuje zbog znanosti. Imao sam ga u šaci. Znao sam to, a on je znao da znam. Preostala je samo završnica. »Trilipush, ništa nije vječno«, zaključio sam, i zavalio se. »Stari, ti si na potezu.«

Odlučio je odugovlačiti. Vrijedao me, uvjeravao me u svoju nevinost, rekao mi daje naoružan. Naposljetku se počeo cjenkati: obećao je da će se u ponedjeljak ukrcati na brod za Kairo, i da rezervaciju mogu provjeriti ovog trenutka. I natjerat će Finnerana da odgovori na sva moja pitanja pred sucem kojega odaberem, čim stignemo u Kairo. Mogu ga, ako želim, čak prepratiti u okovima na brod. »No sad me, gospodine Ferrell, moja lutajuća nemezo, čekaju pripreme za veličanstveno putovanje.« Odšepao je, prepuštajući mi da platim njegovo piće. Nisam se zabrinjavao; odmah sam svojim egipatskim promatračima dao znak da ga slijede. Oni su odmah krenuli, savršeno usklađeni, raširili se, nestali u masi, kretali se onako kako sam ih poučio. Odmah sam pošao rezervirati mjesto na tom brodu za Kairo, a od tamo se uputio ravno do policijske postaje. Mogućnost policijske pretrage psima vidljivo ga je uplašila, a ja sam ga želio ostaviti na toj laganoj vatri. Nisam mu namjeravao dopustiti da mi klizne iz ruku u sljedećih četrdeset osam sati.

Subota, 30. prosinca 1922., nastavak

Moja Margaret, vratio sam se iz grada i, života mi, uistinu ne mogu shvatiti zašto ti i CCF tog luđaka niste odmah izbacili kroz vrata. Zahvaljujući njegovom podizanju prašine, potrebno je hitno pojašnjenje.

Dogodilo se ovako: odšepao sam do pošte gdje me nije čekalo ništa, no kad sam odlazio, ispratilo me pola tuceta dječaka - broj im je rastao kako sam išao ulicom. Neki su se pravili da se skrivaju i

potajno me prate, no to se teška može smatrati ozbiljnim. Kad god bih pogledao preko ramena, smijali bi se, gledali u pod ili u nebo. Neko sam vrijeme besciljno lutao, s najmanje šest ili osam tih majmunčića koji su se vukli za mnom. (Pokušali su me večeras slijediti i do groba, ali sam im dao nešto očeva novca da odu, *im-shee igaree*, što su presretni i učinili, mašući mi dok sam se penjao na skelu. Unajmio sam jednoga od njih da se vrati sutra i obavi poslove koji su meni i ocu preostali prije polaska - pošalje ti moje spise na čuvanje i odnese neke stvari koje više ne trebamo.)

Naposljetku sam se odlučio odmoriti i popiti čaj u *ahivi*. Djeca su se povukla na drugu stranu ulice da bi me, nekoliko minuta poslije, napao sam veliki lažac, Ferrell. Pomalo mi je laknulo što konačno vidim tog tupana, da mogu okončati s tom sablasti koja posvuda oko sebe luči sluzavu ekto plazmu laži. Znaš ga: mali, narančasti, strašno uzbuđen, nesposoban da mirno sjedi, grozničavo zapisuje svaku moju riječ - a ja mogu čitati naopačke, tako da povremeno usporavam govor. Istini za volju, pokušao sam mu biti od pomoći u njegovim raznim zadaćama. Kao što znaš, traga za nestalim australskim vojnikom, onim arheologom-amaterom kojeg si spomenula, a ima i neka mutna posla s tvojim ocem. Dao sam sve od sebe kako bih ga smirio i pomogao mu. Rekao sam mu kako ćemo sc CCF i ja naći na brodu u ponedjeljak. I neprekidno mu ponavljao kako nikad nisam upoznao tog malog Australca. Unatoč tomu, sjedio je tamo, buljio u mene, grizao svoje ranjave, crvene usne; općenito, bio je prilično neugodan.

Opsjednut je posve čudnim, nepovezanim stvarima, događajima koji nemaju nikakve veze s Atum-hadumom, pa čak ni sa mnom. Osjećam se kao da sam, u ovom velikom trenutku za egiptologiju, odjednom dobio poremećeno, brbljavo dijete koje neprekidno ponavlja besmislena pitanja: *Gdje je Marlowe?* Nestao, smatra se mrtvim. *Gdje je Paul Caldwell?* Isti odgovor, iako isprva nisam prepoznao ime. *Gdje ste bili kad su oni nestali u Deir el Bahariju?* Trudio se iz Turske vratiti u

Egipat. Neprekidno je ponavljao te jednostavne činjenice. Dosadan, bez i najmanjeg tračka imaginacije, kakvi su gotovo svi kritičari. Da ne bismo pogriješili, on je kritičar Trilipushevskog projekta kojeg valja posve zanemariti. To je gotovo nebeska zapovijed: Margaret, zanemari tog čovjeka jer će te smesti, jer će smesti sve nas, jer će ti pozornost skrenuti s veličanstvenog postignuća koje smo ostvarili ovdje u pustinji. Zar se ne možemo jednostavno, među sobom, kao razumni ljudi, dogovoriti da ga zanemarimo?

Margaret, znaš, Ferrella su zbunila tri dokumenta - dva nestala i jedan nepotpun. Što se često događa ljudima neiskusnima u tumačenju tekstova. Jedan dokument shvate pretjerano ozbiljno, a ništa se ne može shvatiti iz samo jednog dokumenta. Kad se govori o nepotpunoj povijesti, čovjeku ostaje samo okružiti istinu, ne srljati k njoj poput zaljubljenog klokana. No takvi poput Ferrella ako prvo negdje pročitaju, recimo, x , i ako sljedeći dokument tvrdi suprotno, onda se zbune i počnu vikati: »Urota!« Kad ne uspiju pronaći nešto, pretpostavljaju da je tako stoga što to nikad nije postojalo. Zašto nema bilješki o mojoj oksfordskoj karijeri, pitao je, kao da odgovor nije posve jasan: netko je zametnuo spis, ili je pogrešno napisao ime. Zbog toga je taj detektiv oplovio svijet, ja sam izgubio posao i novac, a možda i tvoju ljubav? Nije važno, više nije važno - imam svoje otkriće.

Malena količina riječi može se protumačiti na onoliko načina koliko postoji tumača. Pokušao sam mu to objasniti. Radi posao ne posve različit od mojega, osim činjenice da je nesposoban. Posjeduje komadić 'papirusa', bilješku nekog službenog pisara - u njegovom slučaju, kratko izvješće iz britanskih vojnih dosjea koje otkriva već od moljaca izjedenu priču o Marloweovom nestanku, bogatu zbirku neriješenih pitanja i otvoreno priznatoga neznanja. Drugim riječima, plodno tlo za glupe pretpostavke, površna navještenja. Kao što sam objasnio tom lažljivom lažovu, kad se

suočimo s takvim šupljim znanjem, koliko slika pada na um maštovitom arheologu? Deset, možda i više. Kad se deset umova baci na posao, kad postoji deset desetaka mogućih objašnjenja, puna je brenta mogućnosti.

Što je svima vrijedna pouka o ispravnosti teksta, nastala zahvaljujući tom dupeglavom detektivu. Prošlo je tek nekoliko godina od tragične smrti moga prijatelja, a već je upravo zastrašujuće teško odrediti što se točno dogodilo. Skrenimo naš pogled tri i pol milenija u prošlost i, iz nekoliko takvih dokumenata odredimo, stopostotnom sigurnošću, što se dogodilo u Tebi, među ljudima čiji jezik jedva razumijemo i koji je toliko tajanstven da ga ne znamo ni izgovarati. (Gramofoni! Da su drevni narodi posjedovali gramofone ... ta veličanstvena jamstva besmrtnosti bezbrojnim današnjim pjevačima ... tada bismo ih slušali kako nam govore, i tada bismo spoznali sve. To je skandalozno u neku ruku - gramofon je preinačio prirodu besmrtnosti u našem posrnulom vremenu. Možda nikad nećemo otkriti kako se izgovara *Atum-hadu*, no svijet će zauvijek pamtiti imena Daisy Montgomery, Victora Edwardsa i njegovih Smokinga, Willa Wrethama i Welingtonskih vucibatina.)

Neizbježno, prestravljen takvim tupavcima poput Ferrella, čovjek se zapita o vlastitim arheolozima koje će sigurno privući brujanje naše posmrtno slave. Što ako me otkrije, tisuću godina u budućnosti, neki slon u staklani nalik Ferrellu? Što će se sve uništiti, hoće li se izgubiti zapisi koje sam ostavio za sobom, svjesno ili nenamjerno? Neka nas bozi zaštite od kopača kakav je gospodin Ferrell. Možda će, poput njega, moj budući kroničar smatrati *značajnim* što je Ministarstvo rata, u svojoj bezgraničnoj nespretnosti, izgubilo moj dosje tako što je netko zabilježio *vraćeno a. ne izgubljeno*. Tako se lažni životi gomilaju na ruševnim temeljima onih istinskih.

A ti, draga moja? Gdje bismo bili da sam povjerovao u sve što sam danas o tebi čuo od gospodina Ferrella? Je li ti potrebna cijela ta patetična scena? Dakle, bilo je ovako, najbolje što je umijem obnoviti, iako me sve to guši ili tjera na smijeh - ne mogu reći što: »Vi i Finneran vraćate se u Boston? Stvarno?« Demonski detektiv kao da je poskočio čuvši to. Nije mogao podnijeti pomisao da se vraćam tebi, te me na nekoliko načina pokušao razuvjeriti.

»Naravno«, rekao sam. »Zašto ne?«

»Ali, ona vas je napustila. Odbacila vas.«

»Ne, ne, uopće nije tako. Griješite.«

»Rekla mi je da vam to kažem u lice.« Ferrell mi je pokazao posljednji telegram koji sam ti poslao, moleći te da očuvaš mir, javljajući ti da ne vjerujem kako je naš raskid bio tvoja volja. Imao je i nekoliko pisama koja sam ti pisao. Margaret, zašto si mu ih dala?

TELEGRAM. LUKSOR, ZA MARGARET FINNERAN, BOSTON, 30. STUDENOGA 1922., 9:33. PRIMIO TVOJE PISMO OD 15. STUDENOGA. ZANEMARIO LAŽNI TELEGRAM OD 29. STUDENOGA. FERRELL LAŽAC. SVE ĆE BITI DOBRO. VJEČNO TVOJ U SVIM I SVAKAKVIM OKOLNOSTIMA. USPRKOS SVEMU, TVOJ RMT.

»Ona je sjajna žena«, promrmljao je, nacerio se, kao da mi želi dati do znanja da te osobno upoznao. »Iako, tragična je ta njezina bolest.«

»Izlječiva je«, rekao sam, osjećajući gađenje spram njegovoga zadiranja u naš život.

»Izlječiva? Ne znam. Opijum je breme kojega se teško riješiti. Kad sam je posljednji put vidio, bila je ...«

»Opijum?« Priznajem da me zatekao s tom golemom količinom svojih laži, no držao se ove. »Trilipush, ne nasmijavajte me. Znam takve kakvi ste vi. Iznenadio sam se čuvši da se vraćate, da ćete se ipak vjenčati. Zašto se patite? Imate blago, Finneran i njegovi prijatelji platili su vam boravak ovdje, završili ste. Zašto se vjenčati s njom? Ili vam je to potrebno? Odgovara vam sva smućena opijumom. Siguran sam da je to jednostavna kamuflaža za vašu izopačenost. Šteta. Prelijepa žena. Kad sam je ostavio, uzdisala je moje ime u krevetu, znate, i moram vam priznati, prava je šteta tako je drogirati da bi pokrivala vas i vaše dječake. Trilipush, vidim li ja to ljubomoru? Zašto to, pitam se? Zar ste stvarno mislili da je možete zadovoljiti samo drogama? Kako malo znate o ženama ... naravno.«

Margaret, opisao vas je kao ljubavnike, kako se grlite u tvojoj sobi u Aveniji Commonwealth, opisao te do najmanje pojedinosti, tvoja stenjanja i uzdahe, tvoje obličje, boju tvojih udova. Odlučio sam ne povjerovati njegovim pričama - kako bih mogao drugačije? Meni je to besmisleno čak i da su te, u čemu je on ustrajao, zatočili narkoticima. I to mi zvuči besmisleno. Ne. Znam dovoljno o policajcima i njihovoj taktici. Ako misle da čovjek nešto skriva, trovat će ga bolnim lažima sve dok ne dobiju ono što žele. »Harry«, vikala si, tako je rekao, zavalivši se u svoj naslonjač, pritišćući prste, kolutajući očima, oblizujući svoje suhe usne. »Harry, ti si moj jedini ljepotan.«

Zadržao sam dostojanstvo, iako bih ga, da sam boljeg zdravlja, zgromio za tebe. Mogao sam ga ustrijeliti, no bili smo u javnosti, a Webleyjem nisam pucao godinama. Ipak, mogućnost mog povratka u Boston - tebi - pretvorila ga je u samoga Sotonu: »Trilipush, mogu vas dati ubiti. Ako O'Tooleu dojavim da ste mu ukrali novac, gotovi ste. Dalje od nje, i živjet ćete.« Pokušao me i

mititi: »Šteta, Trilipush. Caldwell treba dobiti veliku svotu. Ako mi kažete kako ću pronaći njegove ostatke, možemo podijeliti taj novac.«

Dakle, Ferrella moramo ostaviti iza sebe. Prijeti kako će se na nalazištu pojaviti s policijom i psima – njegovi razlozi nadilaze svaku logiku. Nije važno. Žao mi je što ti je smetao, što je pokušao zagaditi prozirnu istinu naših života. Neću ni trenutka više razmišljati o onome što je izgovorio o tebi. Pre-klinjem te da ga rasplineš jednim zamahom svoje ljupke ruke.

Ali, zašto je imao taj telegram? Zar si mu ga uistinu dala, odbacujući ga sa smijehom, kako tvrdi?

Jesi li mu ti dala moja pisma? To sad i nije važno. Jednom bi bilo važno. Zaboravi, ljubavi.

Zaboravi Ferrellove blatne stope. Ovaj je dnevnik jedino moje pismo koje ti je potrebno.

Pazi: nakon sve ove zbrke, što je taj mračni arheolog razvoda i osiguranja zatražio od mene? Moju potvrdu nekakvih bajki o ubijenim ljudima i dugovima tvojega oca. Ludilo, bajke bajkopisca Ferrella. Moramo ga zanemariti, najdraža, ili će sve ostati mutno, i istina, i grobnica i moje besmrtno postignuće.

Naposljedku svega, taj mali *tete-a-tete* s detektivom gotovo da me je usrećio. Budući da sam toliko dugo sa zebnjom očekivao njegov dolazak, i da bih na koncu otkrio kako traga za nečim posve nepovezanim sa mnom, u meni je izazvalo nešto nalik olakšanju. Brinuo sam se hoće li biti riječi o nečemu stvarnom, no naravno, nije bilo. »Samo malo - vi vjerujete da sam ja ubio Paula Caldwell?« upitao sam, savršeno se zabavljajući u trenutku kad je njegovo blebetanje došepalo do svog bezumnog zaključka.

Ironično, to je bio jedini užitek u inače odbojnom detektivovom društvu - jedina zanimljivost u njegovoj suludoj priči, priči o nestalom mladiću. Od Ferrella sam čuo mnogo, i cijeli taj slučaj me

iznenađujuće dirnuo – ta povijest jednog sjajnog dječaka i oca Rowleyja. Samo ti ponavljam ono što sam čuo od Ferrella, no postoji nešto što bih te želio upitati.

Znam da me voliš. Znam da ćemo raščistiti sva nerazumijevanja. Znam sve to. No što ako nisam ono o čemu sanjaš? Moram ti priznati: rođen sam za ovo. Ne moram se boriti da bih pobijedio. I, priznajem, posramljen sam.

Prema onomu što sam čuo (Ferrell je i tebi vjerojatno rekao isto), taj se dječak iščupao iz siromaštva i zanemarivanja. Bez ljubavi, novca, najosnovnije nježnosti, hrabrenja. Rodio se ni sa čime, i stvorio samoga sebe iz tog ništa-vila. Što bi učinili Hugo Marlowe, Ralph Trilipush ili neki drugi obrazovani, dobro odgojeni bogatun u Caldwellovoj mladosti? Ostavi ih u siromaškim sidnejskim četvrtima i uzmi im sav novac. Oduzmi im otmjeno vladanje. Uskrati im sve što u srcima i pameti nisu nosili u trenutku rođenja – u što bi se oni pretvorili? Plašim se da im, bez darova koje su primili, unutarnja snaga ne bi dostajala. Ljudi takvoga kova (poput mene - sramotna činjenica) nikad sa sigurnošću ne spoznaju koji njihovi dijelovi uistinu pripadaju samo njima. Zbunjeni su svojim životima, vid im muti sve njihovo nasljedstvo. A kad postignu nešto (akademska titulu, posao, vjenčaju se), nikad nisu sigurni jesu li to postigli sami ili je to posljedica primjera kojeg su dobili od očeva, majčinih savjeta, neprocjenjivih predavanja njihovih učitelja - sve redom neprobavljeni komadi drugih ljudi koje bogataši nazivaju vlastitom osobnošću. No, Paul Caldwell je obrazovao samoga sebe, nije imao obitelji, iskorištavao je svaku i najmanju priliku koju se teškom mukom moglo nazvati tako, tako malenu da je nije vidio nitko drugi - i što je učinio s time? Pretvorio je sve to u prednosti veće nego što možeš zamisliti. Koliko shvaćam, njegova je priča povijest samostvaranja, po vrijednosti jednaka Atum-haduovoj.

»Što je bilo s Paulom Caldwellom?« Ferrell je neprekidno ponavljao to pitanje. Ne znam, ali ako nije poginuo u ratu, što je *moglo* biti? U boljim bi se prilikama takav momak uzdigao do mjesta moga pomoćnika. Bi li mu svijet dopustio da zasja u svojoj, samostvorenoj slavi, bi li ga zbog toga štovao? Ili bi od njega tražio da se sakrije, kako one manje od njega ne bi zaslijepio i smeo sjajem kojega oni nikad ne bi mogli stvoriti?

Naravno, dao bi sve od sebe da zadivi lijepu i otmjenu ženu. Bi li se ti divila njemu onako kako bi se on divio tebi? Margaret, bi li mogla voljeti nekoga poput njega? Ili bi, i ti, tražila nekoga poput mene - ulaštenog, dokazanog, s pedigreom? Žudim otkriti tu tvoju stranu.

Ferrell mi je rekao da je dječak Egipat otkrio u knjižnici. Jesmo li, on i ja, osjećali isto - dva dječaka zaljubljena u ovu zemlju? Pamtim koliko sam željno očekivao da nove knjige ili novi brojevi *Egiptoloških kronika*, *Anala suvremene egiptologije* i *Arheologija* stignu u moj dom. Nekih je dana to uzbuđenje bilo nepodnošljivo, nadao sam se ilustracijama u boji, čekao osjetiti prozirni paus koji je štitio gravure na omotnici.

Iz Ferrellovih hladnih podataka nadahnuti mislilac može iznjedriti toplu, ljudsku priču: Caldwell u Egipat stiže početkom 1917., u zemlju koja ga je dozivala još od njegove osme godine.

Neumorno se trudi vidjeti sve. Uči arapski, posjećuje piramide, putuje svaki put kad uspije dobiti izlaznicu. Nakon nekog vremena iskrada se iz baze i bez dopuštenja; Egipat je previše snažan za njega, previše stvaran u usporedbi s nestvarnošću njegove službe u kolonijalnoj vojsci, u ratnim naporima koji na njega ne ostavljaju ni najmanji utisak. Margaret, zamisli ga, toliko opsjednutoga tom zemljom da gubi svako zanimanje za moguće kazne. Zna kakve ga stegovne mjere očekuju za višekratna neodobrena odsustva, no taj mu se rat svakoga dana čini sve manje stvarnim. Možda bi u blatnim, luksemburškim rovovima bio pažljiviji (ili mrtav). No, živeći u nazočnosti pustinje,

pljuvanja i revanja deva za najam, koje ga sve redom dozivaju da odjaše u noć i dodirne beznosu Sfinginu ljepotu, da sjedne u podnožje velike Keopsove piramide i mašta o mjestu gdje će se u toj beskrajnoj pustinji sučeliti s vlastitom sudbinom - njemu bi bilo nemoguće plašiti se nekog narednika sporoga hoda i sporih misli (koji tijekom cijele noćne smjene straže gubi partiju za partijom pasijansa, pod slabim svjetlom petrolejke u stražarnici).

Jednoga je dana, nakon moga ranjavanja i nestanka u Turskoj, Paul Caldwell vjerojatno saznao kako je izvjesni britanski časnik, koji posjećuje australski tabor, u civilnom životu egiptološki stručnjak u usponu koji, kad mu to dopusti rat, provodi istraživanja. Predobro sam poznao Huga Marlowea i njegove manire. Ni najmanje ne sumnjam da mu je Caldwell neprekidno prilazio, uzaludno pokušavajući privući njegovu pozornost. Ne uspjevši, mogu posve sigurno zamisliti da je jednostavno počeo slijediti Marlowea (smještenog čitavih četrdeset milja dalje) nošen istinskim divljenjem prema njegovom radu, no i zato što je Marlowe znao *doslovno sve*. Caldwell je zacijelo naposljetku uspio zadobiti Marloweovu pozornost i povjerenje – nije važno kako. Mogu zamisliti da je Marlowe dječaka uzeo pod svoje okrilje, kao i Caldwellovo uzbuđenje koje je osjećao slušajući sve o pojedinostima, znanstvenim metodama, istraživanjima, najnovijim nalazima - a što bi ga više moglo zgrabiti od najnovijih promišljanja Atum-hadua?

Naravno. Naravno da je Marlowe s Caldwellom raspravljao o Atum-haduu. Marlowe je u šatoru čuvao Fragment 'C, čekajući moj povratak. Vjerojatno je Caldwellu rekao sve o Atum-haduu, sve ono što bi u toj povijesti bilo savršeno shvatljivo tom siromašku - povijesti civilizacije u kojoj se genijalan pojedinac mogao neprekidno iznova stvarati sve dok nije postao kralj. Možda je Harriman već postao dijelom Paulove dječje lektire, te ga je Atum-haduov žar, iako blijed u toj inačici, već uspio opržiti. A sad ga je Marlowe upoznao s njim

Ako je preživio rat, vjerojatno bi mu bilo dopušteno postati knjižničarom, možda učiteljem u nekoj provincijskoj školi za dječake. Možda je posjedovao moju inteligenciju, moj šarm, bio jednako privlačan kao i ja, no bez preporuka, bez bogatstva i svega ostaloga - dakle, bio bi čudak, cirkuska nakaza, siromašak koji *strašno dobro zabavlja društvo* svojim poznavanjem nekih zabavnih činjenica o Egiptu, kojih se dočepao zbog nekih svojih neobjašnjivih razloga. Bi li me voljela kad bih ja bio to, kad bi to bilo ja? Ne, kako bi mogla. Nitko neće pamtiti Paula Caldwell. Nitko ga i ne treba pamtiti.

Posljednji dani Egipta. Zacijelo je došao takav dan, onaj posljednji. Posljednji sat. Posljednji trenutak. U svakoj kataklizmi postoji upravo onaj jedinstveni posljednji trenutak, nevjerojatno ali istinito: posljednji poginuli u Svjetskom ratu, posljednja žrtva Crne kuge, posljednji neandertalac koji je rodio prvoga *Homo sapiensa*. Zacijelo je postojao onaj posljednji štovatelj Atuma koji je, u trenutku svoje smrti, sa sobom ponio sav misterij njegova kulta. Živio je posljednji čovjek koji je znao govoriti staroegipatskim - s njim je umro čitav jedan jezik te nam danas ostaje samo naprezati se ne bismo li, prislonivši uho na knjige i želeći svim srcem, čuli njegove odjeke. I Atum-haduu je svanuo dan kad je sve bilo neporecivo izgubljeno, kad nije više imao kamo bježati, kad je kročio opustjelom palačom, prekoračio truplo čovjeka čije je lice bilo pretvoreno u puding. Kako se kralj osjećao toga poslijepodneva? Sneno, neizmjereno umorno. Priželjkujući da sve to bude malo drugačije. Žudeći za svojom kraljicom i spokojnim kutkom u kojem bi mogli zajedno otpočiniti.

Došao je taj dan - taj je dan došao i završio, odnoseći sa sobom i cijeli jedan svemir. Posljednji je put svanulo ponad svinjolikih hordi pred dveri-ma, pod zapovjedništvom stranaca; tada su planuli hramovi, planula je i sva povijest i svi običaji i sve riječi i priče i stremljenja i uvjerenost u beskrajnu budućnost punu zasluženih počasti i ljubavi - samo zato što se živjelo u vremenima mira - sve je to nestalo. Umjesto toga, došao je taj posljednji dan, Atum-hadu na trenutak je ostao nepomičan, osvrnuo se oko sebe i oprostio se iako ga nitko nije mogao čuti. Bio je zatočenik okolnosti snažnijih od bilo kojeg čovjeka, pa čak i otjelotvorenja velikog Atuma-tvorca. Nema slugu, nema vojske, nema nosača, nema žena, nema novca, nema vremena.

'Svršetak svega. Ta barbaroga odraslih; jedina sablast koja nadživi kolijevku, ponekad se budeći prije nas da bi nam podarila grčeve u utrobi. Ona je snažnija od smrtnoga straha, jer se u onom konačnom času pojedinac hvata za utjehu kako će preživjeti bar nešto što nas predstavlja ili što nam je važno, nešto što će nas na neki način očuvati, makar to bila samo spoznaja da će nas svojom trajnošću nadživjeti voljene stvari i ljudi. *Djeca nastavljaju živjeti, dakle mi zapravo i ne umiremo*: to je jadan uvid suvremenog čovjeka u egipatsku besmrtnost. Neki će se, naravno, hvatati za spokojnu sliku kršćanskog raja ili strogo orgijastičan Alahov raj, no većini se u sjenama skriva nešto jednostavnije: djeca, unuci, obiteljski poslovi, životno djelo, ili samo ostaci nekih nevažnih događanja: krčma i glavna ulica žive dalje, živjet će nogometni klub i vlada i ustav i stara regimenta. Ako ga u očaj ne baci spoznaja da će sve te institucije opstati, posve bešćutno, nebeski nedirnite njegovom smrću, onda u tomu svakako nalazi hrabrost, dok sve to postaje nalik hrani naslikanoj na zidovima faraonskih grobnica. O, da, prosječan čovjek stremi besmrtnosti svojim posljednjim dahom, da bi je otkrio u nasljednicima, radu, gradu, civilizaciji.

Ali, svršetak doslovno *svoga*] Koliko razaranja moraju čovjek ili priroda nanijeti prije nego što vlastita smrt postane nepodnošljivo nevažna, istinski smrtnička? Je li potrebno ledeno doba ili nabreklo sunce koje spaljuje Zemlju? Ili bi i nešto manje uspjelo dotući sva maštanja o stalnosti? Da vam netko pred očima pokolje nasljednike? Da posao propadne, izgori dom sa svim umjetninama? Recimo da vam netko uništi vašu crkvu, sve njezino svećenstvo i svaki pisani ili nacrtani spomen vašega boga, da po tomu plešu demoni oštrih kandži, služeći nekom drugom, mlađem, okrutnijem bogu? Recimo da grad, koji je tisućama godina izdržavao sve opsade, grad u kojem vam obitelj živi od vremena koje ne možete ni nazrijeti, taj biser mora ili pijeska, ta zelena i ugodna Engleska, vječni Rim, ružičasti Jeruzalem ili sveta Meka, da nestane taj dom vas i vaših bližnjih, do posljednjeg kamena, da ona posljednja bomba srauni onu posljednju kuću samo trenutak prije nego što vaše ustreptalo srce ne ispljune posljednje kapi krvi. Venecija tone u more. Pariz gori. London zavija. New York se urušava, a Atena je prah i pepeo. Ni to još nije za vas svršetak svega? Svaki primjerak svakoga djela svakoga pisca svjetske književnosti gori pod budnim okom neutažive piromanije nepismenih. Posljednji primjerak posljednje povijesti vaše domovine ili bilo što drugo pretvara se u crni dim, a vi se, svojim posljednjim dahom trudite hvatati za najslabiji tračak besmrtnosti: možda će, nekoliko naraštaja poslije, neki glumac sjajnoga pamćenja prenijeti svojem nasljedniku, a ovaj svojem, ovaj svojem, ovaj svojem, što će uroditi junačkim djelom prisjećanja *Hamleta* i ponovnog zapisivanja toga teksta ... kakav će biti kraj? Hamlet otruje sebe? Zatuče Polonija toljagom u mračnoj sobi? Preruši se u grobara i pobjegne? Ubrzo će nepovratno nestati sljedeće: Beethovenova djela. Omiljeno pivo. Svi zapisi o precima. Mjesto na kojem ste prvi put poljubili djevojku. Kolačići. Kava. Krajobraz koji za vas znači spokoj i slobodu. Svi tragovi dje-čaštva, stvarni ili tek nježna sjećanja. Osjećaj da sve to stoji pred vašim

očima, da su vaši voljeni tek niz stremljenja, postignuća, podbačaja, obroka, slavlja, ljubavi, razočaranja, oporavaka, sljedećih činova.

Margaret, hoćeš li me pamtiti? Hoćeš li vidjeti što sam ovdje postigao, hoćeš li to objasniti svijetu? Znaš, nemam nikoga kome bih vjerovao. Ako si me ikad voljela, barem ideju koju si gajila o meni, molim te, preklinjem te, riješi se bolesti i pomozmi da moje djelo živi dalje.

CCF spava. Moram dovršiti još toliko toga, osobito ako se onaj ludi Ferrell sprema doći ovamo s policijom i psima.

6. siječnja 1955.

Macy, čovjek voli biti u pravu. Ako je u pravo zbog dobrih razloga, to bolje. Jutros sam pregledao ono što sam napisao jučer – progoni me neugodan, gotovo sramotan osjećaj kako sam ponekad, možda, bio u pravu zbog pogrešnih razloga. Dok danas ovo čitam nije mi posve jasno gdje sam i na koji način uhvatio Trilipusha u laži. Ipak, sjećam se tog osjećaja - osjećaja, Macy, jednostavnog i stvarnog kao okus čokolade, zapuha vjetra na licu – da laže. Zacijelo sam u svojim bilješkama zapisao trenutak kad sam shvatio da laže. Ipak, čitajući ponovno, ta sigurnost pomalo je izbljedjela. Nisam mogao Margaret otkriti Caldwellovo zanimanje za arheologiju – ona je to mogla pismom dojaviti Trulipushu. Pretpostavljam. Nije važno - ako nije to, onda je nešto drugo. Malo je pretjerano reći da vrijeme donosi jasnoću. Vrijeme vjerojatnije zamućuje istinu. Ne ispitujem ispravnost moje tadašnje sigurnosti -samo moju sposobnost da je sada izrazim. Macy, nisam nadaren za riječi – to je vaš udjel u ovom partnerstvu. Dakle, molim vas, razjasnite kako sam uspio zaskočiti Trilipusha.

Također pretpostavljam da sada mogu kriviti sebe što nisam bio sposoban policiju uvjeriti da se odmah baci na istragu. Nestanak Engleza i Australca prije četiri godine, u vrijeme rata, dežurnom se pozorniku nije činio ni najmanje povezanim s njegovim poslom. Rekao mi je da o tomu izvijestim britanski konzulat, pa ako oni zatraže istragu, on će se pozabaviti time. Nisam ga mogao pokrenuti - primijetio sam njegov domorodački ponos što me odbio, kao da sam engleski kralj, a ne još jedan od njegovih prisilno koloniziranih podanika. Bilo je to u subotu, 30. Vratio sam se u hotel i čekao vijesti svojih promatrača. Nisu se pojavili. Bdio sam do ponoći. Ništa. Sišao sam na ulicu, potražio ih. Učinilo mi se da sam vidio jednoga od njih, no kad sam mu prišao, nije znao engleski, tako da na kraju nisam bio siguran je li iz moje ekipe. Istini za volju, egipatski se mališani međusobno malo razlikuju. Počinjem strepiti pred najgorim: Trilipush je u svojem beznađu teško naškodio mojim dječacima.

Nedjelja 31. prosinca 1922.

Sanjao sam kako sjedim iza tebe, držeći ruku na tvojoj ruci koja je počivala na tvome bedru. Sjedili smo zajedno u zaštićenom, malenom prostoru. Šaptao sam ti u uho. Držao sam tvoju drugu ruku i tvojim prstom pokazivao simbole na papirusu, u tvoje meko uho pretakao tajne skrivene u tim slikama.

Sunce je već izašlo, na drugoj strani litice sve bruji od posla. Prvo sam sjedio na istaci, zatim sam se približio – stajao na balkonu iznad ulaza u Tutovu podzemnu riznicu. Promatrao sam kako veliki čovjek pozira fotografu. Sve je to pretjerano; oprema, milje jute i lana, staklenke s tekućinom za konzer-vaciju, bačve fotografskog fiksira, bezbrojna sita, burad, krampovi, tačke, vlak izrađen specijalno za njega, pruga koja vodi iz Doline, deseci obožavatelja, novinari koji preklinju za jednu

njegovu riječ. Sve bi to trebalo biti dosta. Ali ne, sad dim za dimom, srebrni bljesak, modri bljesak, škljocaj za škljoca-jem: »Ovamo, gospodine Carter, pogledajte ovamo, gospodine«. Oko Svijeta koje ne trepće guta ga nesmanjenoga. Bio je neumoran - škljoc, škljoc, škljoc, bijes, bijes, bijes, - hrani svijet svojom slikom. Veliki čovjek u šatoru. Isti, pred rupom. Isti, s posilnima. Hini da nadzire nešto. Iznosi nešto iz rupe, na sunce znanja i slave. Savjetuje se s ovim ili onim. Razmišlja. Njegova je grobnica grobnica Obnove, dokaz da ništa ne nestaje zauvijek, da se naposljetku sve vraća u punome sjaju. A tu su i štire, privremene fotografije koje to dokazuju. Kad se vraćam, malo dalje, dvjestotinjak jarda niz stazu, stoji Ferrell, glo-dav, nepodnošljiv, čačka po zidu litice.

Sljedećeg sam dana, u nedjelju 31., u panici ponovno posjetio poznata mi mjesta: bivšu Trilipushevnu vilu, Carterovo napućeno nalazište gdje sam ga promatrao kako pozira snimateljima, prazni komad pustinje na kojem je nekad stajalo Trilipushovo nalazište. Nigdje ništa. Vratio sam se u hotel, moleći se da se pojavi moja vojska mališana. Ništa. Tješio sam se da su vjerojatno pošli nekamo za njim, da je tamo ostao, pa su ostali i oni. No, stanje me sve više zabrinjavalo. Otišao sam u putničku agenciju, gdje su mi potvrdili kako Trilipusheva i Finneranova rezervacija za sutra i dalje stoji, štoviše da su karte već plaćene. Unajmio sam novog dječaka da nadzire željezničku stanicu i pazi hoće li se pojaviti itko posve nalik Trilipushu ili Finneranu. Naposljetku me izvijestio nakon posljednjeg dnevnog vlaka - nisu napustili Luksor željeznicom. Pripremio sam sljedeći potez: britanski konzulat u Kairu sam telegrafski izvijestio o pojedinostima našeg dolaska te dojavio kako ću na zajedničko ispitivanje dovesti osumnjičenoga za ubojstvo satnika Marlowea

koje se dogodilo 1918., stoga neka se pripreme. Vidite: koristio sam se svim raspoloživim oruđem ne bih li riješio zločine koje nitko nije bio voljan istraživati.

Te večeri, 31., kako bih se osigurao da sam učinio sve što sam mogao, posljednji sam put prešao rijeku i ponovno se otputio do Trilipushevoga nalazišta, ali iskrcavši se na zapadnoj obali Nila, u svjetini koja je čekala polazak na istočnu stranu opazio sam i malog domoročana za kojega bih se mogao zakleti da je jedan od moje iščeznule vojske promatrača. Dječak je nosio veliki paket. Kad sam mu pokušao privuci pozornost, okrenuo je pogled i uspeo se na skelu - nisam ga mogao uhvatiti. Izgubio sam ga iz vida. Progurao sam se do ruba pristaništa i promatrao skelu kako odlazi, no nisam ga spazio sve do trenutka kad je brod skretao u maticu - tada sam ga ugledao, promatrao me s palube kao da je tamo bio cijelo vrijeme i, zakleo bih se, čak i s te udaljenosti, da se smijao.

Naravno, kod Trilipusha ponovno nisam našao ništa - i znam dovoljno o ljudskoj psihologiji da, u stresnim trenucima, ne uzimam previše k srcu sve te pritajene prijetnje koje su me bockale s posljednjim sunčevim trcima, tu sumnju da me netko prati. Čak je i dječakov smijeh bio vjerojatnije samo znak mojih prenapregnutih živaca, a ne ičega stvarnoga.

(Nedjelja, 31. prosinca 1922. - nastavak)

Atum-hadu postavio je najstrašniji primjer Paradoksa grobnice u cijeloj egipatskoj povijesti. Taj je, na deseti pogled, zagonetka bez rješenja. Kako bi osigurao besmrtnost, ime mu mora živjeti vječno iznad zemlje, dok mu je tijelo pod zemljom, očuvano, mumificirano i zapečaćeno u minimalno prikladno opremljenoj grobnici. I bez preživjelih koji bi mogli odati tajnu. Dok se gornji svijet topi pod pustinjskim suncem, njegovo ime ne stoji na popisima kraljeva. XIII. dinastija ubrzo postaje

kvrgava masa činjenica i legendi, lakune živoga pijeska zadovoljno grgolje tamo gdje su nekoć kročili kraljevi.

ZIDNI PANEL 'L': »POSljednji SATI EGIPTA«

Zapis: Atum-hadu je napušten. Ostavlja Tebu, prelazi životodajni Nil, kroči sam; nosi svoja dobra, svoja *Svjetovanja*, boje, trščane pisaljke, crnilo, kistove, svoju mačku. Umrle su kobre u njegovoj utrobi. Na drugoj obali moćnoga Nila spaljuje brodicu kojom je upravljao, promatra srebrne odbljeske vatre na nebu. Na istoku napadači pljačkaju njegovu palaču, čuje krikove svojih žena. Od sebe je odbacio ovaj svijet. Prenosi svoja dobra u grobnicu koju mu je podario Set.

Analiza: Posljednje minute njegove vladavine. Posljednje minute Egipta. Nezamisliva tuga, žalovanje, no ne bez izvjesne ljepote tog svršetka svih dana. Okruženih krvlju, pogibeljima koje se brzo približavaju. U opasnosti nije njegov život, nego njegov zagrobni život. Napustili su ga svi. No sad je sve jasno: zagonetka - koja je milenijima trapila sitne umove, zaustavljala hicksoške barbare i drevne pljačkaše grobnica, i Harrimana i Vassala i sve one koji su sumnjali u Atum-haduovo postojanje - otkriva se nama, čitatelju moj. Sad možemo ucrtavati komoru po komoru, djelo koje je izveo, djela tog posljednjeg dana kao i ona u danima koji su vodili k njemu. Shvatit ćemo zašto na vratima ne stoje ni pečati ni zapisi.

Shvatit ćemo tijela i njihov smještaj, i krvave otiske stopa.

Shvatit ćemo amaterske slikarije i znalački ispisan tekst.

Shvatit ćemo kako sam čovjek može ostvariti vlastitu besmrtnost, opremiti i sakriti pred svima svoju grobnicu.

Ponovimo: dakle, imamo Crtež broj 1 - Atum-haduova grobnica - pojedinosti izbačene:

1	11 loooooj o oo o II jooooj	1
	PRAVAC USPONA	

LITICA

===== STAZA UZ LITICU =====

o

Nalazište Fragmenta 'C, otkrivenoga 1915.

Sada se objašnjava tankoća i lakoća kamuflažnih vrata A'. Čak ni od čovjeka Atum-haduovih sposobnosti ne može očekivati da sam postavi i zapečati teška kamena vrata. Stoga, pretpostavimo da je sam načinio ovu krhku, no posve dostatnu zamjenu, drvo prekriveno kamenjem, i zalijepio je gipsom kad je unutra imao sve potrebno. Zatvorivši vrata za sobom, bacio se na posao u okruženju koje je vjerojatno nalikovalo spokoju.

CRTEŽ 2 - KOMORA ATUM-HADUOVIH ŽENA

: STAZA UZ LITICU =

Nalazište Fragmenta 'C, otkrivenoga 1915.

Ponovno rođenje u podzemnome svijetu iziskuje ponovnu konzumaciju, koja iziskuje stimulaciju mumije. Ova komora sadrži sve simbolično potrebno za taj čin. Pozlaćene papuče neke voljene prilježnice, posvuda razbacani, raznobojni, paučinasti velovi omiljenih plesačica, i nesvakidašnje slikarije koje prekrivaju zidove – žene svih mogućih oblika i izgleda, u činovima i položajima koje Svjetovanja tako rječito opisuju kao Atum-haduove najomiljenije. U trenutku Atum-haduove smrti, tu odjeću u trenutku ispunjavaju omiljene družbenice koje je kralj uza se držao cijeloga života. Zidne slikarije na-breknu u jedru trodimenzionalnost, skoče na pod, njihov kikot i uzdisaji odjekuju natprirodno blještavim komorama Atum-haduovih putnih apartmana.

Tko je naslikao te pojave? Dakle, valja primijetiti - ona ista ruka koja je prijašnjih dana urešavala Komoru povijesti. Zapečaćen živ u vlastitoj grobnici, vlastitom je atumskom rukom stvorio vlastite pratilje u podzemlje oslanjajući se na vlastitu, neuvježbanu nadarenost kojom će uresiti te nemilosrdne zidove dok mu se boja slijeva po prstima, licu i haljama. U prvoj će komori bludničiti, netom nakon što odbaci vlastiti život te se, uz dodir gospa koje će mu pomoći da ponovno stvori sebe, roditi kao vlastito dijete.

A tko je, više od ikoga, prisutan na tim zidovima? Istražite malenu, sjajno očuvanu figurinu, smještenu između i iza trošnih papuča. Ta prelijepa žena odjevena samo u halju, njezine oči sjaje čak i kao kipu, njezin podrugljiv smiješak jednako je i poziv i pobuna - njezine su slike svuda po komori, svojom ju je nazočnošću posvetila; njezina nježna ruka, svaki dugačak, vitak prst izvijen u luku poput vodenih ljiljana, u svojoj snenoj lijenosti počiva u svim mogućim položajima: portreti izvučeni iz sjećanja uplakanoga kralja, profili, na brzinu načinjene skice, satima izrađivani detalji kojima se mučio nanijeti na zid sve što je volio - njezine provale snage i duha, njezina razdoblja tuge i umora, gnjevni bljesak njezina oka kad su je vlastiti hirovi spriječili u neče-

mu, zadovoljstvo koje je doživljavala na početku samim bivanjem uz kralja i spoznajom da je voli. Kamo god pobjegla provesti svoje preostale smrtne godine, vječnost će provesti uz njega.

CRTEŽ 3 - ODGOVARAČEVA KOMORA

LITICA

===== STAZA UZ LITICU =====

/Nalazište Fragmenta 'C, otkrivenoga 1915.

Krvavi otisci stopa i prelijep, jednostavan, pravokutan pijedestal glavni su elementi Odgovaračeve komore. Tamo je stolovao, *shawahti*, 'odgovarač'. Malena figura, nalik Atum-haduu, s njegovim nepogrešivo zlobnim smiješkom, stoji točno u središtu dugog, teškog, kamenog pijedestala, i odgovara u kraljevo ime za njegova putovanja u podzemni svijet, vojuje u njegovo ime (uz pomoć okrvavljenih vojnika koji stoje u redovima, simbolički predstavljeni krvavim otiscima stopa). *Shawahtija* okružuju četiri kugle okamenjenog izmeta (pretpostavljeno - devinoga ili slonovskoga) na kojima počivaju četiri skarabeja, egipatski simboli ponovnoga rođenja.

CRTEŽ 4 - TRI KRALJEVSKA PREDVORJA

	f I
	[31

STAZA UZ LITICU :

Nalazište Fragmenta 'C, otkrivenoga 1915.

U tri Kraljevska predvorja Atum-hadu smješta simbole svoje zemaljske moći, kao i oruđa kojima osigurava svoju besmrtnost. Zidove prekrivaju prizori gozbi, lova, rata, slike bogatstva, blaga, odjeće. Koliko se može biti siguran, rekao bih da su to najslabije slikarije u grobnici i da su dovršene posljednje, kad je kralj već bio smrtno izmožden. Svi naslikani predmeti, nakon kraljeve smrti, postaju stvarni. Nadalje, na podu leže veličanstveni predmeti:

- Izrezbareno žezlo, zakrivljeni drveni štap na čijim je bokovima urezano pet Atum-haduovih imena; vršak je u obliku lica božjega, vjerojatno samoga Atuma;
- Preljep, slonovačom urešen drveni kovčežić u kojem se nalazi cjelovit primjerak svjetovanja, svih osamdeset katrena na papirusima čiji broj ne prelazi četrdeset osam katrena iz Fragmenta 'C (kojeg sam pored sebe čuvao cijelo vrijeme ekspedicije, i kojega ću ponijeti sa sobom sutra u Kairo, u CCF-ovoj pratnji), no ispisani su na obje strane - četrdeset osam na aversu (istih onih četrdeset osam iz Fragmenta 'C'), i trideset dva na reversu;
- Krvlju i bojom zamrljana halja, vjerojatno ona ista koju je kralj odjenuo uređujući grobnicu;
- Pisaljke, kistovi, lončići s bojom i oruđa za rezanje kojima se služio prilikom opremanja i ukrašavanja zidova.

Cjeloviti tekst Svjetovanja osobito je značajan nalaz, konačno dokazujući važnost mog ranijeg, predanog rada na tom tekstu i istraživanja Atum-haduove vladavine. Ako, u šezdeset prethodno otkrivenih katrena Atum-hadua otkrivamo kao snažnu osobnost tjeranu vlastitim porivima, onda u posljednjih dvadeset otkrivamo njegovu drugu stranu. U njima je on neizmjerljivo svjesniji vlastitih patnji i složenih pitanja koja mu postavlja budućnost. Piše s daleko primjetnijim zanimanjem

za vlastite probavne tegobe (kao u katrenima 38-41), i patnje koje su mu nanosile žene ne uzvraćajući mu ljubav (primjeri: 62. i 69.). Citateljevu bih pozornost i osobito zanimanje usmjerio na: 68., koji s nevjerojatnom preciznošću otkriva jedinstvene znamenice na Atum-ha-duovom tijelu; 34., u kojem kralj-pjesnik žudi za 'osloboditeljem' koji će njegovo ime uvelike uzvisiti u obnovljenom svijetu (uvriježeno bi tumačenje u ovome otkrivalo Ozirisa, no ne mogu si pomoći, smatram to komplimentom kojega je osobno meni uputio moj bratski kralj); 63., koji jednostavnim, nerimovanim riječima objašnjava redosljed kraljeva na kraju XIII. dinastije koja završava Atum-haduovim; 43., 64. i 67. koji se pojavljuju na sedmom i osmom stupu; te 14. koji se nalazi na zidnom panclu 'Ci' u Komori povijesti.

CRTEŽ 5 - KOMORA POVIJESTI I HRAM BOGINJE BASTET

°ooo{ Jo ooo ffi ilooooql M T

skraćena inačica zapisa na lijesu

: STAZA UZ LITICU =

©

Nalazište Fragmenta 'C, otkrivenoga 1915.

Uresivši Komoru povijesti kronikom svoga života i vladavine, kao i skraćenom inačicom zapisa na lijesu (obvezatnog vodiča u podzemni svijet, kojega je taj jadni čovjek morao u posljednjem trenutku izvlačiti iz sjećanja - očito se, tek tada sjetivši da ga mora ubaciti u potpuno, veličinom nedostatan prostor), kralj je zacijelo bio potpuno iscrpljen a i prekriven bojom. Ipak, morao je nastaviti, nesumnjivo gonjen tugom koju je ublažavala tek spoznaja kako će i ona ubrzo minuti.

Unatoč svemu, u tim satima tijekom kojih je pripremao hram boginje Bastet, Atum-hadu zasigurno je patio. Nije teško zamisliti da mu je voljena životinja, dok ju je gušila kost neke prastare ribe, izdahnula na rukama dok je plakao i preklinjao to gluho božanstvo.

No, očekivao ga je još strasniji posao. Vjerojatno ga je započeo u ranijim danima, vjerojatno je bio prisiljen razmotriti vlastite mogućnosti u trenutku kad je došao k sebi, navlačeći zdrobljene ostatke svoga Gospodara blaga.

CRTEŽ 6 - KOMORA GOSPODARA BLAGA

	Moj/ lijo oo oj 1 o oo o E <SE* [i Illoooof M j
& - £	

LITICA

===== STAZA UZ LITICU =====

©

Nalazište Fragmenta 'C', otkrivenoga 1915.

Uviđam da su potrebna daljnja pojašnjenja - tekst koji se pojavljuje na zidovima Komore Gospodara blaga otkriva tu priču:

Dvanaest dana prije kraja, kad je Atum-hadu neizmjereno nevoljko uništio Gospodara blaga, kad je počeo paliti Gospodarevu odjeću namjeravajući time ovomu uskratiti besmrtnost, kralj je zastao [razmisliti].

Veliki je kralj odlučio okoristiti se svojim Gospodarom za cijelu vječnost. Gospodar će se pred Atum-hadum kajati čitavih milijun godina.

Atum-hadu je nadzirao rad Nadzornika tajni. Iako je poznao njihove čarolije, Atum-hadu nije na raspolaganju imao obvezatnih sedamdeset dana. Progonili su ga Hyksosi, znajući da im je pobjegao. Progonili su ga neprijatelji svih vrsta. Nije imao vremena. Nastavio je žurno, no sukladno zakonima i uredbama.

Patio je neizmjereno.

Kad je dovršio svoju zadaću, na lanenom je pokrovu naslikao Gospodarevo lice, puno kajanja, služinsko, suzdržano.

Analiza: Zastrašujuće (iako i dalje amaterske) slikarije koje prate taj značajan zapis doslovno izazivaju strahopoštovanje, otkrivajući koliko je kralj patio dovršavajući svoju zadaću. Vrijedi objasniti što je kralj mislio reći svojim zagonetnim riječima.

Ubivši Gospodara, braneći se od bjesomučnog napada opisanog na zidnom panelu 'K', kralj je, u kratkom vremenu, očividno došao do nekoliko zaključaka. U tom je trenutku zasigurno odlučio koje će sve zadaće izvršiti tijekom nekoliko sljedećih dana. Umjesto da zatre svaki trag Gospodara i njegovoga tijela ('i time ga spriječi da zadobije besmrtnost'), kralj je shvatio kako će mu njegov

izdajnički Gospodar blaga praviti društvo i plaćati mu putovanje – njegova će nijema nazočnost dostajati da predstavi njegovo basnoslovno blago.

Nadzornici tajni bili su svećenici obučeni za mumifikaciju tijela, što znači da je Atum-hadu znao dovoljno (ili je tako mislio) o mumifikaciji da sam izvede cijeli obred. Proces kakvoga danas poznajemo nije ugodan, i mora se suosjećati s kraljem - makar koliko okorjelim u ratu i patnjama - koji ga izvodi na članu vlastite obitelji - čak i na onom omraženom članu.

Ogoljeni torzo razreze se na lijevome boku i iz njega se vadi cijeli sadržaj. Četiri organa konzerviraju se pripravkom čiji je pravi sastav i danas potpuna nepoznanica. Zatim se organi omataju tkaninom i smještaju u kanope, ukrašene pomno izrađenim glavama četiriju Horusovih sinova: na iznutricama je Qcbehsenuf sokolove glave, želudac čuva Duamutef šakalove glave, pluća, majmunoglavi Hapy, a jetra Imscty, s ljudskom glavom. Nadalje, zanimljivo je primijetiti kako u Komori Gospodara blaga nedostaju kanope - propust kojega ću objasniti kasnije u ovom, preliminarnom sažetku naših nalaza.

Mozak - nevažan u egipatskoj anatomiji i religiji - se obično iz lubanje vadio kukom ili slamkom, i bacao. U Gospodarevom slučaju, zidne slikarije pokazuju da mu je glava smrskana do smrti, stoga je cefalektomija bila i brža i uvelike neurednija.

Zatim se tijelo pralo i ispunjavalo onim istim kemijskim konzervansom. Tajnu tog pripravka, koji nas zbunjuje još i danas, nije otkrila ni Atum-haduova grobnica. Kad je isteklo sedamdeset dana, tijelo se smatralo spremnim za umatanje. Pažnja: ako mumija Gospodara blaga nije u jednako očuvanom stanju kao ostale, pronađene ispod pijeska, moramo biti posve jasni: Atum-hadu nije imao dovoljno vremena da pravilno provede cijeli postupak, i nikad do tada nije izveo taj složeni i tajanstveni obred, osim na mački. Nadalje, radio je sam, bolestan, ranjen, očajan i progonjen. Na

raspolaganju nije imao sve oruđe, i vjerojatno je raspolagao tek amaterskim nagađanjem o sastavu pripravka potrebnoga za taj strašan poduhvat. Ako je tako, ako Gospodareva mumija djeluje pomalo neortodoksno ili je istrunula drugačije od ostalih, onda je to samo još jedan dokaz jedinstvenoga značaja ovoga otkrića.

Zatim se šiva otvor na tijelu. Neobično, uzimajući u obzir sve što je tragični kralj doživio tijekom tog postupka, no sudeći po zidnim slikarijama čini se kako je ta zadaća do srži uznemirila Atum-haduov osjetljivi želudac. Skupina narativnih ilustracija opisuje te strahotne sate: kraljevo lice, zgrčeno od užasa kad počinje šivati. Baca iglu i konac, bježi iz grobnice, stoji ispred nje, razgovara s naizgled ljubaznom seljankom koja mu nudi zaklon u svojem domu - on je na teškoj kušnji, no zna da je to nemoguće. Grlo mu se steže dok blago odbija njezinu dobrotu. Kad ona ode, on pada na tlo i jeca. Zatim se, potresen, vraća svome poslu.

U tradicionalnoj mumifikaciji, zašiveni otvor pečati se pečatom Oka Ho-rusova. Na tijelo se polaže zlato, dragulji, talismani. Prsti na rukama i nogama oblažu se zlatom. Iako ne mogu sa sigurnošću tvrditi, mislim da je posve izvjesno pretpostaviti da ovoj mumiji nedostaju takvi sjajni uresi.

Nakon toga se svaki prst na nogama i rukama zasebno ornata tkaninom. Za njima slijede noge i ruke. Na kraju tijelo i glava, u dvadeset slojeva. Ta hrpa tkanine pečati se nekom vrstom smole i posmrtna maska prekriva lice. Sve je to posao za nekoliko ljudi, ne za jednoga. Možemo samo zamisliti njegov napor, sve korake u postupku koje je zaobilazio taj užurbani monarh. Kralj je u jednoj od posljednjih bitaka hicksoškog rata zadobio tešku ranu na nozi, te je morao uložiti sve ostatke svojih slabih snaga da teško tijelo omota

u samo pet slojeva tkanine i zatim ga zakotrlja, smještajući mumiju svojega nekadašnjega saveznika na samo središte poda njegove grobne komore.

Završivši umatanje, kralj se poslužio nekom drevnom kemijom ili vezom, u tu tajnu još nisam proniknuo, i truplu na prsima izvezao simbol Atum-haduove vladavine: lešinara, sfingu i kobru koje prati natpis **HORUS PROŽIDRE SRCA ZLIH.**

U nedostatku posmrtno maske, kralj je lice nacrtao izravno na u tkaninu umotanu glavu, obnavljajući lik Gospodara kao čovjeka koji bi se bez primjedbe ili izdaje pokorio svakom kraljevom nalogu. Laneni zavoji nisu nipošto zahvalni za oslikavanje, a da i ne spominjemo kajanje, služinski izraz, suzdržanost. Ipak, jednostavnim i dirljivim potezima kista kralj je izveo monumentalni čin praštanja koji graniči s božanskim, preobrazivši svojega pohlepnog i nepouzdanog pratioca u posve drugog čovjeka - stvorio je sudruga i oca kojem može vjerovati. Zapis na zidu Komore Gospodara blaga završava ovim riječima: »Ponovno si mlad, ponovno živiš. Ponovno si mlad, ponovno živiš«, Kralj obredne riječi prošapta u uho svog prijatelja i zemaljskoga oca, onoga koji kralja volješe poput sina, sve dok je ovaj kročio zemljom.

Bez obzira na znakovitost moga nemira u onome trenutku kad sam na skeli ugledao tog dječaka, bilo je nemoguće zaniijekati da se nije dogodilo neko zlo jer se, kad sam sljedećega dana, 1. siječnja, s prtljagom stigao na pristanište i čekao ukrcaj na parobrod za Kairo, Trilipush i Finneran nisu pojavili. Stajao sam na molu, promatrao svakog putnika koji je, drhtavim koracima, prelazio mostić. Čekao sam dok kontrolor nije uputio posljednji poziv. Zatim sam ga zamolio da provjeri popis: »Da, gospodine, Finneran i Trilipush su rezervirali i platili, ali se nisu ukrkali«. Ne sjećam se jesam li bio uzbuđen ili zabrinut. Taj opis, Macy, prepuštam vama. No, pustio sam da brod otplovi bez mene, nosaču povjerio prtljagu i bjesomučno se bacio na posao.

Unajmio sam dječaka da nadzire pristanište, drugoga poslao na kolodvor i zatim požurio u policiju, gdje sam bio u mogućnosti privući inspektorovu pozornost neporecivim podacima o dvije nestale osobe, i to ne 1918., nego upravo toga dana -jedan Amerikanac, jedan Englez, arheolozi, egipatski gosti, i sada službeno nestali. (Napetost koju proizvodi blago napuhavanje istine ponekad dostaje da inače nepokretne osobe potjera na posao.)

Prilažem iznimno kratak novinski napis iz *Luxor Timesa*, 11. veljače 1923.: »Australški detektiv pomaže policiji iz Kene«. Mislim da su te, ozbiljne i ugledne novine, tih godina izlazile svaka tri dana. Napis jc kratak, no daje posve jasan zaključak svim tim događanjima, a maleni crtež služi na čast Haroldu Ferrellu kakav je bio 1923.

Poveo sam drota do Trilipushove vile (novinari koji su tamo prebivali pozdravili su nas, ali nisu vidjeli ništa), zatim preko rijeke i onda policijskim motorkotačem niz drugu obalu. Ovaj put smo, nekih četvrt milje iza Trilipushova nalazišta, policajac i ja pronašli gramofon s Trilipushovim imenom ugraviranim na poklopcu. Čudan prizor - uređaj je ležao na stazi, usamljeni gramofon usred pustinje. Na tanjuru je još ležala ploča, zabilježio sam naslov skladbe: »Ja sam na ljujačci, zaveli se, draga«. Stotinjak stopa dalje naišli smo na ostatke lomače, među njima i komade spaljene odjeće. Nešto se zbivalo, nešto uistinu gadno. Poveo sam inspektora stazom uz liticu, do Doline kraljeva, na Carterovo nalazište, gdje sam Čartera upitao je li vidio Trilipusha ili Finnerana nakon njihovog posljednjeg susreta. Nije. Zamolio sam inspektora da upita imaju li Carterovi radnici kakvih saznanja o Trilipushu. Ljudi su pitali jedni druge i nedugo zatim jedan je od njih – domorodac - priznao kako je tijekom studenoga uistinu radio za Engleza, i što s tim? Povelili smo ga na stranu. Taj sumnjivo odbojni Egipćanin - snažan, ćelav, tridesetogodišnjak - opisao nam je

kako je Trilipushev u ekspediciju napustio krajem studenoga, budući da je očito propala, i tvrdio kako je Engleza posljednji put vidio 25. studenoga, na dan kad je otišao raditi za Čartera. Poricao je da poznaje Finnerana, čak i da mu je poznato ime. Uzeli smo mu ime i adresu i gledali kako se vraća na iskopine.

Macy, događaji su se počeli nizati iznimno brzo, stoga obratite pozornost. Imao sam dvije pretpostavke, i nisam imao izbora, morao sam ih pratiti istovremeno, budući da je vrijeme istjecalo velikom brzinom: (a) Trilipusha i Finnerana uplašila su moja otkrića te su potajno pobjegli - Finneran sa zlatom u Boston, Trilipush što je dalje mogao od moje istrage ubojstava Marlowea i Caldwell. Ili (b) zaskočio ih je netko tko je znao da su otkrili blago, te se odvijala neka prljava igra. Morao sam ih slijediti obje, iako se, kako se naposljetku pokazalo, nisam trebao gnjaviti s pretpostavkom A'. Ipak, netko je i dalje nadzirao željeznicu, a telegrafirao sam i kairskom hotelu da me izvijeste ako se moji sumnjivci, slučajno, pojave tamo. Nadalje, po povratku u policijsku postaju inspektor je svojim ljudima naložio da obrate pozornost na bilo koga čiji opis odgovara Trilipushu ili Finneranu; riječ je o ljudima koji vjerojatno putuju s golemom količinom prdjage koju će iznimno nevoljko otvoriti pred policajcem. Ako ih netko primijeti, neka ih smatra iznimno opasnim.

No, kako rekoh, ti su potezi bili posve suvišni, budući da je, izdajući naredbe, policijski inspektor u svojim spisima otkrio kako je taj isti crnac s Carterova nalazišta koji je ranije radio za Trilipusha bio upleten u nasilni događaj tijekom svoga pre-đašnjeg zaposlenja na parobrodu Kairo-Luksor! Zbog toga je uhićen i zatim pušten, ali je otpušten s posla na parobrodu. To se dogodilo krajem listopada, nakon čega je zacijelo pošao raditi za Trilipusha koji je bio očito presretan što je zaposlio poznatog nasilnika - zanimljivo, zanimljivo. Drot i ja smo odmah pošli istražiti njegov dom. I, gle

čuda! Tamo smo pristigli samo nekoliko minuta prije njega – napustio je Carterovo nalazište usred radnog dana, netom nakon što smo razgovarali s njim. Jako sumnjivo. Stigli smo u pravi čas, budući da sam, u grmljavini njegovih pritužbi, mutnih objašnjenja, ženinog tuleža i dječjega plača, pod njegovim krevetom pronašao još jedan Trilipushov gramofon s gravirama, a nasred stola, tanjur s najmanje desetak cigara s crno-srebrnim obručima na kojima je stajao monogram CCF. To smo sredili. Osumnjičenik je bio u pritvoru već u ponedjeljak, 1. siječnja 1923. Ubojstva su se dogodila u međuvremenu nakon moga razgovora s Trilipushom i sljedećeg jutra. Neće vas iznenaditi kad čujete kako nam je naš domorodac pružao posve neuvjerljive alibije.

Djelomično sam sam sebe krivio za te događaje, tako je i danas. Da nisam dva dana ranije pustio Trilipusha, vjerojatno bi bio živ i suočio se s pravdom daleko prikladnijom od ubilačke ruke svoga bivšega zaposlenika. Da sam se mogao pouzdati u svoju promatračku vojsku, vjerojatno bih bio u mogućnosti pronaći Finnerana na nalazištu i tada sam mogao - ovaj, zapravo i ne znam točno što sam mogao učiniti. Trilipush je, u konačnici, bio ubojica, znao je da sam mu za petama, stoga me nije gledao kao zaštitnika, što je trebao učiniti. Macy, pravda nas štiti jednako kao što i kažnjava. Trilipush se mogao spasiti svoga ružnog i nepotrebnog kraja samo da mi se predao, no oni oholi to nikad ne čine i radije umiru nego se daju uhvatiti.

Policijsko ispitivanje Egipćanina (ne mogu mu pronaći ime u bilješkama - što me kao povjesničara tjera u očaj i što je, priznajem, sramotni propust za detektiva) bilo je okrutno koliko to dopušta zakon; u njemu sam sudjelovao koliko sam svojim cjelokupnim poznavanjem cijeloga slučaja i kriminalističke psihologije mogao biti od pomoći. Osumnjičeni je nijekao da zna za ikakva ubojstva, što me nije iznenadilo, tvrdio je kako mu je Trilipush poklonio cigare i gramofon još u studenom. Što nije nemoguće, kako je utvrdio jedan inspektor, no tada se isljeđivanje nastavilo i

Arapin je promijenio priču - u jednom je trenutku izjavio kako je *nasilno napastovao* Trilipusha (više nego jednom, priznao je kasnije) i ukrao gramofon - kao da će mu sve te poluistine olakšati sudbinu koja ga je čekala. No time je jedino uspio izgubiti podršku onih nekoliko slušatelja koji su se i dalje dobrohotno nadali da bi mogao biti nevin. Kasnije je čak povukao to ograničeno priznanje nasilja, i tako sve dok se njegove skrpane priče nisu prervorile u posve neskladnu besmislicu. Iako je zamalo priznao ubojstva (ako znate kako slušati, priznanje je bilo posve jasno), nikad nije otkrio gdje je sakrio tijela. Također je, nepopustljivom upornošću, ustrajao na jednoj tvrdnji, unatoč oštini ispitivanja: tvrdio je kako blaga uopće nije bilo, da Trilipush nije pronašao ama baš ništa. Dakle, ta je tvrdnja bila toliko daleko od činjenica, da je bacila nevjericu na svaku riječ toga očajnika. Ipak, toliko se bezumno držao te laži da je postalo posve jasno kako nikad neće otkriti kojem je rođaku ili u koje skrovište smjestio blago.

Policija je željela blago, možete biti sigurni da su ga u tom trenutku pritisnuli do kraja. No Arap mi je neprekidno ponavljao: »Bili ste tamo? Onda znate da je prazno«. Naravno, naravno da je prazno, Abdule, ti si ispraznio sve. Na kraju je tvrdoglavo odbijao potpisati priznanje, što je, uvjeren sam, za ishod imalo još oštriju kaznu od one koju bi mu izrekli da je bio spreman na suradnju.

Lokalne vlasti nisam više morao uvjeravati. Ubojstvo dvojice Zapadnjaka koje je počinio jedan od njihovih, u ovom razdoblju golemog turističkog zanimanja za Egipat (zahvaljujući Carterovom sjajnom otkriću) - neće se podnositi nikakvo oklijevanje, te su egipatska vlada, a jednako i američki i engleski konzuli bili i prezadovoljni poštenim i brzim suđenjem, kao i prikladnom osudom.

Što se mene tiče, ako i nisam bio u mogućnosti s neporecivom sigurnošću odgovoriti na sva pitanja mojih klijenata, budući da nisam pronašao četiri tijela što sam si dao u zadatak - ovaj je slučaj, u najmanju ruku bio ključan za prepoznavanje, hvatanje i privođenje zločinca pred lice pravde. Engleski i australski konzuli bili su također zahvalni za moja izvješća o događajima iz 1918.

Kako bi sve bilo jasno da smo samo pronašli Caldwellove i Marloweove ostatke, da smo imali Trilipusheva i Finneranova trupla, bili očevicima onog trenutka kad je taj Egipćanin otišao od njih, dok mu se s ruku slijevala krv! Macy, sve su to puke bajke. A ne, dragi moj kolega, rijedak je zločinac nad kojim detektiv ne mora barem malo mozgati ne bi li dovršio priču. Ipak, ovdje nije bilo sumnje u ono što se dogodilo – povijest se do pojedinosti otkrila tijekom suđenja i u priloženim novinskim izrescima: bio je to ozloglašeno nasilan, osvetoljubiv domorodac (i prilično siromašan, istini za volju), kojega su s broda, zbog tuče, otjerali njegovi poslodavci, koji se povezoao sa zapadnjačkim arheologom u nadi da će biti nazočan u trenutku kad se pojavi nešto vrijedno krađe. Kad je ekspedicija podbacila, otišao je i pridružio se drugomu. Kad je saznao kasnije, vjerojatno iz naklapanja u Carterovom logoru i prateći Čartera koji je otišao posjetiti Trilipushovo nalazište, kako se propala ekspedicija koju je napustio odjednom pretvorila u nesvakidašnji uspjeh, ubojica se vratio i uhodio blago koje su čuvala dvojica, od kojih je jedan, najblaže rečeno, bio ranjen. U nekom trenutku između mog razgovora s Trilipushom, 30. prosinca, i jutra 1. siječnja, kada su se trebali pojaviti na brodu, taj je Egipćanin napao Finnerana i Trilipusha, ubio ih, spalio njihovu odjeću, otarasio se tijela i sakrio blago. Da nije bio toliko glup i zadržao gramofon i cigare, bezvrijedne u usporedbi sa sakrivenim plijenom, možda bi i izbjegao pravdi.

Neporecivo je da su mu u tom zločinu trebali suradnici - osobito za prijevoz i skrivanje basnoslovnih dragocjenosti. Ipak, i to je porekao.

Zašto bi ubojica poricao sve do samoga kraja, kad ga je čekala dugogodišnja zatvorska kazna? Ovako: kako sam saznao od nekog tipa u jednom kairskom klubu, povijest egiptologije prepuna je takvih priča - današnji Egipćanin ne gaji nikakvo zanimanje za povijesni značaj tog zakopanog zlata; njemu ono vrijedi jedino kao novac. Domorodačke obitelji često u potaji iskapaju i polagano prodaju (ponekad i tijekom više naraštaja) ta arheološka blaga koja smatraju (uzimajući u obzir kako oni to smatraju zapadnjačkom manijom) podzemnim bankovnim računima kojima se mogu služiti po potrebi. Trilipushov je ubojica spremno otišao u zatvor kako bi time zaštitio prijatelje i obitelj koji su se namjeravali godinama uzdržavati polagano, sigurnim kanalima, prodajući golemo zagrobno blago kralja Atum-hadua.

U vlaku između Kaira i Aleksandrije, moj pomoćnik Macy i ja raspravljali smo o još jednom problemu: tko bi trebao dobiti Atum-haduovo blago? Pripada li ono Trilipushu koji je zbog njega ubio Paula Caldwellu i Huga Marlowea? Ili Chesteru Craw-fordu Finneranu, koji je platio to Trilipushevo otkriće? Ili Juliusu Padraigu O'Tooleu, koji je Finneranu uzajmio taj novac? Ili rodbini Paula Daviesa-Caldwella i Huga Marlowea? Hectoru Marloweu i Emmi Hoyt?

Pretpostavljam kako nasljednici tog egipatskog ubojice imaju jednako pravo kao i svi drugi umiješani u taj prljavi posao, i nije me previše zanimalo tjerati vlasti da ih progone, trudeći se cijediti ih sve dok iz njih ne iscure i imena svih suradnika. Ipak, novac sam ljude je otjerao u ludilo, kao i uvijek, a na kraju, plaća je bila četiri leša, jedna ostavljena mlada žena, jedan čovjek u zatvoru i slomljena srca koja su se protezala od Sydneyja preko Luksora do Londona i Bostona. Macy, novac ubrzava sve, a kad on obuzme ljude, običava ih potjerati preko ruba ponora.

Od svih sam klijenata naplatio honorare i troškove - Daviesova zaklada, Tommy Caldwell, Ronald Barry, Emma Hoyt, Marloweovi, O'Toole - izvijestio ih najvećim dijelom o onome što su morali znati, te sam se vratio u Sydney krajem srpnja 1923., nakon malo više od godine dana. Na kraju slučaj i nije podigao neku prašinu - o njemu je pisao samo *Luxor Times*. Ne mogu reći da me nije razočarala neobična ravnodušnost svjetskoga tiska.

Pravda je zadovoljena, istina se ogolila, grešni su primili zasluženu kaznu. Za mene je to bila pustolovina života, jedan od najznačajnijih slučajeva u karijeri, plod svih mojih moći dedukcije i detekcije koje su tada bile na vrhuncu snage. Proputovao sam svijet, ulazio u domove bogatima i moćnima, promatrao muškarce i žene u svim vidovima života, pokretane onim univerzalnim porivima koji tjeraju svakoga od nas i nisam se nikad, kad razmišljam o svemu viđenomu, istinski iznenadio, istinski nisam. Kad ih jednom shvatite, ljudi vas više ne mogu iznenaditi. Motivi su im ponekad skriveni, no to su rijetke ptice. Ljudi su otvorene knjige, kad jednom naučite kako ih čitati. Što je istovremeno i radost i prokletstvo, no i neizbježna posljedica predanog izučavanja ljudske prirode, čime se nedvojbeno bavi svaki dobar detektiv.

Nadam se da sam vas u dovoljnoj mjeri uputio u obrise i logiku slučaja, s dovoljno podataka kojima ćete popuniti svoju obiteljsku povijest', a također i kako bih vam omogućio da ih popunite za naše čitatelje.

Kad sad razmišljam o svemu tome, malo me muči količina vremena koju sam potrošio pričajući vam ovu priču. Znate, dragi prijatelju, već sam odabrao naš sljedeći slučaj iz dosjea i, kad bih imao snimač i mikrofon, mogao bih jednostavno diktirati cijelu priču. Mislim da taj rashod ne bi bio prevelik. Naravno, njega bismo uključili u naš partnerski sporazum - ako ste u mogućnosti

predujmiti mi tu svotu. Jedva čekam pročitati vaša razmišljanja o tome. Čekam vaš odgovor. Spreman sam započeti čim mi se javite. Naši čitatelji čekaju. Vrijeme je bitno.

Vaš, u limbu, Ferrell

Gospođica Margaret Finneran
Avenija Commonwealth 2
Boston

25. siječnja 1923.

Draga moja gospođice Finneran

Budući daje ugovor gospodina Trilipusha s harvardskim sveučilištem istekao sa završetkom zimskog semestra, bit ću toliko slobodan proslijediti vam poštu koja se u njegovom uredu nakupljala tijekom njegovih neprekinutih lutanja po Egiptu. U prilogu: šest brojeva *Žurnala egiptologije i arheologije*; osobna pošiljka iz Engleske; dva pisma iz različitih muzeja; nekoliko studentskih radova (nezape-čaćeno). Ako biste bili toliko dobri i proslijedili poštu gospodinu Trilipushu po njegovom povratku iz Egipta, uštedjeli biste nam mnoge nevolje i sramotu. Sve dobre želje za skoro vjenčanje s tim velikim čovjekom,

C. ter Breuggen,

predstojnik katedre egiptologije.

**OSOBNOST - profesoru R. M. Trilipushu
katedra Egiptologije
Sveučilište Harvard
Cambridge, Sjedinjene Američke Države**

29. rujna 1922.

Najdraži moj Ralphe,

upravo sam proveo uistinu grozno popodne (i to jedno od onih rijetkih sunčanih popodneva kojima nas naš čudljivi, da ne kažem gnjavatorski nastrojen, Nebeski Otac, obasipa odnedavno). Bio sam prisiljen provesti iscrpljujućih par sati s tim malim Australcem, pjegavim, narančastim, s glavom prekrivenom u potpunosti nevjerojatnim krznom. Čim je otišao, izvukao sam pisaljku kako bih ti se javio, budući da je bio toliko dobar i dao mi tvoju adresu na dragom, ljupkom Harvardu. Harvard! Ma, stvarno veličanstveno! Ipak, za nas, staro društvo s Balliola, možda malo provincijalno. No, sjećam se kako im je Marlowe prilijepio prilično smiješan nadimak. »Posljednje utočište nezapošljivih«?

Dakle, vidiš dragi, malo sam slagao - nisam se bacio na olovku i papir u trenutku kad je otišao. Pričekao sam dok stvarno nije otišao iz kuće i pošao svojim putem, tada sam se malo isplakao. Ralphe, već odavna više ne dramtiziram, no taj mali prokletnik, taj gospodin Ferrell, ta najdosadnija inačica detektiva, potvrdio mi je neke vrlo crne vijesti. Ništa što nisam naslućivao već godinama, no jedno je nešto znati, a posve je drugo *saznati* nešto - ako shvaćaš što mislim. Kad sam ugledao tvoju knjigu, s posvetom roditeljima miloga Huga, tada sam znao da ti to znaš već godinama - ono pred čime sam svakodnevno strepio, jalovo se trudeći ne vjerovati. Smiri se, patkice. Ne mogu te zamisliti kako luduješ. Ostaje mi moj žal i žalovanje, no ne mogu ti se potužiti, ako pošteno sagledam sve. Da trgam odjeću i blebećem pred policijom i Hugovom ožalošćenom obitelji svakako nije nimalo privlačna pomisao. Što se mene tiče, slobodan si. Sve dok te stvarno ne sretnem, mogu zamisliti njegovo lice na tebi i sebi govoriti kako on dalje živi u tebi, ali bi trebao znati nešto, prije nego što počinješ još neke nepopravljive pogreške. Mrzilo bi me vidjeti da Hugova kreacija prerano susretne svoga tvorca. Dakle, za početak, Hugovi nepodnošljivi roditelji zovu se Hector i Regi-na, unatoč svim Hugovim tvrdnjama kojima se trudio to pobiti. Smiri se, anđele, priča je prepuna iznenađenja.

Malo sam pretjerao s Ferrellom, no sam je to tražio. Konzervativnijeg bih posjetitelja počastio daleko blažim i krotkijim okruženjem, no taj, ta mala, zločesta, australska seljačina, nije gubio ni trenutka odbacujući sve svoje wildeovske reference, nepodnošljivo frkćući i objavljujući svoju naklonost prema gospi. Da nisam bio znatiželjan čuti što zna o našem Hugu i tebi, vjerojatno bih ga onesvijestio, navukao mu suknju i ostavio ga na cesti. Bilo kako bilo, izveo sam mu posve pristojnu predstavu. Malome se izobličilo lice kad sam ga - pripremajući se povući baršunastu

uzicu koja je pridržavala samo zavjesu - zapitao bi li želio 'uz kavu uživati i u pokojem malom Arapinu'. Bila mi je to jedina zabava nakon mnogih tjedana.

Također, malahno sam friske budući da sam se godinama hranio onim stranicama, unatoč propitivanjima Hugove obitelji i posjetu našeg vulgarnog antipodnog njuškala. Neki dan me posjetio još jedan drugar iz Balliola, i posve me opravdano prekorio da sam se prometnuo **u pravu** babu, nekakav lik iz Balzaca. Jesi li čitao Balzaca? Hugo te opisao kao priličnog manijaka u tvome području, no prilično nezainteresiranoga za bilo što drugo. U životu ima više toga ... o, čuj me, kao da imam ikakvo pravo poticati te da proširiš svoje obzore, i to kad su se moji sveli na hrpicu pisama mrtvoga vojnika.

Šaljem ti njih pet. U njima se objašnjava sve što trebaš znati osim, pretpostavljam, samoga početka. U Oxfordu je, bar na početku, bio priličan predmet sprdnje, znaš, prikladna kamuflaža, zajednički utvrđeno ime, tip kojim smo se svi mogli služiti održavajući prepisku s majkama i očevima. Ono je, u našim krugovima, znaš, preraslo u dogmu; bili smo neizlječivi, iako je među nama bilo još nekoliko mračnih tipova koji su se pokušavali oduprijeti, odbaciti našu prirodu, ili činiti ono što su od nas zahtijevali naši ostarjeli roditelji - razgovarati s nekim londonskim specijalistom iz Ulice Harley, koji bi prepisivao psihoanalizu, tuševe, putovanja i boks. («A što je s hrvanjem, dušica?» upitao sam ga.) Kako su svi roditelji znali za jednog te istog šarlatana, nadilazi moj um. U svakom slučaju, najhrabriji među nama - naravno, Hugo - jednostavno je, dok je naš klub večerao u jednom od apartmana, rekao: »Cure, što je s vama? I vi ćete pristati na to? Odbijam liječenje. Zašto se oni ne liječe?« Prekrasno: sama pomisao da se naši nepodnošljivi očevi kod nekog tankočutnog doktora po našem izboru, raspituju o lijeku protiv neizlječive ginofili-je. Znaš, svi smo voljeli Huga. Nikad ga nisam mogao imati samo za sebe, čak ni tada. Bio je sve ono što sam čeznuo biti.

Žene ga, naravno, nikad nisu gledale - nije bio građen za njih, a te zvijeri to nanjuše miljama daleko, dok ih je moja pojava uvijek zbunjivala -sve redom odbacivale bi, značajno me pogledavajući, svoje romane blizu mene.

»Dakle, ja odbijam«, rekao je naš Hugo. No neki mlađi nisu bili toliko hrabri, stoga je Hugo predložio da svi redom obitelji izvijestimo da smo izliječeni, da nam je, hvala na pitanju, neizmjereno bolje, i da ozbiljno razmišljamo o prošnji neke mlade dame iz dobre obitelji koju smo nedavno upoznali na zabavi. Kako joj je ime? Čudno, sad se ne mogu sjetiti nijednoga osim Gwendolyn, no nije bilo to. I, najbolje od svega, majko i oče, upoznali smo jednog sjajnog momka, najboljeg prijatelja na svijetu, jednostavno čovjeka koga se čovjek nada upoznati odlazeći na Oxford - bit će mi vjerojatno kum, ako skupim hrabrosti i toj ljupkoj djevi priopćim koliko je sjajnom smatram, a on, on je posve prilagodljiv, to je njegov šarm; bio je sve ono što su roditelji željeli čuti. Ako bi vas oni ili ona krvopija iz Ulice Harley imali hrabrosti odvratiti od sadašnjeg kruga prijatelja, samo ih razuvjerite kako slobodno vrijeme provodite u društvu jednog sjajnog momka koji apsolutno zaslužuje sve moguće povjerenje, iz dobre obitelji, koji ove sezone vesla kao Odisej, trči kao Hermes, zacijelo prvi u klasi na egiptologiji (Hugo je na tome insistirao zbog ujednačavanja činjenica), zaručen je za lady Kakosevečzove, koji se vraća u Kent i obnavlja stari sjaj svoje obiteljske kuće da bi preuzeo nadzor nad posjedima, pokazao lokalnim ratarima kako izgleda dvadesetostoljetni džentlmen-farmer i tako dalje i tako dalje, sve po osobnom ukusu, točnije rečeno, po ukusu roditelja. Siguran sam da si sve to već čuo, dragi dječaće. Hugo je stvorio opsežan životopis za one ne pretjerano kreativne, čak je nekima organizirao snimanje u sportskoj odjeći, u društvu lokalnih tipova koji su odgovarali opisu. Huga bismo čak pitali i za savjet: »Majka ga želi upoznati sljedeći mjesec. Što mi je činiti?« Hugo je sređivao sve, smirivao nam

živce, slagao sve potrebite nam priče -roditeljima je laknulo. Naša problematična mana koju smo pokupili u školi u potpunosti je iščeznula na Sveučilištu.

I dalje ne mogu točno odrediti što se dogodilo u pustinji, toga dana u studenome. Znam što je namjeravao Hugo, dragi Ralphe, nadam se da si mu to oprostio, stari. Možeš li ga kriviti? Ne, ništa više nego što ja mogu kriviti tebe za ishod. (Ili kriviti sebe: Hugo je u priličnoj mjeri pogrešno protumačio moj savjet.) Bi li mi mogao napisati tvoja sjećanja na događaje? Mislím da mi duguješ tu mjeru spokoja.

Jesi li ga bar imalo volio? Moram vjerovati da jesi. Kako bi moglo biti drugačije? Kako on ne bi mogao nadahnuti ljubav? Osobito u onih čije je srce barem malo otvoreno, o ti, koji se ne usuđuješ izgovoriti vlastito ime. Ti si ga posljednji poznao. Mogao bi mi pisati o Hugu u ratu, opisati njegove dane.

Dakle, s tom hrpom pisama, odjednom si postao obrazovan. No nemoj prestati biti kakav jesi. To bi neupitno bila pogrešna pouka ove priče! Ne, Ralphe, ne želim te obeshrabriti, niti te imam namjeru progoniti ili tražiti policiju da kopa po našim životima. Jednostavno, dajem ti znanje potrebno da nastaviš zato što, naposljetku, ti si plod naše ljubavi, dragi dječaće, i ne smiješ se izgubiti - tvoj neprekinuti uspjeh služi nam na čast. Ti si živ Hugov lik, njegov Adam koji ga je nadživio, no koji živi onakav kakvim ga je on stvorio. O, svakako nastavi, dragi Ralphe, tvoj Tvorac ponosio se tobom, čak i kad te, u trenutku slabosti, pokušao uništiti. Bogovi znaju biti takvi. A kad čujem o tvojim trijumfima (poput ove užasno zabavne i prljave knjižice kojoj bi se Hugo od svega srca divio) nastavít ću uvjeravati sebe da Hugo, u tebi, i dalje kroči svijetom, jednako živ kao i kad sam ga grlio posljednji put.

Stvorio te od komadića odjeće i konjske dlake, kako bi nasmijao mene, znaš. Što god si mu značio, što god mi je propustio reći, sve je to ništa u usporedbi s onim što smo mi bili i kakav mi je poklon u tebi podario - ti, njegov *Guignol*, čija je pozornica cijeli svijet, i čiji se konci protežu sve do nekog ukusno namještenog *louche* raja. Mogu te zamisliti danas, bezimni dječake, kako govorom oponašaš Huga najbolje što možeš. I dalje štucáš
1 potkresuješ 'dobro jutro' u 'drrrr...tro'? Obračáš li se ljudima sa Sven ako im se ne možeš sjetiti imena? Vrebaš li ginofile i nazivaš ih sunčicama? Naravno, naravno, sunčica.
Na kraju, kao uslugu ovom sljedbeniku, javi se s vremena na vrijeme, onome što ti je dopustilo da umreš u dalekoj pustinji. Nadam se da nisi bio okrutan.

Tvoj obožavalac,
B. Quint.

16. siječnja 1918.

Najdraži Bevvu,
ako žudiš za nečim što bi oživjelo tvoje turobne dane u sivoj, staroj Engleskoj, onda imam za tebe pravu priču: znaš, ja ... o, o ... Možda ti kakvi cenzori vire preko ramena? Ma, nije važno. Ja sam časnik i ovo ću ti na neki način poslati u čisto. Poznajem jednog ranjenika koji se vraća kući i koji će sa sobom ponijeti omotnicu. Samo ti vjeruj svome Go-gou.
Dakle, na sunce s tim: znaš, *ucjenjuju* me, što je upravo sjajno, moram ti reći. To mi je uistinu beskrajno razvedrilo moje dosadno i zaprašeno postojanje. Mislio sam da ću već poludjeti ako budem morao ispitivati još neku staru domorotkinju, osumnjičenu za još neke veze s omraženim

Neprijateljem – kao da Egipćani, svi do posljednjega, nisu doslovno *oduševljeni* što su nam Saveznici i najbolji prijatelji - svi redom, od najmanjeg, smeđeg novorođenčeta do svakog, starog, izbornog radnika. Iako, ne mogu se pretjerano žaliti. Zahvaljujući poslu usavršio sam arapski, iako njegov pomalo čudniji dio, jer samo kad sam jedini isljednik u sobi, mogu slobodno iskušati one više *recherche* fraze na najsvježijim, ustreptalim, izdajničkim mlacima.

No, skrećem s priče.

Nema razloga zašto bi to trebao znati - naš mali dom, udaljen od higijene, leži samo četrdesetak milja od predgrađa zvanog Tel el Kebir, kolonije antipoda, pravi festival rasplesanih dječaraca i pustolova, zaostalih iz skupine koju nisu poslali da prospu crijeva na Bosporu, ishod, u što ni najmanje ne sumnjam, istinski genijalnog strateškog planiranja. Najvećim dijelom ih izbjegavaju, iako neki njihovi časnici nisu potpuni ovinofili i čovjek se s njima mora tu i tamo posavjetovati tijekom tih gromovitih ratnih svjetovanja ne bi li skovali pakleno sjajne planove kojima ćemo razbiti fesove i glave našeg zlokobnog Neprijatelja. Jednom sam čak morao provesti cijeli tjedan prikovan među tim čudnim tobolčarima, djelujući kao *veza*, što kažemo ovdje, iako taj pojam koristimo u njegovom najmanje zabavnom značenju kojeg je Vojska uspjela skovati. Bit priče: jedan od tih slatkica od tamo dolje uhvatio me u prilikama koje zaslužuju pomniji prikaz. Nekoliko tjedana nakon mog povratka iz njihovog logora, gotovo sam ih u potpunosti zaboravio. A tada, jedne večeri - jedne od onih večeri koje daju smisao cijelom tom cirkusu; čovjek bi gotovo zahvalio Kralju što je žrtvovao nešto svoga vremena kako bi nas uvalio u ovo prašenje s njegovim bratićem - otišao sam iz logora na *rendez-vous* kojega sam dogovorio među mojim voljenim piramidama u Gizehu; put nije kratak, no ugodan je kad ga se prelazi motorkotačem, po noći.

Bev, sad scenografija: vrh Keopsove piramide zariva se u mjesečev disk, prizor, prilično šarmantno, podsjeća na glavu nabijenu na kolac. Žutobijele piramide iza sebe bacaju tanke, crne sjene, pustinju pretvarajući u šahovsku ploču; gasim motor. Uputim se prema piramidama, vrelima u toj srebrnocr-noj noći kao da me time dozivaju na tajni sastanak. Vjerovao sam da sam, osim očekivanoga gosta, jedini živi čovjek u drevnoj pustinji, a one tri ohole ljepotice, i njihov beznosi makro, zvale su me na pijesak, tamo gdje smo mogli biti sami. Ubrzo nakon toga stiže moj uzvanik, domorodac kojeg sam ispitivao toga dana, posve nevin mladić kojega su priveli iz nikomu posve jasnih razloga. Budući da sam jedini govornik arapskoga u ekipi, iskoristio sam priliku i napatio ga kako je najbolji način kojim će izbjeći sve buduće nevolje s njegovim uzvišenim engleskim gospodarima taj da se sastane sa mnom kod piramida poslije ponoći. »Njegova ekscelencija ukazuje mi preveliku čast«, reče ta *coquette*. »Što taj priča?« upitao me narednik. »Kaže da je pokorni podanik.« »Moš' mislit', malo crno smeće«, progundā stari, kojega sam uvjerio da ću mladićevo ime zabilježiti u dosje i neprekidno ga nadzirati svojom, već legendarnom, špijunskom mrežom.

Moj ispitanik i ja smjestili smo se u sjenu velike piramide, prisvojili je za sebe, no tada sam začuo zvuk drugog motorkotača iako se činilo da ide u suprotnom pravcu (prokleta jeka). Nekoliko minuta kasnije pogledao sam dolje i primijetio da više ne stojim u sjeni (prokleta mjesečevo kretanje) nego na mjesečinom obasjanom pijesku - trenutak kasnije čuo sam nakašljavanje, i iz tame izroni taj mali novak (kojem ono u gaćama očito nije bilo ništa novo).

Bev, besplatan savjet ako se ikad budeš zatekao u ovakvoj situaciji - to nije trenutak za paniku ili pokazivanje slabosti. Moji kukovi jednostavno su nastavili svoje noćne kretnje, iako je moj domorodački potporanj bio posve raskolačio oči i jecao, i popuštale su mu ruke u trenutku kad je

trebao pridržavati cijeli bok piramide. Zalajao sam, prilično uvjerljivo, na arapskom prema uljezu, želeći mu dati utisak da je upravo prekinuo teško naoružanog egipatskog džentlmena u njegovoj uobičajenoj večernjoj zabavi: »Tvoje ime, prokleti svinjožderu«.

Odgovorio je mirno, engleski, s australskim naglaskom: »General Allenby«.

»Jako dobro«, onaj jebeni idiot Marlowe izjavi na engleskome. »Vojnice, bilo bi ti jako pametno kad bi imao dozvolu za izlazak iz logora u ovo doba, i potpisani revers za motorkotač kojeg sam čuo.« Ponosio bi se mojim naredničkim manirama, i time što sam se čvrsto držao svojih ratničkih izjava. »Ime.«

Oštro je salutirao i odgovorio. »Nisi čuo kraj. Naređujem ti da se odmah vratiš u logor.«

»Da, gospon, satnice Marlowe, odmah, gospon.« Tako spremno korištenje *moga* imena malo me bacilo u očaj, možeš zamisliti i sam; da sam bio pametniji ili malo sigurniji kako onom glupom igračkom mogu pogoditi bilo što, vjerojatno bih izvukao revolver, upucao malog, u miru završio zabavu i kasnije smislio neko objašnjenje. No, začuo sam motorkotač kako se udaljava, odvukao svoju kobilu u mrak i trudio se ne razmišljati o tome.

Sljedećeg dana bio sam pomalo zabrinut zbog posljedica, no moj me mučitelj nije pustio da dugo patim. Prije nego što mi je posilni uspio izreći da me pripadnik australskih postrojbi čeka vani na *moj* zahtjev, u šator je upao taj isti sinoćnji klokan. »Na moj zahtjev?« ponovio sam glasno, otpustio posilnoga i sam počeo stezati uvijače.

»Gospodine, pod dojmom sam da sinoć niste bili prezadovoljni sa mnom.«

»Nipošto, nipošto. Svi vi Australci dokazali ste se kao sjajni vojnici. Nikakvo nezadovoljstvo. Još nešto?«

»Ako bih, gospodine, mogao tražiti dopuštenje da upitam, čime su vas Australci najviše zadivili?«

Završio sam s uvijačima, zavalio se na ležaj i promatrao to malo smeće koje je, posve vojnički, gledalo u neku neodređenu točku, u kojoj je, siguran sam, vidio kako mu svemir otvara sve svoje dveri.

»Pretpostavljam kako bi to bila urođena australska diskrecija.«

»To nam je moto, gospodine.«

»Upravo tako.«

»Gospodine, ako smijem reći, jako je zanimljivo što su stari Egipćani upravo tu osobinu- diskreciju - toliko poštovali da su je nagrađivali i napredovanjem u vojsci.«

»Zgodno. Ne sjećam se da sam to igdje pročitao.«

»Niste? Znate, državne škole kod nas jako škrtare znanjem, znate, gospodine, pa me to potaknulo da se obrazujem neovisno od njih.«

»Tako. Onda si možda u pravu, drevne civilizacije prilično je zabavno tumačiti kad sve prođe. Provjerit ću tvrdnju, a mogao bih i upitati svoje stare profesore. Još nešto za danas, vojnice?«

»Gospodine, trebam li vam napisati svoje ime?«

»Mislim da to neće biti potrebno.«

»Dobro, gospodine, na službu, gospodine.«

Bev, držao me u šaci. Progutao sam ponos da bi me nekoliko dana nakon toga posao ponovno odveo do australske baze u Tel el Kebiru. I tamo sam dežurnom australskom časniku spomenuo kako se jedan njegov vojnik, s djelomičnim poznavanjem arapskoga, pokazao iznimno korisnim u cijelom nizu protuo-bavještajnih ispitivanja koje sam vodio; naravno, nije moje da se miješam, no bi li ga se moglo promaknuti barem u vodnika kad budu imali slobodno mjesto? Što sam morao dati zauzvrat? Bio sam prisiljen slušati neizmjereno dosadne priče o satnikovoj zaručnici iz

Melbournea i gugutati nad fotografijom neopisivo najgroznije i najružnije pojave u povijesti ženskoga spola - osim ako se nije radilo o obrijanom klokanu u suknji.

B., tako je završila moja vruća pustolovina, pomišljam da sam se izvukao i da je to bilo posljednje što sam doživio od tog grozomornog Svena s donje strane svijeta. Naravno, neće me iznenaditi ako se pojavi očekujući koji novčić za svoju produljenu šutnju, no taj bi trebao biti svjestan da mu mogu dobrano zagorčiti život ovdje tako što ću ga premjestiti na neke odurno neugodne ako ne i smrtonosne zadatke.

Među ostalim novostima s poprišta tog velikog napora kojim čovječanstvo stremi ka uspostavi svjetskoga mira, na bazaru sam prošli tjedan pronašao nešto nesvakidašnje - iako teško mogu povjerovati da nije riječ o varci. Kupio sam to, ponesen snagom uvjerljivoga izgleda koji je kvalitetom apsolutno nadilazio uobičajene krivotvorine. Nisam još dešifrirao do kraja, no čini se kako bi tajanstveni predmet mogao biti zanimljiv s egiptološkog stanovišta. Naravno, unatoč ponovnom lutanju bazarom, nisam uspio ponovno pronaći tipa koji mi ga je prodao, i stoga nisam mogao dobiti odgovore na sva moja moguća pitanja o provenijenciji i izvornosti - ipak, pitam se bi li mi mogao učiniti sitnu uslugu. Možeš li dragog, starog Clema Wexlera upitati kako je najbolje konzervirati i poslati mu neki 'stari dokument'? Budi drag i odmah mi napiši njegov odgovor, to je stvarno važno. Također, Bev, iako mislim da ti svoja pisma mogu slati necenzurirana, ne vjerujem da će se prema tvojima odnositi s jednakim poštovanjem. Piši mudro, najdraži prijatelju.

Bez suvišnih riječi,

Go-go

23. travnja 1918.

Bev, ti antrofilno magare,

ne budi glupa baba zbog onoga što radim i što ti ne opisujem u svojim pismima tebi. Nemoj mi propovijedati o tvojim najnovijim vrlinama, koje mi zvuče posve neuvjerljivo. Nastavit ću ti pisati ono što me zabavlja i ono za što vjerujem da će zabaviti tebe, moj najdraži prijatelju. Moja metoda vođenja protuobavještajnih operacija jednako je dobra kao i bilo koja druga. Nijedan od mojih mladih domorodačkih agenata nije se urotio s Neprijateljem - u to sam siguran - previše ih dobro zadovoljavam, što je preventivna tehnika kojoj bi morala pribjeći svaka sigurnosna služba. Stoga ne namjeravam cenzurirati sebe pred tobom, niti namjeravam štiti ono što toliko neuvjerljivo nazivaš svojim *tankoćutnostima*. Misliš da to isto pišem malom Theu Grahameu ili bilo kojem iz našeg društva s večera? Naravno da ne. Ti si moj jedini istinski *korespondent*. Nikad od tebe nisam zahtijevao da zbog mene živiš poput dominikanskog fratra (a mislim kako čak i oni uživaju više od tebe, opuštajući se s opaticama i poludebilnim seljačicama, prijeteci im ognjem paklenim ako progovore).

Što je s Wexlerom, proklet bio? Toliko si se požurio požaliti (i to prilično indiskretno) da si u potpunosti zanemario posve jednostavnu zadaću koju sam zatražio od tebe, truleži jedna. Hajde, sad, brzo kroz grad, prije nego što Wexler konačno izdahne i raspadne se, a njegova domaćica pomete za njim preostali sivi prah. Reci mu ovo: »Hugo je našao neki p. koji naizgled potvrđuje Harrimana i Vassala i želi vam ga poslati neoštećenoga. Kako?« Svakako izgovori 'o' umjesto 'a' jer će pomisliti da si se posrao i dat će te izbaciti iz svojih odaja.

Što se tiče mog poslića, najnoviji događaji učinili su ga uistinu zabavnim. Koliko se sjećam, otišao sam nakon što sam dogovorio promaknuće za mog malog klokana i zatim očekivao da me, neizbježno, zamoli novac. To se nije dogodilo. Počeo sam se nadati da smo se zadovoljili promaknućem, da smo neizmjereno ponosni što se možemo šepiriti s novim vodničkim čvarcima i vodnički kažnjavati one koji kaznu naizgled zaslužuju ili, barem, uživaju u njoj, ali nije bilo tako: jednoga jutra primio sam zbunjujuću poruku koju mi je poslao neki australski narednik, neki veseljak zadužen za stražu u njegovom logoru. Njime me uljudno moli ako, budući da neprekidno našeg novog vodnika šaljem na protuobavještajne zadatke u sva doba i danju i noću, mogu, u nedostatku vremena da ispisujem svaku pojedinu propusnicu, izdati mu trajnu propusnicu ili barem dati neku pismenu naredbu zapovjedništvu straže kojom bi se mogli pravdati. Stvarno zagonetno. Poslao sam svog šišmiša da potraži i pomilki mog australskog ljubimca - kolonijalac mi je ušetao u šator još iste večeri. Nakon našeg posljednjeg susreta, objašnjavao mi je taj nacereni mladi Sven, prešlo mu je u naviku odlaziti iz logora kad god za to osjeti potrebu, i služiti se mojim imenom kao propusnicom: »Obavještajni zadatak za satnika Marlovvea«, izjavi stražarima, odjuri i dojuri na motorkotaču kojeg je uzeo služeći se istim tekstom. »Zatražite od satnika Marlowea sva odobrenja.« Strašno bezobrazno, složiti ćeš se. A što je radio na svojim zadacima? Kurvao se? Bančio? Ne, ništa od toga, on je, kunem ti se vlastitim imenom, pet-šest puta odlazio ... samo čekaj, Bev *istraživati spomenike!* Bio je na arheološkim nalazištima, trudio se upoznati onih nekoliko kopača koji su nastavili raditi, unatoč eksplozivnim smetnjama ovog suvremenog rata. »Mogu li biti otvoren, gospodine?« zaurlao je. Naravno, sunčica, samo daj malo tiše. Bev, pripremi se: naš mali Australac, čini se, obožava Egipat, egip-tološka istraživanja, potpuno je lud za svim tim. Ne želi ništa više od mene, stvarno, kune se grobom svoje omiljene koale, samo želi sa mnom

razgovarati o starom Egiptu. »Kako bih ja znao išta o tome?« upitao sam ga. E, zna on sve o meni - uznemirit ćeš se, kao i ja, kad to čuješ. Ne samo što zna da sam na Oxfordu izučavao faraone, već i to da se 'vraćam završiti studije i postati sveučilišni profesor', tako je rekao, a okice su mu sjale. Stidljivo je priznao kako je to saznao prije nekog vremena, da mi je već prišao i *prije* našeg prvog susreta u pustinji, još tada kad sam proveo onih tjedan dana u Tel el Kebiru, iako ga se uopće nisam sjećao. Kad tamo, posve razumljivo, nimalo nisam mario za njega, počeo me slijediti posvuda, čak se iskrao iz logora i one sudbonosne noći došao do naše baze, samo kako bi se ponovno predstavio. Tada me spazio kako odlazim i pretpostavio kako namjeravam 'prošetati kako bih promatrao neizrecivu ljepotu piramida u Gizi', te je pošao za mnom kako bi me sustigao. Ispričao mi je to vjerujući kako ću ga s uživanjem saslušati.

Oturna priča, ali što taj mali vrug želi od mene *sada**. Dakle, samo ono što želi svaki obični ucjenjivač: želi instrukcije iz srednjeg egipatskog. Sav ustreptao da mi pokaže sve svoje skrivene dubine, uzme pisaljku i papir s moga stola ne bi li mi dokazao kako već zna pisati hijeroglif, hijeratski i demotski. Tvrdi kako je sve to naučio sam (samo mirno sjedni, Bev) i to iz knjiga posuđenih iz neke australske knjižnice koju je vodila njegova prva ljubav, tragično poginula, izdahnuvši mu na rukama. A sada želi sa mnom samo raspravljati o povijesti kraljeva. Ukratko, Bev, autodidaktični, zločinački nastrani, antipod i potencijalni egiptolog, ucjenjuje me da mu budem tutor. Znaš takve, stara priča. Dragi, samo mi reci kad ti dosadim.

Moj gojenac je potpuno *naif*, ali posjeduje nesvakidašnje, nepovezane dubine znanja, bezdana jezera egiptoloških spoznaja razdvojena nepreglednim sprudovima ignorancije. Svjestan je toga i želi jednakomjerno preplaviti cijelu tu zemlju. Kad smo već kod toga, želi naučiti i arapski, kojeg je već počeo čerečiti na vlastitu ruku.

Otađ mi je u šator dolazio tri puta - Bev, četrdeset milja puta! Takva odanost! Gleda me s posvemašnjim strahopoštovanjem. Priče o Oxfordu ga doslovno zatravljaju, ponaša se poput zrikave kobre koja se onesvješćuje čuvši treperavi zvuk svirale. Kad tiho prošapćem 'Balliol' on gotovo ostaje bez daha, iako ne toliko da mi dopusti naše poučavanje preusmjeriti na pedagošku metodu koja bi, po mome mišljenju, bila daleko ugodnija. Pokušao sam to par puta (čovjek stvarno izgubi broj) vjerujući kako bi se zabavio i istovremeno olabavio neugodan stisak kojim me drži moj mladi učenik. No, bilo je to kao saditi sjeme u pustinjskome tlu - siguran sam da ti je laknulo kad si to čuo: »Jaako ljubazno od vas satnice, al ne bih jako htio tratiti vam vrijeme, znate, trebali bismo raspredati o onom ozbiljnomu.« Životinja. Naravno, da izgledam poput tebe, do sad bismo posve lijepo napredovali.

Piši mi što sve propuštam kod kuće. Piši mi o godišnjim dobima. Piši spominje li me još itko u razgovoru. Piši da tamo, kad se vratim, još ima mjesta za mene. I zabogamiloga, napiši mi što ti je rekao Wexler!

Tvoj mračni egipatski kraljević,
Go-go

29. srpnja 1918.

Dragi Bevvy;

ovo mi je stvarno slomilo srce. Hvala ti na trudu, i hvala ti što si javio. Znam da me nije previše cijnila, no jadnoj udovi poruči da šaljem svoju najiskreniju sućut, i da mi je njezin suprug značio

neizmjereno mnogo. Zapravo, bolje, reci onako kako bi ti rekao. Ne šalim se - stvarno mi je bio važan, unatoč alkoholizmu i senilnosti. Bio je pedant, cilj njegova poučavanja bilo je stvoriti, prije nego što mu duša otprhne iz tijela, što više moguće učenjaka koji misle i govore jednako kao i on. Mislim da je u tome uspio; prije nego što sam otišao s Oxforda, primijetio sam desetak mladića koji su povlačili **usne** školjke, govoreći pritom: »Možda, možda, ali sumnjam«, u trenucima kad su željeli ušutkati nekoga. Jadni, stari Clem! Kvragu i ti, stvarno mi je trebao njegov savjet u vezi s papirusom. Kvragu i on!

Ali, Bev, čitaj dalje! Upravo sam čitao tvoje pismo kad je moje malo na-hoće stiglo na sat. (O, da, on je i nahoće - priča je nesvakidašnja i uistinu je sentimentalna - ti bi, siguran sam, već jecao.) Odmah je shvatio da sam primio neke loše vijesti, a mene je ponijela nostalgična želja da s njim razgovaram o Wexleru, o načinu kako je predavao, o nadimcima koje sam mu dodijelio (Ibid.-Ibis, Jas-um-njam, 5/V-tcr), nekim metodama i nekim našim raspravama, među kojima i onim sjajnim pitanjima u vezi određenih povijesnih problema povezanih s tim predmetom kojeg sam možda otkrio. Naravno, mali je sjedio kao metla, razjapio usta, očito gladan fakultetskih salona. Nakon nekoliko minuta uspio sam se sabrati i bio pripravan započeti s temom toga dana (vjerski kultovi tebanskih kraljeva), ali me prekinuo i otvoreno upitao što treba učiniti da *ga prime na Balliol*. Stvarno je mustra, prepun iznenađenja. »Dakle, da vidimo,« odgovorio sam, mrtav-ozbiljan, »jesi li završio školovanje u Australiji, ili si samo učio u knjižnici?« Šutio je. »Onda, sunčica, to prilično komplicira stvar.« A da i ne spominjem onaj vlažni, ovčji vonj koji oni svi redom ispuštaju. Počeli smo s poukom (koja se najvećim dijelom sastoji od mojih skraćivanja određenih tema ili događaja, i popisa literature koju bi trebao pročitati ako se ikad vrati u civilizaciju — iznenađujuće, no neke je naslove već pročitao, doduše većinu nije te se trudim objasniti mu i njih).

Ipak, današnji je razgovor, nakon samo nekoliko minuta ponovno skrenuo na oksford-ske bisere. Što je bilo, u potpunosti, njegova zasluga, i iako sam isprva ugađao i njemu i sebi, sve je ubrzo postalo naporno stoga sam mu rekao kako mi je razgovarati o Oxfordu još previše bolno budući da mi to vraća sjećanja na (gotovo refleksno dozovem njegovo ime kad god moram slagati) jadnog Trilipusha, mog najboljeg tamošnjeg prijatelja, nahoče baš poput tebe, sunčica, koji je prije mnogo mjeseci nestao u borbama na Bosporu. (Oprosti što ti tako, s neba pa u rebra, to javljam, Bev. Stvarno sam zaboravio? Dakle, Ralph se javio dragovoljno, to nisi znao, da vodi postrojbu tamnopusih, stamenih mornara koji su se vodom trebali privući Konstantinopolu, i to plivajući, budući da se Ralph, ne želeći se pokazati preosjetljivim, odbio koristiti brodom. Već mjesecima ni riječi od njega. Moli se za našeg prijatelja.)

Kolonijalac, željan bilo kakve relikvije mog svetačkog bivanja u obećanoj zemlji Oxfordiji, preklinje da mu ispričam sve pojedinosti.

»Bio mi je najbolji prijatelj na Balliolu, bili smo nerazdvojni, zlatni dečko, velika nada egiptologije, siročić kentskog plemstva, glasoviti športaš, znanstvenik koji je ubrzo trebao postati džentlmen-farmer. Zajedno smo pošli u ovaj pravičan boj, bili smo ponos i dika balliolske egiptologije, služili od samog početka jedan uz drugoga, no on je morao u borbu, naravno, te se uputio pomoći tvojim zemljacima u napadu na carstvo fesova; naš nestali, dragi dječak.« Stvarno sam trtljao, prilično uvjeren da moj učenik shvaća šalu, pa sam nastavio, prisjećajući se svih bisera i šala naših zajedničkih dana; Ralph i ja, ovo, ono, onda sve o Ralphovim divno šarolikima djetinjstvu i karijeri, stvarno sve što mi je padalo na pamet i čime sam izbjegavao našu dosadnu lekciju - što sam išao dalje, sve mi je bivalo jasnije da budala uopće ne shvaća. Naravno, to mi je pošakljalo znatiželju, želio sam vidjeti do kuda mogu doprijeti, te sam nastavio, pretjerivao tu i

tamo, neka svoja maštanja pretvarao u stvarnost, Bev, stvorio sam mu našu sliku Oxforda. Pomišljao sam na tebe u nekim svojim dodacima, osobito u pričama o patuljastim poslužiteljima koji se nemilosrdno natječu u uslužnosti, diskreciji, poznavanju stranih jezika i savršenim proporcijama svojih tjelešaca.

Naše ucjenjivačko nahoče opsjeda neutaživa žeđ za detaljima, a ja sam bio neumoran. Što smo tamo jeli? Kako je to bilo znati da smo među 'sretno odabranim plemstvom'? Bog mi je svjedok, Bev, upitao me doslovno to. Kakvi su mi roditelji, što su kod mene voljeli kad sam bio mali, kakvim sam se metodama služio da naslutim 'hoće li ubiti boga u meni'? Moram priznati, to je bilo teško pitanje. Znaš guvernera – možeš li zamisliti kako nemoćni, mutavi Prijap 'ubija boga' u ikomu? No, unatoč svoj svojoj autodidak-tičnosti i Hugovom pomoći obogaćenom znanju o Egiptu, zapravo nije imao blagog pojma kakav je svijet dvadesetoga stoljeća i tko zapravo živi u njemu. Upitao sam ga zašto je došlo do rata, zašto se borimo s Nijemcima i Turcima. Priznajem kako to ni sam ne mogu sa sigurnošću reći, ali on *stvarno* nije imao pojma, promrmljao je nešto o međunarodnim bankarima i kapitalistima, iako bez i najmanjeg uvjerenja. Zna li kako se bira Parlament, ime američkog predsjednika, kojim jezikom govore u Austrougarskoj, kakva su pravila kriketa? Ne zna.

Nisam još odlučio uživam li u svojoj ucjeni, toj ugodnoj dokolici s tim slinavim debilom. Mislim da bi se ti prilično dobro zabavljao. »Onda, gospodine, do sljedeće prilike«, kaže, veselo mahne, skuplja bilješke i navodne popise literature, i s obožavanjem namigne svojem oksfordskom tutoru. »Svakako ću sve to naučiti za sljedeći put.« Ma, sunčica, nije li to krasno od tebe. Što će mu svakako biti jako korisno kad se bude vratio doma i uzgajao klockane.

BQ, čestitam i tebi što si završio studij. Pitam se jesi li imalo razmišljao o našem poslijeratnom životu koji će se jednoga dana pretvoriti u stvarnost. Naposljetku će gospoda koja zapovijedaju ostati bez za klanje podobne mladeži, a Ratoborne će sile morati predahnuti kako bi izrodile nove naraštaje. U tome međuvremenu ću se, naravno, vratiti svojim studijima, s ciljem da jednoga dana grijem Wexlerovu stolicu. Tada će mi svakako trebati kućni družbenik, te ću insistirati da taj posjeduje žabarsku diplomu - ako znaš ikoga tko bi bio zainteresiran za to mjesto, ne zaboravljajući, naravno, moju silovitu narav i bizantinske prohtjeve.

Obrazujući mase,
Go-go

15. kolovoza 1918.

Obožavani BQ,

malo smo zakakali. Svaki mudar savjet kojeg bi mogao ponuditi i više je nego dobrodošao. Svakako si čuo one srcedrapateljne toplo-ljudske priče, mislim iz Luksemburga ili nekog sličnog kraja, o božićnim primirjima koja su naši sklapali sa Švabama i prestajali pucati preko noći da bi umjesto toga dijelili piće, razmjenjivali darove i malo plesali prije nego što su se sljedećeg jutra vratili na posao i zabijali jedni drugima bajunete u utrobe. Dakle, ovdje u inače posve beznačajnom kairskom predgrađu nalazi se utočište u koje zalazi gospoda profinjenog ukusa, te

sam tu utvrdu civilizacije povremeno posjećivao kad bi prevelik broj ispitanika bile starice ili seoski staroste. Uprava tog utočišta, nesumnjivo nalazeći nadahnuće u divljenja vrijednom humanizmu otkrivenome u tim božičnim rovovskim predasima, klijentelu ne diskriminira po nacionalnosti niti po političkim uvjerenjima. Nitko to tamo ne smatra neprikladnim, uzimajući u obzir strahotne ratne uvjete koji nas sve redom tlače. I, naravno, kad malo bolje razmislim, sjajno mjesto za protuobavještajna djelovanja koja ću odsad svakako tamo provoditi, i koja sam vjerojatno već i provodio tijekom svojih pređašnjih posjeta, kad malo bolje razmislim o svemu.

»Moram priznati kako mi je malo i previše tih školskih priča«, izjavio sam svom neukom čuvaru u napadu iskrenosti i usprkos tomu što sam mu bio na raspolaganju kad mi je banuo pred neku noć, pršteći pitanjima o Akh-en-Atenu i mojoj dječjoj spavaćoj sobi.

»Ne uživajte?« upitao je, djelujući kao da sam mu time raskolio srce.

»Ne uživam, klokančiću moj.«

»Tako. Iako, mislim da baš i ne možete birati«, odvrati, možeš misliti kako bezočno.

»Stvarno?« upitam. »Misliš da si toliko jak?«

Na to, spokojno se smiješeći, jednostavno izrecitira adresu one zgrade koju sam ti opisivao – taj dosadni grubijan. Videći izraz na mome licu, spomene da je već jako dugo vremena prošlo od njegovog posljednjeg promaknuća, unatoč svim njegovim junačnim i neumornim naporima koje čini u ime savezničke protuobavještajne službe. Štoviše, nakašlje se, otkrivajući trenutačno oklijevanje uistinu pravu rijetkost u takve veličanstveno samouvjerene svinje i zatraži - pazi dobro, Bev - da naša predavanja izađu iz formalnosti studentskog šatora i da ga povedem na istraživanja spomenika *in situ*, predstavim ga arheolozima kao svog oksfordskog kolegu, nedavno diplomiranoga i preporučim ga kako bi ga uzeli u posao nakon rata. Bev, dakle, molim te. »Neću

učiniti ništa slično«, plašim se da sam odgovorio. »Uostalom, čak da i to učinim, nitko mi ne bi vjerovao, potomče kolonijalnog robijaša.«

»Dakle, tako.« U jednom je trenutku bio spokojan, nasmiješen, hrabro je zahtijevao svoje. U sljedećem bio je posve nalik licima onih londonskih mladića kakva imaju u trenutku kad im objašnjavamo kako nećemo vječno živjeti zajedno nakon posve zgodno provedene večeri. Poznajem takvo lice i ono je opasna prijetnja. Stoga sam se ispričao za svoju provalu bijesa, zamolio oprost mrmrlajući nešto o tomu koliko me boli to s jadnim Trilipushom od koga još nisam primio ni riječi, prokleti bili Turci. Rekao sam mu da ga nisam mislio uvrijediti, da će mi za par dana biti bolje, ako mi samo može dati malo vremena kako bih sve to prežalio i sabrao se.

»Naravno«, kaže, odjednom ponovno radostan. »Radili smo naporno, izgubili ste prijatelja. Svi moramo tu i tamo pustiti paru. Nađimo se za nekoliko dana. Nisam vas mislio tjerati. Samo, mislim da bismo o našoj situaciji mogli početi razmišljati kao o *partnerstvu*.« Tako je, Bev, već te čujem kako tupiš tražeći detalje, no rekao je doslovno tako; pazio sam da ne pretjerujem prepričavajući ti te susrete. »Partnerstvo za koje ste me pripremali, kako bismo nakon rata mogli razmisliti da radimo zajedno kao *tim*.« Upravo tako. Vratilo mu se dobro raspoloženje, te je odskakutao.

Dakle, Bev, dobro bi mi došao tvoj smireni savjet, ako razumiješ što mislim.

HM

11. studenoga 1918.

Bev, Bev, Bev!

Danas je veliki dan! Dosad si zacijelo čuo novosti. Budućnost ponovno živi! Izgubit ćemo još nešto vremena do razvojačenja, no nagađam da ću se vratiti dobrono prije ljeta. Tada natrag na studij, i onda ponovno u dragi Egipat, ovaj put u sretnijim okolnostima koje ću iskoristiti za džentlmenske pothvate skrnavljenja grobnica i iskapanja mrtvih. A gdje će biti Bev, razmišljam, tjeran nesanicom.

Vjerujem da si pronašao savršeno elegantno rješenje moga problemčića; tvoj savjet bio je pomno sročeno i prepuno mudrosti: »Kad rat završi, sredit će se sve. Budi strpljiv i barem hini da si ljubazan prema malome.« Bevu možeš vjerovati da će iskopati samu srž problema!

Stoga sam jučer poveo mog gojenca, u stanju ne u potpunosti hinjenoga uzbuđenja, rekavši mu kako mu moram pokazati nešto, neke zapanjujuće novosti. Zakleo sam ga na šutnju, i tu je zakletvu položio s onom suznom, australskom iskrenošću - tada sam mu dopustio da zaviri u onaj papirus kojega si zaboravio spomenuti Wexleru - onaj dokument kojeg sam, sjećaš se, pronašao na bazaru, ali za koji sam njemu rekao kako sam ga iskopao prije nego što sam imao čast da ga upoznam, i kako ga čuvam, čekajući sladoš Mira, kako bih ga mogao prebaciti u Englesku i analizirati. Blagoslovljena mu bila bistra robijaška lgavica - na čast njemu (i meni kao tutoru), pomno je pročitao relikš i u trenutku zaključio isto što i ja. »Je li to ono što mislim da je?« upitao je oduševljen. »Neupitno«, izjavio sam, misleći kako je istina malo mutnija; nalaz ne može biti krivotvorina, no i da je izvoran, teško je zaključiti - ma, nije važno, fućka ti se za to jer je bit moje priče druga, leži ovdje u ljupkoj, mirnoj, godini Gospodnjoj 1918. Bilo kako bilo, ostatak zagonetke otkrivao se pod njegovom nepogrešivom logikom. »Gdje ste to pronašli?« Slinio je. Rekao sam mu

da smo ga iskopali dragi Trilipush (naravno) i ja, na jednom od naših brojnih lutanja početkom 1915., netom prije nego što je jadni Ralph otišao tako tragično skončati u Turskoj. Malo su me opile vlastite stvaralačke moći; rekao sam mu kako smo ga iskopali pod neprijateljskom paljbom. »Jeste li otad išli na nalazište?« upitao je, umirući od uzbuđenja. »Ako ste to pronašli tamo, možda ima toga još! Zar njegov grob ne bi mogao biti u blizini mjesta gdje je ovo zakopano?« blebetao je.

»Mladiću moj, i ja tako mislim. Apsolutno sam uvjeren da nas grobnica očekuje tamo, a mislim da i znam točno gdje. Slušaj sad; rat će ubrzo zavisili.«

»Ozbiljno? Kako znate?« upita me moj savršeno imbecilni mučitelj, nekih dvadeset četiri sata prije potpisivanja primirja.

»Zabogamiloga, slušaj me. Morat ću se vratiti na Oxford i tamo završiti studije prije nego što mogu doći ovamo i provesti ikakvo potpunije iskapa nje, no namjeravam iskoristiti priliku, koju ćemo imati u onom mcdiivrr menu između današnjeg dana i dana kad će nas poslati kućama, da još mulo prokopam po površini, ispitam hoće li nam se posrećiti na terenu, tebi i meni - idemo na preliminarna istraživanja.«

Bev, kunem se, pomislio sam da će zaplakati. Zagrlio me, poput dječčića koji je za Božić dobio blistavi, novi vlak. Pao sam u iskušenje da ga uvučem u muževniji zagrljaj, no nisam se usudio pokvariti nastanak tako ljupkog prizora.

»Povratak kući?« odjednom je upitao, iskreno zabrinut. »Mogu li nas prisiliti da se vratimo? Zar nije moguće ostati ovdje?« Očito ga Australija nije privlačila ništa više nego tebe ili mene. No, bar je to naučio pod mojim vodstvom.

Dakle, dosad bi ti trebalo biti jasno koliko je bio važan tvoj iznenađujuće mudar savjet. Sutra on i ja odlazimo na četverodnevno odsustvo. Pokazao sam mu već potpisane propusnice - a on se,

djetinjim obožavanjem, zagledao u svog dragog taticu. Sutra on i ja odlazimo na jug, u samo srce arheologije ove sulude i prelijepe zemlje. Carter i Carnarvon rade zanimljive stvari u Dolini kraljeva, i mislim da će mi pomoći karijeri ako upoznam tipove njihova kalibra. Moje nahoče plače od uzbuđenja što će ih upoznati što se, nažalost, dogoditi neće.

Jer tamo daleko, dakleko odavde, u čarobnom svjetlu pustinjskog sumraka, u kojem nas bezbrojna brda odvajaju od svakoga i svačega, složeni problemi rješavaju se jednostavno, baš kao što si predvidio - a ja ću se vratiti normalnome životu, bez ikakvih nepotrebnih bremena na umu.

Bev, jesi li se apsolutno zakačio za londonski život? Jedva čekam čuti sve o tvojim sobama, ne mogu dočekati da ih vidim, no nadam se da ti nisu previše udobne, da ih ne smatraš nečim trajnim. Molim te, ne odbacuj me, stvarno sam ozbiljan, razmisli dobro: znaš, jednostavno moram na Oxford, nakon toga ću se vratiti ovamo, pa tamo, pa ovamo, poučavati, kopati, pisati, poučavati, iskopati i pisati. Zar ti takav život nije nimalo privlačan? Polovicu vremena u profesorskom stanu u Ulici Longwall, polovicu u šatoru u Egiptu, toj zreloj i širokogrudnoj zemlji. Zar u takvome životu nije moguće zadržati najvoljenije prijatelje pored sebe?

Pisat ću ti 16., neopterećen i slobodan.

Vječno, H.

(Nedjelja, 31. prosinca 1922. - nastavak)

Ne postoje ni zapisi ni ilustracije koji bi objasnili devetu i posljednju grobnu komoru, no to nas ne bi trebalo iznenaditi. Do ovoga je trenutka sve postalo jasno. Previše je tražiti mogućnost nekog točnijeg objašnjenja.

hMAJl000 Ol sai 0000 - T T jžjo 000l

- STAZA UZ LITICU -

PAD ZEMLJIŠTA

"čT. o

0 ^ 0

Nalazište Fragmenta 'C, otkrivenoga 1915.

Pripremio je vlastito počivalište, smjestio Gospodareve organe u nužno jednostavne glinene posude, u kutove vlastite komore. Nije bio kipar; na poklopcu svake posude ispisao je ime određenog božanstva i pomučio se nacrtati njihova složena obličja - pavijana, sokola, šakala, čovjeka. Dovršio je prijepis svojih Svjetovanja i, kako bi očuvao svoje ime na zemlji, ponovno istrčao iz grobnice, zakopao jedan primjerak u valjkastu posudu (Fragment 'C, otkriven 1915.), drugi umotan u krpu nekoliko metara dalje (Fragment A', 1856.). Treći primjerak, ispisan na vapnencu (Fragment 'B', 1898.) povjerio je nekom glasniku naputivši ga da ga odnese u daleke krajeve, no ovaj ga je ostavio u blizini grobnice. Izvorni i cjeloviti tekst Svjetovanja položio je u veličanstveni kovčeg u Drugom predvorju, to dodatno jamstvo besmrtnosti, budući da svi pisci zaslužuju milijun godina dug zagrobni život.

Tada se, skupivši svu preostalu mu snagu, okrenuo sučelice treptavoj baklji, i posljednji put prošao prostorijama u kojima će čekati svoj prijem u besmrtnost.

Kakvi će biti ti posljednji trenuci, pita se posljednji egipatski kralj bacajući se na onu posljednju, preostalu zadaću. Kakav će mu okus imati posljednji dah, a kakav onaj prvi, nakon toga?

Ruke mu drhte od bezumnog straha i gladi. Neki prsti su mu polomljeni, natekli, slomljeni u boju ili od rada na Gospodaru.

Prsti su mu umrljani bojom, smrde na konzervanse i utrobu njegovog punca.

Kemijska obrada njegovih stopala i nogu bit će nepodnošljivo mučna, no sporodjelujući otrovi, koje je već uzeo, ublažit će bol, i s nadolazećom, utješnom spoznajom da mu se bliži besmrtnost i da je zauvijek izigrao sve svoje neprijatelje, moći će čvrsto povezati stopala i noge. Primijetit će koliko jc postigao u ovome životu, iz koje se niskosti koliko visoko uzdigao, koliko će se tek uzvisiti u onome sljedećemu, u kojemu će njegovo ime odzvanjali vječno.

Konzervacija torza i međunožja bit će gotovo nepodnošljivo bolna. No, podnijet će i to, i zamotati se sve do struka. Tekućinu za balzamiranje na licu će osjećati poput ledene vatre, a pare u nosnicama spalit će mu mozak. Kapi koje mu na jezik padaju preko ispucalih usana guše ga. Oči mu se magle, gore, ali on ne prestaje. Nema vremena zastati, jer će otrovi ubrzo dovršiti posao, a on mora dovršiti svoje djelo prije odlaska. Čvrsto umata lice i glavu.

Isprobao je rješenje svojeg konačnog, nespoznatljivog problema, bezbroj puta ga uvježbavao u svojoj samoći, i iako rješenje nije bezgrešno, ono je najviše što mu je Usud ponudio - na pod polaže lanene trake jednake dužine. Dok smrad pripravka za konzerviranje postaje sve jači, on šakama grabi tkaninu. Liježući na pod grobnice, zakotrlja se, omatajući tako, najbolje što može, ruke i torzo, u nadi kako će svoju zadaću okončati u samome središtu komore, točno u trenutku odlaska. Tama. Nestaju i posljednji kraljevi bolovi. Nakratko prestaje disati, no to je vrijeme više nemoguće izmjeriti. Pluta u tišini. Tada ga budi glazba. Prvo lice koje ugleda lice je njegovoga oca koji je već

ustao i sad stoji pred njim, pokajnički, služinski, suzdržan, prepun ljubavi. Neizmjereno nježno, svojim blagim prstima otvara sinovljeve oči i budi ga iza sna. Tada u sobu ulaze žene, bademastih očiju prekrivenih malahitnim prahom, bakrena im tijela pod prozirnim, pripijenim košuljama. Prilaze mu i slatko ga miluju. Neizmjereno ga vole.

Odmataju ga i premazuju uljima. Kad ga pripreme, uvode nju, konačno -u komoru ulebdi njegova kraljica, svojim dugim prstima seže njemu. Zdrava je, svježna, pripada samo njemu. Sa zidova se spušta hrana i liježe na duge stolove. Nova, nezamisliva glazba postaje sve jača dok ga njegova supruga odvodi od svih životnih boli i samoća. Daleko pod njim, obični će ljudi svakodnevno, sa strahopoštovanjem, govoriti o njemu, njihovi medni izdisaji njegova imena stvarat će oblake koji će ga okruživati daleko iznad masa suparnika i pedanata, ponad siromaštva i varki, daleko od snobova i zlotvora, sigurnoga pred neprijateljima, sumnjama i izdajama. Njegove misterije i zagonetke ostat će neriješene mnogim milenijima sve dok ga ne pronađe onaj drugi, zagrlji ga, sljubi se i spoji s njim, nestane u njemu i zadobije, kao istraživač i kralj pritom, vječnu ljubav koja zaslužuje i besmrtno ime.

Atum-hadu i Trilipush, Trilipush i Atum-hadu, Trilipush, Trilipush, Trilipush, Trilipush.

ARTHUR PHILIPS NAJISKRENIJE ZAHVALJUJE NA LJUBAZNOJ POMOĆI:

Odjelu za stari Egipat i Sudan Britanskog muzeja (osobito Marcelu Ma-reeu), Jimu Forteu, Normanu Frumanu, Danielu Goldneru, javnoj knjižnici okruga Hennepin, Catherine Keenan, Peteru Larsonu, Jaromiru Maleku i Institutu Griffith, Rossu Mallettu, pariškom crikusu

Moreno-Borman, Antho-nyju Palliseru, Stephenu Quirkeu, Michaelu Riceu, Kelley Ros, Chrisu Tyreru, Kristen Vagliardo, Kentu Weeksu i Projektu kartografiranja Tebe, te neprocjenjivo vrijednom primjeru koji mu je pružila gospođica Vivian Darkbloom;

TE JE NEIZMJERNO DUŽAN:

svojoj uredničkoj zvijezdi, Leeu Boudreauxu, Juliji Bucknall, Tonyju Denningeru, Peteru Magyaru, Mikeu Mattislnu, ASP, DSP, FMP, MMP, neusporedivoj agentici Marly Rusoff, Tobyju Tomkinsu, Danielu Zelmanu i, naravno, Jan.

KRAJ

04.03.2010.

KIKA